

182

Del Colegio de la Comp^{ta} de S^{er}mo de Fran^{ca}

ANNOTATIONES

GVLIELMI

BUVAEI PARISIENSIS,

SECRETARII REGII,

IN XXIII. PANDE-

CTARVM LIBRO

Compendio de los sig. frigidiores

conforme al estatuto de la

de 1632 en Noviembre de 1632

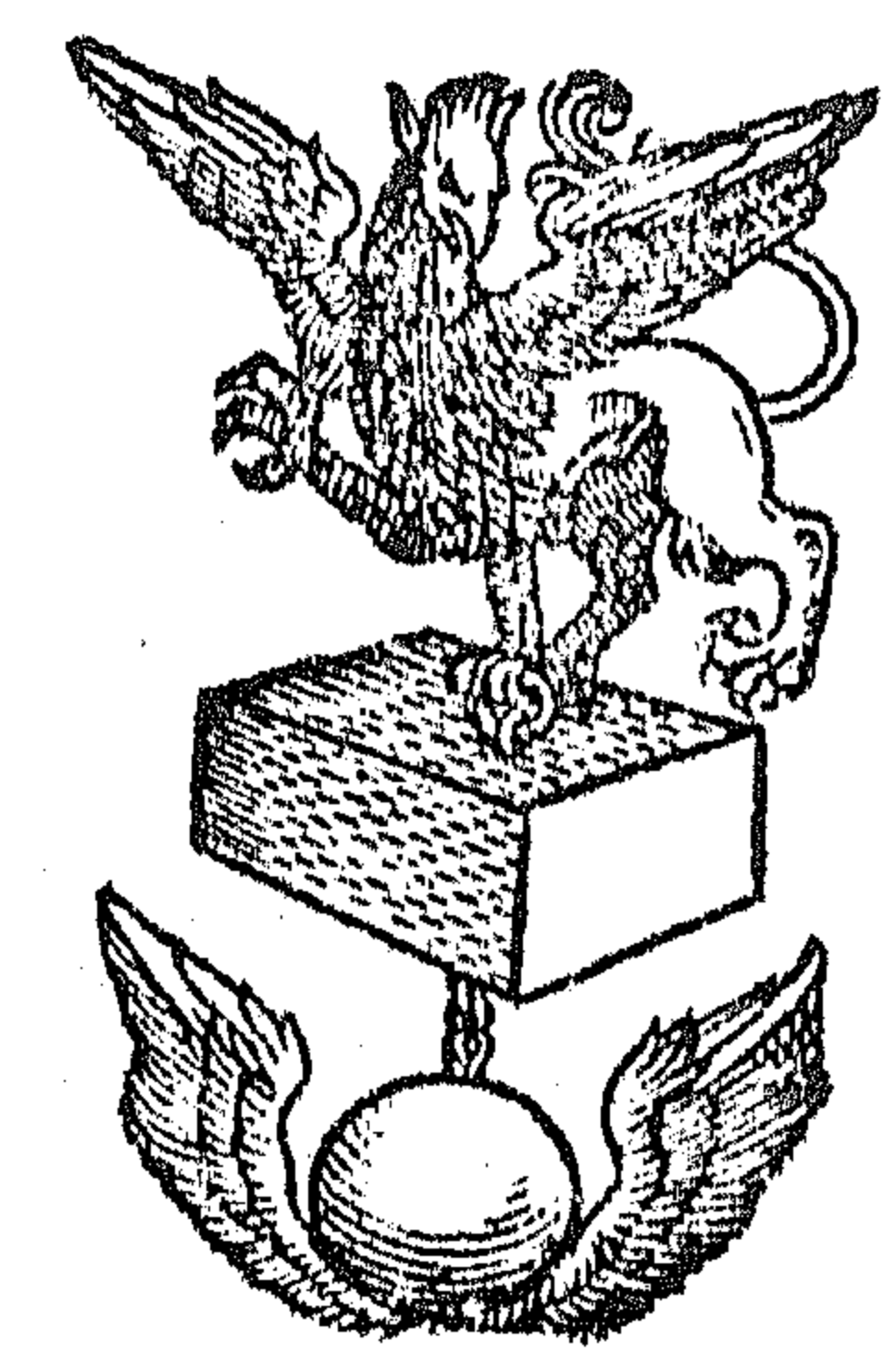
Ad Ioannem Deganaium Francia

Cancellarium.

*

M. de medrano

VIRTUTE DVCE

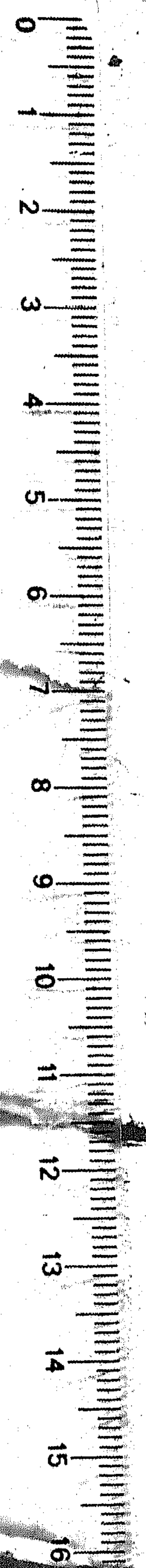

COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM

L V G D V N I,

1546.

182

Del Colegio de la Compañía de Jesús de Gran

ANNOTATIONES

GVLIELMI

BUVAEI PARISIENSIS,

SECRETARII REGII,

IN XXIII. PANDE-

CTARVM LIBROS

R 10449

Compendio de los sig. trigintidos

conforme al estatuto de la

de 1632 en virtud de 1632

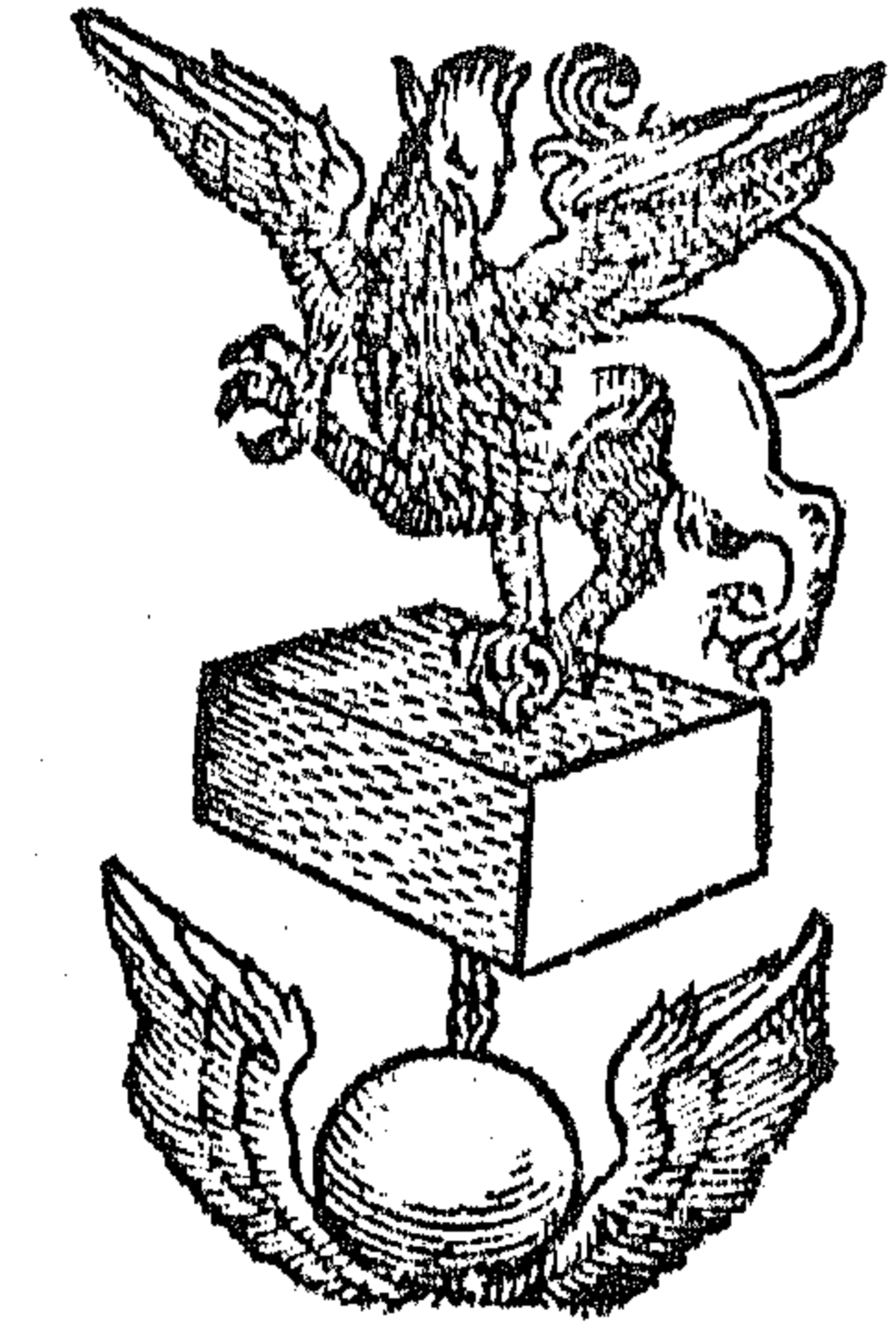
Ad Ioannem Deganiium Francie

Cancellarium.

*

M. de medrano

VIRTUTE DVCE

COMITE FORTVNA

APVD SEB. GRYPHIUM

LVGDVNI,

1546.

G V L I E L M I B V

DAEI PARISIENSIS, REGIS

Secretarij, in Annotationes ad libros Pandectarum

Præfatio, ad illustrissimum uirum

Io. Deganaium, Cancellarium Fran-

ciae.

V A E res mihi in primis exoptanda fuit, uir illustrissime Ioannes Deganaui, ea mihi hoc tempore forte (ut spero) fortuna euenit. Nam cum ab hinc septem plus minus menses, paulò post quàm tu ad principem istum magistratum assumptus es, Annotationes quasdam in Pandectas scribere coepissem, iam inde in mentem mihi uenit faciendum omnino mihi esse, ut hi nostri commentarioli parum ab autore me futuri plausibiles, amplum aliquod nomen augustumq; præferrent exeuntes in publicum: cuius uelut auspicijs freti, arripitem iudiciorum aleam securè experirentur. Hoc autem me animo agitantem fama recentis tui honoris, qua omnia hic loca publica priuataq; personare ceperant, diutius quærere quo mihi erat opus non fuit. Ea uerò ut tum me admonuit quid mihi agendum esset, ita nunc libro iam iam prodituro aduentanti tu Principi præcurrrens, sic in hanc urbem in ipso (ut aiunt) articulo uenisti, ut non modò oblatum te mihi, sed etiam (nisi longè fallor) appositum existimare debeam, cui librum meum dicatum, in manum etiam porrigerem primo omnium uidendum. Etenim nisi casus me aliquis necopinantem deiecit, uideor mihi non sperando

d z amoris

amoris loco apud te pridem, dudum, modò fuisse, ac nunc etiam esse. Cuius rei documenta haud obscura dedisti, cum res ita nostræ tulerunt, tametsi nulla mea in te officia, nulla unquam obsequia constitissent. Literarum nonnulla commendatione tantum tibi notus eram, cætera prorsus omnia nihil ad te attinens. Verùm id extra causam est. Hoc uerò cause proprium, quòd ea ratio est libri nostri, ut nisi magno aliquo patrocinio defendatur, uix cum ab incendio uindicaturum me sperem. Magna enim simul inuidia, simul infamia flagraturum opinor, nisi tuo paucorumq; testimonio excitanda mox à multis inuidia restinguatur. Quippe eiusmodi res dicere aggressus sum, ut si doctorum hominum statera expendantur, nec à leuitate, nec ab inscitia proficisci, nec procul à uerò abesse uideri possint: sin uulgi trutina examinentur, nihil equi boniq; laterum ex hominum iudicio sperare me debeam. In quo tamen illud est iniquitatis, quòd inter eos quos de causa nostra in consilium huius libri editione mittimus, scissuros complures uidemus, qui ad summam ignorantiam iniustum etiam inexpiabileq; odium literarum meliorum allaturi domo sunt. In quarum literarum autoritate cardo dijudicande rei haud dubie uertitur. Quòd si ex more forensium iudiciorum iniquos nobis homines atq; adeò ex professo inimicos ex iudicum albo reiicere possemus, ingenti sanè fiducia ad iudicium doctorum bonorumq; accederemus. Nunc id non licet, ac nihilo secius tamen subeundam sic quoq; aleam putauimus, una maxime re freti, quòd à qua parte stetisse doctos bonosq; constiterit, ibi calculorum uictoriam esse homines utique interpretabuntur. In huiusmodi enim ferè iudicijs appendi sententiæ, non numerari solent. At qui unde tu steteris, inde quoq; plerosq; bonorum staturos esse

confido

confido. Nam quæ est autoritas non modò magistratum antiſtitis, sed etiam tua (tecum enim nunc, non cum Cancellario loqui uideor) quotus quisq; doctiorum in sententiam tuam transire dubitabit? Tuam ego autoritatem appello eius hominis autoritatem, qui per omnes ætatis progressus totidem honorum ciuiliu gradus suo pte nixu, nullo manum porrigente scandens, non ante quàm ad culmen honorum euasit, scandendi finem fecit: ut non fortunæ beneficio, sed suo merito peruenisse eò credi possit. Cuius cauis fuisse ingenij atque animi cernitur, ut quocunq; loco natus esset, in quocunq; tempus incidisset, fortunam ipse sibi facturus uideretur. Qui cum in reliquis uitæ partibus honoratissimos gerendo magistratus, tanquam poëta, doctus, in primis fabulæ partibus populo perplacuerit, in extremo eodemq; summo actu, omnibus animi uiribus effusis ingentem theatro toto plausum excitaturus existimetur. Proinde in te uno permultis suffragijs periclitari mihi uideor. Quare te alloquens, bonos omnes tecum exorandos habeo, ut si qua temere aduersus receptæ atque adeò sacrosanctæ hætenus autoritatis scriptores dixisse primo statim occurſu uidebor, quasiq; iurisperitorum maieſtatem suggillare uoluiffe: ea non ex mea fiducia, nimia dicam an incauta? sed ex rebus ipsis potius nullo receptarum opinionum præiudicio utentes, etiam etiamq; æstimare in animum inducant: iudiciumq; ad finem perlecti libri sustinere, nec magnis autorum nominibus opponendis, ueritati præscribere quodam nunc postliminio longo interuallo redeunti. Neq; enim me latet quàm sit arduum uetustis nouitatem, nouis autoritatem, dubijs fidem, obscuris lucem dare. At enim in Catonis reprehensionem incidi, qui culpam deprecari quàm culpa uacare malui, ut ille quondam

Albinus, qui homo Latinus cum res Romanas oratione Graeca scriptitasset, uenia se dignum esse censebat, si quid in historijs suis aut parum compositè, aut minus eleganter scriptum esset, ob hoc à Catone derisus. Sic prouidentioris fuisse dicent (ut opinor) aequitatis iniquitatisue iudiciorum tantoreatu periculum non facere, quam nunc sero errorem facinoris ancipitis deprecari. Hoc in loco cum haerem, subiit illud de Diogene memoriae proditum à Graecis autoribus. Philippus Alexandri Magni pater cum expeditionem aliquando apparare in Corinthum diceretur, Corinthij praetrepidati, rerumque suarum satagitantes, ad opera certatim incumbere coeperunt. hic arma sibi comparans ille lapides congerens, alius muros in altitudinem substruens, nonnulli propugnacula firmantes, alij aliud agentes, quod ad munitiones pertineret. Quod eorum studium Diogenes cum cerneret, nihil habens aliud commodius quod ageret (nullus enim ad remp. administrandam opera eius hominis utendum existimabat) extemplo philosophico pallio praecinctus, dolium illud suum fictile quod gurgustij uicem praebuisse ei dicitur, subuolucere, deuoluere, ultro citroque uersare per uicinum urbi collem coepit. Admirante autem quodam eius amico ac percunctante, Quidnam id agis ò Diogenes? Voluo (inquit ille) ego quoque dolium, ne unus inter tot operi intentissimos cessator esse uidear. Sic & ego cum otij rationem reddendam esse censerem homini quidem aliqua facultate praedito, aut certe literis his initiato, dolium uolucere institui, ne desidia aut inertia emarcuisse crederer, alijs ad rem attentissimis, atque in umbraculis domesticis animum despondisse, quod mihi à uiris haud spernendis non semel obiectum est. Id modò periculum est ne cum otij mei ra-

tionem

tionem constare tibi paucis que praeterea uolui, dolium fortè fictile ac fragile per loca interim petrosa per que aspera imprudens obuoluerim, id est, necubi stylo indulgens in offensionem quoque honorum, eorumque quibus approbare hoc meum opus uolebam, incautus impegerim, atque ita confractum dolium, librumque conuicijs laceratum referam, spemque meam irritam & inane euasisse sentiam: ille ego qui aliquod operae pretium iugi eodemque semestri labore fecisse mihi uidebar. Quod si mihi contigerit, Attilianum illud in me illico paratum esse scio. Salius siquidem esse dicebat Attilius otiosum esse quam nihil agere, id est, quam inaniter uexari, ut Sisyphus ille in fabulis, uolucens & ipse saxum, sudans nitendo nec proficiens hilum. Sed fortuna quae famam rebus pretiumque constituit (ut inquit Curtius) istud quoque uiderit. operam enim tantum praestare ac propositum candidum, non etiam euentum iudicij potui. Itaque si mihi fortuna defuerit, non tamen ipse mihi decro. Nec si secus nostra interpretentur homines, moerori propterea me daturus sum, quasi oleum operamque perdidderim. Sunt enim, sunt quaedam quae non modò alienis, sed meis etiã amicorumque ponderibus examinanda dicam, diemque tandè confido tanquam equum iudicem, unde ius steterit, inde uictoriam daturam. Antimachus clarus poeta, ut autor est Cicero in libro de Claris oratoribus, conuocatis auditoribus cum legeret quoddam suum uolumen, omnesque eum legentem praeter Platonem reliquissent, Legam (inquit) nihilominus, Plato enim unus mihi instar est omnium. Et rectè, inquit Cicero. Poëma enim reconditum paucorum approbationem assensumque postulat. Similiter ego ut tecum quamplurimos scriptis nostris calculum candidum adijcere optauerim, sic si id fieri nequit, te certè cum

a 4 uno

uno & altero primæ sententiæ uiris adesse mihi sperem,
 omniumq; instar uos esse existimem, ut ueluti suffragium
 Mineruæ (ut aiunt) emeritus esse uidear. Nihil autem ha-
 bet nec fortuna tua maius quam ut possis, nec mens tua me-
 lius, quam ut uelis, ad ueritatem indagandam (præsertim
 quod ad res Gallicas attinet) excitare studiosos. Quod ue-
 rò ad eos pertinet qui ueritati obstrepere, ac quo iure
 quaq; iniuria tueri malè parat animis obstinauere, nec de-
 doceri uelle quæ perperam didicerunt, nullus est mihi locus
 ueniæ. Proinde ab huiusmodi nec ius nec iniuriam deprecor:
 accipiendas enim mihi plagas pro re nata uideo. Verum
 hoc unum saltem exorari se sinant, πᾶταξορ ἢ πῆ ἀνα-
 σορ. inquit Alcibiades ad Euribiadem sublato scipione lo-
 qui cum uertantem, Feri sanè, inquit, & audi. Sic isti sanè fe-
 riant dum audiant. Vulnus etiam recipiam (ut dicitur) si
 modo Marte suo plumbeo impugnare me institerint, nec in-
 flammam conijcere inuidiæ concitate. Annotationes nunc
 in quatuor & uiginti libros Pandectarum edidi: in re-
 liquos editurus cum aliquantisper interquieuero,
 si modò per otium ac ualeitudinem licebit,
 quæ me hoc inceptū non modò inter-
 mittere diu, sed etiam abrumpe-
 re abijcereq; coëgit. Parisijs,
 Pridie Nonas Nouē-
 bris, Millesimo
 quingentesi
 mo octa-
 uo.

GVL

GVLIELMI

BVDAEI PARI-

SIENSIS, REGII

SECRETARII,

RII,

ANNOTATIO-

NES IN LIBROS

PANDECTA-

RVM.

Ex lege I. De iustitia & iure.

Ius est ars boni & equi. ^{Ius.}
 Accursius hunc locum enar-
 rans, aliud Bonum esse cen-
 set, aliud Aequum: nec satis
 hoc explicat. Nos uerò rem
 animaduersione dignam esse
 iudicantes, explicandam la-
 tius censuimus. Ius est (inquit
 Donatus Grammaticus) quod

omnia recta & inflexibilia exigit. Acquitas est, que ^{Acquitas.}
 ex iure multum remittit. Terent. in Adelph. Ille ut item ^{Aequum.}
 me habeat, facio scdulò, do, prætermitto, non necesse ha-
 beo omnia pro meo iure augere. Non est (inquit Donatus)
 necesse seuire patrem: hoc est, suo iure agere. Et mirè
 (inquit idem) ostendit Terentius, ius non nisi necessitate
 esse seruandum. Inde meo iure, tuo iure, suo iure: de qui-

a s bus

Ex bona fide
Bonu et equu.

bus alibi dicendum; Iulianus de contractibus bonae fidei lo-
quens, In his contractibus, inquit, alter alteri obligatur de
eo quod alterum alteri ex bono & equo prestare oportet. Id est, non de eo solo quod cautum est. Quod etiam ex
bona fide dicitur alibi ab eodem. Paulus, Desijt enim bo-
num & equum esse iniuriarum condemnari eum qui aesti-
mationem praestitit. Papinianus, Quaesitum an ad heredem
necessarium, cum se bonis non immiscuisset, sepulchri viola-
ti actio pertineret? Dixi recte eum hac actione uti, quae in
bonum & equum concepta est: id est, ut inquit Accursius,
non seruato iuris rigore, scilicet quanti equum esse uidebi-
tur. Aristoteles lib. v. Ethicorum, de iustitia & iure co-
piose disputans, duo haec tanquam differentia ponit, non tan-
quam genere diuersa, ius & equum bonumque; id est, ut ipse
appellat, τὸ κατὰ τὸν νόμον δίκαιον, καὶ τὸ ἐπιδικές. Bonum
& equum, inquit, cum sit cuiusdam iuris, ius est prestantius
uel melius: non autem ut genus aliud equum & bonum, iure
prestantius est. Porro equu et bonu ius est, non illud quidem
lege comprehensum, id est, legitimum: sed legitimi iuris emen-
datio, hoc est, ἐπιδικές καὶ νόμος. Siquidem cum lex po-
sita sit in uniuersum, sint autem quaedam de quibus uniuersum
caueri non potest: lex tamen nihilo secius in uniuersum
loquitur necessitate coacta, tametsi id recte fieri nequit.
videlicet lex id quod plerumque accidit, amplectitur, errati
ipsa sui conscia: quanquam id non legis aut legislatoris, sed
rei ipsius peccatum est. Sic enim natura comparatum est, ut
omnia quae aguntur, eodem legis praescripto constitui non
possint. Idem in III. Polit. Oportet, inquit, leges recte latae
summam potestatem habere: magistratum uero siue unus
siue plures sint, eorum potestatem habere, de quibus lege ca-
ueri satis exacte non potest. Hac igitur ratione τὸ ἐπιδικές,

bonu et equu
1947

τὸ ἐπιδικές

ut

ut Aristoteles uocat, id est, equum & bonum, emendatio
est iuris scripti, quod ipse τὸ δίκαιον appellat. quatenus
scilicet aliter de nonnullis statuit, de quibus lex ferri non
potuit in uniuersum. quod ipsum ut fiat, decreto opus est
uel plebiscito. Quippe indefinitarum rerum indefinita &
norma esse debet: ut quemadmodum in Lesbia structura
plumbea norma adhiberi solet, quae ad lapidis formam trans-
formari possit, & subinde immutari: sic ad huiusmodi spe-
cies rerum, cum usus uenerit, decreta accommodari oportet
legi derogantia. Τὸ γὰρ ἀόριστος ἀόριστος καὶ ὁ κανὼν ἔστιν, ὡς
περὶ καὶ τὸ Λεσβίας δικοδομῆς ὁ μελιβδίνος κανὼν. πρὸς γὰρ
τὸ σχῆμα τῆς λίθου μετακινεῖται, καὶ ἡ μὲν δὲ ὁ κανὼν, καὶ τὸ δίκαιον
πρὸς τὰ πράγματα. Quibus uerbis (si quidem recte
uertimus) Aristoteles significat eos iudices quibus ex bono
& equo iudicare, aut legibus, aut moribus licet (cuiusmo-
di sunt suprema tribunalia, quae praescripto iuris usque-
quaque non astricta sunt, id est, quae interdum pro re nata
liberam causarum disceptationem habent) equo & bo-
no ita uti debere, ut caementarij fabri & structores Lesbia
norma utuntur. Cum enim caeteri fabri soleant structuras
suas ad normam exigere: Lesbij soli plumbeam normam
habentes, pro arbitrato suo flexibilem & subinde muta-
bilem, ita ad normam structuram suam exigunt, ut inter-
dum si lapidis natura non facile ad structuram equabilis
peruicerit, normam ad structuram inflectant: & structu-
rae normam, non normae structuram accommodent: quod
scilicet opus suum consummari possit: Sic & suprema tri-
bunalia interdum non modo iuris praescriptum, sed ne sua-
rum quidem sententiarum prauiudicia sequuntur, prae-
grauante equi bonique lance in perpendendis temporum,
personarum, locorum, & alijs qualitibus. Proinde
Arist.

τὸ δίκαιον

Lesbia structura

comparatio
iudicibus

atque iudicia
suprema
iudicia
ex bono et
equo

Lesbij fabri

Epjces. Aristoteles uno uerbo Epjces appellat, quod nostri *aequum* & bonum dicunt, & interdum *aequitatem*, ut Aristoteles
Epjcia. Epjcian. Male igitur & inscite Accursius *aequum* & bonum distinxit. Hanc Aristotelis Epjcian, non iam uulgus,
Epicaia. sed etiam literati Epicaian uocant. indeq; uerbum Epicaizare faciunt, ut proculcatissimum ac maxime protritum (Quis enim non hoc uerbum identidem in ore habet?) ita a paucis satis ut arbitror intellectum. Quod autem epicaizare dicunt, Latine dici debet ex aequo & bono statuere, ex bono & aequo arbitrari, censere, aestimare, constituere. quod si nobis permittamus uno uerbo dicere, epjczare dici debet, non epicaizare, ἐπιδικάζειν dicitur, & ex fide bona statuere apud antiquos. hinc contractus bonae fidei dicti, a stricti iuris contractibus distincti. Ius autem quod strictum Iurisconsulti dicunt, Aristoteles ἀκριβοδικαίον uocat, quasi ius exactius duriusq; & qui illud aequitati praefereunt, Acribodicaei ab eodem dicuntur, quasi praeduri interpretes iuris, quasiq; deterioris iuris studiosi usurpatoresq;. Iudicem enim aequum & bonum describens, qui Epjces ab ipso dicitur, ita inquit, ὁ γὰρ τῶν τοιούτων προαίρετικός, καὶ πρακτικός, καὶ μὴ ἀκριβοδικαίος ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀλλὰ ἐλαττωτικός καὶ περὶ ἕχων νόμον βονθόν, ἐπιδικάζειν. Vtrunq; autē horum Cicero in oratione pro Cecinna eleganter descripsisse paucis uerbis uidetur: Istum locum, inquit, fugis & reformidas, & me ex hoc (ut ita dicam) campo aequitatis, ad istas uerborum angustias, & ad omnes literarū angulos reuocas in his ipsis intercludere uis insidijs quas mihi conaris opponere. Non deieci, inquis, sed eieci. peracutum hoc tibi uidetur. Hic est mucro defensionis tuae, in eum ipsum causa tua incurrat necesse est. Verba sunt Ciceronis refellentis eum qui in causa interdicti non se ui de fundo deiecisse Cecin-

epicaizare.

Ex bono & aequo arbitrari, c. c.

ἐπιδικάζειν.

ἀκριβοδικαίον.

nam, qui ad fundum usq; metu non accessisset: sed eiecisse dicebat, quia accedere ausus non esset. Ego enim, inquit Cicero, tibi refero, si non sum ex eo loco deiectus quò prohibitus sum accedere: at ex eo sum deiectus, quò accessi, unde fugi. Quibus uerbis appositissime refelli possunt Iurisconsultorum recentiorum cauillamenta, qui huiusmodi uerborum aucupijs argumenta ualidissima clicere se credunt ad noua quaedam iuris dogmata constituenda, quasi unaquaeq; syllaba iuris & ciuilis & pontificij uim suam quandam certamq; obtineat. Stricti autem iuris uocabulum peculiare est Iurisconsultorum ut et alia pauca. reliqui scriptores id summum ius appellant. Cicero in 1. Offic. Existunt etiā sepe iniuriae calumnia quadā & nimis callida iuris interpretatione. ex quo illud, Summū ius, summa iniuria, factum est iam tritum sermone prouerbium. Terent. in Heauton. Neq; tu scilicet eò nunc confugias, quid mea? num mihi datum est? num illa oppignerare filiam meam me inuito potuit? Verum illud Chreme dicunt, Ius summum sepe summa malitia est. Columel. lib. 1. de officio patrisfamilias erga colonum loquens, Summum ius, inquit, antiqui summam putabant crucem. Inde summo iure agere dicebant, pro eo quod est non ex aequo & bono, sed iniquiore quodam iure & praefracto. Cicero pro Cecinna, Non enim minus laborat Cecinna ne summo iure egisse, quam ne certum ius non obtinuisse uideatur. Vult, inquit Cicero, Cecinna hanc me causam uerbosius explicare, non quòd euentum litis timeat, quippe qui certissimo iure nitatur, si ui uelit iure sibi legibus moribusq; concessio: sed causam suam iudices uult uobis aequam probari non modò certam, & aequitate quoque non modò iure niti. Idem, Nam ceteri tum ad istam orationem decurrunt, cum se in causa putant habere aequum

att. ad ref. nihil sup. fruz

strictum ius.

Summum ius.

Summo iure agere.

nam,

&

& bonum quod defendant: si contra uerbis & literis &
 (ut dici solet) summo iure contenditur, solent eiusmodi
 iniquitati boni & equi nomen dignitatemq; opponere.
 Hoc ipse alibi ad extrema & inimicissima iura decurrere
 dicit: de eo loquens qui bona ex edicto possidenda postu-
 labat, cum tamen alia uia suum seruare posset. Et pro
 Quintio, Siquid in controuersiam ueniret, aut intra pa-
 rietes, aut summo iure experiretur. Id est, aut inter ami-
 cos disceptandam rem permetteret citra iudicium, & ex-
 tra cancellos forenses, aut apud iudicem concessio sibi le-
 gibus aut moribus iure uteretur, id est, rigore iuris ad ex-
 tremum non decederet. Et ad Atticum lib. xvi. Ego si
 me non improbiſſimè Dolabella tractasset, dubitasset for-
 tasse utrum remissior essem, an summo iure agerem. Atqui
 Ciceronianæ illi sententiæ in i. Offic. congruit illa Pauli
 Iurisconsul. sententia, qui de bono & equo loquens in
 tract. de uerborum oblig. lege, Si seruum, ita inquit, in
 hoc genere plerumq; sub autoritate iuris scientiæ perni-
 giosè erratur. Hoc illud est etiam Solomonis Ecclesiastæ
 vii. Noli esse iustus multum, neq; plus sapias quam ne-
 cesse est. *Μη γινῆσθαι πολὺν δικαιοσύνην, καὶ μὴ σοφίαν περισσεύειν.* id est,
 noli esse ἀρετῆς ὑπερβαίνοντα, ut Aristoteles uocat. Secundum hoc
 uidetur non cuiusuis hominis esse ἐπιεικέως tractare, quam
 Cicero nunc equum bonum, nunc equitatem uocat: ut in
 Bruto, Hoc, inquit, cum sepe aliàs, tum apud Centumui-
 ros in causa M. Curij cognitum est. ita enim multa Cras-
 sus tum contra scriptum pro equo & bono dixit, ut ho-
 minem acutissimum Quintum Scaeuolam, & in iure in quo
 causa illa uersabatur peritissimum, obrueret exemplorum
 argumentorumq; copia. Tranq. in Claud. Nec semper
 præscripta legum secutus, duritiam lenitatemq; multa-
 rum

intra parietes
 experiri & di-
 sceptare.

I. p. 3. ad
 66.

in illis.

rum ex bono & equo perinde ut afficeretur moderatus
 est. Nam & ijs qui apud priuatos iudices plus petendo
 formula excidissent, restituit actiones, & in maiore frau-
 de conuictos legitimam poenam supergressus, ad bestias
 condemnauit. Quintil. lib. iiii. Quo loco tamen iudicis
 natura noscenda est, iuri magis, an equo sit appositus. Id
 est, φιλεπιδέξετος. Idem in vi. Narrandum ne & quo-
 modo, iure pugnandum an equo. Interdum equum bonum
 sine copula dicitur. Cicero in Bruto, Deinde equum bo-
 num, testamentorum sententias uoluntatesq; tutatus est.
 Inde illa locutio, equi boni facio, apud eundem ad Atti-
 tum lib. vii. Tranquillissimus autem animus meus qui to-
 tum illud equi boni facit. Terentius, Ceterum equidem
 istuc Chreme equi boniq; facio. Lilius, Ceterum si uos
 nec cura ciuitatis, nec exemplum, nec periculum mouet,
 nos equi boniq; facimus. Id est, non indignamur, equo
 animo ferimus, & bene interpretamur. Et equum bonum
 impetrare, pro eo quod lingua uernacula dicimus, habere
 rationem ab aliquo, id est, ius suum obtinere, rem suam re-
 cipere. Cicero in Philip. ii. Igitur à quo uiuo nec præ-
 sens nec absens quicquam equi boni impetrauit, apud
 mortuum factus est gratus. Terentius in Phor. Dic quid
 tibi uelis dari in manum, ut herus desistat his litibus? Nam
 sat scio si aliquam partem equi boniq; dixeris, tria non com-
 mutabis hodie uerba inter uos, id est (ut uulgus loqui-
 tur) si ad rationem uenire uolueris. Huius equi boni uti-
 nam tam studiosos non modò causidicos, sed etiam Iuris-
 consultos haberemus, quam fuisse ille putatur. Seruius Sul-
 pitius, cuius meminit Pomponius in titulo proximo. De
 quo in Philip. ix. Cicero ita inquit, Nec uerò silebitur
 admirabilis quedam & incredibilis & penè diuina eius in
 leg

Equum bo-
 num.

Equi boni
 facio.

Equum bonum
 impetrare.

exclamatio

Ser. Sulp. Lam.

Albinus, qui homo Latinus cum res Romanas oratione Græca scriptitasset, uenia se dignum esse censebat, si quid in historijs suis aut parum compositè, aut minus eleganter scriptum esset, ob hoc à Catone derisus. Sic prouidentioris fuisse dicent (ut opinor) æquitatis iniquitatisue iudiciorum tantoreatu periculum non facere, quàm nunc sero errorem facinoris ancipitis deprecari. Hoc in loco cum hærerem, subiit illud de Diogene memoriæ proditum à Græcis autoribus. Philippus Alexandri Magni pater cum expeditionem aliquando apparare in Corinthum diceretur, Corinthij prætrepidi, rerumq; suarum satagitantes, ad opera certatim incumbere cœperunt: hic arma sibi comparans, ille lapides congerens, alius muros in altitudinem substruens, nonnulli propugnacula firmantes, alij aliud agentes, quod ad munitiones pertineret. Quod eorum studium Diogenes cum cerneret, nihil habens aliud commodius quod ageret (nullus enim ad remp. administrandam opera eius hominis utendum existimabat) extemplò philosophico pallio præcinctus, dolium illud suum fictile quod gurgustij uicem præbuisse ei dicitur, subuoluerè, deuoluerè, ultro citroq; uersare per uicinum urbi collem cœpit. Admirante autem quodam eius amico ac percunctante, Quidnam id agis ô Diogenes? Voluo (inquit ille) ego quoque dolium, ne unus inter tot operi intentissimos cessator esse uidear. Sic & ego cum otij rationem reddendam esse censerem homini quidem aliqua facultate prædito, aut certè literis his initiato, dolium uoluerè institui, ne desidia aut inertia emarcuisse crederer, alijs ad rem attentissimis, atque in umbraculis domesticis animum despondisse, quod mihi à uiris haud spernendis non semel obiectum est. Id modò periculum est ne cum otij mei ra-

tionem

tionem constare tibi paucis que præterea uolui, dolium fortè fictile ac fragile per loca interim petrosa per que aspera imprudens obuoluerim, id est, necubi stylo indulgens in offensionem quoque bonorum, eorumque quibus approbare hoc meum opus uolebam, incautius impegerim, atque ita confractum dolium, librumque conuicijs laceratum referam, spemq; meam irritam & inanem euasisse sentiam: ille ego qui aliquod operæpretium iugi eodemq; semestri labore fecisse mihi uidebar. Quod si mihi contigerit, Attilianum illud in me illico paratum esse scio. Satius siquidem esse dicebat Attilius otiosum esse quàm nihil agere, id est, quàm inaniter uexari, ut Sisyphus ille in fabulis, uoluens & ipse saxum, sudans nitendo nec proficiens hilum. Sed fortuna quæ famam rebus pretiumq; constituit (ut inquit Curtius) istud quoq; uiderit. operã enim tantam præstare ac propositum candidum, non etiam euentum iudicij potui. Itaq; si mihi fortuna defuerit, non tamen ipse mihi deero. Nec si secus nostra interpretentur homines, mœrori propterea me daturus sum, quasi oleum operãq; perdididerim. Sunt enim, sunt quædã que non modò alienis, sed meis etiã amicorumq; ponderibus examinanda ducam, diemq; tandè confido tanquã æquum iudicem, unde ius steterit, inde uictoriam daturam. Antimachus clarus poëta, ut autor est Cicero in libro de Claris oratoribus, cõuocatis auditoribus cum legeret quoddam suum uolumen, omnesq; eum legentem præter Platonem reliquissent, Legam (inquit) nihilominus, Plato enim unus mihi instar est omnium. Et rectè, inquit Cicero. Poëma enim reconditum paucorum approbationem assensumq; postulat. Similiter ego ut tecum quamplurimos scriptis nostris calculum candidum adijcere optauerim, sic si id fieri nequit, te certè cum

uno & altero primæ sententiæ uiris adesse mihi sperem, omniumq; instar uos esse existimem, ut ueluti suffragium Mineruæ (ut aiunt) emeritus esse uidear. Nihil autem habet nec fortuna tua maius quàm ut possis, nec mens tua melius, quàm ut uelis, ad ueritatem indagandam (præsertim quod ad res Gallicas attinet) excitare studiosos. Quod uerò ad eos pertinet qui ueritati obstrepere, ac quo iure quaq; iniuria tueri malè parta animis obstinauerunt, nec doceri uelle quæ perperam didicerunt, nullus est mihi locus ueniæ. Proinde ab huiusmodi nec ius nec iniuriam deprecor: accipiendas enim mihi plagas pro re nata uideo. Verum hoc unum saltem exorari se sinant, πᾶταξορ ἔρ ἢ ἀνυσορ. inquit Alcibiades ad Euribiadem sublato scipione loqui cum uetantem, Feri sanè, inquit, & audi. Sic isti sanè feriant dum audiant. Vulnus etiam recipiam (ut dicitur) si modo Marte suo plumbeo impugnare me institerint, nec in flammam conijcere inuidiæ concitate. Annotationes nunc

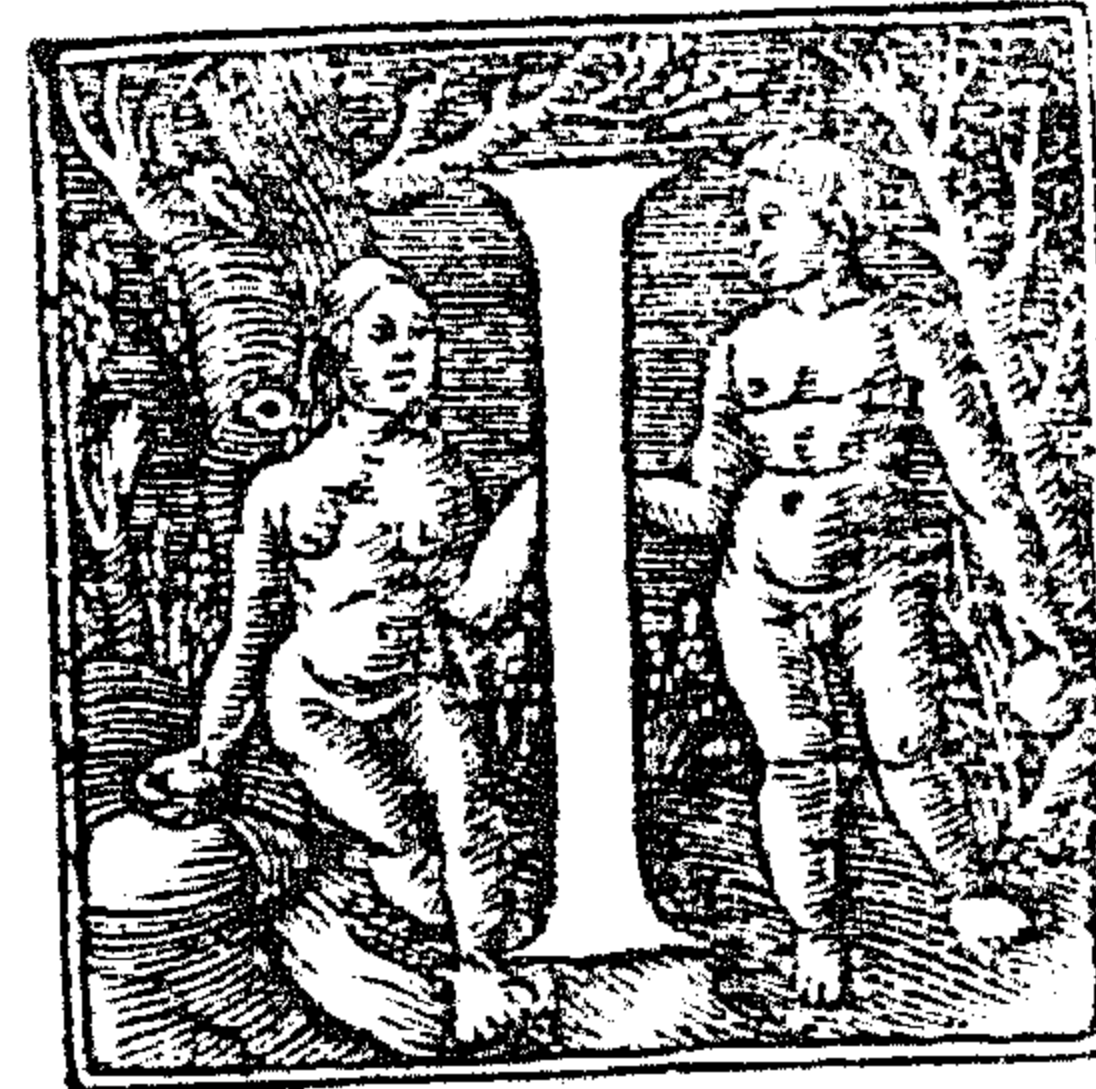
in quatuor & uiginti libros Pandectarum edidi: in reliquos editurus cum aliquātisper interquicero, si modò per otium ac ualitudinem licebit, quæ me hoc inceptū non modò intermittere diu, sed etiam abrumperre abijcereq; coëgit. Parisijs, Pridie Nonas Nouēbris, Millesimo quingentesimo octa uo.

GVL

Aequitas et ius di. ff. aut.

G V L I E L M I
B V D A E I P A R I
SIENSIS, REGII
SECRETARI,
ANNOTATIO-
NES IN LIBROS
PANDECTA-
RVM.

Ex lege I. De iustitia & iure.

Ius.
 VS est ars boni & equi. Accursius hunc locum enarrans, aliud Bonum esse censet, aliud Aequum: nec satis hoc explicat. Nos uerò rem animaduersione dignam esse iudicantes, explicandam latius censuimus. Ius est (inquit Donatus Grammaticus) quod

omnia recta & inflexibilia exigit. Aequitas est, quæ *Aequitas.*
 ex iure multum remittit. Terent. in Adelph. Ille ut item *Aequum.*
 me habeat, facio sedulò, do, prætermitto, non necesse habeo omnia pro meo iure augere. Non est (inquit Donatus) necesse scire patrem: hoc est, suo iure agere. Et mirè (inquit idem) ostendit Terentius, ius non nisi necessitate esse seruandum. Inde meo iure, tuo iure, suo iure: de quibus

Ex bona fide
Bonu et equu.

bus alibi dicendum, Iulianus de contractibus bonae fidei loquens, In his contractibus, inquit, alter alteri obligatur de eo quod alterum alteri ex bono & equo prestare oportet. Id est, non de eo solo quod cautum est. Quod etiam ex bona fide dicitur alibi ab eodem. Paulus, Desijt enim bonum & equum esse iniuriarum condemnari eum qui aestimationem praestitit. Papinianus, Quaesitum an ad heredem necessarium, cum se bonis non immiscuisset, sepulchri uiolati actio pertineret? Dixi recte eum hac actione uti, quae in bonum & equum concepta est: id est, ut inquit Accursius, non seruato iuris rigore, scilicet quanti equum esse uidebitur. Aristoteles lib. v. Ethicorum, de iustitia & iure copiose disputans, duo haec tanquam differentia ponit, non tanquam genere diuersa, ius & equum bonumque: id est, ut ipse appellat, τὸ κατὰ τὸν νόμον δίκαιον, καὶ τὸ ἐπιεικές. Bonum & equum, inquit, cum sit cuiusdam iuris, ius est praestantius uel melius: non autem ut genus aliud equum & bonum, iure praestantius est. Porro equu et bonu ius est, non illud quidem lege comprehensum, id est, legitimum: sed legitimi iuris emendatio, hoc est, ἐπιεικὲς καὶ τὸ νόμιμον. Siquidem cum lex posita sit in uniuersum, sint autem quaedam de quibus uniuersum caueri non potest: lex tamen nihilo secius in uniuersum loquitur necessitate coacta, tametsi id recte fieri nequit. uidelicet lex id quod plerumque accidit, amplectitur, errati ipsa sui conscia: quanquam id non legis aut legislatoris, sed rei ipsius peccatum est. Sic enim natura comparatum est, ut omnia quae aguntur, eodem legis praescripto constitui non possint. Idem in III. Polit. Oportet, inquit, leges recte latas summam potestatem habere: magistratum uero siue unus siue plures sint, eorum potestatem habere, de quibus lege caueri satis exacte non potest. Hac igitur ratione τὸ ἐπιεικές, ut

1947

τὸ ἐπιεικές

ut Aristoteles uocat, id est, equum & bonum, emendatio est iuris scripti, quod ipse τὸ δίκαιον appellat. quatenus scilicet aliter de nonnullis statuit, de quibus lex ferri non potuit in uniuersum. quod ipsum ut fiat, decreto opus est uel plebiscito. Quippe indefinitarum rerum indefinita & norma esse debet: ut quemadmodum in Lesbia structura plumbea norma adhiberi solet, quae ad lapidis formam transformari possit, & subinde immutari: sic ad huiusmodi species rerum, cum usus uenerit, decreta accommodari oportet legi derogantia. Τὸ γὰρ ἀόριστος ἀόριστος καὶ ὁ κανὼν ἔστιν, ὡς περὶ καὶ τῆς Λεσβίας ἐικοδομηθεὶς ὁ μολιβδίνος κανὼν. πρὸς γὰρ τὸ σχῆμα τῆς λίθου μετακινεῖται, καὶ ἔμενεν ὁ κανὼν, καὶ τὸ κτισμα πρὸς τὰ πρᾶγμα. Quibus uerbis (si quidem recte uertimus) Aristoteles significat eos iudices quibus ex bono & equo iudicare, aut legibus, aut moribus licet (cuiusmodi sunt suprema tribunalia, quae praescripto iuris usquequaque non astricta sunt, id est, quae interdum pro re nata liberam causarum disceptationem habent) equo & bono ita uti debere, ut caementarij fabri & structores Lesbia norma utuntur. Cum enim caeteri fabri soleant structuras suas ad normam exigere: Lesbij soli plumbeam normam habentes, pro arbitrato suo flexibilem & subinde mutabilem, ita ad normam structuram suam exigunt, ut interdum si lapidis natura non facile ad structuram equabilis peruicerit, normam ad structuram inflectant: & structure normam, non normae structuram accommodent: quod scilicet opus suum consummari possit: Sic & suprema tribunalia interdum non modo iuris praescriptum, sed ne suarum quidem sententiarum prauiudicia sequuntur, praegravante equi bonique lance in perpendendis temporum, personarum, locorum, & alijs qualitatibus. Proinde Arist.

τὸ δίκαιον

Lesbia structura

comparatio
iudicibus

alt. q. d. i. b. a
nalia supre
ma iudicant
ex bono et
equo

Lesbij fabri

Arist.

Epjces. Aristoteles uno uerbo Epjces appellat, quod nostri equum & bonum dicunt, & interdum equitatem, ut Aristoteles

Epjcia. Epjcian. Male igitur & inscite Accursius equum & bonum distinxit. Hanc Aristotelis Epjcian, non iam uulgius, sed etiam literati Epicaian uocant. indeq; uerbum Epicaizare faciunt, ut proculcatissimum ac maxime protritum (Quis enim non hoc uerbum identidem in ore habet?) ita a paucis satis ut arbitror intellectum. Quod autem epicaizare dicunt, Latine dici debet ex aequo & bono statuere, ex bono & aequo arbitrari, censere, aestimare, constituere. quod si nobis permittamus uno uerbo dicere, epjczare dici debet, non epicaizare, ἐπιδικάζειν dicitur, & ex fide bona statuere apud antiquos. hinc contractus bonæ fidei dicti, à stricti iuris contractibus distincti. Ius autem quod strictum Iurisconsulti dicunt, Aristoteles ἀκριβοδικαίου uocat, quasi ius exactius duriusq; & qui illud equitati præferunt, Acridodicai ab eodem dicuntur, quasi præduri interpretes iuris, quasiq; deterioris iuris studiosi usurpatoresq;. Iudicem enim æquum & bonum describens, qui Epjces ab ipso dicitur, ita inquit, ὁ γὰρ τῶν τοιούτων πρῶτος ἦν, καὶ πρακτικὸς, καὶ μὴ ἀκριβοδικαῖος ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀλλὰ ἐλαττωτικὸς καὶ περὶ ἕχων νόμον βοηθὸν, ἐπιδικάζειν. Vtrunq; autē horum Cicero in oratione pro Cecinna eleganter descripsisse paucis uerbis uidetur: Istum locum, inquit, fugis & reformidas, & me ex hoc (ut ita dicam) campo equitatis, ad istas uerborum angustias, & ad omnes literarū angulos reuocas in his ipsis intercludere uis insidijs quas mihi conaris opponere. Non deieci, inquis, sed eieci. peracutum hoc tibi uidetur. Hic est macro defensionis tuæ, in eum ipsum causa tua incurrat necesse est. Verba sunt Ciceronis refellentis eum qui in causa interdicti non se ui de fundo deiecisse Cecin-

Epicaizare.

Ex bono & aequo arbitri.

ἐπιδικάζειν.

ἀκριβοδικαίου.

nam, qui ad fundum usq; metu non accessisset: sed eiecisse dicebat, quia accedere ausus non esset. Ego enim, inquit Cicero, tibi refero, si non sum ex eo loco deiectus quò prohibitus sum accedere: at ex eo sum deiectus, quò accessi, unde fugi. Quibus uerbis appositissime refelli possunt Iurisconsultorum recentiorum cauillamenta, qui huiusmodi uerborum aucupijs argumenta ualidissima elicere se credunt ad noua quadam iuris dogmata constituenda, quasi unaquæq; syllaba iuris & civilis & pontificij uim suam quandam certamq; obtineat. Stricti autem iuris uocabulum peculiare est Iurisconsultorum ut et alia pauca. reliqui scriptores id summum ius appellant. Cicero in 1. Offic. Existunt etiã sepe iniurie calumnia quadã & nimis callida iuris interpretatione. ex quo illud, Summū ius, summa iniuria, factum est iam tritum sermone prouerbiū. Terent. in Heauton. Neq; tu scilicet eò nunc confugas, quid mea? num mihi datum est? num illa oppignerare filiam meam me inuito potuit? Verum illud Chreme dicunt, Ius summum sepe summa malitia est. Columel. lib. 1. de officio patrisfamilias erga colonum loquens, Summum ius, inquit, antiqui summam putabant crucem. Inde summo iure agere dicebant, pro eo quod est non ex aequo & bono, sed iniquiore quodam iure & præfracto. Cicero pro Cecinna, Non enim minus laborat Cecinna ne summo iure egisse, quam ne certum ius non obtinuisse uideatur. Vult, inquit Cicero, Cecinna hanc me causam uerbosius explicare, non quòd euentum litis timeat, quippe qui certissimo iure nitatur, si uii uelit iure sibi legibus moribusq; concesso: sed causam suam iudices uult uobis æquam probari non modò certam, & equitate quoque non modò iure niti. Idem, Nam ceteri tum ad istam orationem decurrunt, cum se in causa putant habere æquum

Att ad ref nihil sup fecit

strictum ius.

Summum ius.

Summo iure agere.

nam.

&

& bonum quod defendant: si contra uerbis & literis &
 (ut dici solet) summo iure contenditur, solent eiusmodi
 iniquitati boni & equi nomen dignitatemq; opponere.
 Hoc ipse alibi ad extrema & inimicissima iura decurrere
 dicit: de eo loquens qui bona ex edicto possidenda postu-
 labat, cum tamen alia uia suum seruare posset. Et pro
 Quintio, Siquid in controuersiam ueniret, aut intra pa-
 rietes, aut summo iure experiretur. Id est, aut inter ami-
 cos disceptandam rem permetteret citra iudicium, & ex-
 tra cancellos forenses, aut apud iudicem concesso sibi le-
 gibus aut moribus iure uteretur, id est, rigore iuris ad ex-
 tremum non decederet. Et ad Atticum lib. xvi. Ego si
 me non improbiſſimè Dolabella tractasset, dubitasset for-
 tasse utrum remiſſior essem, an summo iure agerem. Atqui
 Ciceronianæ illi sententiæ in i. Offic. congruit illa Pauli
 Iurisconsul. sententia, qui de bono & equo loquens in
 tract. de uerborum oblig. lege, Si seruum, ita inquit, In
 hoc genere plerunq; sub autoritate iuris scientiæ perni-
 ciosè erratur. Hoc illud est etiam Solomonis Ecclesiastæ
 vii. Noli esse iustus multum, neq; plus sapias quam ne-
 cesse est. *Μη γλυξ θνατος πολυ, κη μη σοφις περιωξ.* id est,
 noli esse ἀρεθόθνατος, ut Aristoteles uocat. Secundum hoc
 uidetur non cuiusuis hominis esse ἐπιεικῶς tractare, quam
 Cicero nunc æquum bonum, nunc æquitatem uocat: ut in
 Bruto, Hoc, inquit, cum sepe aliàs, tum apud Centumui-
 ros in causa M. Curij cognitum est. ita enim multa Cras-
 sus tum contra scriptum pro equo & bono dixit, ut ho-
 minem acutiſſimum Quintum Scæuolam, & in iure in quo
 causa illa uersabatur peritiſſimum, obrueret exemplorum
 argumentorumq; copia. Tranq. in Claud. Nec semper
 præscripta legum secutus, duritiam lenitatemq; multa-
 rum

Intra parietes
 experiri & di-
 scepsare.

In fine ad
 26.

In fine ad
 26.

rum ex bono & equo perinde ut afficeretur moderatus
 est. Nam & ijs qui apud priuatos iudices plus petendo
 formula excidissent, restituit actiones, & in maiore frau-
 de conuictos legitimam poenam supergressus, ad bestias
 condemnauit. Quintil. lib. iiii. Quo loco tamen iudicis
 natura noscenda est, iuri magis, an equo sit appositus. Id
 est, *φιλεπιδέξετος*. Idem in vi. Narrandum ne & quo-
 modo iure pugnandum an equo. Interdum æquum bonum
 sine copula dicitur. Cicero in Bruto, Deinde æquum bo-
 num, testamentorum sententias uoluntatesq; tutatus est.
 Inde illa locutio, equi boni facio, apud eundem ad Atti-
 cum lib. vii. Tranquillissimus autem animus meus qui to-
 tum illud equi boni facit. Terentius, Ceterum equidem
 istuc Chreme equi boniq; facio. Liuius, Ceterum si uos
 nec cura ciuitatis, nec exemplum, nec periculum mouet,
 nos equi boniq; facimus. Id est, non indignamur, equo
 animo ferimus, & bene interpretamur. Et æquum bonum
 impetrare, pro eo quod lingua uernacula dicimus, habere
 rationem ab aliquo, id est, ius suum obtinere, rem suam re-
 cipere. Cicero in Philip. ii. Igitur à quo uiuo nec præ-
 sens nec absens quicquam equi boni impetravit, apud
 mortuum factus est gratus. Terentius in Phor. Dic quid
 tibi uelis dari in manum, ut herus desistat his litibus? Nam
 sat scio si aliquam partem equi boniq; dixeris, tria non com-
 mutabit hodie uerba inter uos, id est (ut uulgus loqui-
 tur) si ad rationem uenire uolueris. Huius equi boni uti-
 nam tam studiosos non modò causidicos, sed etiam Iuris-
 consultos haberemus, quam fuisse ille putatur. Seruius Sul-
 pitius, cuius meminit Pomponius in titulo proximo. De
 quo in Philip. ix. Cicero ita inquit, Nec uerò ſilēbitur
 admirabilis quædam & incredibilis & penè diuina eius in
 leg

Æquum bo-
 num.

Æqui boni
 facio.

Æquū bonum
 impetrare.

exclamatio

Ser. Sulp. lam.

In iuris non iu-
stitiæ consultos.

At nomen cla-

legibus interpretandis, æquitate explicandis scientia. Omnes qui ex omni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, si unum in locum conferantur, cum Seruio Sulpitio non sunt comparandi. Neq; enim ille magis iuris consultus quàm iustitiæ fuit. Itaq; quæ proficiscerentur à legibus & à iure ciuili, semper ad facilitatem æquitatemq; referebat. Neq; constituere litium actiones malebat quàm controuersias tollere. Hactenus ille. Huic si similes neoterici Iurisconsulti extitissent, id est, si tam æqui boniq; studiosi quàm iuris summi fuissent, nec magis se iuris quàm iustitiæ consultos uideri & esse exoptassent: immensa illa & numerosa commentariorum iuris uolumina haudquam reliquissent, materiam & fomitem accendendarum litium: quibus nunc uita passim flagrat, incendio quidem uix unquam deflagraturo: quippe causidicorum calumniatorumq; commentis quasi facibus in dies inualescentibus, iudicumq; indulgentia litigiosis non satis infensorum, ueluti aura quadam aspirante. Eorum uoluminum auctores, si enumerare ipsi eorum studiosi uelint qui bibliothecas in speciem iustæ doctrinæ confertissimas habent, nomenculatore plerisq; eorum opus sit. Huiusmodi librorum bona ex parte superuacancorum congerie, prisca illa germanaq; maiestas iuris prudentiæ obruta est: primumq; circa tempora Alexandri Principis: & subinde Iustiniani auspicijs, & Tribuniani ductu atque opera restitui instaurariq; cœpta est uerius, quàm instaurata: nunc uerò insana scripturientium eorumq; sequacium contentione etiam deleta: utpote cùm scribentes sua scripta enarrationum uicem obtinere non contenti, citari se iam & (ut uerbo iuris utar) laudari pro legislatoribus uelint, ex uotoq; obinuerint, eorum uerò sectatores
labori

labori suo consulentes, per illa interpretationum uelut latifundia fructum se iuris studij percipere gaudeant, in quibus spinosa salebrosaq; iuris loca, runcata (ut ita loquar) complanataq; ab ipsis iuris magistris minore negotio percurre se credant: inconsultos eos fortasse putantes qui per confragosa Pandectarum senticosaq; loca nullo præsertim quæstu miserè conficiuntur, id uerò uitæ tranquillioris incommodum, quò minus accideret, ne Iustinianus quidem ipse uno & altero edicto quamlibet imperioso præstare posteritati potuit. Adde consilia, atq; etiam (si Dijs placet) cautelas, ut ipsi uocant, id est, uasritias meras & commentitia uerborum aucupia, simplicitati uulgari & probitati ciuili sæpenumero imponentia, aduocatis ansam calumniandi præbentia, iudicibus interdum inextricabilia, optimo iuri persæpe captiosa, quæ tamen nonnulli palmaria esse putant. Nec eos sefellit opinio, nulla enim scripta iandiu apud eos qui Rempublicam gerunt, plausibilia extiterunt, maiusq; studium sibi uendicantia. Proinde Ciceronianum illud ex tertio Officiorum exclaimare libet: Sed nos ueri iuris germanæq; iustitiæ solidam & expressam effigiem nullam tenemus, umbra & imaginibus utimur: eas ipsas utinam sequeremur, feruntur enim ex optimis nature & ueritatis exemplis. Quantum igitur inter istos & Caium illum Aquilium interesse putamus, cuius prudentiam populus Romanus in cauendo non in decipiendo perspexit, si Ciceroni credimus: ut qui iuris ciuilis rationem nunquam ab æquitate seiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem suam populo Romano promptam expositamq; habuerit: qui ita iustus & bonus uir fuerit, ut natura non disciplina consultus fuisse uideatur: ita peritus & prudens, ut ex iure ciuili non scientia
b solum

solūm, uerūm etiam bonitas nata esse uideatur: cuius tantum ingenium erat, tam prompta fides, ut quicquid inde haurires, purum liquidumq; te haurire sentires. Sed uereor ne è portu statim egrediens impingam, ut dicitur, qui receptæ autoritatis scriptoribus in principio opusculi mei bellum indicere mediter: continuoq; adueniens (ut Plauti uerbis utar) pilum reprehensionis iniiciam. Proinde (ut eò reuertamur unde digressi sumus) cum æquum & bonum dicimus, absolutam bonitatem æquitatemq; significamus, & iuris (ut ita dicam) medullam germanamq; iustitiam, quam censendo assequi non cuiusuis est Iurisperiti. Augustinus libro secundo de Ciuitate: An fortè populo Romano propterea leges non sunt à numinibus constitutæ, quia (sicut Sallustius ait) ius bonumq; apud eos non legibus magis quàm natura ualebat? Bonum pro æquitate dixit. Inde æquitatem animi dicimus, rectam animi constitutionem, tranquillamq; affectionem omni indignatione uacantem. *Ἐπισημοσύνη* Græci uocant. Cicero pro Marcello, Sæpe enim uenit ad meas aures te idem istud nimis crebrò dicere, Satis te tibi uixisse. Hic tu modum uitæ tuæ non salute Reipublicæ, sed æquitate animi definies? Id est, putas ne te propterea satis uixisse, quòd æquo animo & citra indignationem mori potes, & annos præteritos non requiris? Idem de Senectute: Quid quòd sapientissimus quisq; animo æquissimo moritur, stultissimus iniquissimo? Plautus in Aulularia: Pol si est animus æquus tibi, satis habes qui uitam colas. Animus æquus est in hoc loco moderatus & tolerans & minimè querulus in aduersis. Cicero in Pisonem, æquitatem absolute dixit: Quo quidem in spectaculo mira Reipublicæ æquitas erat, uter eorum perisset, tanquam lanista in eiusmodi pari lucrum fieri putabat. Ex ijs quæ diximus

Æquum & bonum.

Æquitas animi.

animus æquus.

mus (ut arbitror) satis illa uerba Vlpiani explicata sunt, Ius est ars boni & æqui, & quæ sequuntur. Circa hoc enim philosophari (ut uerbo eius utar) hoc est, omni animi intentione incumbere, proprium est Iurisconsultorum institutum. Ex quo colligere possumus id quod antè dicebamus, studium nunc iuris prorsus ab antiquo illo ueroq; degenerasse. nisi uerò arbitrabinur Philosophiam, id est, studium sapientiæ, quæstuariam olim fuisse: nummarumq; præmiū, unicum laboris sui finem Philosophos antiquos (quales se Iurisconsulti esse uolunt) sibi proposuisse. id quod nostri temporis ferè Iurisperiti faciunt, qui etiam ut plaudendum id & laudandum profiteri ac gloriari solent. quod utrum ita agendum nec ne Vlpianus censuerit, cum ex hoc loco, tum ex illo libri quinquagesimi Digestorum facile intelligi potest: cuius hæc uerba sunt: An & Philosophi professorum numero sint habendi? & non putem. non quia non religiosa res est, sed quia hoc primum profiteri eos oportet, mercenariam operam se spernere. Proinde nec iuris quidem ciuilem prætoribus ius dicent. est enim res quædam sanctissima ciuilem sapientiæ, sed quæ pretio nummario non sit æstimanda. Aut nisi Philosophos eos esse censebimus, qui nullas Philosophiæ partes attigerint, imò qui liberalibus omnibus disciplinis, id est, non quæstuosis, sibi suisq; interdiceret soliti sint. deniq; qui sui professionis autores minimè omnium intelligere possint. De quibusdam loquor, non de elegantioribus, qui iam multi extiterunt. Philosophi ipsius, inquit Cicero libro primo de Oratore, qui unus omnia penè profitetur, est tamen quædam descriptio: ut is qui studeat omnium rerum diuinarum atq; humanarum uim, naturam, causasq; nosse, & omnem bene uiuendi rationem tenere & persequi, nomine hoc appelletur. Propter

Philosophariæ.

Iuris prudentia olim nõ fuit quæstuaris.

Philosophiæ prof. sio.

Iuris prudentia. ea, inquit Vlpianus, iuris prudentia est diuinarum atq;
Encyclopædia. humanarum rerum notitia, iusti atq; iniusti scientia.
 Quæ uerba Accursius simpliciter & crassa, ut dicitur, Minerua intellexit. Hæc illa est encyclopædia, de qua Fabius libro primo: Ut efficiatur, inquit, orbis ille doctrine quem Græci encyclopædiam uocant. Inde illud Vitruuij libro primo. Cùm autem animaduernerint omnes disciplinas inter se coniunctionem rerum, & communionem habere, fieri posse facile credent. Encyclios enim disciplina uti corpus unum ex his membris est composita. Itaq; qui à teneris ætatibus eruditionibus uarijs instruuntur, omnibus literis agnoscunt easdem notas, communicationemq; omnium disciplinarum, & ea re facilius omnia agnoscunt. Hanc Marcus Tullius libro tertio de Oratore, concentum doctrinarum omnium consensumq; uocat. Ecquid igitur Philosophos huiusmodi esse censebimus, disciplinarum præter unam omnium non modò ignaros, sed etiam contemptores? Ego uerò φιλοδίκης potius uocandos censerim, καὶ φιλοκερδέης. Quod (ne quis putet de Iurisperitis in uniuersum me dixisse) de illis intelligi uolo sinistra Minerua natis, quos Græci μιθονάδης uocant, omnem literarum elegantiam nitoremq; dicendi perosos, ab omnibus doctriinis humanioribus abhorrentes, rusticos, inuenustos, illepidos, hircosos. Qui, nisi ut uillicus allium, ita ipsi barbaricam ubiq; ac semper oboluerint, decorum illud Accursianæ sectæ seruare se non credunt: homines affectatæ rusticitatis, qui ne sic quidem satis sua tueri sibi uidentur, nisi elegantie studiosos laceessant maledictis. Sunt enim, ut dixi, sunt alij iam non paucissimi qui iuris peritiam festiuoribus literis & elegantioribus, uelut condiendam putarint: sunt etiam qui aliarum disciplinarum cognitione admi-

adminiculatiorem eam reddant, quibus hæc nostra qualiacunq; sunt legenda edidimus. qui si quædam scite dicta sunt, percipere ac probare poterunt: sicubi in præcipitato opere hallucinati sumus, si ignorantia lapsi (ut non uno aut altero in loco facile potuimus) benigne condonare, in ancipitibus boni consulere, ac candidè omnia interpretari didicerunt. Verumenimvero quid de iuris studio censeam (quandoquidem id etiam ad hoc nostrum institutum pertinet) malo Cicronis uerbis quàm meis respondere: qui in dialogis de Oratore in persona Lucij Crassi, magni illius Oratoris ac Iurisperitisissimi, de facilitate perdiscendi iuris ciuili in hunc modum loquitur: Omnia enim sunt posita, inquit, ante oculos, collocata in usu quotidiano, in congressione hominum atq; foro: neq; ita multis literis ac uoluminibus magnis continentur. Eadem enim sunt lata primùm à pluribus: deinde paucis commutatis uerbis, etiam ab iisdem scriptoribus scripta sunt sepius. Accedit uerò quòd facilius percipi cognosciq; ius ciuile possit (quod minimè pleriq; arbitrantur) nura quædam in cognoscendo suauitas & delectatio. Nam si quem hæc aliena studia delectant, plurima est & in iure ciuili, & in Pontificum libris, & in duodecim tabulis antiquitatis effigies: quòd & uerborum prisca uetustas cognoscitur, & actionum genera quædam maiorum consuetudinem uitamq; declarant. seu quis ciuilem scientiam contempletur, quam Scauola non putat esse Oratoris propriam, sed cuiusdam ex alio genere prudentiæ, totam hanc descriptis omnibus ciuitatis utilitatibus ac partibus duodecim tabulis contineri uidebit: siue quem ista præpotens & gloriosa Philosophia delectat (dicam audacius) hosce habet fontes omnium disputationum suarum qui in iure ciuili & legibus

*Iuris perdiscendi
 facilitas.*

*Effigies anti-
 quitatis in duo-
 decim tabulis.*

continentur. Ex ijs enim cum dignitatem maximè expetendam esse uideamus, tum uerò & iustus ac honestus labor honoribus, præmijs, splendore decoratur. Vitia autem hominum atq; fraudes damnis, uinculis, ignominijs, uerberibus, exilijs, morte mulentantur: & docemur non infinitis concertationumq; plenis disputationibus, sed autoritate nutuq; legum domitas habere libidines, coërcere omnes cupiditates: nostra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abstinere. Fremant omnes licet (dicam quod sentio) bibliothecas mehercule unius mihi uidetur x i i. tabularum libellus, si quis legum fontes & capita uiderit, & autoritatis pondere, et ubertatis utilitate superare. Hactenus ille. Cuius autoritati nemo, nisi improbus derogare fidem ausit, qui modò librum eius de Claris Oratoribus legerit: in quo libro sic inquit: Ego autem iuris ciuilis studio multum operæ dabā Q. Scauolæ Publij filio: qui quanquàm nemini ad docendum se dabat, tamen consulentibus respōdendo, studiosos audiendo docebat. Idem pro Muræna de sciētia iuris loquens, Difficilis autem res ideo non putatur, quoniam perpauca & minimè obscuris literis continetur. Itaq; si mihi uehementer occupato stomachum mouerint, triduo me Iurisconsultum profitebor. Quo in loco multa de iuris scientia disscribit, sed causæ inscriuens: quapropter ille locus pondus fortasse non habet tantæ autoritatis. Macr. li. i i i. Satur. de lege Licinia loquens: Lex uerò hæc, inquit, paucis mutatis in plerisq; cum Fannia congruit. in ea enim ferenda quæ sita est nouæ legis autoritas, exolescente metu legis antiquioris: ita Hercules ut de ipsis duodecim tabulis factum est: quarum ubi contemni antiquitas cepit, eadem illa quæ illis legibus cauebantur, in alia latorum nomina transferunt. Vtinam uerò Cicero ipse fecisset id, quod in persona eiusdem Crassi loquens, cogitasse se aliq

Zaus duodecim tabularum

Cicero iuris peritissimus.

aliquando dixit, ut iuris ciuilis disciplinam in artis rationem formamq; redigeret: Si enim, inquit, aut mihi facere licuerit quòd iandiu cogito, aut alius quispiam aut me impeditò occuparit, aut mortuo effecerit, ut primum omne ius ciuile in genera digerat, quæ perpauca sunt: deinde eorum generum quasi quædam membra dispertiat: tum propriam cuiusq; uim definitione declaret, perfectam quidem artem iuris ciuilis habebit magis magnam atq; uberem quàm difficilem atq; obscuram. Atq; interea tamen hæc quæ dispersa sunt coguntur, uel passim licet carpentem & colligentem undiq; repleti ista iuris ciuilis scientia. Nemo autem qui Ciceronis libros legerit Oratorios & Philosophicos, difficile hoc factu fuisse Ciceroni contenderit. Quid enim non explicare potuisset illa uis ingenij? quid non illustrare ille orationis splendor? quid deniq; non enarrare exuberans illa rerum omnium præsertim politicarum copia? Nisi uerò impar huic oneri ingenium illius fuisse credi potest, qui uniuersa Philosophiæ dogmata sinuosius disputationum meandris implicita, primus unusq; à Græcis accepta, miro compendio explicata nobis tradidit: homo à foro & Senatu nunquam ferè nisi peregrè aut in dissensionibus ciuilibus feriatas. Quanam autem ratione fieri id potuerit, ipse his uerbis docet in primo de Oratore: quæ quin huc transcriberem, temperare ipse mihi nequiui, usque adeo & uerbis, & re ipsa oblectatus sum: Omnia, inquit, quæ sunt conclusa nunc artibus, dispersa & dissipata quondam fuerunt: in Musicis, & numeri & uoces & modi: in Geometria, lineamenta, formæ, interualla, magnitudines: in Astrologia, cæli conuersio, ortus, obitus, motusq; siderum: in Grammaticis, Poëtarum pertractatio, historiarum cognitio, uerborum interpretatio, pronuntiandi

Ciceronis præpositum de iure ciuili in artem redignod.

Ciceronis laus.

De artibus.

quidam sonus: in hac deniq; ipsa ratione dicendi, excogitare, ornare, disponere, meminisse, agere, ignota quondam omnibus & diffusa late uidebantur. Adhibita est igitur extrinsecus ars quaedam ex alio genere, quod sibi totum Philosophi assumunt: quæ rem diuulsam dissolutamq; conglutinaret, & ratione quadam constringeret. Sit ergo in iure ciuili finis hic, legitimæ atq; usitatæ in rebus causisq; ciuium æqualitatis conseruatio: tum sunt genera notanda, & ad certum numerum paucitatemq; reuocanda.

Genus. Genus autem id est, quod sui similes communione quadam, specie autem differenteis, duas aut plures complectitur partes. Partes autem sunt, quæ generibus ijs, ex quibus emanant, subiiciuntur. Omnia quæ sunt uel generum, uel partium nomina, diffinitionibus, quam uim habeant,

Diffinitio. est exprimendum. Est enim diffinitio earum reum quæ sunt eius rei propriæ quam diffinire uolumus, breuis & circumscripta quaedam explicatio. Hisce ego rebus exempla adiungerem, nisi apud quos hæc haberetur oratio cernerem. Hactenus ille. Nos uerò exempla ab eodem sumamus ex libro Topicorum: quem librum ad Trebatium hominem Iurisconsultum scribens, exemplis ex iure sumptis illustrauit: quo uel uno libro documentum ingens dedit se studio iuris operam plenam dedisse. Diffinitiones igitur (ut inquit ipse) aliæ sunt partitionum, aliæ diuisionum.

Partes iuris ciuilis. Partitionum, cum res ea quæ proposita est quasi in membra discerpitur. ut si quis ius ciuile dicat id esse quod in legibus, Senatusconsultis, rebus iudicatis, Iurisperitorum auctoritate, edictis magistratum, more, æquitate consistat. Diuisionum autem diffinitio formas complectitur quæ sub eo genere sunt: quod diffinitur hoc modo: Ab alienatio est eius rei quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu,

aut

aut in iure cessio inter quos ea iure ciuili fieri possunt. Dicendum quis sit diffinitionis modus. Sic igitur ueteres præcipiunt. cum sumpseris ea quæ sint ei rei quam diffinire uelis cum alijs communia, eousq; persequi, dum proprium efficiatur quòd nullam in aliam rem transferri possit, ut hoc: Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure, nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta. Gentiles sunt qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt: quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit, qui capite non sunt diminuti. Reliqua de genere & forma, id est specie, de differentia partitionis & diuisionis & alia eodem pertinentia, Cicero ab Aristotele accepta, Trebatio amico suo tradidit, compendiosa paraphrasi in Latinum sermonem uenustissimè traducta. Quin & Ciceronem librum edidisse de iure ciuili in artem redigendo, autor est Gellius libro primo Noctium Atticarum, qui etiam locum ex eo libro citat. Hoc illud est autem quod Pomponius infrà de origine iuris de Quinto Scauola dixit, qui ius ciuile generatim primus constituit in libros decem & octo redigendo. Proinde si quis olim feliciore aliquo seculo existat, Bartholo aut alio quopiam primi nominis uiro Iurisperitia non inferior, Dialectica atq; instrumento omni Philosophico mediocriter instructus, orationis facultate Vlpiani aut Iuliani Pauliue æmulus, qui Principem nostro non inferiorem nactus sit: cuius exemplum atq; auctoritatem sequi, & in cuius leges iurare (ut antiquum uerbum usurpem) bona pars Europæ non dubitet: is igitur unus aut plures, si præscriptum illud Ciceronianum, aut aliud non absimile imitati, ex quinquaginta Pandectarum libris & duodecim Codicis eorumq; appendicibus. adde etiam, si placet, ex Bartholi, Baldi, reli-

b s quor

*Diffinire.**Gentiles.*

De constituen-
da ratione iuris
civilis.

quorumq; paucorum amplissimi nominis & primarie auto-
ritatis commentarijs, non iam centros ut olim Tribunia-
nus (uir alioqui doctissimus sui seculi, si Suda credimus) sed
iuris artem componant, sanctionesq; legum, consulta Sena-
tus, edictorum interpretamenta, Iurisperitorum placita, in-
terpretum decreta, in mores recepta, aequitate praegravan-
tia, omnia nunc uaga & sparsa, ac nulla certa artis ratio-
ne circumscripita, ratis fixisq; iustae artis praecipis, quatenus
rei natura tulerit, quasi quibusdam cancellis circumdatis con-
cludunt. nimirum res humanae longe melius constitutae uide-
buntur. nec (ut nunc) civilia iura, quibus homines libertatis
retinentissimi aequissimo animo seruiunt, cuiusuis scripturien-
tis libidini obuia expositaq; erunt, duntaxat si Princeps ille
hoc praestare edicto potuerit, quod Iustinianus Augustus ne-
quiuit: id est, ut nihil ijs qui se iuris professores dicunt, in eam
compositionem ultra scholasticam praelectione liceat. Alio-
quin quis erit finis litium, si nulla certa fuerint semelq; rece-
pta Iurisperitorum decreta? Ecquid autem usque adeo fixum
ratumq; esse potest, ut non haec siue intemperantia, siue impu-
dentia, siue etiam scribendi quaedam libido intemperijs (ut di-
citur) acta, et labefactare facile & ad extremum conuellere
euertereq; possit? Id quod si quis iure fieri defenderit, anni-
uersarios utiq; nobis Imperatores ingeniosos homines atq;
ambitiosos suboriri uidebimus, qui alia atq; alia in dies orbi
terrarum iura condant, qui praeteritorum seculorum con-
stanti persuasione recepta abrogare audeant, qui leges de-
niq; figere, refigere pro animi sui libidine non dubi-
tent: sicq; res exitum haud dubie non inueniet, cum scriben-
tes aucupandae famae cupidi (ut est humani ingenij natura)
dicta maiorum resellere, Pandectarum ac constitutionum
scripta inuertere, distorquere, contorquere, corrumpere, uim
antiq

antiquorum scriptis afferre, uerborum aucupia, syllabarum
tendiculas, literarum decipulas comminisci: nihil deniq; non
inceptare in animum induxerint illustrandi nominis sui gra-
tia. Nam quod adhuc fecerunt, faciuntq; permulti recentio-
rum, quid est aliud quam ius civile calumniari, uerbaq; le-
gum captare? id quod Paulus faciendum esse negat, in titu-
lo, Ad exhibendum. Sed hoc illud est profecto: homines in-
geniosi ijdemq; ambitiosissimi, ut diximus, indignantur ar-
gumentum sibi praereptum a maioribus ostentandi ingenio-
rum suorum, omnemq; scribendi materiam consumptam esse
summissim fremunt ab ijs qui anteuertunt. Itaq; res eo tan-
dem redigetur, ut censentes in iudicijs prout his aut illis au-
toribus addicti fuerint, & (ut ita dicam) in huius aut illius
factionis uerba iurauerint, quo iure quaq; iniuria, & ut
Graeci dicunt, $\kappa\alpha\iota\ \delta\iota\kappa\alpha\iota\omega\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \alpha\lambda\iota\kappa\omega\varsigma$, res iudicandas di-
strahant: id quod semel tuendum susceperint mordicus re-
tinentes. Adde speciosos praetextus ambitiosorum, sordido-
rum, iniquorum, id est, inensorum iudicum: qui corruptis-
simas sententias cuiuslibet enarratoris autoritate obiecta,
quod magis uulgo inauditi, eo plausibilioris (sic enim assolet)
pertinacissime tuebuntur. Hoc autem quam sit perniciosum,
ex uerbis Ciceronis intelligi poterit: O rem praeclearam,
inquit, uobisq; retinendam iudices. quod enim est ius civile,
quod neq; inflecti gratia, neq; perfringi potentia, neq; adul-
terari pecunia possit? Quod si non modò oppressum, sed
etiam desertum aut negligentius asseruatum erit, nihil est
quod quisquam se habere certum, aut a patre accepturum,
aut relicturum liberis arbitretur. Idem alibi: Nihil est enim
in ciuitate tam diligenter quam ius civile retinendum. Etenim
hoc sublato, nihil est quare exploratum cuiquam possit
esse quid suum, quid alienum sit: nihil est quod aequabile
inter

Ius civile.

inter omnes, atq; unum aut omnibus esse possit. Haftenus Cicero. Hunc statum esse hodie litium disceptandarum nihil ut satis certum esse possit, quis est paulò prudentior qui inficiari ausit? utpote cum prudentum responsa per secula alia atq; alia inter se acerrimè pugnent. Id uerò utrum auctore Iustiniano faciant, ipsi uiderint, cum eius uerba in Institutionibus legerint, sub rubrica de fideicommissarijs hereditatibus: ex sententia, ut uidetur, Papiniani sumpta: Nobis, inquit, in legibus magis simplicitas, quam difficultas placet. Proinde, Ius est ars boni & equi, inquit Vlpianus: cuius merito, quis nos sacerdotes appellat. Nos, inquit, merito iuris sacerdotes à quodam dicti sumus: siquidem sanctissima res est ciuilibus sapientia. Quemadmodum autem apud antiquos sacerdotes sui singulis Dijs consecrati erant, qui de futuris atq; agendis consulentibus responsa dabant: sic uenerandi illi Iurisconsulti omni genere literarum instructissimi, gratuitam non quaestuariam iuris prudentiam habentes, in publicum quotidie prodeuntes, unicuiq; ciui consulendos se antiquo instituto praebebant: & tanquam oracula iustitiae themidisq; promebant: hoc est, responsa boni & equi plena. Vnde Seruius Sulpitius iuris antistites appellatus est, auctore Quintiliano: ut sacrorum antistites, antistitesq; dicebantur. quomodo & Plinius libro septimo Platoni, inquit, sapientiae antistiti Dionysius tyrannus uitatam nauem misit obuiam. Enimvero Themis apud Graecos, id est, ius, fasq;, Dea esse credita est, auctore Festo, quae suaderet hominibus id petere quod fas esset: eandemq; esse ipsam atq; fas existimabant: unde Themistes oracula & consilia consultaq; & lege sancita dicuntur Eustathio teste Homeri enarratore, id est, ut ipse inquit, τὰ μαντήια, αἱ βελαί, καὶ τὰ βελοδύματα, καὶ τὰ νομοθετήματα.

Sacerdotes iuris.

Seruius Sulpitius.

antistites.

Themis.

Fas.

Themistes.

θετήματα. Alij themin uel themista (utroq; enim modo dicitur) ius & iustitiam esse putant: eademq; consiliorum oraculorumq; praesidem esse. propterea Homerum θεμισδόμεν uerbu, quod uaticinari et oracula dare significat, pro leges ferre, iura reddere, accepisse Odysseae decimo, θεμισδόμεν δὲ ἕκαστος Παιδῶν ἢ δὲ ἀλόχων, ἢ δὲ ἀλλήλων ἀλέγχοι. Sed & Δίκη Dea iudiciorum praeses dicitur: quae dictio etiam ius significat: ob id Graece dicta, quia lites & contentiones dirimat: eiusq; Deae diaconi & ministri, δικασταί, id est, Iudices dicuntur, quasi litium diremptores. Eustathius enarrans illud Homericum in primo Iliados, Νῦν αὖτέ μιν ἕες Ἀχαιῶν ἐν παλάμαις φορέσοι, δικαστοὶ, οἳ τε θεμιστας πρὸς Διὸς ἐῖρήσασιν: dicen & themin idem esse autumat. propterea, inquit, δικαστοὶ, id est, eos qui circa reddenda iura uersantur, Thesmophylacas esse significat, id est, legum & institutorum custodes diuinitus praefectos. Quod munus, inquit, regium esse Homerus significat: Regibus enim sceptrum nota est iustitiae, hasta uerò symbolon fortitudinis. Accursius peracutè sanè (ut solet plerunq;) sacerdotes hoc in loco absolute intelligit, non iuris sacerdotes, atq; etiam (si Dijs placet) sacerdotes moerentem ad poenitentiam adhiberi solitos, aut, ut ipse inquit, poenitentiam dantes: quasi uerò Vlpianus huiusmodi sacerdotes nouerit, qui magister scrinij Alexandri principis fuit, & in eius consilio principes: cum quo etiam Pomponius, Alphrenus, Aphricanus, Florentinus, Martianus, Callistratus, Hermogenes, Venuleius, Celsus, Proculus, Metianus, Tripho-nius, Modestinus, omnes iuris professores, si Lampridio credimus, discipuli omnes Papiniani: qui iuris asyllum dictus est, & doctrinae legalis thesaurus, ut auctor est Spartianus in Seneca: ab Antonio Caracallo ob id occisus, quod

Θεμισδόμεν.

Δίκη. Dice.

Δικαστοὶ.

Thesmophylacas.

Sceptrum. Hasta.

Vlpianus & ceteri legisperiti.

quod parricidium eius excusare nolisset. Antonius uero Pius Iurisperitis usus est Saluio Valente, Volusio, Metiano, Vlpio, Marcello, & Iaboleno, ut autor est Capitolinus. & Scæuola Marco Philosopho in consilio affuit & sancientis legibus. Adriano autem affuerunt antiquiores Iulius Celsus, Saluius Iulianus, Neratius Priscus. hi autem omnes principes Romani, ut eorum maiores, Christianam religionem non agnouerunt. licet eorum postremus Alexander Christum & Abrahamum inter animas sanctiores in larario conluerit. Similis est ignorantia Accursij uel seculi potius Accursiani, quæ hac ætate ridicula est: in lege ultima infra, de mortuo inferendo, ubi Pontificum Vlpianus meminit, de collegio Pontificum loquens, à quo ius Pontificum apud antiquos dictum, quod Accursius ad nostros Pontifices retulit. Age uideamus (quandoquidē hucusq; prouecti sumus) quid id sit quod civilem scientiam rem esse sanctissimam Vlpianus dixerit. Sanctum, inquit Macrobius lib. 111. Saturn. est interdum quod nec sacrum, nec religiosum est, ut Trebatius libro Religionum refert: Sancta ad uos anima atq; istius inscia culpa: Descendam, inquit Turnus libro xii. Aeneid. Sanctam, inquit, animam incorruptam uoluit ostendere. Et illud eiusdem: Tuq; o sanctissima coniunx, Felix morte tua. In quo castitatis honorem incorruptæ uxoris amplexus est. Vnde & sanctæ leges, quæ poenæ sanctione corrumpi uentantur, ὁσιον dici potest. Hæc ille. Eodem modo sanctius ærarium ab antiquis dictum est, quod prorsus intactum erat, ex quo nihil promi licebat ob annuas necessitates. Liuius libro septimo secundi belli Punici, Cætera expedientibus quæ ad bellum opus erant Consules aurum uicesimarium, quod in sanctiore ærario ad ultimos casus seruabatur, promi placuit. Cicero in Verrem actione quinta: Primum mihi lite-

Alexander
Imperator Ro-
manus.

Sanctum.

ὁσιον.
Ærarium
sanctius.

745

ras quas in ærario sanctiore conditas habent, proferunt. De Syracusanis loquens. Et ad Atticum libro septimo: Attulit mandata ad Consules ut Romam uenirent, pecuniam de sanctiore ærario proferrent. Sic sanctius sacrarium. Quintilianus libro undecimo: Illic fundamenta sunt, illic opes uelut sanctiore quodam sacrario reconditæ: Ita ne uerò res sanctitas sacerdotibus solis attingere nullo reclamante licebit: rem uerò sanctissimam civilem sapientiam: nulla pecunia, ut inquit Tullius, adulterabilem, magno uoluminum numero, sed certo tamen circumscriptam, edicto imperatorio munitam, scripturientis cuiuslibet libidini contrectandam contemerdamq; publicus consensus permittet? Ego uerò non modò sanctas leges, sed etiam sacrosanctas habendas esse censuerim, ut sacrosancti magistratus olim dicti sunt, qui non sine capitali piaculo attingi uolenter poterant, ut Tribuni plebis apud Romanos autore Plinio lib. septimo. Liuius li. 1 x. ab urbe condita: Tum Posthumius interea: Dedite, inquit, prophanos nos quos salua religione potestis, dedetis deinde & istos sacrosanctos cum magistratu abierint. Idem, Paulisper intercessum est à Tribuni plebis, pro eo quod spondendo pacem seruassent exercitum populi Romani, poenam nullam meritos esse, neq; ad extremum cum sacrosancti essent, dedi hostibus uiolari ue posse. Cicero pro Cornelio: Primum enim sacrosanctum esse nihil potest, nisi quod populus plebs ue sanxisset. deinde sanctiones sacrandæ sunt aut genere ipso aut obtestatione & consecratione legis aut poenæ, cum caput eius qui contra fecit, consecratur. Idem in Catil. Quid enim expectas? bellum? quid ergo in uasitate omnium tuas possessiones sacrosanctas futuras putas? Sacrosanctas, intactas dixit & ab omni iniuria tutas. Hinc sacrosanctæ potestas Liuius libro x. 1 x. pro tribunitia: & sacrosanctæ ecclesiæ

Sanctius sacrarium.

Leges sanctæ.

Sacrosancti.

Sacrosanctæ potestas.

ecclesie à Iustiano dictæ in quibus est ius asyli. Ideo principes Romanos legimus tribunitiam potestatem assumere sibi solitos, ut augustiores se & sacrosanctos facerent: id quod in numismatis quoque eorum extat. Tranquillus in August. Tribunitiam potestatem perpetuam recepit, in qua semel atque iterum per singula lustra collegam sibi cooptauit. Tacitus libro duodecimo: Accurrunt patres, decernitur Othoni tribunitia potestas & nomen Augusti, & omnes principum honores. De hac potestate multa Cicero libro tertio de Legibus. Maxime igitur oportuit post edictum illud Iustiniani quod extat titulo de ueteri iure enucleando (uulgo nunc ut uideo neglecto, sed tamen non spernendo si emendatè legatur) uolumina iuris nostri tribunitiam potestatem accipere: ut omnibus prorsus scribentibus nihil in ea licuisset, nisi hætenus ut indices rerum tantummodo & titulorum argumenta quædam ascriberent, quæ Paratitla, ut ipse inquit, dicuntur, quasi titulis apposita. sin ad uiuum refecare uideor, post Bartholum certè & Baldum attingere ea nulli oportuit licere, ut certa fixa que aliquando Iurisconsultorum dogmata essent, nostratibusque cum Transalpinis de iuris tandem apicibus conueniret. Demosthenes ille Oratorum præstantissimus, Romanæ eloquentiæ, id est, Ciceronianæ exemplar, ut iudicare possunt qui orationes utriusque non oscitanter legerunt, in ea oratione quæ πρὸς λεπτινῶν inscribitur, Solonem commemorat inter alia cum legibus suis hoc quoque instituisse, cum lex aliqua rogatio uel ad populum ferretur, ut à legislatore primum recitaretur: deinde ut in loco maxime celebri conspicuoque proscriberetur ad tertiam concionem usque (non aliter atque Romæ leges trinundino die promulgari solitas esse, Macrobio referente legimus) inde Scribæ ut daretur palam

Paratitla.

Demosthenes.

palam pro concione legenda, ut si quid cuiquam non placeret id in medium proferret. & si ea tum quoque populo placuisset, ita demum nomothetis daretur postremum exploranda: qui uti eam probassent improbassent uel, ita proferretur antiquaretur uel. Hi autem nomothetæ ex Iudicium numero deligebantur, ut eam operam populo iurati ipsi nauarent. Sed operæ pretium mihi uisum est locum ex oratione eius Latine ut potero uertere, quo res tota melius intelligi possit. Cum igitur Demosthenes in illo iudicio legem Solonis Scribæ legendam dedisset (ut tum moris erat in iudicijs factitari, & fuit postea in Romanis) & ille recitasset, ita tum ipse subiicit: Intellexistis ne igitur uiri Athenienses quam rectè atque ordine leges promulgandas Solon instituerit? Iam primum apud uos & quidem iuratos, utpote apud quos alia quoque & constitui & rata haberi solent: deinde qui legem tulisset antiquæ legi contrariam, hunc abrogandæ antiquæ legis causas expromere prius uoluit, tum demum suam nouamque rogationem proferre in medium, hanc cum illa componentem. Hoc idem, ut una tantum, uno quoque de negotio lex esset, nequando uulgus indoctum legum contrariarum dissidentia conturbaretur. Ita enim demum legum peritissimis spem præcidi posse ratus est negotium facessendi populari simplicitati, cum æquabilis facultas omnibus esset, & legendi & perdiscendi plana & dilucida iura. ἵν' εἰς ἢ περὶ τῶν ἐκάστων νόμων, καὶ μὴ τὸς ἰδιώτας αὐτὸ τὸ τοιαύτην, καὶ ποιῆν, τῶν ἀπάντων εἰδότες νόμους ἔλαττον ἔχειν, ἀλλὰ πᾶσι μὴ ταύτ' ἀναγνώσκον, καὶ μαθεῖν ἀπλᾶ καὶ σαφεῖ τὰ δίκαια. His Demosthenis uerbis satis illa Ciceronis congruunt de facilitate perdiscendi iuris. Nunc eò res redacta est, ut nulla ætas huic studio sufficiat, ceu uerò scita plebis indoctæ, edita

Nomothetæ.

Una uno de negotio lex esse debet.

Prætoris plerunq; semidocti: Principium sanctiones & imperia interdum præcipitata, consulta Senatus nonnunquam ambitiosa, aut per metum Principum extorta, aut per assentationem effusa, aut necessitate aliqua expressa, deniq; ambigua sæpe iuris prudentium responsa, id est eorum qui suffragatorum precibus aut summi beneficij loco à Principe impetrauerant ut iuris prudentes essent, & de iure publicè responsitarent: hæc, inquam, omnia quasi Sibyllinorum carminum instar sint, aut oraculorum propheticorum, ac nunquam satis enarrata, fecunda hominum ingenia & ad omnes disciplinas (si per priscam iuris facilitatem licuisset) uersatilia, æternum exercere debeant: ut ille quondam scriptus, & à tergo necdum finitus Orestes. Inde illæ cantatissima controuersia de diuiduo & indiuiduo, de suite, de pacto nudo, necdum tot uoluminum textura uestito, & aliæ huiusmodi sinuosissima quæstiones, in quibus tanquam apud Sirenios scopulos consensescere claris atq; grandibus ingenijs necesse est. unde nobis illa malorum Ilias orta, ut est in prouerbio: dum res iudicata nunquam præiudicata sunt: dum res sæpe ac diu disceptata ac decreta, nunquam semel decreta sunt, aniuersaria utiq; scætura suborientium aliorum super alios doctorum dogmatumq;, & prisca, obsoletaq; maiorum scripta posteris relinquentium: deniq; dum singuli iuris apices non modò pugnam, sed etiam bellum intestinum inter hos, illosq; factiosos ciere possunt. Quanam igitur fronte huiusmodi non modò commentaria, sed etiam commentitia tuebuntur, qui Neratij dictum illud legerint? In omni parte error, in iure non eodem loco quo facti ignorantia haberi debet, cum ius finitum & possit esse, & debeat. An huius temporis finita esse iura dicere perfricta fronte audebunt, cum iuris professorum interpretam

malorum Ilias.

præamenta citra criticorum censuram ius ab autore sumant? quasi uerò Pythagoricorum institutum in mores orbis terrarum receptum sit: de quo Marcus Tullius libro primo de Natura Deorum sic inquit: Nec uerò probare soleo id quod de Pythagoricis accepimus: quos ferunt, si quid affirmarent in disputando, cum ex ijs quæreretur quare ita esset, respondere solitos: Ipse dixit (ipse autem erat Pythagoras) tantum opinio præiudicata poterat, ut sine ratione ualere autoritas. Quemadmodum igitur Pythagorici ἀὐτὸς ἔφαθ' dicebant, id est, ipse dixit: sic Alexander, sic Paulus Castrensis, sic Fellinus dixit inquit: sic deniq; unus quis ex illa turba scriptorum qui luculentis priscorum consultorum scriptis Cimærias (ut dicitur) tenebras multis in locis offuderunt. Proinde causa, ut uidetur, non satis idonea est, cur tantopere sese admirentur isti suæq; sorti gratulentur, qui unicum hanc iuris scientiam quasi filiolum excolantur suam (id quod Cicero quondam ad Sulpitium loquens dixit) id est, qui præ isto studio iuris omnes alias disciplinas despectui habere solent, tametsi liberæ ipsas nomine & ingenuas, attamen inopes (ut ipsi dicunt) nec ut hanc unam iuris scientiam ex suorum spolijs quæstuosas, quæ ex ciuilibus tantum ipsa manubijs ornare sese potest. Iurisconsultorum olim superbiam cum ferre non posset Caius Princeps, quasi scientiæ eorum omnem usum aboliturus, sæpe iactauit se hercle effecturum ne quid respondere possent præter æquum & bonum. quanto minus quorundam nostri temporis ferenda est? qui certè si molesti esse pergant, arcem se literatorum tenere censentes ac dictitantes, ad Fabium eos Iudicem haud iniquum certè Iurisconsultis protinus uocabimus: qui de huiusmodi loquens hominibus, ita inquit in primo: Difficultatis patrocinia

Autoritas Pythagorica.

De equo & bono respondere.

præteximus segnitæ. neq; enim nobis operis amor est: nec quia sit honesta & rerum pulcherrima ciuiliſ sapientia, petitur ipſa: ſed ad uilem uſum & ſordidum lucrum accingimur. Dicant ſine humanioribus diſciplinis in foro multi & acquirant, dum ſit locupletior aliquis ſordidæ mercis negotiator, & plus uoci ſuæ debeat præco. Hæc ille. Deſinant igitur eorum improbiſſimi alios habere deſpectui, & quaſi ut Græci uocant, ματαοτέχνους, id eſt, inanium artium ſtudioſos, inceſſere iuuenes ingenuos, liberalioribus diſciplinis deditos: qui fructum ſtudioſorum ſuorum non ſtipe aduocationum, aut capturis rerum iudicandarum, ſed ex animo ſuo ac contemplatione & ſcientia petunt, perpetuum quidem illum, nec fortunæ ſubiectum. Ne igitur nimium ſibi placeant in hoc forenſi plaufu, aut etiam per palatium ultro citro uolitantes, idem Fabius libro x i i. multos ſe cognouiſſe ait, qui tædio laboris quem ad eloquentiam tendentibus, id eſt, rerum omnium politicarum cognitionem, perſerre neceſſe eſt, conſugerint ad hæc diuerticula deſidiæ: quorum alij ad album ſe ac rubricas tranſtulerunt, & formularij, uel (ut ait Cicero) legulei quidam eſſe maluerunt, tanquam uiliora eligentes ea quorum facilitatem ſequebantur. Cicero pro Muræna ad Seruium Sulpitium loquens: Quapropter (inquit) non ſolum illa gloria militaris ueſtris formulis atq; actionibus anteponenda eſt, uerum etiam dicendi conſuetudo longè & multum iſti ueſtræ exercitationi ad honorem antecellet. Itaq; multi mihi uidentur initio multò hoc maluiſſe, id eſt, dicendi facultatem: poſt cum id aſſequi non potuiſſent, iſtuc potiſſimum ſunt delapſi, id eſt, legulei ſunt facti: ut aiunt in Græcis artificibus eos aulædos, id eſt, tibicines, eſſe, qui citharædi fieri non poſſunt.

Ad rubricas
ſe tranſferre.

Aulædi.
Prouerbiũ.

ſunt. Agedum (quandoquidem hucusq; præter inſtitutum noſtrum prouecti ſumus) uideamus quæ ſit iſta tantæ operæ ſcientia, quæ propemodum ſola literatos ac doctos uiros in Gallia exiſtimari ac uocitari facit. Marcus Antonius Orator ille nobilis apud Ciceronem libro primo de Oratore: In Oratore autem, inquit, acumen Dialecticorum, ſententia Philoſophorum, uerba propè Poëtarum, memoria Iuriſconſultorum, uox tragædorum, geſtus penè ſummorum artificum eſt requirendus. Hic ultimas propè partes, id eſt, memoriæ fiduciam Iuriſconſultis tribuit. Fabius: Omne ius, inquit, quod eſt certum, aut ſcripto, aut moribus conſtat. dubium æquitatis regula examinandum eſt. quæ ſcripta ſunt aut poſita in more ciuitatis, nullam habent difficultatem: cognitionis ſunt enim, non inuentionis. at quæ conſultorum reſponſis explicantur, aut in uerborum interpretatione ſunt poſita, aut recti prauiq; diſcrimine. Vim cuiuſq; uocis intelligere aut commune prudentium eſt, aut proprium Oratoris. Aequitas optimo cuique notiſſima eſt. Verum hoc iſtis perſuaderi non poteſt, qui leges non ab homine ſcriptas ac conceptas, ſed de cælo delapſas eſſe credunt, ut Tertulliani uerbis utar. in quibus etiam ſenſus altiſſimos, & qui anagogici, id eſt, abſtruſi dicuntur, reconditos eſſe putant, nec unquam ſatis enarratos. Eorum uerò gloriatiõis præcipuum literarum meliorum ſtudioſis ſolatium fuerit, iſtam legum ſcientiam non modò ſingulis ſæculis, ſed etiam luſtris interpolabilem eſſe: de qua proſectò Plinianum illud ex libro uigeſimonono parodia haud inconcinna uſurpare poſſumus: Mutatur ars, inquit, (de Medicina loquens) quotidie, toties interpolis, & ingeniorum Italiae ſtatu impellimur, palamq; eſt ut quiſq; inter iſtos noua commiſcendo pol-

Quid in Ora-
tore requiren-
dum.

Iuris diuiſio.

De iuris perdi-
ſcedi facilitate.

In leguleos.

Sententia Pli-
nij in Leguleos.

leat, Imperatorem illico uitæ nostræ necisq; fieri: ceu ue-
 rò non nullia gentium sine huiusmodi leguleis degant, nec
 tamen sine legibus. Audiant igitur homines sortis suæ ad-
 miratores, audiant Tertullianum in Apologetico Christia-
 norum ad proceres Romani imperij (quos ipse legum tu-
 tores appellat) ita dicentem: Miramini hominem aut erra-
 re potuisse in lege condenda, aut respuisse in reprobanda?
 Non ne & ipsius Lycurgi leges à Lacedæmonijs emenda-
 tæ tantum auctori suo doloris inusserunt, ut in secessu inedia
 de semetipso iudicaret? Non ne & uos quotidie experimen-
 tis illuminantibus tenebras antiquitatis, totam illam ueterem
 & squalentem syluam legum, nouis principum rescripto-
 rum & edictorum securibus truncatis & cæditis? Eant igitur
 nunc isti, qui omnia studio iuris tribuunt: & sese homi-
 num solos hac una peritia iuris beatos & sapientes & re-
 rum humanarum arbitros, atq; adeò diuinarum esse prædi-
 cent: dum tamen hoc constet, omnium gentium moribus ut
 nomismatum, sic nomorum, id est, legum usum uarium &
 identidem mutabilem omni æuo fuisse. & has enim & illas
 temporario principum populorum ue consensu, non suapte
 ui potestateq; ualere. Intolerandus certè est ineptiorum
 quorundam fastus, qui è studio iuris cum carris librorum
 redeunt, uelut Aegyptiorum opibus suffarcinati, reli-
 quos omneis literarum studiosos sic ut inanes inopesq;
 aspernantur, uelut ex paleis multis modicam frugem aut
 etiam nullam colligentes. qui si aliquando cogitarent diui-
 tias illas suas κρημέως πλετορ, ut dicitur, id est, figuli-
 nas opes esse unico Principis edicto fragiles (quod futurum
 est aliquando ingenti generis humani felicitate) nimirum
 altiores illos ac sesquipedales spiritus deponerent. de inc-
 ptis loquimur, disciplinarumq; expertibus. De Pandectis
 uerò

Tertullianus
 de legisperitis.

uerò quid sentiam, malo alienis uerbis quàm meis dicere.
 Prodeat igitur aliquis Latinorum æstimator idoneus. Is
 erit Laurentius Vallensis, uir certè cum Latine doctissi-
 mus, tum uerò alienorum scriptorum Iudex ut optimus, sic
 minimè ambitiosus & ueritatis amantißimus: id quod in-
 uidiosum nomen eius uulgò reddidit, ut iam publico con-
 sensu Latine ignorantium tanquam iniquus Iudex ferè reij-
 ciatur. Is igitur Laurentius censor ac criticus quamli-
 bet etiam morosus, ut illis quidem uidetur, Elegantiarum
 suarum libro tertio, sic inquit: Relegi proximè quinqu-
 ginta Digestorum libros ex plerisq; uoluminibus Iuris-
 consultorum excerptos: & relegi cum libenter, tum ue-
 rò quadam cum admiratione. Primum, quòd nescias utrum
 diligentia ne an grauitas, prudentia an æquitas, scientia
 rerum an orationis dignitas præstet, & maiori laude di-
 gna esse uideatur. deinde, quòd hæc ipsa ita in uno quoq;
 eorum sunt egregia & perfecta, ut uehementer dubites
 quem cui præferendum putes. Et paulò post: Quod eo ma-
 gis, inquit, in Iurisconsultis est admirandum, quòd ij inter
 se etiam seculis distant, licet omnes post Ciceronem: ideoq;
 quibusdam in uerbis ab eo differentes, quales omnes usq;
 à Vergilio atq; à Liuiio fuerunt. Nam Ser. Sulpitij atq;
 Mutij Scæuolæ nihil extat: sed alterius Mutij recentio-
 ris. Et prisca quidem Iurisconsulti quales, quantiç; in elo-
 quendo fuerint, iudicare non possumus: quippe quorum
 nihil legimus. his autem qui inter manus uersantur, nihi est
 (mea sententia) quod addi adimue possit, non tam eloquen-
 tia (quam quidem materia illa non magnopere patitur)
 quàm latinitatis atq; elegantia: sine qua cæca omnis doctri-
 na est & illiberalis, præsertim in iure ciuili. Hæc ille: atq;
 alia eòdem pertinentia satis liberaliter, nec pro solita eius

Vallensis laus.

Pandectarum
 laus.

*Barbara noca-
bula à leguleis
recepta.*

Proscriptio.

Proscripti.

*Praconio cita-
ei.*

Repercussio.

Relatio.

Retortio.

Describere.

*Exemplum re-
cognitum.*

Opinabile.

*Legibus sol-
uere.*

Species legis.

*Profiteri dona-
tionem.*

Eques.

*scribendi se-
cassio.*

seueritate. Hui, inquit isti legulei, quid nobis cum ele-
gantia? nobis tam placent guerra aut treuga, & laudum
& bannum, & banniti & retorquitio: quàm illis bellum
& inducia & arbitrium & proscriptio & proscripti aut
praconio citati, & repercussio uel relatio ac etiam retor-
tio. Antiqui Iurisconsulti exscribere ac describere dicunt
& exemplum sumere, nos exemplare dicimus. illi exem-
plum recognitum, nos exemplatum collationatum. Anti-
qui & qui Latine locuti sunt, conditiones quasdam arbi-
trarias & in potestate nostra uel in nobis sitas dixerunt:
nos potestatiuas dicimus. illi necessitatem quandam pra-
cisam & absolutam, & quandam conditionalem, id est,
hypotheticam: nos causatiuam. quemadmodum & stipu-
lationes alternatiuas dicimus pro disiunctiuis: & putati-
uum pro opinabili: & dispensare, pro legibus soluere: &
casum legis, pro specie: quo etiam Iustinianus saepe usus
est, quod & thema & propositum dicitur à Cicerone &
Quintiliano. Insinuare donationem, pro profiteri: mili-
tem, pro equite: recusare Iudicem, pro reijcere: quod &
eiurare nonnunquam dicitur. æquum & iniquum Iudicem
antiqui dicere solent: nos suspectum & fauorabilem &
non suspectum dicere maluimus: permultaq; huiusmodi
quæ proprium destinatumq; uolumen desiderant, ut infra
triduum, pro intra. Sic est disciplina iuris, ut ueutam facere
melius & congruentius sit dicere, quàm in rem presentem
uenire. Deniq; multa Gallicè, nec minus uendibiliter inter no-
stros dicimus quæ Latine ignoramus. Apagesis istas sermo-
nis lautitias. sordida nos delectant uerba & triuialia, atq;
etiam in tonstrinis sutrinisq; proculcata. Verum illud Lau-
rentij elogium me impulit ut diligentius Digestorum li-
bros legerem. qua in lectione cum multis in locis uolumina
ipsa

ipsa partim mutilata, partim mendosa inueni: tum uerò
(quod flagitiosius esse multò arbitratus sum) uerba multa
non triuialis sed antiquæ ac probæ monetæ, in alienum
usum ignorantia temporum translata esse animaduerti. Ea
indignitate permotus, ausus pridem inconsultius temereq;
iactare inter amicos, me aliquando facturum ut Pandectæ
emendatius atq; intelligentius legerentur. uidelicet uiribus
nostris necdum nobis exploratis: nec præstandæ rei difficul-
tate satis excussa pensitataq;. Cuius me incepti cum postea
perpigeret, triennio partim multa causatus, partim peregrè
agens, liberatum me iri tandem hac molestia libenter mihi
persuadebam: ueluti huius incepti temeritate situ quodam
obliuionis contexta atq; sepulta. Ecce autem huius negotij
securum appellantis amicus, & tanquam procrastinati
debiti arcessentibus, spontaneèq; pollicitationis admonitu
identidem cunctationem meam uellicantibus, cò tum me sen-
si feroculè euectum, unde pedem proferre pudor uetet, ut
inquit ille, continuoq; aut rem suscipiendam mihi, cui par o-
mnino non essem, aut temeritatis manifestum ac confessum
ludibrio mox omnibus me futurum. Ibi uerò æstuantem me,
& sententijs alternantem impulit amicus quidam meus uir
amplissimæ curiæ: qui mihi huius incepti non modò autor,
sed etiam efflagitator fuit. Is mihi industriæ meæ sponsor
(ut ita dixerim) apud me fuit. Perpulit enim hoc sibi me cre-
dere, si operam enixè nauarem, nihil non eiusmodi euasu-
rum quod ipse facere instituissem: causanteq; me inuidio-
sum hunc laborem non gratis fore, qui tam ancipitis
euentus facinus designare nunc ausus essem, homo propè
nullius in re literaria nominis, ad extremum susceptæ rei
euentum fide sua esse iussit. Eiusmodi autem sponsore ni-
hil non credere uel nominum factitator circumspectus po-
tuisset,

Horat. in arte.

tuisset. iam primum præter singularem iuris peritiam, doctrina est etiam illa Miscellanea ac politico homini aut necessaria, aut utili perpolitus, iudicio non mediocri ac sæpe nobis probato præditus: cui etiam de me plus quam meo propemodum tribuo. unus est denique ex paucorum numero qui non illotis pedibus ad studium iuris civilis contulisse se uidentur. Accedunt necessitudinis iura, quæ mihi multiplicia cum eo iam pridem intercedunt, ne ab eo eludi me uereri ullo modo deberem. Huic istud à me contendenti nisi morem gererem, existimaui (qua est ille in ordine suo autoritate) non tam id uerecundiæ ac modestiæ, quam rustici ac pertinaci diffidentiæ datum iri. Itaque huius fide periclitandum mihi esse statui. Hæc fiducia operis, hæc est indicatura, ut Plinij uerbis utar. proinde perfunctoriam istam operam magis quam iustam, plenamque profitemur. Sed ne sic quidem, ut intelligo, eorum cachinnos euadam, quibus cum musis, id est, cum humanitate et doctrinæ lepore, nullum est commercium, ut Marcus Tullius inquit. Hi sanguinem legum querendum, non artem (ut eorum uerbis utar) arbitrantur: non florem, sed frugem scientiæ consecrandam autumant: denique uerborum rationem nullam habendam esse, dum sensus assequamur. Atque hæc ita dicunt, quasi aut uerba rerum imagines esse nesciant, et sensuum inuolucra, quæ quàm maximè congruenter effingi et accommodare rebus ipsis debent: aut quasi Bartholus et Baldus et reliqui eiusce ordinis autores quidem illi alioquin ingenuosissimi: sed quos isti uerborum contemptores pro numinibus colunt, et quorum scripta inter sacrorum uatum oracula in lararijs (ut ita dicam) habent, uerba non ipsi appendere quasi ad Critolai libram soleant. Ut enim ille quadam animi solertia in altera libræ

Critolai libra.

sua

sue lance animi bona imponens, in altera corporis et externa, multum admodum propendere illam animi lancem deprehendebat: sic isti Iurisperiti unumquodque uerbum atque adeo syllabam in quibus commodum sit locis ad constituenda sua dogmata, ponderanda solerter admonentes, uerborum uires excutere se, et scrupulari etiam differentia æstimare credi uolunt. qui tamen præclara illa sua libra quid in diem addictio diei adiectæ præponderet, persentiscere non potuerunt, antequam Laurentius Vallengis examen libræ suæ multò certè exactioris ad lectionem Pandectarum adhibuit. Nec ille autem in his quæ in huiusmodi aduersus istorum opinionem quantumuis approbata dixit, equam unquam sententiam retulit, duntaxat in eorum foro: Nec nos in ijs quæ adhuc diximus, aut posthac dicturi sumus aduersus receptos eorum aliorumque errores, quippiam æqui bonique laturos nos speramus: non inter eos modò ad quos ea res pertinet, sed ubicunque et apud quoscunque res non artificis statera (ut inquit Cicero) sed populari trutina examinantur. Videamus tamen refellendis istis uerborum contemptoribus magni aliquos nominis autores opponere nec ne possimus. Fabius libro duodecimo. Quid? (inquit) non quæstio iuris omnis aut uerborum proprietate, aut æqui disputatione, aut uoluntatis coniectura continetur? quorum pars ad rationalem, pars ad moralem Philosophiam redundat. Gellius libro duodecimo: Labco, inquit, Antistius iuris quidem civilis disciplinam principali studio exercuit, et consulentibus de iure publicè responsit, cæterarumque bonarum artium non expertus fuit, et in Grammaticam sese atque Dialecticam literasque antiquiores penetrauerat, Latinarumque uocum origines rationesque percalluerat: eaque præcip

de arte Labcone

præcipuè scientia ad enodandos plerosq; iuris laqueos utebatur. Sic quodam loco Cicero proprietatem sermonis Iurisconsultorum peculiarem esse affirmat. Quod igitur isti dicunt prudentiam in rerum esse cognitione, orationis facultatem nihil ad rem pertinere, uideamus qualiter constitui possit. Marcus Tullius libro tertio de Oratore, de eloquentia loquens: Neq; uerò, inquit, hoc fugit sapientissimum Regem Philippum, qui hunc Alexandro filio doctorem accierit (de Aristotele loquens) à quo eodem ille & agendi præcepta acciperet & loquendi. Nunc siue quis uolet eum Philosophum qui copiam nobis rerum orationisq; tradat, per me appellet Oratorem licet: siue hunc Oratorem, quem ego dicam sapientiam iunctam habere eloquentiæ, Philosophum appellare malit, non impediam: dummodo hoc constet, neq; infantiam eius qui rem norit, sed eam explicare dicendo non queat: neq; inscitiam eius cui res non suppetat, uerba non desint, esse laudandam. quorum si alterum sit optandum, malim equidem indisertam prudentiam, quam stultitiam loquacem. Idem in Oratore perfecto: Res autem, inquit, sic se habet, compositè & ornate sine sententijs dicere, insania est: sententiosè autem sine uerborum & ordine & modo, infantia. Et rursus alibi: Illud uerius, inquit, neq; quenquam in eo disertum esse posse quod nesciat: neq; si id optime sciat, ignarusq; sit facundæ ac poliendæ orationis, disertè id ipsum quod sciat dicere posse. Phœnix apud Homerum libro nono Iliados ad Achillem loquens, ita inquit: Pater tuus Peleus cum te primum ex Phthia patria ad Agamemnonem misit paruulum adhuc & bellicarum rerum ignarum, me tibi ideo adiunxit, ut utroq; in genere instituentem te susciperem. censuit enim te & dicendi præcepta accipere debere & agendi, Μύσθωρ τε ῥήτῃρ ἔμμεναι, πρὸ κτῆρᾶ

Infantia & inscitia.

κτῆρᾶ τε ἔργωρ, Doctum uerba loqui, facilemq; in rebus agendis. Ecquid autem turpius dici potest, quam infantes eos esse, qui se consultos, prudentes, peritos deniq; iuris dicunt uideriq; postulent, dignos etiam solos omnium literatorum hominum qui rerum humanarum ac diuinarum arbitrium disceptationemq; habeant: quiq; uiros principes, & supra humanum fastigium euectos soluere & illigare legibus interpretationibus suis possint? Infantes autem esse orationis facultate destitutos, Latine loquentium consensus præiudicauit. Cicero in Topicis, Causa autem efficiens sic, ut cum quaeritur, quibus rebus eloquentia efficiatur. De commutatione sic: Possit ne eloquentia commutatione aliqua conuerti in infantiam. Et pro Cluentio: Tum uerò ita sum perturbatus ut omnia timerem. si nihil dixissem, ne infantissimus: si multa in eiusmodi causa dixissem, ne impudentissimus existimarer. Et ad Quintum fratrem: Gabinius absolutus est. nihil illo accusatore Lentulo subscriptoribusq; eius infantius. Non me fugit, quid Lactantius libro quinto, sextoq; de eloquentia disputarit, uir ipse loquendo lautissimus: sed nos de Latinitate & elegantia & sermonis puritate loquimur, non de illa diserta & Oratoria eloquentia, quæ iuris studiosis nostro seculo necessaria non est, tamen olim Marcus Cato cum in dicendo præstantissimus, tum iuris fuit idem peritissimus. & Scauolæ Sulpitioq; concessa est etiam facundiæ uirtus. & Marcus Tullius non modò inter agendum nunquam est destitutus scientia iuris, sed etiam componere aliqua de eo cœperat, ut autor est Fabius, & Crassus apud Ciceronem in primo dialogo de Oratore: Quintus (inquit) Scauola homo omnium doctissimus, & disciplina iuris ciuilibus eruditissimus, & oratione maximè limatus ac subtilis, atq; (ut ego soleo

In infantes iuris peritos.

soleo dicere) Iurisperitorum eloquentissimus, eloquentium Iurisperitissimus. Quæ (malum) est igitur ista tanta in hominibus peruersitas, ut cum lautam atq; elegantem utendi fruendiq; iuris supellectilem habeant, Latinam illam ab Vlpiano, Paulo, Iuliano, reliquisq; eiusdem notæ Iurisconsultis relictam, librariorum legentiumq; incitiam æruginem infestam, eam ut æruginem abstergeri nolint, sordida etiam supellectili hac Gothica & barbara uti malint? perinde atq; primis illis seculis, frugibus iam inuentis nonnulli tamen tam aduerso genio nati fuisse dicuntur, ut glande uesci mallent. id quod inquit Cicero: Nostro enim seculo instaurata propemodum lingua Latina, Barbarica permulti nihilo secius delectantur. Romanum sermonem respuunt homines palati corruptissimi, quanquam pleriq; palatini. Videlicet hoc illud est quod idem Cicero libro tertio de Oratore inquit, de antiquis Iurisperitis loquens, hominibus undiq; consummatissimis, Quid enim Marco Catoni præter hanc politissimam doctrinam transmarinam atq; aduentitiam defuit? Num quia ius civile didicerat, causas non dicebat? aut quia poterat dicere, iuris scientiam negligebat? aut quia utroq; in genere & laborauit, & præstitit, num propter hanc ex priuatorum negotijs collectam gratiam tardior in Republica capeffenda fuit? Nemo apud populum fortior, nemo melior Senator, facile optimus Imperator. deniq; nihil in hac ciuitate disci sciri ue potuit, quod ille non tum & inuestigarit & scierit, tum etiam conscripserit. Nunc contra pleriq; ad honores adipiscendos, ad Rempublicam gerendam nudi ueniunt atq; inermes: nulla cognitione rerum, nulla scientia ornati. Sin aliquis excellit unus è multis, effert se si unū aliquid affert. Postremò locus hic poscit, ut de Pandectarū uocabulo aliquid dicam

Pandecte.

dicamus. Gellius igitur libro duodecimo: Tullius, inquit, Tyro Ciceronis libertus libros de uarijs ac promiscuis questionibus composuit: Græco uocabulo Pandectas, id est, promiscua & multifaria continentes libros inscripsit, tanquam omne rerum ac doctrinarum genus continentes. Idem libro ultimo: Sunt, inquit, qui libros suos Pandectas, id est, omnium receptacula inscripserunt. Hanc inscriptionem Plinius in præfatione inter illecebrosas & magna promittentes numerauit: propter quas (ut ipse inquit) uadimonium deserui possit. His Pandectis coagmentandis septem & triginta Iurisconsulti symbolas contulerunt: ex quibus compositæ sunt. Harum autem archetypos Florentiæ esse putant, quæ Litera Pisana uulgò dicitur: & nos cum Florentia iter Romam faceremus in numero Legationis Regiæ, funalibus eas accensis non sine ambitu honoris loco numeroq; uidimus. Quoniam uerò hic Vlpianus subiecit hæc uerba, Huius studij duæ sunt positiones: addam quid sit thesis, id est, positio. Thesis (inquit Ioannes Grammaticus, Aristotelis interpres) differt ab axioma: quatenus axioma omnino est ἀναπόδεικτον, id est, non demonstrabile: ut sunt propositiones immediatæ, & communes animi conceptiones, quarum mox meminero, quas naturæ sponte uel naturali dictamento tenemus, domoq; in scholam afferimus. Theseis uerò, id est, positiones ex præceptoribus discimus in singulis disciplinis. Conuenit autem inter axioma, id est, proloquium uel pronuntiatum, uel, ut Cicero uertit, enuntiatum, & thesim, quòd nec hæc, nec illud demonstratur: sed tamen theseis aliqua exhortatiuncula indigent, ut fidem discipulo faciant. ut illa Propositio: Omnes à centro ad circuncurrentem lineam æquales esse lineas:

A quos & quibus compositæ.

Thesis. Axioma.

Theseis.

neas:

neas: cum axioma omnino sit indemonstratum: ut illud, Bis bina esse quaterna. Positionum igitur huiusmodi exempla sunt. Ponit Arithmeticus monadem esse impartibilem uel insectibilem. Geometres uero id quod diximus de lineis à centro ad ambitum circuli pertendentibus. Medicus ponit corpora ex elementis quatuor esse concreta. Physicus omnia naturalia corpora constare materia & forma: tum naturam esse principium motus atq; quietis. Diuiditur autem *Hypothesis.* thesis in hypothesim & diffinitionem. Et rursus hypothesis, in eam quæ equiuocè hypothesis, id est, suppositio dicitur, & in petitionem. Siquidem quæ positiones notæ sunt, quæq; simulac à præceptore ponuntur, admittuntur ab auditore, hypotheseis uocantur: quæ uero non usq; adeò notæ sunt, sed argumento quodam astruuntur antequam fidem faciant, & tamen citra demonstrationem summuntur à præceptore, ἀτιμαστα dicuntur, id est, petitiones uel postulata. Quæ rursus & ipse duorum sunt generum. nam quædam mediocriter notæ sunt, quædam econtrario: ut uerbi gratia, Geometra ponente, Omneis rectos æquales esse: auditor ἀγεωμετρίῳ, id est, ignarus Geometriæ, neutrum opinatur, id est, nec æquos nec inæquales esse. Eodem uero dicente: Punctum carere magnitudine, & esse indiuiduum: auditor esse opinatur. Est autem diffinitio thesis: ponit enim Arithmeticus insectibile secundum quantitatem esse monadem: & nos ponimus hominem animal rationale mortale. Sic igitur Iurif-
Positio. consulti ponunt huius studij duas positiones. Positio interdum naturam cuiusq; rei significat. Quintilianus, Simples, inquit, uoces positione, id est, natura sua constant: compositæ autem, præpositionibus subiunguntur, ut innocens. Idem: Quid uero quæ positionis eiusdem in diuersos

uersos flexus exeunt, cum Alba facit Albanus & Albensis? Sunt alia huius uocis significata: ut arsis & thesis apud Diomedem, & apud eundem Quintilianum thesis & aphæresis Areopagita: thesis & hypothesis Ciceroni in Topicis: sed ad rem non pertinent.

Ex eadem lege.

Legem nunc appello caput legis, quoniam ita fert usus.

Videmus enim cætera quoque animalia, feras quoq; bestias istius iuris peritia censeris. Censeris hic qualiter accipiatur non facile dixerim, ne ipse quidem Accursius, qui hoc in loco modestissime tacuit. Cicero pro Archia poëta, Atque hoc ideo mihi concedendum est magis, quod ex his studijs hæc quoque censetur oratio & facultas, quæ quantacunque in me, nunquam amicorum periculis defuit. Dicendi, inquit, facultas ex poëtarum lectione censetur, id est, pretium & æstimationem meretur, & in primis laudatur. à Græcis Δουῆν dicitur, quorum imitatione ita loqui sole-
Δουῆν. mus. Euripides in Hecuba, Λόγῳ γὰρ ἐκτ' ἀδοξοῦντων ἰὼν καὶ τῶν δλοῦντων, αὐτὸς ἔ τρωτὸν σδῆναι. Animalia igitur quædam bruta naturali quadam intelligentia prædita, propterea censentur, id est, admirationi nobis sunt præcæteris, ut elephas: de quo Plin. lib. VIII. Maximum animal est elephas proximumq; humanis sensibus. id quod ipse late prosequendo docet. Idem de tigride, quæ cæteris feris truculenta, atq; ipsa etiã elephantis uestigia spernens, homine uiso uel hominis etiã uestigio, transferre catulos dicitur. Nimirum hæc natura est rerum, hæc potentia eius, seuissimas ferarum maximasq; quæ nunquam uidissent quod debeant timere, statim intelligere cur sit timendū. Ex his Plinij uerbis dicere possumus reuerentiã iure naturali anima-
d lia

lia omnia homini debere & quandam ueluti religionem; ut saltem ei decedant uia: ut sit illud Genesios primo, Dominamini piscibus maris, & uolatilibus coeli, & uniuersis animantibus quae mouentur super terram. Quid illud eiusdem de elephantis? Ipsius, inquit, animalis tanta narratur clementia contra minus ualida, ut in grege pecudum concurrentia manu dimoueat, ne quid obterat imprudens, nec nisi laceßiti noceant: non ne ex iure quodam gentium esse uidetur? Et illud de ciconia prouerbio Graeco testatum, ab Aristotele etiam confirmatum, quae parentes senio confectas alere existimatur infantiae suae uices rependens. unde ἀντιπελαργίον uerbum pro eo quod est promerentibus gratiam in tempore referre: & Antipelargia huiusmodi gratiarum relatio, à ciconia dicta, quae Graecè πελαργός dicitur. inde Pelargici nomi ab Aristophane dicti, quasi Ciconiarum leges, quibus liberi parentes alere iubentur. id quod in iure quoque nostro cautum est. Ideo in sceptris regijs antiqui ciconiam sculpere solebant in summo: in infimo autem hippopotamum animal improbißimum, significare uolentes iustitiae obnoxiam esse uiolentiam, cuius iustitiae symbolon est ciconia, quae parentes senio confectas alere, humerisque gestare in uolatu creditur. Laurentius tamen hunc locum reprehendit libro quarto Elegantiarum, Ius naturale est quod natura omnia animalia docuit. ius esse negans appetitum coeundi & procreationem educationemque liberorum. in quo sententia mea fallitur. Caterum quod hic Florentinus iuri gentium tribuit, Cicero in 111. Offic. iuris naturalis esse tradit, id est, ut ne laedamus inuicem. sic enim inquit, Atque etiam si hoc natura praescribit, ut homo homini quicumque sit, ob eam causam quod is homo sit

ἀντιπελαργίον.

Nomi Pelargici.

Hippopotamos.

con

consultum uelit, necesse est secundum eam naturam utilitatem omnium esse communem. Quod si ita est, una continentur omnes & eadem lege natura. Idque ipsum si ita est, certe uiolare alterum natura lege prohibemur. Iuris autem consulti ius gentium appellant, non tantum id quod naturale secutum est, quod argenteo seculo natum existimatur, cum commercia rerum esse coeperunt: sed illud etiam primum, quod inter homines solos intercedit, de quo Caius in lege Omnes, intellexit: quod naturale dicitur. ut idem libro 1. Tuscul. Nulla gens, inquit, tam fera, nemo omnium tam immanis, cuius mentem non imbuerit deorum opinio. multi de dijs praua sentiunt (id enim uitioso more effici solet) omnes tamen esse uim & naturam diuinam arbitrantur. Nec uero id collectio hominum aut consensus efficit, non institutis opinio est confirmata, non legibus: omni autem in re consensus omnium gentium lex naturae putanda est. Secundum haec uerba Ciceronis, notiones in animis nostris anticipatae sunt de iure naturali. quale est quod idem in primo de Natura Deorum inquit, in persona Velleij Epicurei loquens, Solus enim (inquit) uidit Epicurus primum esse deos, quod in omnium animis eorum notionem impressisset ipsa natura. Quae est enim gens, aut quod genus hominum quod non habeat sine doctrina anticipationem quandam deorum, quam appellat Prolepsim Epicurus, id est, anteceptam animo rei quandam informationem: sine qua nec intelligi quicquam, nec queri, nec disputari possit? Et paulo post. Cum enim non instituto aliquo aut lege aut more sit opinio constituta, maneatque ad unum omnium firma consensus, intelligi necesse est esse deos, quoniam insitas uel potius innatas cogitationes habemus. Haec & primae notiones ab eodem dicuntur: alij praesumptiones

Ius gentium.
Ius naturale.

Anticipatio est
Prolepsis.

Notiones.

d 2 nes

Prænotiones. nes & prænotiones uocant, id est, ennoças, quas diuus Au-
Præsumptio- gustinus lib. xii. de Ciuitate, notionem interpretatur, quasi
nes. communes intelligentias. αὐτόπιστοι dicuntur, quasi per se
Ennoçæ. fidem facientes sine argumentis: ut supra dictū est de axio-
Αὐτόπιστοι. matis, de quibus idem Cicero in pri. de Legibus, Quæq; in
Inchoate intel- animis, inquit, imprimuntur inchoatæ intelligentiæ, simili-
lignitiæ. ter in omnibus hominibus imprimuntur. Informationes
Informationes. etiam dicuntur, ut idem in ii. de Natura Deorum, Omni-
 bus enim innatum est & in animo quasi insculptum, esse
 deos: quales sint, uarium est: esse nemo negat. Cleanthes
 quidem noster quatuor de causis dixit in animis hominum
Ἐπιβολαί. informatas deorū esse notionem. Appellatur etiā ἐπιβολαί,
 unde Galenus κατὰ πρότυπον ἐπιβολαί, prima animi no-
 tionem, id est, animi adiectionem. Ista igitur ferè quæ iuri natu-
 rali ascribuntur, id est, quæ natura docuisse nos creditur,
 uersantur in sensu cōmuni, non illo quidem arbitro & di-
 sceptatore omnium sensuum, & cui sensus omnes ancillan-
 tur; qui principatus animæ dicitur à Cicerone, & à Gale-
Principatus a- no τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς in decimotertio Therapeuti-
nima. ces, & à Plutarcho in quarto de Placitis philosophorum.
 cuius meminit memorabiliter Cicero in 2. de Natura Deo-
 rum, & in v. de Finibus, & Themistius in tertio de Ani-
 ma. sed in illo altero cuius meminit Quintilianus in pri-
Sensus commu- his uerbis, Sensum ipsum qui communis dicitur, ubi discet
nis. puer, cum se à congressu, qui non hominibus solum, sed etiā
 mutis animalibus naturalis est, segregarit? Et Iuuenal.
 Rarus enim ferme sensus communis in illa Fortuna. Sene-
 ca, Sic in beneficio sensus communis locum, tempus, per-
 sonas obseruet. A Græcis κοινὸς λογισμὸς dicitur. Gre-
Communis pru- gorius, Τὸ οὕτως καινῶν ἔξω λογισμῶν. Similis est cōmu-
dentia. nis prudentia apud Ciceronem lib. iii. de Finibus, Et si
 in

in ipsa, inquit, navigatione negligentia eius nauis euersa,
 maius est peccatum in auro quàm palea. omnibus enim ar-
 tibus uolumus attributam esse eam quæ communis appel-
 latur prudentia, quam omnes, qui cuiq; officio præsumunt,
 debent habere. Verum enim uero ad cognationem illam
 ueniendum, quam Florentinus Iurisconsultus inter huma-
 num genus intercedere dicit, quam Accursius homo mini-
 mē malus ad primum parentem ex historia Genescos re-
 fert. Marcus igitur Tullius lib. v. & ult. Finium, Pisonem
 Academicum his uerbis hac de re differentem inducit, In
 omni autem honesto quod per se expetendum dicimus, ni-
 hil est tam illustre, nec quod latius pateat, quàm coniu-
 nctio inter homines hominum, & quasi quædam societas &
 communicatio utilitatum, & ipsa charitas generis huma-
 ni: quæ nata à primo satū, quo à procreatoribus nati di-
 liguntur, & tota domus coniugio & stirpe coniungitur,
 serpit sensim foras cognationibus primum, tum affinita-
 tibus, deinde amicitijs, pōst in ciuitatibus cum ciuibus, & *Societas huma-*
 ijs qui publicè socij atq; amici sunt, deinde totius complexu *na.*
 gentis humanæ: quæ animi affectio suum cuique tribuens, *Charitas hu-*
 atque hanc quam dico societatem coniunctionis humanæ *mana.*
 munificè & æquè tuens, iustitia dicitur. cui sunt adiun-
 ctæ pietas, bonitas, liberalitas, benignitas, comitas, quæq;
 sunt generis eiusdem. Atque hæc ita iustitiæ propria sunt,
 ut sint uirtutum reliquarum communia. nam cum sic ho-
 minis natura generata sit ut habeat quiddam innatum
 quasi ciuile & populare, quod Græci politicon appellāt:
 quicquid aget quæque uirtus, id à communitate, & ea
 quam exposui charitate atque societate humana non ab-
 horrebit. Quo in loco, primo statu pro satū corruptè uul-
 gò legitur. Idem in pri. de Leg. altissimè (ut ipse inquit)
 d 3 iuris

iuris principia repetens, ita quodam in loco ait, Omnium autem quæ in hominum doctorum disputatione uersantur, nihil est profectò præstabilius quàm planè intelligi nos ad iustitiam esse natos. neq; opinione, sed natura esse constitutum ius etiam patebit, si hominum inter ipsos societatem coniunctionemq; perspexeris. Nihil est enim unum uni tam simile, tam par, quàm omnes inter nosmetipsos sumus. Quòd si deprauatio consuetudinum, si opinionum uanitas non imbecillitatem animorum torqueret, & flecteret quocunque cœpisset, sui nemo tam similis esset quàm omnes sunt omnium. Ita quæcunque est hominis definitio, una in omnes ualet: quod argumenti satis est nullam dissimilitudinem esse in genere. etenim ratio qua una præstamus belluis, per quam coniectura ualemus, argumentamur, refellimus, differimus, conficimus aliquid ac concludimus, certè est communis, doctrina differens, discendi quidem facultate par. Idem alibi, Quid est autem non dicam in homine, sed in omni cœlo atque terra ratione diuinius? que cum adoleuit atque perfecta est, nominatur rite sapientia. Est igitur (quoniã nihil est ratione melius, eaq; & in Deo & in homine) prima homini cum Deo rationis societas, inter quos autem ratio, inter eosdem etiam recta ratio communis est. quæ cum sit lex, lege quoq; conciliati homines cum dijs putandi sumus. Inter quos porro est communio legis, inter eos communio iuris est. quibus autem hæc sunt inter eos communia, & ciuitatis eiusdem habendi sunt. Si uerò ijsdem imperijs & potestatibus parent, multò etiam magis parent huic cœlesti discretioni, mentiq; diuinæ, & præpotenti Deo: unde etiam uniuersus hic mundus, una ciuitas communis Deorum atque hominum existimanda est. Idem de igniculis loquens nobis à natura ad

Ratio.

ra ad iustitiam confectandam datis, corruptela autem male consuetudinis extinctis. Quòd si quo modo, inquit, est natura, sic iudicio homines humani (ut ait poëta) nihil à se alienum putarent, coleretur ius æque ab omnibus. Quibus enim ratio à natura data est, ijsdem etiam recta ratio data est. ergo & lex, quæ est recta ratio in iubendo & uetando. si lex, ius quoque, at omnibus ratio, ius igitur datum est omnibus. Rectèq; Socrates execrari eum solebat, qui primus utilitatem à natura seiunxisset. id enim querebatur caput esse exitiorum omnium. unde illa Pythagorica uox τὰ τῶν φίλων κοινὰ, id est, omnia inter amicos communia. sed locus ille uulgò mutilate legitur. Ex prædictis apparet id quod Vlpianus inquit, Seruitutem iure gentium secundo constitutam esse, non illo primario, quod naturale dicitur, ab eo (ut Caius inquit) quòd naturali ratione inter homines constitutum sit. Propterea Augustinus libro x i x. de Ciuitate, seruitutem primum culpæ non nature impositam esse dicit: cum Noë animaduertens in filium, seruire eum fratribus suis iussit. id quod Genes. nono memoriæ etiam proditum est. Seruitutem iustam interdum atque etiam utilem esse ipse eodem libro demonstrare contendit. Ius autem gentium Liuius libro v. ab urbe condita, ius humanum appellat, de Gallis loquens: quo modo & Vergilius: Si genus humanum & mortalia temnitis arma. Sunt & iura bellica. unde illa Camilli uerba apud Liuium ad proditorum puerorum magistrum, Non ad similem tui nec populum nec imperatorem scelestus ipse cum scelesto munere uenisti. nobis cum Faliscis, quæ pacto fit humano, societas non est: quam ingenerauit natura utriusque, est eritq;. Sunt & belli sicut & pacis iura, iustaq; ea non mi-

Ius.

Seruitus.

Ius gentium
& humanum.

nus quàm fortiter didicimus gerere. Arma habemus non aduersus eam etatem, cui etiam captis urbibus parcitur, sed aduersus armatos. Inde illa nobilis controuersia apud Fabium Quintilianum in quinto, capite de argumentis, de iure belli, apud Amphictyonas commune Græciæ consilium agitata. Atque hæc in uniuersum dicta sint usque ad legem, Ex hoc iure gentium.

Amphictyones.

Ex I. Ius ciuile.

Ius ciuile est quod neque in totum à naturali iure recedit, neque per omnia ei seruit. Hoc dictum quomodo intelligi debeat, nos Ciceronis uerbis demonstrare possumus. Is enim lib. III. de Finibus sic inquit, Quemadmodum igitur membris utimur priusquam didicimus cuius ea utilitatis causa habeamus: sic inter nos ad ciuilem communitatem coniuncti & consociati sumus: quod ni ita se haberet, nec iustitiæ ullus esset nec humanitati locus. Et quomodo hominum inter homines iuris esse uincula putant, sic homini nihil iuris esse cū bestijs. Præclarè enim Chrysippus, cætera nata esse hominum causa, eos autem communitatis & societatis suæ, ut bestijs uti ad utilitatem suam possint sine iniuria. Quoniamq; ea natura esset hominis, ut cum genere humano quasi ciuile ius intercederet: qui id conseruaret, eum iustum: qui ui ageret, eum iniustum fore. Sed quemadmodum theatrum cum commune sit, rectè tamen dici potest eius esse cum locum quem quisque occuparit: sic in urbe mundo'ue communi non aduersatur ius quo minus suum quidq; cuiusque sit. Aristoteles lib. v.

Diuisio iuris. Ethicorum, Ciuilis autem iuris, inquit, partim naturale est, partim legitimum siue legale. Naturale ubiuis gentium eandem uim habet, nec hominum opinione constitutum est. Legitimum ab initio quidem nihil refert hoc modo

modo uel secus: post positionem uerò tum demum refert. quo iure nituntur omnia rationem sciti decretiq; habentia. Τὸ ἢ πολιτικῆς δικαίης, τὸ μὲν φυσικὸν ἔστι, τὸ ἢ νομικὸν. φυσικὸν μὲν, τὸ πανταχῶς τῶ αὐτῷ ἔχον δύναμιν, ὡς ἔ τῶ δλοκεῖρ ἢ μὴ. νομικὸν ἢ, ἔξ ἀρχῆς μὲν ἔθερ διαφέρει οὕτως ἢ ἄλλως, ὅταν ἢ θῶνται, διαφέρει. Ipse uerò iuris originem omnifariamq; rationem subtilissimè scrutatus ac compendiosè omnia explicans, in hanc propemodum sententiã inquit, Iustitiæ particularis & iuris quod ab ea proficiscitur, genus unū est quod in distributionibus uersatur, aut honoris, aut pecuniarum, aut cæterarū rerum quæ distribui inter eos possunt qui eiusdem ciuitatis cōsortes sunt. in ijs enim & æquam & inæquabilem partem inuicem ferre possumus. Aliud autem genus est commercijs emendandis corrigendisq; comparatum. Commercia porrò duorum generum sunt: quædam enim uoluntaria, quædam non uoluntaria sunt. Voluntaria ut emptio, uenditio, mutuum. ob id uoluntaria dicta, quòd eorum principium in arbitrio nostro situm est. At eorum quæ non uoluntaria sunt, partim clandestina sunt, ut furtum, adulterium: partim uiolenta, ut uerbera, uincula, raptus. Enimuero distributiuum ius confessum est apud omnes pro dignitate cuiusque statui oportere: quod ius ab eo τὸ κατ' ἀξίαν appellatur, de quo in tertio etiam Politicon mirè disputat de æqualitate ciuili loquens. uerùm in eo pugna est, quòd Democratici, id est, populari instituto uiuentes, dignitatem in libertate constituunt: Oligarchici, id est, paucorum statu gaudentes, dignitatem partim in censu & facultatibus ponunt, partim in generis nobilitate: Aristocratici uerò, id est, optimatum statum fouentes, uirtute dignitatem metiuntur. Proinde ius in proportionem constitutum est. Proportio enim quam

Commercia.

Ius distributiuum.

τὸ κατ' ἀξίαν δικαίον.

Democratici.

Oligarchici.

Aristocratici.

Analogia geometrica.

Logodædali uerborum funditores.

ipse analogiam uocat, æqualitas est rationis, quæ constitit minimum in quatuor. Diuiduntur enim & quæ distribuuntur, & quibus distribuuntur. Itaque ius huiusmodi inter quatuor minimum intercedit, quæ analogia geometrica uocatur, in qua contingit totum ad totum ita sese habere ut utrunque ad utrunque, hoc est, utrunq; ad alterum. Est autem hæc proportio hiulca & interrupta, id est, non continua, hoc modo: ut A ad B, se habet, sic C ad D. Sit igitur exempli gratia super A, Lucius Crassus orator, uel Scæuola Iurisconsultus æqualis eius: quorum alter disertorum consultissimus, alter consultorum disertissimus fuit, si Ciceroni credimus. sit autem super B, Paulus Castrensis aut quiuis alius ex illa Gottica gente, quorum nemo non infantissimus in uerbis etiam iuris fuit: aut contra logodædali aliquis (ut Plato Sophistas appellabat) uerborum funditor inanis, qui uenustatem uerborum, non sensuum acumen consecetur, aut qui orationis concinnitatem potius quam pondera sententiarum præstare possit, ut uno uerbo dicam, loquendi peritus, ciuiliū rerum ignarus. sit rursus super C, magistratus aliquis amplissimus, ut apud nos cancellariatus, aut etiam stipendium primarium, & (ut ita dicam) talentarium. D uero honor aliquis infimi subsellij, aut stipendium sesquilibre, atque etiam (si dicere liceat) triobolare. Dico igitur, quam rationem habet A ad B, id est, culmen illud doctrinæ & eruditio numeris omnibus scientiæ humanioris absoluta, ad illam aut prudentis infantiam, aut loquacitatem inficij: eandem habere C ad D, hoc est, honorum summum fastigium & primarium stipendium, ad populare munus & gregarium stipendium. & permutatim, ut se habet A ad C, id est, uir primi nominis ac meriti ad primarium

rium honorem: sic B ad D, id est, homo inferioris aut etiam postremæ notæ ad plebeium præmium, duntaxat si iure distributiuo uti uolumus: quod Aristoteles analogum esse ius analogum. affirmat, id est, proportionem constitutum. quo iure in distributione malorum omnia uice uersa spectanda sunt. Quod autem præter hanc analogiam, inquit Aristoteles, distributum fuerit, non ius, sed iniuria erit, cum sæpe posteriores honorum partes ferant quibus priores iure debentur: contraq; malorum priores, quibus conueniunt posteriores. Quod si ita est (ut omnino certè est) hoc genus iuris rarissimè moribus usurpatur. Nulla enim isonomia, id est, æquabilis bonorum honorumq; distributio, in qua omnia omnibus paria ac demensa respondent (ut inquit Marcus Tullius) in regno quærenda est: in quo & honores, & opes & omnino præmia uirtutis, arbitrio non dico unius, id est, Principis (æquissimo enim animo ferendum illud esset) sed unius aut alterius, qui maioribus fati supprincipes aut etiam Sciani (ut ita dicam) Principis euaserunt: aut qui quouis aulico artificio principibus obrepserunt, non tam distribuuntur quam dilapidantur, atque etiam interdum turpi dinundatione indignis deferuntur. Ut enim ambitiosissimus quisque partis cuiusdam Reipublicæ gubernacula arripuit, ita cohortem sibi protinus amicorum clientiumq; cooptat: quos ad Principem redempta commendatione insinuat, sicq; ad uaria munia distributos, tanquam uicarios habet, tuendarumq; partium suarum insitiores: semel ipsi obstructos insinuationis auctoramento. Quare eximios sæpe uiros in ordinem (ut dicitur) coactos consensescere uidemus, nisi tædio inuise in aula uirtutis, atque aliorum exemplis edocti, beatis illis aulicis sese mancipio dederint (ut ita

(ut ita dicam) quasiq; grauitatis ac constantiae maiestatem in eorum assentationem prostituerint. deniq; (ut planè dicam) nisi uirtutis fasces inaneis, fortis fortunæ summiserint impotentiae. contraq; nebulones quosdam & leuissimos homines, aut ignaros, & (ut uocabulo Græco dicitur) *Analphabeti.* analphabetos, nec literarum, nec nandi peritos: sed qui uenditare sese bellissimè cuique in aula præpollenti didicerint, uirtutis præmia obtinere, insolenti confidentia: ueluti magnis suis meritis è numero (ut dicitur) exemptos. Genius hic est ferè æternus regni, ne fortè seculi nostri iiii-felicitati detur: & alioquin, ut inquit Lucanus,
 Sceptrorum uis tota perit, si pendere iusta
 Incipit, euertitq; arces respectus honesti.
 Fortasse tamen hoc principe meliora iamiam omnia apud nos futura spondere nobis debemus: siquidem non paucos iam paucis annis uidimus primarios uiros, ac de literis literatisq; optimè meritos, sola nominis ac famæ meritorumq; commendatione, recta (ut constanter creditur) citraq; ullam suffragatorum redemptionem, in Regis gratiam insinuos, Principis utiq; uoluntati in deferendis primis honoribus, aulicorum quoq; uotis certatim astipulantibus. Præterita igitur & quæ plerumq; fiunt, hic excutimus, futura uerò meliora mox speramus. Verum ad id *Diorthoticon.* quod instat reuertamur. Alterū est genus iuris quod Diorthoticon ab Aristotele dicitur, quasi emendatiuum: quod in commercijs uersatur, & à distributiuo differt. Illud enim distribuendis communibus bonis comparatum est secundum analogiam prædictam, quæ geometrica dicitur à mathematicis. Hoc autem ius quod in commercijs spectatur, æqualitate quidem ius est & inæqualitate iniurium: sed alia proportione constituitur, quæ arithmetica dicitur

tur. Etenim nihil refert siue uir bonus uirum prauum circumscripserit, siue bonum prauus: aut siue uir bonus adulterium admiserit, siue improbus: sed damnum tantum aut noxa in hac specie refert, in qua iudicis partes sunt inæqualitatem ad æqualitatem reducere: cum scilicet ab eo qui plus æquo per circumscriptionem tulit, multa inflata lucrum auferat. tunc enim, dimensa noxa, una pars damnum, altera lucrum uocatur: ut lucrum (licet nomine non admodum proprio) dicatur eius esse qui noxam aut dæmum dedit: damnum autem eius qui accepit. sic damnum & lucrum minoris ac pluris uicem obtinent: medium autem æqualitatis. Plus igitur boni & minus mali lucrum est: & uice uersa damnum. In hac proportione tria considerantur, duo extrema, maius & minus: medium, ius emendatiuum correctiuumq;: quod medium est damni & lucri, quæ sunt extrema. Cùm igitur de hoc iure ambigitur, ad iudicem itur, ad iudicem autem ire, ad ius est ire. Iudex enim quasi animatum ius est, ut Græcè *δίκαιοπος* ius, & *δικαστής* iudex dicitur. Propterea quidam, inquit Aristoteles, *Μεσοδικούς* iudices uocant, quasi medijs iuris, à medio ac iure composito uocabulo: quoniam qui medium consequi potuerunt, ius suum obtinere uidentur. Ideo, inquit, dicitur quasi *δίκη* on, hoc est, bipertitum: & iudex *Δικαστής* quasi *δίκη* stes, hoc est, bipertiens. Porro quemadmodum in geometrica proportione & iure distributiuo quatuor esse cùm minimum necesse est, sic & in hoc iure commerciaro & in hac proportione arithmetica & continua: sed ita ut in hac medium bis assumatur, hoc modo, ut *Arithmetica proportio.*
 A. ad B, sic B ad C, bis enim assumatur B. & ideo continua hæc proportio dicitur, non ut illa interrupta, ut unum bis sumptū duorum loco est. Quo modo igitur se habet A ad B,
 id est

id est, æquo maius ad æquum : sic se habet æquum, id est, iustum, ad id quod iusto æquoq; minus est. Est itaque medium iustum iusq; , quo plus boni minusq; mali, quæ luci nomine uocantur : & plus mali minusq; boni, quæ damni, ad æqualitatem reducuntur. Quomodo autem id fiat, Aristoteles lineari figura demonstrat, qui iustum distributiũ, *διανεμητικὸν* appellat, ἀλλαιτικὸν uerò id quod nos cōmerciarium. Plutarchus in v i i i. Symposiaco, Lycurgus autem, inquit, arithmeticam proportionem Lacedæmone ciecit, ut democraticam & turbæ accommodatam: pro eaq; geometricam introduxit, ut optimatum uitæ & regno iusto congruentem atque decentem. quippe illa numero æqualitatem, hæc proportione quod dignitas poscit, tribuit. nec omnia simul nūscet, ut insignis sit discretio bonorum et malorum. Deinde subdit, ταύτην ὁ θεὸς ἐπέταξε τὴν ἀναλογίαν τοῖς πράγμασι δίκην ἢ νέμεσιν προσαγορευομένην, ἢ διδασκίονσαν ἡμᾶς τὸ δίκαιον ἴσον, ἀλλὰ μὴ τὸ ἴσον ποιῆσαι δίκαιον. Hanc, inquit, analogiam & proportionē Deus rebus admouit, iustitiā & nemesim appellatā, cuius magisterio ius æquū docemur, nō etiā æquū, ius facere oportere. Est & aliud ius ab eodem Aristotele commemoratū, quod ἀντιπεπονθὸς dicitur, & Latine Talio. cuius iuris assertores fuisse Pythagoreos, iusq; Rhadamanthi uocitare solitos esse ait, uersu Græco dictitantes,

*ius distribu-
tium.
Cōmerciarium.
Διανεμητικὸν.
ΑΛΛΑΙΤΙΚὸν.*

*Ἀντιπεπονθὸς.
Talio.*

Εἴ κε πάθοι τὰ κ' ἕρεξε, δίκην τ' ἰθεῖα γένοιτο.
Ius rectum fuerit si factis perferat æqua.
Hoc genus iuris Aristoteles ipse improbat. Ait enim nec legitimo iuri, nec ei quod in ciuilitate uersatur, id est, in communionē, conuenire, nec distributio nec emendatiuo, de quibus supra diximus. quod ipse rationibus demonstrat. In communionibus tamen commercialibus ius talio-

nem

nem continere perhibuit, duntaxat per analogiam, non per æqualitatem, κατ' ἀναλογίαν καὶ μὴ κατ' ἰσότητα, ut cūm sutor & structor inuicem aliquid faciunt artificij sui, ut sutor calceum, structor domum, & itidem de cæteris artificijs, in quibus omnibus talio illa per analogiam: inquit, interuenit. Sed uno aliquo opus est quo omnia dimetiatur ut ad æqualitatem reducantur. Hoc autem reuera est indigentia, qua ipsa commercia uniuersa continentur. Quippe si nullius rei indigerent homines, aut non similiter indigerent, aut commercium non esset, aut certè non idem esset. Itaque nomisma ueluti pro indigentia hominum instituto successit, quod hominibus inter se intercederet, inde nomen sortitum, quòd lege, id est, nomo Græcè, non autem natura originem habeat. unde numus Latine uide- tur quasi nomus dictus. Hoc etiam dictum Aristoteles forma quadam mathematica demonstrat, ut ferè solet ea quæ tractat, quantum per naturam rerum licet, scientificè & mira arte explicata tradere. Talionis pœna x i i. tabulis constituta erat: sed postea Prætorij iuris clementia reuocata est. ut docet Gellius lib. x i x. Noctium Attic. Causas autem reuocandæ duas præcipuè assignat, legis incommoditatem, & rependendæ pœnæ, id est, retaliandæ difficultatem, ut latius ipse docet. Nec mirum tamen Talionem iure x i i. tabulis constitutam esse, cum diuina etiam lege inductam legamus. Exodi x x i. & Deuteronomij x i x. de pœna sycophantiæ & calumniæ, Non misereberis eius: sed animam pro anima, oculus pro oculo, dentem pro dente exiges. Quintilianus in v i i i. Est & quod appellatur à nobis νόμισμα, qua uoce intellectus accipi potest. sed hoc nomine donarunt ea quæ non dicunt, uerùm intelligi uolunt: ut in eum quem sæpius à ludo redem

Numus.

Talio.

Nomisma.

redem

redemerat soror, agentem cum ea talionis, quod ei pollicem praecidisset, eras dignus ut haberes integram manum. sic enim auditur ut depugnare. Vbi ludum pro gladiatura Quintilianus intelligi uoluit. Sunt & alia genera iuris ab Aristotele posita. ut ius paternum, quod patricon, ut herile, quod despoticon ab eo dicitur: quod ciuile non est, sed ciuilis iuris simile. cuius dicti hanc rationem assignat, Mancipium enim & liberi quamdiu a patre per aetatem non recedunt, tanquam pars eius sunt. Atqui nemo inferre iniuriam consulto sibi ipsi creditur: nemo igitur in sese iniurius: ita nec iniuria nec ius est duntaxat ciuile. Inter uirum uero & uxorem ius magis intercedere ait, quam inter patrem & liberos, aut dominum & mancipium. hoc autem oeconomicon a domestica dispensatione & constitutione familiari dicitur, alterum & ipsum a ciuili iure. In tertio uero Politicon, oeconomicon magistratum appellat, id est, διοικονομικὸν ἀρχὴν, potestatem illam qua uir uxori, liberis, & omni familiae praest: pudendo eorum more, qui usque adeo uxoris sunt (ne dicam ignaui) ut domi suae priuati sint, & uxoriae potestati pareant, cum foris magistratus gerant, & uiris imperare se dignos esse censeant, quos Aristoteles in 1. 1. Politicon γυναικοκρατίας appellat, id est, in uxorio imperio uiuentes: quorum status γυναικοκρατία dicitur ea forma qua aristocratia; qui etiam sententia nostra ochlocratia proprie dici potest: hoc est, turbulentus status, cum legibus illis gynaeocraticis parendum est, Hoc uolo, sic iubeo, sit pro ratione uoluntas. & Tuuenal. sat. 6. —Clames licet & mare caelo Confundas, homo sum. & Nil unquam inuita donabis coniuge, uendes, Hac obstante nihil, nihil haec si nolet emetur. Haec dabit affectus, ille excludetur amicus iam senior. Propterea idem Aristoteles in eodem

Patricon. Despoticon.

Oeconomicon.

In gynaeocrati-
tumenos.

Gynaeocratia
& eius leges.

Tuuenal. sat. 6.

in eodem 1. 1. de his loquens ita inquit, καὶ τοὶ τί διαφέρει γυναικας ἀρχεῖν, ἢ τὰς ἀρχοντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἀρχεῖσθαι, ταυτὸ γὰρ συμβαίνει. id est, Quamquam quid referre putamus mulieres ne magistratus gerant, an magistratus gerentes mulieribus pareant: idem enim utrobique accidit. Ideoque Lacedaemoniorum politiam improbandam esse tradidit, quod magna ex parte muliebri imperio regeretur. Idem etiam multas gentes bellatrices & militariter uitam traducentes ultra Celtas, in γυναικοκρατία uiuere tradit. Itaque inquit scitum illud fabulamentum uidetur eius qui Martem cum Venere illaqueasse primus dicitur. huiusmodi enim uiri in Venerem maxime proueniunt muliebri imperio regi fere nati sunt. Ἀλλῶστε καὶ ἂν τυγχάνωσι γυναικοκρατοῦμενοι καθάπερ τὰ πολλὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολεμικῶν γενῶν ἔξω κελτῶν. Plinius libr. v 1. Gynaeocrati-
tumenos appellat populos quosdam Amazonum uicinos, bello ab Amazonibus uictos: ex eo sic dictos, quod uictoribus obsequantur ad procreandam eis sobolem. Haec est summa ut arbitror Aristotelica sententiae de iuris multifarij explicatione, cum eo quod antea diximus de aequo & bono & iure duriori. Quae quoniam nobis ad hunc titulum maxime pertinere uisa sunt, quam potuimus breuissime ac explanatissime ex auctoris eius copia in Latinum sermonem transtulimus.

Gynaeocrati-
meni.

Ex eadem lege in fine.

Ut apud Graecos, &c. Locus hic mutilatus est: ascribenda enim sunt haec uerba, τὸ μὲν ἀγραφοῦ, τὸ ἢ νομικῶν. Aristoteles in VIII. Ethicorum, καθάπερ τὸ δίκαιον ἐστὶ δικαιοσύνη, τὸ μὲν ἀγραφοῦ, τὸ ἢ κατὰ νόμον. Et in tertio meminit, τῶν νόμων τῶν κατὰ τὰ γράμματα, καὶ τῶν κατὰ τὰ ἔθνη. Plato lib. v 1. de Legib. ἀγραφα νόμιμα appellari a quibus

e quibus

quibusdam dicit ius non scriptum, οὐς πατριῶν, φησὶ, νόμους
 ἔπωνομάζουσιν. Quas patrias, inquit, leges cognomēto uo-
 citant. Idem paulò post tria genera ponēs, νόμους, ἔθνη, ἐπι-
 τηδεύματα, id est, leges, mores, instituta, Πᾶσι γὰρ τούτοις
 φησὶν ἢ πόλις ξυωδείται. ἀνδρὶ ἢ ἀλλήλων ἐκότερα του-
 τῶν οὐκ ἐστὶ μόνιμα: Omnibus his, inquit, pariter ciuitas in-
 diget. utraque autem sine alteris stabilia esse nequeūt. Mo-
 res & instituta quasi pro uno posuit: propterea utraq; di-
 xit de duobus loquens. Instituti autem exemplum est apud
 eundē alibi in eodē libro, Totam enim noctē, inquit, sopiri
 ciuem unū in republica, nec familiæ suæ primum experre-
 ctum uideri, & ex lecto surgere, turpe est. siue id lex, siue
 institutum potius uocandum est. Quemadmodum & ma-
 trē familias ab ancillis excitari, nec ipsam potius ancillis an-
 teuertere ex somno expergiscientem. Quintilianus lib. 111.
 Afferunt (inquit) laudem liberi parentibus, urbes condito-
 ribus, leges latoribus, artes inuentoribus, necnon instituta
 quoq; autoribus: ut à Numa traditum deos colere, à Publi-
 cola fāsces populo submittere. Institutum igitur est ius non
 scriptum, quod tamen certum autorem habet, id est, ma-
 gnum aliquem autorem, quem reliqui imitari nō erubescāt.
 Quale est Publicolæ illud factum, cuius meminit Linius in
 primo: Qui fāsces primus populo summisit. Instituire etiā
 aliquid, est autorem quasiq; conditorem alicuius rei fieri,
 exemplumq; posteritati relinquere, ut idem Quintilianus,
 Et si quod est (inquit) exemplum de forme posteris tradi-
 tū, quale libidinosus uir Perses in muliere Samia instituisse
 ausus dicitur. Sunt & exempla crebra apud Ciceronem, de
 moris significatione. Macrobius libro 111, Saturn. Var-
 ro (inquit) morem esse dicit in iudicio animi, quem sequi de-
 beat consuetudo. Sed Iulius Festus de uerborū significatione
 nibus,

Institutum.

*Instituire ali-
quid.*

nibus, Mos est (inquit) institutum patrium pertinens ad
 religiones ceremoniasq; maiorum. Quod dictum idem
 Macrobius latius exequitur. Ex cuius uerbis apparet
 morem obseruationem quandam esse, non lege, sed iu-
 dicio & opinione confirmatam. Inde illa locutio, more
 maiorum, nata. Cicero libro 11. de Oratore, Me pro
 meo sodali qui mihi liberū loco more maiorum esse de-
 beret, & pro mea omni fama fortunisq; decernere. Ci-
 cero hoc in loco morem pro obseruatione posuit, quo-
 damq; hominum grauiorum placito, non lege, non ne-
 cessitate confirmato: scilicet ut Quæstor Prætori libe-
 rū loco esset. De qua re in Diuinatione loquens ita in-
 quit, Sic enim à maioribus nostris accepimus, Præto-
 rem Quæstori suo parentis loco esse oportere: nullamq;
 iustiorē causam neq; grauiorē necessitudinis posse re-
 periri, quā coniunctionem sortis, quā provincie,
 quā officij, quā publicam muneris societatem. quam-
 obrem si iure possis eum accusare, tamen cum is tibi pa-
 rentis numero fuisset, id pie facere non posses. Verba sunt
 Ciceronis ad Quintum Ceciliū, utentis præscriptione
 illa, quod eum, qui parētis ei loco, more, id est, obseruatione
 maiorum esset, citra impietatem accusare non posset. Idem
 in Verrem Act. 11. hoc idem morem & institutum uocat,
 quod uulgò nunc dicimus Laudabilem consuetudinem. Et-
 enim si perturbare, inquit, omnia, si permiscere uolumus,
 totam uitam periculosam infestamq; reddemus. si nullam
 religionem sors habebit, nullam societatem coniunctio se-
 cundæ dubiæq; fortunæ, nullam auctoritatem mores institu-
 taq; maiorum. Paulus in hoc titulo, Vbicunque Prætor
 salua maiestate imperij sui, saluoq; more maiorum ius di-
 cere constituit, rectē ius appellatur. Terētius, Quā mul-
 tiorum.

Mores maiorū.

*saluo more
maiorum.*

ta iniusta ac prava fiunt moribus? Id est, quàm multa iniuste fieri hominum obseruatione comparatum est? Lilius lib. VI. secundi belli Punici, Tribuni pl. appellati cum lege, negarunt se in mora esse quo minus quod ei more maiorum permissum esset, seu legibus seu moribus mallet anquiret. Quintilianus de argumentis loquens, Præterea quæ legibus cauta sunt, quæ persuasione etiam, si non omnium hominum, eius tamen ciuitatis aut gentis in qua res agitur, in mores recepta sunt: ut pleraque in iure non legibus sed moribus constant. Inde moribus agere. Cicero pro

Moribus & in mores recepta.
Moribus agere.

Ius moribus constitutum.

Cecinna, Ibi tum Cecinam postulasse ut moribus deductio fieret. Id est, ut de possessione deduceretur eo modo qui à maioribus obseruatus esset. Vlpianus, Moribus apud nos receptum est, ne inter uirum & uxorem donationes ualere. Et Pomponius, Hoc ius (inquit) moribus non legibus introductum est. Inde in iure, ius moribus receptum, & ius moribus constitutum legitur.

Ex lege Iustitia.

Iustitia. Iustitia est constans & perpetua uoluntas ius suum unicuique tribuens. Hoc à Cicerone sumptum uidetur in v. de Finibus: quo in loco de ortu humane charitatis loquens, ita scribit, Quæ animi affectio suum cuique tribuens: atque hanc quam dico societatem coniunctionis humane munificè & æquè tuens, iustitia dicitur. Plato in III. Reip. τὸ δίκαιον ἄρ' εἶναι, inquit, τὸ προσήκον ἐκάστῳ ἀποδιδόναι, τοῦτο δὲ ὁ σιμωνίδης ὠνόμασε ἐρὸν. in Politico autem iustitiam esse inquit, τὰ δίκαια καὶ ὅσια δάμεν ὁρθῶς πᾶσι. Aristoteles duplicè iustitiã ponit in quinto Ethicorū: unã, quæ uirtutes omneis cõplectitur: alterã, quæ una uirtutū est, de quo hic loquitur Iuriscõsultus: Iustitia enim, inquit, uirtus est perfectã duntaxat relata ad aliū: ideoq;

ideoq; optima omnium est uirtutum, hæspero etiam Luciferoq; admirabilior, numeros omnes uirtutis complexa. Quippe multi in proprijs uirtute uti potuerunt, nihil quod uitio uerti possit admittentes: at uerò in ijs quæ cum alijs transigenda sunt, non item. Itaq; scitum illud Biantis est dictum, Ἀρχὰ τῶν ἀνδρῶν δέξαι: Id est, Principatus uirum demonstrabit. ad alterum enim & iam in communiōne magistratus. Proinde una omnium uirtutum iustitia alienum bonum esse uidetur, quoniã ad alium pertinet: nec ipsa uirtutis tantum pars est, sed tota ipsa uirtus est, ut uice uersa iniustitia non uitij pars, sed tota uitio constans. Lactantius lib. VI. Diuinarum institut. Quantum autem à iustitia recedat utilitas, populus ipse Romanus docet: qui per sciales bella indicendo, & legitimè iniurias faciendo, semperq; aliena capiendo rapiendoq; possessionem sibi totius orbis comparauit. Verū hi se iustos putāt, si nihil contra leges suas faciant: quod etiam timori ascribi potest, si præsentium pœnarum metu sceleribus abstineant. Sed cõcedamus sanè ut id natura, uel (ut ait Philosophus) sua sponte faciant, quod legibus facere coguntur: num idcirco iusti erunt qui parent institutis hominum, qui aut ipsi errare aut iniusti esse potuerunt? Sicut illi XII. tabularum conditores, qui publicæ utilitati pro conditione temporum seruiuerunt. Aliud est igitur ciuile ius, quod ubiq; pro moribus uariatur: aliud uera iustitia, quam uniformem ac simplicem proposuit omnibus Deus. Idem lib. V. figmentum illud poëticum enarrans de iustitia de terris excedēte quæ aureum seculum commutauit, memorabilia quædam de iustitia dixit. Augustinus lib. XXI. de Ciuitate, hæc uerba enarrans, Ius suum unicuiq; tribuere: Iustitiæ, inquit, munus est ius suum unicuiq; tribuere. unde fit in homine iustus

*Iustitia ima-
go.*
*Iudicis perso-
na.*
 stus quidam ordo naturæ, ut anima subdatur Deo, anima
 caro, ac per hoc Deo anima ipsa & caro. Iustitiæ ima-
 ginem Gellius lib. XIII. ex Chryssippi Stoici libro quo-
 dam transcripsit his uerbis, Facit Chryssippus imaginem
 iustitiæ, fieriq; solitam esse dicit à pictoribus rhetori-
 busq; antiquioribus ad hunc ferme modum: Forma atque
 filo uirginali, aspectu uehementi & formidabili, lumi-
 nibus oculorum acribus, neque humilis neque atrocis,
 sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Ex imaginis
 autem istius significatione intelligi uoluit iudicem, qui
 iustitiæ antistes est, oportere esse grauem, sanctum, se-
 uerum, incorruptum, inadulabilem, contraq; improbos no-
 centesq; immisericordem atque inexorabilem, erectumq;
 & arduum & potentem, ui & maiestate æquitatis ueri-
 tatisq; terrificum. Hæc à Græcis Dice dicitur præsertim
 poëtis, unde Dicastæ iudices dicti, ut antè diximus, & δι-
 καιοσύνη. De hac Hesiodus in Ergis cum multos uersus,
 tum uerò hos scripsit,

Ηδὲ τε παρθένος ἔστι Δίκη, Διὸς ἐκγεγαυῖα.
 Κυδνήϊ τ' αἰδοίη τε θεοῖς δὲ ὄλυμπων ἔχσει.
 Καὶ ῥ' ὅπως ἄρ' τις μὴ βλάπτῃ σκολιῶς ὄνοτάζωρ.
 Αὐτίκα πᾶρ Διὶ πατρὶ καθεζομένη κρονίῳ
 Γηρύετ' ἀνθρώπων ἀδίκου νόου, ὄφρ' ἀποτίσῃ
 Δῆμῳ ἀτασθαλίας βασιλέων, οἱ ληγρὰ νοεῦντες
 Ἄλλη παρκλίνουσι δίκας σκαλιῶς ἐπέποντες.

Hæc, inquit, Dice uisenda Iouis filia est uirgo dijs etiam
 ipsis coelestibus ueneranda: quam si quis obliquo iudicio
 læserit, spretæ statim apud Iouem patrem queribunda as-
 sidens, humanarum mentiū iniquitatem incusat: idq; ideo,
 ut principum iniquitates populares pœnis expient, qui
 subdola ipsi mente transuersa iudicia rapientes, iura per-
 peram

peram reddere soliti sunt. Hos uersus sic Latinos fecimus,
 Nata Iouis summi est ueneranda deis quoque uirgo
 Cœlicolis augusta Dice: quam si quis iniquo
 Iudicio incepsit temerarius, illicet acris
 Assidet ante Iouem, queribundo protinus ore
 Humanæ mentis fraudes ex postulat, ipse
 Vindicet in populos regum ut facta improba, qui fas
 Atque nefas miscent reddentes turbida iura.

Homerus Iliados xvi. huius deæ uim ingentem esse ait:
 cuius etiā indignationem in iudicijs spretæ, magnis terra-
 rum cladibus expiari solere. Sudas de hac loquens, Hesio-
 dus (inquit) uirginem & incorruptam esse hanc deam dicit
 cum alio omni modo, tum uerò cubili uenereo: uidelicet si-
 gnificans ius nullo pacto adulterandū esse, non gratia, non
 stupro, nō alia quauis causa. Hanc autē colentibus deā, tel-
 lurē quidē fruges multiplici fœnore reddere, mare uerò o-
 mnia quæ parere solet suppeditare. Demosthenes uerò in
 Aristogitonē duas iudiciorū præsidēs facit, hæc & Euno-
 miā. sic enim inquit ad iudices loquens, Πάντα οὐρ τα τοι-
 αῦτα ἔθνη παρδρόντας τήμερον, ὀρθῶς δὲ δικάσαι, τῆρ τὰ
 δίκαια ἀγαπῶσαν Εὐνομίαν περὶ πλείσθω ποικισαμένης, ἢ
 πάσας καὶ πόλεις καὶ χώρας σώσει. καὶ τῆρ ἀπαραιτήτων
 καὶ σεμνῶν Δίκων, ἢ ὅ τας ἀγιωτάτας ἡμῶν τελέτας κατα-
 δέξας Ορφεύς, παρὰ τὸν τῆ Διὸς θρόνον φησὶ καθημένῳ,
 πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐφορᾶν. ἢ εἰς ἑαυτὸν ἕκαστον νο-
 μίσαντα βλέπειν, οὕτω ἡμῶν δὲ θεῶν, φυλαττομένων καὶ προ-
 ορώμενον μὴ καταισχύνηται ταύτῳ ἢ ἐπὶ νόμος ἔστιν ἡμῶν
 ἕκαστος ὁ αἰὲ δικάζειν λαχῶν, τὰ πάντα τῶν ἐν ταύτῃ τῆ
 πόλει καλὰ καὶ δίκαια καὶ συμφέροντα φυλάττωρ. Nos igitur
 huiusmodi instituta trāsmissētes rectè atq; ordine iudi-
 care par est, Eunomiā illā iuris amātissimā urbium regio-
 numq;

nūq; eolumē imprimis colētes: simul inexorabilem illā au-
gustāq; Dicen, quā Orpheus ipse qui sacratissimarū nobis
cerimoniarum autor fuit, assēsītātem Iouis solio, humanos
omneis actus perlustrare oculis ait. Hanc quasi uos omnes
(sese quisq;) intueri putantes sic oportet cēsere in iudicijs,
idq; etiam etiamq; uidere, ne quid eidem pudendum admit-
tatis. cuius gentilis est unusquisque uestrum iudicandi lo-
cum quocunque tempore sortitus, si modo iusti & hone-
sti, utilitatisq; politicæ rationem usquequaque habuerit.
Hactenus ille. Qui iudices iuris & iustitiæ gentiles, id est,
cognomines propterea appellat, quod à Dicc dicastæ, ut
à iure iudices dicuntur.

Ex lege priore de origine iuris.

Illotis (ut ita dixerim) manibus protinus materiam in-
terpretationis tractare. Illotis manibus hoc in loco signifi-
cat abruptè & nulla præfatione rem ipsam protinus ag-
gredi, imparatis adhuc audientium animis. Simile est illo-
tis pedibus apud Gellium lib. i. Nunc autem isti qui repen-
te pedibus illotis ad philosophos diuertunt, non est hoc sa-
tis quod sunt omnino ἀθεώρητοι, ἀμυσοί, ἀγεωμέτρητοι, sed
legem etiam dant qua philosophari discant. Hic à Sympo-
sio Platonis incipere gestit, propter Alcibiadæ comessa-
tionem: ille à Phædro, propter Lysia orationem. Macro-
bius lib. i. Satur. Copiam (inquit) rerum in Vergilio pedi-
bus illotis prætercunt. id est, immaturi Vergilianæ lectioni
rerum copiā percipere non possunt. Lucianus, οὐ μὲν ἀνι-
πτοῖς γε ποσὶν, τὸ τὸ λόγῳ, πρὸς ταῦτα ἤξει. id est, Nec ta-
men illotis pedibus (ut est in prouerbio) ad hoc studium ue-
nit, id est, præproperus & imparatus. Caius autem illotis
manibus dixit, cum de contrectatione loqueretur, quæ ma-
nuū est. Gellius pedibus dixit, quia diuertēdi uerbo uti uo-
lebat,

Illotis mani-
bus.

Illotis pedi-
bus.

lebat, ut Macrobius prætereundi, & Lucianus uenien-
di. Hic hic, amabò, hic dicant nobis legulei iuuenes, non-
nulliq; homines iurisperiti, humanitatis (ut ipsi dictitant)
contemptores: ut uerò nemo non intelligit, eius rei quam
sibi mala iam doctrina imbutis desperandam prorsus sen-
tiunt, non ab re inimici atque obtrectatores: utrum se illo-
tis pedibus ad studium iuris uenisse negare ipsi audebunt?
ferè enim hodie qui & foro & iuris scholæ destinati sunt,
ut triennio aut summum quadriennio quolibet sub præ-
ceptore rudimenta grammaticæ posuerunt, continuo ad
studium iuris non tam transeunt quam profiliunt, ἐν πύθω
κὸρραμείαυ μαρθάρειν ἀξίστες, ut est in Græco prouer-
bio, id est, à dolio fingendo sigulinam auspicādam esse cen-
sentes. disciplinarum illi quidem, & ut ita dicam, seuerio-
rum grauiorumq; studiorum incunabula lucrifacere ma-
xima quæque protinus aggrediendo existimantes. sed toto
(ut dicitur) cœlo errantes: qui tot tantarumq; rerum co-
piam sine mediocri antiquitatis cognitione capere se posse
tradentibus Accursianis sperent: quiq; sanctissimam iuris
ciuilis scientiam illotissimis sese manibus contaminare non
sentiant. Tute uerò literarum studiosus & intelligēs quid
cum hisce hominibus agas, qui rerum diuinarum huma-
narumq; scientiam, atq; omnem omnino prudentiam, can-
cellis illis forensibus (ut inquit Cicero) circumscrip-
tam esse putant? Alij indolem multarum rerum capacem nacti, &
naturali impetu literas meliores appetentes, ubi primori-
bus labris gustare eas cœperunt, non dico medio è curricu-
lo, sed à carceribus etiam ipsis protinus reuocantur, recla-
mantibus parentibus atque amicis, & ohe ac satis superq;
uix re bene cœpta dictitantibus. quæstiosa enim iam stu-
dia capeffenda: & quod est apud Satyricum, rubras leges

Proverbum.

maiorum perlegendas. Ita quintum post annum non iam Papinianistas sed Papinistros uidemus, atque etiam uelut somno beatos ac Papinianos effectos. Quanquam si uerè existimare uelimus, quotus iam quisque eorum iurisperitus fieri cupit: plerique enim formularij fieri contenti, non etiam iurisconsulti, iuris ciuilibus finem non legitimæ atque usitate in causis rebusque ciuiliū æ qualitatis conseruationem esse putant, sed aut sordidam meritoria & ueluti prostantis uocis altercationem, aut styli mercenarij sacculariam illam operam. Neque id ideo dicimus, quasi omnes huius instituti homines una pertica (ut dicitur) metiri nos uelimus. quosdam enim nouimus & grauitè & ingenuè aduocationum officia præstantes, quorum partim eo nomine magnam gloriam adepti, ad primarios ordines euaserunt, partim in eodem uitæ instituto permanentes, eo nominis peruenerunt, ut è limine egredientes consultorum litigatorumque frequentiam ueluti saluatorum habeant, magnasque necessitudines officiosis patrocinijs aduocationibusque conquisuerint. nunc etiam uidemus clariorum hic aduocatorum ordinem seminarium esse, ut ita dicam, amplissimæ curiæ. Verum honestatis horum splendor, sordibus eorum obruitur qui se capturis ex professo etiam mancipauerunt: quæ multo maxima pars est huius generis, non iam honorarium aduocationis comiter accipientes, sed operarum mercedem chartulatim æstimantes, efflagitantesque parum liberaliter. Horum illud inuentum haud sanè ingenuum, literis trientalibus δικάσιον ούλας, id est, iudiciales causificationes scribendi, sesquipedalibus uersuum interstitijs, credo ut clarius iudices possent iustitiam eorum iuraque litigatorum cernere. In uniuersum autem qui hunc finem professionis suæ non modo non negant, sed etiam

gloriabun

Proverbiali-
scr.

gloriabundi prædicant, quoniam modo iuris se ciuilibus studiosos esse defendent, cum omnia sua causa faciant non ciuiliū: ut in quadam epistola Cicero iocabundus ad Trebatium scripsit iurisconsultum.

Ex l. posteriore de origine iuris.

Qui fuit illis temporibus quibus Superbus Demarati Corinthij filius. Hoc in loco hallucinatus est Pomponius, aut error est audaculi cuiuspiam emendatoris. Non enim Tarquinius Superbus Demarati filius fuit, sed Tarquinius Priscus, ut ex Liuiο constat libro i. ab urbe condita. Cicero lib. v. Tuscul. Demaratus, inquit. Tarquinijs Regis nostri pater tyrannum. Cypsellum quod ferre non poterat, fugit Tarquinius Corintho, & ibi fortunas suas constituit. Plinius lib. xxxiiii. Demaratum, inquit, Tarquinijs Prisci Romani regis patrem. Quod uerò hic dicitur de legibus Curiatis, ita intelligendum, ut lex Curiata dicatur à Curiatis comitijs, ut Centuriata lex à Centuriatis. De quibus Gellius libro xiiii. & Cicero lib. iiii. de Legibus, & in Orationibus non semel. Sequitur paulò post, Hermodoro quendam Ephesium exulatem in Italia. Hic ille est Hermodorus qui propter leges latas, Epheso exulare iussus est. ad quem scribens Heraclitus Ephesus cognomento Scotinus, ita inquit, Ἰσαοὶ με ἐρμόδοω γε συντεχνιτέοντά σοι τοὺς νόμους, καμὲ ἐλάσαι βούλονται. Quibus uerbis innuit se ob id in exiliū actū, quod cōsiliū cōmunicasset cū Hermodoro in ferēdis legibus, cum tamen Laërtius scribat rogatum fuisse ab Ephesijs ut leges ipsis ferret, idque facere recusauisse propterea quod assueti iam essent prauis moribus et institutis. dicit tamē ipse se inuisum esse suis ciuib⁹ ob id quod ἀγέλαιος esset, nēpe quasi ob misanthropiā id faceret, ἐγνώκασι τὸν μὴ γελῶντα, ἢ πάντας μισῶν

Demarati fi-
lius.

Lex curiata est
centuriata.

μισανθρωποῦτα ἐξίεναι τῆς πόλεως. Cicero autē lib. v. Tusc. ob aliam causam in exilium cum actum esse scripsit. Est, inquit, apud Heraclitum physicum de principe Ephesiorum Hermodoro, uniuersos ait Ephesios esse morte mulctandos, quod cum ciuitate expellerent Hermodorū, ita locuti sunt, Nemo de nobis unus excellat. Sed si quis extiterit, alio in loco & apud alios sit. Ipse autem Heraclitus ita scribit, ἐρμόδωρ ἔλαύνεται νόμος γράφων, ἠράκλειτ ἔλαύνεται ἀσεβεία. Sed Cicero cū Laërtio itidē sermone retulit, q. de hoc ita scribit, καθάπτειται δὲ τῶν ἐφεσρίων, ἐπὶ τῶ τῶν ἐταῖρον ἐκβαλεῖν ἐρμόδωρον, ἐρ οἷς φησί, ἀξιον ἐφεσίοις ἠβηδὸν ἀποθανεῖν, πᾶσιν ἢ τοῖς ἀνῆβοις τῆρ πόλιρ καταλιπεῖν, οἵτινες ἐρμόδωρον ἐωῦτῶν ὀνησίον ἐξέβαλον, λέγοντε, ἡμέων μὴδὲ εἰς ὀνήσιον ἔστω. εἰ δὲ τις τοιοῦτος, ἀλλῆτε ἢ μετ' ἄλλοι. Itidē etiā Strabo lib. xiiii. ἀξιον ἐφεσίοις ἠβηδὸν ἀπαγχαλεῖν, οἵτινες ἐρμόδωρον ἀνδρα ἐωῦτῶν ὀνησίον ἐξέβαλον. πάντες ἡμέων μὴδὲ εἰς ὀνήσιον ἔστω. εἰδὲ μὴ ἀλλῆτε ἢ μετ' ἄλλοι. Vnde autē, inquit, Romanis leges quasdā cōscripsisse. Plinius lib. xxiiii. Fuit & Hermodori Ephesij statua in comitio, legum quas Decemviri scribebant, interpretis, publicē dicata.

Ex eadem lege.

Gn. Flavius.

Gneus Flavius Scriba surreptum librum populo tradidit. Meminit huius historię Liuius libro ix. ab Vrbe condita circa finem. De hoc Flauio Cicero pro Muræna, Possit agi lege nec ne, inquit, pauci quondam sciebant. fastos enim uulgò non habebant. Erant in magna potentia qui consulebantur: à quibus etiam dies tanquam à Chaldeis petebantur. Inuentus est Scriba quidam, Gneus Flavius, qui cornicum oculos confixerit, & singulis diebus ediscendos fastos populo proposuerit, & ab ipsis cautis

Fastorū dimulgatio.

Iurisconsultis eorum scientiam compilarit. Valerius libro i. cap. i. Ius ciuile per multa secula inter sacra cærimoniaşq; deorum immortalium abditum, solisq; pontificibus notum, Gneus Flavius libertino patre genitus & Scriba, cum ingenti nobilitatis indignatione factus Aedilis Curulis, uulgauit, & fastos penè toto foro exposuit. Cornicum oculos configere (ut id obiter dicamus) Cicero in exemplo superiori pro eo posuit quod est callidos & uersutos homines uersutia & calliditate supplantare & eludari. Ut enim clauus clauo truditur, sic uas fritia uas fer, & ars eluditur arte. Vnde Aristoteles in Politicis. Καὶ χρῆσιμοι οἱ πόνηροι εἰς τὰ πόνηρα. ἢ λω γὰρ ὁ ἦλ, ὡσπερ ἡ παροίμια. Vtiles, inquit, improbi ad improba transigenda. clauus enim clauo, ut est in prouerbio. Cicero pro Flacco, Hic Hercule cornici oculus (ut dicitur). nam hunc Hermippum hominem eruditum ciuem suum, cui debebat esse notissimus, percussit. eius enim fide pecuniam sumpsit à Fusijs. Ac si diceret, ueteratorem & perastutum hominem ueteratoria fraude subuertit. Huic non absimile est quod Plautus sublinere os appellare solet, ut in Aulul. Fi dei censebam maximam multò fidem esse, ea subleuit os mihi penissimè. Tracta locutio à genere ludi, quo dormientibus ora fuligine inficiuntur. Hanc Ciceronis locutionem Hieronymus in præfatione Paralipomenon imitatus est his uerbis, Nunc uerò cum pro uarietate regionum diuersa ferantur exemplaria, & germana illa antiquaq; translatio corrupta sit atque uiolata, nostri arbitrij putas, aut è pluribus iudicare quid uerum sit, aut nouum opus in ueteri opere condere, illudentibusq; Iudæis cornicum oculos configere: id est, materiam eludendi nostri Iudæis præripere, qui cum se credāt solos habere literarum sacrarum ueritatem, ludibrio

Cornicum oculos configere.

sublinere os.

ludibrio nos habent propter uulgatas translationes. Vtinam uerò prodeat nobis superstitibus Tribonianus alter qui cornicum oculos iurisconsultis nostri temporis configat, id est, qui tot uoluminum acruos, quot ne Ptolemæi quidem bibliotheca caperet, certo quodā numero circumscribat: sed ita ut ad uiuum reseret, ne æternum hoc tædiū perferamus hominum ineptorum, qui citandis Bartholo, Baldo, Alexandro, Panormitano, Barbatio, collectimq; cæteris iuris interpretibus, cum dominij etiam (si dijs placeat) præfatione, arcem se doctrinæ tenere indoctis stupentiq; turbæ persuaserunt: solosq; se dignos esse qui Principi maria ac terras populosq; regenti in consilio adesse, aut regendæ Reipub. præfici debeant: tametsi nulla alia disciplina, nulla rerum cognitione instructi. Quibus ubi Bartholum & Baldum ademeris, ad infantiam redactos ne hiscere quidem uidebis. De insolentibus nunc loquor & ineptis, non de ijs qui solidioris doctrinæ conscientia huiusmodi ineptias ostentationum perosi, nihil non opportunè ac grauius plenis è pectoribus promunt.

Ex eadem lege.

Et ita factum est ut inter plebiscita & legē species constituendi interesset, potestas esset eadem.) Quo modo locus hic intelligi debeat, Gellius lib. XIII. docet his uerbis. Tribuni autem neq; aduocant Patricios, neque ad eos referre de ulla re possunt. Ita ne leges quidem propriè, sed plebiscita appellantur, quæ Tribuni ferentibus accepta sunt. quibus rogationibus antea Patricij non tenebantur, donec Quintus Hortensius Dictator eam legem tulit, ut eo iure quod plebs sciuisset, omnes Quirites tenerentur. Liuius lib. III. Omnium primum cum uelut in controuerso iure esset, tenerentur ne patres plebiscitis, legem Centuriat

turiatis comitijs tulere, ut quod tribuni plebis iussissent, populus teneret. qua lege tribunitijs rogationibus telum accerrimum datum est. Est igitur plebiscitum quod nulla auctoritate patrum constitutum est.

Ex eadem lege.

Novissimè sicut ad pauciores uiros iuris constituendi uia transisse rebus ipsis dictitantibus uidebatur.) Via interdum docendarum rerum rationem significat. Cicero in Partitionibus. Quid? diffinitionis quæ ratio & quæ uia? Et de Claris oratoribus, Nam antea neminem solitum uia nec arte, sed accuratè tamen & de scripto plerosque dicere. A Græcis methodus dicitur, quod uerbum Theodorus uiam rationeq; docendi trāstulit. Quintilianus duas grammaticæ partes facit, methodon & historiam: Methodon appellans quam Cicero uiam, artem, & rationem uocat, sic enim inquit lib. I. Instit. Et finitæ quidem sunt partes duæ, quas hæc professio pollicetur, id est, ratio loquendi & enarratio autorum: quarum illam, methodicam hanc, historiam uocant. Idem alibi methodon, breue dicendi compendium uertit, quasi breuem uiam qua quamcelerrimè ad peritiam euadimus. Cicero de Finibus, Artes etiam ipsas propter se assumendas putamus, tum quia sit in ijs aliquid dignum assumptione, tum quod constent ex cognitionibus, & contineant quiddam in se ratione constitutū & uia. De hac uia Quintilianus in secundo de libris Technicorum loquens, Sed adiuuatur his quoq; ars dicendi, si tamen rectam uiam, nō unā orbitā monstrant: à qua declinare qui crediderit nefas, patitur necesse est illam per funes ingrediētū tarditatem. Quo in loco eleganti metaphora Quintilianus usus est. A methodo Methodici dicti sunt, qui rationē artis & discēdi cōpendia sequuntur. Quo nomine uocauerūt se quidam

se quidam medici illius Thessali discipuli, ut autor est Galenus libr. v. Therapeuticæ, qui nec usum experimentaq; secuti, ut empirici: nec indicationes & naturæ cognitionem, hoc est, euentium abditarumq; causarum notitiam, ut inquit Celsus: ut qui rationales dicuntur, cum nullum tertium sit aut reliquum instrumentum quo medicina tractari exerceriq; possit: dignos tamen se censuerunt qui methodici uocarentur, quasi uitam & rationem artisq; compendia commenti & sectantes: quos ipse Galenus ἀμεθοδι. ἀμεθοδία appellat, id est, maxime omnium amethodos, hoc est à uia & ratione docendi discendiq; abhorretes, quasiq; auios. μεθοδικὴ enim αἴρεσις, ut inquit Galenus, omnia dogmata medicinae corrupit. De hoc Thessalo methodicorum principe Plinius libro x x i x. ita inquit, Eadem atas Thessalus. Neronis principatu ad Thessalum transfiliuit, delentem cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omni aui medicos perorantem. Hic tanta arrogantia fuit, ut iatronices. nus lib. i x. eiusdem Therapeu. primum se dicit medicinam uia & ratione tractasse, quod ipse μεθόδω θόραπείαν appellat. quam tamen uiam Hippocratem primum secuisse dicit: sed uia ab eo sectam à se ueluti stratam esse. Vnde librum suum methodon therapeuticā nominauit. Duas enim partes omnis artis & sciētiae facit, methodon & ascesin, id est, uiam & exercitationem. Neque enim possumus, inquit, alicuius nobis artis scientiam comparare, nisi & commentationū in uniuersum uiam quandam pernouerimus, & artis meditationem per singulorū exempla exercuerimus, εὐδοκότες ὡς ἐκ οἰόντ' ἐστὶ τέχνης ἑδὲ μιᾶς ὑπιστήμιω κτήσασθαι, χωρὶς τῆς μεθόδου μὲν τινὰ διὰ τῶν καθέλκων λεγομένων θεωρημάτων, ἀσκησὶν δὲ διὰ τῶν ἐν μέρει λαμβάνειν

βάνειν παραδειγμάτων. Idem in lib. περὶ ὄρων, id est, de definitionibus, treis sectas medicinae ponens, Μεθοδική, inquit, ἐστὶ λόγος ἀεὶ πὸ φαινομένων ὁμώμων, καὶ ἀδύνατον κατὰ λήψιν ποιούμενον. hoc est, Methodice est ratio, quæ ab apparentibus deprehendit occulta: ut si sudores sunt, etiā pori sunt. sudor enim res est euidens: meatus autem esse sudoris, res est abditæ. Celsus lib. i i i. Medicinā ita finiunt, quasi uiam quādam, quā methodicē Græci uocant: eorumq; quæ in morbis cōmunia sunt, cōtemplatricē esse contendūt. ac neq; rationabilibus se, neq; experimenta rerum sectantibus annumerari uolūt: cū ab illis eo nomine dissentiat, quod in cōiectura rerū latentium uolunt esse medicinā: ab his, quod parum artis esse in obseruatione experimentorū credunt. Ad summā μεθόδω à Græcis dicitur quasi persecutio & uestigatio disciplina quam discere uolumus. Plato lib. i i i i. τῆς πολιτείας, καὶ εὐγεῖν ἴσθαι ὃ γλαύκωρ, ὡς ἢ ἐμὴ δόξα, ἀκριβῶς μὲν τοῦτο ἐκ τοιούτων μεθόδων οἷός τις νῦν ἐν τοῖς λόγοις χρώμεθα, ἢ μὴ ποτε λάβομεν. ἀλλὰ μακροτέρα καὶ πλείω ὁδὸς ἢ ἐπὶ τῆς ἀγασσῆς μεθόδου. Aristoteles saepe p tractatu et libro dicit, ut in vi. Politicō, καθάπερ (inquit) εἶρηται ἐν τῇ μεθόδω τῇ πρὸ πάντων. & μεθοδευῶ inter alia hoc quoq; significat, uia et methodica ratio curo. Gal. in ult. Therape. κολοβώματα ὀνομάζουσι τὰ κατὰ χεῖλος ἢ πτερύγιον ἢ οὖς ἐλλέποντα. μεθοδευῶ γὰρ πῶς καὶ ταῦτα.

Ex eadem paulo post.

Itemq; ut essent qui adibus præessent, in quas omnia Aedilium cura. scita sua plebs deferebat, & reliqua. Liius lib. i i i. ab Urbe cond. Institutum est etiam ab iisdem Consulibus, ut senatusconsulta in aedem Cereris ad Aediles plebis deferrentur, quæ antè arbitrio Consulium supprimebantur nuntiabanturq;. Leges igitur & plebiscita & senatusconsulta ad
f curant

curam Aedilium pertinebant: postea tamen haec cura ad ararium translata est, ut alibi uidebimus.

Ex eadem lege.

Hi appellabatur *Questores parricidij*. Parricidij modo hic intelligendum sit, docet Festus his uerbis, Parricidij *Questores* appellabantur qui solebant creari causa rerum capitalium *queredarum*. Nam parricida non utiq; is qui parentem occidisset, dicebatur, sed qui qualencunque hominem, hoc est, non tantum *πατροκτόν* & *ἰδὲ πατροφόνον*, sed etiam *μιαφόνον*. Sic autem fuisse indicat lex *Nume* his composita uerbis, Si quis hominem liberū morti sciens dicit, parricida esto. *Tranquillus* in *Cesare*, *Poenas* facinorū auxit: & cum locupletes eo facilius scelere se obligarent, quod integris patrimonijs exulabāt, parricidas (ut *Cicero* dixit) bonis omnibus, reliquos dimidia parte multauit. Vbi parricidas pro homicidis accipiendum. *Parricida*, inquit *Priscianus*, tā à pari quàm à patre deduci potest.

Ex eadem lege.

Et cum placuisset leges quoq; ferri, ut omnes magistratus se abdicarent, quod decemuii constituti uno anno, & reliqua. In hoc paragrapho multa uerba deprauata sunt, pro cuius intelligentia, repetenda à *Liui* historia. Is igitur libr. 111. sic inquit, Anno trecentesimo altero quam *Roma* condita erat, iterum mutatur forma ciuitatis ab *Con-*
Decemuii sulibus ad *Decemuiros*, quemadmodum à *Regibus* antè ad *Consules* uenerat. *Translatio* imperij minus insignis, quia non diuturna mutatio fuit. *Lata* enim principia magistratus eius nimis luxuriauere: eo citius lapsa res est, repetitumq; duobus uti mandaretur *Consulum* nomen imperiumq;. *Idem* alibi, *Opinio* etiam sine autore exierat, non in praesentis modo temporis eos iniuriam conspirasse, sed

foedus

foedus clandestinum inter ipsos iureiurando ictum ne comitia haberent: perpetuoq; *Decemuiratu* possessum semel obtinerent imperium. *Idem* alibi, *Iam* redierant *Legaticum* Atticis legibus. *Eo* intentius instabant *Tribuni* ut tandem *scribendarum legum* initium fieret. *Placet* creari *Decemuiros* sine *prouocatione*, & ne quis eo anno magistratus esset. *Legendum* igitur magistratu non magistratus: ut paulò infra, *Sufficere* magistratus, non magistratibus, hoc est, substituere. *Et*, quoad *Decemui-*
ri: non quòd aut quia, ut *Accursius* credidit. hoc sensu, *latum* est ad *populum* à *Tribunis* ut *populus* scisceret iuberetq; omnes qui cum imperio essent, magistratu sese abdicare: ut decemuii legibus ferendis crearentur, & ne quis illo anno magistratus praeter *Decemuiros* esset. *Dicimus* enim abdicare se magistratu, ut abire magistratu.
Liuius, *Valerius* curia egressus *Dictatura* se abdicauit. *Idem*, *Factum* senatusconsultū, ut *Decemuii* primo quoq; tempore magistratu se abdicarent. *Hoc* in loco perquam scite *Accursius*, *Latum* est, inquit, ad *populum*, hoc est, dictum inter prudentes. *Si* tam lotis manibus *Accursius* tractanda iuris interpretū scripta, quàm *Caius* (ut supra uidimus) censuisset, profectò haud huiuscemodi compluribus nugis pulcherrimā hanc legē inquinatā nobis reliquisset. *Ferre* ad *populum* legislator tum dicitur, cum legē in mediū pfert, unde legislator dicitur. *Ferre* ad *populū* *Græci* *Εισφέρειν* dicūt, quasi afferre in mediū. unde *Αντῆισφέρειν*, legē legi cōtrariā ferre, q; tū fiebat cū legē aliquā abrogari uolebāt, q; & *Παρεισφέρειν* dicitur. *Demothenes* πρὸς *Λεωτίωνν*, *Αναγνώσεται τὸ νόμον ὑμῶν ὃν παρεισφύρομεν γράψαντες ἀντὶ τῆδε*. *Quo* in loco multa de ferendis legibus dicit. *Rogare* etiam legislator dicebatur, unde rogatio

Abdicare se magistratu.

Ferre ad pop.

Εισφέρειν. Αντῆισφέρειν. Παρεισφέρειν.

rogare.

f 2 dicta

plebiscitum.
Scire, sciscere.

Referre ad se-
natum.

Χρηματισμ.

De more feren-
darum legum.

Curiata leges,
Centuriata le-
ges.

dicta. Plebs uerò sciscere dicebatur: hoc est, statuere decer-
nereq; unde plebiscitum, quod Graece *ἕπισημα* dicitur,
ut saepe apud Ciceronem legimus. Legis, rogationis, ple-
bisciti, & aliorum uerborum si quis differentiam nosse
cupit, uideat Gellium libro IX. Referre de re aliqua ad
Senatum Consules & ij quibus Senatum cogere licebat,
dicebantur, cum rem in Senatu agitandam decernendamq;
proponerent, rogantes Senatorū sententias: cuius exem-
pla apud Liuiū scitent. hoc Graeci *χρηματισμὸν περὶ τῶν*
dicunt, cuius exempla apud Aristotelem in Politicis. Vul-
go dicimus ponere rem in deliberationem curiae. De mo-
re ferendarum olim legum Cicero pro Flacco, O more,
inquit, praclarum disciplinamq; quam à maioribus ac-
cepimus, si quidem teneremus: sed nescio quo modo iam
de manibus elabatur. Nullam enim illi nostri sapientissi-
mi & sanctissimi uiri uim concionis esse uoluerunt. Quae
scisceret plebs aut quae populus iuberet, summo concio-
ne, distributis partibus tributim & centuriatim, descri-
ptis ordinibus, classibus, aetatibus, auditis autoribus, re-
per multos dies promulgata & cognita, iuberi uetariq;
uoluerunt. Erant autem leges quaedam Curiata à curia-
tis comitijs dictae, id est, tributim coactis: quaedam Centu-
riata à centuriatis comitijs, id est, centuriatim ex censu &
aetate distributis, de quibus multa Cicero de lege Agraria
contra Rullum, & lib. III. de Legibus. Centuriatae autem
leges maioris autoritatis erant, quasi plenis iustisq; co-
mitijs perlatae. Ideoq; gloriatur Cicero centuriata se le-
ge ab exilio reuocatum esse. Vnde in oratione quam de re-
ditu suo inscripsit, Quid deniq; inquit, illo die, quem P.
Lentulus mihi fratriq; meo liberisq; nostris natalē consti-
tuit non modò ad nostram uerū ad sempiternā memoriā
tem

temporis? quo die nos comitijs centuriatis (quae maiores Comitia cen-
iusta dici haberiq; uoluerunt) accersuit in patriam: ut ea-
dem centuriae quae me Consulem fecerant, Consulatum meum
comprobarent. Quo die quis ciuis fuit qui non nefas esse
putaret quacunque aetate, aut ualitudine esset, non de
salute mea sententiam ferre? Idem pro Publio Sextio, Cur-
cum de capite ciuis, & de bonis proscripti ferretur: cum
& sacris legibus, & XII. tab. sancitum esset ne ue pri-
uilegium irrogari, ne ue de capite nisi comitijs centuria-
tis rogari, nulla uox est audita Consulū? Et paulò post,
Tum princeps rogatus sententiam Cotta, dixit nihil de me
actum esse iure, nihil more maiorū, nihil legibus, non posse
quenquā de ciuitate tolli iudicio: de capite non modo fer-
ri, sed ne iudicari quidem posse, nisi centuriatis comitijs.
His uerbis significatur non censeri iudicium esse populi,
nisi tum demum cum centuriatis comitijs coactus est. ideoq;
se indemnatum à P. Clodio Tribunoplebis pulsum esse in
exilium colligit, priuilegio de se lato comitijs non centu-
riatis. Priuilegium enim appellat legem de proscriptione Priuilegium.
sua latam, quasi legem de priuo homine latam, ut Gellius
docet in nono Noctium Attic. & ipse Cicero lib. III. de Leges.
Legibus. Leges quaedam Consulares erant, quaedam Tri-
bunitiae, ut idem de lege Agraria, Leges enim sunt uete-
res, neq; eae consulares (si quid interesse arbitramini) sed
tribunitiae nobis maioribusq; nostris uehementer gratae
atque iucundae. Tribunitiae leges plebiscita proprio uoca-
bulo dicuntur. Consulares uero absolutè leges uocantur.
Tribunus sacrosanctus magistratus erat, ut alibi diximus. Tribunus sa-
Plebeius tamen, custos & praeses libertatis, ut inquit Cice-
ro in eadē oratione. Quanta autē populi potestas fuerit in
legibus & rogandis & abrogandis, docet Appianus in eo
f 3 libro

libro qui Libycus inscribitur, ubi de Scipionis Consulatu loquitur: et Liuius lib. 1. de interregno loquens, Cum sensissent, inquit, ea moueri patres, offerendum ultro rati quod amissuri erant, ita gratiam incunt summa potestate populo permissa, ut non plus darent iuris quam detinerent. Decreuerunt enim ut cum populus Regem iussisset, id sic ratum esset, si patres autores fierent. Hodieque in legibus magistratibusque rogandis usurpatur id ius. ut enim adempta, priusquam populus suffragium incat, in incertum comitorum euentum patres autores fiunt. Meminit huius rei et Cicero in Bruto. Vnde Fabius apud eundem Liuium lib. VIII. ita inquit ad Papyrium Dictatorem, Tribunos plebis appello, et prouoco ad populum, cumque tibi fugienti exercitum tui, fugienti Senatus iudicium iudicem fero. qui certe unus plusquam Dictatura tua potest, polletque, uidero cessurus ne prouocationis, cui Rex Romanus Tullius Hostilius cessit. Hactenus ille. Summa autem illa populi potestas ad Principes Romanos monarchie temporibus delata est, ut inquit Iustinianus in 1. Institutionum, Vnde Iuuenalis, Satyra x.

Iam pridem ex quo suffragia nulli
Vendimus, effugit curas: nam qui dabat olim
Imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se Continet.
Ex eadem paulo post.

Vindicias filie suae a se abdicasse, uel ut in quibusdam legitur, abdixisse. Censeo legendum abiudicasse. Est enim *Abiudicare.* abiudicare, iudicio auferre: ea forma dictum qua abiurare. Liuius lib. IIII. in principio, Lati ergo audiuerunt patres Ardeatium populum ob iniuriam agri abiudicati defecisse. Cicero de lege Agraria, Iudicauit Alexandria regis esse, a populo Romano abiudicabit. Et pro Cecinna, Hoc iudicat, cum is qui in seruitute iusta fuerit, censu liberetur, cum

eum qui cum liber esset censeri noluerit, ipsum sibi libertatem abiudicasse. Quod autem de secessione hic dicitur historia nota est apud Liuium duas secessiones fuisse. Prioris meminit lib. 11. quam in Auentinum factam esse dicit: per quam populus a patribus extorsit, ut duo Tribuni plebei crearentur sacrosancti, quibus auxilium latio aduersus Consules esset. Posterioris meminit in 111. quam in sacrum motum factam esse dicit, per quam tribunitiam potestatem repetijt populus, prouocationemque per Decemviratum ademptam: et alia quedam. unde Cicero in 111. de Legibus, Concessa, inquit, plebi a patribus tribunitia potestate arma ceciderunt, restincta seditio est. inuentum est temperamentum quo tenuiores cum Principibus aequari se putarunt. de Tribunitia potestate loquens. Hanc posteriorem sexagesimo anno post reges extortos factam fuisse testis est idem lib. 11. de Finibus. Verum enim uero quod hic de iudicijs dicitur, latius enarrandum est, tametsi Ascursius mire id interpretetur, ut alia permulta in hac lege: sed ita ut nusquam haesitantiam hominis reprehendere possis, ita certus usquequaque securusque enarrationum suarum fuit, sic explorata omnia nobis compertaque tradidit, ut etiam illud fabulam etum circulatorium de Graeco exploratore qui Romam a Graecis missus erat, quique trinitatis mysterium fortuita gesticulatione significasse dicitur, pro uerissima historia commemorare sustinuerit, aut etiam crediderit. Ex quibus atque huiusmodi nugis eius intelligere facile possumus, nec historiarum notitiam ipsum nec annalium habuisse, nec qui quoque tempore aut iurisconsulti, aut leges, aut Imperatores, aut qui quibusque aequales fuerint, quicquam pensi habuisse. Quod si ita est (ut certe est) quoniam modo ipse in tanta iuris per alia atque alia secula uarietate, certus esset sententia

De secessio populi.

Accursiana ignorantia.

tia potuit? multae enim antinomiae dissolui & explicari sine eius rei cognitione nequeunt, quam Accursius ignoravit. quod eò certè perniciosius esse iudicandum est, quòd sequaces serè suos (quae bona pars est interpretum iuris) in eosdem errores iurare (ut ita dicam) haud dubitanter impulit. id quod semel atque in uniuersum dicendum habuimus, ne aut singula commenta hominis aut ariolamenta reprehendere nobis necesse sit, aut incuriae praeuaricationis ue opinionem subire, si tædio plerunque posthac in huiusmodi conuiebamur. id quod dictum oportuit, non ob hominis reprehendam ignorantiam, alioquin laude ingenij, ut ea ætate, non fraudandi: sed ob eorum stultitiam, qui ipsum ut magnum autorem laudant earum rerum quarum inscius planè fuit. Vt autem ad Vindicias ueniamus, Lilius libro 111. de filia Virginij loquens, ita inquit, Hanc uirginem adultam, forma excellentem Appius amore amens, pretio ac spe pellicere adortus, posteaquam omnia pudore septa animaduertat, ad crudelem superbamq; uim animum cõuertit. Marco Claudio clienti negotium dedit ut uirginem in seruitutem assereret, neque cederet secundum libertatem postulantibus uindicias: quòd pater puellae abesset, locum iniuriæ esse ratus. Item paulò post, Aduocati puellae cùm Virginium Reipu. causa abesse dixissent, biduo adfuturum si nunciatum ei sit: iniquum esse absentem de liberis dimicare: postulant ut rem integram in patris aduentum differat: lege ab ipso lata uindicias det secundum libertatem. Vindicias secundum libertatē dare & Lilius & Pomponius intellexerunt, decernere ut interim dum pater puellae accersitur, dumq; ipsa status sui questionem patitur, in possessione ipsa sui ac libertatis esset. Vt uindicias postulare secundum libertatē, pro eo quod est

*Vindicia secundum libertatem postulare da-
naq.*

est postulare ut interim libertate potiretur. Quod autè sequitur de Bruto qui uindicias secundum libertatem dixisset in persona Vindicis Vitelliorum serui, Vindicij non uindicis legendum est, ex eodem Lilio libro 111. Premium, inquit, indici pecunia ex ærario, libertas & ciuitas data. Ille primum dicitur uindicta liberatus: quidam uindictæ quoque nomen ab illo tractum putant. Vindicio illi nomen fuisse. post illum seruatum ut qui ita liberati essent, in ciuitatem accepti uiderentur. Itidem Plutarchus in Publicola, Restat ut uideamus quo modo uindicias Brutus secundum libertatem in persona serui dedisse dicitur Vindicij. Hoc igitur ex Plutarcho requirendum: nam Lilius tacuit, qui tamen non Vitelliorum seruum sed Aquiliorum fuisse dicit, nisi sit erratum apud Plutarchum, ut facillè reor. Sic igitur idè autor in Publicola inquit, Aquilij mollitie Collatini Consulis confirmati, petierunt ad respondendum tempus, Vindicium seruum sibi reddi iubentes, nec apud accusatores asseruari. Inclinate ad hæc Consule, dimittenteq; hac conditione cõcionem, Valerius turbæ permixtum hominem non poterat dimittere, neque populum dimissis proditoribus abire sinebat. Ad postremum cùm iniecisset in hos manus, Brutum implorabat, Collatinum clamitans rem indignam facere, si imposita collega necessitate occidendi liberos, æquum ipse duceret foeminis per gratiam proditores patriæ & hostes concedere. His permoto uehementer Consule, & comprehendi Vindicium iubente, lictores repulsa turba cœperunt hominem: conantibusq; eripere incusserunt uerbera. At amici Valerij repugnantes aderant, populusq; Brutum adesse iubebat. Ex his uerbis apparet Brutum quodam modo uindicias secundum libertatem dixisse, ex eo quòd Vindicium bene de Reipu. meritum,

ritum, interea dum Vitellij causam maiestatis dicerent, in manum ac potestatem infensissimorum dominorum ob accusationem, excarnificandum tradi non sinit, quod Col-
Vindiciae unde. latinus collega permisserat. Vindicarium nomen non à Vindicio, ut Accursius putauit, sed à uindicando tractum est: id quod ex Livio intelligi satis potest, Appius, inquit, cum uirginem non defendi ab Icilio, sed inquietum hominem locum seditionis quærere diceret, non præbiturum se illi eo die materiam, ius eo die se non dicturum, neque decretum interpositurum, à Marco Claudio petiturum ut decederet iure suo, uindicariq; puellam in posterum diem
Vindicari in posterum diem. pateretur. Vindicari puellam Liuius pro uindicias puella secundum libertatem dari dixit, hoc est, asseri interim in libertatem, & in possessione libertatis esse usq; in posterum diem. Idem paulo post, Ita uindicatur Virginea spondentibus propinquus. Vindicias hodie recredientiam uocamus, quod ex uerbis Asconij Pædiani in Verrinas Ciceronis intelligere possumus. Lis uindiciarum est, inquit, cum litigatur de ea re apud Prætores cuius incertum est quis debeat esse possessor. & ideo qui eam tenet, satisfat pro præde litis uindiciarum aduersario suo, quo illi satisfaciatur nihil se deterius in possessione facturum de qua iurgium esset: rursus sponsonem ipse prouocatus ab aduersario certæ pecuniæ aut æstimationis, quam amittat nisi sua
Prædes. sit hæreditas de qua contendit. Prædes ergo dicuntur satisfatores locupletes pro re de qua apud iudicem lis est, ne interea qui tenet, diffidens causam, possessionem deteriore faciat, tecta dissipet, excidat arbores, & culta deserat. Hæc uerba apud Asconium uulgo adeo deprauata leguntur, uix ut intelligantur. Cicero in Prætura urbana, Si habuisset, inquit, iste edictum quo ante istum & postea
 omnes

omnes habuerunt Prætores, possessio Minutiæ genti esset data. Si qui testamento se hæredem esse arbitraretur quod tum non extaret, lege ageret in hæreditatem: aut prædes litis uindiciarum eum satis accepisset, sponsonem faceret: ita de hæreditate certaret. Hoc opinor iure & maiores nostri & nos semper usi sumus. Quæ uerba Pædianus exponens ita inquit, Aut peteret ut possessor esset, aut acciperet ab aduersario satis pro præde litis uindiciarum, & ipse sponsonem faceret, & ita de hæreditate certaret. Fortasse autem non prædes apud Ciceronem, sed præde legendum est, hoc modo, Aut præde litis uindiciarum cum satis accepisset. *Vindictarum lis.* sic erit sensus congruentior. Ex suprascriptis satis (ut opinor) apparet uindiciarum litem eam esse qua controuersæ rei possessionem fidutiariam petimus, interea dum lis de re ipsa, aut de possessione disceptatur, quam recredientiam dicimus. Huiusmodi enim possessio, quam Pædianus intelligi ex Cicerone uoluit, non iusta & absoluta est possessio, sed fidutiaria & ueluti depositaria, ut hæc nostra recredientia rationibus reddendis & fructibus est obnoxia. Fidutiariam autem appello quam sub manu regia possidere uocant, quasi fide data acceptam, à fidutiā tamen dictam, ut statim uidebimus. *Fidutiaria possessio.* Liuius lib. 11. de Bel. Maced. Nabidi eam tyranno uelut fidutiariam dare optimum uisum, ut uictori sibi restitueret: siquid aduersi accidisset, ut ipse haberet. de Corintho loquens quam Philippus Nabidi ea lege dederat, ut si uictor ex bello rediisset, Nabidi ei restitueret. Sic Cæsar libro 11. de bello civili, Neq; se ignorare quid sit officium Legati, qui fidutiariam operam obtineret. *Legatus.* Legatum pro Vicario, id est, locum tenente (ut uulgi uerbo utar) intelligendum, quem propterea fidutiariam operam obtinere dixit, quia redeunte Imperatore aut Cōsule cedere
 eum

*Fiduciarius
hæres.*

eum oportet. Curtius etiam eodem modo usus est. Inde fiduciarius hæres ab Iaboleno uocatus est fideicommissarius, in l. Seius. ad Trebel. Verū enim uero fiducia & sponsio in superioribus exemplis posita, haud dubie uerba iuris, in Pandectis tamen nostris nusquam in significatione propria sumpta, quod equidem meminerim, admonuerunt nos ut nonnulla uerba iuris quæ apud autores quidem Latinos reperirentur, in Pandectis autem nostris nusquam comparerent, nec in XII. libris Codicis, nec in quatuor Institutionum Iustiniani, nominatim citata ad hunc locum accerferemus, & ueluti ad iudicium iuris studiosorum sisteremus. Tribonianus enim & qui cum eo operam confarcinandis his libris nauauerunt, immensam illam librorum multitudinem, inclementiorum medicorum more, ad uiuum ressecantes, accisas nobis Pandectas uerius quam compendiosas dederunt. Nimia enim religione uerentes ne de fece (ut dicitur) XII. tab. hausisse uiderentur, id est, de prisca nimis & obsoleta antiquitate, dum de liquido tantum & nitido promere uerba iuris interpretationesque institerunt, aridiora forsasse uolumina, nec sitim quorundam explentia reliquerunt. De uindicta iam dictum est. meminit & Gellius libro XIX. Sponsio genus erat actionis apud antiquos, cui similis erat apud Athenienses $\omega\alpha\rho\alpha\kappa\alpha\tau\alpha\beta\omicron\lambda\eta$. Cicero in Verrem Acti. IIII. Quid cum palam Syracusis maximo conuentu te audiente P. Rubrius, Q. Apronium sponsione laceſsiuit, ni Apronius dictitaret te sibi in decumis esse socium? Hæc te uox non perculit? non perturbauit? sedasti etiam lites illorum, & sponsio illa ne fieret laborasti. Idem, Sponsio est ni te Apronius in decumis socium esse dicat. Prouincia tua est, abs te iudicium postulatur. Fiebat autem sponsio interposita stipulatio

Sponsio.

Paracatbole.

latione certæ pecuniæ, quam perderet is qui sponsione uinceretur: & coram recuperatoribus aut alio iudice disceptabatur. Erat autem decima pars rei controuersæ in causis priuatis: in publicis autem quinta apud Græcos, autore Polluce & alijs scribentibus: hoc est, τὸ ἐπὶ δίκης τῆς τιμίας & τῆς δίκης, poena scilicet temere litigantium. Valerius lib. II. Pertinacius, inquit, progressa cōtentione, Valerius sponsione Luctatiū prouocauit, nō se petiturum triūphū, ni suo ductu Punica classis esset oppressa. nec dubitauit restipulari Luctatius. Itaque Iudex conuenit inter eos Attilius Calatinus. Hactenus ille. Prouocās igitur sponsione ita dicebat, Spondeo me tantam pecuniā daturum, ni, & reliqua. Prouocatus autem cōtrā restipulabatur. Simile est illud Ciceronis in III. Offi. Fimbriā Consularem audiebam de patre iudicē Marco Luctatio fuisse equiti Romano sane honesto, cum is sponsionem fecisset, ni uir bonus esset. Idem in Verrem, Cum eodem Apronio postea Scandilius eques Romanus eandē sponsionem de societate fecit, quam Rubrius facere uoluerat. institit, opereſcit. facta est sponsio sestert. quinq; milibus, coepit Scandilius recuperatores aut iudicem postulare. Sed ubiq; apud Ciceronem in pro ni legitur. Fiebat autē sponsio plerunq; in interdictis: id quod ostendit Quintilianus in VII. Quoties autem, inquit, poterimus, efficiendum est, ut de re quoq; bene sentiat iudex: sic enim iuri nostro libentius indulgebit, ut in sponsionibus quæ ex interdictis fiunt, etiā si nō proprietatis est questio, sed tantū possessionis, tamen non tantum possedisse nos, sed etiam nostrā possedisse dicere oportebit. Exēplū sponsionis est apud Ciceronem in oratione pro Cecinna, Erat enim Cecinna de fundo ui armata deiectus, propterea Prætor interdixerat de ui, id est, interdicto unde ui cōcesso

Sponsio in interdictis.

cesso iusserat Ebutiū, qui uim fecerat, restituere Cecinnam in possessionem. Cum autem Ebutius Prætoris se edicto satisfecisse diceret, Cecinna autem se planè restitutum esse negaret, facta est sponsio ni Cecinna restitutus ex edicto Prætoris esset. Verba autē Ciceronis apposuiimus, quo res tota melius percipi possit. Cum igitur Cicero uim illatam Cecinnæ iudicibus sponsionis exposuisset, ita demum subdidit, His rebus ita gestis P. Dolabella Prætor interdixit, ut est consuetudo de ui hominibus armatis sine ulla exceptione: tantum ut unde deiecisset restitueret. Restituere se dicit. Sponsione uobis iudicandū. Idem circa finem, Negas deiçi nisi qui possideat. Ostendo si sine armis coactis uel hominibus deiectus quisquam sit, eum qui fateatur se deiecisse, uincere sponsionē, si ostēdat eū nō possedisse. Negas deiçi nisi qui possideat. Ostēdo ex hoc interdico de armatis hominibus, qui possit ostēdere nō possedisse eum qui deiectus sit, condēnari tamen sponsionis necesse esse, si fateatur esse deiectum. Qui autē totā illam orationē legerit, & intellexerit, satis ut arbitrator intelliget quid sit sponsio. Intendebatur autem hæc actio interdū contra improbè aliquid negantes: sicq; aut suscipere sponsionem aut fateri cogebantur. Lilius de Appio Claudio loquens, qui Virginij filiam in seruitutem ex libertate addixerat. Proinde ut ille sepius atq; iterum prouocet, sic se iterum ac sepius iudicem illi ferre, ni uindicias in seruitutem ab libertate dederit. Si ad iudicē non eat, pro damnato in uincula duci iubere. Verba sunt Trib. plebis. Erant enim uerba sponsionis, Iudicem tibi fero, ni, & reliqua. Plautus, Cedo quicum habeam iudicem, ni dolo malo instipulatus sis, ni uel nondum siem quinq; & uiginti annos natus. Verba sunt loquentis ad seruū. Sunt & alia exempla apud Liliū & Ciceronem.

Uindicias in seruitutē ab libertate dare. Iudicem ferre. Cedo iudicem.

Hæc

Hæc autem actio ex sponso uocabatur: ut apud eundem *Actio ex sponso* pro P. Quintio, quam orationem habuit ipse apud Caium *so.* Aquiliū nobilem Iuriscōsultum sponsionis iudicē, Sponsionem, inquit, Quintius facere maluit: fecit. te iudicem Cai Aquili sumpsit: ex sponso egit. in hoc summa iudicij causaq; consistit. Sponsio autem erat, Ni bona sua ex edicto *sponsio.* publico Burrieni dies x x x. possessa non essent. Proinde sponsio accessio interdum erat & appendicula interdicti. Ut uerbi gratia, hodie si iudex edixerit de possessione deiectum in primis restituendum: & reus quidem dicat se omnia impleisse: actor uero neget plane se restitutum: liticula quædā suboritur. Quod uero Papinianus lib. x x. Digest. dicit, Si quis sponsionis causa annulos acceperit, nec reddidit, uictori præscriptis uerbis in eum actio competit. Alterius generis sponsio est, id est, quæ pignoribus depositis ludicra plerunq; esse solet, quam nemo non nouit: quomodo etiā accipitur in l. Rebus. de aleæ lusu. Huius exemplum est memorabile apud Plinium lib. i x. ubi de unionibus loquitur, quos Cleopatra una cœna absumere uoluit, ut sponsionem cum Antonio factam ipsa uinceret: Usus est etiam metaphoricus lib. v i i. de Asclepiade medico loquēs: Sponsione, inquit, facta cum fortuna, ne medicus credere- *Sponsionem facere.* tur, si unquam inualidus fuisset. Vulgo dicimus, deponam in pœnam tantam aut tantam: uel sic, deponam in pœnam, *Deponere in pœnam.* uel pignoris loco paciscar, ut ne unquā medicus existimer, si unquam inualidus fiero, id est, ut indignus medici appellatione iudicer. Fidutiæ exemplum est apud Ciceronem in *Fidutiæ.* Topicis, Si tutor fidem præstare debet. si socius. si cui mandaris. Si qui fidutiā acceperit, debet etiā procurator. *Fidutiā accipere.* Fidutiā hic Cicero inter bonæ fidei contractus nominauit. Idem lib. v i i. epistolarum ad Trebatium Iuriscōsultum, Sed

Sed quonam modo ius civile defendes, cum omnia causa tua facias non ciuium? ubi porrò erit illa formula fiducia, inter bonos bene agiter oportet? Quis est enim qui facit nihil nisi sua causa? Verba sunt iocantis cum Trebatio Ciceronis. Boëtius in 1111. commentario Top. Fidutiam, inquit, accepisse dicitur cuicumque res aliqua ea lege mancipatur, ut mancipanti aliquando remancipet. Veluti si quis tempus dubium timēs, amico potentiori fundum mancipet, reddituro cum tempus illud dubium præterierit. Hæc mancipatio fidutiaria nominatur, idcirco quòd restituendi fides interponitur. Conferantur hæc uerba Boëtij cum exemplis præcedentibus, & facile intelligetur fidutiam bonæ fidei contractum atque etiam optimæ fidei fuisse. Sic intelligendus locus Ciceronis pro Flacco, Pecuniam adolescentulo grandi scenore, fidutia tamen accepta, occupasti. Hanc fidutiam commissam tibi tenes hodie ac possides, eum tu testem spe recuperandi fundi paterni uenire ab testimonium dicendum coëgisti. Pecuniam, inquit, foeneratitiam à te sumpsit adolescēs, ob eamq; fundum tibi fidutiarium dedit, id est, fidutiaria mancipatione. Hoc contractu hodie quidam utuntur qui uectigalia certæ summæ in fundis, & possessionibus comparant, quas rentas uocant, quasi reditus. Quod ut conditione meliore faciant, fundos mancipari sibi iubent, tam diu fruendos quoad uectigalia, & pensiones redimantur. Omnino fidutiariam mancipationem uel uenditionem, uenditionem hodie uocamus sub redimendi redhibendiq; lege factam. Ex hoc contractu nascebatur actio fidutiæ, ut est apud Ciceronem in 111. de natura Deorum, Inde tot iudicia (inquit) de fide mala, tutela, mandati, pro socio, fidutiæ. Reliqua huius fidutiæ quedam in iure uestigia adhuc extant, sed obscura & parum impressa: ut

Mancipare.

Fidutiaria mancipatio.

Fidutiam committere.

cum fidutiariæ tutelæ in Institutionibus iuris, & contractæ fidutiæ fit mentio. Ex quibus nihil datur, quod in medium adducere possimus: nisi intelligamus patrem ita emancipare filium, ut retineat manus iniectionem cum libuerit: & propterea ad eum legitima emancipati filij deferatur hereditas: ut non planè manumissi, sed quasi adhuc sui, propter naturam contractus fidutiæ. Expressius est illud Laboleni supra dictum, & aliud Vlpiani in leg. Certi, de rebus creditis. Quibus in locis fidutiaria hereditas pro fideicommissaria ponitur. Mancipatio porrò quid sit, idem Boëtius commentario 111. docet: Mancipatio, inquit, imaginaria quedam uenditio est, quod ipsum ius proprium est Romanorum ciuium. Et res ita agitur, adhibitis non minus quam quinque testibus ciuibus Romanis puberibus, & eo qui libripens dicitur: is qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit: Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, isq; mihi emptus est hoc ære aenea q; libra. Deinde ære percutit libram, idq; æs dat ei à quo mancipium accipit quasi pretij loco. Inde mancipare pro uendere. Cicer. Phil. 11. Tum iste uenditum atq; mancipatum Tribunatum consilij nostris opposuit. Mancipatum emphaticos dixit plus quam uenditum. Quintilianus in v. 1. Requirebat Crassus ubi essent eæ possessiones, omnneis autem illas Brutus uendiderat, & cum paterna manciparet prædia, turpis habebatur. Dicitur & hoc emancipare. unde illa emancipatio cuius meminit Iustinianus in secundo Institutionum in titulo de testamentis. Tranquillus in Othone: Cuidam etiam de parte finium cum uicino litiganti adhibitus arbiter, totum agrum redemit emancipauitq;. Id est, suum iam factum mancipio tradidit illi. Plinius in epistolis li. v. 11. Nam pro quingentis millibus nummum, quæ in alimenta ingenuorum ingenuarumq; promiseram agrum ex

Fidutiaria hereditas. Mancipatio.

Libripens.

Mancipare.

Emancipare.

meis longè pluris actori publico mancipari, eundemq; uecti-
gali imposta recepi. Plinius mancipare non pro uendere
posuit, sed pro alienare. Cum enim uellet uectigal publicè
donare in alimenta puerorum: id est, rentam constituere, ut
uerbis uulgi loquar, fundum suum imaginaria uenditione
Reip. donauit, & subinde eundem factum uectigalem rece-
pit. Idem ad Traianum epistola 1111. quæ uulgò non extat.
Nam fundos, inquit, emancipauit, & cætera quæ in manci-
patione implenda solent exigi, consummauit. Inde mancipi-
emptio. Plinius lib. xx 111. Populus Romanus ne argen-
to quidem signato ante Pyrrhum Regem deuictum usus est.
Libralis & dipondius appendebatur assis, unde adhuc ex-
pensa in rationibus dicuntur. Quin & militum stipendio-
rum, hoc est, stipis ponderandæ pensatores Libripendes di-
cuntur. Quæ consuetudine in ijs emptionibus quæ mancipi
sunt, etiam nunc libra interponitur. Inde etiam in mancipa-
tum dare. Plinius lib. 1 x. de unione loquens: Et hoc tamen æ-
ternæ propè possessionis est, sequitur hæredem, in mancipa-
tum uenit ut prædium aliquod. Abalienationis autem duo
genera Cicero ponit, hoc modo: Abalienatio est eius rei quæ
mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio, inter
quos ea iure civili fieri possunt. Quæ uerba enarrans Boë-
thius ita inquit: Omnes res quæ abalienari possunt, id est,
quæ à nostro dominio ad alterius transire possunt, mancipi
dictæ sunt. Et ea abalienatio per quandam nexus fiebat so-
lennitatem. Nexus autem quod & nexum genere neutro di-
citur, est quædam iuris solennitas, quæ fiebat eo modo quo
in Institutionibus Caius exponit. Deinde subdit ea quæ de
mancipatione diximus. Huius nexus meminit Iustinianus in
leg. unica, Cod. de usu cap. transformanda. nec alibi in iure
cessio, legisse memini. Idem paulò post: Cessio uerò in iure tali fie-
bat

*Mancipi em-
ptio.*

*Expensa.
Libripendes.*

*In mancipatum
dare et uenire.*

*Abalienatio-
nis genera.*

Res mancipi.

Nexus.

Cessio.

bat modo, ut idem Caius secundo commentario exposuit:
Apud magistrum populi Romani, uel apud Præto-
rem uel Præsidentem is cui in iure ceditur, rem tenens ita uendi-
cat: Hunc ego hominem ex iure Quiritum meum esse aio.
Deinde postquam hic uendicaucrit, Prætor interrogat
eum qui cedit, an contra uindictet, quo negante aut tacente,
tunc ei qui uendicaucrit eam rem addicit, idq; legis actio
uocabatur. Res igitur quæ mancipi sunt aut nexu, ut dictum
est, abalienantur, aut in iure cessione. At si ea res quæ
mancipi est, nulla solennitate interueniente tradatur, ab-
alienari non potest, nisi ab eo cui traditur usucapiatur. Sui
iuris autem cæteræ res, nec mancipi uocabantur. Iure autem *Res nec mancipi*
civili fieri aliquid nisi inter ciues Romanos non potest: *Pr.*
propterea Cicero inquit: Inter quos ea iure civili fieri
possunt. Item de aruspicum responsis: Multæ sunt domus
Patres Conscripti, in hac urbe: atq; haud scio, an penè cun-
ctæ iure optimo, sed tamen iure priuato, iure hæreditario, iu-
re autoritatis, iure mancipi, iure nexi. Item pro Cecinna:
Sylla ipse ita tulit de ciuitate, ut non sustulerit eorum nexa
atq; hæreditates. Et pro Muræna: Quòd si in rebus repe-
tendis quæ mancipi sunt, is periculum præstare debet, qui se
nexu obligauit: profecto etiam rectius in iudicio Consulis
designati, is potissimum Consul qui Cos. declarauit, autor
beneficij populi Rom. defensorq; periculi esse debet. Var-
ro lib. 11. de Re rustica, de pastoribus loquens: In emptio-
nibus, inquit, dominium legitimum sex ferè res perficiunt: si
hæreditatem iustam adiit: si, ut debuit, mancipio ab eo ac-
cepit à quo iure civili potuit: aut si ei in iure cessit cui po-
tuit cedere, & id ubi oportuit: aut si usucepit: aut si è præ-
da sub corona emit, tum uel cum in bonis sectione uel cuius
publicè uenit (in horum autem emptione solet accedere

peculium) aut si excipietur, stipulatio intercedere sanum esse, furtis noxisq; solutum: aut si mancipio non detur, *Mācipio dare.* dupla promitti, aut si ita pacti, simpla. Mancipio dare, est nexus solennitate ab alienare, ita ut rem omnino accipientis faciamus. Ea uerò mancipia quæ sub corona aut in sectionibus, id est, proscriptorum hominum auctionibus uenibant, mancipio non dabantur, sed periculo ac fortunis (ut uulgò loquimur) ementis accipiebantur. quod cum ex loco Varronis supradicto intelligimus, tum uerò Gellius scriptum *pileatis serui.* reliquit libro v 11. his uerbis: Pileatos seruos uenum solitos ire, quorum nomine uenditor nihil præstaret: Caelius Sabinus Iurisperitus scriptum reliquit. Cuius rei causam esse ait, quòd huiusmodi conditionis mancipia insignia esse in uendendo deberent, ut emptores errare & capi non possent: neq; lex uendendi opperiunda esset, sed oculis perciperent quodnam esset mancipiorum genus. sicut antiquitus mancipia iure belli capta coronis induta uenibant, & *sub corona uenire.* idcirco dicebantur sub coronis uenire. Nam ut ea corona signum erat captiuorum uenialium, ita pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos uenundari, quorum nomine emptori uenditor nihil præstaret. Plautus in Persa: Iste qui tabellas affert adduxit simul forma expetenda liberalem mulierem, furtiuam, adductam ex Arabia penitissima. Eam te uolo accurare ut istic uencat: ac suo periculo is *Mācipio promittere.* emat qui eam mercabitur, mancipio neq; promittet, neq; quisquam dabit. Verba sunt epistolæ adulterinæ & circumueniendo Lenoni à Toxilo ueteratore seruo confictæ. Et paulò post respondet Leno: Nihil mihi opus est litibus neq; trichis quamobrem ego argentum numerem foras, nisi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio? Et paulò post mercator subdititius à seruo ueteratore fraude

de alligatus in tradenda Lenoni puella ita inquit: Prius dico, hanc mancupio nemo tibi dabit. Ex quibus satis apparet mancupio dare esse rem ita dare, ut euictionem præstatorios nos spondeamus. Et mancupio accipere ea lege *Mācupio accipere.* emere. Mancipium enim dominum & possessionem significat, uel domini traditionem. Cicero in primo de Oratore: *Mācupium.* Cùm enim Marius Cratidianus ædes Auratæ uendidisset, neq; seruire quandam earum ædium partem in mancipij lege dixisset, defendebamus quicquid fuisset incommodi in mancupio: id si uenditor scisset neq; declarasset, præstare debere. Quo quidem in genere Bucculeius homo neq; meo iudicio stultus, & suo ualde sapiens, & à iuris studio non abhorrens, simili quodam modo nuper errauit. Nam cùm ædes Lucio Fusio uenderet, in mancupio lumina uti tum essent, ita recepit. In mancupio, id est, ædium dominio transferendo cedendoq;. Vnde Marcus Curius Ciceroni libro v 11. Epistolarum: Si uales, bene est: sum enim *ἡρώδης μὲν* tuus, *κτίσις δὲ* Attici nostri. Ergo fructus est tuus, mancupium illius. Vsu quidem, inquit, tuus sum, possessione uerò Attici. Mancupium autem pro iure domini posuit, quod ab usu distinguitur. Vnde Brutus ad Ciceronem: Quærenda esse arma putasti, quibus dominari prohiberetur Antonius, scilicet ut illo prohibito rogaremus alterum qui se in eius locum reponi pateretur? an ut esset sui iuris ac mancipij Respublica? nisi fortè non de seruitute, sed de conditione seruiendi recusatum est à nobis. Sui mancipij Rempublicam dixit Brutus, quæ nullius dominio subiecta esset antequam scilicet Augustus imperium occupasset. Mancupium igitur & *κτῆμα* significat, id est, *ἀνδρᾶν ὄντων*, & *ἀχμαλώτων*, hoc est, hominem in bello captum & seruituti mancupatum: & *κτῆσις*, id est, *h* *s* *est.*

Epistole Curi ad Ciceronem locus.

Sui mancipij esse.

Significata mancipij. κτῆμα.

κτῆσις.

est, dominiij comparationem, possidendiq; ius : atq; etiam
 Δεσποτέα. δεσποτέα, id est, dominium : & χείρωσις, id est, mancipa-
 χείρωσις. tionem. Propterea uaria ac multa exempla collegimus. Lu-
 cretius lib. III. Sic aliud de alio nunquam desistet oriri. Vi-
 taq; mancipio nulli datur, omnibus usu. Id est, nulli ita datur
 ut propriam ac perpetuam habeat. Mancipium Latine dici
 debet proprie id quod sēsnam lingua uernacula dicimus,
 & mancipare sēsire, cum scilicet aliquem rei sibi titulo iu-
 sto quęsitę possessorē efficere uolumus : ut in illo Plinia-
 no, Fundos emancipauit, & cętera quę in emancipatione
 exigi solent, consummauit. Id est, ut nunc loquimur, domi-
 nio & possessione se deuestiuit desēsuitq;. Huiusmodi mo-
 ris antiqui uestigia adhuc uisuntur, cum notarij publici ho-
 die quoq; in syngraphis uenditionum oppignorationumq;
 ascribunt, uenditorem oppignoratorem uel fundo se dispo-
 liasse, & huiusmodi uerba eodem pertinentia. Mancipare
 igitur fundum est mancipio alicui dare. Emancipare autem
 ē mancipio suo emittere & alteri possidendum permittere.
 Ex supradiētis (ut arbitror) satis intelligitur quid sibi ue-
 lint illa uerba mancipi & nec mancipi in Codice Iustinia-
 ni de Usucapione transform. Age uideamus quid sit quod
 Gellius libro quarto Noctium Atticarum ait, Pellicem au-
 tem appellatam Seruius Sulpitius ait in libro de Dotibus,
 probrosamq; habitam esse, quę iuncta consuetaq; esset cum
 eo in cuius manu mancipioq; alia matrimonij causa foret.
 Boęthius igitur in secundo Topicorum commentario:
 Tribus, inquit, modis uxor habebatur, usu, farre, emptio-
 ne. Sed confarreatio solis Pontificibus conueniebat. Quę
 autem in manum per cōemptionem conuenerant, hęc ma-
 tresfamiliās uocabantur. Quę uerō usu uel ferre, minimę.
 Cōemptio uerō certis solennitatibus peragebatur, & se-
 se

Emancipare.

In mancipio
 mariti esse.

In manum con-
 uenire,

se cōmendo inuicem interrogabant. Vir ita : An sibi
 mulier materfamiliās esse uellet ? Illa respondebat, uelle.
 Mulier, An sibi uir paterfamiliās esset ? Ille uelle respon-
 debat. Itaq; mulier uiri conueniebat in manum, & erat ma-
 terfamiliās uiro loco filię. Quam solennitatem in suis In-
 stitutionibus Ulpianus posuit. Hęc ille. Cicero in Topi-
 cis : Si ita Fabię pecunia legata est a uiro, si ei uiro mater-
 familiās esset : si ea in manum non conuenerit, nihil debe-
 tur. Genus est enim uxor, eius duę formę. una matrumfa-
 miliās, hęc sunt quę in manum conuenerunt : altera earum
 quę tantummodo uxores habentur, quę in parte tūc fue-
 rit Fabia legatum non debetur. Sulpitius igitur eam quę
 in manum conuenerat, in manu mancipioq; mariti esse di-
 xit, id est, iustam esse matremfamiliās, eamq; concubi-
 nam quę cum uiro huiusmodi uxoris consuesset, iustam
 pellicem esse. Est enim pellex proprie, quę cum eo con-
 sueta est qui uxorem habet. Quę cum cęlibe consue-
 scunt, non pellices, sed pallacę dicuntur, uerbo Gręco
 Plinio & reliquis. quanquām pellices apud Curtium er-
 rore librariorum aut etiam emendatorum legatur. Gellius
 libro duodecimo : Idonei, inquit, nocum enarratores tra-
 diderunt matronam dictam esse proprie quę in matrimo-
 nium cum uiro conuenisset, quod in matrimonio maneret :
 etiam si liberi nondum nati forent : dictamq; esse ita a ma-
 tris nomine non adeptō iam, sed cum spe & omine mox
 adipiscendo : unde ipsum quoq; matrimonium dicitur.
 Matrem autem familiās esse appellatam eam solam quę
 in mariti manu mancipioq;, aut in eius cuius maritus
 manu mancipioq; esset. quoniam non in matrimonium
 tantum sed in familiam quoq; mariti & in sui hęredis lo-
 cum uenisset. Secundum hoc moribus nostris uxores &

Uxor materfa-
 miliās.

Uxor non ma-
 terfamiliās.

Iusta pellex.

Pallacę.

Matronę.

Uxor matrona
 et materfami-
 liās.

Ex iure manu
consertum.

In gleba uin-
dicare.

matronæ & matres familiâs sunt, quæ consortes non modò lecti genialis, sed etiam bonorum fortunarumq; sunt, quod non est in ijs locis, quæ iure scripto reguntur. Hactenus de mancipio mancipandoq; & nexu & reliquis. Transeundum ad alia, quorum in primis occurrit: Ex iure manu consertum, quod uerbum est antiqui iuris. Varro libro secundo de Lingua Latina: Conserere manum dicimus cum hoste, inde ex iure manu consertum uocant. Quid sit autem manu consertum: Gellius libro nono docet, cuius uerba huc pauca transcripsimus. de uindicatione enim loquens, id est, rei uindicatione quæ olim in præsentia ex duodecim tabulis iure fiebat, ita inquit: Sed postquam Prætores propagatis Italiæ finibus latis iurisdictionibus negotijs occupati, pacisci uindictiarum dicendarum causa longinquas res grauabantur, institutum est contra duodecim tabulas tacito consensu, ut litigantes non ex iure apud Prætorem manum consererent, sed ex iure manu consertum uocarent, id est, alter alterum ad conserendam manum in rem de qua ageretur, uocaret. Atque profecti simul in agrum, terræ aliquid ex eo uti unam glebam, in ius, in urbem ad Prætorem deferrent, & in ea gleba tanquam in toto agro uindicarent. Cicero pro Muræna formulæ uerba huiusmodi fuisse ait: Fundus qui est in agro qui Sabinus uocatur, meus est. eum ego ex iure meum esse aio. Ibi ego te ex iure manu consertum uoco. Hæc erant uerba eius qui uindicabat. A quo uerò uindicabatur, eius hæc erant uerba: Vnde tu me ex iure manu consertum uocasti, inde ibi te ego reuoco. Idem de Oratore libro 1. metaphoricis hac locutione usus est in persona Scæuolæ: Quod uerò, inquit, in extrema oratione tua Crasse, quasi pro tuo iure sumpisti, Oratorem in omnis sermonis disputatione copiosi

copiosissimè uersari posse, hîc nisi in tuo regno essemus, non tulissem: multisq; præessem qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex iure manu consertum uocarent, quòd in alienas possessiones tam temere irruisses. Agerent enim tecum lege primùm Pythagorei omnes atq; Democriti, ceteriq; in suo genere Physici: uindicarentq; ornati in dicendo & graues, quibuscum iusto sacramento contendere non licet. Aut interdicto (inquit Scæuola) tecum Philosophi illi contenderent, utpote à possessione disciplinarum, quæ propriæ sunt eorum, deiecti: quippe quas tu uniuersas Oratoriæ facultati tribuis (Dixerat enim Crassus Oratoris esse proprium de re quacunq; proposita copiosissimè dicere) Aut ex iure te manu consertum uocarent, id est, uindictiarum litem tibi intenderent, illarum disciplinarum facultatem possessionemq; sibi scilicet uindicantes asserentesq;. Inde illa uerba Scipionis ad Annibalem apud Liuium libro decimo de secundo bello Punico: Quod ad me, inquit, attinet, & humanæ infirmitatis memini, & uim fortunæ reputo: & omnia quæcunq; agimus, subiecta esse mille casibus scio. Cæterum quemadmodum sum perbè & uiolenter me facere faterer, si priusquam in Africam traiecissem, de tua uoluntate cedentem Italia & imposito in naues exercitu, ipsum uenientem ad pacem petendam aspernarer: sic nunc cum propè manu consertum resitantem ac tergiuersantem in Africam attraxerim, nulla sum tibi uerecundia obstrictus. Sic, ut opinor, melius legitur, quàm manu conserta. Quorum uerborum huiusmodi est sensus: non antè tu Annibal ad pacem, quàm nunc petis, adduci potuisti, quàm ego te ex Italia reuocatum, de patria tua in Africa dimicare coëgi, & quasi te in Africa manu consertum uocaui. quam scilicet ita nunc mihi Romanisq;

manisq; uindico, ut tu dudum Italiam tibi & populo Carthaginensi uindicabas. Annibal enim ad tuendum patriam fremdens fremensq; (ut idem Lilius inquit) alijs super alios nuntijs reuocatus erat. Sed quod in illo Scaeuolæ exemplo dicitur iusto sacramento contendere, uerbum est & ipsum iuris. Cicero pro Milone: Eum deniq; cui nulla lex erat, nullum ius ciuile, nulli possessionum termini: qui non calumnia litium, non iniustis uindicijs ac sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis inferendis petebat. Clodius, inquit, non iam aliquo iuris colore quæsito alienas inuadebat possessiones, ut calumniatores & litigiosi solent: sed ui armata apertaq; & tanquam hostili prælio. Ex quibus uerbis apparet uindicias & sacramentum, & uindicationis formulam, qua in iure manu confertum uocabant, similes quodammodo inter se ac cognatas actiones formulasq; fuisse. Quanquam in alijs quoq; litibus sacramenti formula locum etiam haberet: ut idem pro domo sua ad Pontifices: Maiores, inquit, nostri etiam si Decemuiri sacramentum in libertatem iniustum iudicassent, tamen quotiescunq; uellet quis, hoc in genere rem iudicatam referre, posse uoluerunt. Valerius libro septimo capite VII. Nam L. Sextilius & P. Pompilius quos Marcus Ancus sanguine sibi coniunctos, eadem ex parte qua Tullianum hæredes fecerat, sacramento cum adolescentulo contendere ausi non sunt: tametsi præcipuis eo tempore Pompeij uiribus ad defendendas tabulas testamenti inuitari poterant. Et rursus capite octauo: Aphronia tum cum sorore sacramento contendere noluit. Sacramentum autem non absimile fuisse sponsionis ex Varronis uerbis intelligi potest libro secundo de Lingua Latina: Et qui enim petebat, inquit, & qui inficiabatur, de alijs rebus utriq; quingentos aris

Sacramento iusto contendere.

Uindicia. Sacramentum.

Sacramentum.

ad

ad potestatem deponerent, de alijs item rebus certum numerum aris. Qui iudicio autem uicerat, suum sacramentum a sacro auferebat, uicti ad ærarium redibant, id est, uictus ea pecunia quam deposuerat, mulctabatur in poenam iniustæ litigationis, quæ ærario cedebat. Sacramentum igitur a sacro dictum, quod de ponte (ut arbitror) intelligendum. Valerij enarrator hoc apud Valerium non intellexit, quemadmodum nec apud Ciceronem. Poenales igitur lites erant sacramentum & sponsio. Iusto autem sacramento cum Pythagoreis & Democriticis de Physiologia & reliquis Philosophiæ inuentis contendere Oratori non licere dixit Scaeuola, propter præstantiam ingenij eorum hominum qui fundatores autoresq; fuerunt magni nominis sectarum, quibuscum sacramento & uindicatione contendendo de Physicæ speculationis explicationisq; professione, nullus sanè Orator litem uincere posset: uel propter tanti nominis præiudicium, uel quia impudentiæ daretur, si qui illis uiris doctrinarum possessione non caderet, qui nomina sua professione earum rerum usque adeo illustrarunt. Non admodum absimile supradictis est in rem præsentem uenire. Cicero libro quinto de Oratore: An uerò si de re ipsa, si de finibus cum in rem præsentem non uenimus, si de tabulis & præscriptionibus controuersia est, necessariò perdiscimus? Idem in primo Officiorum: Ut si constitueris te cuiquam aduocatum in rem præsentem uenturum, atq; interim grauius filius ægrotare cœperit, non sit contra officium non facere quod dixeris. In rem præsentem olim ueniebant, cum locum oculo ac digito designare uolebant: ut hodie cum aut Iudex pronuntiat, aut inter litigantes conuenit, agrum quæ controuersum facere uolumus, aut reo designari, aut testibus per inquisitorem demonstrari certis

Iusto sacramento contendere.

In rem præsentem uenire.

certis finibus circumscriptum: uidelicet ut ille deliberare de re controuersa possit, cedere nec ne uindictanti debeat, hi ut certi sint testimonij sui. Qua in re certe facilis est impostura, nisi litigatores inuicem intensissime sibi caueant, ubi aut de re, aut de finibus controuersia est, uisq; sunt sepiissime qui absente altero litigatore in rem non controuersam dolose testes perducerent, inquisitori iudicibusq; ac testibus bellissime imponentes. uulgo nunc uectam facere Iurisperiti quasi Latinae uocis inopia uocant, quod in rem praesentem perducere dici debet. Plinius libro tertio Epistolarum: Non potui te magis in rem praesentem perducere: id est, non potui planius omnia ut acta sunt scribere, ut perinde omnia teneres atq; si in re praesenti fuisses. Quintilianus in quarto de Narratione loquens: Multum confert adiecta ueris credibilis rerum imago, quae uelut in rem praesentem perducere audientes uidetur. Et in sexto de affectibus: Quarum rerum, inquit, ingens plerunq; uis est, uelut in rem praesentem animos hominum ducentium, id est, rerum gestarum tantam fidem facientium & representationem, quantam uisus & oculus faciunt: hoc est, ut uulgo loquuntur, rei inspectionem per figuram facientium. quod nos Latine dicere possumus imaginario uisu rem ipsam representare, imaginariam rei praesentiam Iudicibus sistere, imaginaria representatione in rem praesentem Iudices perducere: ut fit interdum, cum aut rusticorum praediorum ichnographia, aut urbanorum pegmata quaedam ligneola, aut simulacra aedium chartacea in Iudicium conspectum afferuntur. Figuram nunc facere loci conuentam inter partes appellant: hoc est, de qua inter actorem & reum conuenerit in re praesenti adhibito pictore. Dicebant etiam in re praesenti constituere, cum quid statui transigiq; non

Penia.
An rem praesentem perducere.

Imaginaria rei representatio.

In re praesenti constituere.

non posse nisi in loco ipso significabant, ut fit hodie in his actionibus quas Cridas parlamentaris (si dicere liceat) Latinitas appellat, aut in diplomatibus illis aut rescriptis quas querelas dicimus, a quibus interdicta retinendae possessionis auspiciari solemus, & in huiusmodi rebus alijs quae non nisi in locis ipsis explicari disceptari ue solent. Idem Quintilianus in septimo: Quare plurima petamus a nobis, & cum causis deliberemus, cogitemusq; homines ante inuenisse artem quam docuisse. Illa enim potentissima est, quaeq; uere dicitur totius causae dispositio, quae constitui nisi uelut in re praesenti non potest. Et in nono: Occasionibus utendum, & cum re praesenti deliberandum. Sunt & illa uerba iuris, uadari, uadimonium promittere, uadimonium obire, uadimonium deserere, uadimonium differre, ad uadimonium occurrere. Vadimonium, est sponsio sistendi in iudicio. Varro libro tertio de Lingua Latina: Vas, inquit, dictus est qui pro altero uadimonium promittebat. Inde uadari uerbum pro uadimonio obstringere. Cicero pro Quintio: Debere tibi dicis Quintium, Procurator negat. uadari uis, promittit. in ius uocas, sequitur. iudicium postulas, non recusat. quid aliud sit absentem defendi, ego non intelligo. Plautus in Aulularia de sene praeparco loquens: Pulmentum pridem ei eripuit miluus, homo ad Praetorem plorabundus deuenit, inquit ibi postulare, plorans, ciuilans, ut sibi liceret miluum uadari. Idem in Curgul. Vbi tu es qui me conuadatus es uenerijs uadimonijs? Vbi tu es qui me libello uenerio citasti? Ecce me sisto. ades contra. sisto ego tibi me, & mihi contra itidem te ut sistas suadeo. Verba sunt amicae ad amatorem adolescentem. Inde uadimonium promittere. Cicero in Verrem, Actione quarta: Iam uero illud contra omnia iura Sicularum quae habent a Senat

uide.

Querela.

Cum re praesenti deliberare.
Vadimonium promittere &c.
Vadimonium.

Vadari.

Conuadari.
Veneria uadimonia.

Vadimonium promittere.

Αναδέχεται
δὲ τὸν
Εγγυάει
Vadimonium
obire.

Caput.
Fortuna.

Bona ex edicto
possidere.

Απαγγέλλει
τὸν δίκην,
ἐπὶ κέρει.
Φυγὸν δὲ

Senatu populoq; Romano, ne extra suum forum uadimonium promittere cogantur, statuit iste ut arator Decumano quò uellet Decumanus uadimonium promitteret. ut hic quoq; Decumano cum ex Leontino Lilybaeum usq; aliquem uadaretur, ex miseris aratoribus calumniandi quæstus accederet. A Græcis Αναδέχεται δὲ τὸν Εγγυάει apud Demosthenem. hoc est, iudicium recipere & sponsorum fide promittere. Vadimonium obire, est ad diem se sistere, unde obitum uadimonium. Cicero pro Quintio: Vadimonium mihi non obijt quidam socius & affinis meus, qui cum mihi necessitudo uetus, controuersia de re pecuniaria recens intercidit: postulo ne à Prætorè ut eius bona mihi possidere liceat? Idem: Qua tibi hora uadimonium non sit obitum, eadem te hora consilium coepisse hominis propinqui fortunas euertendi. Ex quibus uerbis & alijs in eadem oratione satis apparet magnam mulctam fuisse olim deserti uadimonij, id est non obiti. De capite enim & fortunis Quintij se dicere Cicero in oratione testatur, id est, de existimatione & fama facultatibusq;. Petebat enim Neuius aduersarius, ut ei ex edicto bona possidere liceret, ideo quòd Quintius uadimonium non obicrat. Hoc enim contra contumaces decerni solet iure ciuili. Vnde Cicero: Ad hæc extrema, inquit, & inimicissima iura decurrebas, ut nihil in posterum quod grauius aut crudelius facere posses reseruares? Quo in loco Cicero copiosè docet quid sit bona ex edicto possidere: cuius rei multa in iure mentio. Obire uadimonium Græci Απαγγέλλει ἐπὶ τὸν δίκην dicunt, & Απαγγέλλει ἐπὶ τὸν κέρει, id est, occurre ad uadimonij diem. quo Tranquillus in Caligula usus est. Demosthenes ἤδη Μόδῳ identidem utitur. Vadimonium deserere ab illis Φυγὸν δὲ dicit

dicitur, & Καταλείπει τὸν δίκην. Hoc autem non nisi iustissima causa & maximè fontica fiebat. Propterea Plinius in præfatione: Inscriptiones, inquit, propter quas uadimonium deserere possit. Id est, festiuissimas & magna multaq; promittentes, ita ut uel uadimonium propter eorum librorum recitationem deserere possit. Iuuenalis simili ferme modo differre uadimonium dixit, quod iudicium erat, nec nisi magnis ex causis fiebat, ut in luctu publico & ubi iustitium indicebatur & huiusmodi causis: Si magna Asterij cecidit domus, horrida mater, Pullati proceres, differt uadimonia Prætor. Vadimonium desertum Ερημὸν δίκην dicitur à Demosthene sapissimè. unde uno uerbo eremodicium dicitur, quod in titulo de minoribus infra, & Codice de Iudicijs, hermodicium corruptè legitur. Est enim Δίκην Græcè causa & iudicium Latinè. Cicero in Verrem, Actione quarta: Scribitur Heraclio dica. Primò mirantur omnes improbitatem calumnia: deinde qui istum nossent partim suspicabantur, partim uidebant adiectum esse oculum hæreditati. Interea dies aduenit quo die sese ex instituto ac lege Rupilia dicas sortiturum Syracusis iste edixerat: id est, sortitione causas cogniturum. Terentius: Si tu illam attigeris secus quàm dignum est, dicam tibi impingam grandem. Dicitur hoc à Iuriconsultis dictare actionem. Paulus in lege, Non distinguemus. de arbitris. Dicitur & iudicium dictare in leg. Si seruus. de Nexalib. act. Tranquill. in Vitell. formulam intendere dicit, Cum libertino cuidam acerbius debitum reposcenti iniuriarum formulam, quasi calce ab eo percussus intendisset. Δαρχάνει δὲ τὸν δίκην à Græcis dicitur, quasi sortiri iudicium. Sorte enim cognoscendarum causarum diem capiebant autore Seruio li. vi. Aeneid. in illum locum Verg.

Καταλείπει
τὸν δίκην.

Vadimonium
deserere.

Differre uadimonium.

Ερημὸν δίκην.
Eremodicium.

Dica.

Dicam impingere.
Dictare actionem.

Formulam intendere.

Δαρχάνει
δὲ τὸν δίκην.

Vergilij: Nec uerò hæ sine sorte data, sine Iudice sedes. cuius moris reliquias lingua uernacula retinet: resortiri enim in curiam eos dicimus, qui curiam appellant, hoc est, quorum prouocationes in curia disceptantur. Est autem ἐρημική δίκη ὁ τὰρ μὴ ἀπαύσιος ὁ διοκόμηνος ἢ ἀδικασθῆναι. Latine etiam indicta causa dicitur. unde indicta causa damnari, id est, per contumaciam, ut nunc loquimur, ἐρημικῶς ἀδικασθῆναι, quod compendio loquendi dicitur, ἀντὶ τῆς ἐρημικῆς δίκης ἢ ἀδικασθῆναι, autore Eustathio. Cicero libro 1. de Legibus: Num idcirco iusta lex illa quam Interrex noster tulit, ut Dictator qui esset, quem uellet ciuium indicta causa impune posset occidere? Id est, non auditum & indefensum. Qui locus corruptè uulgò legitur. Curtius libro septimo de Callisthene loquens: Itaq; nullius cædes maiorem apud Græcos Alexandro excitauit inuidiam, quam quod præditum optimis moribus artibusq; non tantum occiderit, sed etiam torserit indicta quidem causa. Id est, ἀκρίτως, quo Isocrates utitur. Cicero in Verrem Act. 111. Num per Deos immortales quid interest, utrum Prætor imperet, uiq; rogat aliquem de suis bonis decedere? an huiusmodi iudicium det, quo iudicio indicta causa fortunis omnibus cuerti necesse sit? Sunt & exempla apud Liuium. Vadimonium missum facere, est uadimonij obligationem remittere condonareq;. Cicero: Qui quo tempore primùm agere coepit, in uadimonij differendis tempus omne consumpserit, qui postea uadimonium missum fecerit, & reliqua. Vadimonio obstricti. Et hodie dici possunt qui ob crimina in iudicium uocati, ab iudicibus (ut fit) impetrauerunt ut aut sua aut sponsorum fide dimittantur, ea lege ut in diem certum aut quandocunq; iudici uisum fuerit ad iudicium sistantur: quos e-largitos uocant, id est, ἐξήγγυημένους. Vades sponsores in re capit

Indicta causa. Ἐρημικῶς ἀδικασθῆναι.

Ἀκρίτως.

Vadimonium missum facere.

Vadimonio obstricti.

Ἐξήγγυημένοι. Vades.

capitali dicuntur, autore Festo. Cicero in Officijs lib. 111. de duobus Pythagoreis loquens, Cùm is qui morti additus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulauisset, uas factus est alter eius sistendi, ut si ille non reuertisset moriendum esset sibi ipsi. Liuius libr. v. secundi belli Punici, Tribuni ommissa multæ certatione rei capitalis diem Posthumio dixerunt, ac ni uades daret, prehendi à uiatore, atque in carcerem duci iusserunt. Posthumius uadibus datis non affuit. Vadari etiam dicere possumus pro citare personaliter (ut nunc loquimur) affuturum. Sunt & alia uerba iuris, ut bona prædia, & prædibus prædijsq; cauendum. Cicero in Prætura urbana de fartis tectis loquens, Vbi illa consuetudo in bonis prædibus prædijsq; uendendis omnium Consulium, Censorum, Prætorum, Quæstorum denique, ut optima conditio sit is cuius res sit, cuius periculum? Excludit eum solum cui propè dicam soli potestatem factam esse oportebat. Locatur opus id quod ex mea pecunia reficiatur. Ego me refecturum esse dico: Probatio futura est tua qui locas, Prædibus & prædijs populo cautum est. Quæ uerba enarrans Asconius, Bona, inquit, prædia dicuntur bona satisfactionibus obnoxia, siue sint in mancipijs, siue in pecunia numerata. Prædia uerò domus & agri. Hæc autem omnia uenduntur, si rationi publicæ locator sartorum tectorum non responderit. Tu autem Verres, inquit, cùm ego sim obnoxius & prædibus, id est, fideiussoribus, & prædijs appositis, non mihi exactor es operis, sed dominus uoluntatis: qui non sinis me optima mea conditioe id quod uolo de redemptione agere, cùm periculum sit meum, non reipublicæ. Prædes igitur homines sunt fideiussores, quorum res bona prædia nunc uno nomine dicuntur.

Vadari.

Bona prædia.

Prædibus & prædijs cautum.

Prædia.

Prædes.

Bona prædia.

h cuntur.

cuntur. Haecenus ille. Liuius libro 11. secundi belli Puni-
ci de Cannensibus captiuis loquens, Ibi cum sententijs
uariaretur, & alij redimendos de publico, alij nullam pu-
blicam impensam faciendam censerent, nec prohibendos
ex priuato redimi, si quibus argentum in praesentia esset:
alij dandam ex aerario mutuam pecuniam, praedijs pre-
dibusq; cauendum populo censerent, & reliqua. Varro,
Præs & uas. Sponsor, inquit, & praes & uas neque ijdem: neque res
quibus infedere similes. Itaque praes est qui à magistratu
interrogatur in publicum ut praestet, à quo cum respon-
derit, dicitur praes. Vas appellatus est qui pro altero ua-
dimonium promittebat. Praes est (inquit Festus) qui po-
pulo se obligat interrogatus à magistratu. Idem alibi man-
cipem etiam praedem dici ait, quia tam debet, inquit, po-
pulo praestare quod promisit, quam is qui pro eo praes fa-
ctus est. Cicero epistolarum libro 11. Laodicea me praes
des accepturum arbitror omnis pecuniae publicae, ut &
mibi & populo cautum sit sine uecturae periculo. Gellius
libro 11. Si Lucius Cornelius Scipio Asiaticus collega
arbitratu praedes dabit, collega ne eum in uincula ducat
Prædes. intercedemus. Praedes hodie sunt qui sponsores Reipu. uel
Principi facti sunt pro ijs qui pecuniam publicam dispen-
Receptores. sant, quos receptores uocant, eorumq; bona praedia di-
Υπεγγυα. ci possunt, id est, ut Graeci dicunt Υπεγγυα. Ii etiam qui
publicanos in locationibus uectigalium aut eorum sude-
iussores locupletes affirmant (quod idoneos & sufficien-
tes testificari uocant) praedes dici propterea possunt, quod
Suppraedes. locupletes eos esse ipsi praestare debent. Suppraedes au-
tem dici debent quos contraplegios uocant. Praedes etiam
interdum pro bonis praedijs accipiuntur. Cicero in Anto-
niana 11. Et domi quidem causam amoris habuisti, foris
etiam

etiam turpiorem, ne Lucius Plancus praedes tuos uende-
ret. Id est, bona tua sponsioni obnoxia. Liuius etiam usus
est libro 5. circa finem. Possumus etiam hic praedes pro
sponsoribus intelligere quodam loquendi schemate non
inuenusto, ut sit praedes uendere sponsores bona praedia
auctioni addicere. Idem Cicero ad Atticum libro 6. me-
taphoricòs usus est: Itaque, inquit, irascatur quum uolet, pa-
tiar, τὸ γὰρ εἶ μετ' ἐμῶν, praesertim cum sex libris tanquã
praedibus me ipsum obstrinxerim, quos tam ualde proba-
ri tibi gaudeo. Bene (inquit Cicero) mecum agitur. Ita-
que semel statui nihil contra honestatem agere, ad quam
perpetuo amplectendam, sex illis libris de Republica scri-
ptis me obstrinxi Reipublicae, tanquam sponsores datis.
Cadere causa dicebant eum qui plus petebat, quanquam *causa cadere.*
mendose à causa cadere in 1111. Institutionum Iustinia-
ni legatur. Cicero de Oratore libro 1. Ridens & stoma-
chans Scaeuola cum Hypseus maxima uoce plurimis uer-
bis à Marco Crasso Praetore contenderet, ut ei quem de-
fendebat, causa cadere liceret. Gneus autem Octavius ho-
mo Consularis non minus longa oratione recusaret ne ad-
uersarius causa caderet. Quibus uerbis inscitia duorum
oratorum reprehenditur, qui iuris ciuilibus ignorantia non
intelligebant quid esset causa cadere. Quintilianus libro
11. Est enim certa seruitus ad certa se uerba astringendi.
idq; faciendum in libro Ciceronis de Oratore uetat Mar-
cus Antonius. Nam est etiam periculosum, cum si uno uer-
bo sit erratum, tota causa cecidisse uideamur. Dicitur
& cadere formula. Idem in tentio, Neque ignoro multa *cadere for-*
transferri, cum in omnibus ferè causis in quibus cecidisse *mula.*
quis formula dicitur, haec sint quaestiones, an huic, an cum
hoc, an hac lege, an apud hunc, an hoc tēpore liceat agere.

Formula exci-
dere.

Iudiciū & ar-
bitrium.

Tranquillus excidere formula dixit. Id Cicero pro Roscio Comædo, locum in iudicijs habuisse, non in arbitrijs dicit, cuius hanc rationem affert: Iudicium enim est pecuniæ certæ, arbitrium incertæ. Ad iudicium enim hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus; ad arbitrium hoc modo adimus, ut neque nihil, neque tantum quantum postulauimus consequamur. Cæterum (ut obiter hoc dicamus) est apud Ciceronem loco supra citato unius ambitus sententia satis (ut uidetur) obscura: & uariè etiam locus ille legitur. In libro autè quo plerunque usus sum qui Mediolanensis est editionis, ita locus legitur: Quid in his paucis diebus, non ne nobis in tribunali Quinti Pompeij Prætoris Urbani familiaris nostri sedentibus, homo è numero disertorum postulabat, ut illi unde peteretur, uetus atq; usitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuisset? Quod petitoris causa comparatū esse non intelligebat. ut si ille inficiator probasset iudiciantè petitam esse pecuniam, quàm esset cœpta deberi, petitor rursus cum peteret, exceptione excluderetur, quòd ea res in iudicium antea uenisset. Ad quorum uerborum intelligentiam, unam tantum particulam immutandam censeo: uidelicet ut, coniunctionem loco posteriore positam, ut sit, postulabat ut illi unde peteretur, uetus atq; usitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuisset quod petitoris causa comparatum esse non intelligebat: ne si ille inficiator, & reliqua, hoc est, ἰνα μὴ. His enim uerbis Cicero significare inficiam patroni causæ uoluit, qui iuris ciuili signarus minimè percipiebat id ab actore stare quod pro reo ipse in medium affererat: nempe illam exceptionis conceptionem, cuius pecuniæ dies fuisset. Id adeò sic cognoscere possumus. Esto ut petitor actionem sibi dari
à Præ

à Prætorè poposciscet: iudiciumq; constitui stipulatæ in diem pecuniæ, aut testamento legata: sed præmaturè & ante diem. Is autem unde petebatur, id est, reus, ut ea præscriptione uti institisset, quòd dies aut pecuniæ promissæ, aut ex testamento debita nondum exisset, hoc est, ἡρε-
pas οὐ πω ἐξήκωσεν. In hac specie nullus dubitat quin actor summoueri supradicta præscriptione ita potuerit, ut actionem intendere inuito defensore cum effectu non potuerit. Quippe dies actionis cesserat quidem ille ab initio sponsonis, aut ab adita ab herede hereditate, sed non uenerat tamen. Quod patronus statim apprehendit, existimans se præclarè causam defensoris agere. Sed ea ratione eueniebat, ne petitor causa caderet, hoc est, actionis commodo multaretur. Ridet igitur ignorationem iuris Cicero in causidico rei, qui nondum didicerat quid esset causa cadere. & eum à reo stare, actoris tamen causam magis quàm rei adiuuabat, hac exceptione absurde usurpata. Quippe si id quod magna contentione petebat impetrasset, id è re aduersarij, id est, petitoris tandem futurum erat, cum petitoris actio eo nomine depulsa quòd eius dies nondum uenisset, salua & integra ipsi actori mansisset in diem exiturum. Quare si patronus iuris & actionum ciuilium intelligens fuisset, nunquam id commississet, ut experienti actori ante litem contestatam eam exceptionem obiecisset, cuius ea uis esset ut litis ingressum ita impediret, ut in aliud tempus reijceret. Sed petitor iuris supradicti ignarus, actionem in iudicium deducendo & litem eius contestando sententiam aduersam tulisset: & eam actionem nihilominus in iudicium deducendo consumpsisset. Etenim ea controuersia non dubie secundum reum erati iudicanda ex actionum formula à iure xii. tabularum

rum introducta, quo iure statutum erat eos petitores causa cadere, qui ante diem exeuntem agebant, quod plus est petere tempore. Id uerò ideo fiebat, quòd obligatio parens est actionis. at uerò ex obligatione in diem certum reiecta, actio statim concipitur, non etiã nascitur: immo uerò obligatio ipsa in diem, concepta tantum est, non etiam nata. Quare actionem peperisse ante suum natalem dici non potest. Quòd si lite planè contestata, reoq; ob id absoluto ab instãtia, id est, ἀπὸ τῆς ἐνστάσεως ἀπαλλάσσεντ, actor iterũ post diem demum exeuntem agere eadẽ ex causa institisset: exceptione protinus rei iudicata reiq; finita excluderetur. Semel enim perempta obligatio denuo renasci non potest, nisi ex noua stipulatione, aut alia ex causa que parere obligationem actionemq; posset. Huic sententiæ non obstat quod de plus petentibus in Institutionibus iuris scriptum est: ut causa cecidisse continuo uideatur is qui uel re, uel tempore, uel aliã plus petiisset. Non enim eam ob rem quis contendere potest, eam exceptionem cuius pecunie dies fuisset, petitoris causa comparatam esse olim non potuisse. Siquidem aliud est litem oblato libello contestatam esse, remq; in conflictum deductam esse disceptatione controuersie: qua ratione consumitur omnis totaq; cum eius matre obligatione actio: & aliud actionem à Prætore iudiciumq; dandum postulare, quod Prætore dare petitori ante diem non poterat recusante aduersario. Nam qui ab experiundo sic summotus erat, iterum agens post diem exeuntem, integram actionem habebat: ut cui opponi præscriptio peremptæ actionis, sed reiectæ tantum posset. contra quam uicissim excipere & præscribere illis uerbis poterat, cuius pecunie dies exiisset. id quod ea uerba Ciceronis declarant, Ne si ille inficiator, & que

que sequuntur. Ipsa porrò exceptionis uerba, Cuius pecunie dies fuisset, antiquam elegantiam referunt duodecim tabularum iurisq; quod ab ipsis manauit: formamq; prisecam in exemplaribus asseruauerunt. Erat autem introducta pro petitore aduersus inficiatorem reum exceptione sese summi iuris tuentem, τοῦ δίκουτ & ἀλλήθεν ἀνθυποφέρουτ & τῆ τοῦ φεύγουτ & παραγραφῆ, τὴν ἢ τὴν ἀντιπαραγραφῆν, quam replicationem appellant, οὐδὲ ἀργυρίε δὴ ἡμέρα ἐξήκοι. Erat enim hic ordo in hac specie, petitori cui prætor recusante reo ante diem iudicium denegauerat, Heus tu, referre quæstionem iudicatæ rei aut pecunie non potes. Non licet denuo experiri cum actio sit extincta, & tu causa cecideris. nequicquã igitur agis. Verum sic excipienti reo, occurrere petitor his uerbis poterat, & ut Græci dicunt, ἀνθυπογράφειν, retorta exceptione & quasi eius acie replicata, Quòd tu finita litis quæstionem referri non posse ais, eius demum pecunie uerum est, cuius pecunie dies fuisset. ubi petendæ genitiuus subintelligendus est. Finitam litem hic intelligo, non eam quam Græci ἀθυδικίαν uocant, quasi rectum iustumq; pecunie iudicium: sed παραγραφῆς δίκην, hoc est, translationem temporis, quæ rhetoribus translatiua causæ constitutio dicitur. Hæc est mea de insigni loco Ciceronis sententia libro 1. de Oratore: de qua ne dubitem, locus in 11. Rhetoricò efficit. quo in loco de translationibus loquens, quæ à iurisconsultis exceptiones & præscriptiones uocantur (à nobis declinatorij fines, & fines non procedendi) ita inquit, Atque in nostra quidem consuetudine multis de causis fit, ut rarius incidant translationes. nam & prætorij exceptionibus multæ excluduntur actiones: & ita ius ciuile habemus constitutum, ut causa cadat is qui non quem

quemadmodum oportet egerit. Quare in iure plerunque uersantur. ibi enim & exceptiones postulantur: & certo quodam modo agendi potestas datur: & omnis conceptio priuatorum iudiciorum constituitur. Quibus Ciceronis uerbis intelligimus, cum omnem translatiuam causae constitutionem, tum temporis exceptionem ac diei nondum exeuntis, raro incidere solitam in iudicijs Romanis. Idque ideo raro accidere, quod & petitiones & exceptiones à Prætoribus constituebantur ante ipsa iudicia, & formulam suam ex ipsius decreto accipiebant. Quare, inquit ille, in iure plerunque uersantur, id est, in prætoris disceptatione: hoc enim ius Ciceroni non dubie significat. Iudicia autem duorum generum Cicero intellexit, publica rerum capitalium: & priuata, quæ nos ciuilia uocamus. & plerunque à prætoribus, iudicibus ab eo datis, mandabantur, id est, recuperatoribus. Comperendinare ampliarique, uerba & ipsa iuris nusquam ut arbitror in iure leguntur. Valerius libro VIII. Lucius Scipio Aemilianus Cottam apud populum accusauit, cuius causa grauisimis testimonijs erat confossa, septies ampliata, & ad ultimum octauo iudicio absoluta est. Quia homines uerebantur ne præcipue accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimaretur. Dicitur & amplius pronuntiare. Cicero in prætura urbana, Verum ut opinor Glaucia primus tulit ut comperendinaretur reus, antea uel iudicari primo poterat, uel amplius pronuntiare. Vtram igitur putas legem molliorem? Opinor illam ueterem qua uel cito absoluti uel tarde condemnari licebat. Idem paulo post, Puta te non hac tam atroci, sed illa lege mitissima causam dicere: accusabo, respondebis: testibus editis, ita mittam in consilium, ut etiam si lex ampliandi faciat potestatem, tamen isti turpe existiment

Comperendinare.

Ampliare.

Amplius pronuntiare.

stiment non primo iudicare. Primo pro prima actione dixit. Mittere uero in consilium quid sit, nos paulo post ostendemus. Verba autem Ciceronis interpretans Asconius, Ante legem, inquit, Glauciam de comperendinatione, aut statim sententia dicebatur si absolendus esset reus, aut amplius pronuntiabatur si uideretur esse damnandus, cum dixisset iudex, Non liquet, hoc est, obscura causa est. Itaque ea pars interposita dilatione dicebat in cuius peroratione uidebatur obscuritas. Comperendinatio uero utriusque partis recitatio est. Alij sic adnotant, Comperendinatio est secunda actio. Item, Comperendinatio est ab utrisque litigatoribus inuicem sibi denunciatio in perendinum diem. Idem paulo post, Cum autem, inquit, omnino suadebatur iudicibus bona causa, absoluebant eam: si mala, non statim damnabant, sed hac excusatione parcebant. Nam cum condemnandi nota esset C, litera, absoluenti A, ampliandi signum N L dabant: quod significabat non liquere. Vnde ampliatio nascebatur. Idem in Diuinatione, In causis, inquit, maioribus iudices uniuersi in cistam tabulas simul conijciebant suas, insculptas literas habentes absolutiois siue condemnationis, cum de alicuius capite agebatur, N & L, ampliationis. his enim literis significabant non liquere. Tabulas iudicum Asconius tabellas cereas intelligit, quibus sententias ferebant. Erant enim sententiæ non uocales, sed tabellariæ. Omnia autem hæc apud Asconium mendosissime leguntur, uix ut sensus elici possit. Quantum tamen intelligi potest, ampliationem non multum differre à comperendinatione colligimus. Ampliatio numerum certum actionum non habebat, ut ex illo Valerij loco suprascripto intelligimus. & ex Liuiio comperendinatio iteratam actionem in tertium diem, id est, perendinum

Comperendinatio.

C A. N. L.
De more iudiciorum.

Tabula iudicum.
Sententiæ tabellaria.

Ampliatio & comperendinatio.

h s signifi

Perendie. significare uidetur. Hoc est enim perendie quod Graeci μεταύριον dicunt, quasi postcrastinum. Cicero, Scies igitur cras aut ad summum perendie. Inde perendinus dies uerbum olim iurisperitorum. Vnde illud Ciceronis pro Murena, Iam illud mihi mirum quidem uideri solet, tot homines tam ingeniosos per tot annos etiam nunc statuere non potuisse utrum diem tertium an perendinum, iudicem an arbitrium, rem an litem dici oporteret. de Iurisperitis loquens. Perendinus dies hodie dici potest cum iudex statuit aut inter partes conuenit, ut omne instrumentum litis apud acta utrinque proferatur intra tri-duum, hoc est, ut sacculi apud graphiarium deponantur. Tunc enim lis & res comperendinata est, quasi iudex post tertium diem, aut etiam die tertio sententiam laturus sit. Est enim comperendinatio mutua denunciatio (inquit Asconius) in perendinum diem, uidelicet ne alter litigatorum fugitator fortasse causari possit, cum in rem praesentem uentum est, se imparatum uenisse. Cuiusmodi est illa denunciatio qua litigatores in parlamento nostro utuntur cum audientiam a Praesidibus, aut diploma quoddam regium impetrarunt, ne alter ignorantiam excusare possit, si ex tempore respondendum sit. Ab ea autem significatione qua comperendinare procrastinare est, & diem de die ducere, comperendinati rei dici possunt in causis criminalibus, quos curia dimissos fide sua esse uoluit, hoc est, quos suae ipsorum custodiae commisit, ut aut urbem carceris loco iusti habeant, aut priuatam aliquam domum, ut fit interdum ex personarum dignitate & genere causarum. Comperendinatio enim etiam multorum interdum dierum erat, ut ex Ciceronis uerbis intelligere licet in praetura urbana: Deinde

Μεταύριον.
Perendinus dies.

Perendinus dies.

Apud acta.

Lis comperendinata, quae & res comperendinata dicitur.

Comperendinatae res.

inde reliquis diebus (inquit) his criminibus, his testibus & urbanis & prouincialibus sic obrutus atque oppressus est, ut his diebus ludorum interpositis, nemo illum comperendinatum, sed condemnatum iudicaret. Dicitur & comperendinatus pro comperendinatione. Cicero in eadem praetura urbana, Adimo enim comperendinatum, quod habet lex in se molestissimum, bis ut causa dicatur. Comperendinati autem ideo dici possunt, quia non plane absoluti sunt, sed ueluti uadimonio quodam obstricti, uel quia nondum comperta satis crimina, uel quia nondum se innocentes approbauerunt. Comperendinatos uidemus interdum qui criminum postulati suffragatorum opera iterum & saepius ampliari primum solent, donec recentium criminum inuidia sensim deflagrare possit, deinde quouis modo in centesimum annum comperendinari. Quos etiam cernere est damnationum fulmine affictos in tenuiores iacto, cum eorundem criminum affines sint, priscos tamen spiritus resumere. Hos cum in publicum homines inferre sese uident, oculisque innocentium incurrere, abrupta sua uincula secum trahere putant. Nam luctata canis nodum abripit, attamen illi cum fugit a collo trahitur pars longa cathenae. Ampliati uero sunt quorum damnatio differtur, aut quia coram sistendi testes sunt, & cum illis committendi, aut quia nondum plane liquet aut de crimine, aut de poenae modo. Non liquere de causa dicebant, quando probationes & argumenta non satis erant idonea ad dijudicandam causam. Gellius libro decimotertio, Ut absoluerem tamen inducere in animum non quui: & propterea iuraui non liquere: atque ita iudicatu illo solutius sum.

Comp

Ampliati rei.

Non liquere.

Comperendinatorum exemplum est apud Ciceronem in Verrem actione v. Videte, inquit, hominis amentiam, posteaquam est comperendinatus, cum iam pro damnato mortuoque esset, ludis Circensibus apud Sisennam primum uirum cum essent triclinia strata, argentumque expositum, contemplari unumquodque ociose et considerare coepit, Mirari stultitiam alij, alij amentiam. Cui comperendinatio cum multi testes dixissent, quicquam illorum ueniret in mentem? Comperendinatum Verrem, id est, qui in secundam actionem impetrauerat iudicium differri, Cicero damnatum inuidiose appellat, propter ingentia crimina testimoniaque prementia, et prauiudicia ab ipso multis rebus de se facta, utpote qui accusatus repetundarum, quod Siciliam prouinciam argenteis uasis calatisque spoliasset, tamen temperare sibi apud Sisennam nequiuisset, quin cupiditatem illam praenimiam calatae supellestilis, ingenitam sibi proderet. Ampliatorum apud eundem exemplum est in oratione pro Cecinna his uerbis, In eundem quid dicam? nisi id quod negare non possit, uenisse in consilium publicae quaestionis, cum eius consilij iudex non esset: et in eo consilio cum causam non audisset, et potestas esset ampliandi, dixisse sibi liquere, dum incognita re iudicare uoluisset, maluisse condemnare quam absolueret. Ab eiusmodi iudiciorum more dictum est illud eiusdem in oratione pro Milone cum de Pompeio loqueretur, qui illi quaestioni iudicioque praesuerat. Vidit, inquit, in confessione facti, iuris tamen defensionem suscipi posse. Quod nisi uidisset posse absolui eum qui fateretur, cum uideret nos fateri: nec quari unquam iussisset, nec nobis tam salutarem hanc in iudicando literam quam illam tristem dedisset. Salutaris litera à Cicerone dicitur A, quae absolutionis

salutaris litera A.

nota

nota erat, ut tristis C, quae condemnationis. Sic Persius Satyr. IIII. Graecorum morem tangens,

Et potis es nigrum uitio praefigere theta.

Nigrum theta mortiferum dixit. Significabat enim thalaton, id est, mortem, cuius est prima litera th. Dabantur autem tabellae ternae iudicibus ab eo qui iudicio praeserat, Quasitorque dicebatur absolutionis, condemnationis, ampliationis, ut autor est Asconius. Ceterum mittere in consilium, est dimittere iudices ad sententiam dicendam ubi orator dixerat, Dixi, autore Asconio. Cicero pro Cluentio, Cur Stalenum cum in consilium iretur, Cluentius et Cannutius abesse patiebantur? et cum in consilium mittebant, Stalenum iudicem, cui pecuniam dederant, non requirebant? Oppianicus querebat? Si hoc est, inquit, uerum quod Cluentius et Cannutius iudicium corruperint, quomodo id explicari potest, quod cum iudices ipsi in consilium mitterent, id est, cum iudicium iam expectare se dicerent dicendi finem facientes, non requirebant Stalenum unum iudicem quem constat redemptorem totius corruptionis fuisse: sed facile patiebantur illum abesse, non autem Oppianicus qui erat Cluentij aduersarius. Mittere in consilium hodie dicere possumus eos qui à iudicibus postulant, ut ex tempore ius dicatur, ut fit in Parlamento plerumque, cum aduocati ex actionibus suis perpetuis, aut etiam ex altercationibus ius reddi sibi postulant ex sententia curiae: quo tempore iudices assurgente Praeside capita conferentes de lite, aut postulatis, uel ex tempore statuunt, uel iuris disceptationem esse pronunciant, et consilio agendam. Inde illud Plinij in Panegyrico ad Traianum, Alij, inquit, se superstites Reipublicae optabant faciebantque, tibi salus tua inuisa est, si non sit cum Reipublicae salute coniu-

Tristis litera C.

Theta.

Tabula ternae iudicum.

Quasitor.

Mittere in consilium.

Dixi.

Mittere in consilium.

coniun-

Emendatus locus Plin.

Calculus permittere.

Ἐπιτρέφειν τὴν ψῆφον. Προβίσθαι ψῆφου.

Ἐπαγαγεῖν ψῆφον. συνάγειν δικαστὰς, & καθίσειν.

Calculus porrigere & proponere.

Censendi potestatem facere.

coniuncta. Nihil pro te pateris optari, nisi expedit optantibus : omnibusq; annis de te in consilium deos mittis, exigisq; ut sententiam suam mutant, si talis esse desieris qualis electus es. Sed ingenti conscientia Cæsar pacifceris cum dijs, ut te si mereberis seruent, cum scias merearis ne neminem magis quàm deos scire. Quo in loco præpostere legitur ne merearis. Hunc tamen locum interpretes uir alioqui doctus, nec mediocri diligentia præditus secus interpretatus est. Est enim hæc Plinij sententia, Nuncupationem uotorum quæ quotannis pro salute & incolumitate Principis fieri solet, tu his uerbis Cæsar concipi iubes, Si bene Rempublicam, exq; omnium utilitate rexeris. Digna, inquit, uota quæ semper suscipiantur semperq; soluantur. Quotannis dijs ipsis, inquit, tanquam iudicibus calculum de te permittis, an dignus sis incolumitate. Mittere in consilium iudices à Græcis Ἐπιτρέφειν τὴν ψῆφον dicitur : id est, calculum permittere. Προβίσθαι ψῆφου, censendi potestatem facere, & calculum proponere : quo Demosthenes utitur, ψῆφον ἐπαγαγεῖν. Thucydides, ψῆφον ἐπιπάγειν τοῖς ζυμμάχοις πᾶσι. Id est, censere eos iusserunt, & ut nunc loquimur, opinari. Galenus in primo Therapeutices, Τοῦτους εἰς τὸ συνέδριον συνάγαγε δικαστὰς. Et rursus, καθείσθαι μὲν ἐν ταῖς μερῶν δέσιν οὐ βιβλίαις δικαστὰς τοὺς ἐλθόντας. Qui loquedi modi eundem ferme intellectu habent. Id est, mittere in consilium, censendi potestatem facere, calculum permittere, calculum porrigere, calculum proponere. Quæ de ijs litigatoribus dici possunt, quibus hoc inter se cõuenit, ut processus in statu iudicetur, ut uerbis nostris utar. Solent enim in actis testari se iam nihil morari iudices quò minus ex instrumento litis apud acta prolato sententiam dicant

dicant. Iudices autem ipsi in consilium ire dicuntur, cum aut capita conferunt, aut in interiore consilio instrumentalitatis percensere aggrediuntur, cum litis processus in medium positus est. Cicero pro eodem Cluentio, In consilium erant ituri iudices trigintaduo, sententijs decem & sex absolutio confici poterat. Idem, Itum est in consilium, omnibus sententijs præter unam, quam suam Stalenus esse dicebat. Scamander prima actione condemnatus est. Verum ut obiter nonnulla quoque dicamus, constituere iudicium dicebant, & constituere quæstionem, quod uulgò euacuare finem non procedendi dicunt, aut non recipiendi. Cicero in Partitionibus, Atque etiam ante iudicium de constituendo ipso iudicio solet esse contentio, cum aut sit ne actio illi qui agit, aut iam ne sit, aut num esse desierit, aut illa ne lege, his ne uerbis sit actio, queritur: quæ etiam si antequam res in iudicium uenit, aut concertata, aut dijudicata, aut confecta non sunt: tamen in ipsis iudicijs permagnum sæpe habent pondus. Concertata dixit, quod debatuta, quasi depugnata dicimus. Dijudicata, quod appunctata. Confecta, quod euacuata. Idem, Quare de constituendis actionibus, accipiendis subeundisq; iudicijs, de excipienda iniquitate accusationis, quia hæc generis eius sunt, ut ante iudicium tractanda uideantur, & reliqua. Quintilianus quæstionem pro iudicio dicere solet. Constituere uerò disceptationem, id est serè quod accordare scripturas dicunt. Cicero in iisdem Partitionibus, Ex rationis autem, & ex firmamenti consultatione, & quasi concursu quæstio quædam exoritur, quam disceptationem uoco: in qua quid ueniat in iudicium, & de quo disceptetur, queri solet. Idem, Disceptatio autem cum est constituta, propositum debet esse

In consilium ire.

Constituere iudicium & quæstionem.

Res concertata. Dijudicata. Confecta.

Quæstio. Constituere disceptationem.

Summa quæ-
stio.

esse oratori, quò omnes argumentationes repetitæ ex in-
ueniendis locis conijciantur. Summam autem quæstionem
dicebant, quod nunc principale punctum dicimus: cuius
accessiones sunt reliquæ quasi liticulæ. Quintilianus libr.
111. Quæstio latius intelligitur omnis de qua in utramque
partem, uel in plures dici credibiliter potest. In iudiciali
autem materia dupliciter accipienda est: altero modo quo
dicimus multas quæstiones habere controuersiam, quo e-
tiam minores omnes cõplectimur. altero, quo significamus
summam illam in qua causa uertitur: de hac nunc loquor,
ex quo nascitur status, an factum sit, an rectè factum sit.

Caput.

Vocatur autem & caput ab eodem. Idem in v 11. Itaque
inferiora quoque scrutabimur, quæ tractata faciliorem no-
bis iudicem in summa quæstione facient. Tractare Quin-
tilianus ubiq; uocat, quod attingere nostri in foro dicunt.

Tractare.

Tractatus.

qui etiam rei tractatum uocat, cuius exemplum inferius
subijciemus. Iuuenalis Satyra v 11. Quis color, & quod
sit causæ genus, atq; ubi summa Quæstio, quæ ueniant di-
uersa parte sagittæ, Scire uolunt omnes. Constituere au-
tem statum causæ iudex dicitur, cum aut iuris disceptatio-
nem esse pronuntiat, aut facti. Cum igitur significare uo-
lumus nos appunctatos esse contrarios, ut in foro loquun-
tur, Latine dicere debemus statum causæ coniecturalem
aut inficialem esse, causamq; inficialiter aut coniectura-

Constituere sta-
tum causæ.

Causam iuridi-
cialiter inficia-
literq; consti-
tuere.

liter constitutam esse. Cum autem iuris disceptatio est, iuridicialis status est, & causam dicemus iuridicialiter con-
stitutam esse. Quintilianus in 1 x 1. Huic diuersa sententia
eorum fuit, qui duos quidem status esse uoluerunt, unum
inficialem, alterum iuridicialem. Inficialis est quem nos di-
cimus coniecturalem, cui ab inficiando nomen alij in totum
dederunt: alij in partem, quia accusatorem cõiectura, reum
inficiat

inficiatione uti putauerunt. Iuridicialis est qui Græcè Δικαιο λογικὸς dicitur. Hactenus ille. Est tamen status tertius fi-
nitius, atque etiam plures secundum antiquos, sed nihil ad
rem pertinent quam agimus. Firmamentum autem & con-
tinens causæ dicitur Latine, quod punctum litis decisorium
uocant. Quintilianus in 111. Σωτέριον autem quod conti-
nens alij, firmamentum alij putant, Cicero firmissimam ar-
gumētationem defensoris, & appositissimam adiudicatio-
nem. Quibusdam id uidetur esse, post quod nihil queritur:
quibusdam id quod ad iudicationem firmissimum affertur.

Firmamentum
& cõtinens cau-
sæ.
Σωτέριον.

Firmissima ar-
gumenta.

Cardinem cau-
sæ ponere.

Meminit & Cicero in libro Partit. Cardinem autem cau-
sæ in aliquo ponere dicebant, quod nunc dicimus accipe-
re ius per hoc uel illud. Quintilianus in v. Illud hoc loco
monere inter necessaria est, nulla esse firmiora, quam quæ
ex dubijs facta sunt certa. Cædes à te facta est, cruentam e-
nim uestem habuisti. Non est tam graue argumentum si fa-
tetur, quam si conuincitur. Nam si fatetur, multis ex cau-
sis potuit cruenta esse uestis; si negat, hic causæ cardinem
ponit. In quo si uictus fuerit, etiam in sequentibus ruit.
non enim uidetur in negando mentiturus fuisse, nisi despe-
rasset id posse defendi si confiteretur. Et libr. x 1. Negli-
gentium (inquit) oratorum nihil refert ubi litium cardo
uertatur, dum sint quæ extra causam ex personis, ac com-
muni tractatu locorū occasionem clamādi largiantur. Di-
citur & summam totius litis cõstituere. Idem lib. v 11. Sed
nonnunquam etiam reus hic totius summā constituit, si ex-
heredatum à se filium pater testatus fuerit elogio, pro-
pterea quòd is meretricem amauerit. Nam omnis hic quæ-
stio, an huic delicto pater debuerit ignoscere. & Centum-
uiri tribuere debeant ueniam. Rem controuersam dice-
bant, quam nos contentiosam uocamus. Et qua de re agi-
tur, pro

Litium cardo.

Summam to-
tius litis consti-
tuere.

Res controuer-
sa.
Qua de re agi-
tur.

i tur, pro

tur, pro eo quod nos dicimus, hoc de quo nunc quæstio est. Id est, quod maximè iudicandum est, ut Græci appellant τὸ κρινωμένον. *Constituerè iudicium.* κρινωμένον. autor Cicero in Topicis. Constituere etiam iudicium dicebant, quod nunc facere super re aliqua instantiam unam, & processum super ea facere. Hoc est, eam rem ita in iudicium deducere, ut de ea re iudicandum sit, & sententia ferenda. Idem lib. 111. Diuersum his genus quod dicitur *tractatus.* comparatiuum, cuius rei tractatus in parte causæ frequens est, ut cum apud Centumuiros post alia quæritur & hoc, uter dignior hereditate sit. Rarum est autem ut in foro iudicia propter id solum constituantur, sicut diuinationes quæ fiunt de accusatore constituendo, & nonnunquam *Forum.* inter delatores uter præmium meruerit. Forum autem appellat Quintilianus, in quo iudicia publica exercebantur. Cicero in Verrem acti. 111. Amici recusare ne quod nouum iudicium, neq; ipsius cognitio illo absente de existimatione eius constitueretur. Dicitur & dare actionem iudex, quando actorem ad intendendam actionem admittit. Item *Dare iudicium.* in eadē, Si quis eum pulsasset, edixit se iudiciū iniuriarum non daturum: quicquid ab eo peteretur, iudicem de sua cohorte daturum. ipsi autē nullius rei actionē sese daturum. *Recusare.* Recusare dicebant, quod pragmatici dicunt tendere ad finem non procedendi. Idē pro Cluen. Aulus Cluētius eques Romanus causam dicit ea lege, qua lege Senatores, & hi qui magistratum habuerūt, soli tenentur. mihi per eum recusare, & in arce legis præsidia cōstituere defensionis meæ nō licet. Id est, nō uult me præscribere accusatori se hac lege non teneri, si suo iure uti uelit. Est enim recusare, accusationē actionemq; depellere. Ponitur & pro eo quod debatuere dicimus. Idem pro Quintio, Dolabella Prætor iniuriam facere fortissimè perseuerat: aut satisfacere, aut spon-

sionem

sionem iubet facere, & inter eas recusantes nostros aduocatos acerrimè submoueri. Altercari etiam hoc dicitur. *Altercari.* Idem in Bruto, de Crasso loquens, Hic in altercando (inquit) parem inuenit neminem. Et paulò post de L. Philippo, Summa ei libertas in oratione, multæ facietæ, satis creber in reperiendis, solutus in explicandis sententijs. Erat in primis (ut temporibus illis) doctrinis Græcis institutus, in altercando cum aliquo aculeo & maledicto factus. Altercatio quæ à Græcis διαδυνασία dicitur, à continua oratione differt, cuius præcepta Quintilianus libro *Altercatio.* VI. posuit: Bonus (inquit) altercator uitio iracundiæ careat. Nullus enim rationi magis obstat affectus, & fert extra causam, & plerunque difformia conuicia facere ac mereri cogit, & ipsos nonnunquā iudices incitat. Et paulò post, Sunt enim quidam præduri in hoc oris, ut obstrepant ingenti clamore, & medios sermones intercipiāt, & omnia tumultu confundant, quos ut non imitari, sic acriter propulsare oportebit, & ipsorum improbitas retundenda, & iudices uel præsidentes magistratus appellandi frequenter, ut loquendi uices seruentur. Refellere testimonia & *Refellere testes, tabulas, &c.* testes & tabulas dicebant, quod contradicere & reprochiare dicimus. Cicero pro Flacco, Nam aut oratio testiū refelli solet, aut uita lædi. Qua disputatione orationem refellam eius qui dicit dedimus? nihil amplius nisi in hominē dicendū est. Tranquillus in Augusto, Testē se in iudicijs & interrogari & refelli æquissimo animo patiebatur. Dicitur & eleuare. Quintilianus lib. v. Ex inartificialium probationum genere sunt præiudicia, rumores, tormenta, tabulæ, iusiurandum, testes, in quibus pars maxima cōventionū forensium cōsistit. sed ut ipsa carēt arte per se, ita summis eloquentiæ uiribus & eleuanda sunt plerunque

i 2 & refel

Eleuare. & refellenda. Eleuare enim est uilem leuemq; uerbis demonstrare. Valerius lib. v. Ceterum gloria ne ab ijs quidem qui contemptum eius introducere conantur, negligitur: quoniam quidem ipsis uoluminibus nomina sua diligenter adijciunt, ut quod professione eleuant, usurpatione memoriae consequantur. Eleuant (inquit) id est, aspernandum dicunt. Utitur hoc sepiissime Liuius. *Refutare. Reprehendere.* Refutare etiam dicitur & reprehendere. Cicero in Vatinium teste, Nemo enim horum te ita refutandum, ut grauem aduersarium: aut ita rogandum, ut religiosum testem arbitratur. *Subleuare testimonio.* Subleuare autem testimonio dici debet, quod exonerare uulgò dicimus. Idem pro Cluentio, Pater adolescentis quem propter animi dolorem pertenuis suspicio potuisset ex illo loco testem in Aulum Cluentium constituere, is hunc suo testimonio subleuat. Idem pro domo sua, Quid cum Gabinio Syria dabatur, Macedonia Pisoni, ut tibi omnia permitterent, te adiuuarent, tibi manum, copias, tibi suos paratos Centuriones, tibi pecunias, tibi familias compararent, te suis sceleratis concionibus subleuarent: id est, defenderent, & tibi suffragarentur, & pro te orationem haberent & testimonio suo tuerentur. Huic contrarium est *Premere testimonio.* Premere. Plinius lib. v. Epist. Legati Vincentinorum non modo non presserunt cum, uerum etiam subleuauerunt. De Nominato loquens, qui praecuaricationis accusatus in Senatu fuerat. Quas uulgò saluationes uocamus, contradictorum dissolutiones dici debent. Quintilianus in quarto, Quae probationum sit fides seu proposita confirmamus, seu contradicta dissolumus. Interdum eleuare pro nostro saluare dici potest. Idem in eodem, Verbis eleuare quaedam licebit: luxuria hilaritatis, auaritia parsimoniae, negligentia simplicitatis nomine lenietur. *Suble*

Subleuare etiam dici potest: ut Cicero in Tusculan. lib. *Subleuare.* IIII. Cum multa in conuentu collegisset in Socratem Zopyrus, qui se naturam cuiusq; ex forma perspicere profitebatur, derisus est à cæteris qui illa in Socrate uitia non agnoscerent: ab ipso autem Socrate subleuatus est, cum illa sibi signa inesse, sed ratione à se deiecta diceret. *Iudicatum facere.* Iudicatum facere uocabant, quod furnire ad sententiam nostrates dicunt. Cicero pro Flacco, Itaq; Recuperatores contra istum, rem minime dubiam prima actione iudicauerunt, cum iudicatum non faceret, additus Hermippo, & ab hoc ductus est. Quo uerbo usus est Celsus in l. ulti. infra, Si certum petatur. Verbum est XXI. tabularum, ut ex Gellio apparet libro XIX. Prima actione Cicero, pro in re praesenti dixit: hoc est, eo ipso in campo, ut nostri loquuntur: *Superiorem causam dicebant, pro eo quod nunc dicimus causam iure communi fundatam, uel ius apparentius. cuius contrarium inferiorem causam uocabant.* Idem pro Quintio, Ac si causa pari Quintius discedere inferior uideretur, tamen esset non mediocriter conquerendum: nunc in causa superiore ne ut par quidem sit postulat, inferiorem esse patitur, duntaxat usque eò ne cum bonis fama fortunisq; omnibus Neuij cupiditati crudelitatiq; dedatur. Idem in Bruto, de Leontino Gorgia, Protagora, Hippia, alijsq; sophistis loquens, Hi (inquit) alijsq; multi temporibus eisdem docere se profitebantur arrogantibus sane uerbis, quemadmodum causa inferior (ita enim loquebantur) dicendo fieri superior possit. Hoc à Græcis dicitur τὸν ἡττοῦνα λόγον κρείττονα ποιεῖν. *Prima actione. Superior et inferior causa.* Dicebant & pro testimonio dicere, & c. quod nunc dicimus deponere. Idem pro Archia, Ego uerò si quid eiusmodi dixi, neq; cognitum comemorauit, neq; pro testimonio dixi, & illa oratio potius temporis mei quam *Pro testimonio dicere.*

Renocare testes. iudicij & autoritatis fuit. Renocare testes, quod recolare dicimus. Et cum elogio mittere reum, id est, cum oneribus & informationibus, ut Martianus in l. Diuus, de custodia & exhibitione reorum. Elogium enim testimonium est de aliquo: *Ανάγκη* Græce dicitur. Decernere questionem, pro eo quod nunc dicimus ordinare ut fiat informatio, & ut contra delinquentes procedatur. Cicero pro Milone, Comprehensus est in templo Castoris seruus P. Clodij, quem ille ad Pompeium interficiendum collocavit. Extorta est confitenti sica de manibus. Caruit foro postea Pompeius, caruit Senatu, caruit publico. Num quæ rogatio lata? num quæ noua questio decreta est? Dicitur & decernere ut legibus quaeratur. Idem in eadem, Quod si per furiosum illum Tribunum Senatui quod sentiebat perficere licuisset, nouam questionem nunc nullam haberemus. Decernebat enim ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quaeretur. *Quaerere.* Quaerere enim est informationem facere, & legibus uindicare. Idem, Tulit enim de cade quæ in Appia uia facta esset, in qua Publius Clodius occisus fuit. Quid ergo tulit? Nempe ut quaeretur. Quid porro quaerendum est? factum ne sit? at constat. A quo? at patet. Senatus autem raro questionem de aliquo crimine habendam decernere solebat. Erant enim iudicia legibus certis constituta, de quibus aliquando uidebimus si locus inciderit. In causa autem Miloniana decreta est questio: propterea in superiori exemplo Cicero questionis nouæ meminit. Ab ista quaerendi significatione questio pro iudicio publico accipitur: unde iudex questionis, Prætor dicebatur: idem qui & Quæstor, qui iudicij publicis præerat, ut docet Asconius. Martianus in lege 1. ad legem Cornel. de sicarijs

Mittere cum elogio.
Elogium.
Decernere questionem.

Decernere ut legibus quaeratur.

Quaerere.

Questio.
Quæstor.
Prætor, iudex questionis.

carijs, Qui ue magistratus iudex ue questionis ob capitalem causam pecuniam acceperit, ut publica lege reus fieret. Quem locum an Accursius intellexerit, Accursiani uiderint. *Quaerere*, iudicum est & magistratum: *Inquirere*, aliorum. Cicero in Diuinatione, Itaque cum ego diem inquirendi in Sicilia perexiguam postulauissem, inuenit iste qui sibi in Achaïam biduo breuiorem postularet. Vnde & Inquisitor apud eundem. Erat autem Cicero accusator Verris idemque inquisitor. Latantius, Tantaque est autoritas uetustatis, ut inquirere in eam scelus esse dicatur. Liuius Anquirere dicit uerbo prisco, quod Cicero quaerere. Vnde apud eum saepe pecunia anquisitum legimus, id est, conclusum pro multa uel emenda. & Anquirere capite, pro criminaliter contra aliquem procedere. Disquisitionem autem uocabant iudicium per opiniones, ut nunc loquimur, cum opinionem uel sententiam omnes rogantur. Liuius, Sed non quid ego fecerim, in disquisitionem uenit, sed quid isti pati debuerint: id est non rogantur sententiæ de me. Idem, Nec tamen à Dictatore comitia sunt habita, quia uitio ne creatus esset in disquisitionem uenit. Tranquillus in Cesare, Primo Præturæ die Catulum de refectioe Capitolij ad disquisitionem populi uocauit. Idem in Nerone, ad disquisitionem Senatus uocare dixit. Decernere questionem hodie aliter usurpamus, de torquendis reis loquentes. Cicero in Verrem, Reus, inquit, ad causam dicendam admissus. Pro eo quod nunc dicunt, audietur in defensionibus suis. Conferre pedem antiqui dicunt quod nos ad punctum uenire dicimus: & iungere, quod non faciunt fugitantes litigatores. Cicero pro Plancio,

Quaerere.
Inquirere.

Inquisitor.

Anquirere.

Disquisitio.

Decernere questionem.

Admittit ad causam dicendam.

Conferre pedem.

Non possum magis pedem conferre, ut aiunt, aut propius accedere. Quid taces? quid dissimulas? quid tergiuersaris? Proferre, quod nos producere dicimus, id est, apud acta deponere. Idē in Verrem actione quarta, Scio te edita superiorum omnium correxisse: & possessiones hereditatum non secundum eos qui proferrent, sed secundum eos qui dicerent testamentum factum, dedisse. Producere autem de testibus dici debet, non de litis instrumento. Instrumentum autem litis à Quintiliano dicitur, quod nos productionem uocamus. Praecidere Latine dicendum, quod uulgus quotare appellat, id est, designare quotum quenque articulum, quotū quodq; caput oppugnare uelit litigator, ne in uniuersum admissus licenter tergiuersari, & identidem euariare possit, Cicero in Acade. Stoicis placet peccata esse paria. at Antiocho hoc uehementissime displicet. Liceat tandem considerare utram sententiam sequar. Praecide, inquit, statue quid libeat: id est, signanter & praecise desume. Tracta à fabris metaphora, qui id quod abscindere uolunt, ducta linea praecidunt: uel ab ijs qui ex re communi partem sibi eligunt prius signantes, postea defectam auferentes. Praecidere igitur est non simpliciter & in uniuersum aliquid dicere, sed designate & praecise, quod Graeci ἀποπίπτειν dicunt. Confusa testimonia Latine dicenda sunt, quas turbas uocamus, quasi turmatim testificantium testimonia. Liuius libro x v i. Iussi deinde inire confusum suffragium, ad unum omnes non centuriae modo, sed etiam homines P. Scipioni imperium esse in Hispania iusserunt. Formulam etiam dicendum, quod nos stylum uocamus. Cicero de opti. genere oratorum, Et ad quam eos dicendi formulam reuocent, intelligant. Vnde formularij dicti à Fabio in x i i. quorum alij ad rubricas, uel ad album

Proferre.

Producere.

Instrumentum
litis.

Praecidere.

Praecidere.

Αποπίπτειν.
Confusa testi-
monia & suf-
fragia.

album se transtulerunt: & formularij, uel (ut ait Cicero) legulei esse maluerunt. Subscribere dicebant quod nunc adiungere se dicunt. Subscribendi igitur facta potestas dicendum, quod nunc dicunt, dictum est quod adiungere se poterit. Cicero in Prætura urbana, Ei qui istius Quæstor fuisset, & ab isto læsus inimicitias iustas persequeretur, non modo deferendi nominis, sed ne subscribendi quidem cum id postularet, fecerunt potestatem. Hoc etiam à Cicerone dicitur, accedere ad causam, & descendere in causam, & incumbere in eandem causam, & dimittere se in causam. Cæterum, subscribere aliter accipitur ab Ulpiano in l. ultim. de priuatis delictis, ideo alibi latius explicandum. Apponere sibi præuicatorem dicebant, pro eo quod dicimus, curauit se per tertium adiornandum uel inquietandum, ut colluderet scilicet. Idem in Antoniana secunda, Iam uereor Patres Conscripti, ne quod turpissimum est, præuicatorem mihi apposuisse uidear. Dicebant etiam ius postulare eum qui requæstam rationabilem facere nunc dicitur. Idem in eadem, Ius postulabas. sed quid ad rem? plus ille poterat. Et sublata intercessionem, quod nunc non obstante oppositione dicimus. Idem in eadem, Cum auspicia Augur, intercessionem Consul sustulisses. Et libr. i i i. de Legibus, Nihil est enim exitiosius ciuitatibus, nihil tam contrarium iuri & legibus, nihil minus ciuile & humanum, quam composita & constituta Repub. quicquam agi per uim: parere iubet lex intercessori, quo nihil præstantius: impediri enim bonam rem melius, quam concedi male. Et paulo post, Intercessor rei malæ salutaris ciuis esto. A Græcis Διαπορεία dicitur. Vnde cedere intercessionem dicebant, ut cedere prouocationi, id est, non procedere ultra & admittere oppositionem. Quod autē nunc dare congedium

Formularij.
Legulei.
Subscribere.Accedere ad
causam, &c.Apponere si-
bi præuicatore-
rem.

Ius postulare.

Sublata inter-
cessione.Intercessor.
Διαπορεία.
Cedere inter-
cessioni.

*Eximere ex
reis.*

*Eximere de
reis.*

*Eximere ex
ararijs.*

*Eximere no-
xa.*

*Eximere no-
ta.*

Legitimi dies.

*Ius suum ob-
tinere & reti-
nere.*

*Τυγχάνειν
τῶν δικαίων.
Τὸ δικαίον
ἔχειν.*

dicimus, illi eximere ex reis dicebant, in criminalibus causis scilicet. Idem in Verrem acti. 111. Etenim si posset reus absente accusatore damnari, non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum ac prædonum ac tua tela uenissem. quo tempore omnis illa mea festinatio fuit cum periculo capitis, ob eam causam ne tu ex reis eximerere, si ego non affuissem ad diem. Et act. v. Condonare Diodorum non audet: absentem de reis eximit. Sic eximere ex ararijs, est condonare multam, id est, quod dicimus quietare emendam. Idem in secundo de Oratore, Is enim qui te ex ararijs exemit, lustrum condidit, & taurum immolauit: tanta suspicio est, ut religione ciuitatem obstrinxisse uideatur Mummus noster, quod Ascellum ignominia leuarit: Ascellus enim ille uocabatur. Eximere noxa, est gratiam criminis facere, hoc est, remissionem dare. Lilius lib. v 111. ab Vrbe cond. Bene habet (inquit Dictator) Quirites: uicit disciplina militaris: uicit populi maiestas: non noxae eximitur Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnavit, sed noxae damnatus donatur populo Romano, donatur Tribunitiae potestati, precarium non iustum auxilium ferenti. Eximere nota, remittere infamiam. Gellius lib. 111. Sed cum ille deierasset inuitissimum sese oscitatione uictum, teneriq; eo uitio quod oscedo dicitur, nota iam destinata exemptus est à Censoribus. Legitimos dies dicebant, quas nunc dilationes ordinarias uocamus. Ex Cicrone & Asconio in prætura urbana. Ius suum obtinere non posse dicebant eum quem nunc iustitiam habere uel consequi non posse dicimus. ab Isocrate & Demosthene τυγχάνειν τῶν δικαίων dicitur: à Demosthene etiam τὸ δικαίον ἔχειν. Cicero in eadem, Hic Philodamus postquam ius suum obtinere non potuit, ut humanitatem

manitatem consuetudinemq; suam retineret, laborabat. Alibi ius suum retinere dixit, in eundem actione 1111. Hoc edicto non Siculi, sed isti ipsi equites Romani qui ius suum retinere se contra Apronium posse erant arbitrati, splendidi homines & alijs Prætoribus gratiosi, uincti Apronio traditi sunt. Rem uel causam ad exemplum pertinentem uocabant, quam nunc materiam consequentiae importantiaq; dicunt. Plinius ad Traianum epistola uigesima prima, Quid ergo debeam sequi rogo domine scribas, præsertim cum pertineat ad exemplum. Idem alibi ad Geminium libro 1x. Referre exempli pro eodem ferme dixit. Constitutam diem dicebant, quam nunc præfixam aut assignatam dicunt: & statos dies, quos nunc ordinarios. & Edere, quod nunc per scriptum dare, uel per declarationem dicunt. & Amittere è manibus, pro uacuare manus & se desistere. Idem in eadem, Tamen hoc nouum genus iniurie ferre nemo posset, te cum tuos omnes fructus publicano tradidisses, & rem de manibus amisisses, tum bona tua repetere ac persequi iudicio. Idem in v. Num te cum pluribus confirmasses redditurum, posteaquam Cordius pro testimonio dixit te sibi reddidisse, finem retinendi fecisti? quod intellexisti te præda de manibus amissa testimonium tamen effugere non posse. Amittere alioquin dimittere significat. Terentius in Phorm. Nunc amitte quæso hunc. Idem, Ego in cum infelix incidi locum, ut neque eius sit mihi amittendi nec retinendi copia. Circumducere edictum dici debet, quod nunc lingua uernacula rebatuere defectum appellat, quo uerbo Ulpianus usus est in leg. Et post edictum, de iudicijs. Quod nunc dicimus defensor ex parte sua poterit informare: illi dicebant, Reus testimoniū denuntiare poterit & inquire

*Res & causa
ad exemplū per-
tinentis.*

*Exempli refer-
re.*

*Dies constituta.
Dies stat.
Edere.
Amittere è
manibus.*

Amittere.

*Circumducere
edictum.*

*Reum testimo-
niū denuntiare.*

Inquirere.
Testibus denun-
tiare.
Persona.
Ferre alienam
personam.
Cernere here-
ditatem.

inquirere. Plinius libro VI. Epist. Addidit etiam petendum à Consulibus ut referrent sub exemplo legis ambitus de lege repetund. an placeret in futurum ad eam legem adijci, ut sicut accusatoribus inquirendi testibusq; denunciandi potestas ea lege esset, ita reis quoque fieret: de quo uerbo alibi dicendum est. Quam nunc qualitatem procedendi in litibus dicimus, Latine persona dicitur. Cicero pro Plancio, Multosq; menses à capite meo non discessit abiecta quaestoria persona, comitisq; sumpta. Quintilianus in IIII. In epilogo uero licet totos effundere affectus, & fictam orationem induere personis. Idem alibi, Declamaturus autem positas in affectibus causas proprijs litigatoris personis debet induere. Vnde ferre alienam personam, Lilius in III. ab Vrbe condita dixit: & Plinius in epistolis, pro assumere qualitatem, ut forenses loquuntur. Hæc habui nunc obiter quæ dicerem ad instaurationem latinitatis pertinentia, quod ad mores nostros attinet: dicemus & alia nonnulla sparsim prout locus quisque poposcerit, & in mentem nobis uenerit. Nunc longius quàm institueramus euagati eò tandè reuertamur unde digressi sumus. Cernere hereditatem dicebant, pro adire, autore Festo. Cicero ad Att. lib. VI. Quare adiunges Ausidium nostrum hominem semper amanti me, nunc credo eò magis quòd debet etiam fratris Appij amorem erga me cum reliqua hereditate creuisse. Et lib. XI. Literas tuas accepi pridie nonas Febr. eoq; ipso die ex testamento creui hereditatem, id est, adiui: est enim accusatiui casus. Idem ad Dolabellam, A te autem peto, ut me hanc quasi falsam hereditatē alienæ gloriæ sinas cernere. Utitur & Lilius lib. IIII. secundi bel. Punici. Sic accipitur in l. Cretionū, de iure deliberandi, in cod. Iustiniani. Videamus

Gentilitas.
Gentiles.
Gentilitas
unde.
Gentilitatis
ius.
Ad agnatos
& gentiles de-
ducendi.
Decollare pro
fallere.

mus quid apud antiquos iuriscōsultos gentilitas fuerit. Cicero in Topicis, Gentiles sunt, inquit, qui inter se eodē nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit, qui capite non sunt diminuti. Nihil enim uideo ad hanc definitionem Scaeuolam Pontificem addidisse. Gentiles sunt (inquit Boëthius) qui eodem nomine inter se sunt, ut Bruti, ut Scipiones. quòd si serui sunt, nulla gentilitas esse potest. quòd si libertinorum nepotes eodem nomine nuncupentur, gentilitas nulla est: quoniam ab antiquitate ingeniorum gentilitas dicitur. quòd si rursus in familia gentis suæ non manserint, gentiles iam esse non possunt. Fuit autē ius gentilitatis, ut ius stirpis apud antiquos. Vnde Cicero libro I. de Oratore, Quid qua de re inter Marcellos & Claudios patricos Centumuii iudicauerunt? cum Marcelli Auli liberti filij stirpe, Claudij patricij eiusdem hominis hereditatē gente ad se dicerēt redijse: non ne in ea causa fuit oratoribus de toto stirpis ac gentilitatis iure dicendum? Simile illud eiusdem pro Cornelio Balbo, Simul illud, inquit, nesciebat, prædiorum nullam esse gentem. emptioibus ea sole-re sæpe ad alienos homines, sæpe ad infimos, non legibus tanquam tutelam peruenire. Inde illud prouerbiale apud antiquos, Ad agnatos & gentiles est deducendus. Varro lib. I. rerum rusti. de uitibus loquens, duo in primis spectasse uidentur Italici homines in colendo, possent ne fructus pro impensa ac labore reddere: & utrum saluber locus esset, an non: quorum si alterutrum decollat, & nihilominus uult colere, mente est captus, atq; ad agnatos & gentiles est deducendus. Columella lib. I. Portius quidem Cato censebat in emendo agro inspiciendoq; præcipue duo esse consideranda, salubritatem cœli & ubertatem loci

loci: quorum si alterutrum deesset, & nihilominus uellet incolere, mente esse captum, atq; eum ad agnatos & gentiles deducendum. Quum igitur furere hominem significare uolebant, ad agnatos & gentiles deducendum dicebant. Vnde Iustinianus libro 1. Institutionum, Furiosi quoque & prodigi licet maiores uiginti quinque annis sint, in curatione sunt agnatorum ex lege x 11. tabul. Tria igitur hæc erant iura apud antiquos, agnationis, gentilitatis, stirpis. Papinianus, de probationibus, Quoties queritur, genus uel gentem quis haberet nec ne: eum probare oportet. Sed nobiliorum fuisse uidetur gentilitas, ut ex illa definitione Ciceronis apparet, eorum scilicet qui imagines generis sui proferre poterant. Inde Tranquillus in Vespas. Flauia gens, inquit, obscura illa quidem, ac sine ullis maiorum imaginibus, sed tamen Reipublicæ nequaquam poenitenda. Vnde imagines pro nobilitate generis accipi sæpe solent. Cicero de lege Agraria significare uolens se nouum hominem, id est, nulla generis nobilitate commendabilem, Consulem tamen factum, ita ad populum inquit, Quemadmodum cum petebam nulli, me uobis autores generis mei commendarunt: sic si quid deliquero, nullæ sunt imagines quæ me à uobis deprecentur. Idem in Pisonem, Obrepisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quarum simile nihil habes præter colorem. Fumosas imagines appellauit Cicero antiquissimi generis stemma: ut legi omnino debeat apud Iuuenalem, Fumosos equitum cum Dictatore magistratos. Hoc autem ius quesuisse se ab Aedilitate gesta his uerbis refert Cicero ultima in Verrem acti. Ob earum rerum laborem ac sollicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in Senatu sent

Furiosi.
Prodigi.

Gentilitas &
agnatio.

Imagines.

Nouus homo.

Fumose ima-
gines.

sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius, imagines, ad memoriam posteritatemq; prodendam. Ex quo loco apparet ex honoribus gestis imagines familiarum comparari, aut etiam retineri solitas esse. Vnde in principio legis Agrariæ, Est hoc in more positum Quirites institutoq; maiorum, ut ij qui beneficio uestro imagines familiæ suæ consecuti sunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficij uestri cum suorum laude coniungant. Qua in oratione nonnulli aliquando digni maiorum loco reperiuntur. Plerique autem hoc perficiunt, ut tantum maioribus eorum debitum esse uideatur, unde etiam quod posteris solueretur, redundaret. Illam autem orationem de lege Agraria Cicero cum in Consulatu esset, ad populum habuit. Qui autem ius gentilitatis & maiorum imagines nullas habebant, ij terræ filij, & à sese orti, & homines noui uocitabantur: quibus locutionibus Cicero non semel usus est: ut libro septimo epistol. Cornelius quidem tuus familiaris summo genere natus, terræ filius. Summo autem natus genere per Ironiam ab eo dictum est. Persius, Præsto est mihi Manius hæres, Progenies terræ. Et Iuuenalis, Vnde fit ut malim fraterculus esse Gigantum. Lactantius libro 1. Institutionum de Saturno loquens, coeli & terræ filio, Queramus ergo, inquit, quid ueritatis sub hac figura lateat. Minutius Felix sic argumentatus est, Saturnum, cum fugatus esset à filio, in Italiamq; uenisset, coeli filium dictum, quod soleamus eorum, quorum uirtutem miremur, aut eos qui repentinè aduenerint, de coelo cecidisse dicere. Terræ autem, quod ignotis parentibus natos terræ filios nominemus. Hæ imagines Stemmata etiam uocabantur: ut in illo Satyrici loco, Stemmata quid faciunt?

Terræ filij.
À sese orti.
Homines noui.

Terræ progenies.
Fraterculus Gigantum.

Coeli filij.

Stemmata.

faciunt? Verbum est Græcum, quemadmodum & genealogia. Cerea autem erant simulachra per armaria disposita: unde illud eiusdem, Tota licet ueteres exornent undiq; ceræ Atria, nobilitas sola est, atq; unica uirtus. Tranquillus in Galba, Neroni Galba successit, nullo gradu contingens Cæsarum domū: sed haud dubie nobilissimus, magnaq; & ueteri profapia, ut qui Imperator in atrio stemma proposuerit, quo paternam originem ad Iouē, maternā ad Pæsiphæā Minois uxorē referret. Mos autem olim fuit Romanæ, ut imagines maiorum in funeribus ducerentur ad gentilitatem ostendendam: id quod Cicero ostendit in secundo de Oratore, Brute quid sedes? quid anum illam patri nunciare uis tuo? quid illis omnibus quorum imagines duci uides? quid maioribus tuis? De anu Iunia agnata Bruti loquens, quæ funere efferebatur. Et pro Milone, Nec uero nō eadem ira deorū hanc eius satellitibus iniecit amentiam, ut sine imaginibus, sine cantu ac ludis, sine exequijs, sine lamentis, laudationibus, spoliatus illius supremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici solent, amburetur etiam abiectus. Quo in loco ceremonias omnes funerū Cicero strictim enumerauit. Plinius libro tricesimo quinto, Apud maiores, inquit, in atrijs imagines erant quæ spectarentur: expressi uultus singulis disponebantur armarijs, ut essent imagines quæ comitarentur gentilitia funera, semperq; defuncto aliquo totus aderat familiæ eius qui unquam fuerat populus. Stemmata uerò lineis discurrebant ad imagines pictas. Tablina uerò codicibus implebantur & monumentis rerum in magistratu gestarum. Aliæ in foribus & circa limina animorum ingentium imagines erāt, affixis hostium spolijs, quæ nec emptori refringere liceret, quæ etiam dominis mutatis domus ornamen-

Imagines maiorum in funeribus.

Funerum ceremonias.

Stemmata. Tablina.

ta erant. Hactenus Plinius. Pro ijs (ut opinor) posteriora tempora insignia gentilitia habuerunt, quæ arma uulgò uocantur. quæ ipsa quoq; primum ut simile est ueri, uirtutis præmia fuerunt, ac rerum præclare gestarum decora. Quæ tamen gestantium nonnulli hodie atque etiam pleriq; moribus ac uitæ instituto hoc certè perficiunt, ut tantum maioribus eorum honoris debitum esse uideatur, unde etiam quod posteris solueretur redundaret, ut Cicero supra de imaginibus dixit. Verumenimvero huiusmodi imaginum iura ac nobilitatis insignia damnatione reorum amittebantur: id quod Cicero docet his uerbis in oratione pro Sylla: Nam ipse quidem si erit uestro iudicio liberatus, quæ habet ornamenta, quæ solatia reliquæ uitæ quibus letari & perfrui possit? Domus erit (credo) exornata, aperientur maiorum imagines, ipse ornatum & uestitum recuperabit. Omnia iudices hæc amissa sunt: omnia generis, honoris, nominis insignia atque ornamenta unius iudicij calamitate occiderunt. Fuerat autem Sylla antea ambitus damnatus, qua damnatione omnia hæc amiserat. tunc autem altero crimine repetebatur. Plinius libro nono Epistolarum: Subitas imagines appellat nobilitatem parum antiquam, sed repente fortunæq; beneficio quæsitam. Quo modo nostris temporibus multi extiterunt ignotis natalibus orti, qui ne auum quidem aut etiam patrem ciere aut possent, aut auderent: qui subitarijs Principum beneficijs & aulicorum suffragationibus supra ciuile fastigium euecti, ingentium splendorumq; gentilitatum fundamenta iecerunt: partim eorum tantis ornamentis digni, partim indignissimi: quæ magna est multitudo. Sic uerò illa statuit rerum humanarum arbitra, uaga, inconstans, incerta, indignorumq; faulrix, à ple-

Insignia gentilitia, uulgò arma.

Subita imagines.

Fortuna.

k risq;

risq; etiam caeca existimata, & quae in tota ratione mortali-
 lium sola utranq; paginam facit: sed quae tamen Deorum
 cultu iam pridem exploso una omnibus horis, omnium ore
 colitur, fidei iam numine uirtutisq; neglecto. Plinius igitur
 ad profocerum libro nono Epistolarum: Neq; ardentius
 tu pronepotes quam ego liberos cupio. quibus uideor à meo
 tuoq; latere prouum ad honores iter, & audita latius nomi-
 na, & non subitas imagines relicturus. nascantur modo, &
 hunc nostrum dolorem gaudio mutant. Verum haec episto-
 la & aliae non paucae in codicibus impressis non leguntur.
 nos integrum fermè Plinium habemus: Primum apud Pa-
 risios repertum opera Iucundi sacerdotis, hominis antiqua-
 rij architectiq; nobilis. Non temere igitur lingua uernacula
 Gentiles. Gentiles homines pro nobilibus appellat, quasi ingenuos
 ab origine gentis, & quorum maiores seruitutem nullam
 ascriptitiij. prorsus seruierunt: uidelicet ab ascriptitijs & conditione
 quadam obnoxijis distinguere eos uolens, qui ob id eadem
 Villani. lingua Villani dicuntur, quod uillae (unde uillici dicti)
 ascripti, & colonariae conditioni addicti, aut ipsi sint, aut
 eorum maiores fuerint. quarum rerum uestigia non obscu-
 ra multis in locis extant. quod tamen nomen loquentium in-
 scitia in contumeliam iam uertit. Villanum enim & uilem
 Villanus. uernacula simplicitas confundit. Dicemus & nonnihil ad
 Villis. hoc pertinens de libertinis & ingenuis. Dicentur & alia
 fortasse ad antiquitatis iuris cognitionem pertinentia, ut
 quisq; locus dicendi nobis ansam praebuerit, & dicendorum
 admonuerit.

Ex eadē l. paulò post, de Trib. milit.

Interdum xx. fuerunt, interdum plures.) Lego, seni fue-
 runt. Liuius lib. IIII. ab Vrbe cond. Peruicerunt igitur ut
 Tribuni mili-
 sum, Tribunorum militum potius quam Consulum comitia ha-
 berent

berentur. haud dubij quin sex locis (tot enim iam creati li-
 cebat) & plebeij crearentur. Idem libro v. Comitua utrius-
 que populi longè diuersa ratione facta sunt. Romani auxere
 Tribunorum militum consulari potestate numerum, octo
 (quot nunquam antea) creati. Veientes contra tædio annuae
 ambitionis Regem creauere. Deinde libro vi. ad consularia
 comitia reditum esse ait. Fuerunt & Tribuni militares in
 legionibus, sed alterius erant generis, nec consulari potesta-
 te: de quibus idem Liuius libro nono. Duo imperia eo anno
 dari coepta per populum, utraq; pertinentia ad rem milita-
 rem. Vnum, ut Tribuni militum senidemi in quatuor legio-
 nes à populo crearentur: quae antea perquam paucis suf-
 fragio populi relictis locis Dictatorum & Consulum fer-
 mè fuerant beneficia. Alterum, ut Duumuiros nauales, &
 reliqua. Hi à Græcis Chiliarchi dicuntur, pro quo Hierony-
 mus Tribunum Exodi x viii. dixit. Id est, mille uiris præ-
 fectum & decem Centurionibus. Fuit enim hic ordo castren-
 sis, ut miles Centurionis, Centurio Tribuni, Tribunus Le-
 gati, Legatus Consulis, Magister equitum Dictatoris pa-
 reret imperio: ut autor est Liuius libro octauo ab Vrbe con-
 dita. Hunc autem errorem sic irrepsisse existimo. cum enim
 seni hoc modo scriptum librarij reperissent vi. cum ni syl-
 laba supraposita, ita ut v, & i, sex facerent, & ni superpo-
 situm esset: existimauerunt uiceni legendum esse, literas
 numerales pro syllaba accipientes. Tribuni militum fortasse
 dici hodie possunt quos Marechalcos uocamus, aut certè
 praefecti militum.

Ex eodem s.

Populiq; consensu partim in carcere necati, ita rursus
 Respub. suum statum recepit.) Desunt hic haud dubiè IIII.
 uerba. Addo igitur, partim in exilium acti. nunquam enim

k 2 hæc

Chiliarchi.
Ordo castræsis.

Miles.
Centurio.
Tribunus.
Legatus.
Consul.
Magister equi-
tum.
Dictator.

Tribuni.
Praefecti mili-
tum.

Partim.

hæc particula partim non geminata reperitur. Cicero in 11. de Oratore : Sed eorum partim in pompa, partim in acie illustres esse uoluerunt. Idem : Eorum partim ita leuia sunt, ut contemnenda sint, partim etiam si quid habent adiumenti, sunt nonnunquam eiusmodi, ut insit in ijs aliquid uitij. Hoc etiam in Liuiio intelligi potest. Is enim refert ex Decemuiris Appium & Oppium in uincula coniectos spontanea morte iudicium præuenisse, eorum autem collegas exilij causa solum uertisse. Apud autores autem Latinos multa sunt huiusmodi librariorum hallucinatione mutilata loca, cum duo incisa membra ue ab eadem dictione incipiunt, et aberrante librarij oculo alterum omittitur.

Ex paulò post.

Tunc ut aliquos plures patres haberent.) Lego aliquot septimo casu, id est, aliquot magistratibus. Liuius libro sexto in fine : Ita ab diutina ira in concordiam redactis ordinibus, cum dignam eam rem Senatus censeret esse, ut ludi maximi fierent, & dies unus ad triduum adijceretur, recusantibus id munus Aedilibus plebis, conclamatum à patricijs est iuuenibus, se id honoris Deorum immortalium causa libenter acturos ut Aediles fierent. Quibus cum ab uniuersis gratiæ actæ essent, factum Senatusconsultum, ut duos uiros Aediles ex Patribus dictator populum rogaret. Idem libro septimo : Annus hic insignis nouis duobus magistratibus Prætura & curuli Aedilitate : hos sibi patricij quaesiuere honores pro concessio plebi altero Consulatu. Plutarchus in Mario : Post Tribunatum, inquit, maiorem Aedilitatem petiuit. Duo enim erant ordines Aedilium : Alter, in quo ipsi Aediles in iure dicendo sellis incuruos pedes habentibus utebantur : & hic nomen magistratus retinebat. Alterum popularem magistratum appellabant. Eodem die

Aediles curules.

Aedilium ordines duo.

de utroq; comitia habebantur. Curules à curru prima breui scribendum, ut disertus à dissero, & ligula à lingua, offella ab offa, & mamilla à mamma. De plebeia Aedilitate Iuuenalis : Et de mensura uis dicere, uasa minora Frangere pannosus uacuis Aedilis ulubris. De patricia, Cicero in Verrem, Actione ultima : Nunc sum designatus Aedilis. habeo rationem quid à populo Romano acceperim. Mihi ludos sanctissimos maxima cum cæremonia Cereri, Liberò, Liberæq; faciendos : mihi Floram matrem populo plebiq; Romanæ ludorum celebritate placandam : mihi ludos antiquissimos qui primi Romani sunt nominati, maxima cum dignitate ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq; esse faciendos : mihi sacrarum ædium procurationem : mihi totam urbem tuendam esse commissam. Ob earum rerum laborem & solitudinem, & reliqua, quæ supra transcripsimus de gentilitate loquentes. Inde illa uerba duodecim tabularum : Suntq; Aediles curatores urbis, annonæ, ludorumq; solennium, ollisq; ad honoris amplioris gradum is primus ascensus esto.

Ex eadem lege.

Deinde cum esset necessarius magistratus qui hastæ præesset, Decemuiri litibus iudicandis constituti sunt.) Lego Centumuiri. Centumuiralia iudicia à Centumuiris sunt dicta. nam cum essent Romæ xxxv. tribus, quæ & curiæ sunt dictæ, terni ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandum, qui Centumuiri appellati sunt : & licet quinque amplius quam centum fuerint, tamen quò facilius nominarentur, Centumuiri sunt dicti. Autor Festus. Hastæ autem omnino legendum est, licet Accursius aliter sentiat. Est enim hasta centumuiralis idcirco dicta, quòd Centumuiri hasta in foro suo posita iudicabant. Vnde Tranquillus in

k 3 Aug.

Curules.

Centumuiri.

Tribus Romæ

xxxv.

Curie.

Hastæ.

Centumuiralis

hastæ.

Græcè non legerunt: cum tamen ad uerbum traductum sit
 Καὶ μὲν ποίησιν καρπὸν, εἰ ἡ μέγε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκοπήσιν
 αὐτῶν. Hunc locum sic uertissem: Et si quidem fecerit fructū,
 finas eam uiuere: sin secus, in futurum succidas eam. Est enim
 Anantapodo-
 eon.
 schema Græcum quod Anātapodoton dicitur Atticæ linguæ
 proprium, oratio scilicet uno membro defecta, quo schemate
 Aristophanes in Pluto usus est, Καὶ μὲν ἀποφίνο μόνῳ
 ἀγαθῶν ἴσαρ ἀτίαν ἐμὲ ὑμῖν, δι' ἐμὲ τε ζῶντας ὑμᾶς. εἰ-
 δὲ μὴ, ποιήστω τῶν ὅτι γ' ἄρ' ὑμῖν δοκῆ. Vbi ἐάσατέ, id est,
 finite me abire, subintelligendum. Hoc tamen schemate Ci-
 cero in fine Bruti usus est, de oppressa Republica loquens:
 Equidem, inquit, etsi doleo me in uitam paulò serius, tanquā
 in uiam ingressum, priusquam confectū iter sit, in hanc Rei-
 publicæ noctem incidisse, tamen ea consolatione sustentor,
 quam tu mihi Brute adhibuisti tuis suauissimis literis: qui-
 bus me forti animo esse oportere censebas, quòd ea gessissem
 quæ de me tacente ipsa loquerentur, mortuoq; uiuerent: quæ
 si rectè esset salutis Reipublicæ: sin secus, interitu ipso testi-
 monium meorum in Republica consiliorum darent. Quo in
 loco præposterè uulgò legitur mortuo uiuerentq; pro mor-
 tuoq; uiuerent. In quibus uerbis quæ mutilata esse aliquan-
 do credidimus, quatuor hæc uerba subintelliguntur, perpe-
 tuam mihi gloriam compararent, ante hanc particulam sin
 secus. quanquam si legatur salute in ablatiuo, plena erit ora-
 tio, quod magis probandum est, ut quidem distingamus post
 uerbum esset, si rectè esset, εἰ εὖ εἶχε. Hoc autem schema tri-
 bus modis usurpatur, in principio, in medio, & in fine, ut do-
 cet interpres Aristophanis. In illo autem loco Luca, & in
 hoc Ciceronis, in medio est anantapodoton. Exemplum au-
 tem eius quod fit à fine, inuenimus et apud eundem lib. vii.
 Epistol. Attic. Responso Pompeij grata populo, & probata
 conc

Emendatus lo-
cus Ciceronis.

concioni esse dicuntur. Ita putaram. Quæ quidem ille si re-
 pudiarit, tacebit: si acceperit. Vtrum igitur mauius inquires?
 Responderem si quemadmodum parati essemus, scirem.
 Quorum uerborum hæc fermè sententia est. Cæsar in bello
 ciuili ad Pompeium & ad Senatum Legatos miserat. His
 Pompeius pacis condiciones tulit ad Cæsarem referendas,
 quod factum Pompeij gratum populus habuit, ut in concio-
 ne declarauit: hoc autem ita futurum Cicero præuidisse se di-
 cit. Si igitur, inquit Cicero, Cæsar condiciones latas non ac-
 ceperit, nihil respondebit, sed rem armis geret: sin acceperit,
 Legatos iterum mittet. Quam clausulam aut aliam non ab-
 similem Cicero figuratè reticuit. Non igitur uitio dandum
 est interpreti quod ad hunc locum pertinet. figuram enim
 Græcā imitandam esse iudicauit. eiusdem modi fortasse illud
 est in epist. diui Petri priore, ca. 11. ὑμῖν οὐδὲν ἢ τιμὴ, τοῖς
 πιστεύουσιν. ἀπεδοῦσσι δὲ. Alioqui constructio eius loci ex-
 plicari non potest. Vobis autem honor qui creditis, contuma-
 cibus autem, uel non credentibus autē. ubi ἀσχύνη uel ἀτι-
 μία, uel quid simile subintelligitur. Hoc autem uerbosius for-
 tasse dixi: sed res mihi digna cognitione uisa est. Nos enim
 aliquando, ut diximus, in huiusmodi locis hæsimus. ~~Arbitrio
 meo non oportet illud, quod dicitur, in fine, ut in fine
 Luca ca. x 11. Videte et caute ab omni auaritia, quia nō in
 abundantia cuiusquam uita eius est ex ijs quæ possidet, Οὐδὲν
 τε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, ἐπεὶ οὐκ ἐν τῷ πε-
 ραλούμεν τινὶ ἢ ζῶν αὐτῶ ἐστὶν, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐ-
 τῶ. Vbi pulcherrima sententia ~~in fine, ut in fine
 Luca ca. x 11. Videte et caute ab omni auaritia, quia nō in
 abundantia cuiusquam uita eius est ex ijs quæ possidet, Οὐδὲν
 τε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, ἐπεὶ οὐκ ἐν τῷ πε-
 ραλούμεν τινὶ ἢ ζῶν αὐτῶ ἐστὶν, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐ-
 τῶ. Vbi pulcherrima sententia~~ Videte (inquit dominus
 noster) & caute ab acquirendi cupiditate, si quidem non
 in redundando cuiquam ipsi uita est ex facultatibus suis.
 Significare autem his uerbis uoluit uitam hominis non in~~

+ tam facile

Luca locus.

Erratum in
sententia. + sub def

eo sitam esse uel eo subnixam, quo facultates eius iustam et sufficientem sortem exuperant, et quo per interuersas res alienas auctiores factae sunt. Πλεονεξία enim quo uerbo Lucas usus est, non quamuis auaritiam significat, sed affectionem illam animi circumscribendi auidam, et ex communi aceruo pleniores sibi partes desumere paratam. Omni autem auaritia in Graeco non legitur. Eodem pertinet illa Hesiodi celebris sententia: Νήπιοι, δὲ ἰσασίη ὄσω πλέον ἡμῖσιν πάντος, Stulti, inquit, nesciunt quanto plus dimidium sit toto. Nam illud in eodem capite: Ignem ueni mittere in terram, et quid uolo nisi ut accendatur? Graecè aliter legitur: καὶ τί θέλω εἰ ἢ δὴ ἀνέφθῃ; Et quid uolo si iam accensus est? ~~videtur hoc fore autem propter quod~~ Sed iam satis superque de his diximus, quae certè destinata sibi otiosamque disputationem desiderant. Haec enim pauca ex multis in manus inciderunt ex uno tantum Euangelista, quae tamen Laurentius non attigit, tametsi ex professo id aggressus: qui nisi huius instituti inuidiam omnem ad sese prae-traxisset, nos uerbum de hac re facere haudquaquam auderemus. tametsi res est multis iam in hac etiam urbe nota, aut certè aestimabilis, id est, literarum Graecarum studiosis, ne nos imposturam forte facere inter nescios linguae peregrinae his adnotandis uideamur.

Pleonexia.

Lucia locus.

Ex eadem lege in §. Et haec omnia.

Qui praefectus olim constituebatur.) Legendum fortasse constituebat urbem. Hunc autem praefectum urbis Augustus primum instituisse uidetur ex Tranquillo in Augusto, Quoque plures partem administrandae Reipublicae caperent, noua officia excogitauit, curam operum publicorum, uiarum et aquarum, a luci Tyberis, frumenti populo diuidenti, praefecturam urbis. De Praefecto autem Latinarum Gellius

Praefectus Latinarum.

Gellius libro XIII. Praefectum urbi Latinarum causa relictum Senatui habere posse Mutius negat, quoniam ne Senator quidem sit, neque ius habeat sententiae dicendae. Marcus autem Varro et Atteius Capito, ius esse Praefecto Senatus habendi dicunt. Idem alibi Varro eos ponit, per quos more maiorum Senatus haberi solet, eosque nominat Dictatores, Consules, Praetores, Tribunos plebis, Interregem, Praefectum urbis. Ex his uerbis Gellij, Praefectus urbis et Latinarum idem fuisse uidetur. De feriis Latinis Macrobius libro primo: Conceptiuae, inquit, feriae sunt quae quotannis a magistratibus uel sacerdotibus concipiuntur in dies certos uel incertos, ut sunt Latinae, Sementinae. Idem: Quare nec Latinarum tempore quo publicae quodam induciae inter Romanum populum Latinosque firmatae sunt, inchoari bellum decebat. Sensus est igitur, ut arbitror, Praefectum urbis olim constituendae urbi creatum esse: deinde Latinarum causa plerumque creari solitum: quod obseruabatur quotannis. Quod autem hic de quaestionibus publicis dicitur a Sylla institutis, id Cicero ita scribit in Bruto de Carbone Oratore loquens: Hic optimus illis temporibus est habitus, eoque forum tenente plura fieri iudicia coeperunt. nam et quaestiones perpetuae hoc adolescente constitutae sunt, quae antea nullae erant. Lucius enim Piso Tribuni plebis legem primus de pecunijs repetundis, Censorino et Manlio Consulibus, tulit. Quaestiones hic pro iudicijs publicis intelligi debent, quemadmodum supra satis differuimus.

Senatus per quos haberi poterat.

Praefectus urbis.

Latina feriae.

Quaestiones perpetuae.

Ex eadem lege. §. Fuit post.

Quem populus Rom. Sophyn appellauit.) Legendum Sophon. Sophi dicti sunt non modo sapientes, quales septem illi aequales qui ἐπτά σοφοί, id est, septem sapientes dicuntur, sed etiam docti et acuti. Vnde antiqui cum aliquem laudare uoleb

sophi.

uolebant, Sophon appellabant. Hinc illud Plinianum in Epistolis: Sequuntur auditores actoribus similes, conducti et redempti mancipes, conuenitur à conductis et redemptis, in media basilica tam palam sportula quam in triclinio datur: ex iudicio in iudicium pari mercede transitur, unde iam nō inurbanè Σοφοκλῆς ἀπὸ τῆς σοφοῖ καλῆς dicuntur. isidē Latinum nomen impositum est Laudicœnis, et tamen crescit in dies sceditas utraq; lingua notata. Actores causarum (inquit Plinius) sportularum mercede laudatores sibi redimebant: qui orantibus succlamarent sophos, id est, scitus, uel scite potius, circumflexa posteriore syllaba σοφῶς, ut cum dicimus scitè aliquid dictum, id est, doctè et acutè. Ex quo Sophocleis Græco uocabulo dicti sunt illi, et Latine Laudicœni, hoc est, cœna pacta laudari sese iubentes. Inde illud Martialis: Grande sophos, id est, magna uoce acclamatum.

Σοφοκλῆς.
Laudicœni.

Σοφῶς.
Σοφός.

Sophocleis.

Et paulò post, de Marco Portio. §.

Sed plurimi filij eius.

Cato. Cato unicum filium superstitem reliquit. Plurimi igitur libri intelligendum, non plurimi filij. Hic est ille Cato elogio Liuiano clarus, lib. nono de bello Macedonico. Et Marci Tullij libro primo de Oratore.

Ex l. eadem. §. Etiam Lucius Crassus.

Lucius Crassus,
& Quintus
Scauola.

Hunc Cicero ait Iurisconsultorum disertissimum. De quo et Quinto Scauola idem in Bruto ita inquit: Noli, inquam, Brute existimare his duobus quicquam fuisse in nostra ciuitate præstantius. Nam cum constet (ut antè dixi) consultorū alterum disertissimum, disertorum alterum consultissimum fuisse: sic in reliquis rebus dissimiles erant inter sese, statuere ut tamen non possis utrius te malle similiorem. Crassus erat elegantium parcissimus: Scauola parcorum elegantissimus. Crassus in summa comitate habebat etiam seueritatis

satis,

satis, Scauola multa in seueritate non deerat tamen comitas. Cicero igitur non Publium Mutium Iurisconsultorum disertissimum dixit, sed Quintum Mutium huius filium, cuius meminit Pomponius sequenti §. Ita hallucinatus uidetur Pomponius hoc in loco. Nam si de Crasso intelligas, eodem reuolueret: fuit enim disertorum consultissimus, non disertissimus consultorum.

Et paulò post, de Seruio Sulpitio.

In causis orandis primum locum, aut pro certo post Marcum Tullium obtineret.) Lego, aut certè, pro aut saltè, quæ locutio frequētior est apud doctos, quam ut egeat nunc exemplo, unū tamen nunc subit Ciceronis in Bruto, Quo enim, inquit, uno uincebamur à uicta Græcia, id aut ereptum illis est, aut certè nobis communicatum. de eloquentia loquens.

Aut certè.

Ex eadem, paulò post.

Cumq; eum sibi respondisse de iure.) Aut sensus nullus erit, aut respondentè legendum. De hoc Seruio et Cicerone Brutus ad Ciceronē ita inquit in Bruto Ciceronis: Mihi et tu uideris tantū iuris ciuile scire uoluisse, quantū satis esset oratori; et Seruius eloquentiæ tantū accepisse, ut ius ciuile facile posset tueri. Et paulò inferius Cicero ad Brutum: Sic enim, inquā, Brute existimo, iuris ciuile magnum usum, et apud Scauolā, et apud multos fuisse: artē in hoc uno, quod nunquā effecisset ipsius iuris scientia, nisi eam præterea didicisset artem, quæ doceret rem unam uniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambiguā primum uidere, deinde distinguere, postremò habere regulam qua uera et falsa iudicarentur: et quæ quibus propositis essent, quæq; non essent consequētia. Hic enim attulit hanc artē omnium artium maximā, quasi lucē ad ea quæ cōfuse ab alijs aut respōdebantur aut agebantur,

Dialect

Dialectica laus. Dialecticam mihi uideris dicere, inquit. Rectè, inquam, intelligis : sed adiunxit etiam & literarum scientiam & loquendi elegantiam, quæ ex scriptis eius, quorum similia nulla sunt, facillimè perspicui potest, & reliqua quæ prosequitur Cicero, his consentanea quæ à Pomponio dicuntur. Vtinam uerò tres nunc Scruios haberemus pro sexcentis istis Accursianis, id est, tres ueros, iustos, germanosq; & (ut ita dicam) maiorum gentium Iurisconsultos, omnium disciplinarum politicarum cognitione instructos, pro spuris & degeneribus, & consultorum nomen ementitis : illorum tamen iandiu succidaneis. Huic Seruio Sulpitio in legatione defuncto Cicero statuam pro Rostris ponendam à Senatu impetrauit, habita oratione illa quæ Philippica nona dicitur, in quam multa de Sulpitij laudibus congestit.

Ex eadem, de Cicerone.

Sanè, non satis eū superlatino. Et eius extat oratio satis pulcherrima.) Lego non satis, sed sanè, uel omnibus quæ uidi exemplaribus refragantibus. *Commendatio orationis pro Ligario.* Tranquillus in Cæsare: Cum Ptolemæo Rege à quo sibi tendi insidias uidebat, bellum sanè difficillimum gessit. Satis autem particula cum superlatiua significatione dissidet. Et alioquin non pulcherrima tantum, sed etiam quam pulcherrima oratio illa dici debuit, à Quintiliano maximè commendata. Admirari enim non cessat ille quosdam orationis eius locos, ut illum: Quid enim Tubero tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat, & reliqua. Et rursus illum: Quid autem agimus Tubero? Et ita illum: Suscepto bello Cæsar, gesto iam ex magna parte, & reliqua. De hac oratione apud Plutarchum in Tullio ita legimus: In causa *Cæsar.* Quinti Ligarij, quæ apud Cæsarem Dictatorem acta est, fertur Cæsar ita animatus fuisse, ut Ligarium omnino pro

Orationis uis. condemnato haberet: & cum Cicero defensusurus uenit, dixisse ad amicos, Reum quidè damnare certissimum est, nihil tamen prohibet Ciceronem audire. Verùm idem ille qui hoc dixerat, mox agente Oratore, propositum damnandi tenere nō potuit. Prudentissima enim & artificiosa oratio cū gratia & plenitudine ad aures eius perueniens, tam uariè mentem eius affecit, ut sepe uultum coloremq; mutaret. Vbi uerò ad commemorationem pugne deuenit, cum in accusatorè acriter conuersus illa uerba dixit, Quid enim Tubero, tuus ille gladius, & reliqua: eo ista dicente, Cæsarem ita extra se positum & mente alienatum ferunt, ut toto corpore excusso, libellos quos manu tenebat, abijceret: denique ui coactus contra propositum animi reum absoluit. Idem de Tuberone, Sermone etiam antiquo usus affectauit scribere. Melius in quibusdam libris nō usus, sed uersus legitur. Versus autem intelligendi x i i. tabul. Huiusmodi enim uersibus compositæ erant, *Versus xij. tabul.*

Iuris disceptator qui priuata iudicet iudicari ue iubeat Prætor esto.

Iuris ciuilis custos esto. Huic potestati parento.

Quotcunque Senatus creuerit populus ue iusserit, tot sunt.

Vnde Cicero lib. i i. de Oratore, Discebamus enim pueri x i i. ut carmen necessariū, quas iam nemo discit. Duodecim x i i. autem loquēdi cōpēdio appellabātur leges x i i. tab. ut hoc *Duodecim.* in loco Ciceronis. Et alibi apud eundē, iam cætera in duodecim, minuēdi sunt sumptus lamētationesq; funeris, translata de Solonis ferè legibus. Huiusmodi autem uersus nonnulli erant obscuri propter uerborum antiquitatem, ut ille, *Uersum eiulatio funebris.* Mulieres genas ne radunto, ne ue lessum funeris ergò habento.

l Antiq

Antiquarij. Antiquarij autem homines dicti sunt qui uoces priscas & iam diu desitas curiosè conseruantur, quo uerbo Tranquillus usus est. hos Græci φιλαρχαίς appellant. Huiusmodi scriptores nostra memoria quidam extiterunt usque adeo in hoc uitio immodici, ut interpolandam linguam priscam suscepisse uiderentur. Quo nomine Tyberius ab Augusto saepe reprehensus est. de quo ita inquit Suetonius, Sed nec Tyberio parcit, exoletas interdum & reconditas uoces aucupanti. Marcum quidem Antonium ut insanum increpat, quasi ea scribentem quæ mirantur potius homines quàm intelligant. Antiquarium quendam his uerbis Favorinus apud Gellium reprehendit libro 1. Curius (inquit) & Fabritius, & Cornucanus antiquissimi uiri plane ac dilucide cum suis fabulati sunt, neque Auruncorum aut Sicanorum, aut Pelasgorum qui primi coluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ uerbis loquebantur. tu autem perinde quasi cum Euandri matre iam loquere, sermone multis annis iam desito uteris, quòd scire atque intelligere neminem uis quæ dicas, & c. Antiquarij etiam dicuntur antiquitatis nondum exoletæ studiosi peritiq; quorum scripta iucunda quadam rediuiuaq; interdum antiquitate ueluti distincta sunt. Qualis fuit olim Sallustius, & nostro tempore Theodorus Gaza doctorum elogijs eo maxime nomine commendatus. Propterea Quintilianus libro 1. Verba (inquit) à uetustate repetita non solum magnos assertores habent, sed etiam afferunt orationi maiestatem. Nam & auctoritatem antiquitatis habent, & quia intermissa sunt, gratiam nouitati similem parant. Sed opus est modo. Et paulò post, Ergo ut nouorum optima erunt maxime uetera, ita ueterum maxime noua. Iuuenalis, Ignotosq; mihi tenet antiquaria uersus.

Verba exoleta fugienda.

Antiquarij.

*Sallustius.
Theodorus
Gaza.*

EX

Ex eadem, de Massurio Sabino.

A' Tyberio Cesare hoc tamen illi concessum erat.) Hic locus in omnibus, quæ uidi, exemplaribus parum emendate legitur. Ego uero sic legendum arbitror, A' Tyberio Cesare hoc tum illi concessum erat, & ut obiter hoc quoque sciamus. Et paulò post de Labeone, Labeo ingenij qualitate & fidutiâ doctrinæ, qui & cæteris operis sapientiæ operam dederat.) Lego, Ut qui cæteris temporibus. Ingenij autem qualitate corruptum esse puto, fortasse pro facilitate. Et paulò post de Diuo Adriano, Cum ab eo uiri prætore peterent, ut sibi liceret de iure respondere: rescripsit eis, non hoc peti, sed præstari solere: & ideo si quis fidutiâ sui haberet, delectari se, populo ad respondendum se præpararet. Hunc locum Accursius intelligendum putauit, ut hoc peti à principe honeste non possit, licet à Principe honeste concedatur. Ego uero hoc dictum apophthegmaticum esse puto: hoc sensu, ut Adrianus dicat, non se id expensum beneficijs, sed acceptum potius ferre solitum esse. Hoc est, non existimare se beneficium ijs conferre qui indulto suo de iure responderent, sed ab eis accipere, ut quorum opera maxime delectaretur. Siquidem Spartianus de eo ita inquit, Omnes professores & honorauit & diuites fecit, licet eos questionibus semper agitauerit. Potest autem & commode sic intelligi, Nec hoc petendum esse à Principe, sed efficiendum esse. Hoc enim præstare significat. Cicero in tertio Officiorum, Sin autem dictum est non omne præstandum, quod dictum non est, id præstandum putas? id est, Si etiam non omnia implenda efficiendaq; sunt, quæ in uenditione dicta sunt. Præstare enim perficere est. Quintilianus, Præstare. Quamuis nò tam me uinceret præstandi quod exigebatur

l 2 fidut

fidutia, quàm negandi uerecundia. Sensus est igitur, Non oportere ueniam à Principe peti publicè responsitandi, sed impetràde ueniæ ipsi satis esse documentum sui dare, industriaq; suæ unumquenq; eousque specimen edere, ut uideatur præstare implereq; id munus posse. Proinde si quis ea fidutia fretus esset, in medium prodiret. Cicero lib. III, de Oratore in persona Craßi loquens, Equidem sæpe audiui de patre & de socero meo, nostros quoque homines qui excellere sapientiæ gloria uellent, omnia quidem quantum hæc ciuitas nosset, solitos esse complecti. Meminerant enim Sextum Helium, Marium uerò Manlium, nos etiam uidimus transuerso foro ambulante: quod erat insigne eum qui id faceret, facere ciuibus omnibus consilij sui copiam, Ad quos olim & ita ambulantes, & in folio sedentes, domi sic adibatur, ut nō solū de iure ciuili ad eos, uerū etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni deniq; aut negotio, aut officio referretur. Hæc fuit P. Craßi illius ueteris, hæc Titi Coruncani, hæc Scipionis prudētissimi hominis sapiētia, ut ad eos de omnibus diuinis atq; humanis referretur: ijdemq; & in Senatu, & ad populum, & in causa amicorū, & domi & militia cōsiliū suum fidemq; præstabant. Præstare interdū accipitur à iurisperitis, pro exitum rei in se recipere uel alienæ culpæ dispendium uelle luere: ut præstare euentū, præstare promissum alienum. Sic Cicero ad Vatinium, de seruo Dionysio, Si me amas, confice: quancunque fidem dederis, præstabo. Idem de Oratore, Perge uero Craße: istam enim quam uereris, ego præstabo: id est, ego in me recipio. hoc Græcè ἐγγυᾶσθαι dicitur. Demosthenes, τὸ τοίνυν ἐποίησα τὸ κήρυκος ἐρωτῶντος Αἰσχίνου, τίς ἀγορεύει βούλεται, εἰς ἀτιμῶσα πρὸς τῶν παρεληλυθότων, ἔδλε τίς ἐγγυᾶσθαι τὰ

Jurisperiti copiam sui faciebant.

Præstare fidem, & culpā, &c.

Ἐγγυᾶσθαι.

τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι. Id est, præstare rerum futurarū euentum. Dicitur & Ἀναδέχεσθαι.

Ἀναδέχεσθαι.

Ex lege secunda, de Legibus.

Lex est cui omnes homines, & reliqua.) Hæc uerba in antiquis exemplaribus non leguntur, sed lacuna relicta est textu Græco implenda, quæadmodū & in multis Pandectarum locis. pleriq; autē eiūsmodi sunt, ut expleri nō possint, cum ab autoribus qui hodie extant, repeti nequeāt. Hic uerò locus facile restitui potest ex Demosthene, cuius hodie orationes extāt numero supra sexaginta. Hic est ille Demosthenes orator nobilis, qui bonā partē orbis gloria sui nominis impleuit. Is igitur in oratione quæ in Aristogitonē prior inscripta est, ita inquit, καὶ τὸ ἐστὶν ἐπὶ νόμῳ ὡς πάντας προσήκει πείθεσθαι διὰ πολλὰ, καὶ μάλιστα ὅτι πᾶς ἐστὶ νόμος εὖρημα καὶ καὶ δῶρον θεῶν. δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων. ἐπανόρθωμα δὲ τῶν ἐκασίων καὶ ἀκασίων ἀμαρτημάτων. πόλεως δὲ σιωθῆκη κοινῆ, καθ' ἣν πᾶσι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν πόλει. Id est, Lex, cui omnes homines obtemperare cōuenit, cū ob alia multa, tū uel eo maxime, q; lex omnis inuētū quidē ac munus deorū est, decretū uerò hominū prudētū. ad hæc flagitiorū cōsultorū incōsultorūq; emēdatio. cōspirātis deniq; ciuitatis cōuentū, ad cuius præscriptū omnes in ciuitate agētes, uitā instituere par est. Arist. lib. III. Πολιτικῶν, Καὶ ὁ νόμος σιωθῆκη, καθάπερ ἔφη Ληκόφρων ὁ σοφιστῆς, ἐγγυητὴς ἀλλήλοις τῶν δικαίων, ἀλλ' ἔχοιτο ποιεῖν ἀγαθὸς καὶ δικαίος τὸς πολίτας. Lex est, inquit, cōsensus, ut Lycophron Sophista dixit, Sponsor inuicē iuris inter ciues, sed qui ciues bonos iustosq; efficere non possit. Cicero lib. III. de Legibus, Lex est, iustorū iniustorūq; distinctio, ad illam antiquissimā & rerū omnium principem expressa naturam, ad quam leges hominū diriguntur: quæ supplicio

Demosthenes.

Lex.

improbos afficiunt, & defendunt & tuentur bonos. Idem lib. i. Lex est ratio summa, insita à natura, quæ iubet ea quæ facienda sunt, prohibetq; contraria. Eadem ratio cum est in hominis mente confirmata & confecta, est lex. Itaq; arbitrantur prudentiam esse legem, cuius ea uis sit ut recte facere iubeat, uetet delinquere. Eamq; rem illi Græco putant nomine à suum cuique tribuendo appellatam, ego nostro à legendo. Nam ut illi æquitatis, sic nos delectus uim in lege ponimus. Et paulò post, Sed quoniam in populari oratione omnis nostra uersatur oratio, populariter interdum loqui necesse erit: & appellare eam legem quæ scripto sancit quod uult aut iubendo aut uetando. Constituenti uero iuris ab illa summa lege capiamus exordiū, quæ seculis omnibus antè nata est quam scripta lex ulla, aut quam omnino ciuitas constituta. Lex (inquit Cicero) à Græcis νόμος & παρά τὸ νόμον, id est, à tribuo dicta est, Latine à legendo. Inde Εὐνομία dicta quasi recta iuris legumq; constitutio: quo nomine dea illa uocatur, quam Demosthenes alteram iudiciorum præsidem facit, ut superius diximus. Et Εὐνομοί populi dicuntur qui recta legum institutorumq; ratione utuntur. Hac ut uidetur Eunomia Gallia non regitur: in qua multa flagitiorum impunitas, & rara præmia uirtuti. ubi nulla arx bonis munita, nulla perfugia improbis obstructa. ubi tanta calumniarum licentia, tam ambagiosi litium anfractus. ita iuris reddendi ratio constituta, ut modestissimo cuiq; & innocentia prædito ius suum obtinere plerunque non liceat: aut certè in illis meandris foribus hæere, in labyrinthosis dilationum sinibus consensescere: ueteratorias pragmaticorum imposturas, plurima iudicum fastidia fastusq; quorundam perpeti, mille indignitates deuorare necesse sit. Quas tot tantasq; molestias

Lex unde dicta.

Eunomia.

Eunomi.

Pragmaticorū impostura.

stias ut quisque optimi est stomachi, id est, æquissimi animi, ita ægerrime concoquit. Est sane cur hoc illi querantur, quibus in forensi pistrino molam uersare aliquandiu contigit: quod ut uir bonus ac studiosus faciat, ne Cræsi quidem fortunam mereat. Tametsi consilium hic anceps, neque, si maxime cupias, hoc loco deprehensus, facile te explicare hinc possis. Litium fugitantem te ostenderis? omnis undique uicinia quasi ex composito negotium faceere tibi adorietur. Agellum tuum improbe uindicanti de iure tuo litium tædio decesseris? iamiam de latifundijs, mox de focis & lare familiari dimicadum tibi erit. Rursus litigiosis & improbis cornua obuenteris: ad hanc fori molestiam aliquandiu deuorandam animum induxeris? salus tibi multa tràquilliori uitæ atque etiam postremū dicenda. Ad unam te pugnam aut alteram æternæ pacis desiderio confirmaueris? bellum æternum alijs super alia prælijs confertum, nec rei tuæ familiari incruentis habebis. In hoc enim certamine ut prælio sepe (nec id tamen citra puluerem sudoremq; ut aiunt) sic bello nunquam uincitur. Siquidem causæ alijs super alias sententijs confossæ (quasq; tu iugulatas putes) restibili fertilitate multiplicato reuiuiscunt, iuraq; damnata & confecta, aduocatorum solertia quasi recidiua pullulant. Proinde aut Autolyçi tibi uicini expectandi, aut dicarum mucrones iugiter intentandi, & sepe digladiandum. Sic enim moribus receptum est, ut patrimoniorum ueluti redundantem sanguinem forensis illa exorbeat non missura cutem nisi plena cruoris hirudo. Id est, litium ducendarum necessitas, alendiq; ordinis hominum controuersijs uictitantium. Positis autem hinc & inde calculis, si rectè rationaberis, ancipitem rationem inuenies. Vtrum enim consilium ceperis, ex re

In dysnomiam Francia.

Litium mistaria.

Autolyçi.

↓ † utraq;

utraq; (ut arbitror) parem in fraudem incidet. Hoc autem vitium non tam unius aut alterius provinciae est, quam temporis & aetatis, cui causam dederunt & materiam tot volumina iuris enarratorum & interpretum, in perniciem ipsa & captionem mansuetorum ac simplicium hominum excogitata. Haec igitur est illa quae ab eadem origine duo-

Iuris volumina in perniciem simplicium.

νομία dicitur, peruersa iuris legumq; constitutio, Eunomia è regione posita, quam Hesiodus poeta Ate, id est, of-

Dysnomia.

fensionis & noxae cõtubernalẽ appellat, δυσνομίῳ Ἀτῆ.

Ate.

τε σιωήθεας ἀλλήλοισιν. Aten autem, id est, noxam, demonem esse humano generi noxiũ, Homerũ existimasse cõstat,

Ατῆ.

hoc carmine libri noni Iliados, Φθάνει δὲ τε πᾶσαρ ἐπ' αἶαν, βλάπτει δ' ἀνθρώπων, Grassatur (inquit) Ate p uniuersam terrã hominibus infesta. Hãc Aten demonẽ esse humano generi infensum & aduersariũ qui diabolus dicitur, autor est Suda. Ατῆ (inqt) ὁ διάβολος ὁ ἀντικείμενος. Eius autem lapsus è cœlo Homerus lib. x i x. Iliados describit,

Ate de cœlo deturbata.

Diabolus.

Ἀντίκα δ' εἶλ' Ἀτῆ κεφαλῆς λιπαροπλοκάμοιο Χωόμεν ὄφρεσιν ἡσιν, κ' ὤμοσε καρτερόν ὄροισιν, Μήποτ' ἐς οὐλυμπόν τε κ' ἔρανος ἀσερόεντα Ἀὔτις ἐλεύσεσθαι Ἀτῆν ἢ πάντας ἄσπασται. Ὡς εἰπὼν ἔρριψεν ἀπ' ἔρανος ἀσερόεντα Ἐπιπέρι περὶ γέφυρας, τάχα δ' ἦκετο ἔργ' ἀνθρώπων.

Quos uersus sic Latinos fecimus:

Protinus abripuit speciosis crimibus Aten Iuppiter, adiuratq; instinctus sanctius ira, Haud iterum posthac stellantis culmina cœli Scansuram esse deam, quoniam esset noxia cunctis. Ilicet hoc dicto superis ibi feruidus Aten Sedibus exturbat, mortalia lapsa laceßit.

Propterea Bessario libr. i i i. in calumniatorem Platonis, de

de Platone & Aristotele loquẽs, Luciferum uerò (inquit) sua culpa eiectum in terram execrandumq; illi quoque didicerant ab Homero suo theologo. qui siue beneficio quodam nature, siue Mosis Prophetæ scriptis, carmine suo exposuerat lapsum Luciferi, quam ille Aten appellat. Quàm malè igitur cum ijs agi populis existimandum est qui dysnomia reguntur, Ate, id est noxae, contubernali? Solon qui sapiens unus ex septem, & legum scriptor solus ex septem fuit, is Remp. duabus rebus contineri dixit, premio & pœna, si Ciceroni credimus in quadam ad Brutum epistola. Propter quod Democritus duos esse omnino deos censuit, pœnam & beneficium, ut autor est Plinius libr. i i. naturalis historiae, Quonam modo igitur Galliam, & multas Christiani nominis provincias, rectè atque ordine constitutam habere Rempub. ciuilemq; defendemus, in quibus (ut reliqua nunc mittamus) primorum ordinum sacerdotia, id est, doctrinae uirtutisq; premia, in homines interdum Latine infantissimos non singula, sed bina, terna, & plura congeri uerius quàm conferri uidimus, quosdam tam stolidos, tam inerteis, tam literas uirtutemq; perosos, tanta morum nequitia (nihil enim significantius dicere possum) senescendo obbrutescentes, ut facile animam illis pro sale datam esse à nature munere credas: ideo tantum scilicet ne putrescerent, ut de suis animalis stolidissimo dictitatum est: qui certè non tam his honoribus ornati quàm obruti olim esse uidentur iniquis oneribus. Quid aliud tandem ipsi quàm terrae inertia pondera (ut inquit Homerus) nunquam nonnihil agentes. Ut uno uerbo absoluam, sponsi Penelopes, magno fortune crimine oculis hominum incurrentes? Qui cum ipsi ad Pontificatus non uenerint, sed uel obrepserint, uel irru-

Luciferi lapsus.

Solonis resp.

Dij Democriti. In indignos sacerdotio.

Anima quibusdam pro sale.

perint:

perint : tamen se nobis colendos inter digniores obijciunt, sacrosanctos sese, & delicias CHRISTI, & reuerendos, & (quod saepe cachinnos excitauit) patres à gravitate morum appellitantes. idq; ipsum etiam credere conuiuentibus oculis instituto publico cogimur. Sunt quorum humeris ista sedeant inquis? sunt certe, ijq; non pauci, quos ab ista turba dignitas oris eximit, & morum modestiaq; maiestas. Alioquin qui fieri posset, ut primaria illa dignitas tandiu sacrosancta esse posset? Sed hoc non est in pluribus: & futurum mox uidemus, ut quorundam indignitate honoratissimus ordo in ordinem cogi possit. Honestiorum igitur interest tantam indignitatem non sile-ri. Quorundam enim tenebrae totius ordinis splendori officiunt. Age uerò ut hoc etiam missum faciamus, quonam modo praeterea administrandae reipublicae nostrae rationem tueri possumus quasi recte institutam? Etenim si Aristote-
Eunomia duplex.
 li credimus lib. 1111. Politicorum, duplex est Eunomia, una quidem recta iuris constitutio, altera uerò recte iuri constituto obtemperatio. Neq; enim satis est bene institutam positamq; esse rationem reipublicae, nisi & hoc omnibus persuasum sit, institutioni tali omnino parèdum esse. Διὸ μάλιστα ἐὺνομίαν ὑποληπτέον εἶναι τὸ πείθεσθαι τοῖς νόμοις. ἐτέραν ἢ τὸ κολοῦν κείσθαι τοὺς νόμους οἷς ἐμμενῶσι. Nos uerò nec recte satis institutam ciuilitatis rationem habemus, quatenus etiam per monarchiam licet, ut supra diximus, nec si quae leges nostrae cōmode posita sunt (ut certe iamdiu permulta sunt) parèdū eis hoc tēpore censemus. Quotus enim quisque est, qui modò in aula interiore alicuius sit nominis, aut etiā ex eorū gente, qui in aula praepotentes sunt, qui nō se dignū cēseant, quē propter leges & constitutiones quantumuis graui sanctione munita, uiolari debeant? Cum ta-
 men (ut

men (ut Cicero inquit in oratione pro Cluentio) mens & animus & consilium & sententia Reipublicae posita sint in legibus. Et ut corpora nostra sine mente: sic Respublica sine lege, suis partibus ut neruis ac sanguine & mēbris uti non potest. Legum ministri, magistratus. Legum interpretes, iudices. Legum deniq; idcirco omnes serui sumus, ut liberi esse possimus. Enimuerò eam demū bene regi Respublicā credēdū est, in qua qui gubernacula summæ rei tenent, excutere nouerūt quem cui potissimū muneri praefici par sit, ut inquit Persius, Dignoscere cauti Quid solidum crepet & pictæ tectoria linguæ. Alioqui si res ex cuiuslibet potentis sententia statuatur, in consilium interdum adhibētur homines aut ueteratores, aut nebulones, aut redempti etiam laudatores: nonnulli usque adeo aut effusi aut preposterii, ut uel muscā leoninis laudibus obruere se non sentiant, ut inquit Firmianus: aut ut Clytemnestram etiam Busirimq; laudare, Socratem uituperare non dubitent, ut Polycrates quondam fecit. Ceterum & haec & alia administrandae Reipublicae errata, quae nostra memoria Gallicā Rempublicā foede diuexauere, feliciores aliquo principatu, atque adeo hoc ipso, quo nunc regimur, emendatum iri spes est. Indicia enim iam multa, nec ea obscura ab aula affulserunt aduentantis iamiam melioris aui, si modo diuina benignitas Reipub. Principem, Principi mentem istam ad extremum seruauerit, atque menti isti Principis aulicum istud consilium non defuerit. Vnum est omnino uitium inexpiabile, & (ut ita dixerim) deploratum, ita multos magnosq; assertores habet, & in dies serpit, ut ea solent ulcera quae Chironia à Galeno & Cacoëthe dicuntur. Id uero quale quantumq; sit, Isocratis uerbis intelligi poterit in ea oratione quae inscribitur
 Chironia ulcera.
 Cacoëthe.
 Areopagitarū consilium.
 Areop

Areopagiticus, cuius ego locum quendam Latinum ut potui feci. De Arcopago enim loquēs (de quo alibi uidentur) in hanc propemodū sententiam inquit, Maiores autem nostri Arcopagiticū consiliū Atheniensium moribus ad omnem modestiam cōponendis cum imperio & potestate praeesse uoluerunt, haud dubiē existimantes longē illos falli, qui apud eos demum populos optimos esse uiros arbitrantur, apud quos leges exquisitissima scribentium diligentia late sint, id quod si admittatur, nihil iam obstiterit quominus similes moribus omnes Graeciae populi euadant, utpote cum scriptas leges in omnes protinus populos propagari exemplarium traducibus facile sit. Sed enim illi non ex hisce inuētis incrementa uirtutis proficisci, sed ex uita quotidiana potius institutis existimarūt. Quippe multitudinē simile euadere his moribus necesse est, quibus moribus singuli instituti sunt. Nam quod ad legū multitudinem atque exactiorē circa eas diligentiam attinet, indicium certē hoc ipsum est parū bene cum ciuitatibus illis agi. Multitudinē enim legū ueluti cancellos quosdā flagitijs hominū circumdatos existimari necesse est. Atqui ciuitates recta Reip. ratione constitutas, haudquaquā porticus scriptarum legum plenas habere, sed in animis potius cōdita iura tenere expedit. Neq; uerō decretorū redundāti copia, sed cōpositione morū praclare urbes, cōmodeq; habitantur. Homines enim perperam educati, iura quālibet exactē perscripta facile prauaricari poterunt, rursusq; rectē homines instituti, uel deterius positus acquiescere facile sibi persuaferint. Επιτάγε πλῆθην καὶ τὰς ἀκριβείας τῶν νόμων σημείον εἶναι τῆ κακῶς οἰκείας τῶν πόλεων αὐτῶν, ἐμφράγματα γὰρ αὐτοῦς ποιομένους τῶν ἀμαρτημάτων πολλὰς γίνεσθαι τὰς νόμους ἀναγκάζεσθαι. δὲ δὲ τὰς εὖ πολιτευομένους, ὅτι τὰς ἑοῶς ἐμπιμ

De multiplici
& exacta com-
mentatione cir-
ca interpreta-
tionem legum.
De multis legū
uoluminibus.

ἐμπιμπλάναι γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχει τὸ δίκαιο. Ex his (ut opinor) tanti autoris uerbis intelligimus Eunomiā, id est, rectam felicemq; iuris cōstitutionem, haud immēsis innumerisq; librorum uoluminibus cōstare, sed emēdata potius ratione uitae publicē trāsīgenda. Quāta igitur humani generis pernicie posteriorū deteriorūq; seculorū moribus receptum esse arbitramur, ut cuius (qui modo se professorem iuris dicere possit) liceat per publicam conuentionē leges nobis alias atq; alias quotidie ferre, & ueluti terrae, mari, populis imperitare? Id est enim nimirum ad Pādectas & reliqua Imperatorū Pontificumq; monumenta per se satis numerosa uolumina, sexcenta certatim uolumina commentariorū cōmentitorumq; adeo addidisse, quae iam in eam ipsa auctoritatē uenerint, ut pro legibus decretisq; citentur. Usque adeo nihil intemerabile, nihil sacrosanctum ingenia scripturientia duxerunt, ne Iustiano quidem in Codice suo imperatoria potestate seuerissimē intermināte altero etiam edicto, quod maximē mireris ne reclamante quidē dissentienteq; Accursio. Proinde Iustinianus cum Triboniano (atq; etiā cum Paulo, Ulpiano, & reliquis illis iuris condendi proceribus, qui ex officina Papiniani tanquā ex equo illo Troiano prodierunt) si qua fortē ad eum fama huius indignitatis peruenit, nimirum nunc miser exclamat ut Stentora uincere possit, aut potius quantum Graduius Homericus, exclamat inquam satyricum illud, Tenet insanabile multos Scribendi cacoëthes. Hoc igitur malum, id est, praua pertinaxq; ambitio, quae animis iurisperitorū nostri temporis, ac memoriae auorumq; insedit, non aliter domari quasi ulcus cacoëthes potest, quā si ferro cauterē ue percutiatur, id est, si ad uiuum usq; refecetur: aut paulo clementius, ut certū

Librorum iuris multitudinē obesse.

nec magnum numerum interpretum iuris utriusq; habemus, reliquorum planè autoritas abrogetur: uel etiã ut uolunina ipsa Vulcano consecrentur. Sic enim ut arbitror Iustiniani iurisq; conditorum manibus bellissime parentari potest, qui tam ipse imperia sua pro nihilo duci utique indignatur, quàm hi scripta sua lamentantur commentitijs scriptis Excitari: simul humaniorum disciplinarum autoribus honos haberi, quorum isti scripta eorumq; sequaces, homines in uniuersum Mineruæ crassioris, nihil ad uitam degendam pertinere arbitrantur, ut parum quaestiosa, idq; ipsum palàm dictitare non dubitant, ut est rusticitatis impudentia. Sed enim transuersum me rapi quodam ueritatis aquilone sentio: cum tamen huius nostri operis institutum poscere uideretur, ut blandioris cuiusdã orationis fauonio uelorum sinus orationis pandere. Certè præter institutum aura quadam indignationis sollicitante prouectus, nimium me à portu emerendi fauoris recessisse uideo. Neque tamen odimus quenquam, nec inuisos nos cuiquam uicissim esse putamus. Verum hæc atq; alia nõ minora Reipublice ulcera uiderint ij aliquando, ad quos Reipublice cõstituendæ cura pertinet: quæ tamen attingi à quolibet non debent. manus enim quasdam Chironias atque Pæonias poscunt. Ut ad rem reuertamur, quod theologi legem naturæ uocant, Cicero summam legem uocauit in loco superius dicto, alibi autè legem æternã, his uerbis, Hanc igitur uideo sapiētissimorū fuisse sententiam, legem neq; hominū ingenijs excogitatam, nec scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam quod uniuersum mundum regeret imperandi prohibendiq; scientia. Ita principem legem illam & ultimam, mentem esse dicebant omnia ratione aut ueritatis aut prohibentis Dei, ex qua illa lex quam huma-

Natura lex.
Æterna lex.
Summa lex.

no ge

no generi dij dederant, rectè est laudata. Est enim ratio mensq; sapientis ad iubendum & ad terrendum idonea. Laudata pro uocata à Cicerone dictum est uerbo iuris, de quo alibi dicendum. Nostri igitur philosophi legem naturæ appellant rationem communem cultum unius Dei dictantem, hominumq; inuicem charitatem, quam in communem sensum, id est, notiones anticipatas cadere uolunt, ut alibi diximus. Cicero summam & æternam legem appellat prudentiam illam, rationemq; communem naturæ humanæ ingentam, quasi particulam quandam diuinitatis: quæ sectandæ nobis autor est iustitiæ, auersandæq; iniustitiæ. Mentem enim mundi Stoici Πρόνοια, id est, prouidentiam appellaerunt, quem Deum esse putabant, ut docet Cicero libro 11. de natura Deorum. Vnde Quintilianus de eo loquens Prouidentiam ferè dicit, ut in primo, Oratione, inquit, nihil præstantius homini dedit Prouidentia. Et alibi de Cicerone loquens, Dono quodam Prouidentie genitus, in quo omneis suas uires eloquentia experiretur. Ex ea autem mente quæ & prouidentia dicitur, animos humanos defluxisse aiebant, quasiq; destillasse. Vnde Iuuenalis Satyra XIII.

Sensum ex coelesti demissum traximus arce:
Cuius egent prona & terram spectantia mundi
Principio indulsit communis conditor illis
Tantum animas, nobis animum quoque, mutuus ut nos
Affectus petere auxilium & præstare iuberet.

Ex lege tertia.

Iura cõstitui oportet ut Theophrastus ait in ijs quæ entonyma frequenter accidunt.) Nos cum essemus Florentiæ, Pandectas Pisanas (quas archetypos esse putant) in palatio uidimus,

Laudatum.

Lex natura.

Mens mundi.

Pronoa.

Prouidentia.

Pandecta.

Pisana.

uidimus, sed raptim & quasi per transfennam, ut dicitur, prætereuntes. Has si aliquot diebus ociose nobis tractare licuisset, pauca ut existimo loca non intellecta reliquissimus. tamen si lectu sint perdifficiles, literis iam multis in locis exolefcentibus uerbisq; non interpunctis. In his autem hunc locum ita scriptum legimus; Iura constitui oportet (ut dicit Theophrastus) in his quæ ἐπι τὸ πλεῖστον accidunt, nō in ijs quæ ἐκ παραλόγου, id est, in ijs quæ plerumque accidunt, non in ijs quæ necopinato, uel præter hominum opinionem. Huc pertinet Solonis illud dictum, cuius meminit Cicero in oratione pro Roscio Amerino: Solō, inquit, cum interrogatus esset cur nullum supplicium constituisset in eum qui parentem necasset, respondit, id se neminem facturum putasse. Dicitur sapienter fecisse, cum de eo nihil sanxerit, quod autem commissum non erat, ne non tam prohibere quàm admonere uideretur.

Ex lege, Legis uirtus.

Legis uirtus hæc est, imperare, uetare, permittere, punire. Quintilianus in v 11. Lex, inquit, omnis aut tribuit, aut adimit, aut punit, aut iubet, aut uetat, aut permittit. Quod autem sequitur, iura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur, sumptum id est ex duodecim, ubi sic cauebatur, Priuilegia ne irroganto. Quæ uerba Cicero libro 111. Legum referens ita inquit, Tum leges præclarissimæ de duodecim tabulis translatae duæ, quarum altera tollit priuilegia, altera de capite ciuis rogari, nisi maximo comitio, uetat. Maiores enim in priuatos homines ferri leges noluerunt (id est enim priuilegium) quod est iniustius? cum legis hæc uis sit scitum & iussum in omnes, ferri de singulis centuriatis comitijs uoluerunt. Descriptus enim populus censu, ordinibus, ætatibus, plus

Iura in quibus
constituenda.
Solonis prudentia.

Parentem necare.

Lex de quibus ferenda.

Legis uirtus.

Iussum.

adhibet in suffragium cōsiliij, quàm fusè in tribus conuocatus. Sed hæc uerba corruptè uulgo leguntur, ut pleraque in illis libris. Gellius libro 1x, Neque de imperio Cn. Pompeij, neque de exitu Ciceronis, neque de Publij Clodij, neque alia id genus populi plebisue iussa leges uocari possunt. Non sunt enim generalia iussa, neq; de uniuersis ciuibus, sed de singulis concepta. Quocirca priuilegia potius uocari debent, quia ueteres priua dixerunt, quæ nos singularia dicimus. Cicero in Paradoxo 1111. Sed quid ego communes leges profero, quibus omnibus es exul? Familiarissimus tuus Cornificius de te priuilegiū tulit, ut si in operum bonæ deæ accessisses, exulares. Idem pro domo sua, Quo iure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capite ciuis indemnati tulisti, uetant leges sacratae, uetant duodecim tabularum leges priuatis in hominibus irrogari: id est enim priuilegium. Ex supradictis apparet nos nō satis intelligere quid sit priuilegium, qui nihil aliud esse credimus quàm prærogatiuam & Principum indultum. Idem de proscriptione sua loquens, Licuit tibi ferre non legem, sed nefarium priuilegium. Priuilegia igitur, id est, leges ad priuos homines singulosq; pertinentes, non nisi centuriatis comitijs irrogari poterant, quæ Cicero libro de Legibus supradicto Magna comitia appellat. Enim uero ad hunc titulum pertinere illud Liuianum arbitror libro 1111. de bello Macedonico: Nulla lex satis commoda omnibus est: id modò queritur, si maiori parti & in summam prodest. Si quod cuique priuatim officiet ius, id destruet ac demolietur: quid attinebat uniuersos rogare leges, quas mox abrogare in quos latae sunt, possint? Verba sunt Catonis legem Oppiam iuentis. Contra quem Valerius Tribunus plebis ita inquit, Ego enim quemadmodum

Priuilegium.
Priuum.

Priuilegium.

Centuriata comitia.
Magna comitia.

m dum

dum ex ijs legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causa in æternum latæ sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quæ aut usus coarguit, aut status aliquis Reipublicæ inutilem fecit: sic quas tempora aliqua desiderauerunt leges, mortales (ut ita dicam) & temporibus ipsis mutabiles esse uideo. Quæ in pace latæ sunt, plerunque bellum abrogat: quæ in bello, pax: ut in nauis administratione alia in secunda, alia in aduersa tempestate usui sunt.

Ex lege, Non possunt.

Si quis omnes species quæ hac lege comprehendi possunt, scire cupit, legat Quintilianum libro VII. ubi de syllogismo & ratiocinatione loquitur.

Ex I. Fraus, & quod distat uerb. ab intel.

Petrus Crinitus.

Cum aliquando apud Petrum Crinitum Florentinum essemus hominem & comitate & doctrina singulari præditum, cuius nunc liber de Honestâ disciplina, alijsq; suauissimè in manibus habentur, inter contrectandos nonnullos eius libros in quaternionem incidimus manu Politiani scriptum: in quo annotationes pauculæ erant, consulta (ut uidebatur) obscuritate congestæ, ut si fortè interciderent, à nullo legi possent. sic enim erat ingenium hominis. pleræque tamen frigida scrupulositatis & contemnendæ. Has cum celeri lectione per Criniti facilitatem saltuatim percurrere nobis licuisset (Strati enim frenatiq; equi ad uestibulum nos expectabant, & ille me amicitia causa ad mansionem primam deducturus erat) unum tantum & alterum locum, quæ ad hoc nostrum institutum pertinerent, memoriæ mandauimus: quorum hic unus erat. Sic autem Politianus legebat ex Pãdectis Pisanis, Et quod distat $\rho\eta\tau\epsilon\rho\upsilon$ à $\pi\omicron\delta$ $\delta\iota\alpha\phi\omicron\iota\alpha\varsigma$, hoc distat fraus,

& reliq

& reliqua. Id est, quod distat dictum à sententia. Sic autem esse ab Vlpiano scriptum facile mihi persuadeo, quandoquidem in antiquo exemplari tria illa uerba desunt.

Ex lege, Princeps.

Princeps legibus solutus est. Aristoteles libro III. Politicôn, huius dicti rationem memorabilem afferre mihi uidetur. Est enim is autor qui res omnes ratione & uia scientificè tractare solet: eas etiam quæ sui natura artificiosè tractari non posse uidebantur. Is igitur in eo libro in hanc propemodum sententiam inquit, si tamen rectè uertimus, In Republica autem optimè constituta is demum ciuis esse dici debet, qui & regere & regi, & uoluntate & aptitudine ad uitam paratus est secundum uirtutem agendam. Agedum sit aliquis unus, aut uno etiam plures (pauciores tamen quàm ut ciuitatis numerum implere possint) tanto cæteris uirtutis exuperantia præstantes si plures sint, aut præstans si unus sit, reliquorum ut uniuersorum uirtus cum illius aut illorum non sit comparabilis: dico, inquit, huiusmodi uiros non iam ciuitatis partem existimandos esse. quippe iniuriam illis haud dubiè factum iri credendum est, si æquas ferre partes digni ipsi uidebuntur, tanto cæteris inæquales uirtute ciuiliq; facultate. Huiusmodi enim quasi Deum quendam censerè inter homines par est. Proinde legum quoque lationem inter æquales necesse est esse & genere & facultate ciuili. In illos autem huiusmodi nulla est prorsus legislatio: quippe qui ipsi lex sint. quàm enim ridiculum fore putemus eum qui legem de huiusmodi ferre aggrediatur? Quare ciuitates illæ, quæ populari imperio administrantur, non aliam ob causam Ostracismon excogitauerunt, utpote quæ omnium maxime rerum

Princeps legibus solutus. Aristotelis laus.

Legislatio.

publicarum civili cōfectetur aequalitate, Etenim qui apud
 eas plus aequo praevalere ceteris aut opibus aut necessitu-
 dinibus numerosis, aut civili facultate videtur, solū eos uer-
 tere exilij causa ad certū quoddā tempus adigūt. Adικη-
 σονται γὰρ ἀξίμωτοι τῶν ἰσῶν, ἀνίστοι τοῦτο κατ' ἀρε-
 τὴν ὄντες, καὶ τῶν πολιτικῶν δυνάμει, ὥσπερ γὰρ θεοὶ ἐν
 ἀνθρώποις εἶδος εἶναι τὸν τοῖστον. ὅθεν δηλονότι καὶ τῆν
 νομοθεσίαν ἀναγκάσιον εἶναι πρὸς τὴν ἰσῶν καὶ τῶν γένει καὶ τῆν
 δυνάμει, κατὰ δὲ τῶν τοιούτων ἔκ' ἐστὶ νόμος, αὐτοὶ γὰρ
 εἶσι νόμοι. καὶ γὰρ γελοῖον ἂν εἴη νομοθετεῖν τις περὶ
 μὲν κατ' ἀνθρώπων, καὶ τὰ λοιπὰ. Quid sit autē Ostracif-
 mus, id est, Atheniensium exilium, docet planē Plutarchus in
 Aristidis uita. Enimvero quod Aristoteles de aequalitate
 generis dicit inter ciues, uidendū quò pertineat, ne nimium
 sibi isti placeant Cecropidae: qui beatos sese putant esse
 nobilioresq; Codro, si holosericati & macherophori con-
 spiciantur, reiecta in humerū ueste subnixi, grassantes ma-
 gis quàm ingrediētes, interim proterue obuiū quēq; pro-
 trudentes, quibus ad nobilitatem facere uidetur praeter li-
 terarum omnium ignorantiam & odium, praedictis etiā
 respondens & consentanea uerborum improbitas, quasiq;
 castrensis uel aulica potius eloquentia; sed quae proteruis-
 simum quēq; maximè deceat, inter modestas aures ipsa
 putidissima. Aristoteles igitur lib. IIII. Politicōn, Cum tria
 sint, inquit, quae de aequalitate civili contendat, libertas,
 opulencia, uirtus (Nam quartū quod uocant generis nobi-
 litem, ex duobus concretū est. Est enim generositas ope-
 cum uirtute uetustae) cū igitur tria haec de aequalitate con-
 tendāt, manifestum est duorū mixturam, id est, opulentorū
 atq; inopum, ciuilitatem esse dicendam: trium uerò Aristo-
 cratiam, id est, optimatum statum. Idem lib. III. Εὐγένεια
 γὰρ

Ostracismus,

Ciuium inter se aequalitas.

Holosericati, Macheropho- ri.

Nobiles car- puntur.

Nobilitas.

Εὐγένεια.

γὰρ ἐστὶ ἀρετὴ γένους. Generositas enim, inquit, uirtus est
 generis. Age cum quinque sint genera regni, quintum genus
 est quod βασιλεία dicitur, quasi dicas regnum nume-
 ris omnibus dominationis absolutum: cuiusmodi erant Re-
 ges, Principes Romani Vlpiani tempore, nihil iam pri-
 scae ciuilitatis retinentes, omnia arbitrio suo statuentes: ut
 & nunc Reges nostri sunt qui omnia in potestate habent,
 quicq; (ut Homericus ille Iupiter) quoquo sese uerterint,
 omnia circumagunt, nutu etiam solo omnia quatientes:
 denique humani Ioues (ut inquit Plautus in Casina) sed
 qui tamen hominum more moriantur. Hoc autem regni
 genus est inquit Aristoteles, cum unus omnium potesta-
 tem habet tum communium, tum publicarum rerum, non
 aliter atq; ciuitas una, aut populus unus habent. Haec au-
 tem species quinta, oeconomica est ratione instituta. Ut
 enim oeconomia regnum est domesticum, sic regnum oeco-
 nomia est ciuitatis aut populi unius aut plurium, id est, do-
 mesticā dispensatio. Propterea reges Persarum nō reges,
 sed tyranni esse censebantur, qui populos sibi subditos ser-
 uos esse existimabant, non liberum loco familiaeq; habēdos.
 Plutarchus, καὶ ὅγε πρὸς τῶν βασιλέων πάντας ἠγείτο
 δούλους πλὴν τῆς ἀντὶς γυναικός, ἧς μάλιχα δεσπότης
 ὄφειλε εἶναι. Ex supradictis igitur demonstrari potest (ut
 arbitror) Principē nō modò legibus esse solutum, id quod
 Vlpianus dixit, sed etiam legibus non teneri. Iam primum
 cum leges ferri debeāt in homines genere facultateq; omni
 politica aequales, nec legibus teneantur, qui multò cete-
 ros rebus his praestare uidentur, reges autem generosita-
 te, id est, opulenciae antiquitate, & claritate natalium nemo
 omnium aequare possit aut cōtendat, uirtute porrò & ani-
 mi & corporis, omniq; morū maiestate humanum captum.

Tambaſilia.

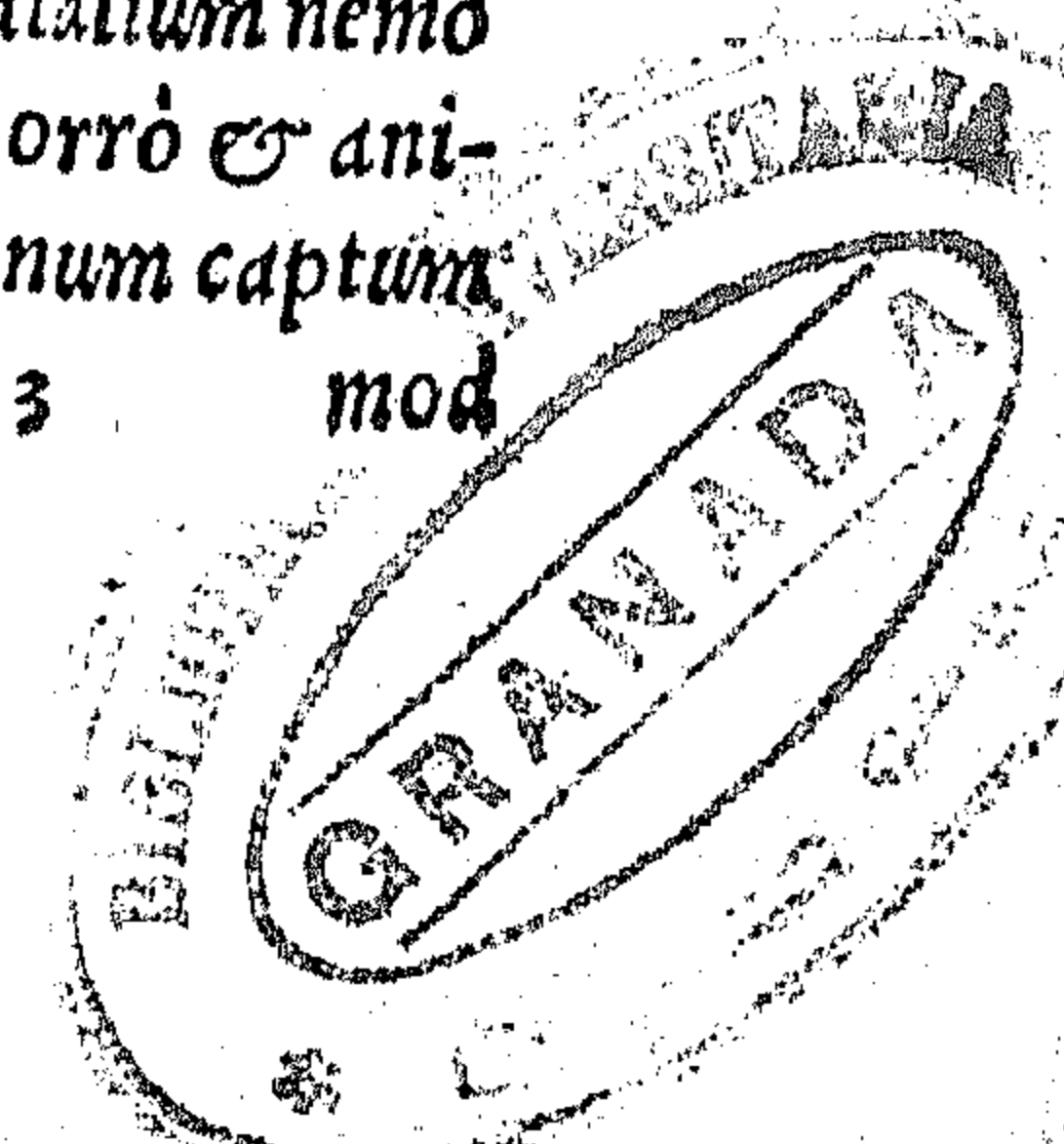
Reges Gallia.

Ioues humani.

Oeconomia.

Persarum ty- ranni.

Princeps legi- bus nō tenetur.

modumq; excedere, heroesq; equare aut debeant, aut cre-
dantur: manifestum est legibus in ciues, id est, in populū la-
tis sacrosanctos homines nō teneri, augusta illa dignatio-
ne eximios. Ad hæc cum nullū ius ciuile inter patrē & li-
beros, & inter dominū & familiam intercedat, ut Aristo-
teles docet lib. v. Ethicorum, & nos alibi diximus: sit au-
tem eadem ratio inter Principem & populum, satis (ut ar-
bitror) effectum est id quod efficere meditabamur: Augu-
stum & principem non modò legibus solutum esse, sed etiā
non teneri. Id quod de Augusta dici eadem ratione nō po-
test. Verba Aristotelis de regno subiecimus, quæ superius
Latina fecimus, ut fidē ipse dicti nostri faciat, Πέμπτου δὲ
εἰδὲ βασιλείας, ὅταν ἢ πάντων κύριος εἴς ὧν, ὡσπερ
ἑκάστου ἔθνος καὶ πόλις ἐκάστη τῶν κοινῶν, τεταγμένη
κατὰ τὴν οἰκονομικὴν. ὡσπερ γὰρ ἢ οἰκονομικὴ βασιλεία
τῆς δικίας ἐστίν, οὕτως ἢ βασιλεία πόλεως καὶ ἔθνους ἐνός
ἢ πλείονος οἰκονομία. Plutarchus, ἐν τῷ πρὸς ἡγεμόνα,
Verius autem quis dixerit magistratus summos & princi-
pes Dei ministros esse in procuratione hominū & salute,
ut quæ bona generi humano diuinitus dantur, ea ipsi par-
tim distribuant inter homines, partim asseruent. & quod
Polemo, inquit, amorī tribuebat, ut iuuentutis cura admī-
nistrationeq; fungeretur, hoc iustitiæ & principibus uiris
tribuendum est potius in conseruatione uitæ tutelaq; ho-
minum. Aether, inquit, terrā undiq; complexu suo usque-
quaque ambiens, seminum principia demittit hominibus
commoda. terra autem ea emittit. at hæc augentur imbri-
bus & uentis, astrisq; fouentur & luna. ui autem solis
eadem omnia exornantur, qui etiam ipse omnibus amoris
incitamenta immiscet ad species perpetuandas. tantorum
porrò bonorum diuinorū taliumq; nullus esset hominibus
fruct

fructus ususq; commodus & rectus, sine lege, sine iustitia,
sine principe: ἀλλὰ τῶν τοσούτων καὶ τηλικόντων ἂ θεοὶ
χαρίζονται δώρων καὶ ἀγαθῶν ἐκ ἔστιν ἀπόλαυσις δὲ δὲ
χρησις ὀρθή, δίκαιου καὶ δικῆς καὶ ἀρχοντος. Deinde
hæc subdit, Iustitia igitur finis est legis, lex autē officiū est
principis. At princeps ipse imago est Dei, qui omnia rectē
ordineq; cōstituit. Cōuenit hoc cum præcepto apostoli ad
Romanos decimotertio, πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχού-
σαις ὑποτασσέσθω. Plutarchus tamē alibi in eodem tractatu
ita inquit, τίς οὖν ἀρξεί τοῦ ἀρχοντος ὁ νομῶν, ὁ πάντων
βασιλεὺς θνητῶν τε καὶ ἀθαιάτων, ὡς φησι Πίνδαρος.
Quis igitur principi princeps erit: nempe lex, quæ omnium
regina est mortalium atq; immortalium, ut inquit Pindarus.
Quæ uerba consentanea esse uidentur cū lege Digna uox.
Cod. de legibus. Sed quā legem Plutarchus principi impe-
ritantē dixerit, ex ijs quæ sequuntur intelligemus. ἐκ ἐν βι-
βλιοῖς ἔξω γεγραμμένον, ἐκ δὲ τισι ξύλοις. ἀλλ' ἐμφυ-
χῶ ὡρ ἐαυτῷ λόγῳ, ἀεὶ σωοικῶν καὶ παραφυλάττων,
καὶ μηδέποτε τῶν ψυχῶν ἑῶν ἔρημον κηδεμονίας. Lex
(inquit) principis imperatrix erit: nō illa quidem aut in li-
bris extrinsecus scripta, aut in tabulis. Sed animata intus in
ipso ratio, semper cum eo cōuersans, eiusdēq; obseruatrix.
Quæq; eius animā nūquam finit tutela sui esse uacuā. Ha-
etenus de principe legibus soluto, eiusq; solutionis ratione.
Legibus soluere, id est quod nunc dispensare uocamus. Li-
uius lib. x. ab Vrbe Cond. Fabius legem recitari iussit, qua re.
intra decē annos eundē Consulē refici nō liceret. Vix præ-
strepitu audita lex est, Tribuniq; plebis nihil id impedimē-
to futurū aiebāt, se ad populū laturos ut legibus solueretur.
Idē li. ix. de bello Macedonico, Pars Tribunorū pleb. nega-
re rationē habendā esse, quòd duos simul unus magistratus
præsert

praesertim curules neque capere posset, neque gerere. Pars legibus solui eum censere. Vtitur & Tranquillus in Caes. & Cicero in Philip. 11. Asconius in orationem pro Cornelio, In omnibus, inquit, Senatusconsultis, quibus aliquem solui legibus placebat, adijci erat solitum, ut de ea re ad populum ferretur. sed paulatim ferri erat desitum: resq; iam in eam consuetudinem uenerat, ut postremo ne adijceretur quidem in Senatusconsultis de rogatione ad populum ferenda. eaq; ipsa Senatusconsult. per pauculos admodum fiebant. Actum deinde ea de re in Senatu est magnis contentionibus, cum Cornelius ita ferre rursus coepit, ne quis in Senatu legibus solueretur, nisi ducenti affuisent. Soluere igitur canonibus dicendum pro dispensatione, quod & gratiam canonis legisq; facere dici potest. Vlpianus hic solutum esse legibus accepit, pro eo quod est non teneri. quo uerbo Iulianus lege sequenti usus est, & anti-qui saepe usi. Cicero Philip. x 1. Ille homo summo ingenio, summa potentia, qui ex Aedilitate Consulatum petit, soluat legibus, quamuis leges eum non tenent. Verba sunt ironica significantia hominem perditissimum & ex- legem. Quoniam uero multa in legibus sequentibus de consuetudine dicuntur, libuit huc transcribere uerba quaedam Quintiliani. Hic enim de consuetudine sermonis loquens ita inquit, Constituendum igitur in primis id ipsum quid sit, quod consuetudinem uocemus: quae si ex eo quod plures faciunt, nomen accipiat, periculosissimum dabit praecipuum non orationi modo, sed quod maius est, uita. unde enim tantum boni ut pluribus quae recta sunt, placeant? Et paulo post, Nam ut transcam quemadmodum uulgo imperiti loquuntur, tota saepe theatra & omnem circi turbam exclamasse barbare scimus. Ergo consuetudinem sermonis

Soluere cano-
nibus.

Legibus non te-
neri.

Gratiam cano-
nis legisq; fa-
cere.

consuetudo.

sermonis uocabo consensum eruditorum, sicut uiuendi consensum bonorum. Quod autem Vlpianus in fine huius tractatus dicit, Totum autem ius, & reliqua: plenum id non uidetur. Melius & plenius Quintilianus in quinto, Nam ferè, inquit, uersatur ratio faciendi circa bonorum ademptionem, incrementum, conseruationem, usum, malorum euitationem, liberationem, imminutionem, conuerfionem.

Ex lege secunda, De statu hominum.

Ac post de ceteris ordinem edicti perpetui seculi.) Asconius in orationem pro Cornelio de maiestate ita inquit, Edictum praetorium. Aliam deinde legem Cornelius, etsi nemo repugnare ausus est, multis inuitis tulit: ut Praetores ex edictis suis perpetuis ius dicerent. Quae res gratiam ambitiosis Praetoribus, qui uarie ius dicere solebant, sustulit. Cicero uero in Praetura urbana Verri obijcit criminose, quod multa contra morem maiorum in edicto suo proposuerit, quod etiam interdum ex edicto suo ius non dixerit. Idem in eadem, Qui plurimum, inquit, tribuunt edicto Praetoris, edictum legem annuam esse dicunt, tu edicto plus complecteris quam lege. Si finem edicto Praetoris afferunt Calendae Ianuariæ, cur non initium quoque edicti nascitur à Calendis Ianuarijs? An in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo Praetor alius futurus est, in illum quo Praetor alius fuit, regredietur? Ne igitur iuris dicendi ratio arbitraria Praetoribus esset, & pro eorum libidine subinde mutabilis, lata lex est de edictis perpetuis. Edictum autem perpetuum postea scripsit Saluius Iulianus temporibus Adriani Principis, autore Eutropio. Hoc autem Accursius non intellexit, ut ex glossemate eius apparet super uerbo perpetui. Edictum perpetuum.

Ex I. Vulgo concepti. De statu homin.

Qui & Spuriij appellantur.) Plutarchus in Probl. de spurius. hoc uocabulo loquens ita inquit, Spurius primum nomen est apud Romanos, ut Sextus & Decimus & Caius. Prima autem nomina non tota scribunt: sed aut una litera, ut T. Titum: aut duabus, ut Gn. Gneum: aut tribus, ut Sex. Sextum, & Ser. Seruium. Sic Spurius, Sp. scribebatur. eos adoptores. autem qui sine patre erant, qui Ἀπάτορες Græcè dicuntur, & p designabant, quasi sine patre. Hoc errore factum, ut spurij sine patre dicerentur. Hæc ille. Cæterum quos uulgo bastardos uocamus, interdum spurij dici possunt, interdum non possunt, ut hi quos Principes agnoscere solènter adoptare. solènt, quasiq; adoptare, quod uulgo aduouere dicimus. Nothi enim uerbo Græco appellantur, nō spurij. Quintil. lib. Nothus. 111. Nothus ante legitimum natus, legitimus filius sit: pōst Nothū legitimum natus, tantum ciuis. Et paulo pōst, Nothum qui non sit legitimus, Græci uocant, Latinum rei nomē, ut Cato quadam quoque oratione testatur, non habemus. ideoq; utimur peregrino. Nothia Græci appellant neutro genere & numero plurali eam partē quæ ex bonis paternis lege Atheniensium nothis dari poterat. Hinc factum ut Græci nothum appellent quicquid nō legitimum esse uolūt, nec uerum, ut νόθοι ἀττικισμῶν dicunt, non uerum schema Atticum, sed adulterinum spuriumq; contra γνήσιον ἀττικισμῶν dicunt, ueram, germanam, legitimamq; Atticorum elegantia significātes. Bessario spuria cogitationem appellat, quam Græci nothen diancean dicunt, quasi spurius Latine sit nothus: ut spurios uersus dicimus, non quod nullum autorem quasi patrem habeant, ut nonnulli putant, sed quod Græci huiusmodi uersus νοθομοίως appellāt, quasi adulterinos. Plato igitur autore Bessarione (aut eo potius ui-

ro Lat

ro Latine doctissimo qui auspicijs eius Latinū illū librum fecit) materiam elementarē, id est, hylen primam informē, ex qua elementa discreta sunt, cogitatione tantum spuria intelligi posse ait. hoc est, materiā tantum, abstracta omni forma, diuisione, figura, magnitudine, quæ apta sit omnes has & huiusmodi qualitates recipere. Quia enim non per formæ innixū ac firmitatē, sed per negationem sequestrationemq; formarū omniū, quasi uacillante cogitatione materia intelligitur, ideo cogitatione spuria dicitur comprehendi. Nam ea quæ per habitum & formā fit, legitima cogitatio est. Aristoteles autē per analogiam, id est, proportionem hāc intelligentiam fieri perhibuit, quod idem late explicat. Spuria cogitatio νόθος λογισμὸς dicitur. Philoponus in pri. Posteriorum analyt. διότι ὁ νόθος ἢ ἡ ἕλη τῶ ἐαυτοῦ λόγῳ ἀγνοῦσθαι, ὡς ἀνείδλεσθαι, νόθος δὲ λογισμῶ ληπτῆς, ὡς ὁ Πλάτων φησί. Id est, Itaq; materia sua ac propria ratione incognita, ut quæ forma careat, spuria cogitatione utiq; comprehendi potest, ut inquit Plato. Hic adde quod est quædā ratiocinatio, nec recta nec ingenua, quæ à Græcis ἀργὸς λόγος, à Cicerone iners dicitur, ut in libro de Fato: Si fatum tibi est ex hoc morbo cōualescere, siue tu adhibueris medicū, siue nō, cōualesces. Item si fatum est tibi non conualescere, siue medicū adhibueris, siue nō, non conualesces, & alterutrum fatum est. Medicum ergo adhibere nihil attinet. Rectē genus hoc interrogationis ignauum atq; iners appellatum est: quod omnis e uita tollatur actio. hac ratione licet etiā immutare, eadē manēte sentētia. siue adhibueris medicū, siue nō, cōualesces: si quidē ex æternitate uerū fuit & fatū hoc, ex hoc morbo cōualesces. id quod contra eos ualet, qui fato omnia fieri cōtendunt, aut destinationis diuinæ necessitate. Hac enim ratiocinatione fieri potest

Spuria cogitatio.

Notha cogitatio.

Spuriij uersus.

Bessario.

Ezyle.

Υλκ.

Legitima cogitatio.

Spuria cogitatio.

Notha ratiocinatio.

Νόθος λογισμὸς.

potest, ut confertis manibus homines quidam manere exitum fati sibi persuaferint.

Ex lege quarta, De adoptionibus.

Actio legis.

Magistratum apud quē legis actio est.) Accursius existimavit leges actionem legitimos actus significare, qui uoluntariæ iurisdictionis sunt, ut emancipatio & huiusmodi. Nos autem aliter existimamus. Lege agere uerbum est iuris antiqui. Cicero pro Muræna de Gn. Flauio, qui Appij Claudij librū uulgauit, Possset agi lege nec ne, pauci quondam sciebant. fastos enim uulgò non habebant. erant in magna potentia qui consulebantur, à quibus etiā dies tanquam à Chaldæis petebātur. Inuentus est scriba Gneus Flauius, qui cornicum oculos confixerit, & ab ipsis cautis Iurisconsultis eorum scientiam compilarit. Itaq; irati illi quòd sunt ueriti ne dierum ratione peruulgata & cognita, sine sua opera lege possset agi, uerbosa eadem composuerunt, ut in omnibus rebus ipsi interessent. Liuius de eodem in nono, Ciuile ius repositum in penetralibus Pontificum euulgauit, fastosq; circa forum in albo proposuit, ut quando lege agi possset, sciretur. Inde legis actiones, quarum meminit Pomponius supra, De origine iuris. Magistratus igitur apud quem legis actio est, magistratus is est, qui plenam iurisdictionē habet & ordinariam, apud quem experiri omni actione aduersus unūquemque possumus. Valerius lib. v r i. Egregia Pisonis Præfeti urbis constitutio. cum enim ad eum Terentius ex octo filijs quos in adolescentiam perduxerat, ab uno in adoptionem dato exheredatum se querelam detulisset, bonorum adolescentis possessionem ei dedit, hæredesq; lege agere passus nō est. Lege agere dixit, pro bonorū possessionē secundum tabulas petere, uel ex testamento agere.

Lege agere.

Legis actiones.

Terent

Terentius, Vna iniuria est tecum. DEM. Lege agito ergo. Id est, scribito mihi dicam. Cicero in Verr. Quis unquam isto Prætoře Chelone inuita lege agere potuit? Id est, iure legibus constituto certare. Erant enim certis legibus iudicia constituta. Liuius de Campanis loquens, Fuluius acceptas literas neque resolutas, cum in gremio reposuisset, præconi imperauit, ut licitorē lege agere iuberet. Id est, ut ex officio suo ageret, & sententiam in damnatos exequeretur, τῷ νόμῳ χρῆσθαι ἐκέλευσε. Idem, Licitor uiro forti adde uirgas: & in eum primum lege age. Inde legibus Interrogari legibus. Interrogari legibus. Valerius lib. i i i. aliter accepit. Deligatis ad palum hostibus, literas à Patribus Conscriptis nequicquam Capuanis salutare accepit. In sinistra enim manu sicut erant traditæ reposuit, ac iusso licitore lege agere, tunc demum aperuit postquā illis obtemperari non poterat. Lege agere pro uinctos uirgis cedere, & deinde securi ferire posuit, exequendo scilicet sententiam quam eis tulerat: quod uulgò dicimus expletare. id est, implere explereq; iussum iudicis, & ultra progredi, hoc est, nō credere intercessioni. In superioribus autē exemplis lege agere pro eo accipitur, quod uulgò dicimus facere uel edere petitionem. Cicero in primo de Oratore, Alter plus lege agendo petebat, quàm quantum lex in x i i. tabulis permiserat: quod cum impetrasset, causa caderet. Idem, Cum egisset lege in hæreditatē paternam testamento exheres filius: quæsitum est de iure ciuili, possset ne paternorum bonorum exheres esse filius. Lege agere Tullius pro actionem & querelam inofficiosi intendere dixit.

Ex l. Arrogato, eodem titulo.

Spado arrogando suum hæredem accrescere potest.) Legendum accersere, id est, asciscere, uel arcessere, quod idem

Accersere.

Arcesso.

idem

idem est. Valerius lib. IIII. Vt nimia pietate causam sibi mortis arcesseret. Id est, ascisceret, attraheret.

Ex I. Intantum, De rerum diuisione.

Cenotaphium.

Cenotaphium Accursius male pro loco intelligit ad sepeliendum parato. Est enim Cenotaphium imaginarium sepulchrum, quale Vergilius describit libro III. Aeneidos, Cuius loci meminit hic Martianus,

Solennes tum forte dapes & tristia dona

Libabat cineri Andromache, manesq; uocabat

Hectoreum ad tumulum, uiridi quem cespite inanem,

Et geminas causam lachrymis sacrauerat aras.

Quo loco Seruius tumulum inanem Cenotaphium esse dicit. Graece κενός inanis dicitur, & τάφος sepulchrum, unde

Honorarius
tumulus.

nomen compositum. Suetonius honorarium tumulum appellat in Claud. Ceterum, inquit, exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem deinceps stato die quotannis miles decurreret, Galliarumq; ciuitates publice supplicarent. Quibus uerbis significat cenotaphium Druso in Germania extructum, cum corpus eius Romam deuectum esset. Sic uocari possunt hodie funerum expositorum imagines, quas representationes in anniuersarijs exequijs uocamus.

Ex I. Sanctum, eodem hoc titulo.

Sanctum.

Sanctum dictum est à sagminibus. Sagminum exemplum est apud Liuium lib. I. Iubes ne me rex cum patre

Sagmina.

patrato populi Albani foedus ferire? Iubente rege, Sagmina, inquit, rex te posco. Rex ait, Puram tollito. Fecialis ex arce graminis herbam puram attulit, postea regem interrogauit, Rex facis ne me tu regium nuntium Populiq; Romani Quiritium, uasa comitesq; meos? Rex respondit, Quod sine fraude mea Populiq; Romani Quiritium fiat,

facio

facio. Haftenus Liuius. De sagminibus Plinius lib. XXII.

Hæc etiam herba uerbenaca uocatur Latine, à Græcis

Verbenaca.

ἱεροβοτάνη dicta. Id est, sacra herba, ut idem Plinius docet

lib. XXV. Κηρύκεια autem dicuntur à Græcis, quæ Latine

Cerycia.

caducea dicuntur, quibus Græci utebantur, ut inquit Mar-

Ceryx.

tianus. Ceryx enim caduceator est. Nostrates autem cadu-

ceatores spintere hodie utuntur, quæ armilla etiam dici

potest, blasonum lingua uernacula uocant: in prælijs au-

Paludamentum.

tem utuntur paludamento, quod eos uelamentum sacrosan-

ctos (ut ita dicam) facit. Id est, ab omni uiolentia tutos,

Caduceum.

uulgo cotta armorum uocatur. In caduceo autem serpen-

tes inuicem complexi insculpebantur, quale illud Mercu-

rij pictum uisitur, cuius meminit Plinius libro XXIX.

naturalis histo. & Macrobius libro I. Saturnalium.

Ex I. sequenti. §. primo.

Solent qui à religione locum illum liberare uolunt, sa-

cra inde euocare. Quid sit sacrorum euocatio, & quo

modo fieri olim solita sit, si quis scire cupit, uideat Ma-

crobius lib. III. Saturnal. capite VII. ubi de euocatio-

Euocatio deo-

ne deorum larium loquitur ex urbibus, quas Romani ca-

rum.

pere expugnatione instituerant. illic enim uidebit uerba

solennia, quibus Romani loca profana reddere se existi-

mabant. Apud Liuium autem libr. V. ab urbe condita, Di-

ctator è Veijs deos euocans, tuo ductu inquit Pythice A-

pollo, tuoq; numine instinctus pergo ad delendum urbem

Veios, tibiq; hinc decimam partem prædæ uoueo: simul

Iuno Regina quæ nunc Veios colis, precor ut nos uicto-

res in nostram tuamq; mox futuram urbem sequare, ubi te

dignum amplitudine tua templum accipiat.

Ex I. ultima, de Senatoribus.

Senatores autem accipiendum est eos esse, qui à Patri-

cijs &

Consulares. cijs & Consulibus.) Legendum Consularibus. Id est, ijs qui aliquando Consulatum gesserunt. Hic locus nos admonet, ut de Senatu Senatoribusq; latius (quatenus memoria suppetet) differamus, cum propterea quod res alioqui cognitu digna est, nec cuilibet obuia, tū uel eò maxime quod eam opinionem inualuisse uidemus, curiam nostram supremam instar esse Senatus Romani Centumuiralisq; iudicij, uidelicet centenariam & ipsam, connumeratis omnibus suis partibus, idq; affirmantem magno assensu audiuius haud ita pridem aduocatum quendam primi nominis, cum causam non ignobilem in curia ageret celeberrimo conuentu. In qua nunc hæresi nostratum plerosq; esse uideo, loquendi quoque omnium ferme usu plenissime id attestante. Huius autem erroris (ut aliorum multorum quibus nunc hallucinamur) fundamenta iecit Accursius digna (propè dixerim) flagris ignorantia an potius confidentia: nam uenia ignorantia illis seculis indulgenda est. Is in titulo de petitione hæreditatis & De liberis præteritis, Cod. & in l. Qui repudiatis, infra, De inofficioso test. alijsq; in locis constanter hoc affirmavit. Vt autem hanc opinionem multorū ad hoc æui seculorum persuasione cōfirmatam, quasiq; penitus fibratam conuellamus, aut certè labefactemus, altius res ipsa tota repetenda est. Iam primum igitur constat Senatum à *Senatus Rom. institutio.* Romulo primum institutum fuisse, uel hoc Liuij testimonio, Cum iam uirium haud pœniteret, consilium deinde uiribus parat, centum creat Senatores: siue quia is numerus satis erat, siue quia soli centum erant, qui creati Patres possent. Patres certè ab honore, Patricijq; progenies eorum appellati. Hæc ille de Romulo loquens. Hic Senatus paulo post in duas uelut factiones maiorum scilicet *Senatores Roma centum.* minorumq; gentium, & ex centenario ducenarius factus. *Maiorum minorumq; gentium Senatores.*

Idem

Idem de Tarquinio Prisco loquens: Ergo uirum cætera egregium, secuta quam in petendo habuerat etiam ambitio est. Nec minus regni sui firmandi, quàm augenda Reipublicæ memor, centum in patres legit, qui deinde minorum gentium sunt appellati: factio haud dubia Regis, cuius beneficio in curiam uenerant. Idem de Tarquinio Superbo eius filio loquens: His mulieribus instinctus furijis Tarquinius, circumire & prehensare minorum maxime gentium Patres, admonere paterni beneficij, ac pro eo gratiam repetere. Tacitus libro undecimo de Claudio Principe loquens: Hisdem diebus in numerum patriciorum asciiuit Cæsar uetustissimum quenq; è Senatu, aut quibus clari parentes fuerant, paucis iam reliquis familiarum quas Romulus maiorum, & Lucius Brutus minorum gentium appellauerant: exhaustis etiam quas Dictator Cæsar lege Cassia, & Princeps Augustus lege Senia sublegere. Ex his apparet Patricios dictos esse nobiles Romanos, qui à *Patricij.* primis Senatoribus oriundi erant. Suetonius in Augusto: Ea gens, inquit, à Tarquinio Prisco Rege inter Romanas gentes allecta in Senatum, mox à Seruio Tullio in patricias traducta, procedente tempore ad plebem se contulit, ac rursus magna uis per Diuum Iulium in patriciatum redijt. Non omnes autem patricij, Senatores erant, ut idem *Patriciatus.* alibi ostendit. In locum, inquit, Tribuni plebis fortè demortui candidatum petitorum se ostendit, quanquam patricius necdum Senator. Patriciatu hic alius est prorsus ab illo patriciatu antiquitati incognito, cuius meminit Iustinianus in titulo de Consulibus, libro XII. Cod. Cuius nulla prorsus apud antiquiores scriptores fit mentio. De qua dignitate Suda, Πατρικίου ὁ πατρικῆς τῆς κοινῆς. Patricius, inquit, *Patricius.* patricius est communis Reipublicæ. Hi autem in prima dignatione

tione erant supremi consilij eodem autore. Accursius hæc duo confundens libro primo Institutionum in titulo de Iure naturali, ubi patriciorum & plebis Iustinianus meminit: Hi, inquit, erant patres Imperatoris. Sed uidendum de hac appellatione maiorum minorumq; gentium. Cicero libro primo Tusculanarum: Si uerò scrutari uetera, & ex ijs ea quæ scriptores Græciæ prodiderunt eruere coner, illi ipsi maiorum gentium Dij qui habentur, hinc à nobis profecti in cælum reperientur. Cicero metaphoricòs maiorum gentium Deos appellat eos, qui coelestes habiti sunt semper, qui selecti dicti sunt ab antiquis: quos etiam Augustinus libro septimo de Ciuitate Dei, Deos præcipuos & selectos appellat his uerbis: Fieri enim potest ut saltem Deos selectos atque præcipuos, quos Varro uolumine complexus est ultimo, quisquam colendo propter uitam, quæ non æterna est, opinetur. Hi uiginti numero fuerunt, duodecim mares, octo fœminæ, ut idem latissimè exequitur. Et libro quarto: Quis enim ferat, inquit, quòd neq; inter Deos Consentes, quos dicunt in consilium Iouis adhiberi, nec inter Deos, quos selectos uocant, felicitas constituta est? Minorum autem gentium Dij secundum hoc dicebantur ascriptitij quidam & allecti in Deorum numerum, qui ex hominibus diuinos honores meruerant, ut illi Senatores qui à Tarquinio in Senatum (ut supra diximus) allecti sunt, minorum gentium Senatores dicebantur. De his autem duobus Deorum generibus sic in lege duodecim tabularum cauebatur: Diuos & eos qui coelestes semper habiti sunt colunto, & illos quos in cælum merita uocauerunt, Herculem, Liberum, Aesculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum. Idem Cicero in Acad. Zenoni, & reliquis ferè Stoicis æther uidetur summus Deus, mente præd

Dij maiorum gentium & selecti.

Consentes.

Dij minorum gentium, qui et ascriptitij.

præditus, quo omnia regantur. Cleanthes, qui quasi maiorum est gentium Stoicus, Zenonis auditor, solem dominari & rerum potiri putat. Cicero maiorum gentium Stoicos appellat eos, qui ueri legitimiq; Stoici sunt, quiq; fundamenta Stoicæ sectæ iecerunt, ut Zeno primus, & post eum Cleanthes. Nam fuerunt & alij postea, ut Chrysippus qui à præceptore suo Cleanthe dissentire coepit. Hæc Tarquinij iam dicta institutio fecit ut interdum Senatores conscripti uocarentur. Plutarchus in Romulo: Ipsi autem Romani, inquit, Patres Conscriptos id collegium appellant. quod nomen & dignitatis plurimum & inuidiæ minimum præ se fert. Sed ab initio tantum Patres dicti: postea ascriptis in eum ordinem pluribus, Patres conscripti uocati sunt. Vnde Festus: Patres dicti sunt, inquit, qui sunt patricij generis: Conscripti, qui in Senatu sunt scriptis adnotati. Allecti etiam dicebantur eodem autore, qui propter inopiam ex equestri ordine in Senatus sunt numerum assumpti. Vnde illud Tranquilli in Casare, Peregrinis in Senatum allectis libellus propositus est, ne quis Senatori nouo curiam monstrare uelit. Hodie autem allecti ascriptitijq; uocari possunt Latine in collegijs magistratum, qui uulgò creati & extraordinarij uocitantur, ut nonnulli sunt hodie inter rationales & præfectos ratiociniorum, quos clericos magistròsq; computorum appellamus. Hi autem ascripti allectiq; à Græcis παρρηγεγραμμένοι dicuntur. Itaq; Lucianus hos Deos ἐγγεγραμμένους appellat, quos Cicero maiorum gentium uocauit, quasi iam inde ab initio in Deorum albo connumeratos. Παρρηγεγραμμένους uerò Herculem, Liberum, Ganymedem, quos etiam Μεσόλους uocat, quasi incolas aduenasq; Deos, hoc est, asцитos, ascriptitios, adoptiuos.

Patres Conscripti.

Allecti.

Ascriptitij.

Rationales. Ratiociniorum præfecti.

Dij ascriptitij.

Μεσόλοι.

*Εγγυραμμένοι
Μέτροι.* De Apolline enim loquens ita inquit: ἔγραυ ραμμένον ἐς
τοῦ δώδεκα ληξιαχικόρ. Id est, scriptus in duodecim Deorū
albo. Erat autem unus in Senatu, qui Princeps Senatus di-
cebatur. Plutarchus in Aphricano: Sequentes, inquit, Cen-
sures alij atq; alij Principem Senatus Aphricanum lege-
runt. Quod genus honoris ijs tantum deferri consuevit, qui
autoritatem & gloriam maximis in Rempublicam meritis
præstantissimisq; rebus gestis essent consecuti. Quanta au-
tem autoritas Senatus fuerit, licet ex Liuiο intelligere libro
primo ab Vrbe condita: Cū sensissent, inquit, ea moueri
Patres, offerendum ultrò rati quod amissuri erant, ita gra-
tiam ineunt summa autoritate populo permissa, ut non plus
darent iuris, quàm detinerent. Decreuerunt enim cū popu-
lus Regem iussisset, id sic ratum esse, si Patres autores fie-
rent, hodieq; in legibus magistratibusq; rogandis usurpa-
tur. Id enim ius ui adeptæ, prius quàm populus suffragium
ineat, in incertum comitiōrum euentum Patres autores fi-
euentum auto-
res fieri. unt, Cicero huius rei meminit in Oratione pro Plancio.
Apud eundem Liuium libro quarto de bello Macedonico
ita inquit Tyrannus Lacedæmonius ad Quintium populi
Romani Imperatorem: Vos à censu equitem, à censu pe-
ditem legitis, & paucos excellere opibus, plebem subie-
ctam esse illi uultis: noster legum lator Rempublicam in
paucorum manu esse noluit, quem uos Senatū appellatis,
nec excellere unum aut alterum ordinem in ciuitate. Auto-
ritas autem Senatus, & maiestas populi dicebatur. Cicero
Philippica III. Tantus autem consensus municipiorum co-
loniarumq; prouinciæ Galliæ, ut omnes ad autoritatem hu-
ius ordinis maiestatemq; populi Romani defendendam con-
spirasse uideantur, Inde læsæ maiestatis & imminutæ au-
toritatis crimina, de quibus alibi dicendum. Senator, no-
men

Princeps Se-
natus.

De autoritate
Senatus.

Senatus auto-
ritas in futurū
accommodaba-
tur.

In incertum
euentum auto-
res fieri.

Autoritas Se-
natus.
Maiestas po-
puli.

Maiestas læsa.
Autoritas im-
minuta.

men ordinis erat, non magistratus. Tres enim erant ordi-
nes Romæ, senatorius, equestris, & plebeius. Ab Ari-
stotele τὰξῆς dicuntur. Plinius libro trigesimo tertio: Sed
annuli planè medium ordinem, tertiumq; plebi & patri-
bus inseruere, ac quod antea militares equi nomen dede-
rant, hoc nunc pecuniæ Iudices tribuunt. Nec pridem id fa-
ctum, diuo Augusto decurias ordinante maior pars Iudicum
in ferreo annulo fuit, ijq; non equites, sed Iudices uocaban-
tur: equitum nomen subsistebat in turmis equorum publi-
corum. His uerbis significat Plinius equestrem ordinem
annulum aureum pro insigni habere cœpisse, ut distingue-
retur à plebe. Equites etiam Iudices uocabantur, quia Iu-
dicum decuriæ ex equestri ordine deligebantur: ut uidebi-
mus fortasse in lege ultima, De muneribus & honoribus,
& Iudicandi quoq; necessitas. Tranquillus in Cæsare: Lu-
dis Decius Laberius Eques Romanus mimum suum egit,
donatusq; quingentis sestertijs & annulo aureo, sessum in
quatuordecim ex scena per orchestram transijt. Laberius,
inquit, Poëta cū in scena poëma quod composuerat
egisset, donatus est ordine censu & dignitate equestri.
Annulus aureus insigne erat ordinis equestris. Censu au-
tem equestris quadraginta sester. Hic etiam ordo ius habe-
bat spectandi in quatuordecim ordinibus theatri. Id est,
quatuordecim gradibus, ut Senatorius ordo in Orchestra
spectabat. Iuuenalis Satyra decimaquarta: Effice summam
Bisseptem ordinibus, quam lex dignatur Othonis. id est,
quadringenta sester. Et paulò post: Sume duos equites, fac
tertia quadringenta. Id est, opta tibi duplicem triplicemq;
censum equestrem. Ex equestri autem ordine ad Senato-
rium transitus erat. Vnde Alexander Imperator Ro-
manus dicere solebat, seminarium Senatorum equestrem

Tres ordines
Romæ.

Τὰξῆς.

Annulo aureo
insignis.
Equestris ordo.
Equites.
Iudices.

Annulus au-
reus.
Census eque-
stris.
Orchestra.

Quadringenta

Ex equestri or-
dine ad Senato-
rium transitus.

Latusclauus. locum esse. Senatorij ordinis insigne latusclauus erat, & **Lunatus calceus.** calceus lunatus: qui tamen communis nobilitati fuisse putatur. Iuuenalis de Quintiliano: Appositam nigrae lunam subtextit alutæ. Cicero Philippica decima tertia: Est etiam Asinius quidam Senator uoluntarius lectus ipse à se: apertam curiam uidit post Cæsaris mortem: mutauit calceos, pater conscriptus repente factus est: id est, lunatos calceos sumpsit. Latusclauus, quod laticlauium etiam dicitur, pro Senatoria dignitate ponitur, ut ius annulorum aureorum pro equestri ordine, & hodie calcar aureum. Inualuit tamen error ut Iurisperiti militem pro equite dicant, cum nusquam in iure legatur. Miles enim tam caligatum gregariumq; peditem significat, quam equo militantem & honoratum. Miles enim à togato, & (ut recentiores loquuntur) à pagano distinguitur. Plinius: Annuli distinxere alterum ordinem à plebe, ut semel coeperant esse celebres, sicut tunica ab annulis Senatuum tantum. Quanquam & hoc sero, uulgoq; purpura latiore tunica usos inuenimus etiam præcones. Tunica purpuram Plinius latusclauum uocauit. Tranquillus in Augusto: Sumentis uirilem togam tunica laticlauri refuta ex utraque parte ad pedes decidit. Fuerunt qui interpretarentur non aliud significare, quam ut is ordo cuius insigne id esset, aliquantò ei subijceretur. Aliqui clauum simpliciter appellant, ut Lamprius in Alexandro, qui etiam laticlauium uocat. Tunica autem uestis est cui toga superinduitur: nostri sericum uel setam uocant lingua uernacula. Quintilianus libro nono: Cui laticlauri ius non erit ita cingatur, ut tunicae prioribus oris infra genua paulum, posterioribus ad medios poplites usque perueniant. Nam infra, mulierum est:

Laticlauium.
Ius annulorum.
Calcar aureum.

Miles.
Eques.

Tunica.

Laticlauri.
Clauus.
Laticlauium.
Tunica.

est: supra, Centurionum. Ut purpura rectè descendant, leuis cura est: notatur interim negligentia. Latum habentium clauum modus est, ut sit paulum cinctis submissior. Ipsam togam rotundam esse & aptè cæsam uelim. Ex dictis apparet Latumclauum tunicam fuisse purpura prætextam, latiore tunica uulgari longioreq; ac discinctam, cui toga superinduebatur, ut tunica. Plinius in Epistolis: Ego latusclauum à Cæsare nostro, ego Quæsturam impetraui. Latumclauum, inquit, id est, Senatoriam dignitatem. Herodianus de Plautiana libro tertio: Siquidem latusclauum perpetuò habebat, atq; in secundis Consulibus numerabatur. Ensem præterea gestabat, cæteraq; omnia supremæ dignitatis insignia. Laticlauri perpetuo gestandi autoritas inter primas dignitates habebatur Herodiani tempore: ut ipse autor est libro tertio. A Græcis πλατύσημοι ἐσθῆς dicitur: quasi uestis lato signo distincta ab alia. Herodotus ἡμερὶ ἐσθῆς ἐστὶ τὸ πλάτυσημον ἐσθῆτα, καὶ ἐν τοῖς δουλοῖς ὑπατάουσασι ἐτέτακτο. Hæc de lato clauo semel dicta sunt: ne sicubi in Pandectis hoc uerbum occurrerit, dicendum iterum habeamus. Hæc autem insignia in luctu publico deponerentur. Lilius libro nono, de Caudina pace loquens: Ex templo sine ulla publica autoritate concessum in omnem formam luctus est. Tabernæ circa forum clausæ, iustitiumq; in foro sua sponte coeptum prius quam indictum. Laticlauri, annuli aurei positi, penè exercitu ipso mœstior ciuitas esse. Ordo Senatorius amplissimus ordo uocitabatur. Cicero pro domo sua ad Pontifices: Quid cum Senatuum pro me non modò propugnare amplissimum ordinem: sed etiam plorare & supplicare mutata ueste prohiberent, ne tum quidem uis erat?

Latusclauus.

πλατύσημοι
ἐσθῆς.
Latus clauus.

Luctus publici
forma.

Amplissimus
ordo.

Et de prouincijs conf. Reduxit me cum illo in gratiam ordo amplissimus, & ordo is qui est publici consilij & meorum omnium consiliorum autor & princeps. Itidem saepe Liuius. Et Paulus in lege Nutu. de Legatis tertio. Maiestatem eius ordinis dignationemq; Liuius his uerbis significauit de Alexandro Magno loquens: Victus ne esset consilij iuuenis unius (ne singulos nominem) Senatus ille, quem qui ex Regibus constare dixit, unus ueram speciem Romani Senatus cepit. Nunc uidendum de legendis Senatoribus.

Maiestas. Hi igitur plerunq; à Censoribus legebantur, à quibus & Senatu interdum mouebantur. Liuius tamen libro tertio secundi belli Punici: Dictatorem, inquit, qui Censor antè fuisset, uetustissimusq; ex ijs, qui uiuerent, Censorijs esset, creati placuit qui Senatum legeret. Et paulò post, de Buteone loquens, qui ob id Dictator creatus erat: Nam neq; Senatu quenquam se moriturum dixit ex ijs, quos Caius Flaminius & Lucius Aemilius Censores in Senatum legissent (transcribi tamen recitariq; iusserunt) ne penes unum hominem iudicium arbitriumq; de fama ac moribus Senatoris fuerit, & ita in demortuorum locum subiecturum, ut ordo ordini, non homo homini praelatus uideretur. Recitato ueteri Senatu inde primum in demortuorum locum legit, qui post Lucium Aemilium & C. Flaminiu[m] Censores Curulem magistratum cepissent, necdum in Senatum lecti erant, ut quisq; eorum primus creatus erat. Tum legit qui Aediles, Tribuni, Praetores, Quaestores ue fuerant. Tum ex ijs qui spolia ex Romano hoste fixa domi haberent, aut ciuicam coronam accepissent. Ita centum septuaginta septem cum ingenti approbatione hominum in Senatum lectis ex templo se magistratu abdicauit. Cicero in Verrem Actione tertia: Decreuit Senatus honorifico Senatusconsulto, ut Ha-

Senatus.

Senatorum lectio.

Censor.

lesinis

lesinis Claudius Pulcher Praetor de Senatu cooptando leges conscriberet Caius Claudius adhibitis omnibus Marcellis qui tum erant, de eorum sententia leges Halesinis dedit: in quibus multa sanxit de aetate hominum, ne quis minor triginta annis natus, de quaestu, quem qui fecisset, ne legeretur, de censu, de caeteris rebus. Censu Senatorius duplex quam equestris erat, atq; etiam sub Augusto triplex. Tranquillus in eodem, Senatorium censum ampliuit, ac pro octingentorum millium summa duodecies sesterium taxauit, suppleuitq; non habentibus. Et Senatores igitur & equites, ex quibus Iudices fiebant, à censu sumebantur aetate posteriori: quod Plinius libro XIII. his uerbis reprehendere uidetur: Posteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit. postquam Senator censu legi coeptus, Iudex fieri censu, magistratum Ducemq; nil magis exornare quam census, pessum iere uitae pretia, omnesq; à maximo bono liberales dictae artes in contrarium cedere. Varia autem ratio legendi Senatus fuit diuersis temporibus. Tranquillus in Augusto: Senatorum affluentem numerum deformi & incondita turba (Erant enim supra mille, & quidam indignissimi, & post necem Caesaris per gratiam & praemium allekti, quos abortiuos uulgus uocabat) ad modum pristinum & splendorem redegit, duabus lectionibus: prima, ipsorum arbitratu quo uir uirum legit: secunda, suo & Agrippae. Quosdam ad excusandi se uerecundiam compulit, seruauitq; excusantibus insigne uestis & spectandi in orchestra epulandiq; publice ius. Idem in Claudio: Latumclauum (quamuis initio affirmasset non lecturum se Senatorem, nisi ciuis Romani abnepotem) etiam libertini filio tribuit: sed sub conditione, si prius ab equite Romano adoptatus esset, ac sic quoq;

Census Senatorius.

Senatus legendi ratio.

n 5 repre

Libertini.

reprehensionem uerens etiam Appium Cæcum Censorem generis sui proautorem, libertinorum filios in Senatum allegisse docuit. ignarus temporibus Appij & deinceps aliquandiu libertinos dictos non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex ijs procreatos. Ex quibus uerbis apparet Libertinos aliter olim accipi solitos quam nunc in iure scriptum sit. Vnde Liuius libro decimo in persona Publij Decij, loquens contra nobilitatem: An unquam fando audistis patricos primò esse factos, non de coelo demissos? Sed qui patrem ciere auumq; possent, id est, nihil aliud quam ingenuos: Consulem iam patrem ciere possum, auumq; iam poterit filius meus. Instar est huius hodie quod locorum quorundam moribus receptum est, ut ne iusta nobilitas esse censeatur, nisi in pronepote & deinceps eius qui natalibus restitutus est. Idq; ad ea quæ de gentilitatis iure diximus, haud dubiè pertinet. Natalibus autem restituere hodie nobilitate uocamus: & nobilitationem, natalium restitutionem. Verbum est in iure frequens. Dicitur autem natalibus restitui non modò libertus, ut patronatus obseruantia liberetur, sed etiam plebeius cum ad nobilitatem asciscitur, quamuis antea nunquam inter nobiles fuerit. Cuius rei rationem hanc esse existimo, quòd gentiles de quibus multa diximus, ab eis distinguuntur, qui ingenuitatem intactam illibatamq; non habent, sed aliqua conditione obnoxiam: cuiusmodi sunt plebeij omnes qui ipsi maiores uel eorum seruitutem aliquam seruierunt. Propterea igitur natalibus restitui dicuntur qui ad nobilitatem uocantur, quasi absterfa natalium plebeciorum sordida conditione, & in priscam, communemq; ab initio generi humano ingenuitatem, repositis illis qui hoc beneficio affecti sunt. Plinius ad Traianum: Postulantibus quib

Natalibus restituere.

Natalium restitutionio.

Gentiles.

quibusdam ut de agnoscendis liberis restituendisq; natalibus, secundum epistolam Domitiani scriptam Minutio Ruffo, & secundum exempla Proconsulum ipse cognoscerem, respexi ad Senatusconsultum pertinens ad eadem genera causarum. Ius autem annulorum donare apud antiquos erat id ferme quod equitem facere dicimus. Tranquillus in Cæsare: Promissumq; ius annulorum cum millibus quadringenis fama distulit: id est, diuulgauit. Idem in Vitellio: Prouincia deinde accepta Asiaticum manumisit: ac primò imperij die aurcis donauit annulis super coenam, cum manè rogantibus pro eo cunctis detestatus esset seuerissimè talem equestris ordinis maculam. Vtriusq; autem horum meninit Vlpianus in lege: Sed si hac, infra, De in ius uocando. ubi maius esse docet natalibus restitui, quam iure annulorum donari. Dignitas autem equestris quæ hodie à Regibus & Regum legatis aut exercituum Præfectis donatur, decus est militiæ, licet & in togatos etiam conferatur. Instar autem esse uidetur antiqui moris. Torques enim aurei militibus ob rem strenuè gestam donari ab Imperatoribus solebant: unde torquati dicti, qui duorum generum erant: simplares duplaresq;. Vegetius libro secundo: Torquati, inquit, duplares, torquati simplares erant, quibus torquis aureus solidus uirtutis præmium fuit. quem qui meruisset, præter laudem interdum duas consequebatur annonas. duplares duas, simplares unam. Torquati tamen hodie uocitari debent equites, qui uulgò cochleati dicuntur, quos Rex noster gestamine suo regioq; insigniuit: ordinem regium gestare dicuntur. Collegium est & sodalitas, cuius principis caput est, torque sunt illi conchulato insignes, quem diebus solennibus collo circundant, à diuo Michaële

Ius annulorum donare.

Torques.

Torquati.

Collegium.

Michaël, numē chaële denominati, quem pro sodalitiū numine colunt.
sodalitiū. Maximus quisque procerum in eam cohortem cooptari solet. Vidimus aliquando ex eo numero unum moueri grauiſſimi criminis reum: qui de collegij sententia exautoratus, curiæ deditus est ad pœnam, quam curia statuiſſet crimini. Duces Burgundiæ Chryſomallon cohortem instituerunt aurco uellere inſignem. Reges Angliæ procerum ſodalium cohortem perifſcelide donant. *Chryſomalli.* Ut ad Libertinos redeamus. Liuius libro nono, autor est luctu publico testatam Appianæ Censuræ indignitatem, qui libertinos in Senatum allegerat: Cæterum, inquit, Flauium Aedilem dixerat ſorensis factio Appij Claudi Censura uires naſta, qui Senatum primus libertinorum filijs lectis inquinauerat. & poſteaquam eam lectiōnem nemo ratam habuit, nec in curia adeptus erat quas petierat opes urbanas, humilibus per omnes tribus diuisis ſorum & campum corrupit: tantumq; Flauij comitia indignitatis habuerunt, ut pleriq; nobilium aureos annulos & phaleras deponerent. Mouebantur autem Senatores Senatu à Censuribus, qui etiam ipſi ordinibus omnibus notas ignominie inurere poterant. Liuius libro uigesimo nono: Censores Marcus Portius & Lucius Valerius metu mixta expectatione Senatum legerunt: septem mouerunt Senatu, ex quibus, unum inſignem & nobilitate & honoribus L. Quintium Flaminiū Conſularem: Patrum memoria, inquit, institutum fertur ut Censores motis e Senatu aſcriberent notas. Catonis et aliæ quidem acerbæ orationes extant in eos, quos aut Senatorio loco mouit, aut qui bus equos ademit. Longè grauiſſima in L. Quintium oratio est, quasi accusator ante notam non Censor poſt notam uſus eſſet, retinere Quintium in Senatu ne frater quidem Titus

Censores Senatu mouebāt Senatores.

Titus Quintius, si tum Censor eſſet, potuiſſet. Aſconius in Diuinationem Ciceronis de notis Censorijs loquens, ita inquit: Regendis moribus ciuitatis Censores quinto quoq; anno creari ſolebant. Hi prorsus ciues ſic notabant, ut qui Senator eſſet, eiſceretur Senatu: qui eques Romanus, equum publicum perderet: qui plebeius, in cæritum tabulas referretur & ærarius fieret, ac per hoc non eſſet in albo Centuriæ ſuæ, ſcilicet ad hoc ut eſſet ciuis, ſed tantummodo ut pro capite ſuo tributi nomine æra penderet. Hoc igitur tam triſte ſeuerumq; nomen populus Romanus ſic oderat, ut intermiſſum eſſet per plurimos annos tempore Ciceronis, quod tamen Cicero propter inſaniam corruptorum iudiciorum dicit in illa oratione plebem ipſam quæ antè reſcuſabat, expoſcere. De qua Censura idem pro Cluentio, ita inquit: Hic primū illud commune proponam, nunquam animaduerſionibus Censorijs hanc ciuitatem ita contentam, ut rebus iudicatis fuiſſe. Et rursus: Censores deniq; ipſi ſæpenumero ſuperiorum Censorum iudicijs (ſi iſta iudicia appellari uultis) non ſteterunt. atq; etiam ipſi inter Censores ſua iudicia tanti eſſe arbitrantur, ut alter alterius iudicium non modò reprehendat, ſed etiam reſcindat: ut alter de Senatu mouere uelit, alter retineat, & honore ampliſſimo dignum exiſtimet: ut alter in ærarios referri aut tribu moueri iubeat, alter uetet. Aſconius uerò in orationem eiſdem in L. Piſonem multas leges pernicioſas P. Claudiū in Tribunatu ſuo Piſone & Gabinio Conſulibus tuliffe dicit. inquis et illam, ne quem Censores in Senatu legendo præterirent, ne ue qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accusatus et utriusq; Censoris ſententia damnatus eſſet. Vnde Cicero in iam dicta oratione pro Cluentio: Videte, inquit, quid agatis, ut unumquemq; noſtrum Censoribus in poſterum poteſt

Ærarius.

Censoria iudicia.

potestatem regiam permittatis : ne subscriptio censoria non minus calamitatis ciuibus, quàm illa acerbissima proscriptio possit afferre : non censorium stylum, cuius mucronem multis remedijs maiores nostri retulerunt, a què posthac atq; illum gladium dictatorium pertimescamus. Hæc & alia inibi Cicero multa ad eleuandum censorij iudicij pondus commentus est, causæ tum inseruiens. Itaq; in Lucium Pisonem ueluti palinodiam caneret : Centum propè annos, inquit, legem Heliam & Fusiam tenueramus, quadringentos iudicium rationemq; Censoriam. Quam potestatem minuere (quò minus quinto quoq; anno de moribus nostris iudicaretur) nemo tam effusè petulans conatus est. Hæc ò carnifex in gremio sunt sepulta Consulatus tui. Linius libro quarto ab Vrbe condita : Censores ægré passi, Mamercurum, quòd magistratum populi Romani minuisset, tribu mouerunt, octuplicatoq; censu ærarium fecerunt. Hæc de Censura censorijsq; notis obiter dicta sint, atq; etiam de ærarijs : quod uerbum frequens apud scriptores antiquos à paucis satis intelligitur. Apud Græcos similes erant qui ἐγχεραμμένοι ἐν ἀκροπόλει ideo dicebantur ex more Atheniensium, quia in arcem relata eorum nomina essent. ut enim Latine in ærarios relati dicuntur sic illi in arcem relati erant, qui ὄφροντες dicuntur, & κατὰ δίκαιοι, & ἐζημιωμένοι. qui ignominia interim notati erant, quoad iudicatum facerent. Hoc est, omnia ex sententia persoluerent. Et quemadmodum nostri eximere ex ærarijs dicebant, cùm aliquem hac ignominia leuabant : sic illi ἐξ ἀκροπόλεως ἐξελθιμίμευς uocabant : hoc est, ex arce expunctos, id quod ex Demosthenis oratione in Aristogitonem & Libanij argumento intelligere licet. De huiusmodi Censorum animaduersionibus Gellius libro quarto, ita inquit : Si quis agrum suum

Ἐγχεραμμένους ἐν ἀκροπόλει.
In ærarios relati.
In arcem relati.
ὄφροντες.
Κατὰ δίκαιοι.
Ἐζημιωμένοι.
Ex ærarijs eximere.
Censorum animaduersio.

passus

passus fuerat sordescere, eumq; indiligenter curauerat, ac neq; arauerat, neq; purgauerat, siue quis arborem suam uineamq; habuerat derelictui, non id sine pœna fuit : sed erat opus censorium, censesq; ærarium faciebant : item si quis eques Romanus equum habere gracilentum aut parum nitidum uisus erat, impolitæ notabatur : quasi tu dicas incuriæ. Sunt & alia exempla apud eundem eodem lib. capite ultimo. Videamus de conuocando habendoq; Senatu. Gellius libro decimo tertio, ex libro quodam Varronis enumerat eos magistratus, per quos more maiorū Senatus olim haberi solitus est, eosq; nominat Dictatorē, Consules, Prætores, Tribunum plebis, Interregem, Præfectum urbi : neq; alij præter hos ius fuisse dicit faciendi Senatus consulti. Quotiescunq; usu uenisset ut omnes isti magistratus Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior alijs esset, ei potissimum Senatum consulendi ius fuisse. Addit deinde extraordinario iure Tribunos quoq; militares qui pro Consulibus fuissent, item Decemuiros quibus imperium consulare tum esset, item Triumuiros Reipublicæ constituendæ causa creatos, ius consulendi Senatum habuisse. Senatus autem habebatur aut legitimus, aut indictus. Capitolinus in Gord. Non legitimo, inquit, sed indicto Senatus die Consul iam domi conuentus, cum Prætoribus, Aedilibus & Tribunis in curiam uenit. Legitimus Senatus statis diebus habebatur. Tranquillus in Augusto : Sanxit, inquit, ne plus quàm bis in mense legitimus Senatus ageretur : scilicet Calendis & Idibus, ne'ue Septembri Octobri'ue mense ullos adesse alios necesse esset quàm sorte ductos, per quorum numerum decreta confici possent. Spartianus in Adriano : Senatui legitimo, cùm in urbe uel iuxta urbem esset, semper interfuit.

Edict

Senatus conuocandi ratio.

Senatum consulendi ius.

Senatus legitimus & indictus.

Edictus, indi-
ctus Senatus.
Νόμιμος ἐκ-
κλησία.
Σύγκλητος.
Concio legiti-
ma & conuo-
sata.

Edictus autem uel indictus erat qui ob negotia incidentia repente indicebatur. Idem in Casare: Postquam Senatus Idibus Martijs in Pompeij curiam edictus est, facile tempus & locum prætulerunt. Sic apud Athenienses νόμιμος ἐκκλησία dicebatur ἢ κυρία καὶ ὠρισμένη τῆς τῆς μηνός. Σύγκλητος δὲ ἡ ἐξαίφνης γενομένη δία τι κατ'επιγού. Legitima concio dicebatur fixa stataq; concio, quæ ter in mense habebatur. Conuocata autem & indicta, quæ repente noua quadam de causa fiebat. Autores, Suda & interpretes Demosthenis in oratione πρὸ παραπροσβείας, enarrantes illud ἐφοβοῦντο ἢ μὴ ἐξαίφνης ἐκκλησία γένηται. Appianus libro primo de bellis Ciuilibus: Consulum alter Opimius nomine, ut in trepidatione mos est, nonnullos cum armis in Capitolium festinare iubet, Senatumq; per præconem conuocari. Cæterum Gellius autor est iustum Senatusconsultum esse non posse, nisi quod in loco per Augures constituto quod templum appellaretur, factum esset. Propterea & in curia Hostilia & in Pompeia, & post in Iulia cum profana ea loca fuissent, templa esse per Augures constituta, ut in ijs iusta Senatusconsulta more maiorum fieri possent. Scriptumq; Varronem reliquisse non omnes aedes sacras templa esse: Senatusconsultum autem ante exortum aut post occasum solem factum, ratum non fuisse. Opus etiam censorium fecisse existimatos per quos eo tempore Senatusconsultum factum esset. Immolareq; hostiam prius, auspiciq; debere qui Senatum habiturus esset. De rebus quoq; diuinis prius quam humanis ad Senatum referendum esse. Tum porro referri debere aut infinite de Republica aut de singulis rebus finite. Senatus autem consulta duobus modis fiebant, aut per discessionem, inquit, Gellius, si consentiretur, aut si res dubia esset, per sententias singulorum exquisitas.

Senatusconsulti
legitimi locus
& tempus.

Tran

Tranquillus in Tiberio, Cum Senatusconsultum per discessionem forte fieret, transeuntem eum in alteram partem in qua pauciores erant, secutus est nemo. Cicero Philipp. 111. Cum de repub. relaturus fuisset, allato nuntio de legione quarta, mente concidit, effugere festinans, Senatusconsultum de supplicatione per discessionem fecit: cum id factum esset antea nunquam. Idem in ultim. In has sententias meas si Consules designati discessionem facere uoluissent, omnibus istis latronibus autoritate ipsa Senatus iampridem de manibus arma cecidissent. Gellius libro 111. de Pedarijs Senatoribus loquens, Non pauci sunt, inquit, qui opinantur Pedarios Senatores appellatos qui sententiam in Senatu non uerbis dicerent, sed in alienam sententiam pedibus irent. Quid igitur cum Senatusconsultum per discessionem fiebat, non ne uniuersi Senatores sententiam pedibus ferebant? Et paulò post, Marcus Varro, inquit, in Satyra quæ Hippocyon dicitur, equites quosdam dicit Pedarios appellatos, uideturq; eos significare, qui nondum à Censoribus in Senatum lecti, Senatores quidem non erant; sed quia honoribus populi usi quidem erant, in Senatum quidem ueniebant, & sententiæ ius habebant. Nam & Curulibus magistratibus functi qui nondum à Censoribus in Senatum lecti erant, Senatores non erant: & qui in postremis scripti erant, non rogabantur sententias, sed quas principes dixerant, in eas discedebant. Hoc significabat edictum quo nunc quoque Consules cum Senatores in curiam uocant, seruandæ consuetudinis causa translatio utuntur. Verba edicti sunt hæc, Senatores quibusq; in Senatu sententiam dicere licet, & reliqua. Translatitium edictum Gellius appellat ex antiqua consuetudine desumptum, quomodo & Cicero appellauit in Prætura urba-

Senatusconsultum per discessionem.

Discessionem facere.

Pedarij Senatores.

Non omnibus Senatoribus dicenda sententiæ ius erat in Senatu.

Translatitium edictum.

na. His autem Gellij uerbis facile intelligimus non frustra ab Ulpiano hoc in loco praefinitam circumscriptionemq; Senatorum appellationem esse. Cicero ad Atticum libr. i. Cum est actum, neque animaduersum est, & raptim in eam sententiam Pedarij concurrerunt. Inde illa locutio, In *In sententiam ire.* sententiam ire, & pedibus in sententiam ire. Liuius libro v. Primores patrum censuere non expectandum iustum tempus comitiorum, sed exemplo novos Tribunos militum creandos esse, qui à Calendis Octobribus magistratum occiperent. In quam sententiam cum pedibus iretur, ceteri Tribuni militum nihil contradicere. At enim uero Sergius Virginiusq; , propter quos poenitere magistratum eius anni Senatū apparebat, primo deprecari ignominiam, deinde intercedere Senatusconsulto. Idem libro i x. Cum omnes laudibus modo prosequētes uirum in sententiam eius pedibus irent, tentata paulisper intercessio est à Lucio Liuiio & Quinto Melio Trib. Plinius libro ii. *Facere discessionem.* epistol. Sed cum fieret discessio qui sellis curulibus astiterant, in Cornuti sententiam ire coeperunt. Tum illi qui se collegae adnumerari patiebantur, in diuersum transferunt. Cicero Philip. x i. Dixit tamen si quis eorum qui post se rogati essent, grauiorem sententiam dixisset, in eam se iturum. Nos hodie id ad idem dicere uocamus. Quod ignari ignauiq; aut assentatores plerunque factitare dicuntur: graues etiam uiri interdum faciunt, si res ita poposcerit. Hoc autem Tranquillus in Augusto eleganter & breuiter expressit, Sententias, inquit, de maiore negotio non more atque ordine, sed prout libuisset perrogabat. ut perinde quisque animum intēderet, ac si censendum magis quam assentiendum esset. Plinius in Panegy. de Domitiani temporibus loquens, At quis antea loqui, quis hiscere audebat,

bat, praeter miseros illos qui primi interrogabantur? ceteri quidem defixi & attoniti, ipsam illam mutam ac sedentariam assentiendi necessitatem, quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebatur? unus solusq; censebat quod sequerentur omnes, & omnes improbarent, in primis ipse qui censuerat. Verba sunt Plinij significantis tyrannicam uiolentiam Imperatoris, in cuius sententiam omnes ire cogebantur. Est igitur censere quod uulgò opinari uocant. Id est, sententiam suam explicata ratione approbare audientibus. Idem in Epistol. Iam censendi tempus dixit Domitius Consul designatus. Gellius tamen libro xiii. docet nullum fuisse Senatusconsultum in quo discessio non esset necessaria. De ordine uero rogandarum sententiarum quem Augustum non seruasse Tranquillus dixit, idem Gellius lib. iiii. ita inquit, Ante legem quae nunc de Senatu habendo obseruatur, ordo rogandi sententias uariis fuit. Alias primus rogabatur qui à Censoribus princeps in Senatum lectus erat: alias qui designati Consules erant: Quidam è consulibus studio aut necessitudine aliqua adducti, quem ijs uisum erat honoris gratia extra ordinem sententiam primam rogabant. Obseruatum tamen cum extra ordinem fieret, ne quis quenquam ex alio quam Consulari loco sententiam primum rogaret. Haecenus Gellius. Licebat autem per legem de Senatu habendo, rationem sententiae suae Senatores censentes exposcere. id quod ex his Plinij uerbis intelligi potest ad Valerianum lib. v. Epist. Absolutus est reus sententia designati Consulis Afranij Dexterī. Assenserunt omnes praeterquam Licinius: is inter dicendum ei aduocatione per quinquennium censuit. Et quamuis neminem autoritate traxisset, constanter in sententia mansit

o 2 qui

Censere.

De rogandis sententijs.

Lex de Senatu habendo.

qui etiam Dexterum, qui primus diuersum censuerat, per-
lata lege de Senatu habendo, iurare coëgit e Repub. fuisse
quod censuisset. Cui quanquam legitime postulationi
quibusdam reclamatum est, exprobrare enim censenti am-
bitionem uidebatur. Sed priusquam sententiæ dicerentur,
Nigrinus Tribu. pleb. recitauit libellum disertum & gra-
uem, quo questus est uenire aduocationes, uenire & pre-
uaricationes, in lites coiri, & gloria loco poni ex spolijs
ciuium magnos & statutos redditus. Recitauit capita le-
gum, admonuit Senatusconsultorum, & reliqua quæ Pli-
nius de mercenarijs aduocationibus exequitur, aduocatus
ipse memoriæ suæ celebratissimus. In rebus uero momen-
tosis aut ad exemplum pertinentibus, Senatores non mi-
nus centum Senatusconsultum facere poterant, ut uidetur
ex Lilio lib. 1 x. de bel. Maced. de Bacchanalibus loquen-
te, Si quis, inquit, tale sacrum solenne & necessarium du-
ceret, nec sine religione ac piaculo se dimittere posse, a-
pud Prætozem ut profiteretur, Prætor Senatum consule-
ret. Si ei permissum esset, cum in Senatu centum nō minus
essent: ita id sacrum faceret. Asconius tamen Cornelium Ci-
ceronis tempore legem tulisse dicit, ne quis in Senatu legi-
bus solueretur, nisi ducenti affuissent: quæ sine tumultu a-
cta res est. Nemo enim negare poterat pro autoritate Se-
natus esse eam legem. Verum duo Senatusconsulta uno die
non fiebant: id quod innuit Capitolinus in Maximino his
uerbis de Gordiano loquens, Hic annū agens ætatis quar-
tumdecimum statim raptus est, & nouo genere Senatus-
consulti, cum eodem die Senatusconsultum factum esset,
inductus in curiam Cæsar est appellatus. Quo modo autē
Senatores in Senatum ire cogentur, Cicero Philip. pri-
ma docet, Quid autem, inquit, erat causæ cur in Senatum
hest

Senatorum ad
Senatusconf. fa-
ciedū numerus.

Duo Senatus-
cōsulta uno die
non fiebant.

Senatus co-
actio.

hesterno die tam acerbe cogēret? solus ne aberam? an non
sæpe minus frequentes fuistis? an ea res agebatur, ut etiam
ægroto deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad por-
tas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam etiam causam
Appium illum & senem & cæcum delatum esse memo-
riæ proditum est. De supplicationibus referebatur, quo in
genere Senatores deesse non solent. Coguntur enim non
pignoribus, sed eorum quorum de honore agitur gratia.
Quod idē fit cum de triūpho refertur. Ita sine cura Con-
sules sunt, ut penē liberum sit Senatori non adesse. Et pau-
lō post, Quis autem unquam tanto damno Senatorem coë-
git? aut quid est ultra pignus aut mulctā? Verba sunt Ci-
ceronis conquerentis iniuriam Antonij Consulis, qui non
contentus pignoribus captis aut mulctā dicta, cogere in
Senatum uenire Ciceronem minatus est etiam frequentis-
simo Senatu cum fabris se uenturum ad disturbandam sub-
uertendamq; domū eius. Idem lib. 111. de Oratore, de iur-
gio Philippi Consulis in Senatu & L. Crassi magni illius
oratoris loquens, Hic cum homini & uehementi & diser-
to & in primis forti ad resistendum Philippo, quasi quas-
dam uerborum faces Crassus admouisset, non tulit ille, &
grauiter exarsit, pignoribusq; ablatis Crassum institit
coërcere. Pignora autem capere uel auferre est, quod nunc
dicimus captionem bonorum. Coërcere igitur pignoribus
captis Cicero dixit, quod nos cogere per bonorū captionē
dicimus. Demosthenes Αψαδς τῶν κτημάτων dicit, quasi
manū facultatibus iniicere. quod etiam Græce τῶν ἐνεχόν-
των λαμβάνει dicitur, hoc est, pignora capere. Gellius
lib. 11. pignoris captionem hinc esse dictam ab antiquis
affirmat ut usucaptionem. Præhendere uerò est apud eos id
quod nos corpore præhendere dicimus: cuius exemplū sta-
tim

Pignora capere
& auferre.

Pignoris ca-
pio.

Præhendere.

*Censere Sena-
tores quo modo
cogebantur.*

tim subijciemus. Quibus autē modis Senatores in Senatum uenire, iisdem etiā censere cogebantur, nisi Tribuni intercederent. L. iuius lib. viii. secūdi belli Punici, Itaq; Quintus Fuluius postulauit à Consule ut palām in Senatu diceret, permitteret ne patribus ut de prouincijs decernerent: staturusq; eo esset quod censuissent? an ad populū la-
facturū: tum Fuluius, Non ego, inquit, ignarus quid respon-
surus facturus'ue esses, quasiui, quippe cum prae te seras tē-
tare magis quā consulere Senatū. Itaque à uobis Tribu-
ni pl. postulo, inquit, ut sententiam mihi ideo non dicenti,
quod si in meam sententiam discedatur, nō sit ratum habi-
turus Consul, auxilio sitis. Inde altercatio orta, cum Con-
sul negaret equum esse, quo minus suo quisq; loco Sena-
tor rogatus sententiam diceret: Tribuni decreuerunt, Si
Cos. Senatui de prouincijs permittit, stari eo quod Sena-
tus censuerit, nec de ea referri ad populum patiemur: si nō
permittit, qui de ea re sententiam recusabit dicere, auxilio
erimus. Consul diem ad colloquendum cum collega petijt.
Postero die permissum Senatui est. Prouincia ita decreta.
Prehendi uerò Senatores iussu Cos. poterant. Valerius li-
bro v. L. uerò Philippus Consul aduersus eundem ordinē
libertatem exercere non dubitauit: nam segnitiam pro ro-
stris exprobrans, alio sibi Senatu opus esse dixit: tantumq;
à poenitentia dicti absiit, ut etiam L. Crasso summae di-
gnitatis & eloquētia uiro id in curia grauitē ferenti ma-
num iniici iuberet. Ille reiecto lictore, Non est, inquit, mi-
hi Philippe Consul quia nec ego tibi Senator sum. Id est,
quia dixisti te alium Senatum querere. Gellius lib. iiii.
Capito Atteius in libro quem de officio Senatorio com-
posuit, scriptum hoc reliquit, Caius Caesar, inquit, Con-
sul

*Prehensio
Senatoris.*

sul Marcum Catonem sententiam rogauit. Cato rem quam
consulebatur, quoniam non ē repub. uidebatur, perfici no-
lebat. Eius rei gratia ducendae longa oratione utebatur,
eximebatq; dicendo diem. Erat enim ius Senatori, ut sen-
tentiam rogatus, diceret antē quicquid uellet alius rei &
quoad uellet. Caesar Consul uiatorem uocauit, eumq; cum
finem non faceret, prehendi loquentem, & in carcerem
duci iussit. Senatus consurrexit & prosequēbatur Cato-
nem in carcerem. Hac, inquit, inuidia facta Caesar desti-
tit, & mitti Catonem iussit. Haecenus ille. Quid sit autem
prehendere, & qui magistratus prehensionem, quiq; uo-
cationem habuerint, & qui utrunque, aut etiam neu-
trum, idem Gellius libro xiii. docet: Vocationem, inquit,
habent Consules & ceteri qui habent imperium. prehen-
sionem Tribuni ple. & alij qui habent uiatorem. neque
uocationem neque prehensionem, ut Quaestores & ca-
teri qui neque lictorem habent neque uiatorem. Qui uo-
cationem habent, idem prehendere, tenere, abducere, pos-
sunt: qui autem iure prehendi, is etiam in uincula duci po-
test. Sed querentibus nobis, inquit, quam ob causam Tri-
buni qui haberent summam coercendi potestatem, ius uo-
candi non habuerint: illud occurrit, quod Tribuni ple. an-
tiquitus creati uidentur non iuri dicendo, nec causis que-
relisq; de absentibus noscendis, sed intercessionibus facien-
dis, quibus praesentes fuissent, ut iniuria quae coram fieret
arceretur, ac propterea ius ad se uocandi ademptum: quo-
niam ut uim fieri uetarent, assiduitate eorum & presen-
tium oculis opus erat. Labeo igitur Antistius legum mo-
rumq; Populi Rom. peritissimus, per uiatorem Tribuno-
rum ple. uocatus, eodem Gellio autore, respondit, ius eos
non habere, neque se, neque alium quenquam in causa
uocandi,

*Libertas dicen-
di in Senatu.*

*Vocationem es
prehensionem
habentes ma-
gistratus.
Tribuni pleb.*

uocandi, cum moribus maiorum Trib. pleb. prehensionem haberent, uocationem non haberent. Posse igitur eos uenire & prehendi se iubere, sed uocandi absentem ius non habere. Inijci autem manum Valerius in superiore exemplo pro prehendi dixit. licet inijcere manum propriè sit uerbo antiquo iuris, quoties nulla iudicis expectata auctoritate, rem nobis debitam aut etiam nostram uendicamus: quo modo usus est Quintilianus in v 11. his uerbis, Aut alteri enim, aut inuicem de iure sit controuersia: ut in re tali, patri in filium, patrono in libertum manus iniectio sit: liberti heredem sequantur. Liberti filium quidam fecit heredem, inuicem petitur manus iniectio: & patronus negat ius patris illi fuisse, quia ipse in manu patroni fuerit. In eadem significatione usus est Vlpianus in l. Sed si hac, De in ius uocando. Et Paulus in l. penul. De seruis exportandis. Inijcere manum Latine dici debet quod lingua uernacula *fasire* appellamus. Vergilius, *Iniecere manū Parcae*. Sic dominus in *prædium* (ut nunc dicitur) *feudariū*, hoc est, *beneficarium manū inijcere* solet. Hoc Græci *τὴν χειρὸς ἐπιβολὴν* appellant. Inijcitur etiam manus in aliquem, uel in eius bona, uel merces aliquas, quando inde ille abire, uel res inde moueri auctoritate aliqua uetantur, quod nos *arrestare* dicimus. Plinius ad Traianum epistola lvi. hoc uerbo *μεταφορικῶς* usus est, Itaque & quieti eius inieci manum, & exegi ut me in Bithynia consilio instrueret. quod ille amicissimè & senectutis & ocij ratione postposita & iam fecit & facturum est. Quæ uerba corruptissimè uulgò leguntur. *Ociosum* (inquit Plinius) *Nymphidium* nactus, continuo nauare mihi operam coëgi, quasiq; usui meo uendicaui ut me consilijs suis adiuuaret. Recentiores nullo antiquo exemplo inijcere manum, pro uim afferre

Inijcere manū.

Manus iniectio.

afferre dicunt: quod Latine afferre manus uel etiam inferre dicitur. Quo utroque Augustinus lib. 1. de Ciuitate Dei utitur. Lactantius libro 111. Institut. Multi ergo ex ijs qui æternas esse animas suspicabantur, tanquam in coelum migraturi essent, sibi ipsi manus intulerunt, Cleanthes & Chrysippus & Zeno & Empedocles. Cæterum intercedere Senatusconsulto Tribuni pleb. poterant, ut ex Liuidiano illo exemplo intelligere licet, & ex Tacito libro x x. Cùm rogarent, inquit, sententias Consules, Vulcatius Tertulinus Trib. pleb. intercessit, ne quid super tanta re Principe absente statueretur. Gellius lib. x 111. Varro, inquit, de intercessionibus scripsit, dixitq; intercedendi ne Senatusconsultum fieret, ius fuisse ijs solis qui eadem potestate qua ij Senatusconsultum facere uellent maiores uel essent. Qui autem hi fuerint, nos supra eodem Gellio tradente uidimus. Valerius libro 11. cap. 1. Illud quoque memoria repetendum est, quod Tribunis pleb. intrare curiam nō licebat: ante ualuas autem positas subsellijs decreta Patrum attentissima cura examinabant, ut si qua ex ijs improbassent, rata esse non sinerent. Itaque ueteribus Senatusconsultis, τ, litera subscribi solebat, eaq; nota significabatur illa Tribunos quoque censuisse. Qui quamuis pro commodis ple. excubabant, inq; imperijs compescendis occupati erant: instrui tamen ea argenteis uasis & annulis aureis publice præbitis patiebantur, quo talium rerum usu autoritas esset ornatio. Est autem intercessio id quod oppositionem uocamus. Liuius libro 5. ab Vrbe cond. Camillus plebem sceleris palam arguere, quæ iam in suos uersa non intelligeret se prauo iudicio de Tribunis intercessionem sustulisse, quod intercessione sublata Tribunitiam potestatem euer-tissent. Idem libro 1 1 1. Tribunitium auxilium & prouocatio

Afferre et inferre manus.

Intercedere Senatusconsulto Tribuni poterant.

Intercessio.

Intercessio Tribunitia. Tribunitium auxilium & prouocatio.

cationem duas arces libertatis tuendæ appellat, appellabantur enim Tribuni contra uim magistratuum. unde in x i i. tab. Plebes, quos contra se auxilij ergo decem creassit, Tribuni eius sunt. Quodq; hi prohibeant, quodq; plebem rogassint, ratum esto. Plutarchus in Problematis auctor est moribus Romanorum constitutum esse, ut domus Tribunorum noctu ne clauderentur, sed interdum noctuq; indigenti cuiq; eorum auxilio paterent, quasi portus quidam & præsidium periclitantium. Maiores enim communem Tribunalum esse uoluerunt, & tanquam aram omnibus accessibilem. proinde honore quidem sacrosanctos eos esse uoluerunt, nec sine inexpiabili scelere uiolabiles. Maximè autem populares eos faciebant, si nihil supra plebeiam sortem sese extollerent, sed specie & cultu & omni uiuendi ratione in ordinem se cogere, ὅθεν δ' ἡ δικαιοσύνη κλέειται νερόμισται θύραρ, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ ἀνέωγε καὶ μεθήμερα, ὡσπερ λιμήν ἢ καταφυγὴ τοῖς δειομένοις, ὥσω ἡ μάλλον ταπεινῶνται (ἢ) σώματι, τοσοῦτω μάλλον ἀυξέται τῆ δυνάμει, κοινὸν γὰρ αὐτὸν ἀξίωσι τῆ χρείᾳ καὶ πάνσι καὶ ἐφικτὸν, τῆ ἡ τιμῆ ποισίτη αὐτὸν ἱερὸν καὶ ἄγιον καὶ ἀσυλον. Plinius libro x. epistolarū, ipse cum Tribunus essem, abstinui causis agendis. Primum, quod deforme arbitrabar, cui assurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hūc omnibus sedentibus stare: & qui iubere posset tacere quemcunq; huic silentiū clepsydra indici: & quē interfari nefas esset, hunc conuitia audire. His uerbis significatur magnam uim fuisse intercessionis Tribunitiæ: de qua Cicero nonihil lib. i i i. de Legibus. Quo modo autē intercessioni Tribunitiæ parendum erat, sic etiam obnunciationi Augurum, de qua Cicero de Diuinatione lib. i. & Plutarchus in Crasso, & Asconius in orationem Ciceronis in Pisonem, Sed nihil

Tribunorum
domus aperta.

Obnunciatio
Augurum.

nunc

nunc ad rem. Si quis autem in Senatu loqui uellet sententiam non rogatus, ueniam à Cos. petebat. unde Capitolinus in Maximo, Post hæc, inquit, tacentibus cunctis cum Maximus qui & natu grandior erat, & meritis & uirtute ac seueritate clarior, dicere sententiam cœpisset, qua ostenderet duos Principes esse faciendos, Vectius Sabinus ex familia Vlpiorum rogato Consule ut sibi dicere atque interfari liceret, sic orsus est. Licbat etiam Senatoribus uenia prius petita eos qui in Senatum inducebantur, interrogare. Liuius lib. xx. de Legatis Carthaginensium loquens in Senatum admissis, Cum more, inquit, tradito à Patribus, potestatem interrogandi si quis quid uellet Legatos, Prætor fecisset, Senioresq; qui jœderibus interfuerant, alia alij interrogarent: nec meminisse se per ætatem (etenim omnes ferme iuuenes erant) dicerent Legati: conclamatum ex omni parte curiæ est, Punica fraude lectos qui ueterem pacem repeteret, cuius ipsi non meminissent. De Senatu Senatoribusq; in duodecim tab. ita cautum erat, Omnes magistratus iudicium auspiciūq; habento, exq; ijs Senatus esto. Eius decreta rata sunt, is ordo uitio uacato. Cæteris specimē esto. Senatori qui nec aderit, aut causa, aut culpa esto. Causas populi teneto. Quæcunq; in populo, quæcunq; in Patribus agentur, modica sunt. Erat autem autoritas in Senatu, & potestas in populo, ut auctor est Cicero lib. i i i. de Legibus. Vnde Senatus censere, & populus iubere dicebatur. Liuius lib. v i i. de bel. Maced. Senatus eā pacē seruandā censuit, & paucos post dies populus iussit. Cicero libro supradicto, Senatori, inquit, iussa tria sunt, ut adsit, nam grauitatē tres habet cū frequēs ordo est ut loco dicat, id est, rogatus, ut modo, ne sit infinitus. Nam breuitas non modo Senatoris, sed etiam oratoris

De Senatu.

Autoritas Senatus.

Potestas populi.

Censere, Senatus est, ut iubeat, populi.

De officio Senatoris.

De breuitate censendi in Senatu.

mag

magna laus in sententia. nec est unquam longa oratione utendum, nisi ubi spectante Senatu (quod fit ambitiosè sapiissime) nullo magistratu adiuuante tolli diem utile est. aut cum tanta causa est, ut opus sit oratoris copia, uel ad hortandum, uel ad docendum, quorum generum in utroque magnus noster Cato est. Quodq; lex addit, causas populi teneto, Senatori necessarium nosse Remp. idq; late patet. Quid habeat militum, quid ualeat aerario, quos socios Resp. habeat, quos amicos, quos stipendiarios, qua quisq; sit lege, conditione, foedere, tenere consuetudinem decernendi, nosse exempla maiorum. Ex his Ciceronis uerbis & illis XII. tabularum satis (ut arbitror) apparet litium cognitionem & iudicandi necessitatem non fuisse muneris Senatorij. tametsi Decuriæ iudicum ex Senatu aliquando sumebantur, ut ex equestri ordine: ut alibi uidebimus si locus inciderit. Verum quod Cicero de tollenda die dixit in exemplo proximo, uideamus quid significet. Cicero igitur ad illud XII. tab. respiciens, Quicumq; in Patribus agentur modica sunt, Senatori modicè dicendum ait, nisi si fortè è Repub. esse putarit, ut longiore oratione utatur. Quod tum demum erit, cum res in Senatu decernenda, orationis copia aut suadentis aut docentis indiget, aut cum ita tempus tulerit, ut mora decernendæ rei querenda sit: id quod tum usu uenit, cum perniciosæ alicui relationi nullus intercessor magistratus impræsentiarum inueniri potest. Tunc enim tolli diem dicendo necesse est, quod & eximi diem frequentius dicitur: ut in illo exemplo Gellij superius transcripto de Catone, quem Cæsar ob id prehendi iusserat. Huius autem historiae meminit Plutarchus in Cæsare. Pompeius enim referebat de prouincia Galliarum & Illyrici in quinquennium Cæsari decernenda.

Senatori qua cognoscenda.
Judicum Decuria unde.
Dies tollenda.
Diem tolli.
Diem eximi.

Quam

Quam relationem Reip. perniciosam ut discuteret Cato, diem dicendo eximebat. Id est, prælonga oratione censendi tempus consumebat de industria. Lilius lib. v. secundi belli Punici, Interim publicani Casca instare ut diem consilio eximeret. Idem libro 1. ab urbe cond. Tarquinius monitus à proximis ut purgaret se quod id temporis uenisset, disceptatorè ait se sumptū inter patrē & filium, cura reconciliandi eos in gratiam moratū esse: & quia ea res eximisset illum diem, postero die acturum quæ constituisset. Græcis ἐκκρούειν τὸ πρᾶγμα τῷ χρόνῳ dicitur, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν τῷ λέγειν καταΐθειν. τὸν χρόνον ὑποτέμνειν. τὴν ἡμέραν ὑφαίρειν. ἢ καταναλίσκειν. Cicero Philip. vi. Succurrendū est Decio Bruto. omnes undiq; copiae colligendæ. horā eximere ullā in tali ciue liberādo sine scelere nō possumus. Vbi corruptè exhibere in impressis libris legitur. Inde eximere actionē iudex dicitur ab Ulpiano in titulo, Ex quibus causis maiores, cum per dilationē eius effectum est ut iam agi lege nō possit: & actio exempta, cum iam desijt agi posse. Neq; uerò omittendū illud quod apud Macrobiū legimus lib. 1. Satur. Mos antea fuit, inquit, Senatoribus in curiam cum prætextatis filijs introire. Cum igitur in Senatu res maior quæpiam consultaretur, eaq; in diem posterum prolata esset, placuit ut hanc rem super qua tractauissent, ne quis enuntiaret priusquam decreta esset, & reliqua, quæ ille de Papyrio puero memorabilis indolis profequitur. Tranquillus in Augusto, Liberis Senatorum, quo celerius Reipublicæ assuescerent, protinus uirilem togam latum clauum induere & curiæ interesse permisit. Prætextati autem pueri dicebantur qui prætextati adhuc & bulla utebantur, quod fiebat usque ad annum decimumseptimum: quo tempore togam uirilem sumebant

Eximere actio nem.

Prætextati filij cū Senatoribus in curiā ibant.

Prætextati. Bulla. Toga.

dep

deposita prætecta puerili, ut meminit Cicero in Proœmio Lælij. & nos alibi dicemus. Hinc anni prætectæ à Plinio libro XX XIII. pro annis pueritiæ: & ætas prætectata Gellio libro I. Noctium Atticarum: & mores prætectati Festo in integris codicibus, & Macrobio, & Iuuenali, Sic prætectatos referunt Artaxata mores. Quod tamē uerbum diuersissime ab autoribus Latinis accipitur. Hoc autem uerbum, si intellexisset Accursius, locum illum in quarto Institutionum in titulo De iniurijs. §. j. non tam inepte enarrasset, Siue quis matrē fanul. aut prætectatū prætectatam uel affectatus fuerit. De prætectatis pueris Iuuenalis Satyr. x. Nec prætectatum rapuit Nero loripedem uel Strumosum. Prætectatæ etiam puellæ dicebantur à prætectis quas nubentes deponebant. Festus in integris codicibus, Prætectatum sermonem, inquit, ab eo dictum putant, quod prætectatis nefas sit obsceno uerbo uti. Alij dici putant, quod nubentibus depositis prætectis à multitudine puerorum obscena clamentur. Ideoq; prætectatum sermonem appellabant qui nihil obscœnitatis habet. Contra hanc tamen Festi opinionem Tranquillus, Gellius, Macrobius, prætectatum sermonem acceperunt, pro eo qui aperte rem obscœnam significat. Affectari autem prætectatum aut prætectatam à Iustiniano dictum est in loco prædicto, pro eo quod est pudorem pueri ingenui aut puellæ sugillare, & notam infamiæ tanquam scorto masculo scœmininoq; inurere. Solent enim hodie quoque perditissimi homines, dum sugillare uolunt puellæ aut matronæ opinionem, improbiore petulantia in publico eis adambulare, quasi scortum ad locum constitutum affectantes. Sed nec illud silentio prætereundum, quod Senatusconsulta olim statim ut facta erant, ad Aediles ple-

Anni prætecta.

Prætectati mores.

Prætectata puella.

Prætectatus sermo.

Affectari prætectatum.

De senatusconsulto.

Senatusconsulta statim ad Aediles, &c.

bis deferrebat, nec ultra in potestate Senatus erant. Liuius libro I I I. Institutum etiam ab iisdem Coss. ut Senatusconsulta in ædem Cereris ad Aediles plebis deferrentur. quæ antè arbitrio Coss. supprimebantur nunciabanturq;. Postea autem Senatusconsult. ad ærarium deferri institutum, ubi & leges in æs incisæ erant, autore Cicero ne Philip. quinta his uerbis, Neque solum commentarijs commentitijs, chirographisq; uenalibus innumerabilis pecunia congesta in illam domum est, sed Senatus etiam consulta pecunia accepta falsa referebantur. Syngraphæ ob signabantur. Senatusconsulta tanquam facta ad ærarium referebantur. Tranquil. in Aug. Autor est Iulius Marathus ante paucos quam nasceretur menses, prodigium Romæ factum publice, quo denunciabatur Regem populo Romano naturam parturire: Senatum exterritum censuisse ne quis eo anno genitus educaretur. eos qui grauidas uxores haberet, quod ad se quisque spem traheret, curasse ne Senatusconsultum ad ærarium referretur. Verumenim uerò quedam more maiorum à Senatu, non etiam à populo constituebantur. Cicero in Vatinius, Ne hec quidem Senatui relinquebas, quæ nemo unquam ademit, ut Legati ex eius ordinis autoritate legerentur: Adeo ne tibi sordidum consilium publicum uisum est: adeo afflictus Senatus, ut non nuncios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici consilij autores, non ministros muneris prouincialis Senatus more maiorum deligere possit? Eripueras Senatui prouinciæ decernendæ potestatem, Imperatoris deligendi iudicium, ærarij dispensationem: quæ nunquam sibi populus Rom. appetiuit, qui nūquam hæc à summi cōsilij gubernatione auferre conatus est. Cōtra lib. III. de leg. ex lege XII. tab. ita inquit, Creatio magistratuū, iudicia

Senatusconsult. ad ærarium deferrebat.

Senatus populus.

De relatione Consulum. iudicia populi, iussa, uetita cum suffragio quum sciscen-
tur, optimatibus nota, plebi libera sunt. Senatus uero ni-
hil nisi referentibus Consulibus, aut ijs quibus Senatum ha-
bere cogereq; licebat, decernere poterat. Id quod ostendit
Cicero in oratione de reditu suo, his uerbis. At pro me su-
periores Consules semper ut referretur, efflagitati sunt: sed
ueriti sunt ne causa gratiae facere uiderentur, quod alter
mihi affinis erat, alterius causam capitis receperam. Qui
prouinciarum foedere irritati, totum illum annum, quere-
las Senatus, luctum bonorum, Italiae gemitum pertulerunt.
Vnde paulo post addit, Cum Senatus equites Rom. flere
pro me ac mutata ueste uobis supplicare edictis atq; impe-
rijs uetarentur. Et rursus alibi, Pro me praesente Senatus,
hominumq; praeterea uiginti milia ueste mutauerunt. Qui-
bus uerbis Cicero significat Senatum & equites luxisse
exilium suum, & populo supplicasse pro reditu suo, sed
imperio Consulum hoc facere inhibitos postea desisse.
*Prouincialium postulata con-
sulibus edeban-
tur, ut de ijs ad
populum refer-
rent.* Nam & postulata prouincialium Consulibus edebantur,
ut de ijs ad populum referrent: & ut inquit Tacitus, adi-
tum patrum praebent. Idem in Verrem actione 111.
Dixit praeterea testimonium tota Sicilia, quae in commu-
nibus postulatis ciuitatum omnium Consulibus edidit: ro-
gare se atque orare Patres Conscriptos, ut statuerent ne
absentium reorum nomina reciperentur. Legimus & apud
Liuium postulantes prouinciales interdum a Senatu ad
populum reiectos. ut lib. v 11. ab urbe cond. Legatos Cae-
ritum, & lib. 1 x. Legatos Samnitium: sed utrique depre-
caturi ad Senatum uenerant. Senatu etiam non licebat in-
iussu populi de ciue Rom. statuere: id quod ostendit Liuius
lib. v 1. secundi bel. Pun. apud quem eo in loco Attilius re-
gulus in consilio ita inquit, Per Senatum agi de Campanis,
qui

qui ciues Rom. sunt, iniussu populi non uideo posse. Idq;
& apud maiores nostros in Sutrianis factum est cum de-
fecissent. ut M. Antistius Trib. pleb. prius rogationem fer-
ret, sciretq; plebs uti Senatui de Sutrianis sententiae dicen-
da ius esset. Itaque censeo cum Tribunis plebis agendum
esse, ut eorum unus plures ue rogationem ferant ad ple-
bem, qui nobis statuendi de Campanis ius fiat. Attilius
Trib. pleb. ex autoritate Senatus plebem in haec uerba ro-
gauit, & reliqua. Nec silentio praetereundum, quod sen-
tentiae de scripto interdum a censentibus dicebantur in Se-
natu. Id quod ex Cicerone intelligere possumus, Philippi-
ca x. Is enim Fusij Caleni sententiam reprehendens ita
inquit, Hoc uero Q. Fusi sine offensione nostrae amici-
tiae, sicut tecum aut a te dissentiens Senator, quero. ita e-
nim dixisti (& quidem de scripto) literas Bruti recte atque
ordine scriptas uideri. quod quid est aliud quam librarium
Bruti laudare non Brutum? Ostendit id etiam quadam ad
Plancum epistola idem autor his uerbis libro x. Id ex
ipso Senatusconsulto poteris cognoscere, ita est enim per-
scriptum, ut a me de scripto dicta sententia est, quam Se-
natus frequens secutus est summo studio. Tranquillus de
Augusto, Nam deinceps neque in Senatu, neque ad popu-
lum, neque apud milites locutus est unquam, nisi meditata
& composita oratione, quamuis non deficeretur ad subi-
ta extemporali facultate. ac ne periculum memoriae adiret,
aut ediscendo tempus absumeret, instituit recitare omnia.
Recitare, inquit, id est, legere & de scripto dicere. Plinius
in epist. Hortaris ut orationem amicis pluribus recitem,
quamuis uehementer dubitem. Neque enim me praeterit a-
ctiones quae recitantur, impetum omnem caloremq; ac pro-
pe nomen suum perdere. Idem, Recitantium uero praecipua
p pronunc

pronunciationis adiumenta, oculi, manus præpediuntur.

Pronunciare. Quibus uerbis apparet pronūciare eos qui memoriter dicunt: recitare uerò qui de scripto. Sic accipitur libr. V I I, Codicis in titulo De sententijs ex periculo recitandis. Vbi tamen periculo corruptè legi facilius est intelligere, quàm quo modo emendari debeat comminisci. Dicimus enim de scripto recitare & ex scripto. Liuius lib. I I I I. de bel. Maced. Prima oratio fuit omnia permittentis arbitrio Romanorum. deinde cum ea uana & sine effectu nihil proficerent, eò deductæ res ut his conditionibus, quæ ex scripto paucis antè diebus editæ erant, induciæ fierent. Tranquillus in Claudio, De quodam negotio, & ita ex tabella pronunciaſſe dicitur, secundum eos se sentire qui uera proposuissent. Idem alibi è libello dixit: Sermones, inquit, cum singulis atq; etiam cum Liuia sua grauiiores, nō nisi in scriptis & è libello habebat. Legendum igitur fortasse de sententijs ex breuiculo recitandis. Pronunciare autem uerbum est iuris in alio significato, pro eo quod est expresse & nominatim prædicere perfariq; ex bona fide in rebus contrahendis. Vlpian. in l. prima De Aedilitio edicto, sepe in ea significatione usus est: & in l. Quòd si nolit, Qui mancipia uendunt, nationem cuiusque in uenditione pronunciare debent. Hoc Græci ἐκφωρῆν dicūt. Usus est & Scauola in titulo De euieti. & Cicero in I I I. Offic. Igitur Cato iudex ita pronunciauit, Cum in uendendo eam rem scisset & non pronunciaſſet, emptori damnum præstari oportere. Hoc etiam nūcupare dicitur. Idem in eodem. Nam cum ex X I I. tabul. satis esset ea præstare, quæ essent lingua nuncupata: quæ qui inficiatus esset, dupli pœnam subiret: à Iurisconsultis etiam reticentiæ pœna est constituta. Quicquid enim est in prædio uitij, id statuerunt, si uenditor sciret, nisi nominatim

De scripto &
ex scripto recitare.

Sententiæ ex
breuiculo recitandæ.

Pronunciare.

Ἐκφωρῆν.

Nuncupare &
nuncupatum re
stamentum.

nominatim dictum esset, præstari oportere. Haftenus ille. Est enim nuncupare non scripto, sed uerbo cauere uel dicere, quod Græci ὑπαγορεύειν dicitur. Vnde testamentū nuncupare dictum est. Plinius lib. X I I I. de ebrietate loquens, Alij testamenta sua nuncupant: alij mortifera loquuntur, rediturasq; per iugulum uoces non continent. Iustinus libro XXX I I I. de Perdica loquens, Nam etsi non uoce nuncupatus hæres, iudicio tamen electus uidebatur. Iulianus in l. Si ita, De bonorum poss. secundum tab. Testamentum, inquit, in tabulis sibi fecit: filio autem impuberi per nuncupationem substituit. Et ibidem Iuriscons. scriptum hæredem à nuncupato distinguit. Sic nuncupata uoluntas dicitur à Iustiano uel Triboniano in titulo De testamentis, in fine. Et nuncupata uota Liuius & Traquillo & Valerio. Liuius lib. V I I I. ab urbe: Haud ab re esse duxi, uerbis quoq; ipsis ut tradita nuncupataq; sunt, referre. Moris uerò non fuisse ut Senatus reos iudicaret, uel ex uerbis Ciceronis intelligi potest, qui in Verrem acti. ulti. ad iudices repetundarum loquens ita inquit, Quò confugient socij? quem implorabunt? qua spe deniq; ut uiuere uelint, tenebuntur, si uos eos deseritis? ad Senatum deuenient, qui de Verre supplicium sumat? non est usitatum, non est Senatorium. ad populum Rom. confugient? facilis est causa populi. legem enim sociorum causa iussisse, & eius legis custodes ac uindices præposuisse dicet. Hic locus est igitur unus quò perfugiant, hic portus, hæc arx, hæc ara sociorum. Senatusconsultorum formam exactam si quis uidere uelit, adeat Ciceronē in Phili. I I I. v. & I X. Illic enim Senatusconsultum à Cicerone perscripta uisuntur: ex quibus unius formulæ exēpli gratia trāscripsimus, in laudē Cæsaris (qui postea Augustus dictus est) censente Cicerone facti, Hoc

p 2 autem

ὑπαγορεύειν.

Nuncupata uoluntas.

Senatum non iudicasse reos.

Senatusconsultum forma.

autem, inquit, tempore ita cenſeo decernendum, quod Caius Caesar Caii filius, Pontifex, Proprator, ſummo Reip. tempore milites & ueteranos ad libertatem populi Rom. cohortatus ſit, eosq; conſcripſerit. Deinde enumeratis omnibus eius in Rempub. meritis ita ſubdit, Ob eas cauſas Senatui placere Caium Caſarem Caii filium, Pontificem, Propratorem, Senatorem eſſe, ſententiamq; Pratoris loco dicere, eiusq; honoris rationem quęcunq; appetet ita haberi, prout haberi liceret, ſi anno ſuperiore Quaſtor fuiſſet. Quibus uerbis & tota illa oratione Cicero Senatoriã dignitatem Caſari, & dicendę ſententię locum amplum impetrauit. Id eſt, Pratoris loco, ut perinde haberetur, ac ſi Quaſturam iuſtamq; Praturam geſiſſet. Hic fuit, ut arbitror, ſtatus, hæc conditio priſci illius Senatus Senatorumq; ſub imperio populi: cuius quanta olim fuerit maietas, cum ex ijs quę dicta ſunt intelligi, tum uerò uel uno Liuij exemplo liquere poteſt. Is enim lib. III. de Cincinato loquens, qui abſens Dictator in maximo discrimine Reip. creatus erat, inquit, Opera pretium eſt audire qui omnia præ diuitijs humana ſpernunt, neque honori magno locum, neque uirtuti putant eſſe, niſi effuſe affluant opes. Spes unica imperij Rom. quatuor iugerum colebat agrum, quę prata Quintia uocantur. Ibi à Legatis ſeu forſan fodiens palo innixus, ſeu cum araret, operi certè (id quod conſtat) agreſti intentus, ſalute data inuicem redditaq; rogatus ut (quod bene uerteret ipſi Reiq; pub.) mandata Senatui audiret; admiratus rogitansq; Satis ne ſalua eſſent omnia? togam proſpere proferre è tugurio iubet, qua ſimul abſterſo ſudore ac puluere uelatus proceſſit, Dictatorem eum Legati conſalutant. A Caſare autem Dictatore oppreſſa Repub. languere Senatus autoritas, ac deinde poſt

Maieſtas priſci Senatus.

Dictator.

Aug

Augustum interire etiam cœpit, cum unius iam arbitrio omnia regerentur. Quo demum tempore mutari Senatoria munera cœpta ſunt. non enim Senatus in mandandis exercitiis, in prouincijs decernendis, in legationibus dimittendis admittendisq; in conſtituenda Republica occupatus ultra fuit, ſed in adulationem Principum conuerſus, in ſontes ſontesq; nullo discrimine condemnare, ſeu ientibus Principibus damnatos permittere, flagitiſſimos ciues in gratiam Principum ex reis eximere, ac Principibus condonare: innocentiffimis hominibus negotium faſſere, delatoribus fauere: Principum deniq; impotentiffimis factis ſubſcribere, autoremq; ſe præbere, premente ſeruitute coactus eſt. Tunc Senatorij muneris cœpit eſſe reorum iudicatio. Accuſationes enim apud Senatum ex eo tempore factas legimus. Tranquillus de Caligula, ſolebat etiam proſperis oratorum actionibus reſcribere, & magnorum in Senatu reorum accuſationes deſenſionesq; meditari. Idem de Domiti. Quosdam maietas reos in curiam induxerat. & cum dixiſſet experturum ſe illa die quàm charus Senatui eſſet, facile perſecerat, ut etiam more maiorum puniendi condemnarentur. De quo tempore Plinius in Epift. ita inquit, Perſpeximus curiam, ſed curiam trepidam & elinguem, cum dicere quod uelles periculoſum, quod nolles miſerum eſſet. Et ibidem, Priorum, inquit, temporum ſeruius, ut aliarum optimarum artium, ſic etiam iuris Senatorij obliuionẽ quandã & ignorantiam induxit. Idem Tranquillus autor eſt Neronem inter alia hoc quoque inſtituiſſe, ut omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent. Iudices etiam à Senatu peti poſtea cœperunt Domitiani inſtituto, eodem autore. Autor, inquit, Tribunis plebis fuit Aedilem ſordidum repetundarum ac-

Quando prius inclinari Senatus autoritas cœperit.

Senatui quãdo adempta potetas.

Accuſationes reorum in Senatu.

*Appellatio-
nes à iudicibus
ad Senatum.*

*Iudices à Sena-
tu petebantur.*

*Quære.
Iudices ex le-
gis præscripto
iudicare oportebat.*

*Curia Parisien-
sis.*

*Memorable
de Senatus co-
gnitione.*

cusandi, iudicesq; in eum à Senatu petendi. Plinius ad Arrianum libro 11. Epistolarum, Marius Priscus accusantibus Afris, quibus pro Consule præfuit, omiſſa defensione iudices petijt. Ego & Cornelius Tacitus adesse provincialibus iuſſi, existimauimus fidei nostræ conuenire, notum Senatui facere excessisse Priscum immanitate & seuitia, crimina quibus iudices dari possent, cum obinocentes condemnandos interficiendosq; pecunias accepisset. Respondit Frôto, deprecatusq; est ne quid ultra repetundarû legē quereretur. Ex his Plinij uerbis facile intelligimus iudices à Senatu peti solere qui certo ac statuto iudicio inquirerent in reos, id est, qui repetundarû lege, uel maiestatis, uel alia quærerent. Id est, quæſtionem haberent: de quo uerbo satis alibi diximus. Iis autem iudicibus ex legis præscripto iudicare necesse erat, nec legitimam pœnam excedere. Cùm uero maiora crimina uidebantur, quàm ut constituta pœna ordinariaq; in reos animaduertetur, tum demum Senatus ipse in reos inquirebat, quippe qui nullius legis præscripto astringeretur. Quo modo hodie curia nostra centenaria, cuius summa secundum Principem omnium causarum est cognitio, liberam habere criminum inquisitionem, nec certa legis formula illigatam creditur: duntaxat quòd sine fraude sacerdotalis iuris fiat. de profanis enim causis loquimur. Multa autē ad hoc pertinentia ex illo loco Plinij intelligere licet. in queis illud memorabile, dixi (inquit Plinius) horis penè quinque missus deinde Senatus & reuocatus in posterum. neque enim iam inchoari poterat actio, nisi ut notis interuentu scinderetur. Postero die dixit pro Mario Saluius Liberalis, uir subtilis, acer, disertus. huius actionem uespera inclusit, non tamen sic ut abrumperet. Itaque

quæ in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc ipsum pulchrum (inquit Plinius) & antiquum, Senatum nocte dimitti, triduo uocari, triduo contineri. Utinam in hac nostra curia, id est, in Parlamento ita facilitari institutum esset, præsertim in his causis quæ certum priuatumq; accusatorem habent, & iniuriæ suæ uindicem, quæq; legitimo ordine agitatae hinc accusatorem, illinc defensorem admittunt. Criminum enim inuidia quæ re- *criminales cau-
sa non diffe-
rende.* centi accusatione calere solet, & ad animaduersionem uindicationemq; iudicum animos percellere, comperendinata re (ut assolet) forensi artificio, refrigescit. etenim longa die accusatorum iusta ira relanguescit, & lachrymæ iudicum exarescunt, qui prius uiduarum orbisq; calamitati ingemiscere uidebantur. Quòd si moribus nostris comparatum esset, ut accusationes defensionesq; probationibus ac testimonijs instructæ in iudicium afferrentur, sicq; præsentanea cognitione continuaq; disceptatione dijudicarentur, profecto audacissimis ac confidentissimis hominibus impunitatis spes præcisa esse uideretur. Ut ad rem reuertamur, Senatus cognitio certa *Senatus cognitio
legi certa
non fuit astringenda.* legi astringenda non erat. Quintilianus libro 111. de controuersijs loquens simplicibus & coniunctis, Vna controuersia est per se furti: per se adulterij: plures autem eiusdem generis, ut in pecunijs repetundis: aut diuersi, ut quis sacrilegij & homicidij simul accusetur. quod nunc in publicis iudicijs non accidit: quoniam Prætor certa lege sortitur. Principum autem & Senatus cognitionibus frequēs est & populi fuit. Hæc uerba Quintiliani cum illis Plinij congruunt de iudicibus, qui certæ formulæ astringenti erāt: non autem Senatus, quomodo nec Princeps nec olim populus, in cuius locum Princeps successit. Idē lib. 111. *Princeps in populi locum successit.*

de qualitate loquens, Cum de poena iudicium est, à parte eius qui causam dicit, aut defensio est criminis, aut imminutio, aut excusatio, aut (ut quidam putant) deprecatio. Et paulo post, Ultima est autem omnium deprecatio, quod genus causæ plerique negarunt in iudicium unquam uenire. Quin Cicero quoque pro Quinto Ligario hoc testari uidetur cum dicit, Causas Cæsar egi multas, & quidem tecum dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum. certè nunquam hoc modo, Ignoscite iudices, errauit, lapsus est, non putauit: si unquam post hæc, & cætera. In Senatu uerò & apud populum, & apud Principem, & ubicunque iuris clementia est, habet locum deprecatio. In qua plurimum ualet ex ipso qui reus est hæc tria in uita præcedere: si innocens, si bene meritus, si spes in futurum innocenter uicturi, & in aliquo usu futuri. Idem alibi, Apollodorus quoque ἀντιματρῆσέων duas esse cōtrouersias dixit, & sunt re uera secundum forense ius due lites. Potest tamen hoc genus in cognitionem uenire Senatus aut Principis. Est autem anticategoria recriminatio, siue ut idem libro 111. interpretatur, mutua accusatio: cuius genera duo. Alterum quo litigatores idem crimen inuicem intentant: alterum quo aliud atque aliud. Non absimile huic genus est, quod ἀντέγκλημα dicitur, de quo idem in v 11. ita inquit, de assumptiua defensione loquens, In hoc genere fortissimum est, si crimen causa facti tuemur. qualis est defensio Orestis, oratio Milonis. Antenclema dicitur, quia omnis nostra defensio constat eius accusatione qui uindicatur. Occisus est, sed latro. Executus, sed raptor. Hactenus ille. Vbi fortasse exectus aut excæcatus legendum. Est autem antenclema contraria insimulatio & recriminatio, quasiq; criminis relatio. Autor est etiam Capitol.

Deprecatio.

In quibus cognitionibus iuris est clementia.

Deprecatio.

Αντιματρῆσέων.

Anticategoria.

Αντέγκλημα.

Capitolinus Marcum Philosophum, qui in iure Antoninus appellatur, Senatum multis cognitionibus ad se pertinentibus iudicem dedisse. Pœnales porro prouocationes ad Senatum fuisse instituto Neronis Principis, Tacito tradete, comperimus. sic enim inquit libro x 1111. Auxit Patrum honorem, statuendo ut qui à priuatis iudicibus ad Senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui Imperatorem appellauere: nam antea id uacuum solutumq; pœna fuerat. Non igitur sine exemplo est antiquo, quod prouocatores apud nos multa periculum faciunt. Quod etiam à recentioribus principibus constitutum est, ut uidere licet in l. Ab executione, Cod. de appel. Priscis uerò Romanorum temporibus prouocatio à magistratibus ad populum erat lege à Publicola perlata, ut autor est Liuius libr. 11. ab urbe cond. Illud uerò cognitu dignum, Romanis principibus morè olim fuisse, ut abeuntes redeuntesq; peregre, Senatum oscularentur: id quod ex Tranquillo intelligimus, qui in Nerone ita inquit, Multas nec dubias significationes sepe iecit, ne reliquis quidem se parsurum Senatoribus, cumq; ordinem sublaturum quandoque è Repub. ac prouincias & exercitus equitibus Romanis ac libertis permissurum. Certè neque adueniens neq; proficiscens quenquam osculo impertiuit: ac ne resalutatione quidem. Illud non omittendum quod Tacitus lib. x 1. memoriæ prodidit, Cum de supplendo Senatu agitaretur, primoresq; Gallia, quæ Comata appellatur, foedera & ciuitatem Romanam pridem assueti, ius adipiscendorum in urbe honorum à Claudio Principe expeterent, primi Hedui Senatorum in urbe ius adepti sunt. Datum id foederi antiquo, & quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Rom. usurpant. Memorabile factum.

Antoninus qui et Marcus Philosophus. Prouocationes pœnales ad Senatum factæ.

Osculandi Senatus consuetudo principibus suis.

Galli Senatoria dignitate Rom. donati.

Hedui Galli fratres Rom. Memorabile factum.

etiam illud eiusdem Principis factum. famosus enim probris quonam modo Senatu depelleret anxius, mitem & recens repertam quādam ex seueritate prisca rationem adhibuit, monendo secum quisque de se consultaret, peteretq; ius exuendi ordinis, facilem eius rei ueniam, & motos Senatu, & excusatos simul, propositurum, ut iudicium Censorum ac pudor sponte cedentium permixti ignominiam molli-
Numerabantur sententiae.
 rent. Addendum etiam illud Plinij Iunioris dictum, de quodam Senatusconsulto, aut quadam Senatus sententia loquentis, quod quam uel sibi non probari significans. Sed hoc pluribus, inquit, uisum est: numerantur enim sententiae, non ponderantur. Nec aliud in publico consilio potest fieri, in quo nihil tam inaequale est, quam aequalitas ipsa. Nam cum sit impar prudentia, par omnium ius est. Idem libro nono ad Aristonem (sed in epistola manu scripta quae uulgo non reperitur, ut & aliae non pauca) de iure Senatorio loquens ita inquit, Erat autem antiquitus institutum, ut à maioribus natu non auribus modo, uerum etiam oculis disceremus, quae facienda mox ipsi ac per uices tradenda minoribus haberemus. Inde adolescentuli statim castrensibus stipendijs imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere dum sequuntur assuescerent. Inde honores petitori assistebant curiae foribus, & consilij publici spectatores antequam consortes erant. Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque & uetustissimus pro parente. Quae potestas referentibus, quod ius consentibus, quae uis magistratibus, quae ceteris libertas. Vbi cedendum, ubi resistendum, quod silentij tempus, qui dicendi modus, quae distinctio pugnatum sententiarum, quae executio prioribus aliquid addentium. In eadem autem epistola Plinius multa
De iure Senatorio.
Adolescentes quomodo instituendi.
Locus ex epistola Plinij, quae uulgo non legitur.
 de

de iure Senatorio dixit, quae quoniam longum esset huc transferre, & alioqui corrupta multis in locis inuenimus, ideo quam potuimus breuissimè atque explicatissimè rei summam collegimus. Qui diuersa igitur in Senatu censebant, in diuersa discedebant. Inde in sententiam pedibus ire, de quo antea latissimè diximus. Referebatur, inquit, in Senatu de libertis Afranij Dexterii Consulis, incertum sua an suorum manu, scelere an obsequio perempti. Hos aliquis, ego (sed nihil refert) post questionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum sententiarum tanta diuersitas erat, ut non possent esse nisi singulae. Quid enim commune habet occidere & relegare? Non hercule magis quam relegare & absoluere. Quanquam propior aliquanto est sententiae relegantis quae soluit, quam quae occidit: utraque enim ex illis uitam relinquit, haec adimit. cum interim & qui morte puniebant, & qui relegabant, una sedebant, & temporaria simulatione concordiae discordiam differebant. Ego postulabam, ut tribus sententijs constaret suus numerus: nec se breuibus inducijs duae iungerent. Volebam (inquit Plinius) aequumque esse censebam, ut discessio in tres partes fieret, ne duae simul ad tempus iunctae occiderent scilicet & relegantiū, tertiā, id est, nostrā absoluentiū perimerent, & ita liberti secundo certamine morte aut relegatione periclitarentur, nulla iam absolutiois spe reliqua. Exigebam ergo, inquit, ut qui capitali supplicio afficiendos putabant, discederent à relegante, nec interim contra absoluentes mox dissensuri congregarentur: quia paruulū referret an idē displiceret, quibus nō idē placuisset. Illud etiā permirū mihi uidebatur, eum quidē qui liberos relegandos, seruos supplicio afficiendos censeret, coactū esse diuidere sententiam:
 hunc

Discedere in diuersa.
In sententiam pedibus ire.

De diuidendis
sententijs.

hunc autem qui libertos morte mulctaret, cum relegante numerari. Nam si oportuisset diuidi sententia unius, quia res duas comprehendebat: non reperiebam quemadmodum posset iungi sententia duorum tam diuersa censentium. Et paulò post, Fingamus treis omnino iudices in hanc causam datos esse horum uni placuisse perire libertos, alteri relegari, tertio absolui. utrum ne sententiæ duæ collatis uiribus nouissimam periment, an separatim unaquæq; tantundem, quantū altera ualebit? nec magis poterit cum secunda prima cōnecti, quàm secunda cum tertiâ? Igitur in Senatu quoq; numerari tanquam contrariæ debent, quæ tanquam diuersæ dicuntur. Quòd si unus atque idem & perdendos censeret & relegandos, num ex sententia unius & perire possent & relegari? num deniq; una omnino sententia putaretur, quæ tam diuersa coniungeret? Quemadmodū igitur cum alter puniendos, alter censeat relegandos, uideri potest una sententia quæ dicitur à duobus, quæ non uideretur una si ab uno diceretur? Quid? lex non apertè docet dirimi debere sententias occidentis & relegantis? cum ita discessionem fieri iubet, Qui hæc sentitis, in hanc partem: qui alia omnia, in illam partem ite qua sentitis. Et paulò post de cōparatione sententiarum loquens per Anthypophoram ita inquit, At enim futurū est, ut si diuidantur sententiæ interficientis & relegantis, præualeat illa quæ absoluit. Quid istud ad censentes? quos certè non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat quod est mitius. Oportet tamen eos qui morte puniunt, & qui relegant, absoluentibus primum, mox inter se comparari. Scilicet ut in spectaculis quibusdam fors aliquem seponit ac seruat, qui cum uictore contendat: sic in Senatu sunt aliqua prima, sunt secunda certamina, & ex duabus sententijs

ijis eam quæ superior exierit, tertia expectat. His uerbis significat Plinius sententias morte & relegatione multantium, singulas, id est, diuisas, cum absoluentium comparari debuisse, ut si ipsæ numero præualerent, & uincerent absoluentium sententiam, inter se postea eadem altero certamine compararentur. Et aliquanto post, Optimum quidem, inquit, quod postulabam. Nihilominus tamen quero an postulare debuerim. Quemadmodū abstinuit is qui ultimum supplicium sumendum esse censebat. Nescio an iure, certè æquitate postulationis meæ uictus omissa sententia sua accessit releganti, ueritus scilicet ne si diuiderentur sententiæ (quod alioqui fore uidebatur) ea quæ absoluendos esse censebat, numero præualeret. Etenim longe plures in hac una, quàm in duabus singulis erant. Tum illi quoq; qui autoritate eius trahebantur, transeunte illo destituti, reliquerunt sententiam ab ipso autore desertam: secutiq; sunt quasi transfugam quem ducem sequebantur. Sic ex tribus sententijs duæ factæ, tenuitq; ex duabus altera, tertia expulsa, quæ cum ambas superare non posset, elegit ab utra uinceretur. Quibus uerbis significatur tres autores trium fuisse sententiarum, in quorum sententias trifariam itum fuerat. Tres autem discessiones ad duas rediisse, cum ultima ad secundam se contulisset, secumq; sequaces suos traxisset. Cicero pro Milone, Quòd si perfuriosum illum Tribunum Senatui, quod sentiebat, perficere licuisset, nouam quæstionem nunc nullam haberemus. decernebat enim ut ueteribus legibus tantummodo extraordinem quæreretur. Diuisa sententia est postulante nescio quo (nihil enim necesse est me omnium flagitia proferre) sic reliqua autoritas Senatus inepta intercessione sublata est. Quæ uerba Asconius explanans ita inquit,

Diuidere sententiam.

Cum

Cum aliquis in dicenda sententia duas pluresue res complectitur, & si non omnes eae res probantur, postulat ut diuidantur. Id est, ut de rebus singulis referatur. Nonnunquam autem Senatusconsulta inconsultius facta contrarijs Senatusconsultis antiquabantur, ut ex Cicerone ad Atticum libro 1. facile conijcimus his uerbis, De Sicyonijs (ut scripsi ad te antea) non multum spei est in Senatu. Nemo est enim iam qui queratur. Quare si id expectas, longum est. Alia uia, si qua potes, pugna, cum actum est, neq; animaduersum est ad quid pertineret, & raptim in eam sententiam pedarij concurrerunt. Inducendi Senatusconsulti maturitas nondum est, quod neque sunt qui querantur, & multi partim maliuolentia, partim opinione aequitatis delectantur. Inducere Cicero pro obliterare abrogareque dixit uerbo Iuriconsultis usitato. Liuius libro uigesimonono, Vectigalia summis pretijs ultro tributa Censores locauerunt. Quas locationes cum Senatus precibus & lachrymis uictus induci iussisset, Censores edicto summotis ab hasta, qui ludificati priorem locationem fuerant, omnia eadem paulo imminutis pretijs locauerunt. Inducere sententiam aut decretum uulgo ad nihilum ponere dicimus, quo modo & circumducere edictum, de quo alibi diximus. Est enim inducere proprie ducto per ceras stylo, tegere & interlinere, & memoriam scriptorum obliterare. Postremo Senatus (ut Senatum missum iam faciamus) his uerbis à Cos. dimittebatur, Nihil iam uos moramur Patres Conscripsi. Autor Capitolinus. Hic adnotabimus quod causae Senatorum in prouincijs ortae, Romam interdum reijciebantur à Praesidibus & Proconsulibus. Cicero hoc his uerbis ostendit lib. XII. Epist. ad Ser. Sulpitium scribens,

Illud

Senatusconsultae antiquabantur interdum.

Inducere.

Inducere sententiam aut decretum.

Circumducere.

Senatus dimissio.

Illud praeterea si non alienum dignitate tua putabis esse, feceris mihi pergratum, si qui difficiliore erunt, ut rem sine controuersia confici nolint: si eas quando cum Senatore res est, Romam reieceris. Verumenimvero quod Senatus Romae, hoc ferme fuit Γερσσία Spartae, id est, Lacedaemone: ipsa quoque à senibus dicta, qui Graece γέροντες dicuntur. De qua Cicero in Catone ita inquit, Consilium, ratio, & sententia nisi essent in senibus, non summum consilium maiores nostri Senatum appellassent. Apud Lacedaemonios quidem ij qui amplissimum magistratum gerunt, ut sunt, sic etiam appellantur senes. Interpretes Demosthenis in orationem quae πρὸς Λατίνω inscribitur, Gerusia, inquit, magistratus apud Lacedaemonios, ad quem ij demum euadunt, qui integritate uitae & ueneranda senectute caeteris prestare uidentur. Demosthenes ipse de Spartano- rum republica loquens, ἐπειδὴ τις εἰς τὴν καλεσμένω γερσσίᾳ ἐγκριθῆ, παρασχὼν ἑαυτὸν οἷον χρῆ, δεισπότης ἐστὶ τῶν πολλῶν. ἐκεί μὲν γὰρ ἐστὶ τῆ ἀρετῆς ἀθλοῦ τῆ πολιτείας κέρειον γενέσθαι μετὰ τῶν ὁμοίων. Ut enim aliquis in eam quae Gerusia dicitur cooptatus est, si modò eū se quem decet praestiterit, ita dominus est multitudinis. Siquidem apud eos uirtutis praemiū est reipublicae gubernacula cum similibus sui pro potestate tenere. Aristoteles libro secundo Politicōn Gerusiam apud Lacedaemonios, id est, in Gerusiam cooptari, uirtutis praemium esse ait. Quod tamē institutum reprehensione non carere putat, quod & perpetuus ille est magistratus, & causae dicendae immunis. Si enim, inquit, illi uiri numeris omnibus aequi boniq; consummati essent, si tanta quāta satis est, ad uiros probos efficiendos doctrina praediti, fortasse hoc eorum institutū ē reipublica esse cōtēdere quisquam, haud immerito posset. tametsi

rursus

Γερσσία.
Γέροντες.

Gerusia, uirtutis praemium.

rursus illud controuersum est, quoad quis uixerit, ingen-
 tiuum controuersiarum disceptatorem perpetuum cum po-
 testate esse. Quippe ut corpori, ita animo sua quoque sene-
 ctus est. Cum uero ijs rebus ita instituti sint, ut ne legislator
 quidem ipse satis dignos crediderit, qui nullis legibus quasi
 uiri boni astringerentur: nimirum non tutum tantarum eos
 rerum perpetuo compotes esse. Enimvero multa & sordi-
 de & ambitiose administrare uerisimile est eos, qui ad hu-
 iusmodi magistratum adoptati sunt: ut qui causae dicendae
 usquequaq; immunes sint, καίτοι τόγε δία βίης κνρίπς είναι
 κρίσεωρ μεγάλαρ, ἀμφοισβητήσιμον. ἔστι γάρ ὡσπερ καί
 σώματ' & δισανοίας γήρας. Et paulo post, φαίνονται ἡ καί
 δωροδοκούμενοι ἢ κατὰ χαρὶζόμενοι πολλὰ τῶν κοινῶν
 οἱ κεκοινωνηότες τ' ἀρχῆς ταύτης, διόπερ βέλτιον αὐτοῖς
 μὴ ἀνευθύνεσθαι εἶναι. νῦν δ' εἰσὶ. Eodem pertinet illud Pla-
 tonis in Legibus, δισασιλὸν ἢ ἀνυπόθυτον εἶναι δικάζειν,
 Nullū, inquit, omnino iudicē iudicare oportet causae dicen-
 dae non obnoxiiū. Est autē nunc causam dicere, quod Graeci
 καρίνεσθαι, τὴν εὐθύνας dicunt, hoc est, iudiciū subire, &
 culpas fraudesq; iudiciorū suorū actorumq; praestare. Hoc
 nūc iuris periti nullo antiqui iuris exēplo syndicari uocāt.
 Quod Cicero rationem uitae & magistratus gesti reposci
 uocat: & cedere & exponere quod in magistratu quisque
 gesserit: quod olim fiebat apud Cēsores. Dicit etiam potest
 repetundarū pecuniarū iudicio subijci. hoc est, εὐθύνας δι-
 δόναι. Nam εὐθύνας ὀφλεῖν uel ὀφληκέναι est damnatū ef-
 se repetundarū, apud Aeschinē & Demosthenē. Inde ἀνυ-
 πόθυτον & magistratus dictus: & ἀνύθιω, qui causae
 dicendae aut immunis est, aut quouis modo excimitur: ut qui
 abolitionē apud nos à Principe impetrauerūt. Moribus ta-
 mē nostris contra duorū philosophiae antistitū auctoritatem

Causam dice-
re.

Κρίνεσθαι.
Εὐθύνας

Rationem ma-
gistratus gesti
repositere.

ἀνυπόθυτον.

receptum

receptum est, ut summorum tribunalium Iudices perpe-
 tuos causaeq; dicendae securos habeamus, etiam singulos,
 nedum confessus totos. Quamquam constitutione Phi-
 lippi Regis cognomento Pulchri, statutum esse legimus,
 ut in eos qui conuentus Parlamenti peragerent, tertio
 quoq; anno cum tardissimē inquireretur. Sed priscam se-
 ueritatem posterior aetas non tulit. Ecce autem (quod pe-
 nē praeferij) Senatus quoq; muliebris in ordinem incurrit,
 muliebriaq; itidem Senatusconsulta praeteriri se non si-
 nunt. Lampridius in Heliogabalo: Fecit & in colle Quiri-
 nali Senaculum, id est, mulierum Senatum, in quo antē
 fuerat conuentus matronalis solennibus duntaxat diebus.
 Facta & Senatusconsulta ridicula de legibus matronali-
 bus, quae quo uestitu incederent, quae cui cederent, quae
 pilento, quae equo sagmario, quae asino ueherentur, quae
 carpento mulari, quae boum, quae sella ueherentur.
 utrum pellicea, an ossica, an eborata, an argentata. & quae
 aurum uel gemmas in calciamentis haberent. Huius rei me-
 minit & Vopiscus in Aureliano. σάγμα, sagma onus est
 iumentum clitellarij, & ipsa clitella. Vnde Sagmarij equi
 & muli. Utinam Parisijs huiusmodi Senatum, aut certē
 Senatusconsulta haberemus, quae de nostris matronis sta-
 tuerent, quae cuiq; cedere, quae cuiq; Dux, aut comes esse
 deberet, quid gestare, quid indui, quid amiciri, quid ue-
 cingi unamquamque deceret, ut quotidianis illis simul-
 tatibus, atque etiam interdum digladiatiunculis mulie-
 ribus ciuitas nostra defungeretur. Illud silentio non
 praetereundum, fuisse & Senatusconsulta, quae tacita di-
 cebantur: quae necessitates publicae apud ueteres repere-
 runt, ut si fortē aliqua uis immineret, quae cogeret Sena-
 tum humilia capere consilia, uel aliqua constituere, quae

Senaculum.
Senatus mulie-
bris.
Muliebria Se-
natusconsulta.

Senatusconsul-
ta tacita.

q non

non prius oportere dici quàm effici: uel si nolent ad amicos aliqua permanere, Senatusconsultum tacitum fieret: ita ut non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus intressent: Senatores exciperent, Senatores omnium officia censualium scribarumq; implerent, ne quid fortè proderetur. Autor Capitolinus in Gordiano. Cuius instar est quod hodie in curia summa mente retentum dicunt, uel arcanum regeſtum. Videamus de Centumuiralia iudicia, inquit Festus, à Centumuiris dicta sunt. Nam cum essent Romæ trigintaquinque tribus, quæ & curiæ sunt dictæ, terni ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandum, qui Centumuirii appellati sunt. Et licet quinque amplius quàm centum fuerint, tamen quò facilius nominarentur, Centumuirii sunt dicti. Cicero libro primo de Oratore: Nam uolitare in foro, herere in iure, ac Prætorum tribunalibus, iudicia privata magnarum rerum obire: in quibus sæpe non de factò, sed de iure atq; æquitate certetur: iactare se in causis Centumuiralibus, in quibus usucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluionum, nexorum, mancipiorum, parietum, fluminum, stillicidiorum, testamentorum ruptorum aut ratorum, cæterarumq; rerum innumerabilium iura uersentur: cum omnino quid suum, quid alienum, quare deniq; ciuis aut peregrinus, seruus aut liber quispiam sit, ignoret, insignis est impudentiæ. Tranquillus in Vespasiano: Litium series ubiq; maiorem in modum excreuerant, manentibus antiquis intercapedine iurisdictionis, accedentibus nouis ex conditione tumultuq; temporum, sorte elegit per quos rapta bello restituerentur. quiq; iudicia Centumuiralia, quibus peragendis uix suffectura litigatorum ætas uidebatur, extra ordinem diiudicarent, redig

Centumuiralia
iudicia.

redigerentq; ad breuissimum numerum. Hactenus ille. Simile autem id est Vespasiani institutum, atq; si hodie uiros quosdam industrios Princeps spiritu diuino institutus ex centenariæ curiæ numero, aut etiam aliunde diligendos curet, qui illos sacculorum aceruos, aut apud actuarios publicæ, aut apud unumquemq; iudicum privatim non tam asseruatos magna ex parte, quàm abstrusos, atq; etiam in conditorio obliuionis sepultos, in lucem proferant, à blattisq; uindictent, & minutulas causas ducenarias fortasse, aut trecenarias, aut cuiuscunque modi commodum uideatur extra ordinem, id est (ut nunc loquimur) per commissarios diiudicent. Maiores uerò causas, aut etiam ad exemplum pertinentes (quas consequentiæ uocamus) frequenti curiæ referuent, rectè atq; ordine iudicandas. Quod si aliquando fiat, ærumna illa antelucana atq; etiam dispendio porrigendorum tot libellorum supplicum litigatores mox defungentur, haud dubia carthariorum iactura in posterum. Idem in Domitianum: Ius diligenter & industriè dixit. plerunq; & in foro pro tribunali extra ordinem ambitiosas Centumuirorum sententias rescidit. Plinius libro secundo Epistolarum: Distingor Centumuiralibus causis, quæ me exercent magis quàm delectant. Sunt enim pleraq; parua, & ex illis rarò incidit uel personarum claritate, uel negotij magnitudine insignis. Ad hoc pauci quibuscum iuuat dicere. Cæteri audaces atq; etiam magna ex parte adolescentuli obscuro, ad declamandum huc transeunt, tam irreuenter & temere, ut mihi Attilius noster expressè dixisse uideatur, Sic in foro pueros à Centumuiralibus causis auspicari, ut ab Homero in scholis. Erant autem Centumuirales causæ in duas hastas diuise, auto-

Memorabile
institutum.

Actuarij.

Centumuirales
causæ.

Centumuiralium haste.

Centumuirum autem numeri.

Prætor Centumuiris præsidet.

Judicium Decurie.

Centumuiralia iudicia.

Tribunalia Centumuiralia.

re Quintiliano libro quinto capite de Præiudicijs. Tranquillus in Augusto. Autor etiam fuit ut cura ærarij à Quæstoribus urbanis ad Prætores Prætorios ue transfret. ut Centumviralem hastam quam Quæstura functi consueverant cogere, Decemviri cogere. Valerius libro septimo. Note insania Tuditanius testamento filium instituit heredem. quod Titus Longus sanguine ei proximus, haste iudicio subvertere frustra conatus est. magis enim Centumviri quid scriptum esset in tabulis, quam quis eas scripsisset, considerandum existimauerunt. Auctus est autem postea Centumvirorum numerus manente tamen semper nomine, diuisusq; in quatuor consilia. Plinius libro sexto Epistolarum: Fœmina splendide nata, nupta Prætorio uiro, ex heredata ab octogenario patre intra undecim dies, quam ille nouercam ei amore captus induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebant. Sedebant Iudices centum et octoginta (tot enim quatuor consilijs conscribuntur.) His autem præerat Prætor, ut ex eodem intelligimus libro quinto, his uerbis: Hoc factò nepotis commotus Prætor qui Centumuiralibus præsidet, deliberaturus an sequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit. Quo in loco falsi sunt, qui locum illum Plinij de iudicium Decurijs intellexerunt, quasi eadem essent consilia Centumuiralia, & Decurie iudicium qui in foro iudicabant. Erant autem Centumvirorum consilia quatuor in quadam basilica inter se usque adeo proxima, ut actiones unius Tribunalis ab alio exaudiri possent, ut ex eodem Plinio libro secundo, intelligimus. Quintilianus libro duodecimo, de Trachallo loquens: Certe, inquit, cum in Iulia basilica diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia (ut moris est) cogrentur, atq; omnia clamoribus fierent, & auditum cum & intellectum, & quod agent

agentibus cæteris contumeliosum fuit, laudatum quoq; ex quatuor tribunalibus memini. Hanc autem rationem iudiciorum Romanorum fuisse arbitror, ut causæ priuatæ, quæ certam fabulam haberent, quales Cicero libro primo de Oratore enumerauit, à Centumuiris iudicarentur: Publica uerò iudicia apud consilium Iudicum agerentur: quos Prætor sortiebatur subfortiebaturq; , ut alibi uidimus. qui peculiari nomine Iudices uocabantur, in Decurias distributi. quorum iudicium fori appellatione apud antiquos intelligitur, ut in illo exemplo Ciceronis supra scripto, & apud Quintilianum in tertio: Rarum est autem, inquit, ut in foro iudicia propter id solum constituantur, sicut diuinationes quæ fiunt de accusatore constituendo. Prætor uerò in ijs ferè quæ imperij sunt, occupatus esset, in sortiendis iudicibus, in quæstionibus habendis, in constituendis iudicijs. (Dicebatur enim quæstor à quærendo, de quo satis antea diximus) in bonorum possessionibus dandis, in cautionibus decernendis, & huiusmodi alijs: atq; interdum in sartis testis exigendis. Valerius lib. v. Tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso custode ad Triumuirum, à Triumuiro ad Prætozem, à Prætoze ad consilium Iudicum perlata, remissionem pœnæ mulieri impetrauit. Triumuires capitales erant, quorum interuentu in facinorosos animaduerti solitum erat. Prætor consilium Iudicum cogebat, qui propterea Iudex quæstionis uocabatur: quo uerbo Martianus usus est in lege prima, in principio, Ad legem Corneliam de sicarijs. Iudices autem præsentem Prætozem præsentemq; sententias ferebant tabellares, non uocales. Consulum uerò munera quæ fuerint, partim ex ijs quæ supra diximus, partim ex Tacito libro decimo tertio intelligere possumus: Consulum, inquit,

Publica iudicia.

Iudices. Forum.

Prætoris iurisdicatio.

Triumuires capitales.

Prætor, Iudex quæstionis.

Tabellares sententis.

Consulum munera.

tribunalibus Italia & publicæ provincie assisterent, illi patrum aditum præberent, se mandatis exercitibus consulturum. Verba sunt Neronis in auspiciu imperij formam sibi futuri Principatus præscribentis: Consules, inquit, Italiae & provincijs publicis ius dicent. Ego privatis principalibusq; provincijs, ac mihi mandatis exercitibus consulam. Reliqua etiam munera quæ postea imperij fuerunt, Consules olim obibant. Consularis enim cognitio summa cognitio uocabatur. Quintilianus in tertio: Non debes apud Prætozem petere fidei commissum, sed apud Consules. maior enim Prætoria cognitione summa est. Hæc habui quæ de Senatu Centumuirisq; dicere, cum ijs quæ obiter dicenda mihi uisa sunt. Ex quibus nemini non apparet Senatum & Centumuirale iudicium non idem, sed diuersa prorsus consilia fuisse: quod tamen bona uenia Accursianorum dictum sit. supremamq; curiam nostram non rectè Senatum uocitari, Senatumq; ordinis magis nomen fuisse ab initio, quàm collegij aut Decuriæ. Nec tam Centumuiralis iudicij instar esse curiam nostram quàm uocitari posse, ad iudicum numerum uocabulo congruente. Cæterum ut nullam propemodum similitudinem Senatum nisi fortuitam in curia nostra Centenaria extare contenderim: sic res eius iudicatas consulasq; & constitutas, & autoritate & exemplo & iudicio instar esse Senatusconsultorum, haud dubitanter affirmauerim: duntaxat quod ad eos populos pertinet, qui intra terminos dittonis eius concluduntur, quæ sanè pleraq; Gallia est. Age iam uideamus de Areopago, quem Iuuenalis curiam Martis appellat. Libanius igitur qui argumenta orationum Demosthenis composuisse creditur, in eam orationem quæ κατ' Ἀνδροτίων & inscribitur,

Imperij munera.
Consularis cognitio.

Summa cognitio.
Epilogus.
Centumuiralis curia.

Senatus ordinis nomen.

Areopagus.

bitur, duo Athenis consilia fuisse tradit, quas βελάς ἀpellant. Vnum perpetuum, quod de cædibus iudicabat & huiusmodi rebus, in eo loco qui Areopagus dicitur, quasi uicus Martis: Alterum quotannis mutabile, quod Rempublicam constituebat, & quingenarium uocabatur. Tres autem erant inter hæc duo differentie. quarum prima, secundaq; iam dictæ. Tertia quod quingenarium certo ac statuto numero hominum constabat: Areopagiticum uerò non item. Magistratus enim illi qui Nouemuiri dicebantur, aut etiam Sexuiri, id est, Thesmothetæ, prout alij alio modo tradunt, in Areopagi consilium quotannis adoptari solebant: proptereaq; Areopagitæ certo numero circumscribi non poterant. Thesmothetarum autem magistratus apud Athenienses annuus erat. Hi antequam ad magistratum illum assumerentur, de omni retrorsus uita acta causam dicere solebant, & (ut ita dicam) de moribus actionibusq; suis in disquisitionem uocari, iudiciorumq; aleam subire. Quod si ne sic quidem ullam dedecoris labem perpetua innocentia contraxissent uidebantur, tum demum ad magistratum illum Thesmothetæ assumebantur. Deinde anno uertente magistratus gesti denuò causam dicentes, si tum quoq; innocentes usquequaque apparuissent, ad Areopagiticum consilium conscribebantur. Areopagitæ uerò, inquit, interdum in summo Reipublicæ discrimine ad administrationem Reipublicæ euocabantur. Sudas autem Areopagitas & sicarios iudicare, & Rempublicam grauissimè administrare solitos esse scribit. Cur autem Areopagus dictus sit, diuus Augustinus docet libro octauo de Ciuitate Dei, capit. decimo. Stephanus πρὸς πόλειον Areopagum promontorium Athenis fuisse dicit, in quo iudicia necis fer-

Bule Atheniensium.

Quingenaria curia.

Nouemuiri. Sexuiri.

Thesmothetæ.

Areopagitæ.

ro factæ exercerentur. Lucianus in Anacharside, & Pol-
lux libro octavo de uocabulis: Areopagum tradunt cædis
& uulneris consultò illatorum iudicia factitasse, & incen-
dij & ueneficij, duntaxat exitiabilis. ternis autem dein-
ceps diebus in menses singulos iudicare solitum. Id est, ter-
tio & quarto Calendarum, ac pridie Calendarum, idq;
subdiali in loco. Cicero libro primo de Officijs. Quam-
uis enim Themistocles iure laudetur, & sit eius no-
men quàm Solonis illustrius, citeturq; Salamis clarissimæ
testis uictoriæ, quæ anteponatur consilio Solonis ei, quo
primùm constituit Areopagitas, non minus præclarum
hoc, quàm illud iudicandum est. Illud enim semel profuit,
hoc semper proderit ciuitati: hoc consilio leges Athenien-
sium, hoc maiorum instituta seruantur. Et Themistocles
quidem nihil dixit in quo ipse Areopagum adiuuerit: at
ille uerò potuit dicere uerè à se adiutum Themistoclem. Est
enim bellum gestum consilio Senatus eius, qui à Solone
erat constitutus. Idem in II. de Natura Deorum: Quem-
admodum si quis dicat Atheniensium Rempublicam consi-
lio regi, desit illud Areopagi: sic cum dicimus prouidentia
mundum administrari deesse arbitrò Deorum. Valerius
libro II. Athenarum sanctissimum consilium Areopagus
quid quisq; Atheniensium ageret, aut quonam quæstu sus-
tentaretur, diligentissimè inquirere solebat, ut homines ho-
nestatem uitæ, rationem memores reddendam esse, sequeren-
tur. Areopagitarum iudicium memorabile memoriæ pro-
ditum est, cuius meminit Quintilianus libro quinto: Nec
mibi, inquit, uidentur Areopagitæ cum damnauerunt pue-
rum coturnicum oculos eruentem, aliud iudicasse, quàm id
signum esse perniciosissimæ mentis, multisq; malo futura
si adoleuisset. Iudicium capitis apud Areopagum primùm
factum

*Areopagita-
rū iudicium me-
moratu digna.*

factum testis est Plinius lib. VII. memorabile & illud quòd
apud Areopagitas Oratoribus non licebat affectus mouere, *Affectus non*
quibus iudicium animi à ueritatis luce sæpenumero abducun- *mouebantur ab*
tur. Idem Quintil. lib. VI. ubi de epilogo loquitur: Athenis, *Oratoribus co-*
inquit, affectus mouere per præconem prohibebatur Ora- *ram Areopa-*
tor. Philosophos minus miror, apud quos uitij est loco affici. *gitis.*
Nec boni mores uidentur, sic à uerò iudicem auerti, nec con-
uenire bono uiro uitij uti. Necessariò tamen affectus fatebun-
tur, si aliter obtineri uera & iusta, & in commune profutu-
ra non possunt. Lucianus in Anachar. de Areopago loquēs,
Ἡμ δὲ τις ἢ προίμιον εἰποι πρὸ τῆς λόγου ὡς ἄνοσερξος ἀπερ-
γασαίτο αὐτῶς, ἢ οἰκτορ ἢ δεινώσιρ ἐξωδερ ἐπάγοι (ἢ) πρά-
γμασι, οἷα πολλὰ ῥητόρων παίδες ἐπὶ τῆς δικαστῆς μηχαν-
ῶνται, προσελθὼν ὁ κήρυξ κατεσιώπησεν αὐτῶς, ἐκ ἐὼν
ληρῆρ πρὸς τὴν βασιλῆν, καὶ πῶριπέπειρ τὸ πρᾶγμα ἐρ-
τοῖς λόγοις, ὡς γυμνὰ τὰ γεγενημένα οἱ Areopagitῶν
βλέπωιερ. Quòd si quis in auspicianda oratione proœmium
ad consiliandos eorum animos, aut commiserationem ex-
aggerationem uel extrinsecus ductam agenda causæ ac-
commodaret, qualia multa machinamenta Oratorum na-
tio capiendis iudicium animis comminisci solet, ex templo
præco prodiens tacere eum iubebat, non ultrà sincens inani-
ter uerba fundere, uerborumq; inuolucris qua de re agitur
implicare, ut nuda apertaq; ipsa facta cernere Areopagi-
tæ possent. Propterea Quintilianus libro decimo de De-
mosthenis, Ciceronisq; comparatione loquens: Salibus cer-
tè, inquit, & commiseratione, qui duo plurimùm affectus
ualent, uincimus. Et fortasse epilogos illos mos ciuitatis ab-
stulerit. Lex, inquit, aut institutum Atheniensium Demo-
sthenis orationibus commiserationem & amplificationem
abstulit, duo acerrima tela artis oratoriæ. Et libro secundo

Eloquentia pul-
sa Lacedemo-
ne.
Orandi pote-
stas Athenis re-
cisa.

Areopagita
noctu indica-
bant.

Areopagita-
rum integritas.

eloquentiam ait Lacedaemoniorum ciuitate expulsam, Athe-
nis uerò ueluti recisam orandi potestatem, ubi Orator mo-
uere affectus uetabatur. Idem Lucianus in Hermotimo, de
rectè iudicando loquens ita inquit, Μή τε ἡλικίαν τῆ λέ-
γοῦτος ἐκάτῃ, μήτε σχῆμα, ἢ δόξαν ἐπὶ σοφία ἀιδόμενον,
ἀλλὰ κατὰ τῆς Ἀρεοπαγίτας αὐτὸ ποιεῖν, οἱ ἐρ νυκτὶ καὶ
σκοτῶ δικάζουσιν, ὡς μὴ ἐς τῆς λέγοντας, ἀλλ' ἐς τὰ λεγό-
μενα ἀποβλέποιεν, Nec aetatem dicentis, nec habitum, nec
in Philosophia studijs existimationem reuereri: sed Areopa-
gitarum morem in eo imitari: qui noctu & in tenebris ideo
iudicare solent: ne ad dicētes respicere possint, sed ad ea qua
dicuntur. Isocrates in Areopagitico de Areopago loquens
in hanc propemodum sententiam, inquit: Maiores autē no-
stri usq; eo studiosi temperantiae fuerunt, ut consilium illud
Areopagiticum moribus hominū componēdis publicè praefer-
erint. In cuius numerum cooptari solis illis sperare licuit,
qui claris natalibus orti, uirtutis ac modestiae documēta per-
multa honestate uitae dederant. Ex quo tandem factū, ut con-
fessus ipse totius Graeciae haud immeritò λόγῳ sit praestantis-
simus, Οὕτω γὰρ οἱ πρόγονοι ἡμῶν περὶ τῶν σωφροσύνην
ἐκαστάζουσιν, ὡς τῶν ἐξ Ἀρείων πάγῃ βελλῶν ἐπέσησαν ἐπιμι-
λεῖσθαι τῆ ἀνοστησίας, ἧς ἔχουσιν τε μετασχέειν πλὴν τοῖς κα-
λῶς γεγονόσι, καὶ πολλὰ ἀρετῶν καὶ σωφροσύνην ἐρῶν βίω
ἐνδειγμένοις, ὡς πάντων αὐτῶν εὐκότως διενεχέειν τῶν ἐν
τοῖς Ἕλλησι συνεδρίων. Addit autem idem autor et unum iu-
dicio nostro memorabile. Tantum priscos illos Areopagitas
monumentum uirtutis ac continētiae suae illo in loco posteri-
tati reliquisse, ut etiam suo tempore, quo iam mores antiquos
multum degenerasse conueritur, obseruatum esset eos, qui
moribus alioquin intolerādis antea fuisse uidebātur, si quo-
uis modo forte ad Areopagiticum consilium obrepserant,

tum

tum demum temperare sibi solitos esse, & tanquam loci ge-
nio afflatos ex ingenio suo migrare, ut Plauti uerbis utar,
malleq; institutis tanti consilij, quàm insitis sibi uitijs, aut
etiam ingentis insistere. Vtinam benignitate diuina in am-
plissima curia nostra, in omnibusq; alijs curijs ac consilijs
nostris similis aliquis genius existat me superstite. Areopa-
gite autem taciti iudicabant, ut inquit Macrobius: quod De-
mosthenes κατὰ Μελῶν κρύβδην ἠμφίεσθαι uocat. Latine
tabellaris sententia dicitur. Qualis etiam erat Iudicium Ro-
manorum in iudicijs publicis. In tabellis enim Iudices sen-
tentiam suam scribentes in urnam mittebant, ita ut alter al-
terius & omnes omnium sententiam ignorarent. Cùm enim
certa lege constitueretur à Praetore iudicium, ut supra per-
strinximus, absolendus uno uerbo reus, aut damnandus, aut
certè ampliandus erat, si de causa non liquebat. Demosthe-
nes ad Iudices loquens, Οὐ γὰρ ἐκ κρύβδην ἐστὶν ἡ ἠμφίεσθαι, ἀλλ'
σὴ τῆς θεῶν. Neq; uerò, inquit, si occulta est sentētia, idcirco
Deos latebit. Antiqui cùm Areopagitam dicebant, omnibus
numeris grauitatis & seueritatis perfectum Iudicem signifi-
cabant, aut etiam censentem et consiliarium. Cic. ad Atticū
li. i. Romanae autem res sic se habent: Senatus Ἀρεοπαγίτης,
nil seuerius, nil fortius, et reliqua. Idem alibi de Clodiano iu-
dicio loquens: Clamare praclari Areopagitae se nō esse uen-
tuos, nisi praesidio constituto referretur ad consilium. Areo-
pagitae, inquit, id est, seuerissimi ac innocentissimi Iudices.
Sequitur enim: Vingtiquinq; Iudices ita fortes tum fuerunt,
ut summo proposito periculo uel perire maluerint, quàm
perdere omnia x x x i. fuerunt quos fames magis, quàm fa-
ma commouerit. Prouerbiale autem est apud Graecos Ἀρεο-
παγίτης σερανώτῳ, id est, Areopagita subcentior. De homine dictum qui arcanum optimè nouit conti-
nere, & linguae suae imperitare. Alciphron in Epistolis,

tabellaris sen-
tentia.
κρύβδην ἠμφί-
εσθαι.
Iudicia publi-
ca.

Areopagita
subcentior.

Γένυ μοι τὰ ἐν Ἀρεοπαγίτῃς τετρανώτῳ ὄντι, Esto mihi nunc
 Areopagita conticentior. Id est, uide ut quam maxime con-
 filescas. Agedum cuiusnam potissimum supradictorum con-
 filiorum, aut instar, aut sinulem esse curiam nostram cente-
 nariam, id est, parlamentarem & Centumuiralem dicemus.
 Nempe Areopagi, nisi fallor, etsi non usquequaq;. Vt enim
 Areopagitæ criminibus primum diuaticandis instituti, &
 cædibus uindicandis, regendisq; Atheniensium moribus, ad
 rem tamen publicam administrandam interdum aduocaban-
 tur: sic curia hæc nostræ utrunq; munus amplectitur cum
 opus est. Rursus ut populo sciscente aliquid (unde plebiscita
 dicta) Senatuum autorem fieri oportebat, quod nunc uer-
 bo Græco homologare dicimus (sic enim legi debet, lege,
 Ne in arbitris, Codice de Arbitris) ita Principum constitu-
 tionibus ut uim sanctionum habeant, & huiusmodi actis ad
 Rempublicam pertinentibus, autorem curiam fieri hodie
 necesse est, eaq; in curia promulgari. Et ut Senatus Roma-
 ni cognitiones nulla certa lege, aut formula illigatae erant:
 sic curiæ nostræ liberam disceptationem rerum iudicanda-
 rum ac maximam secundum Principem (quatenus ditio eius
 patet, id est tota penè Gallia) nemo hodie negauerit. Libe-
 ram disceptationem uoco, quam facultatem iudicandi secun-
 dum conscientiam uulgò dicimus. Sunt enim liberae quaedam
 disceptationes, sunt & legitime, quæ & legitima iudicia
 dicuntur, id est, iuri scripto, aut moribus recepto astricta.
 Cicero in Partitionibus: Nam quæ motu animi & pertur-
 batione facta sine ratione sunt, ea defensiones contra cri-
 men in legitimis iudicijs non habent, in liberis disceptatio-
 nibus habere possunt. In Topicis autem legitimas discepta-
 tiones appellat, quas hic legitima iudicia dixit. Liberae au-
 tem disceptationes erant, ut olim apud populum, sic postea
 apud

Comparatio cu-
 rie Parlamen-
 taris cum Arco-
 pago.

Plebiscita,
 Homologare.
 Ομολογῆναι.

Disceptationes
 liberae & legi-
 timae.

Legitima iudi-
 cia.

apud Principem & in Senatu. Quintilianus de defensio-
 num generibus loquens: Ultima est, inquit, deprecatio,
 quod genus pleriq; negauerunt in iudicium uenire. In Se-
 natu uerò & apud populum & ubicunq; iuris clementia
 est, habet locum deprecatio. Constantinus igitur sublato
 iam Senatu, & imperio Bizantium tralato, merito ad
 præfectum Prætorij scripsit: Inter æquitatem iusq; inter-
 positam interpretationem solis nobis & oportet, & licet
 inspicere. In suprema autem curia nostræ (quam & am-
 plissimam uocitare soleo, exemplo antiquitatis, quæ amplif-
 simum ordinem pro Senatu distabat, ad maiestatem digna-
 tionemq; ordinis respiciens, non ad numerum, qui ordinum
 omnium minimus erat) in ea igitur curia in qua summa iu-
 risdictionis Gallicæ, atq; etiam iuridicalis imperij sita est,
 omnia inesse mihi uidentur, quæ & in Senatu & in
 Centumuiratu, & in Areopago erant, duntaxat quod
 ad iurisdictionem imperiumq; iuridicalia attinet. Quod
 de uniuersa curia intelligi uolo, quæ omnibus suis aduo-
 catis, partibus, aut certè membris in corpus plenum coi-
 it, ut in causis actibusq; arduis, aut maioribus solet.
 Maiestas uerò populi apud Romanos dicebatur, & auto-
 ritas Senatus. Populus sciscere solebat & iubere, Senatus
 censere & autor esse. Illa igitur popularia ad Principem
 lege Regia delata sunt: hæc Senatoria ad curiam transla-
 ta esse creduntur. In hac Præfecti prouinciarum ac iuridi-
 ci quos Balliuos, Senescallos, & huiusmodi nominibus uo-
 camus, in leges iurare solent. In huius acta referri diplomata
 regiaq; beneficia solent, ut perpetua esse possint, ac nunquã
 antiquabilia. Huius autoritate rata irritaue Principum a-
 cta, ne ipsis quidem recusantibus fiunt. Vna hæc curia est, à
 qua sibi ius dici Principes legibus soluti civili animo ferant,
 quam

Amplissimus
 ordo.
 Curia amplif-
 sima.

Maiestas po-
 puli.
 Autoritas Se-
 natus.
 Populus scisce-
 re, Senatus cen-
 sere solebat.

quam autorem fieri sacrandis promulgandisq; sanctionibus suis uelint. Cuius consilij censura, constitutiones suas eximi, edictaq; sua nolint, imò cuius decretis huiusmodi sua acta consecrari aeternitati uelint, id quod Senatori Romano Probus Imperator honoris ingentis loco indulfit. Huius deniq; autoritate res iudicata, prauidicata in omne aeuum creduntur. Postremò huius opinio tanta est iam apud omnes, quanta Pythagoræ apud Pythagoricos fuit, eius enim decreta ius ab autore sumunt. Tantum opinio prauidicata maiestatis eius ualet, ut nullus non satis esse putet dicere: Curia ipsa ita censuit. Ipsa autem est curia amplissima, ut ipse olim Pythagoras erat. Porro ut Centumuii in quatuor consilia distributi erant tanquam in quatuor membra: sic curia nostra duabus Decurijs constans, sacerdotum scilicet & profanorum, in tria aut etiam quatuor tribunalia diuisa est, quas classes proprie appellare possumus. Primum illud ac summum tribunal omnibusq; patens, Parlamentum peculiari nomine olim appellatum est: reliqua sua nomina habent inquestas maiores minoresq; & requestras, non temere imposita uocabula, si quis antiquitatem scrutetur. Nihilò secius tamen curiæ huius nostræ originem à conuentibus iuridicis manasse, haud dubia coniectura crediderim, quorum multa mentio apud antiquos extat. Cæsar libro quinto belli Gallici: Cæsar conuentibus Galliæ peractis in Illyricum proficiscitur. Idem libro vii. Quieta Gallia Cæsar (ut instituerat) in Italiam ad conuentus peragendos proficiscitur. Tranquillus, Transijt in citeriorem Galliam, conuentibusq; peractis Rauennæ substitit. Plinius lib. i. de Betica loquens: Iuridici conuentus ei quatuor, Gaditanus, Cordubensis, Astygitanus, Hispalensis. Vnde uerbum conuenire. Idem, Carthaginem

Curia Centumaria.

Classes.

Parlamentum. Inquestas. Requestras.

Eiusdem origo ex conuentibus iuridicis. Conuenire.

ginem conueniunt populi LXII. exceptis insularum incolis. Nos id hodie resortiri appellamus, ab antiqua forsasse consuetudine: Cause enim sortibus ex urna ductis cognoscantur. Vnde illud Vergilianum: Nec uerò sine sorte date sine Iudice sedes: Quæsitur Minos urnam mouet. Vel à Grecis id translatum, qui λαοχάνηρας dicunt. Idem Plinius: Tarracone disceptant populi XLIII. id est, conueniunt. Et lib. quinto: Pergamea uocatur eius tractus, ad eam conueniunt Mygdones, Mosini, aliæq; in honore ciuitates. Huiusmodi conuentuum hodie uestigia expressissima extant nonnullis in locis, quos dies magnos uocant. His interesse conuentibus olim principes præesseq; solebant, propterea indictiui erant: nec loco, nec tempore stati. Quam rationem fuisse confessus Parlamenti facile est conijcere. Vagam certè fuisse constat, quasiq; prætorianum Principis consilium. Quemadmodum etiam Traiani Adrianiq; temporibus, & antiquis illis seculis hunc morem fuisse tradente Spartiano accepimus, ut cum Romani principes causas cognoscerent, Senatores equitesq; Romanos in consilium adhiberent, sententiasq; ex omnium opinione ferrent. Et Alexandrum Cæsarem autore Lampridio numerosissimum consilium secum habuisse legimus, in quo Iurisconsulti non pauciores uiginti fuerunt, in queis Fabius Sabinus, Cato temporis sui dictus: Donatius Ulpianus, & Iulius Paulus, qui uertices legum dicti sunt: Pomponius legum peritissimus, Alphenus, Florētinus, Africanus, Martianus, aliq; per multi iuris ipsi professores, discipuliq; Papinianus, qui iuris asyllum uocitatus est. sine quorum cætu nullam unquam constitutionem sacrauit, nullam legem sanxit, de re nulla grauiore statuit: sed ita ut iretur per sententias singulorum, ac scriberetur quid quisq; dixisset, dato spatio ad

Resortiri.

Sortes iudiciorum.

Disceptata.

Dies magni.

Consilium Alexandri Imperatoris.

ad disquirendum, cogitandumq; priusquam dicerent, ne immeditati de rebus ingentibus dicere cogerentur: eoq; censentium numero, qui Senatusconsultum conficere posset. Quo modo igitur antiquiores illos Imperatores consilium sibi comparauisse grauiſſimorum doctiſſimorumq; uirorum nouimus, sic nostrates Principes olim centenarium illud consilium instituisse censuerim, ex omnium ordinum hominibus professionumq; coactum. Indeq; illos quos Pares Franciæ dicimus, quasi Duodecimuiros Reipublicæ constituendæ, ad eum numerum adhibitos esse, senos ipsos Pontifices Ducesq; militares: quos ego patricios esse censeo, id est, ut Sudas inquit, πατέρας τῆς κοινῆς τῆς ἐν τῇ κορυφαίῳ τῆς συγκλήτης βασιλῆος τελευτήσας ἀφίκα: Patres communis Reipublicæ, quæ in suprema dignitate indiſtincti consilij esse censentur, quasiq; consilij principalis uertices: ab ijs fortasse Regibus instituti, qui ipsi Imperatores quoq; fuerunt. Quare Iustinianus Patres eos ab Imperatore deletos esse ait quasi Reipublicæ patronos tutoresq;. Patriciatus autem erat culmen honorum Iustiniani tempore, ut ex ipsius uerbis intelligimus in lege, Nemini, de Consulibus, lib. duodecimo. His autem olim indultum ut dominia quedam, & primores possessionum dignitates iure Patriciali obtinerent: quas eodem iure ad posteros transmitterent. Comperimus tamen huiusmodi patricios, patres uel apud alias etiam gentes creari solitos esse. Anno millesimo ducentesimo uicesimoquarto, Ioannes quidam Nigellanus sceminam quandam Flandriæ Comitem à duobus equitibus citandam ad curiā Regis curauit, quod diceret se ius suum apud eam obtinere non potuisse, uel lege agere nequiuisset, de defectu iuris appellare uocant. sic enim in antiquis commentarijs legimus. Comes cum Parisios ad iudicium uenisset,

Pares Fræciæ.

Patricij.

Patres.

Ius patriciale.

Ius suum obtinere.

De defectu iuris appellare.

ubi

ubi causa illa agitata est, cum aliud quiddam resellendo uadimonio dixit, tum illud etiam causata est, prouocatore Pares suos habere in Flandria, per quos se iudicari petere illum debuisse in curia Comitum. Ille ad hæc dicere, Comitum se semel iniquam ei iudicem præbuisse, id quod reuincere ipse paratus erat. quare ad eius curiā ultra reijci, se haud dubie nõ debere. Secundum quem, ad ultimum, iudicium datum est, pronunciatumq; patricios Franciæ (sic enim appellare libet) illius controuersie disceptatores fore. Cum interim inter patricios Franciæ, ac primores Regiæ ministros altera lis suborta est (Hi sunt Cancellarius, Magister equitum, Camerarius uel summus admissionalis, & pincerna maximus, siue ille potius à cyathis uocari debet, qui Græcè Οἰνοχρῶς dicitur. quos uno uerbo ministeriales hospitij appellatos esse uideo) His se ad iudicium patriciorum cum patricijs instituto patriciali adhibendos esse contendentibus: illis iudicia patriciorum solis sibi uindicantibus. Pronunciatumq; tandem secundum ministros Regiæ, iudicandis patricijs primores Regiæ ministros moribus Franciæ adhiberi solitos esse, adhibitumq; iri. In quo quidem iudicio prius illud, ut diximus, notandum, patricios quosdam, aut certè patriciastros in Flandria creatos olim fuisse. Deinde illos qualescunque patricios, non pares Comitum, sed pares Nigellani appellari, uidelicet quasi pares inter se dicantur, ut municipales, ut populares, ut tribules. Quod si in nostris admittamus, pares certè patricios non esse necessario dicemus, sed ueluti sodales, & eiusdem collegij, pariq; iure utentes, quasiq; pari iure beneficia à patrono obtinentes: id quod satis ex usibus feudorum intelligitur, qui iuris ciuilis quasi appendices censentur. Parium autem Franciæ similitudo quasiq; exem-

Primores Regiæ ministri.

r plar

plar est apud Homerum libr. Odyf. v 111. His uerbis Alcinoo Phœacum rege loquente,

Κέκλυτε φαίηκωρ ἠγύτορες ἠδὲ μέδοντες.

Δώδεκα γὰρ κατὰ δῆμον ἀειπρωτέες βασιλῆες.

Ἀρχοὶ κραινασι, τρισκαδέκατ' ὃ δ' ἐγὼ αὐτός.

Quid ni igitur eos quasi δωδεκα πρώτους duodecim primos olim uocatos esse censeamus? Primatus enim uocabulum satis ad linguæ uernaculæ dictionem accedit: ut fuisse existimemus x 11. proceres: quasi Regis in consilijs rei summæ agitandis perpetuos assessores, duodecimq; potentatus appellatione primatum insignitos. Ac ne sic quidem tamen hæc dignitas à patriciatu differre admodum uidebitur. Indidem etiam illas distinctas esse existimarim sacerdotum profanorumq; Decurias, quos clericos laicosq; appellant. Quãquam etiam legimus in antiquis certissimæ fidei libris, anno M. ducentesimo nonagesimo quarto, & rursus trecentesimo sexto regnante tum Philippo cognomente Longo, hunc statum curiæ fuisse, ut iudicium trifarij generis essent in primo tribunali, quod Parlamentum peculiariter dicitur, Antistites, id est, prælati (à quibus prælatorum cameram interim illud tribunal uocitatum esse inueni) Primores nobilium, id est, barones, Iurisperiti aut literati potius, qui clerici laiciq; uocantur. Hi autem postremi antistitibus & proceribus unà cum Cancellario, ut prædum haberent in disceptandis cōtrouersijs & iure dicēdo, atq; in omni negotio trāsfigendo, quod ad curiæ disceptationē pertineret. Illi uerò ut terni utroque ex ordine essent, ac per singulos tamen res transigi possent. Primo enim in loco binis creatis, bini alteri substituti erant, & his iterum tertij subsidiarij ueluti succēturiati: nequando illud tribunal moderatoribus careret, quos Præsides appellamus. In mentione

Summum tribunal curiæ cēsenarie.

tamen

tamen curiæ antiqui cōmentarij, quos unū & alterū uenerandæ antiquitatis, atq; etiam plures uidi, nusquam (quod equidem meminerim) Pariū meminerunt. Hoc loco præmittendum non uidetur, quòd in constitutione quadam anni M. ducentesimi nonagesimi quarti à Rege (nisi fallor) Philippo cognomine Pulchro sacra, caput unum uerbis uernaculis in hanc sententiam legimus, Quod si ij iudices qui in maximo tribunali erunt, sententijs suis diuersa censuerint, Principes aut Præsides curiæ (hi autem sunt antistites & primores nobilium) ex maioris partis sententia rem, decernere ac pronuntiare debebūt, aut etiã ex potioris, si quando ex censentium grauitate & meritis, aut ex rerum decernendarū qualitate eis ita uidebitur. Ex quibus uerbis intelligimus perpetuum hunc morem non fuisse numerandarum sententiarum. Vtrum autem præstare uideatur, nos in medio iandiu positum relinquimus. De quo tamen Plinius ad Adrianum ita inquit, de quodam Senatusconsulto loquens, quod ipse magnopere improbandum censebat: Sed hoc, inquit, pluribus uisum est. Numerantur enim sententiæ, non ponderantur. Nec aliud publico consilio potest fieri, in quo nihil tam inæquale, quàm æqualitas ipsa. Nam cum sit impar prudētia, par omnium ius est. Eadem constitutione cautum esse cōperimus (quod minimè crederent isti, qui omnia in scientia iuris ponunt) ut tertium genus iudicum in eo tribunali ex profanis sacerdotibusq; constaret. Profani autem partim ex equitibus, id est, equestri ordine præditi militibus, partim ex promiscuo genere hominum assumerentur. Quos omnes nominatim ibidem adnumeratos legimus, titulis eorum atque appellationibus nihil literaturæ præferentibus, nisi humanioris fortasse & ueluti miscellaneæ: qualis

Cōstitutio Philip. Pulchri.

Interdū sententiæ non numero, sed pondere ualebant.

† 2 in non

in nonnullis est hodie talarem uestitum non gestantium, & qui in ordine togatorum non censentur. Sacerdotes uero legimus non suis nominibus, sed sacerdotiorum ascriptos, archidiaconos, decanos, & alijs sacerdotiorum nuncupationibus. Eodem pertinet quod alio capite eiusdem constitutionis cauetur (ne quippiam forte comminisci aut causari hic quisquam possit) id est autem huiusmodi, Vt disceptandis prouinciarum iuridicialium causis (Sic enim nunc nobis uisum est appellare quas iuris scripti prouincias uulgo uocamus) tres à Præsidentibus ex numero confidentium deligantur apprime literati, præsertim ubi de criminibus agetur. Alio rursus capite sancitum, Vt Principes aut Præsides Parlamenti, id est, antistites & primarij nobiles, qui quocumque in curia aderunt, de consiliarijs uel confidentibus potius statuunt, qui ad quodque munus obeundum mitti potissimum debeant, qui in primo tribunali confideant, qui ad dijudicandas causas iuridicialium locorum, & quæ iure scripto reguntur, delegari debeant: qui audiendis postulationibus præficiantur. Hic mihi Satyricum illud succurrit, Quondam hoc indigenæ uiuebant more. Aureo (inquit Iuuenalis) seculo antequam illa decorum superiorum inferorumque turba figmentis poetis inuenta esset, cum nulladum inferorum supplicia esse putarentur, id est, cum nulladum poenarum terricula sceleratis obiecta essent, humanum genus innocentissimam uitam duxisse perhibetur. Cum nondum, inquit, aliquis sortitus triste profundum Imperium, aut Sicula toruus cum coniuge Pluton: Nec rota, nec furia, nec saxum, aut uulturis atris Poena, sed infernis hilares sine Regibus umbræ: Improbitas illo fuit admirabilis æuo: Nunc si depositum non inficietur amicus, Prodigiola fides. Eodem autem modo nobis quoque dicere in
ment

mentem uenit: antiquioribus illis seculis florent tamē hoc regno (quod ex nomismatis antiquis apparet auro obryzo percussis) simplicem & facilem iuris reddendi rationem, rarasque lites nec diuturnas (ut nunc) aut etiam seculares fuisse, quum nondum ista uerba interpretum iuris rempublicam inuasisset, necdum scientia iuris latissime, atque etiam in infinitum patere crederetur, sed æquum bonumque & iudex prudens integritate, atque innocentia præditus (quæ temporum ipsa magis quam hominum fuisse uidetur. *Multiplices legum commentarij*) Vbi enim tum peccandi locus illa rei forensis constitutio-
ne?) instar sexcentorum uoluminum essent. Nunc uero quod *litium materia.* res reciderit, nemo quidem non uidet: sed omnes dicere mussant. Aequi bonique nomen & maiestas apud nos obsoleuit, succidaneaque alia habemus præclara uocabula cauillamentorum, quas cautelas iuris uocant, uolumina certe, si uerum fateri uolumus, titi uilitio non emenda, ut utar Plautino uerbo. Quod si aliquando in hanc causam unus & alter incubuerit eorum ad quos Gallie nomophylacia delata est, id est, legum morumque regimen & tutela: & qui *nomophylacia.* primos ordines in re iudiciaria ducunt, qui capita uulgo iustitiæ dicuntur: haud dubie hoc inceptum omnes boni plausu uotisque prosequuntur. Nec tantæ tantique nominis prouinciæ autoritati, id est, Franciæ subscribere finitimæ nationes, atque etiam ulteriores dubitabunt. Nam quis istam tandem iurisdicendi rationem improbare non possit, cum nemo quantumuis litium fugitans, satis circumspecte litem, aut intedere iam, aut depellere possit, in tanta opinionum discrepantia: ubi nemo tam iure lapsus est, quin ansam facessendi negotij apprehendere possit, aut prætextum abnegandi crediti, aut cauillandi nominis comminisci: atque ita ut biennium, atque etiam triennium fruatur in improbitate sua, ut sæpe
r 3 uict

uictores litium uideamus Cadmeam, ut aiunt, uictoriam retulisse sese querentes: id est, plus damni quam lucri in uictoria cepisse, non absimiles Pyrrho, qui cum bis Romanos ingenti suorum strage uicisset, Næ, inquit, si tertiam uictoriam habuerimus, funditus perijmus, εἰ μὴ ἔτι μίαν ἔφη μαχῆν Ρωμαίους νικῆσωμεν, ἀπολώλαμεν. Experti enim norunt quanti hodie litigare liceat. Verum ab isto ulcere manus abstinere identidem nequeo, quod certè nisi manu ualida & Paonia ad uiuum, ut alibi diximus, resecetur, exacerbari magis tactu quam compesci, aut leniri continget. proinde ad id quod instat, reuertamus potius. Enimvero curiam nostram nec statariam nec perennem fuisse, sed conuentuum modo indiētium, nec loco nec tempore statam, nemo nisi in rebus Francicis peregrinus ambigit. Anno M. ducentesimo quingentesimo octauo iudiciū peractum fuisse in monumētis nostris extat, in Parlamento ad natalē diuæ Dei genitricis habito de Comitatu Clarmontensi. Contendebant autem de eo cum Rege Pictauiensis & Andegauensis Comites. In eoq; iudicio affuisse Regem cum consilio regio, affuisse etiā episcopos Remensem, Rotomagensem, Trecentem, aliosq; non paucos episcopos abbatesq;, & maximum fratrum prædicatorum: ad hæc magistrum militum quem Constabularium dicimus, Comites ac primores nobilitatis, consiliariosq; permultos tum sacerdotes, tum profanos. Duo autem tum quotannis Parlamenta cogebantur, ad natalem purificationemq; diuæ Dei genitricis. Quo modo & duo quæ dicuntur Scacaria apud Normanos, ad Paschæ & ad diui Michaëlis. Anno autem M. ducentesimo tricesimo, eodem, ut opinor, Rege utrobique imperitante, id est, Ludouico nono qui inter diuos relatus est, iudicium castrense Enceniaci coactum est. In quo archiepisc

Curia olim non stataria, sed indiētina erat.

episcopus Senonensis, episcopi Parisiensis & Carnutensis: Comites Flandriæ, Campaniæ, Niuernensis, Blesiensis, Carnutensis, Vindocinensis, Matthæus quidam magister militum, Vicecomes Bellomontanus, alijq; nobilium primores equitesq; eo quo enumerauimus ordine in eo decreto inscripti: quorum etiam signis obsignatum decretum illud fuit, Comitem Britannæ quæ est in continenti, tutelam Britannæ ab uxore, ut arbitror, ad eum delatam commississe, præsentem & uidentem Rege pronunciauerunt. Id est (ut uerbis nostris loquar) Ballium Britannæ amisisse. Exautoratiq; eo decreto ad unum & religione soluti Britannæ Aremoricæ proceres ac nobiles, qui ipsi se eo nomine sacramento obstrinxerant, id est, fide beneficiaria soluti. Anno etiam M. trecentesimo uigesimo constitutum esse nouimus, ut bina Parlamenta quotannis haberentur. Quo tempore Parlamentum Tholosanum ea lege decretum est, si id Tholosanis è re sua esse uideretur. Ex quo autem perennis curia esse cœpit, multo tempore anniuersario Principis edicto postridie diui Martini instauratitiam fuisse nemo est qui ignoret. Quoad haud ita pridem indulgentiorum conuiuentia Principum perpetuus ille magistratus, nedum perennis esse cœpit: etiamsi quotannis diplomate nonnunquam ut fama est instaurari, hodie quoque, in more sit curiæ. Proinde simile ueri est curiam hanc nostram (id quod antè diximus) à conuentibus illis ortam, quos celeberrimos Principes agitare solebant. eosq; Principes qui eam instituerunt, quiq; institutam auxerunt, ornaueruntq;, hoc maxime uoluisse, amplissimam eam curiam causarumq; omne genus disceptatricem iustam ac legitimam esse. Atque ideo ex iuris omnis hominibus consultis ciuilibus, pontificij, r 4 militaris,

Parlamentum Tholosanum.

militaris, atque ad cō rerum omnium politicarum, illum ueluti chorum iudicum concinna mixtura uisendum instituisse. Urgente porrò causarum multitudine, & rerum commoditate poscente, hoc (ut ita dicam) corpus in membra quaedam distractum esse, quas classes propriè appellare Decuriasq; possumus, cameras appellant, nomine olim indito à locis sessionū concameratis. Hæ tres primum fuerunt. Vna in maximo tribunali cōstituta, quod Parlamentum olim peculiariter ab actionibus altercationibusq; aduocatorum appellatum esse uideo: Altera in secundo consilio, quod ab iudicandis inquisitionibus nomen accepit. Quæ ipsa rursus constitutione Philippi cognomento Longi, anno M. trecentesimo uicesimo, mense Februario, urgente causarum multitudine in duas classes subdivisa est. ijs autem uiceni homines distributi, octoni iudices, duodecim relatores, id est, reportatores appellati, quos etiam Renunciatores Latine dicere possumus, causarumq; expositores. Horum enim munus erat inquisitiones iudicibus renunciare. nunc munus promiscuum factum est renunciandi iudicandiq;. Eiusdem Principis constitutione anno M. trecentesimo sextodecimo, quo tempore nondum Rex Philippus idem, sed rector tantum erat, triginta in prima classe iudices fuisse uideo, eorumq; principem Cancellarium fuisse. In secunda, iudices binos episcopos abbatesq;, ac cum his tredecim alios renunciatores octo. Episcopi fuerunt Mimatenf. & Sucſionenf. abbates diuorum Dionysij & Germani ad urbem. Alia deinde constitutione cum religio Principibus incessisset destineri Antistites munere iudicandi, quo minus libere diuino cultui uacarent, exacti sunt curia, & ad obsequium diuinum ablegati, præter unicum abbatem diui Dionysij: cautumq;

Decurie & classes.
Parlamentum.
Inquisitionum consilium.
Relatores.
Renunciatores.
Cancellarius.
Sacerdotes & episcopi electi.

ne ultra in curiam asciscerentur, eorumq; in loco Cancellarius cum uno ex aulicis primarijs suffecti. Nunc numerus legitimus est octogenarius: cui accedunt octo magistri libellorum, qui in primo tribunali sedendi ius habent, inter Præsides & Consiliarios. Centenarium numerum explent x i i. primi uel Patricij: seni antistites & proceres, in quo numero allectos, qui interdum ascribuntur, non adnumero. Adhibitos etiam comperi nobili illa constitutione Philippina anno M. trecentesimo secundo obseruatores curiæ ex aulico comitatu, binos antistites proceresq;, qui ueluti exploratores assidui industriæ & seueritatis eius essent: intercessores etiam futuri, si quando quid decerneretur quod uel è dignitate curiæ, uel è Republ. non uideretur. Hos nomophylacas propriè appellare possumus, ut paulo post docebimus. Quod quidem institutum proximus principatus approbavit. Multa autè alia eodem pertinentia consulto præterimus, quæ hic commemorare non necesse habuimus. Multa sunt enim quæ huius temporis conditio haudquaquam ferre posse uideatur. Quicquid igitur supra de curia diximus, de ea sublimitate & amplitudine, augustaq; illa maiestate intelligi uolumus, ad quam memoria nostra curia, aut certè patrum nostrorum, indulgentia Principum euasit. Si quādo autem una classis ad calculorum æquilibrium deuenit, id est, ad sententiarum parem utrinque numerum, duo de maioribus curiæ, quasi sententiarum autores mittuntur ad alteram classem relaturi, qui suæ uterque factionis sententiam tueantur. Quo facto altera illa classis in consilium mittitur, ut rei ambiguae colophonem imponat: id est, ut dissentiendi inter eos finem faciat, & ultimum calculum ac totius rei definitiuum adiciat. id lingua forensis quasi æquationem sententiarum dirime

Philippina cōstitutio.
Colophonem imponere.

mere appellat. Hoc enim uerbo proprie in ea re significanda uti possumus. quod ut obiter dicatur, Colophona, inquit Festus, dicunt, cum quid finitum esse significatur. Hoc tamen ex more Ionum populorum tractum est, ut inquit Lecapenus Græcus autor. Siquidem xii. urbes Ionie conuenire olim solite dicuntur ad id consilium quod Panionion dicebatur, de rebus communibus commentature disceptaturæq; quo in loco si forte totidem utrinque calculis diuersa censuerant, aduocatis tum Colophonijs, rem ita componebant, ut in utrius partis sententiam irent Colophonij, illinc uictoria calculorum esset. A quo more in prouerbiū uenit τὸν κολοφῶνα ἐπιτιθέναι, id est, colophona imponere, uel colophonem addere, hoc est, ultimum & potentissimū suffragium adijcere, quasiq; ultimam manum imponere, postquam nihil ultra hæsitandum sit. Plato in secundo de Legibus circa finem hoc uerbo usus est, pro eo quod est sermonem claudere ac finem differendi facere, ultimamq; commētationem quasi ultimam manum adhibere, ἐπὶ τοίνυν τῆς μέθης χρεία τὸν κολοφῶνα πρῶτον ἐπιθεῖν. Et rursus, κολοφῶν ἐπὶ τῷ περὶ οὐρα λόγῳ ῥηθέντι ἐρῆσθω. Tertia classis eorum est qui requestarum, id est, libellorum supplicum magistri dicuntur: de quibus mox dicendum. Nunc etiam quarta atq; adeo quinta adiecta est eorum, qui causas personalium actionum atq; interdicatorum retinendæ possessionis hominibus priuilegio præditis iudicant. Id est, qui aut in muneribus publicis occupati sunt, aut qui fori priuilegium à Principe impetrauerūt, ut permulta sodalitia. hi autem delegatam iurisdictionem habent, nec de prouocatione iudicant, neque de iniuriarum actionibus, neque de ui illata, nisi hæ actiones in interdicatorum cōtrouersias inciderint, aut in actionum personalium. Nouimus

Colophonem addere.

Priuilegio præditi.

& ab

& ab antiquis Principibus aliud esse consilium institutum, quod strictum iam inde appellatur: nos aulicum & interius consilium appellare & selectum possumus, ex propinquis & necessarijs & interioribus amicis Principis proceribus & antistitibus cum Cancellario constitui solitum, certo tamen numero circumscriptum. Alibi magni consilij monumenta antiqua meminerunt: ad quod ex Parlamento aliquod assumi solitos esse legimus, ita ut promiscuam operam nauarent, & in curia, & in magno consilio. Nonnullis autem temporibus strictū & magnum consilium idem fuisse deprehendi, nisi fallor. hodie alia est ratio. Postremo addenda & alia duo capita. Eorum prius est ex cōstitutione anni m. ducen. nonag. quarti. Est autem eiusmodi, Sancitum præterea & statutum, ut Princeps Præsidentisq; Parlamēti de confidētibus in eo iudicibus statuatur, qui cuiq; muneri obeundo deligi potissimū debeāt. Qui in maximo concessu retineri, qui ad iurisdictionem ex iuris præscripto exercendam destinari, qui postulationibus quotidianis uacare debeant. de reliquis item sacerdotibus profanisq; in consilium Regis allectis, & Rex & Præsidentes statuatur, ita ut eorum opera utantur ijs rebus disceptandis constituendis ue, quæ ubiuis locorum in regno aliæ atque aliæ extiterint, si ita eis uideatur: id est, (ut uulgò dicimus) ad eas res quæ quotidie de nouo emerferint. Alterum caput est constitutionis Philippinæ in hanc propemodum sententiam: Sanximus etiam statuimusq; ut iudicia, arresta, sententiæ, quæq; à curia nostra, quæq; à communi consilio nostro exierint, rata sint omnino, iſq; ad quos ea res pertinebit, exequi ea possint prouocatione sublata. Quòd si quid in ijs extiterit uel ambiguitatis uel erroris, quod modò momentum

Aulicum & interius cōsiliū.

Magnum cōsiliū.

strictum cōsiliū.

cōstitutio Philippina.

aliq

aliquod habere uideatur, uolumus & sancimus, ut eorum enarratio, emendatio, interpretatio, atq; etiam si opus sit inductio, ad nos ac consilium nostrum commune ad maiorem ue partem eius pertineat. Quæ tamen omnia cum ingenti animaduersione, nec iniussu nostro, nec citra rescriptum nostrum fieri uolumus iubemusq;. Ex his, ut arbitror, apparet antiquiores illos Principes nostros numerosa sibi consilia amplissimaq; instituisse, à quibus curiam nostram amplissimam ortam esse diximus. Sed ita ut eam non membrum ab eo uelut corpore auulsum esse dicas, sed ucluti robur consilij delectum: reliquos uero consiliarios qui ad curiæ numerum conscripti non essent, partim eximios quosdam fuisse quasiq; extraordinarios, qui latera Principis cingerent, & ab eo pedem latum non discederent: partim subsidiarios & (ut ita dicam) succentuarios, sicubi ad uarios euentus opus esset. Eius autem curiæ sententiæ arresta uulgò dicuntur, cum arresta fortasse per unum & dici debeant, quo uerbo Græcè placita significantur. Cuius me uerbi dudum Paulus Aemilius admonuit, Gallicarum historiarum scriptor: quæ quidem cum hæc scriberem, in magna expectatione inter nostrates erant.

Arresta. Placitum autem Latine & decretum dicitur, quod Græcè *Δόγμα* dogma & *πρῆξιμα* psepisma & *ἀρεστον* areston dicitur. Plinius de Thessalo Methodicorū principe, Eadem, inquit, ætas Neronis principatu ad Thessalum transfiliuit, delentem cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omnis aui medicos perorantem. Placita Plinius appellat maximè ratas opiniones medicorum, sententiasq; constantes inter medicos de ratione medicinæ: quales sunt aphorismi Hippocratis, Vt igitur populi scita, & senatusconsulta, sic curiæ nostræ arresta, id est, placita intelligere possumus. Nā placere uerb

*Decretum.**Placitum.**Δόγμα**πρῆξιμα**ἀρεστον.**Αφορισμοί.**Placere.*

uerbo pro decernere & statuere Senatusconsulto, antiqui utebantur: ut apud Ciceronem legimus in Philip. v. De exercitu C. Cæsaris ita censeo decernendum, Senatui placere militibus ueteranis, eorumq; liberis militiæ uacationem esse. Et Philip. iiii. Senatui placere, ut C. Pansa A. Hircius Cos. designati, & reliqua. Addendum & illud corollarij nomine, fuisse & celeberrimum conuentum Amphictyonum, quem Plinius lib. xxxv. publicum Græciæ concilium appellat. De quo Suda & Arpocrates in glossematis ita tradunt: Amphictyones confessus quidam fuit Græcus, ad Thermopylas cōuenire solitus, ab Amphictyone Deucalionis filio sic dictus, qui & ipse populos cum regnaret, ad conuentus conuocasse dicitur. Hi autē erant numero xii. Iones, Dores, Perrhæbi, Bœotij, Magnetes, Achæi, Phthiotæ, Melienses, Dolopes, Aeniænes, Delphi, Phocæses. Alij quòd accolæ Delphorū essent, Amphictyonas dictos putant. Amphictyones enim Græcè uicini dicuntur. Legimus apud Demosthenem, Aristidem ut pro communi causa diceret Atheniensem nomine apud Amphictyonas patronum, id est, syndicum esse missum. Inde illa nobilis controuersia, declamatoria tamen, apud Amphictyonas Quintiliano referente agitata: Alexander cum Thebas euertisset inuenit tabulas quibus centū talenta mutua Thessalis dedisse Thebanos continebatur. Has quia erat usus communitio Thessalorū, donauit ultro. Postea restituti à Cassandro reposcunt Thebani Thessalos. Apud Amphictyonas igitur centum talenta & credidisse eos constat & non recepisse. Lis ex eo pēdet quòd Alexander ea Thessalis donasse dicitur. Constat quoq; illud, non esse ijs ab Alexandro pecuniam datam. In qua controuersia multa de iure belli disputantur. Sed apud Amphictyon

*Amphictyones.**Σύδανος. Nobilis controuersia.*

Et yonas uel potentiſſima equi tractatio eſt. Strabo lib. ix. de Delphico tēplo loquens, quod ipſe τῆς ἐλλάδος ἐν μέσῳ εἶναι τῆς συμμάχου. Id eſt, In medio quodāmodo uniuerſe Græciæ eſſe dicit, quæq; intra Iſthmum, quæq; extra eſt, & terræ umbilicū appellari, id eſt, τῆς γῆς ὀμφαλὸν καλεσασθαι. Cū huiuſmodi autē, inquit, cōmoditas circa Delphos eſſet, eò facile cōueniebāt finitimi maxime, ex quibus Amphictyonicū cōſiliū cōſtitutū eſt: quod & de rebus inter eos cōmunibus cōſilia agitaret, & tēpli curā ſuſciperet communem, utpote in quo pecuniæ permulta & donaria recondita eſſent, tum cuſtodie magnæ, tum uerò ſacrificiorum indigentia. Acrifius uerò, inquit, eorum qui poſteritatis memoriæ traditi ſunt, primus inſtituiſſe putatur ea quæ ad Amphictyonum conſilium pertinent, urbesq; deſtināſſe huius conſeſſus participes. Iuſq; ſuffragij illis dediſſe, huic per ſe, illi autem communiter cum altera uel etiam cum pluribus. Demonſtraſſe etiā Amphictyonicas cauſas quæ à ciuitatibus inter ſe diſceptarentur. Poſt quem etiam aliæ deinceps multæ conſtitutiones factæ ſunt, quoad tandem inſtitutum illud diſſolutū eſt. Fertur autem xii. primum ciuitates cō conuenire ſolitas, ſingulaſq; Pylagoram mittere, cū bis quotannis conuentus cogeret: uere ſcilicet & autumnō. poſtea autem & plures conueniunt ciuitates. Pylagoræ Cereri immolabant. ad Pylas autem conueniebant, quæ & Thermopylæ dicuntur.

Pyle.
 Thermopylæ.

Ex titulo, De officio Proconſulis.

Sed non poteſt qui apud alterum nomina ediderit, apud alterum manumittere. Accurſius nomina interpretatur probationes cauſarū. Cū edere nomen ſit curare nomen inſcribendum, & ueluti cuius nomē profiteri in actis quem manuſſuri ſumus: id quod fiebat ante cognitionem

Conſ

Conſulis. Edere nomina hodie dicere poſſumus eos prouocatores, qui apud acta curiæ præſentari dicuntur. Hoc autem etiam dare nomen dicitur, ut dare nomen militiæ in l. iij. infra, De re militari, Qui poſt deſertionē in aliam militiam nomen dederunt, legi ue ſe paſſi ſunt, & reliqua. Liuius li. v. Omnium primū Tribunis militum fuit delectum haberi. Nec ſeniores modo cōſcripti, ſed ſeniores etiā coacti nomina dare, ut urbis cuſtodiam agerent. Inde illa locutio, ad nomina reſpondere. Idē lib. vii. Acerbitas in delectu non damno modo ciuium, ſed etiam laceratione corporum lata, partim uirgis caſis qui ad nomina nō reſpondiſſent, partim in uincula ductis, inuiſa erat. Id eſt, qui non comparuiſſent, ut uerbis noſtris loquar. Et mittere ad nomen. Quintilianus in Declama. (ſi tamen iſ eſt autor) Ad nomen mittere filios parentes feſtinarūt, quamuis aſperimo bello, ut ſub te ponere rudimenta militiæ contingeret. Inde etiam nomen accipere, pro eo quod uulguſ dicit, reſpondere ad monſtram, quod & rationem habere dicitur. Liuius lib. v. ſecundi belli Punici, Itaq; ſi ſuum nomen Dictator acciperet, ſe comitijs interceſſuros Tribuni dixerūt: ſi aliorum præterquam ipſius ratio haberetur, comitijs ſe moram non facere. Idem lib. i. Vicerunt patres, quia plebs patricijs ſeu hunc ſeu illum delatura honorem, fruſtra certare ſuperſedit. Et Principes plebis ea comitia malebant, quibus non haberetur ratio ſui, quā quibus ut indigni præterirentur.

Ex titulo, De officio Præfecti Præt.

Breuiter commemorare, & reliqua.) Nugatur hoc in loco Accurſius, ut ſerè in ijs locis ſolet quæ ab antiquitate repetenda ſunt, utpote qui diuinaci cōiectura potius quā rerum cognitione fretus nihil ferme intactum relinquere inſtituerit

Edere nomina.

Dare nomen.

Ad nomina reſpondere.

Mittere ad nomen.

Nomen accipere.

Rationem aliquid habere.

De Dictatura. instituerit. Nos autem de Dictatura duo tantum dicenda putauimus: unum quod Plutarchus in Fabio memoriae prodidit. Fabius, inquit, Dictator designatus, magistrum equitum L. Minutium dixit: à Senatuq; petijt, ut equo sibi uti Dictatori liceret. Non enim antea equitare Dictatori fas erat, sed per quandam ueterem legem prohibitum fuerat. siue quòd maiores uires inesse pediti, ac pedes manumq; cōferere arbitrarētur, ac propter hoc Imperatorem in legione permanere oportere, nec locum deserere: siue quoniam ad alia omnia tyrannica magnaq; sit potentia magistratus ille, ut in hoc appareret Dictatorem uolente populo indigere. Alterum est ex eodem in Probl. Dictator, inquit, creatus omnium magistratuum imperium inhibet, ad seseq; transfert, praterquam Tribunorum pleb. Hi enim soli Dictatore creato non cessant. Ουδέ γάρ πᾶσι Δικτᾶτορες αἰρεθῆντι οἱ δὲ δὴμαρχοι, ἀλλὰ πᾶσα ἀρχὴ ἐκείνη μετατιθῆντι οἰς ἑαυτοῦ, αὐτοὶ μόνοι διαμένουσιν. Hic creari nisi silentio noctis non poterat, ut autor est Linius libro 1 x. Dicebatur autem à Consule, ut ipse magistrum equitum dicebat. Noctis, inquit, silentio (ut mos est) Fabius L. Papyrium Dictatorem dixit. Ceterum Dictatura post mortem Cæsaris Senatusconsulto sublata est in perpetuum. Cicero in Philip. 1. Ad singulare etiā Marci Antonij factum festinat oratio. Dictaturam quæ uim iam regie potestatis obsederat, funditus è republ. sustulit. De qua ne sententias quidem diximus: scriptum Senatusconsultum quod fieri uellet attulit. Quo recitato, summo studio autoritatem eius secuti sumus, eiq; amplissimis uerbis per Senatusconsultum gratias egimus. Lux quædam uidebatur oblata, non modo regno quod pertuleramus, sed etiam regni timore sublato, magnumq; pignus ab eo Reipub. datum se liberam ciuitatem

Dicere Dictatorem.

ciuitatem esse uelle, quod Dictatoris nomen, quod sepe iustum fuisset, propter perpetuæ Dictaturæ recentem memoriam funditus ex Republica sustulisset. Regnum appellat Cicero perpetuam Cæsaris Dictaturam, quæ inuidiosissimum nomen Dictaturæ reddidit. Idem, Maximum autem illud quòd Dictaturæ nomen sustulisti. Hæc iniusta est à te, à te inquam mortuo Cæsari nota ad ignominiam sempiternam. Ut enim propter unius M. Manlij scelus decreto gentis Manliæ neminem Patricium licet M. Manlium uocari; sic tu propter unius Dictatoris odium nomen Dictatoris funditus sustulisti. De præfectura Prætorij Tranquillus in Tito, Præfecturam quoque, inquit, suscepit, nunquam ad id tempus nisi ab equite Ro. administratam. Unde Plinius in præfatione ad eundem Titum loquens. Et quod his, inquit, nobilius fecisti, dum illud patri pariter et ordini equestri præstas præfectus Prætorij eius. Quibus uerbis Plinius significat et equestrem ordinem et præfecturam Prætorij Titum ingenti honore affecisse, cum præfectus patris sui Vespasiani et dici et esse uoluit: quod antè equestris tantum ordinis munus fuerat, non etiam Senatorij. Præfectus autem Prætorij à cohorte Prætoria dictus est. Apud antiquos enim cohors quedam erat quæ Prætoria uocabatur, quæ Consuli aut Prætori in prouincia præsto semper erat, quasiq; latus eius cingebat. Cicero ad Quintum fratrem Asiæ Proconsulem libro 1. Quos uerò aut ex domesticis conuictoribus, aut ex necessarijs apparitoribus tecum esse uoluisti, qui quasi ex cohorte Prætoria appellari solent: horum non modo facta, sed etiam dicta omnia præstanda tibi sunt. Itaque quod Cicero cohortem Prætoriam in Prætura urbana dixit, Aconius Consulares comites interpretatur. Veteres enim, inquit,

Prætor. omnem magistratum cui pareret exercitus, Prætores ap-
 Prætorium. pellauerunt: unde & Prætorium, tabernaculum eius: &
 in castris porta Prætoria, & hodie quoque præfectus Præ-
 torio. Hactenus Asconius. Cum igitur imperium Romanum
 ad monarchiam deuenit, Principes Romani equitem unum
 Romanum Prætorie cohorti aut cohortibus etiam præ-
 ficerunt, & Prætorio suo, id est, aula, quam lingua uul-
 garis hospitium Regis appellat: unde præfectus Prætorio
 hodie dici potest qui magnus magister hospitij dicitur:
 nam eum Græci ἐπαρχὸς αὐλῆς uocant, multum tamen ab
 antiquo differens. Hunc autem antiqui Principes poten-
 tia militari secundum sibi esse uoluerunt: qualis Burrus
 primus (ut arbitror) Neroni fuit: de quo Tacitus libro
 V I I I. ita inquit, Ibat in cedes, nisi Afranius Burrus
 & Anneus Seneca obuiam iissent. Hi rectores imperato-
 rie iuuentæ & pari in societate potentiaq; concordēs, di-
 uersa arte ex æquo pollebant. Burrus militaribus curis &
 severitate morum, Seneca præceptis eloquentiæ & co-
 mitate honesta. Idem de morte eius loquens ita inquit libr.
 X I I I. Ciuitati grande desiderium eius mansit propter
 memoriam uirtutis, & successorum: alterius segnem inno-
 centiam, alterius flagrantissima flagitia & adulteria. Quip-
 pe Cæsar duos Prætorij cohortibus imposuerat, Fenium
 Ruffum ex uulgi fauore, qui rem frumentariam sine quæ-
 stu tractabat: Osronium Tigillinum, ueterem impudentiam
 atque infamiam in eo secutus. Præfecturam igitur Prætorij
 Titus ampliore honoratioremq; reddidit, ut Plinius in
 exemplo superiore inquit. Plinius uero iunior in Panegy.
 Traiani uerbis loquens ita inquit, Ego quidem in me, si o-
 mnium utilitas ita posceret, etiam præfecti manum arma-
 ui: Tangēs historiam huiusmodi à Dione commemoratam,
 Traianus

Traianus cum præfectum Prætorij cingulo donaret, di-
 gnitatis eius insigni, ita dixisse ad eum fertur, Accipe hunc
 ensem, & si quidem rectè atq; è Repub. imperaues, pro
 me: sin secus, in me utere. Huius magistratus meminit Læ-
 pridius in Alex. à quo dignatione eius auctam esse refert.
 Ab alijs autè atq; alijs Principibus auctiore in annos atq;
 etià in dies factam esse ex multis iuris locis conijcere pos-
 sumus. Huius autè in Francia instar esse magis quàm simi-
 lem Cancellariatum haud ab re (ut arbitror) dici potest. A
 quibus autem inijs ad quantum fastigium euectus sit, ne-
 mo mediocri rerum nostrarum cognitione imbutus nescit.
 Verū eius aliud exemplar apud Platonem reperisse mihi
 uideor idq; expressum, non adumbratum. Plato igitur in eo
 libro qui Minos uel de lege inscribitur, Minoem ab Ho-
 mero tradit, laude longè omnium præstantissima inter o-
 mnis heros laudatum esse. De Creta enim loquēs nonaginta
 urbibus insigni, earum unam Gnossum urbem ingentē esse
 ait, in qua Minoem regnasse, Iouis consuetudine ac collo-
 quio nouem annos usum. Hoc enim significat, inquit, illud
 carmē, Ἐννέωρ & βασιλῆε Διὸς μετ' ἀλῆσ' ἑαυτοῦ, Nouen-
 nis regnauit cum Ioue cōmentatus. Quod sic dicere possu-
 mus, Ter tribus his annis regnauit cum Ioue suctus. Pro-
 pterea, inquit, mira laus hæc existimanda est, & supra quā
 nihil omnino dici cogitari ue possit, non modò Iouis esse fi-
 lium, sed etiam unum omnium ab Ioue institutum. Nam
 quod Hesiodus de eodem loquens inquit,
 Ζυὸς ἔχωρ σκῆπτρον, τῷ καὶ πόλει βασιλεύει.
 Sceptra Iouisq; tenens, queis urbibus imperabat.
 Nihil aliud intelligi uoluit quàm Iouis habens discipli-
 nam qua Cretensium urbibus moderabatur. Hunc igitur
 Minoem Plato regendo regno suo Rhadamanthi opera
 s 2 usum

Traiani memo-
rabile uerbum.Cancellarius in
Francia.

Plato.

Minos.

usum esse, in hanc propemodum sententiam commemo-
 rat: Enimvero, inquit, Rhadamanthus ut uir quidem bo-
 nus erat, ita artis Regiæ numeros haud omnes perdoctus,
 Regiæ tamen artis (ipse basilicā uocat) administram quā-
 dam operam egregie nauare didicerat, ab ipso Minos iu-
 dicijs præfectus, quare etiam iudex bonus dici uulgò me-
 ruit. Hoc enim nomophylace, id est, præside custodēq; le-
 gum Minos utebatur in urbe: Talos uerò extra urbem
 utebatur. Hic enim Talos ter in singulos annos regionem
 passim obibat, custodiæ legū intētus, æreasq; legum tabulas
 pagatim circūferēs. Verba ipsa Platonis subiicimus, Ραδά-
 μανθους δὲ ἀγαθὸς μὲν ἦν ἀνὴρ, ἔπειτα δὲ αὐτοῦ μέντοι ἔχ-
 ὄλην τὴν βασιλικὴν τέχνην, ἀλλ' ὑπηρεσίαν τῆ βασιλικῆ
 ὄσον ἐπιστατῆρ ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ὅθεν ἢ δικαστῆς ἀγα-
 θὸς ἐλέχθη εἶναι. νομοφύλακι γὰρ αὐτῶ ἐχρήτο ὁ Μίνος
 κατὰ τὸ ἄστυ. τὰ δὲ κατὰ μὲν τὴν ἀλλήνην Τάλως, ὁ γὰρ
 Τάλως τῆς περιεί τῆ ἐνιαυτῆ κατὰ τὰς κόμας φυλάττω
 τῆς νόμου ἐν αὐταῖς, ἐν χαλκοῖς ἑραμματίοις ἔχωρ γεγραμ-
 μένης τῆς νόμου. Aristoteles autē lib. 1111. Polit. autor est
 in quibusdā rebus publicis Græciæ probulos & nomophyla-
 ces institutos fuisse, qui eas rogationes quæ ad populū ferē-
 dæ essent, præiudicio quodā disceptarēt examinarētq; ne-
 quādo fortē populus cōtrariū quippiā legibus, aut quod ē
 Repub. nō esset, sciscere iubereq; possent. Hi autē nomophy-
 laces Athenis (ut apud Sudam legimus) fasciis albis pro-
 redimiculis uti solebant in spectaculis, è regione sedentes
 nouem magistratum, qui Reipub. gubernacula tenebant:
 cogentes magistratus omnia rectē atq; ordine & ex præ-
 scripto legum agere. In concionibus uerò cum probhedris
 considerare soliti, intercessuri si quis rogationē promulga-
 tionem uē quampiam ferret aut contra instituta patria, aut
 que

Rhadamāthus.

Nomophylax.

Talos.

πρόβουλοι.

quæ ē Repub. è dignitate uē eius futura nō uideretur. Pro-
 hedri autē dicebantur quasi præfides, magistratus quidam
 primi subsellij, quibus ceteri omnes sedendi loco cedebant,
 Ηνάγκαζορ δὲ τὰς ἀρχὰς χρεῖται τοῖς νόμοις, καὶ ἐν ταῖς
 ἐκκλησίαις ἐκάθηντο μετὰ τῶν πρόεδρων, κωλύοντες
 ὑψηλῆς εἶτι παρανομορ εἶναι δόξειε καὶ ἀσύμφορον τῆ
 πόλει. Eadē pene Pollux lib. 1111. de nomophylacibus di-
 cit. Cicero lib. 1111. de Legibus, Legū, inquit, custodiā nullā
 habemus. Itaq; hæ leges sunt quas apparitores nostri uo-
 lunt, à librarijs petimus, publicis literis cōsignatā memoriā
 publicā nullā habemus. Græci hoc diligētius, apud quos no-
 mophylaces creātur. Nec ij solū literas (nam id quidem et
 apud maiores nostros erat) sed etiā facta hominū obserua-
 bant, ad legesq; reuocabant. Si huiusmodi magistratibus
 Francia rectē atq; ordine uteretur, mores certē & instituta
 nostra, iusq; omnino moribus nostris introductū receptūq;
 (quas consuetudines dicimus) non tam incerta obscuraq;
 essent quàm ipsa esse non pridem deprehensum est. Non-
 dum enim multis cōuentibus actis constitui potuerūt. adeò
 ad hoc tempus tantū aduocatis ac pragmaticis in iura non
 scripta licuit, quàm in iura scripta iuris professoribus. id
 quod antea satis liberiusq; paulò (ut arbitror) diximus.
 Neq; enim ignoro, si quando libellus hic noster exierit, &
 aliquo forte rumore Accursiani rescierint nos in hac do-
 ctorum hominū esse hæresi (Accursianos nūc appello istos
 ut ita dicam, maiorū gentium Accursiani, uiri haud dubie
 industria singulaeis, si in meliora tempora incidissent, tem-
 porū enim ignorantia magis, quàm sua lapsi sunt: sed istos
 stupidiores, qui homines Latine nescientes autores suos,
 latinissima Pandectarum scripta optimè interpretari po-
 tuisse

Prohedri.

πρόβουλοι.

Nomophyla-
ces.

Consuetudine s.

Accursiani.

tuisse conuenientibus oculis credi uolunt) Si igitur isti quoquo modo rescuerint, nos hæc & huiusmodi denumibus suis dixisse (neq; enim nostra legent quæ intellecturi non sint) id est, si a politoribus iuris aut peritis aut studiosis (quales iam multi sunt) audierint nos hæc scripsisse, continuo agruine factio in nos, gladiatorio, ut aiunt, animo inuasuros esse suspicor. Nostra autem nunc uocata quæ ex alijs accepta, nostra fortasse fecimus, si quidem recte & concinne suo quidq; loco accommodauimus. Amantata enim tela, ut dicitur, suggerentibus magni nominis autoribus, nullo aut paruo negotio accipientes, haud incommodè fortasse in istos contorsimus. Neq; uerò eo ingenio uideri nos uolumus, ex quo ueluti fonte huiusmodi multa manasse credi possint. Abundèq; esse nunc putamus si classicorum autorum, primèq; autoritatis antiquorum dicta quasi pluias aquas colligentes, ingenij nostri ariditatem aliena ubertate adiuuimus. Verumcinnuero isti qui in suorum dicta inquirere nefarium esse putant, nunquam (ut arbitror) collato pede nobiscū manus conferere audebunt: sed misilibus, id est, arreptis ex triuio macelloq; conuicijs, ut quodque atrocissimum in buccam quasi ad manus uenerit, depugnabunt. Quorum & si maledicta non magis me ledere possunt quàm aquæ pluuiæ fungum: ne tamen bellicum cecinisse uidear, eos oro obtestorq; eorum æquissimos, ut ne prius dictis nostris obstrepere in animum inducant, quàm ea semel attentius auscultauerint. Tum demum si intellecta displicebunt, ignorantia sane aut tarditatis me damnent. Modò ne hoc eloquium addant, quòd disciplinæ suæ antistitibus non credere sustinuerim: aud quòd deorum suorum Ioui (doctorum enim suorum Idolum Accursium appellant) conuicium fecerim, ideo

temer

temeritatis esse me aut etiam maiestatis damnandum. Neque enim Pythagorica eorum lege teneor, ut omnia credere ipso dicente, id est, Accursio debeam. Accursium tamen auscultare ubique, & plerisque etiam in locis auscultare Accursio solco, id est, ubi Vipianum & alios iurisperitorum procercs non modo ipse auscultasse, sed etiam exaudisse uidetur. Proinde nisi me prisorum magis propugnatorem quàm recentium, id est, suorum impugnatorem audierint (si tamen aures audiendi habent) causam haud dico quin de me excarnificando animis suis obsequantur. Quòd si cominus ipsi pugnare aduersis gladijs in animum induxerint, ne homines ipsos inermes, aut armis certè nec ualidis nec fulgentibus munitos, ab elegantioribus eiusdem iuris studiosis iam diu destitutos, suo etiam gladio iugulare possumus, id est, edicto Iustini (ut alibi diximus) non uno sed altero. Id est autem huiusmodi, Nostram autem consummationem quæ deo annuente componetur, Digestorum seu Pandectarum nonnani contra e-

Edictum Iustini contra e-
narratores.

men habere uolumus, nullis Iurisperitis in posterum auctoritatis commentarios illi applicare, & supradicti Codicis compendium confundere: quemadmodum & antiquis temporibus factum est, cum per contrarias interpretantium sententias totum ius penè conturbatum est. sed sufficiat per indices tantummodo & titulorum subtilitatem quæ paratitla Græcè dicuntur, quedam admonitionia eius facere. Paratitla Iustinianus summas rerum appellat titulatim appositas, quales extant Azonis: indices autem ἐλέγχους. Hoc in loco Accursius istorum Platonis ingenua simplicitate manus (ut aiunt) dedit, fassus ipse nec sua, nec aliorum glossemata iure scripta defendi potuisse contra imperatoris edictum. Iustiniani autem autoritatem

Paratitla.

s & rejell

refellere, aut quoquo modo eleuare, homini quidem qui se iuris studiosum profiteatur, non minus inter istos impro-
Axiomata. bũ esse putatur, quàm inter philosophos axiomata quæ di-
 cuntur, negare: & propositiones quasdam indemonstra-
 biles, quæ in communi sensu conceptuq; uersantur. Vt si
 quis lineam longitudinem sine latitudine neget esse, aut
 superficiem longitudinem & latitudinem sine altitudine,
 & huiusmodi alia. Perfricent igitur isti frontem, & Iusti-
 niani imperium negligendum esse, aut quoquo modo re-
 fellendum dicere audeant, & una eademq; opera totam
 iuris ciuilibus autoritatem subuertant: aut etiam Accursium
 disciplinæ suæ antistitem ignauè manus dedisse contem-
 dant. iam certè in hoc certamine, cuius insolentes nos su-
 mus, herbam eis porrigemus: tametsi non ad exteriorem
 nunc sermonem loquimur, qui autoribus Aristotele &
 Themistio omnia asserere atque inficiari potest, et ne axi-
 omata quidem quæ proloquia dicuntur, ore fateri cogi-
 tur: sed ad interiorem illum (ut ipsi uocant) sermonem
 quasi ad æquum iudicem, qui interior est sensus & mentis
 conceptus, qui & proloquijs & rebus demonstratis con-
 tumaciter obsistere nequit. De quo Aristoteles in priore
 posteriorum Analyticõn, Οὐ γὰρ πρὸς τὸν ἔξω λόγον ἢ
 ἀπόδειξις, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐν τῇ ψυχῇ ἐπέε εἰς συλλογισ-
 μὸς, ἀεὶ γὰρ ἐστὶν ἐνστῆναι πρὸς τὸν ἔξω λόγον, ἀλλὰ πρὸς
 τὸν ἔσω δὲ ἀεὶ. Non enim, inquit, ad exteriorem sermonem
 demonstratio est, sed ad eum qui est in anima, quãdo ne syl-
 logismus quidem obsistere quiuis potest semper exteriore
 uerbo, interiore uerò nõ item semper. Hæc autem cum sint
 eiusmodi (ingenuè enim fatebimur) uertere tamen stylum
 non semel in animo nobis fuit, cepitq; me impetus hæc ipsa
 interlinendi quæ in offensionem multorum incursum uide-
 bantur.

Interior & ex-
 terior sermo.

bantur. ne id quidem modò, sed etiam laborem hunc seme-
 strem aut paulo ampliorem perdendi, ne me Antaccursios
 scripsisse homines cauillarentur. Neq; enim is sum qui no-
 minis mei illustrandi cupidus, innotescere uel indigno ali-
 quo facinore, uel hominum offensione sustineam. Ibi me
 anxium animi uelut genij duo (Philep̄jcia & Philalethia; *Philep̄jcia.*
 nomina fuere) oculis meis obuersantes, altrinsecus certa- *Philalethia.*
 timq; adhortari institerunt, spondentes quicquid candido
 proposito animi instituissem, id non posse ad extremum
 (tametsi interim euariare contigerit) non bene ac feliciter
 uertere. Itaque quod felix faustumq; esset, pergerem, &
 deo diuisq; bene iuuantibus, huic qualicunque incepto ulti-
 mam manum adderem. Philep̄jcia æqui boniq; studium *Φιλεπ̄jcia.*
 profitetur: Philalethia præ se fert ueritatis amorem. His *Φιλαλεθ̄ια.*
 autoribus (id quod cautiore non solent) periclitari quàm
 hæcere malui, aut iam orsa retexere. Ne igitur religione
 me obstringerem, humanorum iudiciorum aleam sane an-
 cipitem subeundam mihi putauit. Quanquam etiam non
 tam periclitari me puto, quàm accipiendam plagam omni-
 no mihi uideo. Scio certè utcunque bonorum iudicia mihi
 cesserint, malè me ab iniquis auditurum, atque eo maximè
 nomine, quòd homo Parisiensis, aliquid in literis promit-
 tere audeam, præsertim nulla doctrina fretus peregrina,
 ut qui domi tantum literis operam mihiq; soli dederim. *Budeus literis*
 Sed quid cum illis agas qui ea quæ ex Græcis feci, ab alijs *sibi soli operam*
 libris compilasse me dictitarunt, qui tamen nusquam ex- *dedit.*
 tant? Hi sunt qui alienam industriam ex sua inertia meti-
 ri soliti sunt. quorum ego maleuolentiam impudentiorem
 adhuc putauit, quàm ut ei respondendum haberem. Bono-
 rum tantum iudicium formido, quibus utinam ipsis ita li-
 beat primum exporrecta fronte libellũ hunc nostrum exci-
 pere, ut

pere, ut nullius odio aut offensione adducti ad eum scribendum accessimus: deinde si quod dictum nostrum ut nouum & inauditum explodendum mox eis uideatur, id non antè damnare quam diligentius aestimauerint. Philippus Alexandri Magni pater cum causam Machæta cognoscens dormire uideretur, nec satis animaduertere quæ ille pro suo iure diceret, ad extremum Machætam damnauit: quo uociferante ac prouocare se dictitante, Philippus ira percitus, Ad quem tandem? inquit. Ibi uerò Machætæ, Ad te, inquit, ipsum ò bene rex si quando experrectus animum aduerteris, ἐπι σε ὡ βασιλεὺς αὐτόν, ἐὰν ἐγρηγορῆς ἢ προσέχῃς ἀκόυης. Sic ego si à bonis & doctioribus nunc damner nouitate rerum me premente, & reprehensionis licentia ad eosdem prouocaturum me contestor, cum res primo occursum duras, iterata lectione assimatas, exolesecente sensim nouitatis & audacie inuidia, mollescere senserint. Ut enim in rebus expendendis necesse est lancem ponderibus impositis pessum ire, sic animus hominum cogitur perspicuis dictis cedere, ueritati uerò postliminio redeunti, & parum alioqui plerunque gratiosæ, obfutura est fortasse producentis in medium insolentia similis fiducia. Si igitur nomophylaces Atheniensium similes haberemus, profectò leges moresq; & instituta cum certa fixaq; tum uerò uoluminibus haud ita multis contenta teneremus: nulliq; literato iuris finiti ignorantiam excusare uerecundè liceret. Nunc uerò quotus quisque iuris etiam consultus, consultor tamen esse in suscipiendis litibus crubescit? nec id magnopere mirandum. Quis enim securus esse eius rei potest, quæ nulla certa ratione constat, sed in arbitrio sita est hominum alia atque alia in dies comminiscientium? Verum ista sunt scilicet alimenta litium, id est,

corum

*Judicium non
præcipitandum.*

eorum hominum pabulum, qui rationes suas in spolia ciuilia coniecerunt: quæ tertia propè pars est nunc hominum qui aliquo nomine esse censentur. Cancellarius igitur in Francia, cuius id munus, ea primæ sunt partes, uideri ut nulla Principis constitutio, nulla sanctio, nullum diploma, nullum rescriptum, nulli codicilli regij, non è Republica atq; etiam è dignitate Reipublicæ principaliq; excant. Cuius censure aut stylo Principum maiestas acta sua exini nunquam uoluit. Denique qui Principis præsentis uicarius, & peregre agente Principe Interrex quodam modo esse censetur, iure ac proprie (ut arbitror) nomophylax, id est, legum præsidium, iuris asylum (id quod de Papiniano quondam dictum est) morum institutorumq; ueterum ara, æqui boniq; columen appellari potest, atque etiam esse debet. Id quod etiam credere me cogit consensus ferè hominum institutumq; quoddam quasi per manus traditum, caput eum ac uerticem iustitiæ appellantium. Antiquissimum autem esse magistratum ex uetustis monumentis apparet. Comperi anno M. centesimo undecimo, Stephanum quendam Cancellarium diplomati regio subscripsisse, à Ludouico rege cognomento Crasso monachis diui Dionysij indulto. Legi & multo antiquius diploma Caroli cuiusdam, in quo uerba hæc addita erant, Gauzelinus notarius uice Rogerij archiepiscopi summusq; Cancellarij recognouit, indictione octaua anno uigesimo octauo regnante Carolo rege glorioso. Videtur autem fuisse Carolus ille magnus. Anno etiam millesimo centesimo quinquagesimo septimo, Hugonem alterum Cancellarium subscripsisse comperi diplomati cuidam, quo Ludouicus, qui Pius cognomento dictitatus est, ius regaliorum antijsi Aureliensi remisit, quatenus ad supellectil

*Zites, procura-
torum pabulum.
Cancellarij
partes.*

Nomophylax.

lectilem elegantiore[m] & instrumentum fundorum episcopali-
 palium attinet. Aliumq[ue] item Bartholomæum anno cen-
 tesimo quadragesimo septimo eiusdem generis beneficio
 Regalia. principali subscripsisse. Regalia autem (ut obiter id dica-
 tur) plurali numero in antiquis monumentis uocitari ubi-
 que uideo, quam regaliam numero singulari uulgò nunc
 appellamus, uerbo ab errore usurpato. Regalia enim neu-
 tro genere ut dicatur Latinitas exposcit, Græcorum more
 Evangelia. qui euangelia neutro genere & pluraliter dicunt sacri-
 ficium & supplicationes, quæ pro iucundo nuntio decer-
 ni consueuerunt, uel etiam mercedem allati iucundi nuntij.
 Cicero ad Atticum, O' suaues duas epistolas quibus euan-
 gelia deberi fateor. Plutarchus in uita Demosthenis, Εὐδὴς
 οὐρ ἔθουρ δὲ ἀγγέλια, Athenienses, inquit, audita Philippi
 morte euangelia sacrificauerunt. Isocrates in Areopag.
 Εὐαγγέλια δὲ δὲ δὲ δὲ τὸ τέρψικα μὲν, Ob iucundum huius
 rei nuntium iterum & tertio sacrificia & supplicationes
 Supplicationes. decreuimus. Apud nos hodie struuntur pyræ, id est, πυρ-
 Pyre. καὶ αὖ decernuntur, & supplicationes indicuntur. Ulpianus
 Dugraia. in l. Falsus, De furto, §. Qui alienum quid. Ergo si ea quæ
 Μάνηρα. dicunt Græci εὐαγγέλια petat, id est, mercedem pro rei in-
 uentæ aut repertæ nuntio. Existimo tamen μάνηρα legen-
 dum, hoc est, indicij præmium. Huius enim uocabuli tenuia
 Nutricia. quedam uestigia in antiquissimo exemplari inueni. Simi-
 Τρόφια. le est nutricia in titulo, De uarijs & extraordinarijs co-
 Niceteria. gnitionibus, circa finē, quæ Græcè τροφία dicuntur, id est,
 Νικητήρια. nutriticis merces. Et niceteria pro præmio uictorū, & pro
 Πρωϊνία. sacrificio uel epulo uictoriæ gratia factō, quod etiam ἐπι-
 νία plurali numero dicitur. Iuuenalis, Et ceromatico
 Regalia. fert niceteria collo. Lucianus, καὶ ἐπιπινία ἢ ἐπιπινία. Regalia
 igitur dicenda sunt cum ius illud utendi fruendi significare
 uolum

uolumus, quod rex in bonis & patrimonijs nostratum
 pontificum habet, interim dum alter in locum demortui
 substituitur & admittitur & iureiurando in uerba Prin- In uerba Prin-
 cipis adigitur, quod nunc sacramentum fidelitatis appel- cipi adigi.
 lamus. Hoc autem sacramento rogare Quintilianus ap- Sacramento ro-
 pellat. Quod ius regaliorum maximum olim fuisse, ac quod gare.
 magnopere fiscum adiuuare posset, ex antiquis monumen-
 tis apparet. Quod autem hodie hoc nomine uocatur, non
 tam instar est antiqui quàm uestigium, quasiq[ue] quoddam
 monumentum. Sed ex hoc diuerticulo in uiam redeundum.
 Cancellarij nomen apud nos uereor ut iam consentaneum Cancellarij ap-
 tantæ rei esse possit. Nam ut est hoc tēpore ἀξίωμα, id est, pellatio.
 dignatio ac maiestas huius honoris, tenuis hæc appellatio
 atq[ue] apud alias gentes proculcata, significatum suum sus-
 tinere ac perferre non potest. Latinum certè nomen non
 est, nisi fortasse credimus à cancellando (quod nec ipsum
 satis Latinum est) Cancellarium dictum. Atqui ne ijs qui-
 dem seculis quæ hoc uerbum genuerunt, satis festiuum no-
 men fuit Cancellarij. Diploma quoddam legitur Comitiss
 Viromanduanij, in quo addita uerba hæc erant, Ego Can-
 cellarius scripsi ac subscripsi. Fuit autem apud alios hono-
 ratoris scribæ nomen qui Græcè Archigrammateus dicitur, ut quidam tradiderunt, quasi Princeps scribarum. Archigram-
 matus.
 Apud nos uerò iam inde ab initio magnum huic magi-
 stratui honorē habitum esse, præter ea quæ diximus, etiam
 ex eo conijcere possumus, quòd anno millesimo ducente-
 simo uicesimo quinto, Guarinus quidam antistes Siluane-
 tensis gessisse eum magistratum traditur: uir magni no-
 minis illo seculo, ut conijcere licet. Cuius commentarios
 sui ac superioris æui uidimus, uel collectanea quedam po-
 tius, regnante Philippo secundo (qui Augusti cognomentū
 meruit

meruit) congesta: quo tempore nondum ille Cancellarius erat. Ex quibus multa antiquitatis coniectura nec dubia fieri potest. Antea autem, id est, ab anno millesimo centesimo nonagesimo quinto interregnum diuturnum Cancellariatus fuisse uidetur: diuq; nullus Cancellarius in demortui locum susceptus est. In codicillis enim regijs illis temporibus indultis additum ferè legimus, uacante Cancellaria, regnante tum Philippo Augusto, qui annis quatuor & quadraginta imperitauit. Anno autem millesimo trecentesimo uicesimo constitutione Philippina interdictum esse comperi consiliarijs Parlamenti, ut ne ab urbe abnoctarent, duntaxat quo minus omnibus consessibus curiæ interessent, citra comitatum aut regium aut Cancellarij, cum Principe curiæ, qui tum supremus appellabatur. Nunc uero cum in curiam amplissimam arbitrato suo ingredi Cancellario licet, tum uerò à principe curiæ primo ei loco ceditur, quasi magistratum omnium antistiti. Nec me tamen præterit in celeberrimo trium ordinum conuentu (quos status dicimus) uno uerbo fortasse Pancelion appellare possumus ea forma qua antiqui Panionion dixerunt, & Panetolion, id est, uniuersæ Inoniæ Actoliæq; concilium: cuius meminit Liuius libro primo de bello Macedonico. In eo igitur concilio nominamus magistratum militum, id est, Constabularium, Principis ubique Legatum in re quidem militari, primo loco inter magistratus sedisse proximeq; cum Cancellarium. Sed illius iam magistratus nomen sublatum esse uidetur, quo tandiu Respublica caruit. Itaque Cancellariatus summum est hodie honorum fastigium, ultra quod nihil sperare licet, homini quidem priuato & togato, quasi que quoddam summa quæque ambientis animi solstitium.

Ab eo

Interregnum.
Cancellariatus.

Abnoctare nõ
licet consilia-
rijs Parlamenti.
Princeps curiæ.

Cancellarius
Trium ordinum
conuentus.
Pancelion.
Panionion.
Panetolion.

Cancellarius
qualis esse de-
beat.

Ab eo iam progressus nullus, sed qui se porrò commouerit, regredi tantum potest. Restat ut ibi consistere, nec de gradu (ut dicitur) deijci felicissimum esse putetur. quæ enim progredi nequeunt, ruina quadam retrò ferè reuoluuntur. Proinde hunc qui norma est omnium iura reddentium, qui in omni ferme parte constituendæ Reipublicæ Principis uicem implere aut certè obtinere creditur. Cuius ore facundi reges moribus nostris esse solent: cuius oculis uelut emissitijs circumspicere omnia ac perlustrare creduntur, ne quid usquam subsultet non suo loco positum: cuius auribus, ut dicitur, perpurgatis plenam ac iustam operam postulatores dare didicerunt. Qui caput est sanctioris interiorisq; consilij (Sanctius nunc appello consilium τὸ ἀπόλεκτορ βεβλῶ, quod à nostris strictum appellatum esse dixi: quo nomine Liuius libro v. de bel. Maced. Aetolorum consilium appellauit ex delectis atque eximijs uiris constans: quos Apolectos appellabant) Hunc denique qui, ut ita dicam, promus condus clementiæ benignitatisq; principalis factus est, id est, qui illius equitatis officina, quam Cancellariam dicimus, liberam administrationem habet: qui morum legumq; regimen perpetuum recepisse uidetur (quod munus primus omnium Augustus Imperator Romanus accepisse sibi delatum, non ipse sumpsisse dicitur) Hunc inquam tot nominibus eximium, multiplicis ac uariæ prudentiæ fiducia subnixum esse necesse est. In hoc uno acumen dialecticorum, sententias philosophorum, uerba oratorum, memoriam Iuriconsultorum, ingenium Portianum pariter ad omnia uersatile, acre, impigrum, indefessum esse oportet. Hunc omnia quæ ætas ista capit, complecti & perdiscere conuenit. quæ modò ad instituendum excolendumque politicum uirum ualeant

Sanctius consi-
liam.

Apolecti.

Officina equi-
tatis.

Magistratus à
gerente uel igno-
miniam accipit
uel decus.

ualcant. Huic omnis antiquitatis memoria, & publici iuris
autoritas, & regendæ Reipublicæ ratio & scientia, tan-
quam muneris huius materies quædam subiecta esse de-
bent, quasiq; in numero condita. Hunc denique id au-
toritatis esse oportet, cui omnes magistratus honorum suo-
rum fasces submittere non indignentur. Permultum enim
interest quis à quo magistratus geratur. Etenim idem ho-
nor pro maiestate contemptu'ue gerentis nunc sublimis
& eximius esse: nunc, ut ita dicam, in ordinem coactus es-
se uidetur. Quantos enim ex quantulis magistratus factos
uidimus interdum gerentium eos uirorum claritate? &
uice uersa in ordinem redactos eorundem obscuritate? Cæ-
terorum magistratuum imperium suis ac certis finibus cir-
cumscribitur: sub huius iure imperioq; omnes nostræ pro-
uinciæ sunt, ut olim omnes erant Romanæ sub Consulibus.
Itaque domum eius totius imperij Gallici conciliabulum
quoddam atque adeò oraculum esse par est, ueluti quan-
dam iuris æquitatisq; ut diximus, officinam. Eius ianuam
ac uestibulum omni postulanti, omnibus horis patere, nul-
li tamen hiare, id est, à nullo quicquam postulare oportet. Im-
mo uerò non claudi, ut Romæ olim Tribunorum (si Plu-
tarcho autori grauißimo credimus) ueluti perfugiũ ac por-
tum disiectis, & leges iurãq; implorantibus quæ ipse tuen-
da suscepit, ut diximus, aram atque asyllum ijs qui contra
uim aut improbitatẽ ius suum obtinere nequeunt. Hunc de-
nique qui tantam, tam augustam personam ab optimo Prin-
cipe impositam sibi sustineat, omnibus numeris grauitatis,
constantie, seueritatis, prudentie, temperantie, fortitudi-
nis, integritatis absolutum esse uirum undecunque doctum,
undique placentem, omnium denique horarum magistra-
tum esse oportet. Earumq; rerum seueritatem multis cõdi-
mentis

mentis humanitatis comitatisq; committigare. Non pridem
enim atque adeò haud ita dudum uidimus quem de cœlo,
ut aiunt, detraxit tetrica quædam præduraq; seueritas: id
est, cuius præstantissimas uirtutes, & alioqui in primis com-
mendabiles, subinuisas mox, nec satis populares reddidit
truculentia quædam uultuum & sermonis. Nec tamen hæc
omnia ad Stoicorum normam exigimus, ut eum prudentem
queramus qui nondum inuentus sit, quasiq; mathemati-
cum quoddam specimen, quod nondum natura ediderit:
id est, quod intelligentia percipi, non oculis uideri possit:
& cui uel Ligurino Momo, ut est in prouerbio, Satisfacere
uideatur. Est enim, est quatenus uenia præstantissimis
animis dari possit, si (ut sunt humana) uitium aliquod na-
turæ obrepserit. Nec rursus ex quolibet ligno, ut aiunt, Mer-
curius fingitur. Hunc igitur eum esse uolumus, in quem bo-
norum suorum sinum natura mira benignitate effuderit: qui
(ut ita dicam) magistratui, non qui magistratu donatus
esse uideatur. cuius uita censura sit, ut inquit Plinius) eaq;
perpetua, ad quam cæteri magistratus dirigantur, ad quam
ij conuertantur quibus non tam imperio opus est, quam ex-
emplo. Cuius tot, tantæq; sint animi dotes, ut cuius esse plu-
rimæ maximæq; uidentur, profectitiæ illæ quidem & do-
minicæ, quas gratias uulgò uocant, non hominum pecu-
liares. Atqui eum qui heroico quodam animo præstare hæc
omnia & possit & uelit, pessimè de sese mereri necesse est,
perpetuumq; sibi amœnioris uitæ atque omnis hilario-
ris conuictus exilium consciscere, sola innocentie conscien-
tia gloriaq; uirtutis contentum (Quis enim aut quando
eo loco positus feriari uoluptarijs rebus possit?) Quod
qui sibi facere imperauerit, nã ille in cœlum laudibus fe-
rendus est. Neque uerò periculum erit (ut arbitror) ne

Mathemati-
cum natura spe-
cimen.

Dotes animi.

t

tant

*Gloria in uir-
tute.*

tanti non esse hoc præmium uideatur uiro ad ueram ger-
manamq; gloriam nato : quæ ipsa in sola uirtutis com-
mendatione à sapientibus sita esse creditur. Ea est autem
consentiens laus bonorum, incorrupta uox bene iudican-
tium de eccellente uirtute. Ea uirtuti resonat tanquam
imago, ut inquit Marcus Tullius. Hic est enim unus o-
mnium magistratus, cuius res in utranque partem gestæ
minimè in tenebris latere aut quoquo modo abditæ esse
possint. Quippe qui in luce occidentis, in oculis clarissi-
mæ omnium prouinciæ, id est, Galliæ, in auribus tot tanta-
rumq; gentium sit positus, id est, finitimarum nobis, aut
etiam ad quas fama nostri peruenit. Est igitur, est planè
cur homini ab amœnitatibus uitæ & festiuiore uictu non
abhorrenti, emigrandum ex ingenio suo sit (ut dicitur)
est cur alius, ut ita dicam, induendus homo sit. Qui si se
ueluti in medio amplissimi imperij theatro positum, omni-
bus conspicuum esse secum reputauerit, ad spectaculum
coeuntibus non modò indigenis, sed finitimis etiam & ul-
terioribus, nimirum nullum habitum absurdum, nullum
motum inconcinnum, nullum flexum indecorum edide-
rit. Antigonus Rex cum filium Demetrium cum magnis
copijs ad liberandam seruitute Græciam mitteret, dixisse
fertur (autore Plutarcho) gloriam rerum egregiè gestarum
è Græcia, tanquam è specula ignem, per orbem terrarum
conspiciam emicare. Haud alio modo famam rerum in au-
la gestarum, ut è specula prænuntios ignes quoquouer-
sus latissimè pertinere dixerim. Huic porrò non modò
optimatibus atque sibi, id est, conscientia inseruien-
dum est : & si & Musis canendum, ut dicitur, sed etiam
populo & scenæ, id est, multorum existimationi quan-
tum per naturam rerum licet. Arduum sanè opus &
alioq

alioquin etiam intractabile, seuerum & popularem esse.
Supercilium aduersus delicta aulicorum distringere. Im-
potentissimis ceptis quorundam opibus atque aulicis fa-
ctionibus præpollentium obsistere. Principem ira nonnun-
quam aut alio uehementiore affectu percitum demitiga-
re, & (ut uerbo Ciceronis utar) molli articulo tractare.
cautè & circumspectè fortem & intrepidum, cum opus est,
ita esse ne fortitudo in neruum erumpat, ut inquit Comicus.
ne si immani illa & Stoica integritate utatur, nec unquam
procellis temporum cedendum esse putet, ex templo à gu-
bernaculis deiectus Reipublicæ nauem turbinibus factio-
num auferendam relinquat, ueluti è littore publicum naufra-
gium securis oculis inspectaturus. postremò in comitatu Re-
gio Philosophicum animū, integrum ac sartum, ut dicitur,
& tectum ab insidijs assentatorum, ab obreptionibus uer-
sutorum, à formidine potentiorum aulicæ terricula nonnun-
quam intentantium, conseruare. Mira enim blandimenta ge-
nuit aulici uictus ratio, quibus præstantissima etiam uirtus
sæpe consopita conuiuere uisa est. Adde quòd (ut inquit Bru-
tus) durior est conditio spectatæ uirtutis quàm incogni-
tæ. Benefacta enim ab ea pro debitis exiguntur : quæ
aliter eueniunt, ut decepti infesto animo reprehendimus.
Vna ad hoc cautio, ut arbitror, si unde surrexerit assidue
meminisse, unde casurus sit si sibi ignoscere cœperit, ani-
mo præsentiscere possit. Sed uereor ne qui littus legere
scribendo institueram, interim rerum dulcedine captus,
auferri me in altum non sentiam. Cautius enim, ut arbi-
tror, fecissem, si Timanthis nobilis pictoris exemplum secu-
tus essem. Qui, ut Plinius Fabiusq; tradiderunt, cum in tabu-
la Iphigeniæ immolata, Agamænonis patris dolorem expri-
mere penicillo arbitrato suo non posset, uclauit caput eius,

ut quam maximum moerorem uniuscuiusq; animo aestimandum relinqueret: sic ego fortasse ea quae stylo assequi nequeo, melius uelo quodam silentij contexissem.

Ex titulo, De officio Praefecti urbis.

Forum suaviū.

Macellum.
Forum cupedinarium.

Et ideo forum suarium.) Forum suarium, inquit Varro libro primo de Lingua Latina, in quo sues uenduntur: ut boarium, in quo boues: & piscarium olitoriumq; in quo pisces olera q; sicut forum cupedinis, in quo cupedinarij negotiantur. Quae omnia, inquit, in unum locū contracta, postquam aedificatus est locus, appellantur macellum. Forum cupedinarium Parisijs Cossionaria uocatur, ubi lepusculi, cuniculi, perdices, phasiani, & aliae id genus deliciae epularum ueneunt.

Ex titulo, De officio Quaestoris.

Quaestores.

Ex Quaestoribus quidam solebant provincias sortiri. Quaestoris appellatio apud antiquos, latissime patebat. Tacitus libro undecimo: iisdem Consulibus Publius Dolabella censuit spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qui Quaesturam adipiscerentur. Apud maiores uirtutis id praemium fuerat, cunctisq; ciuium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne aetas quidem distinguebatur, quin prima iuuenta Consulatus ac Dictaturas inirent. Sed Quaestores Regibus etiam imperantibus instituti sunt, mansitq; Consulibus potestas deligendi, donec eum quoq; honorem populus mandaret. creatiq; primum Valerius Posthumius, Aemilius Mamercus, anno LXXIII. post Tarquinius exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negotijs duo additi qui Romae curarent. Mox duplicatus numerus stipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarum uectigalibus. Post lege Syllae uiginti creati supplendo Senatui, cui iudicia trad

tradiderat. Et quanquam equites iudicia recuperauissent, Quaestura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, donec sententia Dolabellae uelut uenundaretur. Ex his uerbis apparet Quaestores uarij generis fuisse. ii igitur quos Ulpianus dicit prouincias sortiri solitos, comitandae rei militari primum creati fuerunt. cum Imperatoribus enim populi Romani mittebantur, id est, cum Consulibus & Praetoribus, ad administrandam rem pecuniariam, & praedam ac manubias in rationes publicas referendas, ut uidere est apud Liuium multis locis. Pro ijs habemus hodie thesaurarios bellicos. Propterea magna esse necessitudo putabatur instituto antiquorum Quaestori cum Imperatore suo: cum quo communem prouinciam sortitus erat, & discrimina bellica obibat. Cicero in Diuinatione: Sic enim a maioribus nostris accepimus, Praetorem Quaestori suo parentis loco esse oportere: nullam neque grauiorem, neque iustiorum rem causam necessitudinis posse reperiri, quam coniunctionem sortis, quam prouinciae, quam officij, quam publicam muneris societatem. Quamobrem si iure possis eum accusare, tamen cum tibi parentis numero fuisset, id pie facere non posses. Meminit etiam in libris de Oratore, & Plinius ad Fundanum libro quarto Epistolarum. Quemadmodum autem in castris Praetorium dicebatur Praetoris tabernaculum: sic etiam Quaestorium Quaestoris. Liuius libro decimo: Itaq; captum Quaestorium, Quaestorq; ibi Pansa occisus. Cicero pro Plancio: Thessalonicam me in Quaestorium perduxit. Hi autem Quaestores, lectores & uestem & insignia quaestoria habebant: quod Cicero ibidem ostendit his uerbis: Nam simul ac me Dyrrhachium attingisse audiuit Plancius, statim ad me lectores dimissis, insignib

Varia genera
Quaestorum.

Necessitudo
Quaestoris pro
uincialis cum
Praetore aut
Consule.

Praetorium.

Quaestorium.

signibus abiectis, ueste mutata profectus est. Et paulo post: Vi me inquam Plancius & complexu suo retinuit, multosq; menses à capite meo non discessit, abiecta Quaestoria persona comitisq; sumpta. Quibus uerbis exprimitur affectus Plancij exilio Ciceronis amici condolentis. Asconius in Diuinationem: Hæc erat, inquit, prima Senatoris administratio, Quaestorem fieri: & in prouincia curam gerere publicæ pecuniæ in usus diuersos eroganda. Inde Cicero in Prætura urbana: Ne diutius teneam, inquit, pecunia attributa numerata est: profectus est Quaestor in prouinciam: uenit in galliam expectatus ad exercitum Consularem cum pecunia. Qui autem Urbani Quaestores erant, ij ærarium curabant, eiusq; pecunias expensas, & acceptas referre in tabulas publicas consueuerant. Pro ijs Præfectos ratiociniorum habemus, quos magistratos computorum dicimus. Valerius libro secundo, capite tertio de lege triumphali loquens: Cæterum ne tam præclara lex cupiditate laureæ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta est: quam Lucius Marius & Marcus Cato Tribuni plebis, tulerunt. Poenam enim Imperatoribus minatur, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum ciuium falsum numerum literis Senatui ausi essent referre, iubetq; eos cum primum urbem intrassent, apud Quaestores Urbanos iurare de utroq; numero uerè ab ijs Senatui esse scriptum. Hi autem Quaestores signa ex ærario promebant exeuntibus ad bellum Consulibus aut alijs Imperatoribus. autor Lilius libro septimo: Iis ærarij curam Augustus abstulit. Tranquillus in eodem Aug. Autor etiam fuit, ut cura ærarij à Quaestoribus urbanis ad Prætorios Prætores ue transfret. Tacitus in XIII. de Nerone loquens: Deinceps curam tabularum publicarum à Quaestoribus ad Præfectos transt

Quaestores Urbani.
Præfecti ratiociniorum.
Memorabilis lex.

transtulit, uariè habita ac sæpe immutata eius rei forma. Nam Augustus permisit Senatui deligere Præfectos. Deinde ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero Prætorum qui præessent: neq; id diu mansit, quia fors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius Quaestores rursus imposuit: ijsq; ne metu offensionum segnius consulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur ætatis eum primum magistratum capeissentibus. Igitur Nero Præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit. Quaestores ærarios hodie uocare possumus eos, quos multarum, id est, emendarum receptores uocant. unde homines ærarij, de quibus alibi diximus, qui à Græcis Οφλορες dicuntur, & Ερημικοί. Tacitus libro decimo tertio: Censuit Piso designatus Consul, ne multam à Tribuni dictam Quaestores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menses referrent: medio temporis contradicere liceret: deq; eo Consules statuerent. Apud antiquos Quaestores ærarij, qui & Quaestores urbani dicebantur, munera multa obibant, pro quibus nunc Præfectos ratiociniorum, ut diximus, & receptores multarios habemus, diuersissima nunc munera. Erat enim alia prorsus ratio apud eos ærarij administrandi atq; nunc apud nos. Pecunia enim publica uno in loco condita erat, quod ærarium dicebatur, quam Tribuni ærarij cum opus erat, promebant. Nunc autem priuatim asseruatur, priuatimq; ratio eius constat. quò fit ut ærarium nostrum dispersum in potestate sit paucorum. Hæc autem quæ antea de antiquitate Romana diximus, quæq; posthac dicturi sumus, de tempore aut Reipublicæ Romanæ, aut monarchiæ eius intelligi uolumus, quæ constantinum Principem antecessit. Quæ enim in nouissimis libris Codicis leguntur, nihil serè antiquitatis redolent: à Græcis enim sumpta sunt,

Quaestores ærarij.
Homines ærarij.
Οφλορες.
Ερημικοί.

Ærarium.

Codicis libri à Græcis, &c.

Et ob id magna ex parte non intelliguntur auctorum eius temporis penuria. Caterum Imperatores exercituum ex prouincijs decedentes, rationes suas ad aerarium referre- bant, id est, computos reddebant, ut nunc loquimur. Cice- ro in Pisonem: Rationem ad aerarium retuli continuo Cae- sar, sicut lex tua iubebat, neq; alia ulla in re legi tua pa- rui. Quas rationes si cognoris, intelliges nemini plus quam mihi literas profuisse. Ita enim sunt perscriptae scite et literate, ut scriba ad aerarium qui eas retulit, perscri- ptis rationibus ipse caput sinistra manu perfricans, com- murmuratus sit: ratio quidem hercle apparet, argentum decoctum, oecheta. Quem locum nos (ut arbitror) primum restituiimus. In omnibus enim exemplaribus legitur argentum et edoctum tetecha. Verba sunt Plauti in Trinummo a Cicerone per Parodian in orationem illam suam traducta, hoc sensu, ratio quidem comparet, sed reliqua non extant ειχεται οecheta, abiit, excessit, non extat. Verba sunt enim Pisonis ex prouincia reuersi significantis rationes se opti- me confecisse, sed reliqua consumpsisse: ita secum rationi- bus paria facere non posse, ut Columellae uerbo utar. Erat autem aerarium in aede Saturni, ut autor est Macro- bius in primo Saturnalium: Cuius rei hanc rationem affert, Aedem uero, inquit, Saturni Romani aerarium esse uolue- runt, quod tempore quo incoluit Italiam, fertur in eius fini- bus nullum esse furtum commissum: aut quia sub illo nihil erat cuiusquam priuatum, Nec signare solum, aut partiri li- mite campum Fas erat: in medium querebant omnia. Memi- nit et Plutarchus in Probl. Eo autem Senatusconsulta defe- rebantur. Tranquillus in Claudio: Collegio Quaestoru pro stratura uiarum gladiatorum munus iniunxit, detractaq; Hostiensi, et Gallica prouincia curam aerarij Saturni reddi- dit.

Referre ratio- nes ad aerariū.

Locus apud Ci- ceronem resti- tuitur.

Aerarium in aede Saturni.

dit. quam medio tempore Praetores aut utiq; tunc Praetura functi, sustinuerant. Aerarium etiam apud Athenienses cella erat post aedem Mineruae, ob id Opisthodomos di- ctum, ut apud Demosthenem πρὸς σιωτᾶξίως. De aerario ita inquit Plutarchus in Publicola, In Quaestoria etiam lege ferenda maximam est laudem consecutus. Vbi enim opus erat ad bellum pecunias pro facultatibus ciues conferre, cum neq; ipse id munus obire uellet, et ab eo obeundo amicos deterreret: nec omnino publicas pecunias priuatam in do- mum inferri equum duceret: aerarium Saturni aedem consti- tuit, itaq; hodie manet. Praefectos autem aerarij hodie, ut ar- bitror, uocare possumus quos Generales finantiarum di- cunt: qui etiam Quaestores uocitari possunt: quod munus Praetores Praetorijsq; uiri obibant. Tribunos uero aerarios quos Receptores generales appellant, ut statim ostende- mus. Coactores dicebantur, qui nunc receptores particula- res, ut apud Tranquillum in Vesp. et Ciceronem pro Clu- entio: Et coactio argentaria pro ipso munere cogendi pe- cunias. Αποδεικται à Graecis dicuntur. Aeschines, ἡρχοι ἢ τῶν τῶν ἀποδεικτῶν ἀρχῶν. Utitur et Demosthenes κατὰ Τιμοκράτους. In titulo, de Densensoribus ciuitatum: Codice, Susceptores uocantur, ex imitatione Graeci uocabuli. Eo- rum autem obseruatores quos nunc contrarotulatores di- cunt, Αντιγραφῆς dicebantur à Graecis: atq; eorum Αντι- γραφα, quasi contrascripta. Nos antigrapharios appellare possumus et custodes. Demosthenes contra Androtio- nem, ἕκαστος ἂν αντιγραφῆς ἐμελλεν εἶσθαι τῶν εἰσενεγ- κούτων, Vnusquisq; inquit, futurus erat antigraphicus eo- rum, qui in publicum conferebant. Hos Cicero custodes appellat in Oratione pro lege agraria contra Rullum, et de reditu suo, et Vlpian. in leg. 111. De administratione tu- torum.

Opisthodomus.

Praefecti aerarij.

Quaestores. Tribuni aerarij.

Coactores.

Αποδεικται.

Susceptores. Αντιγραφῆς. Antigraphes ratio.

Antigrapharij. Custodes.

Phratrie.

Confratrie.

Φρατρίες.

Epulones.
Coepulones.

Prefecti fisci.
Fiscus.
Aerarium.

Sportae.
Sacci.
Fisci.

Confiscare.

torum. De antigrapho Aristoteles in Polit. τὸ μὲν οὖν μὴ κλέπτεσθαι τὰ κοινὰ ἢ παράδοσις γινέσθω παρόντων τῶν πάντων τῶν πολιτῶν, καὶ ἀντίγραφα ἢ φρατρίας καὶ φυλάς τιδέσθωσαν, Ne igitur interuertantur (inquit Aristoteles) pecuniae publicae, institui oportet ut palam omnibus ciuibus tradantur, antigrapha q̄; earum fiant per phratrias & tribus singulas, id est, phratriatim tributim q̄;. Sunt autem phratrie apud Aristotelem (ut id obiter dicam) conuentus quidam hominum, aut etiam conuenticula quasi pagi, propria sibi sacra peculiaria q̄; communiter habentium, ab eo dictae phratrie quod communi puteo utantur, quod Graecè φρέαξ dicitur. Quo nomine primum quas cōfratrias hodie dicimus, id est, communem quandam religionem, appellatas esse puto, non autem ab eo quod fratres sint illi, inter quos cultus ille sanctorum quorundam intercedit. Phratores autem Graecè dicuntur, id est, eiusdem phratrie ut tribules. hodie epulones coepulones q̄; dici fortasse possunt, ut qui plerunq; epulandi magis, quam cultus diuini gratia conueniant more gentilium epulorum. sed redeundum ex diuerticulo in uiam. Quos hodie Thesaurarios dicimus Francia, Praefecti fisci appellari possunt. Differt enim fiscus ab aerario. Aerarium dixerunt pecuniam publicam & imperij: fiscum uerò pecuniam imperatoris, quam domanium dicimus: quod uerbum à fisci dictum est, id est, sportulis, ut docet Asconius his uerbis: Sportae, sportulae, sportellae, munerum sunt receptacula. Sacci, sacculi, saccelli, crumena ex uellere, & scortae, & manticae, & marsupia. Fisci, fiscinae, fiscellae, spartea, sunt utensilia ad maioris summae pecunias capiendas. Vnde quia maior summa est pecuniae publicae quam priuatae, factum est ut fiscus pro pecunia publica, & inde Confiscare dicatur. Hactenus ille

ille. Fiscus & Priuata ratio idem sunt, ut satis significat Alexander Augustus in lege Procurator, Codice De edendo: licet Accursius aliter censuerit. Vlpianus in leg. 11. Ne quid in loco publico fiat: Res, inquit, fiscales quasi propriae & priuatae principis sunt. Fiscus etiam priuata ratio uocatur in lege 1. De fundis rei priuatae, libro x1. Codic. In Pandectis Graecis παρτωμιαλία ἢ ἰδούνητα χωρία, uocantur fundi fiscales, & priuatae rationis. Variè autem appellantur fundi patrimoniales & rei priuatae & dominici, pro locorum fortasse diuersitate. dicitur & aerarium priuatum in leg. ult. De locatione praediorum ciuiliu. Strabo de Aegypto provincia loquens sub Augusto: Qui uerò rectorus, inquit, prouinciam mittitur, is uicem principis obtinet: sub eo q̄; est is qui diceodotes dicitur: id est, iura reddens, & iurisdictionem habens: in cuius potestate sunt iudicia. Est & alius magistratus qui priuata ratio dicitur, earum rerum indagator & explorator, quae assertorè nullum habent, quasi nullius dominio mancipatae (à Graecis adespotae dicuntur) et earum omnino rerum, quae in Caesarem recidunt. Ἀλλ' ὁ δὲ ἐστὶν ὁ προσαγορευόμενος ἰδίῳ λόγῳ, ὃς τῶν ἀδεαστότων καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξετάσις ἐστίν. Fisci hodie Quaestores & coactores pecuniam publicam defrunt, binos fiscos singulis clitellarijs equis imponentes. Cicero in Verrem Actione prima: Reperiebam fiscos complures cum pecunia Siciliensi à quodam Senatore ad equitem Romanum esse translatos. Ex ijs quasi decem fiscos ad Senatorem illum relictos esse comitiorum nomine. Post tempora autem Ciceronis, fisci nomen ad eam significationem traductum est, qua nunc utimur. Vnde fisci aduocatus dictus, ab Adriano primum institutus. Asconius tria pensitationum genera apud antiquos fuisse dicit, canonem, oblat

Diceodotes.

Priuata ratio.

Tria pensitationum genera.

oblationem, indictionem: ut sit hodie Canon, quod Do-
manium dicitur, ut portoria, uectigalia, & huiusmodi.
Oblatio, quæ auxilia nunc dicimus, ut octaua uini hemi-
natim diuenditi, & uicesima eius quod cuppatim culea-
timq; uenit, reliquarumq; mercium, quæq; à solidarijs
negotiatoribus uenduntur, quos grossarios appellant:
quæq; à minutarijs & uenditoribus, qui & propole
dicuntur, hoc est, non sua uendentes, sed a negotiatoribus
emptitata pluris postea uendicantes. Indictio est quam Ta-
leam uocamus, antiqui collationem uocabant, Cicero etiam
collectam dicit, Græci ἐπανορ appellant, & συμβολών,
Hodie igitur coactores canonarios, oblationales, indictio-
nales, & fiscarios, & ærarios, alijsq; nominibus appella-
re licet Latine loquentibus. Sed de ærarij fisciq; differen-
tia exemplum est apud Tranquillum in Augusto: Tertio,
inquit, uolumine confecit breuiarium totius imperij, quan-
tum malitum sub signis ubiq; esset, quantum pecuniæ in
ærario, & fisci, & uectigaliorum residuis. Plinius in
Panegyrico: At fortasse non eadem seueritate fiscum, qua
ærarium cohibes? imò tantò maiore, quantò plus tibili-
cere de tuo, quàm de publico credis. Et paulò post: Quæ
præcipua tua gloria est, sæpius uincitur fiscus, cuius mala
causa est nunquam, nisi sub bono Principe. Meminit &
Spartianus in Adriano. Breuiarium autem in proximo
Tranquilli exemplo id uolumen est ferme aut libellus, quem
statum generalem uocamus, quo singulis annis Princeps
tam de ærarij pecunia, quàm de fiscali statuit, quid eo an-
no fieri uelit, quam summam instrumento ministerioq;
omni aulico expensam ferri placeat. argentariam nunc &
officiales domesticos uocant. quam etiam rei militari at-
tribui, quam stipendijs, quam liberalitatibus, quam uena-
tico

Solidarij.
Minutarij.
Uenditores.
Propole.

Ἰσχυρὸς ἢ Συμ-
βολή.
Canonarij.
Oblationales.
Indictionales.
Collatio.
Collecta.

Breuiarium
principale.

Instrumentum
aulicum.

tico apparatus, quam auitio equitioq; id est, falconaria
scutariaq; ut uerbis nostris loquar (dici etiam potest ac-
cipitraria ratio) quam deniq; in euentus uarios, & ad in-
certa rerum casuumq; (quo nomine præfecti ærarij imma-
neis summas suæ potestatis faciunt) in legationes dimitten-
das admittendasq; atq; etiam in lautiam destinari. Sic
enim appellantur munera & xenia, quæ legatis extera-
rum gentium dono mittuntur. Plutarchus in Prob. Romanis,
ἐκαλεῖτο ἡ λαύτια τὰ πεμπόμενα τοῖς πρεσβύτοις ξενία.
Liuius libro octauo secundi belli Punici: Aedes libera, lo-
ca lautiae legatis decreta. Alibi: Libera loca lautiae legatis
decreta. Et libro uigesimo octauo: Lautia & locus legatis
præberi iussa. Lautiae igitur appellatione continetur ea
pecunia, quæ in legationes suscipiendas quouis modo con-
sumitur. In eo etiam breuiario Princeps anniuersaria con-
stitutione stipendia quædam circuncidi, quædam expun-
gi eradiq; iubet. Vnde erasi appellati à Plinio in Pane-
gyrico, quos extra statum positos dicimus. Ex quo uelut ar-
chetypo quini quotannis ueluti traduces ducuntur, quo-
rum unum Præfecti fisci communem inter se sumunt: re-
liquos Præfecti quatuor ærarij habent, suum quisq; cum
suo Tribuno communem. Ex quibus rursus secundaria
quædam breuiaria coactoribus prouinciæ suæ faciunt, in
quibus attributas prouinciæ suæ pecunias uarijs nomini-
bus expensant, ut Plautino uerbo loquar. Nomina nunc
intelligenda sunt capita breuiarij, id est, rationis argenta-
ria, tituliq; earum rerum & huiusmodi, quas paulò antè
enumerauimus: quibus expensæ pecuniæ feruntur. Ex his
autem ueluti subbreuiarijs fiunt rursus, quæ pycetacia bre-
uiaq; dicuntur & breues, uulgò nostri borderellos appel-
lant, id est, commentariolos summam rerum continentes.

Lautium &
Equitum.

Lautia.

Λαύτια.

Erasi.

Secundaria bre-
uiaria.

Nomina.

Pycetacia.

Breuiaria.

Breues.

Cuius

Cuius significationis exempla sunt in lege Actuarij, & lege Iubemus, & lege Excellentia, De erogatione militaris annonæ, libro duodecimo Codicis. Πυρτὰς καὶ πύρτλα Græci uocant. *Attributa pecunia.* *Assignatio.* *Tributum.* *Aes militare.* *Tribuni ararij.* *Lex Aurelia* *tributa* *fuerunt.* *Tribuni autem ararij lege Aurelia cum Senatoribus Equitibusq; iudicabant, id est, iudicia publica exercebant, ut autor est Asconius in Diuinationem Ciceronis. Vnde Cicero ad Atticum quadam epistola de Clodia*

Græci uocant. *Attributa* autem pecuniæ ab antiquis dicebantur, quas nunc assignationes Latino uerbo dicimus. Varro libro primo De lingua Latina: *Tributum*, inquit, dictum à tribubus, quòd ea pecunia quæ à populo imperata erat, tributim à singulis proportionè census exigebatur. Ab hoc ea quæ assignata erat, *attributum* dictum. Ab eo quoq; quibus *attributa* erat pecunia, ut militi reddant, *Tribuni ararij* dicti. Id quod *attributum* erat, *aes militare* dictum. Cicero in Prætura urbana: Ne diutius teneam, pecunia *attributa* numerata est, profectus est *Quæstor* in prouinciam. Quæ uerba explanans Asconius: Pecunia, inquit, *attributa* est, quæ in stipendium militum de arario à *Tribunis ararijs* adnumerari *Quæstori* solet. Cicero in Pisonem: Nonne sestertium centies & octogies ex arario tibi *attributum* Romæ in *quæstu* reliquisti? Erat igitur proprie *attributa* pecunia ea, quæ Imperatoribus ad prouincias euntibus assignabatur. Sed in quodcunq; negotium assignetur, *attributum* hodie uocari potest. *Tribuni* igitur *ararij* secundum Asconium ea munera obibant, quæ nunc generales receptores obeunt, *attributam* pecuniam *Quæstoribus* prouincialibus adnumerantes ex arario promptam. Secundum Varronem ij erant, qui militibus ipsis protinus adnumerabant, qui nunc *Thesaurarij* sunt bellici. Hæc igitur diuersis temporibus uariè constituta fuerunt. *Tribuni* autem *ararij* lege Aurelia cum Senatoribus Equitibusq; iudicabant, id est, iudicia publica exercebant, ut autor est Asconius in Diuinationem Ciceronis. Vnde Cicero ad Atticum quadam epistola de Clodia

no iudicio tanquam corruptissimo loquens: Ut primum, inquit, iudices confederunt, ualde diffidere boni coeperunt. non enim unquam turpior in ludo talario confessus fuit. maculosi Senatores, nudi Equites, Tribuni non tam ararij, quàm ut appellantur arati. Aratos Tribunos Cicero pro oberatis dixit, id est, ære alieno obrutis. Gallia uerò memoria nostra alterius generis ararios huiusmodi Tribunos, omnesq; argentariam factitantes semper habuit, id est, bene numeratos. Quæstores etiam orationes epistolasq; Principum in Senatu recitabant. Tranquillus in Nerone, Orationes ad Senatum missas præterito Quæstoris officio per Consulem plerunq; recitabat. Idem in Tito: Ut orationes etiam recitaret Quæstoris uice. Tacitus libro decimo sexto: Oratio Principis in Senatu per Quæstorem eius audita est. Nemine nominatim compellato Patres arguebat, quòd publica munia desererent, eorumq; exemplo equites Romani ad segnitiam uerterentur. De Quæstoribus candidatis Lampridius in Alexandro: Quæstores, inquit, candidatos ex sua pecunia iussit munera populo dare, sed ut post Quæsturam Præturas acciperent, & inde prouincias regerent. Ararios uerò instituit, qui de ære fisci ederent munera eaq; parciora. Fuerunt autem & alij, qui candidati Principis aut Cæsaris potius dicerentur, non Quæstores quidem, sed quicumq; candidati, id est, magistratum petitores in comitijs. Tranquillus in Augusto: Quoties magistratum comitijs interesset, tribus cum candidatis suis circuibat, supplicabatq; more solenni. Ferebat & ipse suffragium in tribus, ut unus è populo. Candidatos Augusti Tranquillus appellat eos petitores, quos ipse populo commendabat, & quibuscum singulos ex more ambientium prehensabat, ciuilem personam assumens interim,

Arati.
Oberati.
Tribuni arati.

Quæstores can-
didati.

Candidati prin-
cipis.

Proverbium. & principis deponens : tanquam princeps non esset. Inde iocus ille apud Quintilianum in sexto : Iungitur, inquit, amphibologie similitudo, ut Augustus Galba, qui pilam negligenter petenti : Sic, inquit, petis tanquam Caesaris candidatus. Nam illud petis ambiguum est, securitas similis. Caesaris autem candidati propterea negligenter petebant, ambibantq; , quod Principum commendationem non frustra futuram confidebant. Nostro tamen seculo Principis candidati, id est, pontificatus, aliaq; primi nominis sacerdotia ambientes, non negligenter petunt. Cum literis enim Principum satis per se imperiosis, legationes etiam undiq; expediendas ad collegia sodalium, quibus legendi ius est, id est, ad comitia sacerdotum curant nonnulli : emissariosq; eblandiendis suffragijs, ac mancipēs etiam (si res ita tulerit) redimendis allegant, homines ad unguem factos, duntaxat quod ad hoc artificium attinet. Quod si haec quoq; frustra sint, sunt qui ad ualidiora machinamenta quasi ad sacram (ut dicitur) anchoram confugiant, literis Principi expalpatīs supra infera territantes, intra quas paraclētum inuolutum esse, conditumq; homines cauillantur. *Quæstor.* Quæstor etiam Quæstorq; dicebatur Prætor, qui publicis iudicijs præerat, de quo sæpe diximus. Vergilius : Quæstor Minos urnam mouet.

Ex I. Obseruare, De offic. Procons.

Hoc etiam eum obseruare oportet, ut per eam partem prouinciam ingrediatur, per quam ingredi moris est, quam Græci appellant. In annotatiunculis Politiani manu scriptis hunc locum ita legi : Et quas Græci ἐπιδημίας appellant, siue κατὰ πλῆρῶν obseruare. Quæ uerba hoc significant, & quas Græci epidemias appellant, id est, accessus.

Επιδημία.
κατὰ πλῆρῶν.

Est

Est enim epidemia accessus ad ciuitatem aliquam obseruari plerunq; solitus. Siue cataplum obseruare, id est, portum, ad quem plerunq; Proconsules applicare solent. De maritimo enim terrestriq; accessu Iulianus loquitur. Et paulo post, Rescripsit Proconsuli necessitatem impositam per mare Asiam applicare, & primam attingere. Legendum pro more Asiam applicare. Καὶ τῶν μητροπόλεων Ἐφεσσοῦ primam attingere, & metropoleon Epheson primam attingere. Plinius ad Traianum, cum ipse in prouinciam iret, Quia confido domine ad tuam curam pertinere, nuntio tibi me Ephesum cū omnibus meis ὑπὲρ Μαλέων nauigasse. Ephesus urbs erat Ionie clarissima, ut est autor Stephanus de Urbibus. Plinius lib. v. de Asia loquens, Smyrneum conuentum magna pars Aeolie frequentat. Ephesum alterum lumen Asiae remotiores cōueniunt Casarienses. metropolitæ, Cilbiani, inferiores & superiores Mysomacedones. Ephesi igitur conuentus erat, id est, summa iurisdictionis Ionie. Metropolis autem dicitur urbs, ex qua metropolis, colonie deductæ sunt, quales multæ Athenis, & ab urbe Rom. Sic enim se habet metropolis ad coloniam, ut mater ad filiam. id quod illo Thucydidis loco manifeste declaratur, ἀποικία ἐν μὲν πάσῃ χροσῶτι μᾶ τῶν μητροπόλεων ἀδικεμένη ἢ ἀλλοτριῶν, Colonia, inquit, beneficio quidē affecta, honore metropolim suam prosequitur: iniuria autem affecta, ab ea alienatur. Metropoleis (inquit Suda) dicuntur quæcunq; ciuitates colonias deduxerūt. Non igitur metropoleis à mensura dicuntur urbium, ut Gratianus uerbis Isidori dixit distinct, x x i. alioqui primam breuem naturam haberet, cum habeat longam. Melius igitur illud dictum est distinctione l x i i i. ad episcopi electionem sufficere ecclesie matricis arbitrium. Matrices enim urbes Latine dicuntur.

Ματρὶοες ὑρ-
βες.

11

cuntur,

Ortygometra. cuntur, quas Græci metropoleis appellant. Inde *Ortygō-*
Tettigometra. metra, id est, coturnicum matrix, & Tettigometra cica-
 darum, & similia nomina, quæ legimus apud Plinium &
 alios. Tranquillus in August. Ex ea arbore continuo nata
 soboles ad eò paucis diebus adoleuit, ut non æquipararet
 modò matricem, uerùm etiam obtegeret. Matricem arbo-
 rem dicit ex qua stolones succreuerunt. Fucrunt etiam ur-
 bes proprio nomine sic appellatæ, quas Stephanus enume-
 rauit. Caterùm quod paulò antè in hac lege dicitur, Re-
 ctè atque or-
 dine facere. ctè autem atque ordine faciet, si edictum decessori suo mi-
 serit: uerba sunt certæ cuiusdam significationis, quibus
 Senatus uti solebat interdum cum absolutè commēdare res
 alicuius gestas uolebat. Cicero Philip. quinta, Quamob-
 rem his uerbis Patres conscripti Senatuscōsultum facien-
 dum censeo. Cùm D. Brutus imperator Consul designa-
 tus prouinciam Galliam in Senatus, populiq; Romani po-
 testate teneat, eumq; exercitum tantum tam breui tempo-
 re summo studio municipiorum, coloniarumq; prouin-
 ciæ Galliæ optimè de republica meritæ merentisq; con-
 scripserit: id cum rectè & ordine, exq; republica fecisse.
 Et rursus undecimo, Quintum Hortensium Proconsulem
 rectè atque ordine exq; republica fecisse. Et itidem in ter-
 tia ubique Senatusconsultorum uerba concipiens. Ve-
 rum quòd successorum in prouincias, decessorumq; è pro-
 uincijs officium olim fuerit moribus institutum, ex epi-
 stola Ciceronis ad Appium Pulchrum intelligi potest, quæ
 libro III. epistolarum eius legitur: cuius initium est, Cum
 meum factum.

Ex I. Solet. §. Quantum ad exer-
 nia pertinet.

Legendum Xenia. Politianus autem hunc locum in
 Miscel.

Miscel. ex Pandectis Florentinis ita legit: Vetus prouer-
 bium est, οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων.
 Id est, nec omnia, nec passim, nec ab omnibus. Xenia autem *Xenia.*
 dona sunt hospitibus dari solita. Martialis librum alterum
 distichorum, Xenia inscripsit. Libro etiam Machabæo-
 rum I. XI. cap. enxenia corruptè pro xenia legitur. Hic
 autem error inualuit à similitudine uerbi encænia, quod
 Ioannis X. legitur. Apuleius xenium munus hospitale ap-
 pellant. Demosthenes περὶ παραπρεσβείας Xenia appel-
 lat dona, quæ à Philippo Rege Legatis Atheniensium do-
 nabantur. Lautia à Romanis uocabantur, ut paulò antè *Lautia.*
 diximus. Volens autem Philippus Legatos Atheniensium
 corrumpere donis, xenia splendidissima eis mittebat: quod
 Demosthenes unus ipse Legatorum cauere uolens, orare
 cœpit Philippum, ut ijs xenijs captiuos Atheniensium redē-
 ptos Legatis dono mitteret, καὶ Φίλιππον, ἡξίουρ
 ὧν ἡμῖν ἐδίδες ξενίων τούτων λύσασθαι, Propterea falsæ
 peruersæq; legationis Aeschinem collegatum insimulans,
 xeniorum eum obtentu corruptum esse à Philippo donis
 ingentibus dicit, Ξενία δὲ ἤν' πρόφασιν, Xeniorum, inquit,
 color à Philippo quæsitus est. Hoc est autem (ut arbitror)
 quod Vlpianus significare his uerbis uoluit. Sed xenia
 producenda sunt ad munerum qualitatem, hoc est, munu-
 sculorum pretextu quæsito non sunt aucupanda munera,
 quæ sumptu onerare prouinciales possint. De xenijs Vi- *Xenia.*
 truius libro VI. ita inquit, Nam cùm fuerunt Græci deli-
 catiores & opulentiores à fortuna, hospitibus aduenien-
 tibus instruebant triclinia & cubicula, & cum penu cel-
 las. primoq; die ad cœnā inuitabāt, postero mittebant pul-
 los, oua, olera, poma, reliquasq; res agrestes. Ideo picto-
 res ea quæ mittebātur hospitibus picturis imitantes Xenia

appellauerunt. Ita patresfamil. in hospitio non uidebantur esse peregre habentes secretam in hospitalibus libertatem.

Hospitalia.
Hospicia priuata.

De huiusmodi hospitalibus loquitur Vlpianus in l. Si uero, infra, De ijs qui deiecerunt. Erant autem hospitia priuata apud antiquos, quæ magna erat necessitudo, propterea hospitium per sepe pro amicitia ponitur. Fuit autem antiqui moris tessera dari hospitibus dimidiatam, quæ quicumque attulisset ad hospitem, continuo agnosci posset, et hospitio accipi tanquam amicus et uetus hospes.

Tessera hospitalis.
Tesseram confringere.

Hoc autem ius necessitudinis ad posteros transibat. Propterea tesseram hospitalis diligenter obseruabant. Plautus in Pœnulo, Deum hospitalis et tesseram mecum fero. Qui autem ius hospitij uiolabat, is tesseram hospitalis confregisse dicebatur. Idem in Cistel. Abi querere ubi tuo iurando satis sit subsidij: hic apud nos iam fidei confregisti tesseram. Deus autem hospitalis dicitur, quem hospites inuocabant, si quando hospitium uiolaretur, qui Iu-

Deus hospitalis.

Jupiter.

Xenius.

Ihilius.

Heterius.

Homognius.

Ihratrius.

Enhorcius.

Renuntiare hospitium.

piter Xenius dicitur, quemadmodum amici φίλοι Iouem inuocabant, et sodales ἑταίρους, et gentiles, id est, cognati Ομόγειοι, et qui eiusdem phratriæ erant φράτριον, et fœdere coniuncti ἑνώγειον, quasi iurisiurandi uindictam. Si quem igitur contracti hospitij poenitisset, renuntiare hospitium solebat, ne hospitij ius uiolaret. Cicero in Verrem, actione 111. Itaque iste uehementer Stenio infensus hospitium ei renuntiat. Et apud Liuium libro v. secundi belli Punici, Badius ciuis Campanus Quinto Crispino Romano in conspectu duorum exercituum hospitium renuntiasse solenniter perhibetur, ut cum eo hostili animo congregi posset, Erat autem sanctissima hospitij necessitudo, ut ipse paulò post inquit. Hospitium autem publice interdum contrahebatur, quæ Græcè proxenia dicitur

Proxenia.

citur. Liuius libro v. de Timasitheo quodam Liparensi, qui legatos Romanorum Delphos profecutus Romam inde hospites restituit à piratis liberatos: Hospitium, inquit, cum eo Senatusconsulto est factum, donaque publice data. Enimvero Consulibus olim in prouincias aduenientibus honoris loco dabatur aduentitium illud donum quod honorarium dicitur: qualia hodie Principibus suas primæ urbes ingressis porrigi ueluti bene ominandi gratia solent. Honorarium ob id dictum, quod honoris causa datur, non tanquam debitum exigebatur. Quo modo et honorarium aduocationis patrocinijsque gratia præberi solitum, quod tamen hodie priscum nomen prorsus retinere non potest. Non enim iam honorarium, sed arbitrium iure uocari debet, id quod arbitrato eorum statuitur qui accipiunt, non eorum qui præbent. Proinde Aemilio dabitur quantum petet. Tanti est enim honorarium, quanta est fama cuiusque. Nunc igitur Sallustianum illud uel potius Catonianum succurrit, Iam pridem quidem nos uera uocabula rerum amisimus: ex quo bona aliena largiri liberalitas, malarum rerum audacia fortitudo uocari cœpit. De honorario prouinciali ita inquit Cicero in Pisonem, Qui modus tibi fuit frumenti æstimandi, qui honorarij, si quidem potest ui et metu extortum honorarium nominari? Quod cum per æque omnes, tum Bœotij, Byzantijs, Thessalonica sensit. Inde honorarium dictum id quod à Decurionibus pro curiæ introitu dari solitum est. Plinius ad Traianum, Superest ergo ut ipse dispicias, an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Ad quam epistolam rescribens Traianus, Honorarium, inquit, Decurionatus omnes qui in quaque ciuitate Decuriones fiunt, inferre

Honorarium.
Aduentitium munus.

Honorarium.
Decurionum.

Βαλι ηγει inferre debeāt nec ne, à me non potest statui. *Βαλι* in ciui-
Βαλιωται. tatibus Græciæ & Asiæ dicebatur Senatus & consilium,
Βυλεται. & *Βαλιωται* Senatores & Decuriones. Quod autem hic
 legitur, ut neque modosè in totum abstineat: legendum pu-
 to morosè, ut sit quod Græci *Αυσκόλωσ* dicunt.

Ex l. sequenti.

Cum plenissimam autem iurisdictionem Proconsul ha-
 beat, omnium partes qui Romæ uel quasi magistratus.)
 Accursius excipiendum putat Consulem & Præfectum
 Prætorio, quasi Consul maiorem Romæ potestatem habe-
 ret, quàm Proconsul in prouincia, aut etiã præfectus Præ-
 torio: cum tamen nullus magistratus iniussu Senatus intra
 urbem statuere de capite ciuis Romani, præter Dictatorè
 posset, à quo non erat prouocatio. Decuriæ autem iudi-
 cum, quæ publica iudicia præside Prætores exercebant, in-
 ter magistratus non numerabantur. Lex autem de pro-
 uocatione ad populum lata est aduersus magistratus à Va-
 lerio Publicola, ut docet Liuius libro 11. ab Vrbe condita.
 Hæc autem prouocatio intra urbem tantum erat, & ex-
 tra ad mille passuum, quam nunc Banleucam uocamus. Idem
 libro 111. Igitur Tribuni ut impediendæ rei nulla spes
 erat, de proferendo exercitu agere. eò magis quòd & au-
 gures iussos adesse ad Regillum lacum fama exierat, lo-
 cumq; inaugurari, ubi auspicato cum populo agi posset,
 ut quicquid Romæ uel Tribunitia rogatum esset, id comi-
 tijs ibi abrogaretur: omnes id iussuros, quod Consules uel-
 lent. Neq; enim prouocationem esse longius ab urbe pas-
 suum mille, & Tribunos si eò ueniant, in alia turba Qui-
 ritium subiectos fore Consulari imperio. Terrebant hæc,
 sed ille maximus terror animos agitabat, quòd sæpius
 Quintius dictitabat se Consulum comitia non habiturum.

Dict

Dictatore opus esse reipublica, ut qui se mouerit ad solli-
 citandum statum ciuitatis, sentiat sine prouocatione Di-
 ctaturam esse. His uerbis significatur terror Tribunorum
 pleb. qui uerebantur, ne si exercitus extra primum lapi-
 dem, id est, extra Banleucam educerentur, Consules in se
 & alios Quirites animaduertere possent, aut si Dictator
 intra urbem crearetur. De Dictatura ita idem inquit in
 secundo, Creato Dictatore primum Romæ posteaquam
 præferri secures uiderunt, magnus plebem metus incessit,
 ut intentiores essent ad dicto parendum. Neque enim ut
 in Consulibus qui pari potestate essent alterius auxilium,
 neque prouocatio erat, neque ulla usquam nisi in cura pa-
 rendi auxilium. Cicero tamen decreto Senatus Lentulum,
 & alios coniurationis affines per Triumuiros interfecit,
 ut autor est Sallustius. Multiq; alij itidem perniciosos ci-
 ues, prouocationi ipsi non cedentes, supplicio affecerunt.
 Quod tum fieri solebat cum Senatusconsulta in hanc for-
 mam facta fuerant, Videant Consules ne quid Respub. de-
 trimenti capiat. Cicero in Catil. Decreuit quondam Se-
 natus, ut L. Opimius uideret ne quid Respub. detrimenti
 caperet. nox nulla intercessit, mox interfecit est propter
 quasdam seditionum suspiciones Caius Gracchus clarissi-
 mo patre natus, auitis moribus. Occisus est cum liberis
 M. Fuluius Consularis simili Senatusconsulto. Idem pro
 Milone, Quanquam quis hoc credat Gn. Pompeium iu-
 ris publici, moris maiorum, rei denique publicæ peritissi-
 mum, cum Senatus ei commiserit, ut uideret ne quid res-
 publica detrimenti caperet (quo uno uersiculo satis ar-
 mati Consules fuerunt etiam nullis armis datis) hunc exer-
 citu, hunc delectu dato iudicio expectaturum fuisse in-
 cius consilijs uindicandis, qui uel iudicia ipsa tolleret?

Extra primum
lapidem.

Dictatura.
Interdum pro-
uocationi ma-
gistratus nõ ce-
debant.

Videant Consu-
les ne quid res-
pub. detrimen-
ti capiat.

Consulibus per-
missa respubli-
& commissa.

Tunc autem commissa respublica Consulibus dicebatur, permissa q; : ut apud eundem Philipp. v. Quapropter ne multa nobis quotidie decernenda sint, Consulibus totam rempublicam committendam censeo, ijsq; permittendum, ut Rempu. defendant, provideantq; ne quid respublica detrimenti capiat. Idem in Catil. Caio Mario & Lucio Valerio Consulibus permissa est respublica. Num unum diem postea L. Saturninum Tribunum pleb. & Caium Seruilium Praetorem mors, ac respublicae poena remorata est: Ex eo instituto emanauit ut arbitror l. Constitutiones, infra, De appellationibus. Fiebat autem & Senatusconsultum sub alijs uerbis, ut in tumultu urbano: ut apud eundem Ciceronem pro Rabyrio, Fit Senatusconsultum, ut C. Marius, L. Valerius Consules adhiberent Tribunos plebis & Praetores, quos eis uideretur: operamq; darent, ut imperium populi Romani, maiestasq; conseruaretur: adhibent omnes Tribunos plebis praeter Saturninum, praeter Glauciam, qui rempublicam saluam esse uellent, arma capere, & se sequi iubent. Maximum autem in prouincia Proconsulis imperium fuisse, uel ex hoc uno intelligi potest, quod Principes Romani in auspiciando imperio proconsulare ius & imperium, cum Tribunitia potestate assumere solebant, ut se augustiores sacrosanctosq; facerent. Capitolinus in Marco philosopho, qui Antoninus cum Seuero fratre in multis iuris nostri locis uocitatur. Post hoc, inquit, Faustina duxit uxorem: & suscepta filia Tribunitia potestate donatus est, ac imperio extra urbem Proconsulari. Lampridius in Alexandro, Accepit imperium Alexander, cum ante Caesar esset à Senatu appellatus: mortuo scilicet Macrino, Augustumq; nomen idem recepit. addito ut & Patris patriae nomen, & ius Proconsulare,

Proconsulare
imperium.
Ius Proconsu-
lare.

lare, & Tribunitiam potestatem, & ius quintae relationis deferente Senatu uno die assumeret. Et rursus Capitolinus in Maximo & Bal. Decretis ergo omnibus imperatorijs honoribus atque insignibus, percepta Tribunitia potestate, iure Proconsulari, Pontificatu maximo, Patris patriae nomine, meruerunt imperium. Vopiscus in Probo, Decerno igitur Patres conscripti uotis omnium concinentibus, nomen Caesareum, nomen Augustum, addo Proconsulare imperium, Patris patriae reuerentiam, Pontificatum maximum, ius tertiae relationis, tribunitiam potestatem. Neque uerò mirum est plenissimam uocitari Proconsulis iurisdictionem: cum Proconsulis sit qui pro Consule, id est, consulari imperio in prouincia praerat. De Consulibus porro imperio in x i i. tab. scriptum erat, Regio imperio duo sunt, ijsq; praeeundo, iudicando, consulendo, Praetores, Iudices, Consules appellantur, militiae summum ius habent, nemini parento. Cicero in Philip. i i i. Hunc si Consulem illa prouincia putaret, neque eum reciperet, magno scelere se obstringeret. Omnes enim sub Consulibus iure & imperio debent esse prouinciae. Quod dictum Ciceronis intelligendum est, ubi Consul ipse adest. Tunc enim in sua prouincia esse censetur, cum omnes prouinciae populi sint Romani. Consularis etiam cognitio summa cognitio uocabatur, ut autor est Quintilianus lib. i i i. Hic etiam praetoris sententias rescindere poterat, & Praetori etiam iurisdictionem abrogare: ut ex Valerio intelligimus lib. v i i. cap. v i i. ubi de Genuatio loquitur. Itaq; Plinius in Panegyrico compellat quosdam Principes Romanos, qui aut perpetuos Consulatus gerebant: aut quotannis nouis assumptis Consularibus, post aliquot menses alios sibi sufficiebant Consularibus iam delibatis, O' miseros, inquit, ambitionis, qui ita Consules semper,

Consulis im-
perium.

ut semper Principes erant. Quanquam non ambitio magis quam liuor & malignitas uideri potest, omnes annos possidere, summumque illud purpuree decus non nisi præceptum præfloratumque transmittere. Summum decus purpuree prætextam purpuream appellans, id est, Consularem togam. Omnes autem annos possidere dixit, qui anni Consulium nominibus notabantur. Hic tamen tantus, tam augustus magistratus Tribuniplex iussu in carcerem duci poterat. Vnde Cicero pro lege Agraria contra Rullum, Ego is Consul, qui concionem metuam, qui Tribunum pleb. perhorrescam? saepe & sine causa tumultuer? qui timeam ne mihi in carcere habitandum, si Tribunus pleb. duci iussisset? ego uestris armis armatus, insignibusque amplissimis ornatus, imperio, autoritate, non horreo in hunc locum progredi posse, uobisque autoribus improbitati hominis resistere. Verba sunt Ciceronis ad populum cum Consulatum agens Tribunopleb. Agrariam legem ferenti obfisteret. Porro prouinciæ quædam Consulares, quædam Proconsulares fuerunt. Capitolinus in M. Philosopho, Prouincias, inquit, è Proconsularibus Consulares, aut ex Consularibus Proconsulares, aut Prætorias pro belli necessitate fecit. Senatores uero prouincias sortiri Proconsulares solebant. Plinius in epistolis libro 11. Firminus inductus in Senatum respondit criminum noto. Secutæ sunt diuersæ sententiæ Coss. designatorum. Cornutus censuit ordine mouendum: Nerua in sortitione prouinciæ rationem eius non habendam. quæ sententia tanquam mitior uicit, cum sit alioqui tristior duriorque, & reliqua, quæ Plinius prosequitur, significans Firminum Prisci Consulis Legatum, à Senatu damnatum, illa irrogata poena, ut in sortitione quæ uiri Senatorij Proconsulari imperio prouincias sortiebantur,

Consul iussu
Tribuniplex
in carcerem duci
poterat.

Prouincia Con-
sulares & Pro-
consulares.

bantur, ratio eius non haberetur: id est, nomen eius non reciperetur in sortibus ducendis. Hoc enim significat hoc uerbum. Priuatus est igitur facultate tenendi Proconsulatus, ut uulgò loquimur: uel ut antiquitas locuta est, ablata est ei potestas capiendi Proconsulatus. Cicero pro lege Manilia, Quid tam singulare, quam ut ex Senatusconsulto legibus solutus Consul ante fieret, quam ullum alium magistratum per leges capere licuisset? Propterea Cicero in eadem oratione, Pompeio propter singularem eius uirtutem à Senatu concessum hoc esse affirmat, ut eques Romanus, ac nondum Senator proconsulare imperium acciperet. Quid tam inusitatum, inquit, quam cum duo Consules clarissimi fortissimi que essent, ut eques Romanus ad bellum maximum formidolosissimumque pro Consule mitteretur? missus est. Dicebant autem ueteres Proconsulem aliquem esse, & pro Consule esse, licet frequentius pro Consule dicerent, id est, Consulari imperio. Cicero in eodem loco, Quo quidem tempore cum esset non nemo in Senatu qui diceret non oportere mitti hominem priuatum pro Consule, L. Philippus dixisse dicitur, Non se illum sua sententia pro Consule, sed pro Consulibus mittere: Tanta in eo Reipub. bene gerendæ spes constituebatur, ut duorum Consulium munus unius, adolescentis uirtuti committeretur. Vopiscus in Probo, Accepto igitur hoc Senatusconsulto permisit Patribus, ut ex magnorum iudicium appellationibus ipsi cognoscerent, Proconsules crearent, Legatos Consulibus darent, ius prætorium Præsidibus darent. leges quas Probus ederet, Senatusconsultis proprijs cõsecrarent. Quis autem fuerit status Procos. in prouincia, ex Epistolis Ciceronis ad Quint. fratrem libro primo intelligi potest, quibus eum docet (interim arti-

Rationem alio-
cuius habere.

Capere magi-
stratum.

Pro Consule
esse.

Senatus aucta
potestas.

Status Procon-
sulis in prouin-
cia.

fic

ficiosissimè castigans) quæ sunt Procos. partes in regenda
 prouincia sua, quem unicuiq; adire licet, qui hoc plene in-
 telligere concupierit. Quem locum totum utinam memo-
 riter tenerent, qui Præsides à Regibus nostris regendis
 prouincijs mittuntur: quos gubernatores nationum ap-
 pellamus. *Harmoste* uerbo Græco dici possunt, quasi pro-
 uinciarum constitutores. Licet enim hinc copiosè sumere
 administrandæ prouinciæ præcepta ijs, qui se inculpato
 prouinciarum rectores esse, atq; uideri uolunt. Quo in lo-
 co summum imperium Proconsulis appellat. Quidam opi-
 nantur Proconsules dici posse eos, quos Balliuos, Senescal-
 losq; uocamus. Ego uerò eos non modò Proconsules, sed
 ne iustos quidem Præsides esse censeo, ut qui summam co-
 gnitionem secundum Principem in suis prouincijs non ha-
 beant (Quanquam eorum ditiones non tam prouinciæ,
 quàm prouinciolæ appellari debeant) Curia enim amplissi-
 ma summam in omnibus ijs ciuitatibus iurisdictionem ha-
 bet (nullo etiam reclamante) quæ ad disceptandas prouo-
 cationes Parisios conueniunt. Appellatione Præsidis, in-
 quit Martianus, & Proconsules, & Legati Caesaris, id est,
 quos locum tenentes Regis dicimus, & omnes prouincias
 regentes continentur. Regere autem prouincias de his di-
 ci non potest, quorum præter iurisdictionem, camq; obno-
 xiam nullæ ferè sunt partes in prouincia. Rectorum autè
 munus laxioribus finibus circumscribitur. Tranquillus in
 Augusto, Prouincias ualidiores, & quas annuis magistratuum
 imperijs regi nec facile, nec tutum erat, ipse suscepit.
 Cæteras Proconsulibus sortito permisit. Adde quòd
 Macedonia una prouincia erat, & Syria & Asia & hu-
 iusmodi, ut ex oratione Ciceronis de prouincijs Consula-
 ribus apparet: & Gallia deniq; comata, quæ nunc Fran-
 cia

*Harmoste.**Prouinciolæ.**Legati princi-
pis.**Rectores pro-
uinciarum.*

cia dicitur, una prouincia erat: quas nunc in plurimas pro-
 uincias insciti appellatione partiri solemus. Proinde Bal-
 liuos & Senescallos nostros præfectos potius appellan-
 dos censuerim, aut etiam iuridicos, quàm Præsides aut
 Proconsules: eorumq; ditiones præfecturas potius quàm
 prouincias. Præsides uerò non alios esse, quàm quos tum
 gubernatores, id est, rectores dicimus, tum locum tenentes,
 id est, legatos Regis: quos & uicarios Regis dicimus,
 id est, uicereges. Hi enim demum omnium magistratum
 Romanorum uicem implere uideri possunt, Spartianus in
 Hadriano autor est Hadrianum Imperatorè quatuor Con-
 sulares iudices Italiæ regendæ constituisse, quorum Anto-
 ninus Pius unus fuit: ut etiam autor est Capitolinus in An-
 tonino. Itaq; idem de Marco Philosopho loquens, Datis,
 inquit, iuridicis Italiæ consuluit, ad id exemplum quo A-
 drianus Consulares uiros reddere iura præceperat. Præ-
 fecturarum autem meminit Cicero in Pisonè, Neq; enim,
 inquit, regio fuit ulla, neq; municipium, neque præfectura,
 aut colonia, ex qua non publicè ad me uenerint gratula-
 tum. Idem Philip. 11. Horum flagitiorum iste uestigijs o-
 mnia municipia, præfecturas, colonias, totam denique Ita-
 liam impressit. Fuerunt præfecturæ in Aegypto, quæ No-
 marchicæ dicebantur & Nomi. Plinius lib. v. de Aegypto
 loquens, Summa pars contermina Aethiopiæ Thebais uo-
 catur. Diuiditur in præfecturas oppidorum (quas nomos
 uocant) duodecim. Traianus ad Plinium, epistola VII.
 quæ uulgò non reperitur, Ciuitatem Alexandrinam secun-
 dum institutionem Principum non temere dare proposui.
 sed cum Latraleptæ tuo ciuitatem Romanam impetraueris,
 huic quoque petitioni tuæ negare non sustineo, tu ex
 quo nemo sit, notum mihi facere debebis. Diodorus li-
 bro

*Præficti et iu-
ridici.**Præfectura.
Præsides pro-
uinciarum.**Nomi & No-
marchia.*

bro II. Aegyptum in sex & triginta nomos diuisit: sed interpretes equiuocatione deceptus leges pro praefecturis transtulit: cum tamen apud Gracos nomos pro praefectura accentum in posteriore syllaba habeat, pro lege uero *Satrapia*. in priore. Nomos Herodotus & Satrapias pro eodem posuit, Darij regnum in uiginti Satrapias diuidens totidemq; *Nomarche*. nomos, id est, regiones: unde Nomarchæ, earum regionum praefecti. Diodorus pro regiunculis accepit, quo modo & Plinius praefecturas, & nos nunc accipere possumus, Galliam in triginta plus minus nomarchias diuidentes.

Ex I. Nec quicquam est.

Vbi decretum necessarium est, per libellum id expedire Proconsul non poterit.) Accursius multus est in interpretatione istius uocabuli libellus, quasi in uerbo abstrusissimo: ac ne sic quidem sibi constat, quadruplici expositione uix contentus: cum tamen sensus huius loci Latine scientibus (nisi longe fallor) planus sit ac dilucidus. Libellus est enim quam uulgo *requeſtam* appellamus. Tranquillus in Augusto, Promiscuis salutationibus admitterebat & plebem, tanta comitum aduentium desideria excipiens, ut quendam ioco corripuerit quod sic libellum porrigere dubitaret quasi elephantum stipem. Libellum Tranquillus uocauit schedulam supplicis, qua postulata populares Principibus exponere solent. Idem in Domitiano, Stephanus professus conspirationis indicium, & ob hoc admissus, legenti traditum à se libellum, & attonito suffodit inguina. Et in Augusto, In diplomatibus libellisq; & epistolis signandis initio sphinge usus est, mox imagine magni Alexandri. Id est, ut nunc dicimus, in respondendis *requeſtis*. Vnde à libellis dicti ministri, qui Principi in hoc negotio sub-

Ministri à libellis.

seruiunt. Idem, Epaphroditum à libellis capitali poena condemnauit. Lampridius in Alexandro, Postmeridianis horis subscriptioni, & lectioni epistolarum semper dedit operam, ita ut ab epistolis, à libellis, & à memoria semper assisterent, nonnunquam etiam si stare per ualeitudinem non possent, sederent: relegendis cunctis librarijs, & ijs qui scrinium gerebant: ita ut Alexander sua manu adderet siquid esset addendum, sed ex eius sententia, qui disertior habebatur. Sic autem accipitur in lege Rescriptum, infra, De distractione pignorum, Rescriptum est ab Imperatore libellos agente Papiniano, id est, libellis apud Imperatorem praefecto. Erat autem Seuerus Pertinax, à cuius deinde filio Antonio Caracalla tyrannica seuitia Papinianus contrucidatus est. Non poeniteat igitur, quos hodie magistrōs *requeſtarum* uocamus, post Papinianum tanti nominis Iurisconsultum, qui iuris asyllum dictus est (ex cuius officina quasi ex equo illo Troiano Ulpianus, Pomponius, Celsus, alijq; permulti interpretandi iuris proceres prodierunt) praefectos se libellorum uocitari, aut etiam postulationum magistrōs. Qui tamen (ni fallor) aliquando magistrōs *scriniorum* appellati sunt. qualis Ulpianus sub Alexandro fuit, qui etiam tutor eius fuerat. *Scrinia* autem sunt plutei & armaria, quibus commentarij & libelli literariaeque monumenta concludi solent. Plinius libro septimo, Illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi sublimitas, captis apud Pharsaliam Pompeij Magni *scrinijs* epistolarum, iterumque apud Tapsum Scipionis, ea optima concremasse fide atque non legisse. Sunt & *scrinia* unguentorum & rerum quae in delicijs habentur apud eundem ubi de *scrinijs* Darij loquitur ab Alexandro captis. Haec autem duorum sunt generum, quaedam

Magistri requeſtarum.

Iuris asyllum.

Praefecti libellorum.

Magistri scriniorum.

Scrinia.

Scrinia auro- rum generum sunt.

quædam enim sunt scrinia stataria, in Regia uel alibi cõdi-
ta, in quibus monumenta antiqua ad imperium regnum ue
pertinentia, & (ut ita dicam) instrumentum imperij re-
gni ue asseruatur: qualia sunt Parisijs in recessu editiore
facelli p̄latini. Thesaurus chartarum appellatur. Scrinia-
rium dici Latine potest, & præfectus scriniorum, qui the-
saurarius chartarum nunc dicitur. quo munere auus olim
meus Draco Budæus, & deinde Ioannes pater, cum alio
maiore munere functi sunt: nunc uerò frater meus nomi-
ne Draco, Regis Secretarius fungitur. Qui etiam uerbo
Græco Chartophylax appellabatur, id est, chartarũ prin-
cipalium custos: & locus ipse Chartophylacion. Aliud
autem erat munus chartulariorum in lege tertia, De ca-
none largiti. titu. libro x. Codicis. Huiusmodi scriniorum
exemplum est apud Plinium in epistolis ad Traianum, his
uerbis, Recitabatur autem apud me edictum, quod diceba-
tur diui Augusti ad Anniam pertinens. recitata & episto-
le diui Vespasiani ad Lacedæmonios, & diui Titi ad eos-
dem & Achæos, & Domitiani ad Auidium Nigrinum &
Armenium Brochum Proconsules: quæ ideo tibi non mi-
si, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei
uidebantur: & quia uera & emendata in scrinijs tuis esse
credebam. Altera sunt scrinia uiatoria, quæ in comitatu
principali circumferuntur, in quibus libelli supplices Prin-
cipi à postulantibus porrecti conduntur, quoad subscri-
bantur, id est, quoad Principi uacet libellis & postulanti-
bus operam dare, libellisq; responsitare, cuiusmodi exem-
pla superius apposuimus. Hæc autem subscriptio duobus
modis fiebat: aut sponte Principis, ut in ijs assolet, quæ
Principes liberalitatis suæ, aut beneficij sui fecerunt, id
est, quæ sui tantum arbitrij esse uoluerunt: aut ex consilij
sententia,

Præfectus scri-
niorum.

Chartophylax.

sententia, in ijs quæ disceptationis sunt. quo in loco primæ
erant partes eorum, quos præfectos libellorum, & magi-
stros scriniorum appellatos esse diximus. Libellorum in
hoc significatu, & scriniorum in utroque fortasse, exem-
pla sunt in titulo, De proximis sacrorum scriniorum, li-
bro x i i. Codicis. Postulationibus etiam uacare dicitur, *Postulationi-
bus uacare.* pro eo quod expedire requæstas dicimus. Plinius in episto-
lis, Senecio cum explorasset Consules postulationibus ua-
caturus, conuenit me. Adeamus, inquit, Consules, peti-
musq; ne bona dissipari sinant, quorum esse in custodia de-
bent. Inde postulationes iudiciales. Tranquillus in Nero-
ne, In iurisdictione postulationibus nisi sequenti die, ac per
libellos non temere respondit. Antiquitatis autem uesti-
gium, aut certè instar quoddam in antiquis monumētis no-
stris inuenisse mihi uideor. Siquidem anno supra nullesi-
mum circiter trecentesimo uicesimo constitutum esse com-
peri, ut quicumque libelli per dies singulos à postulantibus
Principi porrigerentur, qui quidem certè gratiæ ac libera-
litas, aut etiam clementiæ principalis essent (iuridicia-
les enim primo quoque tempore disceptari placuit) ad fi-
nem cuiusque mensis reijcerentur, ac tum demum Princeps
ex consilij sententia, si tamen ita ei uiderentur, de omnibus
statueret. Moris autem fuit, ut in singulos menses consilium
aulicum cognomento magnum, in aulam indicaretur: ibiq;
omnis generis postulata recitarentur: atque ita sententijs
consilij disquisitis, Princeps tamen (ut ferè assolet in regno)
de ijs omnibus ex animi sui sententia statueret, sicq; aut
diplomata & codicillos & rescripta pro rerum uarietate
concederet, aut quouis alio pacto postulantes dimitteret.
In hoc menstruo conuentu, qui per aliquot dies (si res ita
tulisset) instaurabatur, uarijs de rebus referri solitum
fuit.

fuit. De ratione atque habitu dispensationis aulicæ, quæ descriptio ministerij, quis modus instrumenti aulici, de rationibus ad fiscum referendis, de residuis, de omni denique apparatu, & instrumento regni, si quid perperam positum, aut institutum esset, id ut ibidem agitatum constitueretur, id est, reformaretur: simul ut huius censure metu non modò aulica ministeria in officio retinerentur, sed cuius etiam curæ præfecti accuratius munera sua obirent, diutius fallendi spe præcisa in posterum. usque ad eò frugalitatis studiosi fuimus, antequam hæc quæ nunc est ærarij opulencia, luxum incuriamq; peperit, ac fisci (propè dixerim) nomen rationemq; obliteravit. Eodem etiam tempore constitutum esse comperi, atque etiam antea anno trecentesimo septimo, ut eorum magistratuum, qui magistri requestarum dicuntur, duo omnino à comitatu regio non abnoctarent: quorum alter sacerdos, alter profanus esset: quibus ea cura iniuncta erat, ut quotidie statis horis in loco patenti sederent, audituri ac lecturi, quod quisque postulasset. Qua in re vicarij Principis haud dubie fuerunt. Eis enim licebat postulationes admittere, & libellis subscribere, si iuri aut æquitati consentanea uiderentur, atque etiam intercedere, moramq; eis facere, qui contra constitutiones aliquid impetrauissent. Iisdem autem constitutionibus contubernales esse iubentur, id est, eodem hospitio uti, comitesq; habere eodem contubernio totidem Secretarios, quorum collegium sexagenarium fuit ab initio institutum. Hos uerò ius rectæ cœnæ habuisse cum singulis asseclis inuenio, id est, buccam ad curiam, & præterea sportulas iumentorum nomine: id est, id genus erogationis, quod libertas liberationesq; uocabant. At uerò extra comitatum regium

De magistris libellorum.

Recta cœna & sportula.

regium hanc eorum conditionem fuisse nouimus constitutione Philippina, ut quinque semper in loco essent apud quem curia, id est, Parlamentum haberetur: quorum duo profani, tres sacerdotes essent: ijq; omnes ut matutino ad locum statutum uentitarent, atque eadem hora, qua curia cogeret, ibi iugi animaduersione postulationibus uacarent, uel ad meridiem usque, si quando aut per frequentiam postulantium, aut alio quouis modo citius defungi non possent. Qua in re administranda notariorum, qui nunc secretarij dicuntur, opera uterentur: qui pro rerum uarietate libellorum argumenta hac aut illa formula in rescripta regia componerent: strenuam in eo operam nauare ipsi quoq; obstricti. Hanc autem magistratuum Decuriam amplissimæ curiæ appendicem fuisse, atq; adeò tertiam tum classem, cum ex alijs multis, tum ex eo conijcere possumus, quòd si quid maioris difficultatis in eorum munere obeundo accidisset, ad primum illum curiæ confessum, id est, ad magnum tribunal referre antiqua constitutione iubentur: duntaxat à meridie, id est, curia iam dimissa, ne quid interpellarent. Quòd si aut per maiorem rei difficultatem, aut quia res forte ad exemplum pertineret, ne sic quidem explicari id potuisset: tum demum inter medium confessum, atque ijs etiam diebus quibus illud tribunal admissa circumstantis populi corona iura reddere solet, referre de ea re iubentur. Mitto & alia eòdem pertinentia, ut ius ingrediendæ curiæ etiam nò accersitis, præter causam prædictam, etiam si eorum interesset, aut sui negotij gratia, aut cuiusuis amicorum. Non me latet eo tempore requestarum magistratos (nisi me antiqua scripta fefellerunt) non esse appellatos, sed à requestis potius, ut apud priscos à libellis, aut etiam

Animaduersione.

Numerus libel-
lis Praefectorū.

Octo lib. Honorū
magistrū.

Institutum an-
tiquum.

uiri requestarū. Sed rara tum erat haec quae nunc est pas-
sim honorificentia appellationum. Numerus autem eorum
alius atq; alius diuersis temporibus fuit. Anno ducentesi-
mo octogesimo quinto, paulò ante tempora Philippi Pul-
chri cōstitutum esse comperi, ut duo literati uiri Cancellario
assisterēt: tres autem iura redderēt ad uestibulū regie,
quos libellorum postulationum ue fuisse magistros pro-
pterea existimo, quòd in antiquitatum commentario, inter
uiros requestarum eorum sit mentio. Antea Triumuiros
audiendis admittendisq; libellis creatos fuisse lego. Anno
autē trecentesimo quadragesimo secundo numerū eorū ad
sex auctū esse, quo tempore requestarū magistros uocitari
cepisse uideo. Postea constitutione Regis Ioannis quatuor
ea lege creatos, ut bini in comitatu regio alternis mensibus
essent. Postremo anno quadringentesimo septimo, octo
(quot nunquā antea) creatos esse. Alia deinde cōstitutione
ad eos delata est officiorum cognitio, & earum litium di-
sceptatio, quae ijs intenderentur qui in comitatu Principis
officio aliquo fungerentur. Nunc & in curia & in auli-
co consilio honoratissimo loco sententiam dicunt, atque in
ordine magistratuum secundas partes ac proximè primas
obtinere uidentur, si modo Cancellariū in numero exeme-
ris. Verūm quandoquidē aulici illius consilij mentio in or-
dinem incurrit, hoc etiam addendum, eodem etiam tempo-
re constitutū fuisse ad antiquitatis (ut uidetur) effigiem, ut
earum rerum quae in consilio decernerentur, Diarium fie-
ret (Iornale appellabant) in quod acta cuiusque confessus
referrentur, duntaxat quae memorabilia uiderentur, adde-
renturq; eorum nomina qui in eo decreto affuissent. Crea-
tus autem primum actarius Petrus consilij Pratoriani
quidam Barrierius, cui hoc munus iniunctum, ut commen-
tarios

tarios illos & conficeret & asseruaret: quem morem si ad
hoc aui Principes tenuissent, antiquorum sane Principum
acta non usque adeo ignorarentur: scireq; nostra haec aetas
posset quātum quisq; maiorum nostrorum de Repub. me-
ritus esset. Nunc uero omnia in tenebris latēt incuria tem-
porū, in patriaq; sua Galli peregrinari uidentur, soli pro-
pè hominum rerum suarum ignari. Itaq; instrumentum re-
gni nullum ne publicū quidem habemus. quod quidem cer-
tè magnopere memorandum sit. Sed hic est perpetuus hu-
ius regni genius, rerum gestarum monumenta ut nihil ad
Rempub. pertinere uideantur. Quo enim unquam seculo
historiarū etiam nostrarum scriptor gregarij militis stipē-
dium, aut etiam uenatoris meruisse uisus est? In diem cer-
te uiuimus, futuri aui securi, nihil per literarum monumenta
cōsecrandū esse memoriae putantes. Macrobius tamē lib. 1.
Saturn. Ad Ianum, inquit, solum Italiae regnum redactum
est, qui creditur geminā faciē praetulisse, ut quae ante quaeq;
post tergum essent, intueretur. quod procul dubio ad pru-
dentiam Regis solertiamq; referendum est, qui & prae-
rita nosceret ex annalibus, & futura prospiceret. Antiqui
igitur nostri illi reges eius instituti autores, rerum à se ge-
starum, rationem atq; etiam suorum temporum posteritati
constare omnino uoluerunt. Fuisse autem huiusmodi insti-
tutum apud priscos multis monumentis literarum proba-
tur: quale est illud Taciti, signo ultionis in delatores da-
to, petit à Cæsare Iunius Marcius ut commentariorum
principalium potestatem Senatui faceret, per quos nosce-
ret, quem quisque accusandum poposcisset. Traianus ad
Plinium, Dedit me ius trium liberorum Suetonio Tran-
quillo ea conditione quā assueui, referri in commenta-
rios meos iussi. Dicemus alibi nonnihil de huiusmodi com-
mentis

mentarijs. Non me præterit libellum non unius esse signifi-
ficati, ut γραμματεῖον Græcè: sed hoc in loco clara mihi
esse significatio eius uisa est. In l. Si publicanus, infra, De
publicanis, pro epistola assertoria accipitur, quam uulgò
certificationem uocamus.

Ex lege, Legatus.

Legatus mandata sibi iurisdictione iudicis dandi ius
non habet.) Politianus in Miscellaneis affirmat negatio-
nem hic non legi in archetypis Florentinis, maleq; hic
additam.

Ex lege, Proconsules.

Proconsules nō amplius quàm sex fascibus utuntur.) Ac-
cursius fascibus pro mēsis interpretatur, & citat locum
quēdā Pōponij, De orig. iuris, de Dictatura semestri, quasi
Procōsulatus sit semestris, cū tamē Procōsulatus non ante
Fasces. reuocationē, id est, successoris nūssionem desinat. Fasces fa-
sciculi erant uirgarum intra quas uirgas securis obligata
erat, ita ut ferrum in summo fasce extaret, ut in antiquis pi-
cturis uidemus. Plutarchus in Probl. Διὰ τι τῶν στρατηγῶν
αἱ ῥάβδοι συνδεδεμέναι προσηρημένον τῶν πελέκειων
φέρονται. Cur Prætorū, inquit, Romanorū uirgæ colligatæ
adnexis securibus feruntur: nimirū hoc indicium est magistra-
tuum irā promptā ac solutā nūnimē esse debere, aut certē
ideo id cōstitutū est, ut mora tātisper magistratū iræ fiat,
dū uirgæ dissoluantur: id quod sæpe poenitentiæ occasionem
magistratibus attulit. Enimvero quoniā facinorosi partim
sunt emēdabiles, partim perditissimi, ut uirgæ admonendis
illis, sic secures his tollēdis de medio institutæ sunt. Hactē-
nus ille. Ἐπεὶ δὲ τῆς κακίας τὸ μὲν, ἰάσιμον ἔστι, τὸ δὲ ῥά-
βδου. αἱ ῥάβδοι νύθετῶσι τὸ μεταθέσθαι δυνάμειον αἱ
lictores, δὲ πελέκεις ἀποκόπτουσι τὸ ἀναθέσθαι. Hos autē fasces li-
ctores

ctores magistratibus præferebant, id est, magistratū uiato-
res, qui ob hoc à Græcis Rhabduchi dicuntur, id est, uirgas
tenētes. Liuius de Romulo loquēs, Vocatq; ad cōsiliū mul-
titudine quæ coalescere in populi unius corpus nulla re
præterquā legibus poterat, iura dedit: quæ ita sancta gene-
ri hominū agresti ratus fore, si se ipse uenerabilem insigni-
bus imperij fecisset, cū cætero habitu se augustiorem, tum
maximē licitoribus xii. sumptis fecit. Idem in ii. de primis
Consulibus loquēs, Omnia iura, omnia insignia primi Con-
sules retinere, id modò cautum est, ne si ambo fasces habe-
rent, duplicatus terror uideretur. Brutus prior conceden-
te Collega fasces habuit. Hactenus Liuius. Bini igitur Cō-
sules xii. fasces habebant non duodenos. Vnde ibidem lib.
viii. Aemilius, cuius tum fasces erant, Collegam Dictato-
rem dixit: id est, qui ea die imperium habebat. Alternis e-
nim diebus imperabant Consules cū ambo aderant. Ab hu-
iusmodi fascibus sumpta est illa locutio Summittere fasces. Summittere fa-
sces. Plinius lib. vii. Gn. Pompeius confecto Mithridatico bel-
lo intraturus Possidonij professione sapiētiae clari domū,
fores percuti de more à licitore uetuit, et fasces licitorios ia-
nuæ submisit, is cui se oriens occidensq; submisserat. Cicero
in Bruto, Nam mihi Brute in te intuenti crebro in mentem
uenit uereri quodnam curriculum aliquando sit habitura
tua & natura admirabilis, & exquisita doctrina, & sin-
gularis industria. Cū enim in maximis causis uersatus es-
ses, & cū tibi ætas nostra iam cederet, fascesq; submitte-
ret, subito in ciuitate cū alia ceciderūt, tum etiam ea ipsa
de qua disputare ordimur, eloquentia obmutuit. Est autem
fasces summittere insignia uimq; imperij maiestati uel reue-
rentiæ alicuius submittere, ut Publicola qui primus hoc in-
stituit. cū enim posset imperij summi, id est, Consulatus iure

uti agendo cum populo: fasces tamē maiestati populi Romae submisit, hoc est, lictores à se tantisper abire iussit quoad concionatus esset, ut autor est Liuius in 11. Et Pompeius laureatos fasces, id est, triumphum expectantes ianuae philosophi Posidonij submisit, Nostro tēpore si Princeps ad curiam ueniens stipatores suos & omnem illum regium ac terrificum comitatum subsistere in area palatina iubeat, & ciuiliore habitu assumpto confessus iuridici reuerentia, aut reddere ipse iura, aut etiam audire reddentes sibi iura, aut fisco suo uelit, iustitiae fasces submittere dici possit, id est, si cum legibus non teneatur, immodicam illā ac regiam potentiam quam absolutam dicimus, id est, legibus non obstrictam, inhibere in animum induxerit, & iuri aequitatiq; cedere ciuili animo constituerit. Vt ad rem redeamus, Proconsul cum pro Consule praesit & Consulare imperiū habet, sex tamen lictores nō duodecim habet, ut meminerit iustum Consulem se non esse.

Ex lege, Diuus Marcus, De officio Praesidis.

Textus hic duobus in locis uulgò corruptè legitur, Cū forte eo momento, legendum non forte, ex emendatioribus libris. & Cum si possit uideri sentire commiserit, legēdum si cum possit. Minutula sunt ista aliaq; huiusmodi, sed quae lectorem remorentur, stylumq; Iurisconsultorum dehonestent, quorum tamen pleraque conuiuentibus oculis transmissuros nos testamur. Et paulo post, Cum autem ex literis tuis cognouerimus tali eum loco atque ordine esse. Ordo hic ponitur, pro eo quod uulgus statum uocat. Graeci τὰξιν appellant. Diximus alibi tres fuisse Romae ordines, Senatorium qui amplissimus dicebatur, equestrem, & plebeium, suis quēque insignibus distinctos, ut ex Plinio docuimus.

Ordo.
Taxis.
Tres Romae ordines.

euimus. Vitruuius in praefatione libri secundi, Dinocrates architectus, cum Alexander rerum potiretur profectus à Macedonia ad exercitum Regis, à propinquis & amicis tulit ad primos ordines & purpuratos literas. Cicero in Diuinatione, Vobis autem tanta inopia rerum, ut mihi causam praeripere conemini potius, quàm aliquos à columna Menia uestri ordinis reos reperiatis. Id est, fures & seruos nequam, qui apud Triumuiros capitales puniri solent ad columnam Meniam, ut inquit Aconius. Et in Verrem, actione 11. Homo tamen ordinis sui frugalissimus Petirius haec eadem Lampfaci cognosse dixit. Id est (ut nunc uulgus loquitur) homo status sui honestissimus. Sic intelligendum illud Apostoli 1. ad Corinth. x. v. de resurrectione generali, Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur: unusquisque autem in suo ordine. ubi Graecè scripsit Apostolus, ὅτι ὡς ἐν τῷ κεντρῷ πάντες ζωοποιήσονται, ἐν ἑαυτῷ ἢ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι. Diximus etiam alibi prouerbiale antiquis fuisse cum furere aliquem significare uolebant, aut mente captum esse, ut dicerent ad agnatos & gentiles deducendum esse. honestiores enim furiosi qui gentilitatis ius habebant, suorum custodiae permittebantur. Quo modo iste Helius Priscus, cuius hic meminit Iuriscōsultus, in uilla sua cōtinebatur à necessarijs suis, tanquā ordinis honestioris furiosus. Ceterum antiqui cum significare uolebant hominem inter suae conditionis homines retinendum continendumq; id est (ut uulgò loquimur) suo statu contentum esse cogendum, in ordinem eum redigendum, uel etiam cogendum dictabant, hoc est, inter uulgares & gregarios adnumerandum. Plinius ad Falconē, Consulis an existimē te in Tribunatu causas agere decere. Plurimū refert quid esse Tribunū putes.

Menia columna.

Τάγμα.

Ad agnatos & gentiles deducere.

In ordinem redigere uel cogere.

Inanem umbram & sine honore nomen? an potestatem sacrosanctam, & quam in ordinem cogi ut à nullo, ita ne à se quidem deceat? Idem libro secundo epistol. frugalitatem enim suam ostendere uolens, & in uictu parsimoniam eleganter hoc uerbo usus est: Liberti, inquit, mei non idem quod ego bibunt, sed idem ego quod liberti. & mehercule si gulæ temperes, non est onerosum quo uaris communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumptibus parcas. Id est, de rango aliorum ponenda est, ut uulgus loquitur: hoc sensu, Si parsimoniam consecrari uelis, satius est te iisdem cibus potuq; eodem cum quolibet conuiuia uesci utique, quam tibi primarium panem uinumq; cum reliquorum contumelia stomachationeq; seponi, quos non iisdem cibus digneris. Bibendum igitur cum quolibet conuiuia tuo, id est, populari uino utendum. Sunt & exempla crebra apud Liuium. Huic autem opponitur eximere numero. Quintilianus in primo de Criticis loquens, Iudicio quidam ita sunt usi ueteres grammatici, ut non uersus modò censoria quadam uirgula notare, & libros qui falso uiderentur inscripti, tanquam subdititios summouere familia permiserint sibi: sed autores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero. Eximere igitur numero est eximium habere, id est, non inter uulgares connumerare: sed tanquam præcipuum habere.

Eximere numero.

Græci eadem ratione ἐκκρίτους appellant, & ἐντεταγμένους vs in ordinem in numerumq; redactos, quos et ἐγκυκλίους dicunt, id est, circulares, hoc est, uiles & uulgares, ut inquit Priscianus. Contra uerò numero exemptos ἐκκρίτους & προκρίτους, id est, eximios & præcipuos.

ἐκκρίτοι.
ἐντεταγμένοι.
ἐγκυκλίοι.
ἐκκρίτοι.
προκρίτοι.

EX

Ex I. Illicitas, in fine.

Reprehensa exactorum auaritia.) Legendū repressa.

Ex I. Diem functio. De offic. assell.

Salarium comitibus residui tēporis quod Legatis præstitum est, debetur.) Accursius præstitum est pro præstandum intelligi uoluit, pugnante Latine loquentium consuetudine. Malim igitur præstitutum legi, ut ad tempus restatur Legatis præstitutum, id est, præfinitum. Præstitutum.

Ex I. secunda, De in ius uocando.

Sed nec eum qui cum equo publico in causa publica trasuehatur.) Accursius præconem Theobaldū intelligit. Nos trasuectionē equitū intelligimus à Fabio Maximo institutā. Liuius lib. ix. in fine, Ab eodē Fabio institutū dicitur, ut equites Idibus Quintilibus trasueherētur. Traquilus in Augusto, Equitū turmas frequēter recognouit, post longam intercapedinem reducto more trasuectionis. Sed neq; detrabi quenquā in trasuehēdo ab accusatore passus est, quod fieri solebat. Valerius lib. xi. cap. De instit. antiquis, Trabeatos uerò equites Idibus Iulij Q. Fabius trasuehi instituit. Idē, Equestris uero ordinis iuuentus omnibus annis bis urbem spectaculo sub magnis autoribus celebrabat die Lupercaliū & equitū probatione. Equitū probationē huiusmodi trasuectionē appellans, à Græcis ὀχῆιαδία δία τῆς ἀγορᾶς dicebatur. Demosth. κατὰ Μεσσίας, Ἐχειροτονήσατε τῶτον ἰστωραρχον, ὀχῆιαδία δία τῆς ἀγορᾶς τῆς ἀγορᾶς. ταῖς πομπαῖς ἐ δυνάμεινον. Hūc, inquit, equitū præfectū creauistis, qui ne in trasuectione quidē, quæ per forū fieri solet, equo uehi potest. Similē autē legem fuisse apud Athenienses testis est idem Demosthenes in eadem oratione: qui etiā eius legis uerba ponit, cuius Euagoram latorem fuisse dicit, Ne scilicet in pompa Liberi patris prehēdi aliquem, aut

ὀχῆιαδία δία τῆς ἀγορᾶς.

aut pignora capi eius liceret. Transuentionem hodie monstram uocamus, cum equites solenniter recensentur.

Ex eadem l. iusta ue mortuo facientem.

Funebria iusta. Idem Accursius obsequia intelligit, ut lauare corpus, quod pollinctoris officium est: ignorans quid sint funebria iusta. Liuius libro 1. Nec coelestes modo caerimonias, sed iusta quoq; funebria, placandosq; manes ut idem Pontifex edoceret. Iusta, sunt exequiae, id est, sacrificia quae mortuis impenduntur & funerandi solennitas. Et iusta peragere est funerandi officium implere, quod & parentare dicitur, quo Plinius usus est cap. ultimo libri secundi, & Vlpianus in l. Pro haerede, De acquirenda haered. a Graecis id sumptum, qui ὄσιαρ appellat τὴν κηδείαν, quasi sanctum iustumq; officium. propterea Cicero soluere iusta dixit, quasi officium debitum exhibere. pro Roscio Amerino, Hunc miserum luctu praeditum, qui nondum etiam omnia paterno funeri iusta soluisset, dudum eiecit domo, atq; focis patrijs dijsq; penatibus praecipitem exturbat. Sunt enim iusta, id est, officia quae Deo, sunt quae parentibus debentur. Plutarchus, ἢ διαφρόντως τὸ τε πρὸς θεὸς καὶ τὰ πρὸς γονεῖς ἢ φίλους διαφυλάττωρ. Id est, iura siue iusta & officia in deos hominesq; & amicos eximie cōseruās. Cui cōuenit parētandi uocabulū ab antiquis usurpatū. Liuius, iusta quoq; funebria, placandosq; manes ut idem edoceret.

Iusta facere.

Iusta peragere. Parentare.

ὄσια ἢ κηδεία.

Iusta.

Parentatio.

Ex l. Sed si hac lege. §. primo.

Recipere manus iniectionē. At si uenditor qui manus iniectionem excepit. De manus iniectione nos alibi satis diximus. Recipere autem manus iniectionem est retinere facultatem reprehendendae rei alienatae, uel ut citra ullam in ius uocationem alienator possit in praedium alienatum, si quid factū aut non factum fuerit

fuerit rursus ingredi, & in possessionem sese ipse mittere: hoc est, suapte potestate se fire, ut nostri loquuntur: ut fieri sponse. affolet in alienatione praediorum quae aut in emphyteusin dantur, aut uectigali imposito emancipantur, ut Cod. Si seruus exportandus ueneat. Hoc autem Accursius non intellexisse uidetur: quemadmodum & suggillare pudorem circa finem legis: quāuis hoc uerbum saepe in iure legatur, pro quo imperiti sigillare dicunt. Sugillare autem proprie de facie dicitur, cum contusa facies liuidis maculis dehonesta est. Sic enim suggillata in facie dicuntur ut uibices in corpore. Plinius lib. xiii. de sale loquens, Vtilis ex ictu suffusis cruore oculis, suggillatisq; cum myrrhae pari pondere. Inde metaphoricos pro iniusta infamiae nota ponitur. ut Plinius lib. vii. de Augusto loquens, iuxta haec Variana clades, & maiestatis eius foeda suggillatio. Vtuntur Liuius & Valerius saepe. Tertullianus, Atque ideo praefatus haec ad suggillandam odij erga nos iniquitatem, iam de causa innocentiae consistam. Ad suggillandam, inquit, id est, ad notandam & carpendam gentilium iniquitatem in nomen Christianum. Suggillata a Graecis ὑπόπια dicuntur, ob eam causam, quod sub oculis maxime appareant. hoc autē uerbo μεταφορικῶς Cicero usus est lib. i. ad Atticū, Auli uerò, inquit, filius ita se gerit, ut eius Consulatus Consulatus non sit, sed Magni nostri hypopion. Id est, ita se gerit Aulus in Consulatu, ut Consulatus eius nihil aliud quàm suggillare Pompeij pudorem uideatur, qui eum Consulem interposita autoritate sua fecit. hoc Latine Tertullianus suggillationem dixit. Suggillatio est, inquit in caelo iustitia uestra. hoc sensu, cum uos Romani legibus uestris in facinorosos homines aduertere soleatis seuerissime, dijs uestris inuidiam facitis, ac notam inuritis infam

Suggillare pudorem.

Suggillata. Vibex.

ὑπόπια. Hypopion.

Suggillatio.

In aulicos qui indignos promouent.

infamiae, utpote qui de hominibus ipsi flagitiosissimis in deos recepti sunt errore antiquorum & consensu tamen gentium. Secundum hæc Ciceronis uerba interiores aulici, id est, aures & oculi Regis, qui primos ordines sanctioris consilij ducunt: qui indignos homines suffragatione sua nonnunquam promouent, & primarijs sacerdotijs & magistratibus, alijsq; uirtutis præmijs ornatos nebulones colendos populo nonnunquam fremente Nemese præbuerunt: perpetuis notis faciem suam inuississe uidetur, memoriamq; nominis sui multiplici liuore atq; indelebili suggillasse. Quid enim ij in sese admisisse existimetur quibus excutienda dedit iuuenum præcordia princeps, si aut studio aut offensione aliqua ducti, præteritis & ingentis meriti & comperte integritatis uiri, aut inertissimos homines aut indignissimos, atque interdum non tam nobiles quam nothos ad rerum administracionem obtrudunt, diris omnibus cunctis hos illosq; prosequentes? (In quo quidem genere nonnulli pseudocatonnes perniciosissimi, qui bonis uiris fronte magis quam mente student) Nonne tot suggillata in facie gestare uideri possunt, quot huiusmodi non dico homines promouerunt, aut uirtute præditos facta Principi impostura suppresserunt: sed quot huiusmodi homines indigna facinora ediderunt, quotq; in Repub. errata grauiorum meliorumq; uirorū inopia contigerunt? Cuius dicti ratio Ciceronis uerbis reddi potest libro III. de Legibus: Ego autem, inquit, nobilium uita uictuq; mutato mores mutari ciuitatum puto: quò perniciosius de Repub. merentur uitiosi summi in ciuitatibus uiri, quòd non solum uitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in ciuitatem. Neque solum obsunt, quòd illi ipsi corrumpuntur, sed etiam corrumpunt, plusq; exemplo quam pecc

peccato nocent. Eorum aulicorum opera factum, ut omnem non modo succum & sanguinem, sed etiam colorem & speciem priscam amitteremus administrandæ reipublicæ, quam tamen propediem instauratum iri speramus, nisi hominum de se expectationem ij qui primos ordines ducunt, quoquo modo destituerint. Cæterum Lucæ XVIII. de malo iudice, Et si deum non timeo, nec hominem reuereor: tamen quia molesta est mihi hæc uidua, uindicabo illam, ne in nouissimo ueniens suggillet me, ὑπωπιᾶς ἡ μὲ: rectè ab interprete uersum, sed perperam à Lyrano enarratum. Oratores Græci hoc uerbo raro utuntur, quātum ego meminī, sed pro suggillatione λωβῶ dicunt, & προπληκισμῶν. Et suggillare ἐφουβρίζειν, καθυβρίζειν, λωβᾶσθαι. Huiusmodi tamen multa silētio prætereūda nobis sunt, quæ iam nisi ab indoctioribus ignorari non credimus.

Ex I.ultima, In ius uocati ut eant.

Ex promissione non uidetur eos stetisse. Sic quidem hic & in multis locis titulorum sequētium legitur. Sed stitisse fortasse legendum. Gellius lib. I. Indocti, inquit, ignorant stitisses uadimonium à Catone dictum, non stetisses: quoniam sisteretur uadimonium, non staretur. Apud Ciceronem tamen pro Quintio stetisse ubique legitur, fortasse eodem errore. Si stitisse legamus, uadimonium subintellegendum est, & homo enim & uadimonium sistitur.

Ex I.ij. Siquis cautionibus.

Si iudex uel alter ex litigatoribus morbo sontico impediatur, lex iubet idem iudicij esse diffusum. Politianus in Miscellan. cap. XLI. legendum existimat diffissum, sicq; in archetypis Florentinis legi affirmat. Diffindi enim non diffundi diem dicendum esse contendit Gellius lib. XII. cap. I. Sed enim ego homines cum considerabā, alterū fidei, alterum

Υπωπιᾶς ἡ μὲ

λωβῶ

προπληκισμῶν

suggillatio.
suggillare.

stitisse.

Diffusus dies.

Matrix.
Pictatium.
Leucoma.

busdam matrix, à quibusdam recentiorum pictatium. à
Græcis leucoma quasi album, & ληξιαρχικὸν γραμμα-
τῆϊον. Vnde apud Pollucem πρὸς ληξιαρχῶν legimus, ἐγ-
γεγραμμένοι ἐν τῷ λουκώματι.

Inl. Cum ij quibus. s. Sed & perso-
narum, De transactionibus.

Sequior.

Vtrum frugi uitæ sint quæ aliâs sufficere sibi possint: an
obsequioris, qui de alimentis pendeat.) Legi potest sequio-
ris, pro deterioris: qua dictione aliqui recentiorum usi sunt,
fit enim à secus, sequior. Hermolaus Barba. in Themist. usus
est. Vel legendum nequioris. Nequitia enim frugalitati op-
ponitur apud Ciceronem, & nequam frugi.

Nequam, &
nequitia.

Ex I. Veluti, eodem in titulo,
De edendo.

Δύτῃσιν.

Hæc uox iterum duas res significat. Altera est qua demō-
stratur tempus secundum, quod Græci dicunt.) Legendum ex
uestigijs antiquorum exemplarium, quod Græci δὲύτερον di-
cunt, id est, secundo, hoc est, secunda editione. Et paulò post:
Altera quæ ad sequentia quoq; tempora pertinet, quæ Græ-
cè.) Legendū quæ Græcè dicitur πάλιν, hoc est, rursus. Hoc
sensu edicti iterum edi iubebo, hoc est, altera editione, et ite-
rum, hoc est, rursus, quod significat iterum iterumq;.

πάλιν.

Ex I. prima, De ijs qui notan. infa.

In uiolatores
mandati & so-
cietatis.

Qui pro socio, tutelæ, mandati.) Huc pertinere uidetur
Ciceronis illud dictum pro Roscio Amerino: In priuatis
rebus si qui rem mandatam non modò malitiosius gessis-
set sui quæstus aut commodi causa, uerum etiam negligenti-
us: eum maiores summum admisisse de decus existimabant.

Mandati iudi-
cium.

Itaq; mandati constitutum est iudicium non minus tur-
pè quàm furti. Credo propterea quòd quibus in rebus ipsi
interesse non possumus, in ijs operæ nostræ uicaria fides
amic

amicorum supponitur: quam qui lædit, oppugnat omne com-
mune præsidium, & quantum in ipso est, disturbat uitæ so-
cietatem. Non enim possumus omnia per nos agere: alius est
in alia re magis utilis. Idcirco amicitia comparantur, ut
commune commodum mutuis officijs gubernetur. Ergo id-
circo turpis hæc culpa est, quòd duas res sanctissimas uio-
lat, amicitiam et fidem: nam neq; mandat quisquam ferè nisi
amico, neq; credit ei nisi quem fidelem putat. Et paulò post:
In rebus minoribus socium fallere turpissimū est, æqueq; tur-
pe atq; illud de quo antè dixi. neq; iniuria: propterea quòd
auxilium sibi se putat adiunxisse, qui cum altero rem commu-
nicauit. Ad cuius igitur fidem confugiet, cum per eius fidem
læditur cui se commiserit? Atq; ea sunt animaduertenda pec-
cata maximè quæ difficillimè præcauentur. Rectè esse ad alie-
nos possumus, intimi multa apertiora uideant necesse est: so-
cium cauere què possumus? quem etiam si metuimus, ius offi-
cij lædimus. Rectè igitur maiores eum qui socium sefellisset,
in uirorum bonorū numero haberi noluerunt. Idem pro Ro-
scio Comædo: Si qua enim sunt priuata iudicia summæ exi-
stimationis & penè dicam capitis, tria hæc sunt, fiducia, tu-
telæ, societatis. Aequè enim perfidiosum & nefarium est fi-
dem frangere, quæ continet uitam: et pupillum fraudare, qui
in tutelam peruenit: & socium fallere, qui se in negotio con-
iunxit. De fiducia nos alibi diximus.

Ex lege secunda.

Sed etsi eum exautorauerit, id est, insignia militaria detra-
xerit, infamem efficit.) Autorare obligare est: & autorati
milites, ac sacramento astricti, et quasi oberati, hoc est, ære
stipendiario obstricti ac iam non sui arbitrij. Cuius exempla
multa apud Liuium & alios. Vnde autoramentum. Cicero
in 1. Offic. Illiberales autem et sordidi quæstus mercenari-
orum

Autorare &
autorati.

Autoramen-
tum.

Exautorare.

ἀφαιρέσειν

ἀπεζωμίσειν

rum omnium quorum opera non quorum artes emun-
 tur. Est enim in illis ipsa merces autoramentum seruitutis.
 Tranquillus in Tyberio : Munus gladiatorium dedit pri-
 mum in foro , secundum in amphitheatro rudiarijs quibus-
 dam reuocatis autoramento centum milium. Inde exauto-
 rare, autoratum & astrictum dimittere, & abire sinere, &
 suo arbitrio reddere. Id quod citra ignominiam fieri potest,
 & fit hodie, quod quietare sacramentum dicimus lingua
 uernacula. L. iuius lib. v. i. i. Sine com meatu milites in paca-
 to, in hostico errent : immemores sacramenti licentia sola
 ubi uelint exaurentur. Infrequentia deserantur signa, neq;
 conueniatur ad edictum. Idem libro v. i. de bello Macedoni-
 co : Postero die concione aduocata de rebus ab se gestis cum
 differuisset, milites autoratos dimisit. Hi Græcè ἀφαιρέσειν
 ab Aristotele in tertio Politicōn dicuntur ab : alijs ἀφαιρέσειν
 τῶν ἐπιπέσειν : & aliter ἀπεζωμίσειν, id est, discincti. He-
 rod. τὸ τε Σεβήρης ὑπόδηγμα, ὃς τὸς Πόρτινακα ἀποκτά-
 ναντας ἀπέζωπερ, εἰσὶν δὲ αὐτῶν. id est, Exemplumq; Seueri su-
 bit eorum in mentem, qui eos exautorauit qui Pertinacem
 interemerant. Ignominiosæ autem exautorationis exemplū
 est apud Lampridium in Alexandro : Seueritatis autem, in-
 quit, tantæ fuit in milites, ut legiones integras exautoraue-
 rit, ex militibus Quirites appellans. Idem de exautorata le-
 gione apud Antiochiam, cum nihilominus fremerent, excla-
 mauit : Quirites, discedite atq; arma deponite. Mirando
 exemplo depositis armis, depositis etiam sagulis militari-
 bus, omnes non ad castra, sed ad diuersoria uaria recesserunt.
 Simile illud Lucani in v. V adite, meq; meis ad bella re-
 linquite satis: Inueniēt hæc arma manus. Et paulò post: Vos
 defecta senes exhaustaq; sanguine turba Cernetis nostros,
 iam plebs Romana, triūphos: id est, iam pagani et Quirites
 ex

ex militibus facti. Et rursus : Iam certè mihi bella geram,
 discedite castris, Tradite nostra uiris ignauis signa Qui-
 rites. Est etiam apud Herodianum in secundo circa finem,
 exautoratorum Prætorianorum exemplum. Tranquillus
 in Augusto : Legiones immodestè missionem postulantem,
 citra commoda emeritorum præmiorum exautorauit.
 Quanta autem fuerit seueritas castrensium apud Romanos,
 ex his uerbis Ciceronis pro Cluentio intelligi potest : Sta-
 tuerunt enim ita maiores nostri, ut si à multis esset flagi-
 tium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animad-
 uerteretur, ut metus uidelicet ad omnes, poena ad paucos
 perueniret. Quibus uerbis Cicero morem antiquum signi-
 ficat, quo more in decimum quemque militem sortitō
 animaduertebatur capitaliter : unde decimatas legiones le-
 gimus. Cæterum quos quassatos nunc dicimus, antiqui
 ere dirutos uocabant. Festus : Aere dirutum, inquit, mi-
 litem dicebant, cui stipendium ignominie causa non est
 datum, quod æs diruebatur in fiscum, non in militis sac-
 culum. Hoc uerbo Cicero facetissimè in Verrem usus est,
 Actione sexta : Dij faciant, ut rei militaris, ut belli mentio-
 nem facere audeas. Cognoscerentur enim omnia istius
 æra illa uetera, ut non solum in imperio, uerumetiam in
 stipendijs qualis fuerit, intelligatis. Renouabitur pri-
 ma illa militia, cum iste è foro abduci, non (ut ipse prædi-
 cat) perduci solebat. Aleatoris Placentini castra comme-
 morabuntur, in quibus cum frequens fuisset, tamen ære
 dirutus est. Id est, quamuis non esset emansor, sed frequens
 in castris aleatorijs, tamen ære dirutus est, id est, stipen-
 dia perdidit, alea scilicet omnia absumente. Idem in An-
 toniana x. i. i. Fraudator creditorum Trebellius, ho-
 mo dirutus diruptusq; Quintus Cælius. Id est, tum her-
 niosus,

Seueritas ca-
strensium.

Decimata le-
giones.

Sortitō in mili-
tes animadu-
ertebatur.

Quassati.
Ære diruti.

Diruptus.
Herniosus.

niosus, tū dissipato patrimonio expeculatus, atq; omni ere exhaustus. Lusit enim Cicero per paronomasiam disrupti, id est, herniosi & diruti. Siquidem ere diruti milites era non merebant, & quasi sine ere erant. Tales autem sunt quibus nihil reliqui esse dicimus, id est, quibus ad manticam res rediisse uulgari prouerbio dicitur. antiqui ad incitas redactos dicebant, uel etiam ad incitos si Isidoro credimus, id est ad ultimum inopiae. Quod prouerbiū à calculis lusorijs deductum est, qui loco cieri nequeunt.

Ad manticā res redijt.
Ad incitos redactus.

Ex lege Athletas.

Neq; themelici neq; sexustici.) Thymelici & xystici legendum nemo non nouit. Quamquam ego xustici ab Vlpiano scriptum esse censeo, ut Sullanus dicitur, quo Cicero ad Atticum utitur: & sullaturit, à Sylla deducta uocabula: & poluposus in lege Qui clauum, infra, de Aciliatio edicto. (Sic enim habent uetustissima exemplaria) & pyrrhicharius pro pyrrhicharius in lege Aut damnum, De poenis. Verum ut locus iste melius intelligatur, & quaedam alia etiam iuris loca, complectenda semel compendio quodam genera ludicrorum duxi, quibus antiqui Graeci ac Romani sunt usi. Theatricorum igitur artificum partim gymnici, partim scenici fuerunt: nam gladiaturam & agitatoriam satis erit perstringere. Scenici sunt qui scenicos agones exercent, qui & Musici agones & Dionysiaci dicuntur, quasi Libero patri dicati. Quare & homines ipsi scenici uno uerbo à Graecis Dionysiaci artifices dicuntur, autore Aristotele & Gellio libro decimo. In his sunt comædi, & tragædi, id est, fabularum actores, mimi, pantomimi, archimimi, ethologi, ethopœi: omnes uno nomine hypocrite, id est, alienæ personæ simulatores dicti: & eorū actio hypocrisis, id est, alienæ personæ simulatio Latine

Sullanus.
Sullaturire.

Poluposus.

Ludicrorum genera.

Gymnici.
Scenici.

Dionysiaci artifices.

Hypocrite.
Hypocrisis.

tinè histriones ludionesq; aut etiam ludij dicuntur. Mimi imitatores sunt. Pantomimi, omnium personarum imitatores effictoresq; Plinius in Panegyrico: Idem ergo populus ille scenici Imperatoris spectator & applausor, nunc in pantomimis quoq; aduersatur, & damnat effœminatas artes & indecora studio secula. Tranquillus in Caligula: Nestorem pantomimum etiam inter spectacula osculabatur. Archimimi, principes sunt histrionum. Tranquillus in Vespasiano: Fauo archimimus personam eius ferens, sustinensq; (ut est mos) facta ac dicta uiri, interrogantis palam procuratoribus quanti funus et pompa constaret, ut audiuit sestertium centies, exclamauit centum sibi sestertia darent, ac se uel in Tyberim proijcerent. Verba sunt histrionis significantis extremam Principis parsimoniam. Ethologi, morū sunt effictores affectuumq; cuiuscunq; personæ. Cicero lib. 11. de Oratore: Mimorum est enim ethologorum, si nimia est imitatio, sicut obscœnitas. Quibus uerbis Cicero nimiam in Oratore imitationem reprehendit, quasi mimicā non oratoriā. Hæc est enim huius generis, inquit, ut ita facta demonstras, ut mores eius de quo narres, ut sermo, ut uultus omnes exprimantur, ut his qui audiunt tam geri illa fieriq; uideantur. Ethologos Suda inter theatristas enumerat. Sunt & Ethopœi ijdem, ut opinor, atq; ethologi, id est histriones qui mores imitantur eius personæ quam sustinent, autore Suda. Vnde Ethopœia Quintil. li. 11. id est, morum alienorum imitatio. cuius exempla licet apud eundem uidere. Meminit et Priscian. in Præexercitamentis. Ethos autem, inquit Quintilianus, uno uerbo Latine dici non potest, hoc enim omnes mentis habitus continentur, à quo pictores quidam statuarij; Ethici dicti sunt, ut Polygnotus & alij nonnulli, in quorum operibus mores & sensus expressi cernebantur.

Histriones.
Ludiones.
Ludij.
Mimi.
Pantomimi.

Archimimi.

Ethologi.

Ethopœi.

Ethopœia.

Ethos.
Ethici statuarij.
Iconici pictores.

Iconica imagi-
nes.

Thymelici.
Citharædi.
Citharistæ.

Proscenium in
scena.

Orchestra.
Pulpitum.

Chironomi.

Maurica.
Leda.
Chironomia.

Huiusmodi enim artifices non modò iconicas imagines effingunt, id est, omnibus liniamentis ad exemplar expressas: sed etiam ethicas, id est, sensibus expressis propemodum spirantes. Sunt & inter scenicos thymelici, saltatores, chironomi. Thymelici sunt citharædi, citharistæ, psaltæ, lyristæ, tibicines. Citharædi qui & fidicines dicuntur, citharæ accinunt. Citharistæ citharam tantum pulsant, non etiam accinunt. Thymelici in orchestra actiones suas peragebant: Comici autem & Tragici actores (qui propriè scenici dicuntur) in scena, ut autor est Vitruuius. Propterea, inquit, apud Græcos thymelici à scenicis separantur. Erat enim in scena proscenium, id est, locus ante scenam porrectus, ubi pulpitum excitatum erat quò actores fabularum prodirent, ita ut scena altior esset pulpito, pulpitum autem altius orchestra: quæ ipsa locus erat saltantium, ob id orchestra dicta quasi saltatorium. Eodem errore thymelici apud Augustinum libro septimo de Ciuitate circa finem legitur, glossularijs ipsis ita lectitantibus. Conformationem uerò theatri ac omnium partium eius descriptionem scire cupientibus, Vitruuius ad eundem est lib. quinto de Architectura: tametsi non cuiusuis est hominis adire Corinthum, ut est in prouerbio, $\text{Ὀὐ πάντες ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἐδ' ὁ πλῆξ}$. Chironomi sunt gesticulatores, & Chironomia saltatio gesticulatrix: qualis est quam Mauricam uocamus. Iuuenalis: Chironomō Ledam molli saltante Batillo, Tuscia uestica non imperat. Leda autem Chironomica erat saltatio. Alioqui chironomia lex gestus à Quintiliano dicitur in primo: Ab heroicis ipsa temporibus orta, & à summis Græciæ uiris atque ab ipso etiam Socrate probata, à Platone quoque in numero ciuiliū posita uirtutum, à Chrysiippo in præceptis de liberorum educatione compositis non omiſſa.

omissa. Quam artem Oratori necessariam esse ipse idem late in undecimo docet. Hæc etiam Palæstra uocatur, & qui eam docent Palæstrici dicti sunt. Ab his enim præceptoribus motus gestusq; formantur, ut recta sint brachia, ne indoctæ rusticæ uè manus, ne status indecorus, ne qua in proferendis pedibus inscitia, ne caput oculiq; ab alia corporis parte dissideant. Quæ omnia antiqui ingenuis pueris & liberaliter educatis necessaria cognitu existimauerunt. Nostrate uulgus uno uerbo continentia hæc omnia significat. De hac intellexit Cicero primo de Oratore his uerbis: Sic censeo, neminem esse in Oratorum numero habendum, qui non sit omnibus his artibus, quæ sunt libro dignæ perpolitus: quibus ipsis si in dicendo non utimur, tamen apparet atq; extat utrum simus earum rudes, an didicerimus. Ut qui pila ludunt, non utuntur in ipsa lusione artificio proprio palæstræ, sed ipse motus indicat didicerint ne palæstram an nesciant. Et in Oratore perfectio: Ut enim, inquit, athletas nec multò secus gladiatores uidemus nihil nec uitando facere cautè, nec petendo uehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam: ut quicquid in his rebus fiat uiriliter ad pugnam, idem ad aspectum etiam sit uenustum: sic oratio nec plagam grauem facit, nisi petitio fuit apta: nec satis rectè declinat impetum, nisi etiam in cedendo quid deceat, intelligit. Propterea idem in Bruto de Phalereo loquens: Sed non tam armis, inquit, institutus quàm palæstra, itaq; delectabat magis Athenienses quàm inflammabat. Quinquàm hoc in loco palæstram pro luctatorum certamine accipi puto: hoc sensu, circo magis ac ludicris certaminibus Phalereum, quàm iusto ac uero prælio ac certamini uulnifico aptum fuisse: hoc est, concionibus magis & epidictico dicendi genere ualuisse,

Palæstra.
Palæstrici.

Palæstra.

Apalaetri.

Phonasci.

Phonascia.

Saltationis antiqua species.

Pyrrhicha & enoplia.

Pyrrhicharij.

Cordax.

Sicinnis.

Pyrrhichista satyrica.

Emmelia.

quam forensi & concitatore, ut ex sequentibus apparebit. Palaestra igitur decentiam illam significat, qua staturus, motus, flexusq; corporis, ac omnes omnino habitus venustatem quandam leporemq; praeseferunt: quam qui non didicerunt, ij apalaetri ab antiquis dicti sunt: ut apud eundem Ciceronem in Oratore perfecto: Itaq; qualis eorum motus quos apalaestros Graeci uocant, talis eorum mihi uidetur oratio, qui non claudunt numeris sententias. Itaq; Quintilianus in nono significare uolens orationem forensam, nec plane numerosam esse debere, qualis Panegyricus ille est nobilis Isocratis, nec rursus numeris uacare, ita inquit, Sicut enim quos palaestritas esse uolumus, tamen esse nolumus eos qui dicuntur apalaetri, & reliqua. Hodie autem huiusmodi institutores nulli sunt, id est, palaestritici: quemadmodum nec Phonascos habemus, id est, formandae uocis magistros, quales apud antiquos fuerunt, quorum ars Phonascia a Theophrasto dicitur. Qui tamen utriq; hodie non inutiles (ut opinor) essent ijs qui causas in foro agunt, aut quibus in magna hominum celebritate aliquando dicendum est. Saltationis antiquae species tres fuerunt, Pyrrhicha quae & enoplia a quibusdam dicitur, id est, armata: a quo pyrrhicharij uel purrhicharij dicti, in lege, Aut damnum, De poenis: ubi corrupte purrhicharij legitur. sunt enim pyrrhicharij qui a Graecis pyrrhichista dicuntur, hoc est saltatores armati. Cordax, saltatio est obscena & comica. Tertium genus saltationis Sicinnis appellatur, quae satyrica esse dicitur. Plinius libro septimo: Saltationem armatam Curetes docuere, pyrrhichen Pyrrhus. Est & alia quae emmelia dicitur, id est, pacata saltatio. Plato li. 11. de Legib. δύο δὴ τῶν ὀρχήσεων τῶν καλῶν εἶδη, τὸ μὲν πολεμικόν, πύρρῳ χίλω, τὸ δὲ εἰρημικόν.

κόρ, ἐμμέλιαρ ἐπονόμεοσαρ. Duo, inquit, saltationis honeste genera, unum quidem bellicum, quod pyrrhichen: alterum pacatum, quod emmeliam appellauerunt. De generibus saltationum multa Lucianus in capite περὶ ὀρχήσεως, id est, de saltatione. In gymniciis artificibus sunt athletae, qui & πυγῆ, id est, pugiles dicuntur: quod nomen & ad gallicinos pugnaces tranlatum est, cuius exempla sunt apud Columellam libro nono, quod genus & apud Graecos frequentabatur, ut idem Columella & Lucianus dialogo de gymnasijs docent. Pollux athletarum nomine gymnicos ὀρχηστῆρας intelligi uoluit. Hi autem sunt Πάλαιστῆραι, id est, luctatores: Δρομῆαι, id est, cursores: Πυγῆται, id est, pugilles Δισκοβόλοι, qui discum in sublime iaculantur: Ἀλτικοί, qui saltus pernicitate contendunt. Plautus de antiqua puerorum institutione loquens: Ante solem, inquit, exorientē nisi in palaestram ueneras gymnasiū, profectō haud mediocres poenas penderes. Ibi cursu, luctando, hasta, disco, pugillatu, saliendo sese exercebant magis quam scorto. Quod de institutione Graecorum intelligendum. Romani enim id genus exercitamentis non utebantur. Gymnici autem agones dicuntur, quia nudi athletae ijs ludis exercebantur. Plinius in septimo: Ludos gymnicos Lycaon in Arcadia primus inuenit. Inde gymnasia dicta, exercitationis loca: quae tria Athenis fuerunt, Lyceon, Academia, Cynosarges: quae tamen ipsa ab exercitatione corporum ad animorum postea traducta sunt. Vnde Academia pro Philosophorum schola ponitur. Cicero in Acad. Nam cum Speusippum sororis filium Plato philosophiae quasi haeredem reliquisset: duos item praestantissimos studio atq; doctrina Xenocratem Calcedonium & Aristotelem Stagiritē: qui erant cum Aristotele, Peripatetici dicti sunt, quia disputabant in ambulantes in Lyceo: illi aut

Athletae Gymnici Discoboli Haltici.

Gymnasia Lyceum Cynosarges Academia.

Peripatetici.

Cynosarges.

Ceroma.

Ceromatista.

Aphē.

ἄνοιτι.

Citra pulueris
tactum.
Ἀμαχί.
Ἀφί.Palæstra.
Palæstrita.
Palæstrici.

li autem qui Platonis instituto in Academia, quod est alterum gymnasium, coetus erant & sermones habere soliti ex loci uocabulo nomen habuerunt. Apud Cynosarges pueri nothi exercebantur, qui nec à patre nec à matre ciuitatis ius habebant, autore Suda. Luctaturi uerò antiqui ceromate, id est, oleo cerato perfundebantur. unde qui eos ungebant Ceromatistæ dicti. Aphē puluis dicitur, quo post unctiōnem inspergebantur, ut corpora ceromate et sudore lubrica mutuas luctantium prehensiones admitterent. Vnde prouerbum illud natum, Citra pulueris tactum: quod Græci ἀνοίτι dicunt, id est, ἄνω ἄνω, sine certamine: quod de ijs dicitur qui facile aliquid affecuti sunt, & citra sudorem, quod & citra puluerem dici potest. Plinius libro trigesimo quinto: Citra pulueris tactum, quod Græci uocant ἀνοίτι. Quidam tamen citra pulueris iactum legunt, quod Græci dicunt ἀμαχί, id est, citra pugnam. Puluis enim à pugnantibus excitari solet. Sed melius tactum legitur. Aphē enim tactus Græcè dicitur: quo nomine puluis ille inspersus significatur: quod Ouidius libro nono Metamorphoseōn expressit his uerbis de lucta Hercules & Acheloi loquens: Ille cauis hausto spargit me puluere palmis, Inq; uicem fuluæ tactu flauescit arena. De ratione autem ac modo huiusmodi institutorum, Lucianus multa dixit in tractatu de gymnasijs. Hoc autem genus luctæ palæstra dicitur, unde palæstritæ dicti qui eius sunt periti, & palæstrici. Quintilianus de palæstra illa loquens, de qua paulò antè diximus, cuius pars esse chironomia dicitur: Ne illos quidem, inquit, reprehendendos puto, qui paulum etiam palæstricis uacauerunt. Non de his loquor quibus pars uitæ in oleo, pars in uino consumitur: qui corporum cura mentem obruerunt. Hos enim abesse ab eo quem instituimus quàm longissimè

gissimè uelim: sed nomen est idem ijs à quibus gestus motusq; formantur. Idem libro duodecimo: Et ut palæstrici doctores illos quos numeros uocant, non idcirco discipulis tradunt, ut ijs omnibus quæ didicerint, in ipso luctandi certamine utantur (Plus enim pondere & firmitate & spiritu agitur) sed ut subsit copia illa ex qua unum aut alterum cuius se occasio dederit, efficiant. His uerbis Quintiliani satis apparet quid palæstra athletica à palæstra illa differat, quæ motus & flexus decentiam docet. Palæstræ tamen appellatio artem omnem athleticam complectitur: ut apud eundem libro secundo: Ut si quis, inquit, palæstræ peritis cum in aliquod gymnasium uenerit, expertus eorum omni modo corpus animumq; discernat cui quisq; certamini preparandus sit. Et rursus: Nanq; erit alius historiæ magis idoneus, alius compositus ad carmen, alius studio iuris, ut nonnulli rus fortasse mittendi. Sic discernet hæc dicendi magister quo modo palæstricus ille cursorum faciet, aut pugilem, aut luctatorem, aliud ue quid ex ijs quæ sunt sacrorum certaminum. Eodem pertinet illud Ciceronis supradictum de Demetrio Phalereo. At uerò Pugillatus quem Græci πυγίλιον appellant cæstibus exercebatur, quales à Vergilio libro quinto Aeneidos describuntur: In medium geminos immani corpore cæstus, & reliqua. Qui autem halmate, id est, saltu certabant, hi halteribus utebantur (sic enim uocabant plumbeas pilas massulas ue quibus utraq; manu se librabant, ut certius assilirent.) Iuuenalis: Et lassata manu ceciderunt brachia massa. Discoboli discum iaculabantur, id est, lapidem rotundum ac pertusum, ut inquit Ammonius. Quintilianus in secundo: Quid tam distortum & elaboratum, quàm est ille discobolos Myronis? Cursores pars Stadiodromi uocitati stadium percurrerant: pars Diaulodromi dromi

Pugillatus.

Halteres.

Discoboli.

Stadiodromi.

Diaulodromi.

Diaulus.

dromi dicti, cum ad metam peruenerant flectentes, eò rur-
sus recurrebant, unde cursum inierant. Diaulus enim di-
citur huiusmodi circumactus curriculi, id est, curriculum
duplum. Vitruuius libro quinto: In palæstris peristylia
quadrata siue oblonga ita sunt facienda, uti duorum stadio-
rum habeant ambulationis circuitionem, quam Græci uo-
cant diaulon. Erant & Dolichodromi qui sexties, ut qui-
dam putant, stadium curriculo obibant. Dolichus certè lon-
gissimus cursus dicebatur. Inter Athletas etiam erant qui
Acrochiristæ dicebantur, summis inter se manibus depu-
gnantes, nullo complexu hærentes, ut palæstritæ. Erant
& Pancratiastæ, qui manibus pedibusq; quasi omni ope
omnibusq; (ut dicitur) unguis connixi certabant, à Pan-
cratio, id est, huiusmodi certamine dicti, de quo latius di-
cendum cum locus occurrerit. Autor est Festus penta-
thlos Græcè dictos esse & Latine quinquertiones qui ge-
neribus quinque certarent, id est, lucta, pugillatu, cursu, sal-
tu, & pancratio. Et pentathlon Latine quinquertium di-
ctum, quod certamina quinque complectitur. Plinius libro
trigesimo quarto de Myrone, Fecit & canem discobolon
et Mineruam, Delphicos, pentathlos, pancratiastas. Xysti-
ci à xysto, id est, porticu dicti sunt, in qua per hyemem sub
tecto exercebantur. Tranquillus in Augusto: Nec tamen
eo minus xysticorum concertationes aut gladiatorum pu-
gnas seuerissimè semper exegit. Vitruuius libro sexto de
Græcanicis edificijs loquens: Xystos, inquit, Græca appel-
latione porticus ampla latitudine dicitur, in qua athletæ
per hyberna tempora exercentur. Nostri autem hypetras
ambulationes xysta appellant, quas Græci Παράδοπους
dicunt. Idem libro quinto de palæstrarum edificatione lo-
quens: Hæc autem porticus ἔβησθ' apud Græcos uocita-
tur,

Dolichodromi.
Dolichus.

Acrochirista.

Pancratiasta.

Pancratiatio.

Pentathli.
Quinquertio-
nes.

Pentathlon.

Quinquertium.

Xystici.

Xystos.

Hypetræ ambu-
lationes.

tur, quod athletæ per hyberna tempora tectis stadijs exer-
centur. Idem: Proximè autem xystum & duplicem porti-
cum designentur, hypetræ ambulationes quas Græci pa-
radromidas, nostri Xysta appellant, in quas per hyemem
ex xysto sereno cœlo athletæ prodeuntes exercentur. Xy-
stus igitur & Xystum significatione differunt, cum tamen
ambo Græcè sint idem, sed aliter Latine usurpata sunt. Pa-
læstræ autè, id est, ædificia exercendis et corporis & animi
uiribus accommodata, Græcorum consuetudinibus erant, Ro-
manorum non erant: apud quos Ephebia non erant, id
est, loca puberibus exercendis constructa, ut in illo Plau-
tino exemplo uidimus: nec etiam Exhedræ in quibus Phi-
losophi apud Græcos in palæstra sedentes disputabant, ut
docet Vitruuius. Quidam Sciamachos adiiciunt. Est autem
Sciamachia umbratilis pugna, ut Gellius transtulit. ad
quam Iuuenalis alludens dixit: Ad pugnam qui Rhetori-
ca descendit ab umbra. Umbratilis autem pugna propterea
dicebatur, uel quia quasi cum umbra sua, id est, nullo aduer-
sario depugnabant, ut Plato utitur in Apologia Socratis:
uel quia huiusmodi pugnae simulacra sub tecto fieri solita
erant, non ut uera pugna in sole & puluere. Hinc illud à
Cicerone libro tertio, de Legibus μεταφορικῶς dictum est,
Post à Theophrasto Phalereus ille Demetrius mirabiliter
doctrinam ex umbraculis eruditorum otioq; non modò in
solem atq; in puluerem, sed in ipsum discrimen aciemq; per-
duxit. Nam et mediocriter doctos magnos in Rep. uiros &
doctissimos homines non minus in Repub. uersatos multos
commemorare possumus. Qui uerò utraq; re excelleret, &
doctrinae studijs & regenda ciuitate princeps esset, quis fa-
cile præter hunc inueniri potest? Demetrius, inquit Cicero,
non modò contetiones illas disputatrices, et philosophicas in
scholis,

Παράδοπους
Xystum.

Ephebia.

Exhedra.

Sciamachia.

Umbratilis pu-
gna.

In solem &
puluere.

Demetrius.

Phalereus.

Umbratilis pugna.

Athletarum nictus.

scholis, & sub tecto quasi umbratili praelia exercuit, sed etiam in uerum iustumq; praelium descendit armis illis Philosophici studij instructus, id est, ad concertationes contentionesq; administrandae Reipublicae cuiusmodi multae in Democratia maximè existere solent, qualis erat Atheniensis Respublica, ubi Phalereus uitam egit. Plinius in octauo epistolarum: Nisi fortè uolumus scholasticas tibi atq; (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, cum arma, cum castra, deniq; cornua, tubas, sudorem, puluerem, soles, cogitamus. Id est, cum ea meditatur quae in Senatu & in luce forensi dicenda nobis sunt. Umbratilis pugna est hodie eorum lanistarum qui digladiandi artem profitentur. Qui cum omnes numeros petendi cedendiq; uulnera inferendi uitandiq; egregieq; tenere uideantur, aut etiam ubi punctim caesimq; ferendum, si quando in solem pulueremq; prodeundum sit: id est, ex illa proclusione ad uerum uulnificumq; discrimen ueniendum, animo pleriq; concidere uidentur, nec artis suae praceptorum meminisse. Enimvero athletae certo quidam uictu utebantur, & necessariò ad comparandas uires firmitatemq; corporis. Quintilianus libro duodecimo de ijs loquens, qui ignorantiae suae atq; inertiae patrocinales, nullam esse eloquentiam nisi naturalem dictitant, ita inquit: Contenti illi quidem promere animi uoluntatem, nihilq; accersiti & elaborati requirentes: quicquid huic sit adiectum, id esse affectionis & ambitiosae in loquendo iactantiae, remotum à ueritate, fictumq; ipsorum gratia uerborum, quibus solum natura sit officium tributum seruire sensibus. Sicut atletarum corpora etiam si ualidiora fiant exercitatione & lege quadam ciborum, non tamen esse naturalia, atq; ab illa specie quae sit concessa hominibus, abhorrere,

Huius

Huiusmodi uictum athleticum Aristoteles ἀνακοφᾶν *Anancophagia* appellat in Politicis, quasi cibi sumendi necessitatem. Panis quo utebatur coliphium dicebatur, ἀπὸ τῆς κώλης ἢ τῆς ἴφι, *Coliphium* id est, robore membrorum. Iuuenalis, Luctantur pauca, comedunt coliphia pauca: Vos lanam trahitis. Celsus libro 1111. Si malum, inquit, inueterauit, athletico uictu corpus firmandum est. Athleticum pro ualido & ad uires firmandas accommodato dixit. Quintilianus de scribendi exercitatione loquens, Quapropter historiae nonnunquam ueritas in aliqua exercendi styli parte ponenda est, & dialogorum libertate gestiendum. Ne carmine quidem ludere contrarium fuerit, sicut athletae remissa quibusdam temporibus ciborum atq; exercitationum certa necessitate, ocio & iucundioribus epulis reficiuntur. Vnde athletica habitudo *Athletica habitudo.* pro corpulenta & firma dicitur, quam Aristoteles ἀθλητικὴν ἕξιπ *Pugilicè aut athleticè ualere.* appellat. Inde apud Plautum pugilicè & athleticè ualere, pro optimè & firmissimè. De huiusmodi anancophagia loquens Apostolus prioris ad Corinthios 1x. ita inquit, πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιστὸς πάντα ἐγκρατεύεται. ἑκαῖνοι μὲν ἵνα φθαρτὸν σέφανον λάβωσιν, ὑμεῖς δὲ ἀφθαρτὸν. Qui locus transferri sic potuit, Omnis agone contendens in omnibus abstinēs esse didicit. Illi quidē ut corruptibilem coronā accipiant, uos autem ut immarcescibilem. Quo loco Apostolus elegāti metaphora usus est, quā semel susceptam ad extremū pertulit. Εγὼ τοίνυν οὕτω τρέχω ὡς ἐν ἀέρι, οὕτω πικτεύω ὡς ἐν ἀέρι δέρω, Ego uero sic curro quasi non temere: sic pugillor quasi non inaniter aërem cadens. Αλλ' ὑποστιάσω τὸ σῶμά μου ἢ διαλαγῶ, Sed diligēter obseruo corpus meū & seruiliter exerceo: id est, sed in isto corpori meo, & obnoxium mihi reddo acerbè omnia officia exigēdo. Sic enim hic locus à Suda *z* enarratur.

*Zocus Ap-
stoli enarratus.* enarratur. His autem uerbis Apostolus uitam nostram in-
stituendam esse docet ad exemplar athleticæ: Cum enim
paria nobis athleticis certamina obeunda sint, cautione
certè pari & obseruatione uictus simili nobis quoq; uten-
dum est. Scilicet ne corpus nostrum continentiae & seue-
rioris uitæ lacertos in delicias mutet, atque in imbelliam
uaneſcat licentioris uitæ. Interpretes uerò locum illum pa-
rum scitè transtulit, quare enarrator Lyranus non satis
Agitatores. intellexit. Agitatores dicti sunt aurigæ in curuli certami-
ne, & ludis Circensibus, quorum factiones erant ruffati, al-
bati, prasini, ueneti, à colore panni dicti, quibus Domi-
tianus duas addidit. Iuuenalis Satyra x i. Totam hodie
Romam circus capit, & fragor aurem Percutit, euentum
uiridis quo colligo panni. Plinius libro v i i i. epistol. de
Circensibus loquens, Quò magis miror tot milia uirorum,
tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insisten-
tes curribus homines uidere. Si tamen aut uelocitate equo-
rum, aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla:
nunc fauent panno, pannum amant, & si in ipso cursu
mediq; certamine hic color illuc, ille huc transferatur,
studium fauorq; transibit, & repente agitadores illos,
equos illos quos procul noscitant, quorum clamitant no-
mina, relinquet. Tanta autoritas, tanta gratia in una ui-
lissima tunica. Hæc ille de factionibus agitatorum loquens
in ludis Circensibus, quibus quisque fauebat obtreſtabat ue-
pro suo arbitrato. Tranquillus in Calig. Agitatori Cy-
thico comessatione quadam in Apophoretis uicies seſter-
Desultores. tium contulit. Erant & Desultores, qui duos equos abs-
que ephippijs agitantes, ex altero in alterum subinde mira
pernicitate desiliebant. Liuius, Quibus desultorum in mo-
dum binos trahentibus equos in recentem equum ex fesso
trans

transsultare mos erat inter acerrimam pugnam. Hos Aelia-
nus de aciebus instruendis ἀμφίπρωτος appellat de antisto-
mo phalange loquens: Valet autè hoc, inquit, instruendæ
aciei genus potissimum contra barbaros, qui loca Histro
amni uicina incolunt, quos Amphippos cognominant à
mutatione equorum: ex alijs enim in alios transsultare con-
sueuerunt. Abijs desultoria leuitas prouerbialiter dici-
tur. Ioannes Picus, Homo, inquit, uariæ ac multiformis
& desultoriæ naturæ animal. Desultoriam hominis na-
turam dixit quasi uersipellem, & subinde sese in aliam,
aliamq; formam mutantem, ut Proteum factitasse fabulan-
tur. A Martiano Capella hoc sumptum, qui leuitatem
desultoriam dixit, Leuitate, inquit, pernix desultoria ge-
stiebat. Vſus est etiam Apuleius in principio Asini sui.
Desultores ab alijs dicuntur quos Græci Celetes dicunt,
id est, equites non bigis aut quadrigis in certamine uten-
tes, sed equo uno insidentes, cuiusmodi certamen hodie
quoque nonnullis in locis celebratur. Tranquillus in Cæs.
Quadrigas bigasq;, & equos desultorios agitauerunt
nobilissimi iuuenes. Plinius lib. xxxiiii. Græci κελκτας
tantum dicebant in sacris uictores: postea uerò & qui
bigis uel quadrigis uicissent, unde & nostri currus nati
in his qui triumphassent. Eosdem celetas interdum Pli-
nius Celetizontas uocat participio Græco. Varro li-
bro ii. de Re rustica, Equiq; alij sunt idonei ad rem
militarem, alij ad uecturam, alij ad admissuram, alij ad
cursuram, alij ad prædam: non itidem sunt spectandi
atque habendi. Itaque peritus belli alios eligit atque
alit, ac docet, aliter quadrigarius ac desultor. Hoc uer-
bo uſus est Papinianus in lege, Apud Labeonem. in-
frà, De præscriptis uerbis. Gladiatorum genera retiarij, genera.
z z secut

ἀμφίπρωτος

Amphippi.

Desultoria le-
uitas.

Celetes.

Equi desulto-
rij.

Celetizontes.

Gladiatorum
genera.

secutores, mirmillones, hoplomachi, Thraces: quorum exempla apud autores crebra sunt. Horum autem magistri atque institutores Lanistæ dicebantur. Verum ut ad sensum Vlpiani prædicta accommodare possimus, adnotandum id quod Pollux lib. 111. de uocabulis rerum ad Commodum Caesarem scripsit, agonum quosdam Stephanitas & Phyllinas, qui sacri dicuntur, appellatos: quorum præmia in corona & frondibus erant. quosdam thematicos dictos quasi posititios, qui etiam Argyritæ dicebantur ab argenteo pecuniarioque premio. Demosthenes τὸς Δεπτήνους, Εἰ τὰ μέγιστος δὲ δόση ἐν πάντων τῶν χρόνων δωρεῖας τοῖς τῶν γυμνασίων ἀγῶνας νικῶσι τὸς Σεπαινίας. Quatuor autem in Græcia certamina sacra fuerunt, quos agonas appellant, nemeæa, pythia, isthmia, olympia. Inde hieronica dicuntur, qui in illis sacris certaminibus uicerant, quo modo Olympionica, qui in olympico. Tranquillus in Nerone, Ac ne cuius ulterius hieronicarum memoria, aut uestigium extaret usquam, subuerit & unco trahi in latrinas omnium statuas & imagines imperavit. Qui uero quatuor hæc obierant & uicerant, periodouictores dicti sunt, autore Festo. Ingentes autem honores habitos esse olim hieronicis testis est Vitruuius libro 1x. his uerbis, Nobilibus athleticis qui olympia, epythia, isthmia, nemeæa uicissent, Græcorum maiores ita magnos honores instituerunt, uti non modo in conuentu stantes cum palma & corona ferant laudes, sed etiam cum reuertantur in suas ciuitates cum uictoria, triumphantes quadrigis in moenia, & in patrias inuehantur, eque Reipublicæ perpetua uita constitutis uetigalibus fruuntur. Qui locus à Vitruuio ex Panegyrico Isocratis sumptus est. Tranquillus in Nerone, Reuersus è Græcia Neapolim albis equis introijt disiecta parte muri, ut mos hieronicarum est. Plin

Lanista.

Agones Stephanite & Phylline.

Argyrite. Thematici.

Certamina sacra.

Hieronica. Olympionica.

Periodouictor.

Plinius in lib. vii. de Pompeio loquens, Postea ad tot maria, & deinde solis ortus missus, hos retulit patriæ titulos, more sacris certaminibus uincientium. Neque enim ipsi coronantur, sed patrias suas coronant. Idem lib. xvi. de coronis frondeis loquens, Nouissimè, inquit, & in sacris certaminibus usurpatæ, in quibus hodieque non uictori dant, sed patriam ab eo coronari pronuntiat. Cicero pro Flacco, Quid si etiã occisus est à piratis homo nobilis Acinas olympioides? hoc est apud Græcos (quoniam de eorum grauitate dicimus) propè maius & gloriosius quàm Romæ triumphasse. Haftenus ille. Oleastri frondibus olympionica coronabantur. Plinius libro xv. Athenæ quoque uictores olea coronant. Græci uero oleastro olympiæ. Lucianus τὸν γυμνασίων autor est hieronicarum præmiũ fuisse olympiæ coronam ex oleastro: apud Isthmum ex pinu: in Nemeæa ex apio: in Pythijs mala ex fano Apollinis: Athenis uero in Panathenais oleum. Plinius de apio lib. xix. Honos ei in Achaia coronare uictores sacri certaminis Nemeæ. Iuuenalis, Atque apium Græci meruisse coronæ. Ex supradictis apparet quomodo intelligenda sit lex unica, De athleticis, libro x. Codicis. Cæterum musicis agonibus, id est, scenicis præerant critæ, id est, iudices, à quibus Critici poematum iudices dicti sunt, quales Aristarchus & Aristophanes grammatici fuerunt, de quibus Fabius libro x. Apollonius, inquit, in ordinem à grammaticis datum non uenit, quia Aristarchus atque Aristophanes poetarum iudices neminem sui temporis in numerum redegerunt. Et in primo, Iudicio quidam ita sunt seuerè usi ueteres grammatici, ut non uersus modo censoria quadam uirgula notare, & libros qui falsò uiderentur inscripti, tanquam subdititios summouere familia

Critici.

permiserint sibi: sed autores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero. Gymnicis agonibus præerant Brabeutæ, qui & Mastigonomi & Rhabduchi dicuntur à Græcis, autoribus Polluce & Suda: Latine designatores ab Vlpiano dicuntur. Legendum igitur hic, designatores quos Græci brabeutas appellant. sic enim in antiquo exemplari legimus literis pseudogræcis, ut ab imitate exaratis. Tranquillus in Nerone, Luctabatur assidue, nec aliter certamina gymnica Græcia tota spectauerat, quam brabeutarum more in stadio humi assidens, ac si qua paria longius recessissent, in medium manibus suis protrahens. Brabeutæ à uerbo brabeuo dicti sunt, quod constituere & arbitrari significat. Isocrates in Panegyrico, Ἐν μὲν γὰρ τῇ κληρώσει τῆν τύχην βραβεύειν, In sortitione enim fortunam omnia arbitrari & constituere. Inde brabium quod & brauium dicitur, præmiū Hieronicarū, hoc est, corona: ut apud Apostolum ad Corinthios, Omnes quidem currunt, unus uero brabium capit, πάντες μὲν βέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον. Athlothetæ etiā in gymnicis ludis dicti, ut agonothetæ in musicis, hoc est, curatores constitutoresq; certaminum, ijdem scilicet qui brabeutæ. Archadius in lege ultima, De muneribus & honoribus, Mastigophori quoq; , qui agonothetas in sacris certaminibus comitantur. Quo in loco anothetas corruptè in uulgatis exemplaribus legitur. Agonothetæ & athlothetæ Decemuiri erant sacris certaminibus præpositi, ut inquit Pollux. Eorum autem uiatores mastigophori dicuntur à flagris quæ gestabant, quasi flagriferi. Videamus cur designatores dicti sint Latine, quos Græci βραβεύτας appellant, Designare (inquit Donatus in Adel.) est rem nouam facere in utranq; partem, id est, & bonam & malam. Et desig

Brabeuta.
Mastigonomi.
Rhabduchi.

Brabium.

βραβεῖον.
Athlothetæ.
Agonothetæ.

Mastigophori.

Designatores.

Designare.

designata, rectè & præuè facta dicebantur. Inde illud Terentianum, Nam illa quæ facta sunt omitto, modò quid designauit? fores effregit, atque in ædes irruit alienas. Nam & designatores, inquit, dicti qui ludis funebribus præfunt: credo ob eam causam, quòd in ipsis ludis multa fiant noua & spectanda, ut turba retineatur. Idem, Puto autem designationem, contractionem, conductionemq; populi in unum intelligi. Hoc enim contingit ei, qui aliquo flagitio populi in se oculos, oraq; conuertit, & spectaculo est uulgo: quemadmodum designatores, qui ludis funebribus multitudinem retinent. Apuleius lib. viii. de Asino, Infit uaticinatione clamosa confictio mendacio semetipsum incessere atque criminari, quasi contra fas sanctæ religionis designasset aliquid. insuper iustas poenas noxiij facinoris ipse de suis manibus exposcere. Idem libro x. Post dies plusculos ibidem designatum scelestum & nefarium facinus memini. Horatius, Quid non ebrietas designat? operata recludit: Spes iubet esse ratas: ad prælia trudit inermem. designat, τί ἢ μεθὴν ἢ καινότημα, Designare etiam est ἀποδεικνύειν ἢ παρασκευάζειν ἢ ποιῆν. Cicero in i. de Natura Deorum, Anaxagoras primus omnium rerum descriptionem & mundum, mentis infinite ui ac ratione designari ac confici uoluit. Idem alibi, Non intelligēs cœlum mūdi esse partem, quam alio loco ipse designauerit Deum. id est, ὅν ἀπόδειξε ἢ ἐποίησε θεόν, & designatio ἀπόδειξις ἢ παρασκευὴ ἢ ποιήσις. Idem Cicero in eodem, Requiro ministros, machinas, omnem totius orbis designationem atq; apparatus. Et de diuinatione quodā loco, Neq; enim ignorant dii, quæ ab ipsis designata sunt: hoc est, ἀποδεικνύμενα ἢ παρασκευασμένα, uel potius eo in loco προωρισμένα ponitur, quæ uulgò prædestinata dicuntur.

z *

de signis

de signis enim rerum futurarū ibi loquitur. Designati autem consules uel praetores, sunt ἀναδεικνύμενοι & ἀποδεικνύμενοι. Sunt qui designatores esse putent (recte nostra quidem sententia) eos qui constituendae funebri pompae, aut etiam cuicumque praesunt, unicuique incedendi locum, ordinemq; praescribentes, simili fere munere eorum qui Romae magistri caerimoniarum uocantur. Cuius significationis exemplum inuenimus apud Plautum, qui designatores ludorum scenicorum uocat his uerbis in prologo Pcenuli, Nī ue licetor uerbum aut uirgæ mutiant, neu designator praeteriens obambulet, neu sessum ducat, dum histrio in scena siet. Propterea Vlpianus brabeutas non iudices, & agonothetas intellexisse uidetur, ut Tranquillus in loco suprascripto: sed Mastigonomos & Rhabduchos, qui uirgas gestantes spectatores (ut fit) in officio continent in spectaculis, praesertim eum ipsi inter ministeria nominentur. Sūdas tamen rhabduchos, id est, uirgas gestantes, etiam pro iudicibus intelligi uoluit, ut fortasse designatores utrunq; munus obire solitos existimare possimus, iudicandi arbitrandiq; ludorum rationem, & spectatoribus moderandi uirgarum terriculo. Verumenimvero quod paulo antè in fine legis secundae dicitur, omnes in scenam propter praemium descendentes famosos esse, mirari quisquam iure possit quomodo intelligendum sit: an quod in scenam ambitiosa ostentatione prodeuntes infames non sint? Augustinus libro 11. de Ciuitate Dei, docet artem omnem scenicam probrosam Romae fuisse, atq; etiam omnes scenicos Censoria nota tribu moueri solitos: apud Graecos uerò etiam in honore, nec eo quidem paruo habitos. Liuius tribu moueri solitos esse ait libro v 11. ab urbe condita circa principium. Nos certè hunc locum in compendio

Magistri caerimoniarum.

Ραβδῶχοι.

pendio iuris ciuilib, quod est Romae in bibliotheca Pontificis per indicis seriem ordine alphabeti sermone Graeco compositum, in hac uerba legimus, ὅτι πάντες οἱ διὰ πόρον εἰς ἀγῶνα κατιόντες ἄτιμοί εἰσι, καὶ οἱ διὰ φιλοτιμίαν ἐπὶ σικωῆς ποιοῦντες. ἐκ ἐστὶ δὲ παιγνικὴ τέχνη ἢ τῶν ἀθλητῶν, καὶ τῶν ἄλλως ὑπεργούτων ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀγῶσι. Quod omnes qui quaestus gratia in certamen descendunt, infames sunt, simul qui in scenam per ambitionem prodeunt. Verum ludicra athletica ars non est, nec eorum qui quouis modo sacris certaminibus subseruiūt. Haec igitur semel de ludis & agonibus antiquorū dicta sint, non modo ad hunc locum pertinentia, sed & alia multa, & Pandectarum, & Codicis Iustiniani. Quibus tamē & alia addemus, si quando locorum interpretandorum ratio id tulerit.

Ex I. Non debet, in titulo, De dolo malo.

Sed nec humili aduersus eum qui dignitate excellit debet dari, ut puta plebeio aduersus Consularē praepcepta auctoritatis.) Praepcepta, inquit Accursius, id est, pra alij accepta. Ego uerò non praepcepta sed recepta legendum affirmauerim, ea coniectura ductus, quod nemo unquam Latinus aliter locutus est. Receptum enim id dicitur, quod a plerisq; prudentium approbatum est. Fabius in primo, Caedi uerò discipulos quanquam & receptum sit, & Chrysippus non improbet, minimè uelim. Et libro 11. Libera enim uel contra receptas persuasiones rationem sequenti sententia est. Et rursus in undecimo de Chironomia oratoria loquens, Auerso pollice demonstrare aliquid receptum magis puto, quam oratori decorum dicitur. et ab eodem, In mores aliquid receptū esse, pro eo quod Graeci dicunt εἰς τὸν βίον παρεισῆχθαι. Inde recipere pro approbare.

Ius moribus re-
ceptum & in
mores.

bare. Idem libro VIII. de Metonymia loquens, Ex eo quod continetur, inquit, usus recepit bene moratas urbes, & poculum epotum, seculum felix. Inde ius moribus receptum, ut alibi diximus.

Ex lege prima, De minoribus.

Et ideo hodie in hanc usque aetatem adolescentes curatorum auxilio reguntur, nec ante rei suae administratio eis committitur.) Hunc locum Accursius ita intelligendum putavit, duntaxat ut gestum ab adolescentibus ratum sit. non enim cogi adultos curatorem accipere, ut libro I. Instit. cauetur in titulo, De curato. Ego autem in hoc loco haerere soleo, moucorque testimonio Capitolini, qui in Marco Philosopho (qui diuus Marcus uocitari in iure solet) ita inquit, Praetorem tutelarum primus fecit, cum ante tutores à Consulibus poscerentur. De curatoribus uero cum ante non nisi lege Lectoria, uel propter lasciuiam, uel propter dementiam darentur, ita instituit, ut omnes adulti curatores acciperent non redditis causis.

Ex lege tertia, in §. Minorem. eodem in titulo, de bisexto.

Nam id biduum pro uno die habetur, & posterior dies Calend. intercalatur.) Id est, ut inquit Accursius, de medio tollitur, ut pro die non computetur. Intercalare interserere est, si Macrobio credimus: & mensis Februarius intercalaris ob hoc dicitur, quod ei dies unus interseritur: diesque ipse institutus intercalaris Latine dicitur, & Graece ἐμβολισμός, atque etiam ἐμβολισμῶν eadem ratione, & ἐμβολισμὸς intercalatio. Quanquam apud antiquos praesertim Graecos non eadem ratio intercalationis erat: id quod Libanius docet in argumento orationis Demosthenis, quae κατ' Ἀνδροτίων & inscribitur, & apud nos Macrobius.

Intercalare.
Intercalarius
mensis.

Embolicos.

erobius. apud eos enim & dies & menses non intercalares dicti sunt, sed exhaeresimi, id est, exemptiles: propterea sic dicti, quod ex mense eximi solebant, ut annus cum solis ac lunae ratione congrueret. Cicero in Verrem, act. III. Consuetudo Siculorum est caterorumque Graecorum, quod suos dies mensesque congruere uolunt cum solis lunaeque ratione, ut nonnunquam si quid discrepet, eximant unum aliquem diem, aut summum biduum ex mense quos illi exhaeresimos dies nominant. Intercalare igitur, interponere est & inserere, quod Graeci ἐμβάλλειν dicunt, & παρεμβάλλειν. Vnde quod Elianus de aciebus instruendis παρεμβολίην appellat, Theodorus eius interpret intercalationem dixit. Est autem huiusmodi intercalatio in re militari, cum inserimus per directum interuallis praepositorum militum aliquos ex ijs quos postponi placuerat. Sensus est autem in hoc loco, etiam si bisextili anno & intercalari die natus est minor, id est, sexto Calendas Martij, qui dies est quartus, & uicesimus Februarij, nihilominus maiorem censi anno quinto & uicesimo eodem die & momento. quippe sextus dies Calendarum pro uno die cedit. Posterior enim dies Calendarum intercalatur, id est, posterior dies bidui (quod biduum pro sexto die Calendarum cedit) intercalari inserique fingitur, non prior, sicque cum priore in unum diem confundi. Male igitur Accursius & inscite intercalare de medio tollere interpretatus est, cum sit non eximere, sed inserere interponereque. Proinde nec sensum huius loci satis affecutus esse uidetur.

Exhaeresimi
dies.

Εμβάλλειν.
Παρεμβάλλειν.
Παρεμβολή, &
Intercalatio.

Ex lege Minor, eodem titulo.

Dum ea quae pro causa sunt dicta non allegat.) Accursius hunc locum quadrupliciter interpretatur, & in eodem tamen luto, ut aiunt, haerere mihi uidetur. Ego uero inuersum

sum textum arbitror: qui si rectè legatur, dilucidus apparebit, hoc modo, Dum ea quæ pro causa sunt, nō dicta allegat: id est, dum omiſſa esse causatur ea quæ causæ cōductura erāt. Accursius uerò quæcunq; textum arripuit, tuendū ad extremū arbitratur, etiā pugnante loquēdi cōsuetudine, ut cum dicta pro dicēda ab Vlpiano usurpatum esse credi sibi uoluit, & alibi præstitum pro præstandum. Cum interim multa cōminiscēdo tam sœde sese implicet in huiusmodi mendis, quàm mus in pice solet, ut Græci in pro-
Allegare. uerbio dicunt. Cæterū allegare pro in medium asferre, & uoce nūcupare, uerbū est post Ciceronē (ut opinor) receptum. Quintilianus de exordio loquēs, Nam tum dignitas eius allegatur, tum cōmendatur infirmitas. Idē, Sed si laudem eius ad utilitatē nostræ causæ cōiunxerimus, ut allegemus pro honestis dignitatē illi suā, pro humilibus iustitiam. Trāquillus in Aug. Cum Lectorus adolescēs in deprecāda grauiore adulterij pœna, præter etatē atq; natales patri-
Proferre. cij generis, hoc quoq; patribus conscriptis allegaret, se esse possessorem, ac ueluti ædituum soli, quod diuus Augustus nascēs attigisset. Plinius Proculo, Adhibes preces, allegas exemplū. hoc Cicero nō allegare, sed proferre appellat, ut lib. de Inuentione post. Oportebit eum qui sibi ut ignoscatur, postulabit, maiorū suorū beneficia, si qua extabunt, proferre: sua etiā si poterit beneficia commemorare. Idem, Deinde cæteros proferre oportebit, quibus maiora delicta cōcessa sunt. Quod ex more Græcorum translatum est, qui
 τωροφέρειν d dicūt, hoc est, προτένεαδ, τωροβάλλεαδ δικαιολογείαδ. Quare & in iudicio prolata dici possunt τὰ δικαιολογήματα. Et allegare citareq; leges, est Ciceroni proferre, ut in eodem libro, Deinde postulabit ut legem qua lege fecerit, proferat. Et pro Sylla, Multa mea in se,
 nonnul

nonnulla etiam sua in me proferebat officia. In Philip. 11. Quid prandiorum apparatus? quid furiosam uinolentiam tuam proferam? Plinius ad Traianum utroq; eodem in loco usus est, de Archippo Philosopho: Ille nihil proferebat, quo restitutum se doceret, allegabat tamen pro restitutione libellū à se Domitiano datum. Prætendere autem, est
Prætendere. causari, τωροφασίθεσθαι, σικίωθεσθαι. Cicero in Vati. Tu qui te Pythagoricum soles dicere, & hominis doctissimi nomen tuis immanibus, ac barbaris moribus prætere-
 Quintilianus de falsis Philosophis, Sed uultū & tristitiā, & dissentientē à cæteris habitū pessimis moribus præte-
 debant. Lilius in 111. Appius decreto præfatus, quàm libertati fauerit, eam ipsam legem declarare, quam Virginij amici postulationi suæ prætebant, hoc est, obtendant. *Obtendere.*
 Quintilianus, Hi sunt enim qui suæ imbecillitati sanitatis appellationem, quæ est maximè contraria, obtendant, & obtētus τωροφασίς: τωροσχίμα, prætextus, color. Allegare autē Ciceroni est summittere, & deprecatores mittere, ut in Prætu. urbana, Petit à me Rabonius, & amicos allegat. Facile impetrat. Et allegatio in eadem, Cum sibi omnes ad
Allegatio. istum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos uiderent. Id est, amicorum intercessionem τωροφίλων ὑπερευτεύξας. Idem in eundem Verrem, O' dij immortales, quanta iste cupiditate, quibus legationibus illam sibi legationem expugnauit? τωροίαισ παραγγελίαισ. Multa sunt huiusmodi uerba uocabulaq; quæ post Ciceronem in usum frequentem recepta sunt, ut quidem ipse arbitror. Quorum quædam hic enumerabo, quæ in mentem mihi uenerunt. Sugillare, pro pudorem & existima-
Sugillare. tionem ledere. Vlpianus, Si famosa actio non sit, uel pudorem non sugillet. Et suggillatio maiestatis Plinio lib. VII.
 λωβή

λωβὴ προσηλακισμὸς. quo etiā uerbo Valerius saepe usus est. Et Liuius lib. IIII. Viros domi militiaeq; spectatos, primis annis sugillatos, repulsos, risui patribus fuisse: καθυβρισμένους, λελωβημένους, ἐφουβρισμένους, περιεωσμένους. Cicero ad Atticum libro I. Aut filius ita se gerit, ut eius consulatus, non consulatus sit, sed Magni nostri ὑπώπιον.

Incessere. Græcè dixit, quod Plinius sugillatum saepe uocat. Incessere, pro laceessere, insectari, molestiam exhibere, conturbare: nunc datiuo, nunc accusatiuo iunctū. Liuius, Tanta cura patres incessit, ut pariter eā susceptā neglectamq; timeret. Idem timor incessit Liuiū, ne auxiliares circumuenirentur. φόβος ἐνεσκηψεν λιβίω. Sallustius, Mulieribus insolitus timor incesserat. Ut Vergilius, Regibus incessit regnandi dira libido. Quintilianus de Seneca, Sed potioribus præferri eum non sinebā, quos ille destiterat incessere. λόγος βάλειν, προσηλακίζειν. Exprobrare ἐλέγχειν, cum re fit exprobratio, nō uerbis. ut Seneca, Non te secunditatis tuæ, quæ exprobraret atate, puduit, τῆς τῆρ ἡλικίας ἐξελεγχόσης. Liberi enim grādiore coarguūt matrē nō esse iuuenē. Sic Plinius iunior, sic Tacitus, sic Trāquillus usi sunt. Cicero coarguere et arguere id uocat: Pro Sylla, Illū multorū literæ, ac nuntij coarguerāt. Pro Rabyr. Non intelligis quos uiros mortuos summi sceleris arguas? Dicitur et ab eodē refutare, et refellere ut in lib. de finibus, Ita enim uiuunt quidā, ut corū uita refellatur oratio. Prætexere pro obtēdere προφασίζεσθαι, colorē quærere. Vergilius, Nō tamē Anna nouis prætexere funera sacris Germanā credit.

Prouocare. Et prætextū pro obtētu. Prouocare pro uincere. Quintilianus in X. Elegia Græcos quoq; prouocamus. Plinius lib. XXIII. Accessit ars picturæ, et aurū argentumq; celando carius fecimus. Didicit homo naturam prouocare.

Quo

Quo modo intelligi potest illud Lucani in nono, Cogit tantos tolerare labores Summa ducis uirtus, qui nuda susus arena Excubat, atque omni fortunam prouocat hora. Facere ad stomachum, et similia. Martialis in Xenijs, Prætereas, si quid non facit ad stomachum. Dioscor. ποῖν δὲ πρὸς ἐπιληπτικούς. Quintilianus in X. Nec uersicolore illam, qua Demetrius utebatur, uestem bene ad forensē puluerem facere: id est, accommodatam esse. Seneca de Tranquil. uite, Quorundam parum idonea est uerecundia rebus ciuilibus, quæ promptam frontem desiderant. Quorundam contumacia non facit ad aulam. Id est, incommoda est et inepta. Auspicari pro incipere et aggredi, utique Plinius, Tranquillus, Seneca utuntur, et Liuius ut opinor quodam loco, pro quo Græci κατὰρχεσθαι, ὀρμᾶσθαι, ἐνάρχεσθαι, ἐπιβάλλεσθαι, ἐξάρχειν, ἐνίστεσθαι dicunt. Nusquam Cicero in ea significatione. Appetere pro instare, aduentare. Liuius, Iam nox appetebat, cum Thraces praelio decedunt. Curtius libro IX. Et fatum iam, cuius inuitabilis fors est, appetebat. Cæsar libro V I. Gal. Iamq; dies appetebat septimus, quem ad diem ad impedimentū Cæsar reuertī statuerat. Nusquam autem Cicero quod meminere usus est. Tolerare pro ἀποσῆναι, et uitam quoquo modo agere, et per inopiam traducere et prorogare Cæsar non semel dixit, ut libro I I. de bello ciuili, Libenter etiam ex perfugis agnoscebamus equos eorum tolerari: reliqua uerò iumenta interiisse. Et rursus, Erat summa inopia, adeo ut folijs ex arboribus strictis, et teneris arborum radicibus contusis equos alerent, et cogerentur ijs rationibus equitatum tolerare. Id est, in summa pabuli inopia alere, ἐστενωμένως θρέψαι. Tacitus, Multos militia, quosdam exercendis agris tolerare uitam.

uitam. Hoc est, διακαρτερεῖν ἑαυτὸς πονήρως ἀπαλλάττειν. Terētius lana ac tela uictum queritans dixit, συλλεγομένη τὸν βίον, τυχόντως τὸν βίον περιζόμενῃ, ὅπως δύναιτο οὐ διαζῶσα, uel τὸν βίον ἐργαζόμενῃ. Columella libro VII. Pinguis & cāpestris situs proceras oues tolerat, gracilis & collinus quadratas. Διακαρτερεῖν, Plinius libr. VII. pro uno spiritu currere dixit, Nunc quidem in circo cētum sexaginta passus tolerare nō ignoramus. ἀπνευσὶ τρέχειν, uel quod illi dicunt, πρὸς τὸν δρόμον καρτερεῖν, uel ἐν τῷ τρέχειν καρτερεῖν. unde & ἀποκαρτεροῦντες dicti, qui in ediam ad exitum usque tolerant. Quintilianus in VIII. Αποκαρτέρησιρ luxuriosus simulauit. Vnde ille apocarteros apud Ciceronē lib. I. Tuscul. Imputare pro exprobrare & prēmium reposcere. Tacitus lib. Vnde uices. Reip. haud dubie intererat Vitellium uinci. Sed imputare perfidiam nō possunt, qui Vitellium Vespasiano prodidere, cum à Galba desciuissent. Id est, speciose non possunt à Vespasiano gratiam reposcere perfidiae suae. Idem lib. X. V. Non tamen quisquam in modum concionis, aut ἐ suggestu locutus: neque enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius aderat, non compescere ruentes ausus. Id est, nondum erat quisquā in locum Galbae designatus aut destinatus imperio, à quo inire gratiam uideretur ob defectionem à Galba, οὐπω γὰρ ἦν ὅτινι ἐνδλείκνασθαι δύναιτο ἄρ. Tranquillus in Tyber. Mirū Agrippinā pādatariam relegauit. cōiuciantiq; oculū per Centurionē uerberibus excusit. Imputauit etiā quòd non laqueo strangulatū in Gemonias abiecerat. Idē in Nerone, Cūm quidā crimen ultro fateretur: nonnulli etiam imputarent, tanquam aliter illi non possent, nisi morte succurrere, decorato flagitijs omnibus. Plinius lib. undetrices. Stertinius imputauit principibus quòd quin-

genis

genis sestertijs contentus esset, χαρίσασθαι ἔφη. Sic Plinius iunior in Panegyrico; Imputanti similis, ἀπολογιζόμενω ἰοικώς. Breuiare etiam Cicero non utitur, quod meminere, Breuiare. quo Quintilianus saepe usus est. Figurare uerbo rarissime usus est, eiusq; compositis. Renuntiare pro nuntium renuntiare, & salutem ultimū dicere, Cicero nunquam dixit. Quintilianus in decimo: Mea quidem sententia ciuilibus officijs renuntiabit. Imponere pro fallere. Visere pro uidere, quo Liuius & Plinij duo usi sunt, & alij: seu pro ad uidendum adire, uel uidere cupere, ut in Verrem de simulacro Dianae: Colebatur à ciuibus, ab aduenis uisebatur. Alibi: Propter hoc unum uisuntur Thespiæ, hoc est, ἰσοροῦνται. Et uisendus. Idem: Nihil Syracusis quod magis uidendum putaretur. Subscribere pro fauere, & astipulari & assentiri, Cicero non usus est. Celsus de Asclepiade loquens: Vltioribus diebus cubantis etiam luxurie subscripsit, primus uerò tortoris uicem exhibuit. Marcellus in lege: Non aliter, supra, De adoptionibus. Non aliter enim uoluntati eius, qui arrogare pupillum uolet, etiam si causam eius ob alia probauerit, subscribendum erit, συγκαταδέσειορ. Traianus ad Plinium: Tuo tamen desiderio subscripsi. Columella: Quòd si uoto fortuna subscribet, agrum habebimus salubri cœlo. Liuius libro decimo ab Vrbe: Subscripsit orationi eius Consul. Id est, fauit, adiuuit. Et subscriptio, approbatio, astipulatio, ut Græcè ὑπογραφή. Subscribere uerò cum accusatiuo est causam sententiae testari & addere. Cicero pro Cluentio: Video igitur Iudices, animaduertisse Censores in Iudices quosdam illius iudicij Iuniani, cū istam ipsam causam subscriberent. Idem: Nam hæc quidem quæ de iudicio corrupto subscripserunt, quis est qui ab illis satis cognita, & diligenter iudicata arbitretur? In Mar-

A

cum

subscriptio.

subscriptor.

Patronus.
Aduocatus.
Procurator.
Cognitor.

Despondere
animum.

Faceffere.

Fragrare.

cum Aquilium, & in T. Guttam uideo esse subscriptum. Et subscriptio pro censura. Idem: Ne subscriptio censoria, non minus calamitatis ciuibus, quam proscripio acerbissima possit afferre. Subscriptores etiam erant aduocati, & adiutores patronorum in causis: qui etiam tanquam custodes patronorum adhibebantur, ne corrupti praecaricarentur. Qui defendit alterum (inquit Asconius) aut patronus dicitur, si Orator est: aut aduocatus, si aut ius suggerit, aut praesentiam suam commodat amico: aut procurator si negotium suscipit: aut cognitor, si praesentis causam nouit, & sic tuctur ut suam. Cicero in Diuinatione: Ac uenit paratus cum subscriptoribus exercitatis & disertis. Est tamen hoc aliquid, etsi non est satis omnibus enim rebus is, qui princeps in agendo est, ornatissimus & paratissimus esse debet. Subscribere etiam est iudicium dictare, quasiq; dicam scribere, ut Cicero loquitur. Plinius libro quinto Epistolarum: Post hoc ille cum caeteris subscripsit Centumuirale iudicium, mecum non subscripsit, Appetebat dies iudicij. cohæredes mei componere rem cupiebant. Idem: Scis te non subscripsisse mecum, & iam biennium transisse, omniaq; me usu cepisse. Despondere animum apud Ciceronem (ut opinor) nusquam legitur, pro eo quod Graeci dicunt ἀπεγνωστός ἔχειν, δεινὰ ἔχειν, ἀπονενομημένος πρὸς τὸ ζῆν διακινῆσαι, hoc est, deplorata spe uitæ esse, tadio lucis affectum esse. Plautus in Meneb. Pater eius postquam perdidit puerum, animum despondit. τὸ βιώσασθαι ἀπέγνω. ἀλλὰ ἔπειτα ἤρχετο. Idem alibi: Quæso hercle animum ne desponde. Utuntur Varro, Lilius, & Columella. Faceffere pro concedere & abire, quo Terentius & Lilius usi sunt, puto Ciceronem non usum, uel rarissimè. Fragrare non memini apud eundem me legisse, cum apud Vergiliū legatur: Redolentq; thymo fragrantia mella.

Redolentq; thymo fragrantia mella. Non quiritari aut quiritari pro σχετλιαζέειν, & πῶσι ἀσπῆ, quo & Varro, & Plinius iunior, & Quintilianus usi sunt. Apud Liliū lib. 1 x. de bello Maced. quiritari legitur: Ne uox queritantis audiretur. Et libro x. Si comploratione nocturna excitus mihi queritanti interuenisset. Cādidus apud omnes ferè præter Ciceronem, est qui à Graecis ἀγνώμων, ἐπιφθόνος, χρησός, ὕγιος τὴν γνώμην, & ἀφελὴς dicitur. At Cicero Græcè maluit dicere ad Atticum scribens: Illud de histrionis gestu tu coeleste suspicaris: ego ἀφελῶς scripsi. Sunt & permulta quibus uti uel noluit, uel non ausus est, ut refragari uerbo, quo tamen Lilius usus est, pro ἀτι πράττειν ἢ ἀτι πῶσι ἀσπῆ. Et Quintilianus, & Plinius iunior consummatum pro absoluto omnes præter cum dixerunt. Quintilianus in præfatione: Est certè aliquid consummata eloquētia, ἀποτελεσμένην πάντη πάντως τελεία. Præsumere Quintilianus, et æquales eius dixerunt, quod Cicero et eius ætas dixit præcipere, ut præsumere cogitatione, quod nondum usu habetas. Quintilianus, & Plinius Octauio: Ut tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te præsumo. Et præsumere spe, προκατελπίζειν. Et præsumptiones Quintiliano lib. 1 x. id est, ἀντιλήψεις. Cicero in 1. Officiorum: Illud etiam ingenij magni est præcipere cogitatione futura: & aliquantò antè constituere, quid accidere possit. Lilius: Quamquam fama prius præcepta res erat. Idem: Spè uniuersæ uictoriæ, tentato paulatim euentu certaminum præcipere. Cæsar in VII. Quoniam hæc usu uentura opinione præceperat, προεπιλήψατο. Grauari pro ægro animo aliquid facere uel ferre, cū accusatiuo Cicero non dixit, nisi me fugit. Quinti. in IIII. Præterea in omni partitione est utiq; aliquid potentissimum, quod cum audiuit Iudex, caetera tanquam superuacua grauari solet,

Quiritari & queritari.

Candidus.

Refragari.

Consummatum.

Præsumere.

Præcipere.

Grauari.

τ' ἀλλὰ βαρύνεαδ' ἔταδε. *Plautus in Milite: Oro & queso,*
 ut eius mihi sit copia, quod cupiam ne grauetur. *Vtitur &*
Vergil. In festare, Plinius, Celsus, Tranquillus, & alij dixe-
runt pro ἐνοχλεῖν, ἐπιηρέασθαι, κακουργεῖν, λαιμαίνεαδ',
Boni consulere, quod apud Ciceronem non legitur. Boni consulere, quo &
Fabius, & Plautus, & Seneca utuntur, pro in bonam par-
tem interpretari, & benignè iudicare, Ciceroni uidetur non
placuisse. Quintilianus in præfatione sexti: Boni autem con-
sulere nostrum laborem, uel propter hoc cæcum est: quod in
nullum iam proprium usum perseueramus, ἀλογισεῖν μέν-
τοι πρὸς τὰ ἡμῖν πεπωνημένα δὲ ὕγιες. Gliscere etiam
apud eundem nō legitur, nisi me fessit obliuio, Quo L. Iulius
& Vergilius pro augeri usi sunt. Quidam ἀντὶ τῆς ἀδυνεῖν
καὶ ἀνμερεῖν utuntur, & πληθύειν. Idem pro substantia
naturam semper dixit, nec essentiam: id est, εἶσαρ καὶ ἀν-
δυπώσατορ. Quo modo & Graeci φύσις pro substantia di-
cunt: ut Aristoteles in quarto τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, natu-
rae significationes exponens, his uerbis significat, μεταφο-
ρᾶ δὲ ἢ ἢ καὶ ὅλως πᾶσα εἶσα φύσις λέγεται διὰ τούτων,
ὅτι καὶ ἢ φύσις εἶσα τίς ἐστιν. Non potest natura uocabulo
id omne exprimi, quod ipse εἶσαρ uocat, ut ex eodem libro
& sexto apparet eiusdem tractatus. Quare hac dictione
substantia lingua Latina carere non potest. Quare Quin-
tilianus non uerecundè usus est. Nam & substare uerbo,
Cicero non abstinuit, ut in Topicis: Non esse rursus ea
dico, quæ tangi demonstrariq; non possunt, cerni tamen
animo atq; intelligi possunt, ut si usucapionem, si tutelam,
si agnationem definias: quarum nullum substet quasi cor-
pus: hoc est, substantia sit. Vbi in aliquibus exemplaribus
subest, legitur. Translatitium, ἀντὶ τῆς ἐπισημίας, & aliunde
sumpto dicere solet, ut edictum translatitium in Prætura
urban

urbana, & translatitium caput legis ad Atticum. Recen-
tiores autem translatitium dicunt, εἰσαίον, ἐπισημῶν, ἐγκύ-
κλιον, & quasi triuiale, usitatum, obsoletum. Huius etiam
nomenclaturæ sunt nouissimus, ciuitas, id est, πολιτικὴ.
Principalis pro primario, uniuersalis, uisibilis, intelligibilis,
sensibilis, possibilis, genuinus, id est, ἀσφοδύς, causidicus, le-
galis, id est, νόμιμος. Pullatus pro plebeo, ut pullata turba
δ' ἀτελής ὄχλος καὶ συφετώδης, quō omnes post eum usi
sunt. Deprehendi pro æstuarie dubitatione, conturbari, labi-
scere, herere. Quintilianus de patronis, qui causam non sa-
tis cognouerunt: Deinde (inquit) deprehenduntur: & cau-
sam quam ex suis litigatoribus discere noluerunt, ab aduer-
sarijs discunt, διαποροῦνται. Idem: Vt parua quedam ani-
malia in angustijs mobilia, in capo deprehenduntur. Id est,
ἀποροῦνται. & non habent quō confugiant, inopia præsi-
dij anguntur. Significat etiam ex tempore, & nec opinatō
aliquid cogi agere. Plinius Arriano, libro sexto Epistola-
rum: Quid enim iucundius, quàm sub alterius inuidia, quan-
dium uelis, & in alieno auditorio quasi deprehensum dicere?
καθὰ πρὸς αὐτοσχεδίαζοντα λέλθαι. Quintilianus in deci-
mo: Scribendum ergo quoties licebit: si id non dabitur,
cogitandum. ab utroq; exclusi, debent tamen uincere, ut neq;
deprehensus Orator, neq; litigator destitutus esse uideatur.
Ab eodem deprehensi testes dicuntur, titubantes in testi-
monio dicendo, quos uariare uocamus. In quinto, Tur-
bantur enim (inquit) & à patronis aduersæ partis dedu-
cuntur in laqueum, plusq; deprehensi nocent, quàm fir-
mi & interriti profuissent. Exemplum pro pœna & sup-
plicio. Tacitus de Christianis: Vnde quanquàm aduersus
fontes, & nouissima exempla meritos, miseratio orieba-
tur. Lilius: Omnia belli exempla habita in se cadibus, rui-

nis, incendijs, direptione urbis. Sic Aristides πάντα τὰ ἔσχατα ἀπελάσσει. Cur id in usum uenerit apud antiquos docet Gellius libro sexto: Quibusdam uerbis idem Cicero rarissimè usus est: ac uix iterum fortasse, ut in Tusculanis, Apud quos autem uenandi & equitandi laus uiget, qui hanc gloriam petessunt, nullum fugiunt dolorem, τῆς δόξης τάνητος ἐπέειπεν. Plautus: Ultro amas, ultro expetessis. Alibi: Quamquam illum multae sibi expetessunt. In tertio de Legibus: Domum cum laude repelandum, οἰκადὲ ἀξιωματικῶς ἀναποδιστέον. Et in tertio Tuscul. Non est enim in nostra potestate sodicantibus ijs rebus, quas malas esse opinemur, dissimulatio uel obliuio. lacerant, uexant, stimulos admouent, ἡγάρεται ἕρ' ἡμῶν τὸ μὴ προποικιῶν ἢ ἀμνημονεῖν νυπῆστων ὡρ εἶναι δὲ ἀζομεν κακὰ. Refractarius ad Atticū: Fuit enim mihi commodum, quod in ijs orationibus, quae Philippicae nominantur, enituerit ille tuus Demosthenes. Et quod se ab hoc refractariolo iudiciali dicendi genere abiunxerat, ut σεμνότερος τις ἢ πολυτικότερος & uideretur. Refractarium σκληρόν, χαλεπὸν, ἀντίτυπον, ἀπεμφοδίνον. Iniurium ἀδικον in tertio de Offic. Si tabulam de naufragio stultus arripuerit, extorquebit ne sapiens si potuerit: negat, quia est iniurium. Terentius: Tu nunc tibi id laudi ducis, quod fecisti inopia: iniurium est. Cicero pro Cornelio: In socios uerò ipsos iniuriosum & contumeliosum est. Indulgere pro addictum esse, uehementius studere & propensè incumbere. ut, Indulge ordinibus, apud Vergilium. Cicero in Lelio: Videre licet eos prosperis rebus immutari: sperni ab ijs amicitias ueteres: indulgeri nouis. Quintilianus: Non multum indulgere eloquentiae Stoici ueteres, ἡ ἀγαρ προσέδειτο. Valere pro posse cum infinitiuo usus est libentius: ut pro Cluentio: Nec Metellus, nec Popilius clarissimi uiri uim tribuntiam

Petesso.

Repedo.

Fodico.

Refractarius.

Iniurium.

Indulgere.

Valere.

tiam sustinere ualuerunt. Et de Senectute: Nemo adhuc conuenire me ualuit, quin fuerim occupatus. In Lelio: Amicos quot haberet, dicere non ualeret. Culpare in Sallustium iterum dixit. Plautus: Hoc etiam ipsi culpabunt mali, κακίστοι. Praedictus pro supradicto non adeò frequenter legitur, ut in Academicis: Quaeq; ab ijs dicuntur, sic persequamur, ut nihil in praedictis relinquamus. Et pro domo sua: Si omnia solennibus uerbis, ueteribus & praedictis institutis acta esse dicerem. Linius, Quintilianus, Plinius, Columella, & alij frequentius usi sunt. Munerare, pro Dciotaro, Munerari in praefatione posteriore, de Inuentione: Sanequam, ad Quintum fratrem. Et Brutus ad Ciceronem, & Sulpitius. Cicero: Nam quod de Pompeio Caninius agit, sanequam refrixit. Sulpitius ad Ciceronem: Sanequam pro eo ac debui, grauiter molesteq; tuli. Brutus: Sanequam sum gauisus. Temere pro serè, contra quam Valla censuit. Ad Quintum fratrem: Id maiores non in beneficij loco, sed in laboris ac muneris non temere, nisi libertis suis deferebant. Linius: Non temere incerta casuum reputat, quem fortuna nunquam decepit. Minus autem in epistolis religiosus fuit: ut ad eundem Quintum: Ego me in Cumano & Pompeiano, praeterquam quod sine te, caeterum satis commodè oblectabam. Id est, alioqui. Et ad Atticum libro septimo: Cum sit necesse persuaderi Caesari, ut tradat prouinciam atq; exercitum. Aut si id ei non persuadeatur, haberi comitia sine illius ratione, illo patiente atq; obtinente prouinciam. Aut si per Trib. pleb. non patiat, tamen quiescat rem adduci ad interregnum. quiescat pro si uat dixit. Plautus in Mercatore: Quiesce, inquam, istanc rem: ego rectè uidero. Multijugis pro multiplici. Ad Atticum libro xiiii. Veruntamen de Republica multa cognoui ex tuis literis, quas quidem

Culpare.

Munerare. Sanequam.

Temere.

Ceterum.

Quiescere. Multijugis.

*Dignatio.**Calculus.**Tricari.**Punitus est.**Suppeditatus.**Sermocinator.*

multijuges accipi uno tempore. Dignationem pro dignitate, & maiestate, hoc est, τὸ ἀξιομασίον, semel ad Atticum dixit: Plinius, Tranquillus, Tacitus. Calculus pro ratione consilij capiendi. Idem ad eundem libro octavo: Quare nunc saltem ad illos calculos reuertamur, quos tum abieciimus: ut non solum gloriosis consilijs utamur, sed etiam paulo salubrioribus. Plinius in epistolis: Sed plane an sit recitandum examina tecum: omnesque quos ego moui in utraque parte calculos pone, idque elige in quo uicerit ratio. Ab eadem libertate est illud, tricatus est, ad eundem libro decimo quarto: Publius tecum tricatus est. Et libro sequenti: Veclenum accusat. Tricatur scilicet. Punitus est pro Milone, pro punit, Quintilianus figuratum esse ait. Et punitus sit, in secundo Rhetoricorum: Leges quoque & iudicia demonstranda sunt, per quae potuerit id peccatum, quod sponte sua reus punitus sit, moribus & iudicio uindicari, ἐτιμωρήσασθαι. Citat & punitur pro punit Nonius in primo Officiorum: Suppeditatus es, pro suppeditasti. Ad Atticum libro decimo quarto: De Petulciano nomine quod mihi suppeditatus es, gratissimum est: & simile tuorum omnium. Antiquarij etiam hominis illud esse uidetur in Pisonem, ut caput sinistra manu perfricans, commurmuratus sit: ratio quidem hercle apparet, argentum decoctum, ὀιχέται. Eiusdem generis est Faxint, in Verrem: & Cuiarum, cuium periculum, in frumentaria, Apronius certiore facit istum cuiarum res erat, quid rei esset. Sunt etiam quaedam ipsius Ciceronis, quae admodum placuisse posteris non uidentur, ut inualetudo, insanitas, inscientia, infinitio, immoderatio, tactio, inuidencia, confisio, fidentia. ut in Tusculanis: Fidentia est firma animi confisio. De sermocinari uerbo Quintilianus dubitasse uidetur, ut in tertio

tertiam

tertiam adiecit προσομιλησικῶν, quam sane nobis permitamus dicere sermocinatricem. Idem: Sermones hominum dicere δοαλόγος malunt. quod Latinorum quidam dixerunt sermocinationem. Cicero in Praetura urbana, Respondit illa ut meretrix non inhumanè, libenter ait se facturam: & se cum isto diligenter sermocinaturam. Et in secundo Rhetoricorum: Cum quibus in rebus homines in consuetudine scribendi aut sermocinandi uti eo uerbo soleant, considerabitur. Insatiabili nouo more, pro non saturante dixit. In secundo de Natura Deorum: Quorum omnium incredibilis multitudo insatiabili uarietate distinguitur. Idem de Sole & sideribus: Haec enim quanquam ad mundi coherentiam pertinent, tamen et spectaculum hominibus praebent. Nulla est enim insatiabilior species: nulla pulchrior, & δεινὰ ἢ ὄψις ἢ ἴσος κορετικὴ. Contra autem intolerantem pro intolerabili dicere solitus est, ut in 11. de Oratore: Sed etiam superioribus inuidetur saepe uehementer. Et eo magis si intolerantius se iactant. Et in Vatinius: Quoniam pecuniam aliorum despicias, de tuis diuitijs intolerantissime gloriaris. Et intolerantiam pro intemperantia, insolentia. De lege Agraria: Perspicite quanta potestas permittitur. Non priuatorum insaniam, sed Regum intolerantiam esse dicetis. Quod imitatus est Tranquillus in Tyberio: Protulit Augusti codicillos de acerbitate & intolerantia morum eius. A quo haud ita multum abest, quod Liuius intolerantem pro impotente dixit. Et loquimur (inquit) de Alexandro nondum merso rebus secundis, quarum nemo intolerantior fuit. Tacitus libro 11. Clementiam ac iustitiam, quanto ignorantiora barbaris, tanto tolerantiora capesseret, id est, tolerabiliora.

A 5

Ex I.

Ex I. Succurritur. Ex quibus
caulis maiores.

Nam etiam inclusus ueluti latumijs uinculorum numero haberi placet: quia nihil interfit, parietibus, &c.) Lego, Nam etiam inclusos ueluti latumijs, uinctorum numero, & reliqua. Latumiae, inquit Asconius, lapidicina dicuntur, & loca caesis lapidibus exacta, & carcer Syracusanus. Cicero in Praetura urbana, Lucius Suetus homo omnibus ornamentis praeditus, iuratus apud uos dixit, multos ciues Romanos in Latumijs istius imperio crudelissime per uim morte esse multatos. Idem in eundem, Actione ultima: Latumias Syracusanas omnes audistis: plerique nostis. Opus est ingens, magnificum Regum ac tyrannorum, ex saxo in mirandam altitudinem depressum, & multorum operis penitus excisum. Nihil tam septum undique, nihil tam tutum ad custodias, nec fieri nec cogitari potest. Sed ubique lautumiae pro latumiae legitur. Erat & carcer Romae sic dictus, cuius meminit Lilius. Sic autem appellari possunt omnia hypogea, quae in saxo incisa sunt. Sunt alioqui latumiae uel latomiae lapidicinae, uel potius, ut Plautus protulit, lapidicinae, id est, metalla saxaria, & ueluti saxifodinae, cuiusmodi sunt ad urbem Parisiensem. Et latomi artifices ipsi, id est, lapidinae, quo uerbo Lilius utitur. Philoxenus Poeta in latumias Syracusanas Dionysij tyranni iussu detrusus est ob egregium, & memorabile facinus huiusmodi. Dionysius in Poetica laude praeter modum ambitiosus, tragoediam quandam parum emendatam composuerat: quam cum ab omnibus laudari uellet & obtinuisset, nouissime Philoxeno nobili Poetae, egregijque spiritus uiro emendandam tradidit. Homo assentationis imperitus tragoediam protinus totam a fronte ad calcem, ut dicit

Latumiae.

Latumiae.

Latomiae.

Lapidicinae.

Lapidicinae.

Latomiae.

Philoxenus.

dicitur, una litura circumduxit. Sic enim inquit Plutarchus, οἱ ἄνδρες ἀνάπαλιρ Διονύσιος ὁ τὸν ποιητῶν Φιλόξονος εἰς τὰς λατομίας ἐμβάλλων, ὅτι τὴν φραγδαίαν αἰτῆ διορθώσασα κελουθεῖς, οὐδὲν ἀπὸ τῆ ἀρχῆς ὄλω μέχρι τῆ κορονίδος πόριεγραφε. Ferunt eum cum aliquanto post ex tenebris illis extractus a Dionysio interrogaretur, quale sibi uideretur poemata quoddam eius (existimabat enim ferociam illam spiritu Philoxeni in carcere perdomitam) confestim exclamasse, Περὶ τοῦ εἶς τὰς λατομίας, id est, Mitte me in latumias. Videlicet significans nullum carceris teterrimi cruciatum uiro celsi animi tam graue esse, quam ad laudes indignissimas cogi, more assentatorum. Si duos Philoxenos aetas nostra in comitatu regio, uel in aula potius interiore habuisset, quingenariam illam cohortem assentatorum, quae moribus nostris, ne digitum quidem transuersum discedere ab ijs solet, qui primos ordines aulicae autoritatis ducunt, ingenti omnium approbatione exautoratam ignominiose uideremus. Modò Diuorum aliquis praestitisset, ut ne quouis aulico machinamento (ut assolet) deturbari inde praecipites possent, & (ut ita dicam) excuriari. sed rara haec felicitas: quae ut omnibus seculis exoptanda, sic paucis speranda est.

Ex I. Abesse, eodem titulo.

Qui ad aerarium delati aut in commentarium Principis delati sunt.) Hanc legem Accursius prorsus non intellexisse uidetur. Nos igitur alibi multa de aerario diximus, in quibus & illud ex Cicerone & Tranquillo docuimus: Senatusconsulta ad aerarium deferri solita olim esse, legesque in aereis tabulis incisas. In eodem aerario quod erat in aede Saturni, acta quoque publica recondebantur ad memoriam publicam posteritati prodendam. Commentarius autem liber est, quem sibi quisque nostrum priuatim facere consuevit, quasi quoddam memoriae promptuarium eorum

περιγράφει
λατομίας.Mitte me in
latumias.

Commentarius.

Diarium.
Ephemeris.
Registrum.
Regestum.

Comentarioli.
Acta.

Improbandus
mos Gallorū.

Commentarius
& commenta-
rium.

quæ agimus, id est, Diarium & Ephemeris actionum nostrarum. Registrum uulgò uocatur, quòd Latine Regestum dici potest, cum Quintilianus regerendi uerbo utatur. Huiusmodi autem librum factitasse sibi Principes Romanos multis auctoritatibus probari potest. Tranquillus in Tyberio: Commentario, inquit, quem de uita sua summam breuiterq; composuit, ausus est scribere Scianum se punisse, quòd comperisset surere aduersus Germanici liberos filij sui. Tacitus: Signo ultionis in delatores dato, petit à Cesare Iunius Maricus, ut commentariorum principalem potestatem Senatui faceret, per quos nosceret quem quisq; accusandum poposciscet: de commentarijs Claudij & Neronis loquens. Cicero in prima Antoniana: An in comentariolis, & chirographis, & libellis se uno autore prolatis, acta Cesaris firma erunt? quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa perpetuasq; leges esse uoluit, pro nihilo habebuntur? Quibus uerbis Cicero significat commentarios priuatam esse memoriam, acta autem debere esse memoria publica testata, quæ in ærario esse solebat. Traianus ad Plinium: Dediisse me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione qua assueui, referri in commentarios meos iussi. Huiusmodi commentarios, aut publicos, aut priuatos Principes nostri, nec à maioribus accipiunt, nec posteris relinquunt. Ita rerum nostrarum eatenus memoriam habemus, quatenus ab auis tantum ad nepotes per manus tradi possunt. Vnde fit ut fabulamenta multa pro rebus gestis recepta sint, unoquoq; auditis aliquid asfingente: quibusdam etiam noua atq; inaudita (quæ modò commoda uideantur aut plausibilia) comminiscuntibus. Commentarius igitur & Commentarium dicitur quicquid ita conficimus, ut memoriæ tantum gratia, non plenæ narrationis

rationalis facere uideamur, in quo scilicet capita tantum, & summas rerum adnotare solemus. A Græcis dicuntur ὑπομνήματα. Quo uerbo Cicero ad Atticum usus est, de commentario Consulatus sui loquens. Inde commentarij Cesaris dicti, in quibus res eius in Gallia, & bello ciuili gestæ non late & plenè enarrantur, sed ueluti perstringuntur: id quod ex Cicerone in Bruto & Tranquillo in Cesare apparet. Plutarchus, ἰστορικὰ ὑπομνήματα. Idem Cicero alibi, Ipsa illa Censoria contra Caium Domitium collegam, non est oratio, sed quasi capita rerum & orationis commentarium paulò plenius. Commentarium paulò plenius appellat id quod uulgò dicunt memorias bene amplas, quales aduocatis dari solent, cum causas acturi sunt, aut ijs qui rescripta regia conficiunt. Inde commentarienses non à commentario carceris loco dicti sunt, ut Accursio diuinare libuit, sed quia in commentarium custodias referebant, & ueluti diarium custodiarum conficiebant. In proposito igitur sensus est, Proconsulares Legatosq; eorum & prouinciarum Præsides, Procuratores Principum, Tribunos, Præfectosq; militum, eorumq; omnium comitatum, non aliter Reipublicæ causa abesse censerent, quàm si in acta ærarij quæ publica sunt, aut in priuatum commentarium Principis referendos se curarint; id est registrandos, ut uulgò dicimus, ut in commentarium relati potius, quàm delati legendum sit in fine legis. Hoc modo: Qui ad ærarium aut in commentarium Principis relati sunt. Similis error inter Iurisperitos inualuit, cum inter reos delatos dicunt, qui iam in reatu sunt. Hoc est, quorum nomina delata sunt, & in acta iudiciorum relata. Cicero Philippica secunda: Absentem credo in reos relatum: absentem indicta causa iudicatum, ui oppressum et armis. Sic Ulpianus infra ad leg. Iuliam, De adult. Ne quis inter

inter reos referat eum, qui tunc sine detractione Reip. causa aberit. Post delationem enim inter reos, & in reos referre-
Deferre in ararium. bantur olim. Deferre enim in ararium dicebant, & referre
Referre in commentarium. in commentarios. An autem hunc sensum Accursius uel obfecerit tantum, ex glossematis eius intelligere licet.

Ex l. sequenti.

Eos qui notis scribunt acta Praesidium, Reipublicae causa
Notis scribere. non abesse certum est. Notis scribere, est compendioso scri-
Notis excipere bendi genere excipiendo uti. Tranquillus de Tito Principe Romano, E pluribus comperi notis quoque excipere uelocissimè solitum, & cum amanuensibus suis per ludum iocumque certantem, imitari chirographa quaecumque uidisset. Huiusmodi exceptores sunt hodie in curia Parlamenti miranda solertia omnia propemodum dicta, aduocatorum quoque, nedum iudicum excipientes. Quales olim etiam in iudicijs fuisse Romanis multis testimonijs constat. Tranquillus in Caesare: Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quaedam feruntur, ut pro Q. Metello: quam non immeritò Augustus existimabat magis ab actuarijs exceptam malè subsequentibus uerba dicentis, quam ab ipso editam. Et Pedianus autor est orationem Ciceronis pro Milone exceptam esse, quae adhuc tempore suo extaret: & alteram quam nunc habemus à Cicerone scriptam illa multò absolutiorem. Quidam autè oratores (ut Cicero docet in Bruto) orationes suas non edebant, contenti in foro egisse: quidam domi confectas in publicum emittebant. In curia autem nostra aduocati actiones suas ab actuarijs exceptas, otiosè recognoscere solent postridie, aut alio quouis die. Olim uerò in officio actorum, id est, apud acta, erant qui actuarij, qui scribe, qui exceptores, quiq; etiam aliquando subadiuuè dicti sint. Quae ministeria hodie ferè omnia, aut eis similia in officio actor

actorum amplissima curiae esse cernimus. Huiusmodi autem exceptores, quorum hoc in loco meminit Modestinus, prouinciales fuisse crediderim, quin illam solertiam in qualibet prouincia profiterentur, & praesidibus in prouinciam aduentibus operam nauarent: ideoque Reipublicae causa abesse non uideri, licet in comitatu praesidis essent. Exceptores ὑπογραφεῖς à Graecis dicuntur, & ὑπογράφειν uerbum.

Ex l. sequenti.

Qui operas in publico, quod uectigalium causa locatum est dat, Reipub. causa non abest. Publicum non pro Reipub. accipitur hic, ut Accursius censuit, sed pro uectigali unde publicani dicti. Cicero ad Quintum fratrem: Hic te ita uersari, ut & publicanis satisfacias praesertim publicis male redemptis, ac socios perire non finas, diuinae cuiusdam uirtutis esse uidetur. id est, tuae. Tranquillus in Caligula, Additumque ad caput legis, ut tenerentur publico, & quae meretricium, & quae lenocinium fecissent. Tacitus libro decimo tertio, de Publicanis loquens: Ergo edicit Princeps ut leges cuiusque publici occultae ad id tempus proscriberentur: omittas petitiones non ultra annum peterent. Ulpianus etiam alicubi usus est. Publicum aliquando pro populi conuersatione & frequentia ponitur, ut cum dicimus prodire in publicum, abstinere publico, uel non credere se publico, quod uulgò dicunt non se monstrare. Tranquillus in Claud. Senatū per praecones prope conuocauit lacrymisque et uociferatione miseratus est conditionem suam, cui nihil tuti usquam esset, ac diu publico abstinuit. Et in Nerone: Quare nunquam postea publico se illud horae sine Tribunis commisit procul et occultè subsequentibus. Hoc à Graecis ἐπιδημῆν dicitur. Demosthenes κατὰ Μελίτῃς, Μυσηρίοις ἐπιδημῆντος ἐπελάβετο. Dicitur & in medium prodire.

Publicum.

Publicani.

Prodire in publicum.

Abstinere publico.

Nec credere se publico.

Publico se committere.

Ἐπιδημῆν.

In medium prodire.

EX

Ex l. tertia, De recept. arbit. in fine.

Et quidem arbitrum cuiuscunq; dignitatis, coget officio quod susceperit perfungi, etiam si sit Consularis, nisi forte sit in aliquo magistratu positus Consul forte, & reliqua.) Hunc locum Accursius ignorantia uerborum non intellexit, pudendo errore ac fustuario propemodum digno. Nemo enim hodie ignorat Consulem tum dici, cum est in Consu-
Consul.
Consularis.
 latu, hoc est, ὑπατεύοντα. Consulare, cum magistratu abiit, τὸν ὑπατεύοντα καὶ ὑπατεύον ἀνδρα. Spartianus in Adriano: Consulares quatuor per omnem Italiam, Iudices constituit. Valerius libro septimo, de Quinto Metello: Fecit ea ut eodem tempore tres filios Consulares, unum etiam Censorium, duos Triumphales, & quartum Praetorium uideret. Consul igitur & Praetor & Dictator et Censor & Quaestor, à Consulari, Praetorio, Dictatorio, Censorio, Quaestorio differunt.

Ex lege prima. Nautæ, caup. stabul. s. Qui sunt igitur.

Nec enim debet (inquit Pomponius) per remigem aut mesonautam obligari, sed per se, uel per nauis magistratos.) Mesonauta (ut Hermolaus existimauit) ita in nauis uilis mancipij nomen est, ut mediastinus domi. Est enim mediastinus mancipium abiectius quod uilissima & sordidissima ministeria obire domi cogitur, domum uerrere, purgamenta efferre, ligna congerere, & huiusmodi alia facere. Ipsum ob hoc ita dictum, quod in media domo ad imperia omnium nutusq; excubare soleat. Exempla sunt apud Columellam libro primo capite nono, & decimotertio. Sunt & apud Ciceronem, & apud Ulpianum in leg. Item apud, infra, De iniurijs, & in leg. Cum de serui. De operis seruorum. Sic dicti sunt mesonautæ qui in media nauis simili seruitutis condi-
Mesonauta.
Mediastinus.
 tione

tionem omnibus præsto sunt. Hoc tamen uerbum alibi nusquam legi, ne apud Græcos quidem. Verum in nauis multa sunt ministeria. Proreta, est qui prore præfectus est, quem admodum Gubernator qui puppi. Plautus in Ruden. Si tu proreta isti nauis es, ego gubernator ero, ἐγὼ δὲ πρωρατεύσω. Vsus est Ulpianus hoc uerbo, in titulo De publicanis: Græcè Πρωρατὴς & Πρωρατὴς dicitur. Remiges sunt qui scalmis hærent, id est, labro nauis, ubi remi adnexi sunt, à quo Inter scalmia spatia inter remiges dicta sunt. Celeustes, est qui remiges hortatur, quasi nauigationis moderator: qui à Plauto Latine hortator appellatur, quod ea hortamenta faciat, quæ uerbo Græco celeusmata dicuntur etiam à Latinis. Hoc uero celeusma quod & celeuma dicitur, in nauibus classiarijs assa uoce interdum, interdum tibia canebatur, ita ut remiges pro modulorum atq; harmoniæ ratione uel concitarent uel inhiherent remos. Pædianus autor est cani remigibus celeuma per symphonicos seruos solitum olim esse, & per assam uocem, id est, ore prolatum, & (ut in Argo nauis) interdum per citharâ. Cicero in Diuinatione, Ab hac muliere præfectus Antonij quidam symphonicos seruos abducebat per iniuriâ, quibus se in classe uti uelle dicebat. Quem locum Pædianus enarrans, Possumus, inquit, intelligere ad hoc symphonicos seruos capi solere, ut in classe classicum pugnantibus canât, unde ipsi tubæ classis classicum nomen est positum. Hieremiæ xxv. cap. Celeuma quasi calcantium continetur aduersus omnes habitatores terræ. Quo uerbo allegoricòs Propheta significauit hortamentum mutuû populos contrucidantiû, quod per celeuma uuas calcantium quasi sanguinè experimentum intelligitur. Sic enim solent celeuma facere & nautæ & helciarij, id est, qui onera funibus moliuntur: uel qui naues deducunt, sub-
Proreta.
Gubernator.
Πρωρατὴς.
Πρωρατὴς.
Remiges.
Scalmus & inter scalmium.
Celeustes & Hortator.
Assa uox.
Celeusma.
Symphonicos serui.
Celeuma calcantium apud Hieremiam.
Helciarij.
 B ducunt ue

ducunt'ue ad officia inuicem adhortātes: ut uno cōnixu pa-
 riter conspirantes, admoliri uniuersis uiribus possint quod
 singulis nequeunt, ut fieri interim uidemus. Et cap. duode-
 tricesimo. Nequaquam calcator uuae solitum celcuma can-
 tabit. Sunt etiā in nauī qui uectores dicuntur, qui ob hoc tan-
 tum in nauī sunt ut uehantur, quo modo hoc in titulo acci-
 piuntur: qui si milites sunt, Epibatae dicuntur uerbo Graeco,
 sed Latinis usitato, Latine Classiarij uocantur. Quamquam
 epibates & uectore et classiarium significat apud Demo-
 sthenē: ac ne uictore quidē modō, sed etiā equitē, qui equo
 uehitur. Gregor. Μὴ δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἰπποὶ θερμοὶ καὶ δὲ σκῆ-
 θεστοὶ τῶν ἐπιβάτων λογισμὸν ἀποδοῖσαντες. Et uerbum
 Ἐπιβάτωσι. Ἐπιβάτωσι in utraq; significatione accipitur apud auto-
 res magnos Graecorū. Nauicularij nauium sunt domini, qui
 Graecē naucleri dicuntur, meritorias naues habētes, quos pa-
 tronos appellamus. Tacit. Atq; inde decursu in littora uim
 in mercatores aut in nauicularios audebant. Vnde nauicu-
 laria facere. Cic. in Ver. act. ult. Quid eos qui hoc audiebāt
 arbitrare? inanē te nauē esse illā in Italiam deducturum?
 nauiculariā te cūm Romā uenisses esse facturū? Hi & na-
 uiculatores ab eodem dicuntur oratione pro lege Manilia.
 Vegetius tamen lib. III. nauicularios esse dicit, qui in clas-
 se singulis nauibus praesunt, quos Graeci nauarchos uocāt.
 Ceterum uerba quaedā Graeca hic desunt, quae restitui ni-
 si ab eo qui Florentinas Pandectas adierit, non possunt.

Ex l. prima, De Iudicijs.

Qui Tribunali praest, uel aliam iurisdictionem habet.)
 Accursius parum constare sibi uidetur in huius uocabuli
 interpretatione. Videndum igitur quid sit tribunal. Asco-
 nius Paedianus in Diuinationem Ciceronis, Subsellia, in-
 quit, sunt Tribunorum, Triumuirorum, Quaestorum, &
 huiusmodi

huiusmodi minora iudicia exercentium: qui nō in sellis cu-
 rilibus nec tribunalibus, sed in subsellijs confidebant. Erāt *Tribunalia.*
 & subsellia iudicum, id est, eorum qui publicis iudicijs di-
 sceptandis operam dabant autore eodem Asconio in quar-
 ta in Verrē act. Cicero pro Cluentio, Accusabat Tribunus
 pleb. idē in concionibus, idem ad subsellia. Ad iudicium nō
 modō de concione, sed etiam cum ipsa concione ueniebat.
 Idem in Vatinius, Quero ex te num quis reus post ur-
 bem conditam in tribunal sui quaestoris ascenderit, eumq;
 ui deturbarit, subsellia dissiparit, urnas deleuerit, eas deni-
 que res in iudicio deturbādo cōmiserit, quarū rerū causa
 iudicia sunt constituta? Hoc in loco tribunal Cicero Prae-
 tori assignauit, qui iudicijs publicis praerat, & Quae-
 stor uocabatur: subsellia uerō iudicibus, qui reos sententijs
 suis tabellaribus iudicabant. Itaq; in Verrem, actione IIII.
 aram legum tribunal Praetoris et iudicum subsellia uocat.
 Fabius li. XI. Multa ex his quae diximus mutari necesse est
 ab ijs qui dicunt apud tribunalia. Nam & uultus erectior,
 ut eum apud quē dicitur spectet, & gestus ut ad eū tendēs
 elatior sit necesse est. Tribunal Fabius ad differentiā sub-
 selliorum significandam dixit. Plinius minor, Cū dictu-
 rus, inquit, apud Centumuiros essem, adeundi mihi locus,
 nisi à tribunali, nisi per ipsos iudices non fuit: tanta sti-
 patione caetera tenebantur. Hoc in loco tribunal Prae-
 toris intelligo qui Centumuiris praesidebat, ut supra
 dixi. Quae autem forma tribunalis fuerit, Vitruuius li- *Tribunalis for-*
 bro quinto de Architectura docet, de basilica Iulia lo- *ma.*
 quens, quam ipse architectatus erat. In basilicis enim iu-
 ra ferē reddebantur. In ea basilica aedem Augusti fuisse di-
 cit, & in ea tribunal. Verba autem eius haec sunt, Item
 tribunal est in ea aede hemicyclio schematis minoris cur-
 uatura

uatura formatum. Eius autem hemicyclij in fronte est interuallum pedes quadraginta sex introrsus curuatura pedes quindecim, uti qui apud magistratus starēt, negotiantes in basilica ne impedirent. Quibus uerbis Vitruuius significat formā illius tribunalis non semicircularē fuisse, sed arcuatam. Non enim iusti ambitus pleniq; centri hemicyclium illud fuisse, sed ita modulatum ut in fronte, id est (ut mathematici dicūt) in chorda, sex & quadraginta pedes: introrsus uerò, id est, in linea perpendiculari, quæ quasi sagitta est in arcu, quindecim pedes pateret. Si enim iustum plenumq; hemicyclium fuisset, linea hæc perpendicularis trium & uiginti pedum esset introrsus, quæ media pars est diametri. Propterea schema uocauit Vitruuius curuatura hemicyclio minore formatū. Ex his dictis apparet magnificū aspectum tribunalis fuisse, nec immerito maioribus iudicibus assignatum. In hunc uerò locū Accursius multa cerebri afflictatione incurrisse uidetur, nec ad extremū etiā intellexisse, quæ tamen nemo posthac uolens, ac nisi obaudiens non intelliget. Erat enim tribunal Consulium, Prætorum, Præfecti urbis, Proconsulum & Præsidium in pro-
 cessitium, uincijs, & Imperatoris in castris quod cessitium dicebatur. Plinius in Panegyri. Decora facies Consulis, multa post secula tribunal uiridi cespite extructum: nec fasciū tantum, sed pilorum signorumq; honore circumdatum. Et ad tribunal igitur & ad subsellia in iudicem litigatoribus consentientibus, haud dubie iusta & plena est iurisdictio, quanquam alioquin non futura.

Ex l. secunda in fine, eod. titulo.

Iis datur mulctæ dicendæ ius, quibus publicè iudicium est.) Mulctā dicere antiqui tum dicebāt, cum ad populum & in comitio mulctā disceptanda irrogabatur, quod ipsi
 certare

Mulctam dicere.

certare mulctā dicebant. Liuius lib. v. secūdi belli Punici, Mulctam cer-
 Sp. & L. Caruilij cum rem inuisam infamemq; cernerent, tare.
 ducentum miliū æris mulctam Marco Posthumio dixerūt. Cuius certandæ cum dies aduenisset, conciliumq; frequens plebis adesset, una spes uidebatur esse, si Casca Trib. pleb. qui propinquus erat cognatusq; Posthumio, prius quàm ad suffragium tribus uocarentur, intercessisset. Idem paulò post, Hæc cum ab optimo quoq; pro atrocitate rei acta essent, uimq; eam contra Remp. pernicioso exemplo factam Senatus decerneret, confestim Caruilij Trib. pleb. ommissa mulctæ certatione rei capitalis diem Posthumio dixerunt, ac ni uades daret, prehendi à uiatore, atq; in carcerem duci iusserunt. His uerbis apparet moris fuisse, ut Trib. plebis mulctam dicerent, quæ postea populi suffragijs uel irrogaretur uel abrogaretur, uel etiam remitteretur, quo tempore mulctæ certari dicebatur: non enim Tribuni damnare mulctæ poterāt, sed tantum rogare populum, apud quæ cum reus non iure mulctatum se contenderet, lis illa mulctatitia disceptabatur. Sic fit hodie cum iudicum edicta gestantes uiatores iubent uetant ue quid fieri, mulctam dicentes, ni edicto pareatur. Cui si non paruerint, ij ad quos ea res pertinet, diem tum ad iudices dicunt, à quibus edicta manarunt, quo die commissam esse mulctam pronūtiatione iudicū amplius audituri sint, id est, se incurrisse pœnas, ut nūc diximus. Cicero in Antoniana x. i. Crassus Cōsul Pontifex maximus, Flacco collegæ flaminē Martiali mulctam dixit, si à sacris discessisset: quam mulctam populus Romanus remisit, Pontifici tamen flaminē parere iussit. Plinius in Epistolis, Licinius Nepos Prætor acer & fortis mulctam etiam dixit Senatori. Egit ille in Senatu causam suam sic ut deprecaretur: emissa est mulctā. In duodecim

Tribuni plebis mulctā dicebāt.

Cōmittere mulctam.

De magistratibus.

autem de magistratum imperijs ita cautum olim esse legimus, iusta imperia sunt, ijsq; cuius modeste ac sine recusatione parcto. Magistratus nec obedientem & nocuum ciuem multa, uinculis, uerberibus ue coercento, ni par maior ue potestas prohibessit: ad quos prouocatio esto. Cum magistratus iudicassit irrogassit ue, per populum multa, poene certatio esto, militiae ab eo qui imperabit prouocatio esto. De hoc uerba Ciceronis haec sunt in tertio de Legibus, Nec uero solum ut obtemperent, obediantq; magistratibus, sed etiam ut eos colant diligentq; praescribimus, ut Charondas in suis legibus facit. Noster uero Plato Titanum e genere statuit eos, qui ut illi caelestibus, sic hi aduersantur magistratibus: Plato de magistratibus loquens in libris de Legibus, ita inquit, *ἀλλ' ἂν γὰρ ὡσαύτως ἔξ' ἐτέρων τῶν σωματικῶν ἐξ ἧς γίνεται τοῖς ἀρχαῖς, οὕτως ἢ τῶν ἀρχόντων ἔχει τὸ τῶν ἀρχόντων*, Quo modo enim stamē ex alia ab licijs lana factuari uidemus, eandem rationem eorum esse oportet qui Rempub. regunt ad eos qui reguntur. Hoc autem dictum ad census differentias referendum esse ex Aristotele apparet lib. 2. Politicōn. A Græcis τιμήματα dicuntur. Quæadmodum enim Romani Seruij Tullij instituto ex censu in classes quinq; distributi erant (id quod docet Linius) sic Solon Athenienses in quatuor timemata distribuisse dicitur, ut autor est Aristoteles. Is autem politicae suae rationem ita moderatus est, ut magistratus omnes & optimatibus ijsq; qui facultatibus excelleret, constitueret, qui ex tribus primis censibus constarent: quartam autem classem, quæ mercenariorum ordinem complectitur, à magistratibus summo ueret. τὸ θητικόν Græcè dicitur. Propterea Aristoteles in tertio eorundem librorum dubitans, utrum in bene constituta Repub. optimates an populum dominari praestantius

classes & timemata.

τὸ θητικόν.

tius sit, Solon, inquit, & nonnulli legumlatores creandis magistratibus populum & causæ à magistratibus dicende praeficiunt: singulatim autem imperium habere non sinit. Etenim omnes in unum conuenientes satis intelligere creduntur, & cum melioribus mixti ciuitatibus usui esse possunt (non aliter quam impurum alimentum cum puro mixtum, uniuersum alimentum utilius pauciore alimento facit) Singuli autem disceptandis rebus non sufficiunt. Hanc tamen quaestionem ut dubiam Aristoteles copiose ibidem exequitur. Alibi autem de hoc eodem loquens ita inquit, Solon autem uidetur potestatem maxime necessariam populo tribuisse, ut & magistratus crearet, & eos ad dicendam causam cogeret, id est, ut eos magistratus gesti rationem exposceret. Qui autem populus harum rerum campos non fuerit, cum seruum necesse est esse, & hostili animo in magistratus effectum. Apud nos uero cum magistratus creandi potestas ad Principem qui populi loco est, delata sit, causæ dicendæ ratio omnino exoleuit, ut alibi diximus. Huius autem instituti ratio (syndicationem nunc appellant) ex his uerbis eius eiusdem autoris, ubi de pleno regno loquitur, intelligi potest, *ὁ μὲν οὖν τὸν νόμον κελύειν ἀρχεῖν, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνον ἀρχεῖν τὸν θεὸν καὶ τὴν νόμον. ὁ δὲ ἀνθρώπου κελύειν, προσθήσει καὶ τὸ θηρίον. ἢ τε γὰρ ἐπιθυμία τοῖς τοῖς, καὶ ὁ θυμὸς ἀρχόντας διαστρέφει καὶ τὴν ἀρετὴν ἀνδρα. ἀλλ' ὅτι ἀνδρ' ὀρεξέως ἢς ὁ νόμος ἔστι*, Enimvero, inquit, qui legem uolunt ciuitati dominari, ij uidetur Deum & leges dominari uelle. Qui uero hominem dominari uolunt, ij addunt & feram. Siquidem huiusmodi quiddam est cupiditas, ex candescenciaq; magistratus ipsos deprauat, & uiros quamlibet etiam bonos. Atqui lex mens est appetitione uacans. Eodem pertinet illud Iso-

Magistratus causam dicebant finito magistratu.

De imperio legis & hominis.

Lex.

b + cratis

cratis in Panegyrico, quod etiam in Panathenaico repetijt ut scite dictum, ἐστὶ γὰρ ψυχὴ πόλεως ἢ δέῃ ἄλλο ἢ πολιτεία. λιτεία, τοσαύτῳ ἔχουσα δύναμις ὅσω τὸ ἔρ σώματι φρόνησις, Est enim anima Reipub. nihil aliud quam politia, tantam in ea vim obtinēs, quantā habet in corpore prudentia. Non omittendum autem uidetur bimembre præceptum *Præceptum Catonis.* Marci Catonis uel oraculum potius ad magistratus perti- nens, quod quidem Plutarchus ita Græcè retulit, τὸν ἢ ἀρχόντα ἢ κριτὴν ἔλεγε δέῃ μὴ ἢ ὑπὲρ τῶν δικαίων λιπαρῆσαι, μὴ ἢ ὑπὲρ τῶν ἀδίκων ἐκλιπαρῆσαι, Magistratum autem, inquit, & iudicem dictitabat, nec de obtinendo iure orari oportere, nec de iniuria exorari. Quod utinam præceptū magistratus ac iudices meminisse ita instituisset (mitto nunc alia) ut ærumnosa antelucanarum salutationum necessitate litigatores defungerentur, porrigendorumq; supplicum libellorum solenni instituto. Alibi in x i i. ita additum fuit, Omnes magistratus auspiciū iudiciumq; habento, exq; ijs Senatus esto. De quo Cicero libro supradicto, Deinceps igitur omnibus magistratibus auspicia & iudicia dantur. Iudicia, ut esset populi potestas ad quam pro- uocaretur: Auspicia, ut multos inuites comitatus proba- biles impedirent moræ. Sæpe enim populi impetum iniu- stum auspicijs dij immortales represserūt. Quo in loco co- mitatus pro cōuentibus intelligo, hoc sensu, quod sæpe co- mitia populi temere coacta auspicia disturbauerunt, quod fieri solebat obnunciatione Augurum. De hoc autem iure auguratus loquens in secundo, ita inquit, Quid enim maius est si de iure querimus, quam posse à summis imperijs & summis potestatibus conuita tollere? & consilia uel insti- tuta dimittere, uel habita rescindere? quid grauius quam rem susceptā dirimi si unus Augur aliter dixerit? quid ma- gnific

Iudicia & au-
spicia omni-
bus magistrati-
bus data.

Comitatus.

De iure augu-
ratus & obnū-
ciatione.

gnificentius quam posse decernere ut magistratu se abdi- cent Consules? Idem lib. i i i. de magistratum imperio lo- quens, ita inquit, Videtis igitur magistratus hanc esse vim ut præsit, præscribat quæ recta & utilia & cōiuncta cum legibus. Vt enim magistratibus leges, ita populo præsumt magistratus. Verè dici potest magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum. De mul- ctarum generibus & multa dicenda, Gellius satis multa dixit lib. x. Noctium Atticarum.

Ex l. Hæres. §. Si quis tutelam.

Et quasi à uiatore emūt, uel ab eo qui transuehebatur.) In Annotationibus Politiani, & in antiquo exemplari le- gimus, uel ab eo qui παρέπλει, id est, ab eo qui præterna- uigabat.

Ex l. Sed etsi suscepit. eodem tit. De iudic.

Si libertis suis tesseræ frumentarias emi uoluerit.) Tesseræ frumentariæ signa erant frumentaria quibus exhibitis frumentum à principe dabatur populo Rom. ut hodie qui- busdā in locis nummi plūbei uel ærei, uel quid simile quod pro symbolo sit. Ex quo factū est ut tessera pro iure per- cipiendi frumentum ponatur. Tranq. in Aug. Romani po- puli cēsū uicatim egit: ac ne plebs frumentationum causa frequentius à negotijs auocaretur, in annum quaternorum mensiū tesseræ dare destinauit. Sed desiderāti cōsuetudinē ueterē concessit rursus ut sui cuiusq; mensis acciperet. Alibi frumentationes appellat his uerbis, Impetum se cepisse fru- mentationes publicas in perpetuū abolendi, quod earum fi- dutia cultura agrorū cessaret. Idem, Frumētū quoq; in an- nonæ difficultatibus sæpe leuissimo, interdum nullo pretio ad mensus est: tesseræq; nummarias duplicauit. Et rursus in

B 5 Nerone,

Tessera num-
maria.

Sithois.

Sithois.

Tergemini.

Nerone, sparsa et rerum omnium missilia per omnes dies, singula quotidie milia auium cuiuscūq; generis, multiplex penus, tessera frumentaria, uestis, aurum, argentum, gemma, margarita, tabula picta, mancipia, iumenta, atq; etiam fera mansueta, nouissime naues, insula, agri. Quibus uerbis intelligimus tesseras argentarias, iumentarias, uestiarias, nauicularias, agrarias, insularias, & huiusmodi alias. Ea autem Romae tantum dari solebant, ut non sit mirum id quod Vlpianus hic cenjet, frumentaria tessera legatū Romae tantum nō etiam in prouincia deberi. Non admodum dissimiles erant tesseras frumentarijs quae apud Athenienses σιθηοῖς dicebantur, id est, annone, quae bene de Repub. meritis dabantur, & ius epulandi publice in Prytaneo. Itaque Socrates in iudicio reus factus interrogatus à iudicibus ex more Atheniensium, quam poenam commersisse se maxime fateretur: Respondit se meruisse ut amplissimis honoribus & premijs decoraretur, & ut sibi uictus quotidianus in Prytaneo publice praeberetur, qui honos apud Graecos maximus habebatur. Cuius in responso sic exarserunt iudices, ut capitis innocentissimi hominem condemnarent. Autor Cicer. lib. i. de Orat. Tessera tamē frumentaria (ut arbitror) à Graecis σιθηοῖς dicuntur, id est, τὰ δολόμυα ἢ τῶν εἰς τὸ πῶλον, quae Pollux li. v. inter honores publicos enumerat.

Ex I. Antiqui, Si pars haec petatur.

Sed & tres geminos Senatores cunctos uidimus Oratios. Non tres geminos, sed tergeminos legendum censeo, atq; etiam affirmo, ne hoc in loco misere cum Accursio cōflictemur. Plinius lib. v. Tergeminos nasci certū est Oratorum Curiatorumq; exemplo. Supra, inter ostenta adducitur, praeterquā in Aegypto ubi foetifer potu Nilus, Proximē supremis Augusti annis Fausta quaedam e plebe Ostia,

Ostia, duos mares totidem foeminas enixa famē quae secuta est portendit. Idem, In Aegypto septenos utero simul gigni autor est Trogus. Liuius lib. i. de Romanis & Albanis loquens, Fortē, inquit, in duobus tum exercitibus erant tergemini fratres, nec aetate nec uiribus dispares. Oratios Curiatiosq; fuisse satis constat, nec ferē antiqua res est alia nobilior. tamen in re tam clara nominum error manet, utrius populi Oratij, utrius Curiatij fuerint, autores utroque trahunt: plures tamen inuenio qui Romanos Oratios uocent: Cum tergeminis agunt reges, ut pro sua quisq; patria dimicet ferro: ibi imperiū fore unde uictoria fuerit. Apud Solinum tamen Fausta quaedam ex plebe quatuor geminos edidisse legitur, corruptē (ut arbitror) pro quatergeminos. Idem Solinus, Trogus autor, inquit, affirmat in Aegypto septenos simul gigni: quod ibi minus mirum cum foetifero potu Nilus non tantum terrarum, sed etiam hominum materna arua foecundet. Sensus igitur est Pauli, Sed & nos tergeminos Oratios uidimus, in ordine omnes senatorio. Quod de alijs Oratijs quibusdam intelligendum, quā quorū Liuius Pliniusq; meminerunt, quam uerbum cunctos suspectū mihi uidetur. Verū quandoquidem Paulus hic superfœtationis meminit (Sic enim uocatur secundarius conceptus praegnantis, quā superfœtationē uulgus appellat, ut hic eius mulieris Alexandrinae quae post quadragesimum diem quintum edidisse dicitur) pauca hic Aristotelis uerba eō pertinentia subiicienda putauī, ex lib. iiii. de generatione animalium, in quo libro Aristoteles de ratione conceptuum copiosissime disseruit. Homo autem, inquit, cum omnibus generibus ambigit. Nam & uniparum, & pauciparum, & multiparum interdum est (animal subaudiendū) sed maxime sua natura unip

uniparum est. Humore projecto caloreq; corporis multi-
 parum est: seminis enim natura humida & calida est. Sed
 sue magnitudinis ratione pauciparum atque uniparum
 est. Hinc tempus etiam uteri ferendi enorme unum hoc ani-
 mal sortitum est. Ceteris enim unū est tempus, homini ue-
 rō plura sunt. Quippe cum & septimo mense & decimo
 nascatur, atq; etiam inter septimū & decimū positus. Qui
 enim octavo mēse nascūtur, et si minus, tamē uiuere possūt.
 Ο δὲ ἀνθρώπου ἐπιγαμφοτέρῃσι πᾶσι τοῖς γένεσι. ἢ γὰρ
 μονότοκῃ, ἢ πολυτόκῃ, ἢ ὀλιγότοκῃ ποτε. μαλιστα δὲ μο-
 νοτόκου τῆρ φύσει ἐστὶ. διὰ δὲ τῆρ ὑγρότητα τῶ σώματι
 ἢ θερμότητι, πολυτόκου, τῶ γὰρ σπέρματος ἢ φύσει ὑγρῶ
 ἢ θερμῆ. οὐα δὲ τὸ μέγεθος, ὀλιγότοκου, διὰ δὲ τῶτο ἢ
 τῶς τῆς κυσεως χρόνου μόνω τῶρ ζώωρ ἀνωμάλως εἶναι
 συμβέβηκε. Ambigere autē cum omnibus generibus, Theo-
 dorus Aristotelis in ijs libris interpret pro eo accepit, q̄
 est ancipitē naturā habere ad omnia animalū genera, uer-
 bo nō minus apto, ut uidetur quā Aristoteles usus. Cuius
 uerba ideo huc trāstulimus, q̄ ille optimus Græcorū inter-
 pres fuisse à doctissimis existimatur. Idē de urtica pisce, ἢ
 δὲ ἀκαλίφῃ ἐπιγαμφοτέρῃσι φύτῃ ἢ ζώω. Urtica autē, in-
 quit, est ambigēs & plātæ & animal: id est, mediū quiddā
 inter animal et plantā. Cuiusmodi sunt quæ mediā naturā
 inter sensibilia & uegetabilia habēt, ob hoc Zoophyta di-
 cta (nos fortasse plantanimates dicere possumus uel planta-
 nimalia) ut ostrea, spongiæ, & similia inter animalia &
 stirpes ambigua. Nō aliā ob causam illud Marci cap. ulii.
 dictum esse affirmat, πορευθέντες εἰς τὸν κόσμωρ ἀπαντα,
 κυρῶσατε τὸ εὐαγγέλιον πάση τῇ κτίσει, Euntes in mūdū
 uniuersum predicate euangeliū omni creaturæ. Homini
 enim cū platis anima uegetabilis, cū brutis sensus, cū naturis
 intel

Ambigere.

Επιγαμφοτέρι-
σημ.

Zoophyta.
Plantaniman-
tes.

Marci locus.

Omnis crea-
tura.

intelligibilibus, id est, cum angelis mens & ratio conuenit:
 propterea omnis creaturæ appellatione significatur. Idem
 Aristoteles de superfœtatione loquens, Animalū uerō in-
 quit, alia nūquā superfœtāt, alia superfœtāt. Quæ autē ex
 ijs magnitudine prædita sunt ut homo, si alter coitus pro-
 ximē ab altero accessit, enutrire quod superfœtatū est, pos-
 sunt (iam enim id euenisse uisum est.) Sed si iam aucto con-
 ceptu coitus adhibetur, superfœtari quidē potest, sed raro:
 quoniā uterus magna ex parte ad partiū usq; se cōprimit.
 Si tamē aliquādo accidit ut superfœtetur (iam enim id eue-
 nisse cōstat) perfici nō potest, sed cōceptus abiguntur simi-
 les ijs quos abortus uocamus. Et paulō pōst, Sola, inquit,
 animalū mulier & equa, grauida coitū patiuntur. Homo
 enim sua natura præfœcundū animal est. Aliquid etiam in
 utero tum spatij tum excrementi superest, quanquā non tan-
 tum ut uel alterū possit alere. Mulier itaq; ob eam causam
 coitū recipit. Equa autē soliditate sue naturæ, et quòd ali-
 quid spatij in utero supersit, amplius quidē quā ut ab uno
 occupetur, sed arctius quā ut alterum perfēctē possit su-
 perfœtari. Μόνα γὰρ τῶρ ζώωρ ὀχέου ἐπιδέχονται
 κούοντα, γυνὴ ἢ ἵππος, διὰ τὸ τὸν ἀνθρώπου φύσει πο-
 λυτόκου εἶναι, ἢ περιεῖναι τε τῶ μεγέθει τῆς ὑσερας ἢ τῶ
 περιττώματι, μὴ μόντοι τοσούτω ὡς ἐκ βέβαιον. Et rur-
 sus, Sunt autē nōnulla superfœtātia, quæ longo etiā inter-
 posito tēpore cōeundi possint enutrire cōceptū quē super-
 fœtarint, uidelicet ea quorū genus semine genitali, & ma-
 gnitudine corporis caret, & multa generat. Ita enim cor-
 pus eorū principio cōstitutū est. Quale corpus leporū est,
 hoc enim animal supfœtat, uteri enim eorū nō se cōprimūt,
 quoniam excrementū purgationis superest, quod mulieri-
 bus quoq; euenit: fit enim grauidis nonnullis purgatio, &
 interd

interdū quæ ad finē usq; perseveret. Sed ijs præter naturā hæc euenit, quā obrē fœtus afficitur detrimēto. Hæc nos ex Aristotele pauca de multis trāscripsimus, nō qdē eo ordine quo ab eo scripta sunt: quæ enim sparsim ab eo dicta sunt, nos in unius sententiæ seriē collegimus. Idē lib. VII. de historia animalū. Mulier & equa, inquit, omnīū maximē animalū grauidæ coitū patiūtur. Cætera ubi grauida fuerint, fugiūt mares, ea scilicet quorū natura superfoetare more leporis recusat. Verū equa nūquam superfoetat, sed magna ex parte unū tātum generat. At uerò in muliere raro quidē euenit ut superfoetetur, sed factū tamen aliquādo est. Qui itaq; longo pōst tempore cōcepti sunt, nihilo perfici possunt, sed præmaturius dolorē quo & ipsi et primus fœtus intereat mouēt. At uerò si proximē à primo cōceptu secundus sit factus, absolui ediq; potest q, supfoetarit, ut quasi gemini nasci uideātur: quo modo Hercule & Iphicle creatos esse fabulātur. nā id etiā constitit adultera quadā quæ alterū suo marito, alterū adultero similē peperit. Iam & cum geminos quadā ferret, primū uitalē peperit, secundum quinto mense elisit, qui statim mortuus est, Μοιχομένη γάρ τις, τὸ μὲν ἐν τῶν τέκνων ἑοικὸς τῷ ἀνδρὶ ἔτεκε, τὸ δὲ, τῷ μοιχῷ, ἦδλη δὲ καὶ δίδυμα κωδῶσα τις ἐπεκύνθη τρίτον. γενομένη δὲ χρόνῳ τῶ καθίκου τὰ μ, τελεόγονα τῷ χρόνῳ ἔτεκε, τὸ δὲ, πένταμνον, καὶ τῶ ἀπέθανεν ἄθως. His Aristotelis uerbis apparet geminos plerosq; uno cōcubitu cōcipi, nōnullos tamē pluribus. Id quod diuus Augustinus ignorasse uidetur, qui lib. v. de Ciuitate, cap. vi. contra Chaldaeos loquens, qui se ex Genesi hominum fati prædicere posse profitentur, sic inquit. At enim, inquit, plurimum uis horoscopi ualet. Hoc quā nihil sit, iam satis disserui. Sed quaecunq; sit, in ortu ualere dicunt, nunquid

Gemini.
Hercules &
Iphicles.

An gemini
uno concubitu
conciantur.

non

non & in conceptu ubi & unum cōceptum est manifestum est, & tāta natura uis est, ut cum cōceperit foemina, deinde alterum cōcipere omnino nō possit. Vnde necesse est eadem esse in geminis momēta cōceptus. Verū hoc fortasse secutus est Augustinus quod idem Aristoteles lib. IIII. de generatione dixit, Τῆς ἡνὺρ ῥηθείσης ἀπορίας μάλλον ἂν τις θαυμάσειεν ἐπὶ τῶν πολυτοκῶντων, ἐπεὶ φαίνεται πολλάκις ἀπὸ μιᾶς ὀχέας κνίσκόμενα τὰ τοιαῦτα. Huius autem quæstionis, inquit, maximē quis miretur in ijs quæ multa pariunt, quod plerunq; uno initu id genus animalia impleri cernuntur. Plinius lib. VII. naturalis historię uelut hæc ab Aristotele lib. VII. de historia animalū mutuatus, Præter mulierem, inquit, pauca animalia coitum nouere grauidæ: unū quidē omnino aut alterum superfoetat. Extat in monumentis etiā medicorum & quibus talia cōsectari curæ fuit, uno abortu duodecim puerperia egesta. Sed ubi paululum tēporis inter duos cōceptus intercessit, uterq; est perfectus, ut in Hercule & Iphicle fratre eius apparuit: et in ea quæ in gemino partu alterū marito similem, alterum adultero genuit. Item Procōnesia ancilla quæ eiusdem diei coitu alterū domino simile, alterū procuratori eius. Et in alia, quæ unum iusto partu, quinq; mensium alterū edidit. Aristoteles, ἦδλη γὰρ γενομένης διαφθορᾶς, καὶ δλεκα σωέθη καὶ δώδεκα ἔμπεγῆν ἐπικνωθέντα. Idē lib. VIII. Lepus omnīū prædæ nascens, solus præter Dasypodem superfoetat, aliud Dasypodes. educās, aliud in utero pilis uestitū, aliud implume, aliud inchoatā gerēs partē. Et rursus li. x. Dasypodes omni mēse pariūt, & superfoetāt sicut lepores, à partu statim implentur. In quibus duobus locis Plinius hallucinatus esse creditur, qui dasypodē & leporē diuersa animalia esse putauerit, cum idem sit. Thecodorus certē dasypodē ubiq; leporem

Plinius hallucinatus.

ex

ex Aristotele uertit: et ex Aristotele id satis percipitur, qui in locis supradictis dasypoda non lagon dicit. Duobus id prouerbij ostendi satis putant: uno πρότερον χελώνη παράδραμείται τὸν δασύποιον. id est, Prius testudo cursu leporem praeuerterit: quod in rebus, quas usuuenire non posse contendunt, usurpare solet. Altero, δασήπυς τεῶν κρεῶν ἐπιθυμῶσι. quod Terentius transtulit, Lepus tute es, et pulpamentum quaeris. Si igitur Augustinus et Plinius uiri tantum opera nobilia conderent, in rebus tam apertis hallucinari potuerunt: ne hominibus nobis dari ueniam candidis a lectoribus par est, eorum quae nonnunquam inscitius dicta a nobis uidebuntur. Quibus utinam ipsis ita hoc opere delectari, atque nonnunquam adiuuari etiam contingat, ut cum primum in manus id sumpserint, nihil praecipue opinionis in utraque partem ad eius iudicium aestimationemque attulerint. Verum illi officij sui rationem uiderint: nos ad institutum reuertamur. Quod igitur circa finem huius legis dicitur, Quidam ergo prudentissimi iuris auctores medietatem quandam secuti sunt, ut quod fieri non raro admodum potest, intuerentur: id est, quia fieri poterat ut tergemini nascerentur, quartam partem superstiti filio assignauerunt, ut ait Theophrastus. Ego hunc locum ita lego ut post uerbum Assignauerunt, haec lacunam his uerbis impleam, τὰ γὰρ δίκαια ἐν τοῖς ἐπιτοπλήτοισι καθεστηκέναι δέει, ἢ ἐν τοῖς ἐκ παραλόγου, ut ait Theophrastus. Est enim dictum Theophrasti ex libris de Legibus, quorum meminit Cicero lib. v. de Finibus, quod Pöponius retulit supra, in titulo, De legibus, et nos illic ex Pandectis Florētinis restituimus. Sic igitur uertenda Latine haec uerba sunt, iura enim constitui oportet in ijs quae plerumque, non in ijs quae nec opinato accidunt, ut ait Theophrastus. Quoniam igitur plures quam tergeminos nasci pontentific

tenticum esse solet, ut supra ex Plinio uidimus, ideo Iurifconsulti rationem eius speciei habendam non putauerunt.

Ex I. Vtique, De rei uendicatione.

Culpa non intelligitur, si nauem petitam tempore navigationis trans mare misit, licet ea perierit. Vegetius libro IIII. de mensibus loquens, quibus tutius nauigatur, Ex die, inquit, tertio Iduum Nouembris usque ad diem sextum Iduum Martij maria clauduntur, nam lux minima noxque prolixa, maria clauduntur, nubium densitas, aeris obscuritas, uentorum, imbrium, uel niuium geminata scuitia, non solum classes a pelago, sed etiam commeantes a terrestri itinere deturbat. Post natalem uero (ut ita dicam) navigationis, qui solenni certamine publicoque spectaculo multarum gentium celebratur, plurimorum siderum, ipsiusque temporis ratione usque in Idus Maias periculose maria tentantur. His uerbis apparet quod tempus navigationis Paulus hic intellexerit.

Ex I. Haftenus, De usufructu.

Haftenus tamen ut sartatecta habeat. Accursius nec hic, nec usquam alibi in iure quid sint sartatecta percepit. Sartatecta (inquit Festus) ponebant pro integre: ob quam causam opera publica quae locantur ut integra praestentur, sartatecta uocantur. Sarcire enim est integrum facere. Haftenus ille. Sartatecta exigendi cura ad Censores spectabat, interdum etiam ad Aediles, raro ad Praetores, nec nisi cum Senatus decreuerat. Cicero in Praetura urbana, Cum L. Octauius, C. Aurelius Cōsules, aedes sacras locauissent, neque potuissent omnia sartatecta exigere neque ipsi neque ij Praetores quibus erat negotium datum: factum est Senatusconsultum, quibus de sartatectis cognitum non esset, uti C. Verres, P. Caelius Praetores cognoscerent et iudicarent. Idem paulo post, Verres quaesuit quis aedem Castoris sartatect

tam tectam deberet tradere. Et rursus, Monumentum illa
 amplitudine, illo opere quamuis sartum tectū integrumq;
 esset, tamen aliquid inuenturum in quo moliri prædariq;
 posset, arbitrabatur. Ex cuius orationis lectione facile in-
 telligimus quo modo sartatecta locari solerent, exigiq; Si-
 mile est enim atque si hodie ades diua Mariæ Parisiensis,
 aut etiam Basilica Palatina tuēda locaretur, ea lege, ut re-
 demptores suo lapide, sua calce ac sua etiā materia sartam
 tectam præberēt, certo pretio in annos singulos addictam:
 quod fieri Romæ solebat minimo licitātib; curaq; exigē-
 dorum huiusmodi operū ad eos quos diximus pertinebat.
 Locā dorum uerò cura ad Censores spectabat, ut & uecti-
 galium antequam cēsura sublata esset. Vnde in xii. tab. de
 Censorio munere ita cautū legimus, Censores populi, ciui-
 tatis soboles, familias pecuniasq; censento. Urbis tēpla, uias,
 aquas, ærarium, uectigalia tuento. Populiq; partes in tri-
 bus distribuunto, & reliqua. Quod utinā institutū in Fran-
 cia hodie esset, ne Basilica & Regiæ ædes & magnificen-
 tissima proauorū atauorumq; nostrorum memoriæ monu-
 menta, uetustati excedēda nostri seculi incuria relinqueren-
 tur. Huiusmodi sartorum tectorū exemplum est in lege 11.
 De conditis in publicis horreis, Cod. Nā si per incuriā offi-
 cij grauitatis tuæ sartorum tectorū neglecta procuratione,
 aliqua pluuijs infecta perierint, ad damnum tuū referētur.
 Marcel. Ad legē Iuliam repetund. Ne in acceptum feran-
 tur sartatecta tuēda antequā perfectā, probata, præstita le-
 ge erunt. Et li. 1111. Regum. Quare sartatecta non instau-
 ratis templis? Et rursus, Vt instaurent sartatecta domus, si
 quid necessariū uiderint instauratione. Vbi sartatecta pro
 sarcindis tegendisq; diuus Hieronymus antiquitatis peri-
 tus posuit, quod interpretes Lyranus inscite enarrauit. Itaq;
 idem

idem Hieronymus lib. 11. Paralipomenon quasi sese in-
 terpretans, Vt instaurent, inquit, templū, & infirma quæ-
 que sarciant. Dicitur autem interdum cum coniunctione,
 sarta tectaq; & sartum & tectū, cum plena est locutio, ut *sarta tectaq;*
 inquit Asconius, quo modo Cicero saepe usus est. Ex hoc *& sartum &*
 autem factum est ut sartum tectum habere, sit integrum *&*
 incorruptum seruare, & ut uulgus loquitur, intertenere,
 quod Latine tueri dici debet. in qua significatione hic
 accipitur, & alibi non semel in Pandectis. Vtuntur & hac
 locutione antiqui metaphoricōs. Cicero ad equites Rom.
 pridie quā iret in exilium, Si igitur aliquo tempore ijs
 hominibus consuluistis, quorum animus religione pietatis
 est defunctus, debetis quoque mihi prospicere, qui numi-
 ni deorum consecratum sartum ac tectum ab omni peri-
 culo conseruauī: & uos ut tutam & tranquillam fortu-
 nam traheretis, mea perfeci uigilantia. Quo tamen in lo-
 co non periculo, ut in omnibus exemplaribus legitur, sed
 piaculo lego: hoc sensu, ut Cicero significet animum suum
 integrum intactumq; ab omni piaculo conseruasse: id est, *Ciceronis lo-*
 indigno facinore & graui aliqua pœna expiando, ac ni- *cus.*
 hil in sese scelestum admisisse. Idem ad Cælium lib. xiiii.
 Epist. Si ullam in amicitia mea spem habes, si ea quæ in me
 officia Brundusij contulisti, uis mihi etiam gratiosa effi-
 cere, quanquā sunt gratissima, si me à tuis omnibus amari
 uides, hoc mihi da atq; largire, ut Marcum Curium sartum
 & tectū, ut aiunt, ab omniq; incommodo, detrimento, mo-
 lestia syncerum integrumq; cōserues, ὅπως αὐτόν τε διορυ-
 φορῆς πάσα ἐπιμελέα, ἀβλαβῆτε παρέχης. Plautus in
 Trinū. ioculari metaphora usus est hoc uerbo, Sartatecta
 tua præcepta pater usque habui mea modestia. Hoc est,
 exacta & undique constante obedientia præceptis tuis

parui: nec unū iota (ut uulgò dicitur) præteriuui: quod Latine dicitur omnibus numeris obedientiæ tibi parui: unguē latū aut digitum transfuer sum à tuis præceptis non disceſſi. Hæc habui quæ de sartis tectis in præſentia dicerē, uerboſe fortiſſe, ſed ex his alijsq; quæ diximus dicemusq;, intelligi uolumus quàm multa uerba in iure aut perperā aut parū intelligātur à multis. Quorū nō pauca ſciētes prudentesq; prætercūda duximus, ne uolumē in immēſum excreſceret. Caterūm ex inſtituto noſtro etiā hoc addemus, quòd ſarta tecta à Græcis ἐπισκευαὶ ἢ κατασκευαὶ τῶν δηνμοσίων dicuntur. Polyb. Πολλῶν ἔργων ὄντων τῶν ἐκδιδομένων ὑπὸ τιμητῶν διὰ πάσις Ἰταλίας εἰς τὰς ἐπισκευὰς καὶ κατασκευὰς τῶν δηνμοσίων. Id eſt, cum multa opera locata eſſent à Cenſoribus per omnē Italiā, ad ſartatecta publica. Dicitur ἔπισκευη. Plutarchus, Τῆ πόλει δούς εἰς ἐπισκευῆν πεντήκοντα τάλαντα. Demosthenes, Γενόμεν ἔπιμελητὴς τῆς τῶν τειχῶν ἐπισκευῆς.

Ex l. Item si fundi. §. Seminarios, eodem titulo.

Debet tamē cōſerēdi agri cauſa ſeminariū paratū ſemper renouare quaſi inſtrumētum agri. Accuſius hunc locū de frumēto ſeminario intellexit, ut ex ſcholio uel gloſſula eiꝯ apparet ſuper uerbo, Inſtrumētū, citata per eum lege, Quæſitū, infra, De fundo inſtructo, ubi ἔ hunc locū allegat. Qui etiā quodā in loco Pandectarū, ſeminarium locū eſſe dicit ubi frumentū electū ad ſeminanda arua reponitur. Quod eiꝯ dictū quantū à uerò aberrauerit, ex ijs quæ dicemus apparebit. *Seminarium.* Seminarium igitur locus eſt ſubactus in quo ſemina aut uitiū aut arborū panguntur, ut cum ad certā quantitātē excreuerint, in uinetū uel arbustū uel pomariū transferantur. Quo tēpore quæ prius ſemina diceb

ebantur, Viuiradices uocatur: id eſt, plantule cum ſua radice translatae in aliud ſolum. Græcè φυτευθήσονται dicitur. *Viuiradices.* De ſeminario uitiario ἔ arbustiūo Columell. li. iiii. Qui uineā uel arbustū conſtituere uolet, ſeminaria prius facere debet. Sic enim ſciēt cuiꝯ generis uitem poſiturus ſit. Nā quæ pretio parata diſponitur, certā generoſitatis fidē non habet: quoniā dubiū eſt an is qui uendidit, legēdis ſeminibus adhibuerit diligentīā. *Semina.* Semina Columella appellat non grana, ſed ſurculos depactos, qui cum radices egerunt, in uinetū transferuntur. Idem paulò poſt, Optimū eſt itaq; eodem agro, quo uitē poſiturus eſt, uel certē uicino facere ſeminariū. Idem lib. v. de oleis loquēs, Seminariū oliueto præparetur cælo libero, modò modicē ualido ἔ ſucchoſo, neq; denſo neq; ſoluto ſolo. Idē de pomario loquens, *Plantaria.* Semina lege craſſa nō minus quàm manubriū bidentis, recta, leuia, procera, ſine ulceribus, integro libro, ea bene ἔ celeriter comprehendent. Semina huiꝯſmodi aliquando etiā plantæ dicuntur, ἔ ſeminaria plantaria. Plinius lib. xiiii. de palmis loquens, Ergo plantaria inſtituunt, anniculasq; transferunt, ἔ iterum bimas: gaudent enim mutatione ſedis. Et lib. v. At nunc etiam in plantarijs ferunt olea, trāſſatarumq; altero anno decerpuntur bacca. Et rurſus libro xvi. Vulgoq; dotem filiarum antiqui plantaria appellabant. Idem de ſtolonibus loquens ἔ arborum ſobole, *Stolones.* Omnia ea, inquit, ſtatim opus eſt nutrici dari, atque in ſeminarijs adoleſcere, iterumq; migrare. Nutricem appellat *Nutrix.* Plinius ſeminarium in quo tenella adhuc ſemina educanda depanguntur deponunturq;. Vnde ipſe alibi, Quamobrem ἔ ſeminarij curam antē conuenit dici quàm tranſeatur in alia genera. Nā ἔ huic principio eligi ſolum reſert, quoniam nutricē indulgentiorē eſſe quàm matrē ſæpe conue-

Arbustiva uis.

Malleoli. Mergis.

Serendi genera multa.

Sperma.

κλάδι.

Talea.

ἔφυλον

παρασπασ.

Αυγίμων.

Βλαστός.

nit. Inde illud Vergilij, Mutata ignorent subito ne semina matrem. Seminarium nec uitiariū nec arbustiū nostrates nūc faciūt, ut qui arbustiū uites nullas habeāt, quæ à Græcis ἀναδεδραδές dicuntur quasi arbores scandētes, instituendisq; ipsi nouelletis malleolis & mergis utātur. Marquotas & otellasq; uocātes, quos humi depactos postea non trāsferunt, ut Itali solebāt, quem morē nostrum Columella nō ignorasse uidetur, qui lib. 1111. de uite ponēda loquens sic inqt, Sationis autē duo genera malleoli uel uiuiradicis, quod utrūq; ab agricolis usurpatur, & in prouincijs magis malleoli, neq; enim seminarijs student, nec usum habent faciendæ uiuiradicis. Pomariorum autē seminaria nōnulli nostrorum instituere solent, ut Normanni, quæ pepinaria appellant, ex quibus uiuiradices adultas in pomaria trāsferunt. Theophrastus in libris de plantis, serendi genera multa tradit. Quædā enim plāta deposito semine serūtur, id est, plantula (σπέρμα etiam Græcè dicitur) unde seminarium quasi surcularium. nam legumina ferē & segetes fusim seri solent. Quædā igitur surculo seruntur, qui Græcè κλάδι dicitur. Quædam talea, quam Theophrastus ἔφυλον appellat, id est, lignum, ut olea & salix, Plantale uulgius appellat. Quædam auulso ramo ab arbore, παρασπασ Græcè dicitur. Quædam prægrādi ramo, qui ἀυγίμων dicitur. Quædam ramulo, id est, ἀπὸ τῶν βλαστῶν. Quædā multipliciter. De quibus idem lib. 1. de causis plantariū ita inquit, ὅσα δὲ πλείους γεννᾶται πρότερος ἔχει ἢ ἐρ αὐτοῖς διαφορὰν. τὰ γὰρ ἀπὸ παρασπασίδος ἢ ῥίζης ἢ κλάδου, ἢ πάντως δύναιτ' ἄρ' ἢ ἀπὸ ξύλου ἢ ἀυγίμωνος. καθάπερ ἀμπελος ἢ συκί, τὰ δὲ πάλιν ἀπὸ τῶν βλαστῶν, ὡσπερ ἢ ἔλαια, Quæ autem pluribus exeunt modis, differentiam in ijs quoq; ipsis habere uidentur. Non enim quod

quod auulsione & radice et ramulo prouenit, ligno etiam prægrandiq; ramo exurgere potest, ut uitis & uicinis. Neque quod contra his ipsis proueniat, ramulis etiam potest, ut olea. Sunt etiam quædam quæ radice proueniunt, id est, ἀπὸ τῆς μοσχέυματ' &, quales sunt mergi, qui ubi radices egerunt, transferuntur: unde μοσχέυειν τὰ κλήματα, id est, uiuiradices ex sarmētis efficere. Theophrastus de palma loquens, τὰς τε γὰρ ῥάβδους φασὶ μοσχέυειν περὶ βαβυλώνα τὰς ἀπαλωτάτας, ἢ ὅτι ἀρ' ἐμβιώσωσι μεταφυτεύσιν, id est, uirgas etiam tenerrimas Babylonios uiuiradices efficere aiunt, adultasq; trāsferre. Hæc autē omnia Plinius li. xvii. à Theophrasto, Catone, Varrone, & Columella accepta, copiosè prosequitur. Verum enim uero seminarij significatio eleganti metaphora ad alia trāsferitur. Cicero in Antoniana xiii. Huc accedunt alaude, ceteriq; ueterani seminarium iudicum tertie Decuriæ: qui suis rebus exhaustis, beneficijs Cæsaris deuoratis, fortunas nostras concupierūt. Alaudarum legio Gallica quædam erat, ex quibus Antonius tertiam iudicum Decuriam fecit: quapropter iudicum seminarium legionem illā appellat. Quemadmodum enim ex seminario pomaria arbustaq; cōseruntur translatis inde stirpibus, sic ex Decuria illa iudicum forsensium numerus supplebatur. Idem in Pisonem, de prouincia Macedonia loquens, quam Piso pro Consule obtinuerat: Ex illo, inquit, fonte & seminario triumphorum cum arida folia laureæ reuulisses, cum ea abiecta ad portum reliquisti, tum tu ipse de te uideris fecisse iudiciū. Macedoniam Cicero seminarium triumphorum uocat: significans prouinciam bellicosam & identidem rebellem, triumphorum materiam nunquam non assatim Romanis Imperatoribus suppeditasse, qui quidem strenui ipsi impigriq; essent.

Μοσχέυμα. Μοσχέυειν. Τὰ κλήματα.

Alaudæ.

Seminarium triumphorum.

essent. Curtius libr. v 1 1. de cohorte regia apud Macedonas loquens, Hæc cohors, inquit, uelut seminarium ducum præfectorumq; apud Macedonas fuit. Id est, hinc duces præfectiq; sumi solebant. Vnde Alexander Princeps Romanus dicere solebat. seminarium Senatorum equestrem ordinem esse, autore Lampridto: Propterea, inquit, libertinos nusquam in equestrem locum redegit. Et nos alicubi diximus honestiorum causidicorum ordinem Parisijs seminarium amplissimæ curiæ esse. Qui enim & ingenij & facundiæ & honestatis specimen patrocinijs aduocationibusq; officiosè benigneq; præstandis dederunt, ij popularem fauorem emeriti, eoq; apud aulam innotescens, Principis mox beneficio in curiam asciscuntur. Proinde seminarium (inquit Celsus) quasi instrumentum est agri. Quemadmodum enim instrumentum id dicitur sine quo re aliqua uti commodè non possumus, ita sine seminario utile satis arboratori aut uitori ager esse non potest: ut ex ijs quæ diximus apparet, duntaxat in ijs locis ubi seminaria instituta solent: ut hodie apud Normannos.

seminarium
curia.

Ex l. sequenti.

Ex sylua cædua pedamenta & ramos.) Accursius hoc uerbum perperam intellexit, quod etsi hodie nemo nisi plane indoctus ignorat, tamen ut hæc res tota innotescat, aliquid ab autoribus rerum rusticarum repetendum. Columella libro v. Adminiculanda, inquit, uineæ melior est ridica palo: neque ea quælibet. nam est præcipua cuneis fissa olea, quercus & suber. Tertium obtinet locum pedamentum. Varro lib. 1. de Re rust. Pedamentum iam fere trium generum. Vnum robustum, quod optimum solet afferri in uineam è quercu ac iunipero, & uocatur ridica. Alterum palus è pertica, melior è dura. Tertium quod horum inopiæ subsidio

Ridica & Palus.

Pedamentum.

Pedamen.

misit

misit, arundinetum. Pedamentum igitur & adminiculum, aut fissile est, ut ridica, quo hodie plurimum utimur: aut lum. teres, ut palus. Statumen etiam pedamentum dicitur. Columella libr. prædicto, Cum menssem tricesimum excessit posita uinea, id est, tertio autumno, uehementioribus statuminibus statim impedanda est. Sic enim lego, non impedanda, ut uulgò impressum est. Vitium quædam pedatæ sunt, ut nostræ: quædam subrectæ, quæ adminiculo non egent, ut Plinius lib. v 1 1. docet. Et multæ sunt huiusmodi in Gallia. Pedatarum autem quædam iugatæ, quædam compluiatæ sunt, quædam neutrum, ut circa Parisios. Sed nihil nunc ad rem. Et ista uix digna sunt quæ attingantur. Quemadmodum & specularia in lege, Sed etsi, hoc eodem titulo: quæ Accursius instrumenta domus esse dicit ab inspicendo dicta. Plinius libr. x x x v 1. Specularis, inquit, lapis facilimè in quamlibet tenues crustas finditur. Idem de Phengite lapide, Hoc, inquit, Nero construxerat ædem Fortunæ, quam Seiani appellatione dicebat à Seruio Rege sacratam, aurea domo complexus. Quare etiam foribus opertis interdum claritas ibi diurna erat haud alio quàm specularium modo, tanquam inclusa luce non transmissa. Ab hoc lapide specularia dicebantur integumenta ex speculari lapide, quibus ambulationes in hortis tectæ erant. Iuuenalis Saty. 1 1 1 1. Quæ uehitur clauso latis specularibus antro. Hic autem Ulpianus de ijs specularibus intelligi uoluit, quibus fenestrarum hiatus obstruebantur ad transmittendam lucem: quæ tamen exemplaria erant, ut cum liberet auferrentur. Nunc uitro utimur. Plinius, In Arabia esse lapidem aiunt uitri modo translucidum, quo utuntur pro specularibus. Possumus & de specularibus intelligere quibus pars quædam domus ad uoluptatè operiebatur: uarium

C 3 rium

rium enim usum specularia præstabat. Martialis, Hybernis obiecta notis specularia pueros Admittunt soles & sine fece diem. Est etiam exemplum apud Pliniū lib. xix. ubi de cucumeribus loquitur. Huiusmodi autem specularia hyeme usui erant, æstate eximebatur interaū. Simile est illud in l. Malū infra, De uerborū significationibus, Structurā loci alicuius ex tabulis factā, quæ æstate tollerentur, hyeme ponerentur, ædium esse ait Labeo, quoniā perpetuo usui parata essent. Neq; ad rem pertinere, quod interim tolleretur. Et in eadē paulō superius, Plumbū, quod pro tegulis poneretur, ædificij esse Labeo ait. Sed id quod in ripa iherosolymitanā tegēdi causa poneretur cōtra esse. Vbi in antiquo exemplari legitur hypæthrij tegēdi, neutrobi recte. Itaque locus ille sic a nobis restitutus est, Sed id quod hypæthrij tegēdi causa poneretur. Ac enim diphthongus in secūda syllaba ab ignavis in duas syllabas diuisa est. Sunt autem hypæthria hypæthraq; loca sub dio exposita, id est, cœlo patente. Vitruuius libro i. Ioui, Fulguri & cœlo & Soli & Lunæ ædificia hypæthra constituētur. horum enim decorum & species & effectus in aperto mundo, atque lucenti perlucētes uidemus. Idem lib. v. Media uerō spatia quæ erūt sub diuo inter porticus adornanda uiridibus uidētur, quod hypæthrae ambulationes habent magnam salubritatem. Latine subdialia dicūtur & subdualia. unde subdualia deambulationes Plinius libro xvi. & subdialia pauimenta, lib. xxxvi. huiusmodi subdualia. sunt loca quas terracias uocamus. Quod igitur ad obtegendam huiusmodi loca comparatū est, siue uelum, siue aliud integumentum, labolenus ædificio non accedere censuit. Quo in loco Accursius hoc uerbum se non intelligere fassus est.

Locus ex quinquagesimo Digestorum libro restitutus. Hypæthrion. Hypæthron.

Subdialia. Subdualia.

Ex l. Acquisimū. §. Si ædium, eod. tit. Nerua scribit nec obstruere eū posse, id est, claudere lumina

mina, inquit, Accursius. Obstruere luminibus uerbum est antiquū iuris. Cicero pro domo sua ad Pontifices, Habitare, inquit, laxè & magnificè uoluit, duasq; magnas & nobiles domos coniungere, ac seuerè contendit, ut Quintus Vestius sibi domū uenderet. Cū ille negaret, primo se luminibus eius obstruendum minabatur, & reliqua. Idem in Bruto per metaphorā usus est, Nam ut Philisti, inquit, & Thucydidis cōcisis sententijs, interdū etiā non satis opertis officit Theopompus elatione atq; altitudine orationis suæ (quod idem Lysia Demosthenes) sic Catonis luminibus obstruxit hæc posteriorum quasi exaggerata altius oratio. Qui locus Ciceronis corruptè impressus est. Quomodo enim, inquit, claritati antiqui nominis Thucydidis tanquā luminibus Theopompus officit historicus grædiloquentia styli tanquam altitudine ædificij, & Demosthenes orator Lysia: sic fusciorē illum splendore orationis Catonianæ recentiores oratores sublimiore ac florido dicendi genere quasi præumbrātes obscurauerūt. Proinde proprietatis dominus obstruere luminibus usufructuarij non potest. Propterea in l. Si is qui bina, infra eodem titulo, non obscurare luminibus, ut ubiq; legitur, sed obstruere legendum contenderim. Hoc in Pandectis Græcis ἐμπροσθεν τῆ ἀπόψης dicitur. Elegantius tamen ἐπιπροσθεν ἀ Gregorio dicitur, Οἷς ὁ ἴσος οὐτὸ ἐπιπροσθεν τῆ ἀληθῆς κατανόσις. Alibi, ἐπιπροσθεντὸ ὄρος φιλότις, ἐπιπροσθενταὶ ὁ ἥλιος ὑπὸ τῆς σελεύνης ἐν τῆ ἐκλείψει. Dicitur & ἐπισκιάζειν, quasi præumbrare: & ἀποκρύπτειν. Cū accus. obstruere etiā significat cōtrastruere, quasi obædificare: quod Græci παροικαδομεῖν uocant, quod etiam ἐπισκοτεῖν significare potest, & hoc in loco obstruere.

Ciceronis locus.

Ex §. proximo. Nec per cœnacula diuidere domū. Atqui locare potest,

sed oportebit quasi domum locare.) Hunc locū haud dubie Accursium nō intellexisse affirmare ausim. Coenacula, loca sunt altiora domus, ad quæ scalis aut cochleis ascenditur. Hæc autem incolebant tenuiores & inquilini, ut Iuuenalis Saty. x. docuit, Lateranorum obsidet ædes Tota cohors, rarus uenit in coenacula miles: id est, ad inquilinones, nos & pauperes, qui in conducto habitant. Coenatio uerò potentiorum erat, ut apud eundem, Et argentem rapiat coenatio solem. Tertij Regum cap. vi. Et per cochleam ascendebāt in medium coenaculū. Cicero de lege Agraria, Romam in montibus positam & coenaculis sublatam atque suspensam, non optimis uijs, angustissimis semitis, præ sua Capua Planissimo in loco explicata, ac præ illius semitis irridebunt ac contemnent. Quibus uerbis Cicero indecoram urbis Romæ formam fuisse significat propter coenaculorum frequentiam, qualem Parisijs uidemus, quod etiam Vitruuius lib. i. i. Architecturæ dicit his uerbis, Cum enim aucto mirum in modum Romano populo necesse fuisset in coenaculis habitari (Nam antea cum per urbis laxitatem licebat, unius tantum contignationis erant ædificia) ad ædificiorum altitudines deuentum & ædium frequentiam. Inde Coenacularius Vlpiano, infra, De pignor. acti. in l. Solutum: Videtur, inquit, tacite & cum domino ædium hoc conuenisse, ut non pactio coenacularij proficiat domino, sed sua propria. Quo in loco Accursius modeste obmutit. Propterea coenaculariã facere dicebantur, qui domus totas cōductas, per singula coenacula inquilinis locabant, ut inde questū facerent pluris in summã locando, quo modo accipitur in l. Si uero, infra, De ijs qui deiecerunt. Ita enim coenaculariã facere dicitur, ut argentariã & furnariam apud Ciceronē & Tranquillum. Coenaculū à Græcis

Coenacularius.

Coenaculariam facere.

cis ὑπερώου dicitur. uel ut Marci ultimo ἀνώγειον. Ipse uobis demonstrabit coenaculū grande stratū, illic parate nobis, ἀνώγειον μέγα, ἐσρωμένον, ἐτοιμον, ἐκεῖ ἐτοιμάσατε. Sic autē uerti debuit, uel etiã uersum est, sed postea corruptum, ut quædã alia loca, Coenaculū grande, stratū, paratum, illic parate. Et paulò antè. Vbi est refectio mea, ubi pasca manducem? Diuersorium non refectio uerti debuit, τὸ κατάλυμα. Sed & totum illud caput oscitater uersum est. In proposito autem sensus est, usufructuarium ut locare posse uniuersam domum, ita distrahere diuellerẽq; locationibus coenaculatim cubiculatimq; non posse: quod sine incommodo domus fieri non potest, quæ à domus uniuersæ forma ad coenacula transfertur.

Ex l. V usufructuaris, eodem titulo.

Quia tamen si meliorem excolendo ædificium domini causam facturus esset, non tamen è iure suo facere potest.) Meo iure, tuo iure, suo iure, uerba sunt apud doctos frequentissima, sed certæ cuiusdã significationis. Est enim meo iure aliquid agere facere uel, idem quod mea facultate uel autoritate, uel concessa mihi omnium consensu libertate & potestate. Cicero in i. i. de Oratore, Duo illa quæ facilima uidentur (quoniam quæ difficiliora sunt non possunt) mihi pro meo iure sumo. Idem pro Roscio, Tametsi meo iure possum, si quid in hac parte mihi non placeat, uituperare. Non enim uereor ne quisquã alienū me animū habuisse à causa nobilitatis existimet. Id est, quanquam ego is sim cui maximè omnium id facere licet citra reprehensionē. Et illud Terentianū in Adelphis, Do, prætermitto, non necesse habeo omnia pro meo iure agere. Verba sunt patris indulgentissimi. Ius est (inquit Donatus) quod omnia recta & inflexibilia exigit. Aequitas est quæ de iure multū remittit.

Υπερώου.

Ανώγειον.

Μαρι locua.

Κατάλυμα.

Μεο iure, tuo

iure, suo iure.

NON

Non necesse est ergo seuire patrē, tametsi potest suo iure. Cicero pro Caelio, Certē in armis militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes cōmeatus multum iuuant, maximā uerò partē quasi suo iure fortuna sibi uendicat: & quicquid est prosperè gestum, id penē omne ducit suum: ac si diceret, nemo unquā fortunā in bello non primas detulit partes. Vnde illud Satyr. Plus etenim fati ualeat hora benigni, Quā si te Veneris commendet epistola Marti. Inde iure suo decedere dicitur, qui non omnia pro iure suo agit. Idem pro Roscio Amerino, Esto, causam proferre nō potes, tametsi statim uicisse debeo, tamē de meo iure decedā, & ibi quod in alia causa non cōcederē, in hac concedā, fretus huius innocētia. Lilius lib. 111. Caius Iulius Decemuir diem Sextio dixit, & accusator ad populū extitit, cuius rei iudex legitimus erat, decessitq; iure suo, ut demptū de ui magistratus populi libertati adijceret. Ὑπέμειπεν τῶν δικαίων τῶν ἰσθίων dicitur: uel τῶν ἐμαυτῶν. Plutarchus, Καὶ ταῦτα λέγω τῶν δικαίων τῶν ἐμαυτῶν ὑπέμειπεν, Potest & multis alijs modis dici. Vulgò dicunt præterire ius: uel, hæc est iuris præteritio, quam ego concedo. Cui opponitur iure suo agere, uel pro iure suo agere: quod etiā summo iure agere dicitur, id est, rigorē tenere, ut alibi docuimus. Hoc uerbo Diuus Augustinus libro XIII. de Ciuitate usus est per elegāter: de mēbro enim genitāli loquens, Merito, inquit, huius libidinis maximē pudet, meritò & ipsa membra quæ suo quodam (ut ita dixerim) iure non omni modo ad arbitrium nostrū mouentur, aut nō mouentur, pudenda dicuntur, qualia ante peccatum hominis nō fuerunt. Quinctiam ius pro potestate ponitur interdū. Lilius, Quæ ex ijs habere uictori, quibus multari eos uelit: ipsius ius atq; arbitriū esse. Plinius lib. 11. natural

Decedere suo iure.

Suo iure agere.

Ius.

turalis hist. Imperfectæ uerò in homine naturæ præcipua solatia, ne Deum quidem posse omnia, nullumq; habere in præterita ius præterquam obliuionis. Idē de intertricula uite loquens lib. XIIII. Carbunculari hæc negatur, magna dote, si uerum est, aliqua in uite, cælo non esse ius. Quia sit autem carbunculatio, nos alibi dicemus. Matthæi v 11. Et ^{Matth. locus.} admirabantur turbæ super doctrinam eius. Erat enim docens sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ & Pharisei, ἢ ἡγεῖ διδασκῶν ὡς ἐξουσίαν ἔχων. Nisi ad uerbum transferretur, transferri fortasse sic significantius potuit, Erat enim ueluti iure suo docens. Vnde Marci 1. & Lucæ 111. ὅτι ἐπὶ ἐξουσίᾳ ἢ ὁ λόγος αὐτῶν. Et stupebant in doctrina eius, quia in potestate erat sermo eius. Admirabantur enim omnes Christum differentem, & merito, utpote qui de diuinis iure suo differeret, quæ ipse unus omnium hominum perfectè nosset. Ius etiam pro cōditione ponitur. Cicero de lege agr. Optimo enim iure ea sunt profectò prædia, quæ optima conditione sunt. Libera meliore iuræ sunt quam serua. Paulo post causam pro iure dixit, Soluta meliore in causa sunt quam obligata. Immunia meliore conditione sunt, quam illa quæ pensitant. Idem in Verr. Quæ est ista cōditio Sicilia? Cur quæ optimo iure propter uetustatem, fidelitatē, propinquitatē esse debet, huic præcipua lex iniuriæ definitur? Ius etiam uocatur, quod uim habet sanctionis & legis. Idem de legibus, citās uerba XII. tab. Quod is qui bellū gerat, imperasset, ius ratūq; esto. Sic Ulpianus, De legibus, Nō ambigitur Senatū ius facere posse. Id est, Senatus consulta omnes tenere, qui imperio Romano parent.

Ex I. Quid ergo, eodem titulo.

Interim tamē quamdiu summūtatur & supplicantur capita quæ demortua sunt, & reliqua. Iuriscōsultus hic proprio uerbo usus est. Est enim submittere, & pagandæ sobolis ^{submittere.}

gratia matricibus supponere, atque alēdos præbere foetus. Columella libr. v 1 1 1. de ouibus loquens, Hoc qui faciet, seruare debbit, ne minori quadrimæ, ne ue ei quæ excessit annos octo, prolem submittat. neutra enim ætas ad educandum est idonea. Idem de bobus, Sed non est dubium ubi pabuli sit lætitia, posse omnibus annis partum educari: at ubi penuria est, alternis submitti. Idem, Summitti tamen & in uicina urbis quoque oportebit, cum præsertim boni pastoris uel cura prima sit omnibus annis in demortuarum uitiofarum uel ouium locum, totidem uel etiam plura capita substituere. Vergilius in 1 1 1. Georgicorum, Tu modo quos in spem statuis submittere gentis. Et in Tityro, Pascite ut antè boues pueri, submittite tauros. Quod uerbum etiam ad uites transfertur. Columella lib. v. At e contrario ad meridiem plures palmites submittantur, qui laborantem matrem feruoribus astius opacent. Idem, Itaque una tantum materia iugo proxima, & unus infra eam custos submitendus, qui uitem mox in annum renouet.

Ex I. Quidam Hyberus, De ferui. præ. ur.

Non licet autem tribulos habere admotos, Sic quidē in multis libris legitur: sed in emēdati tubulos legimus. Tubi & tubuli, id est, σωλῆνες, canales sunt fictiles uarijs uisibus accommodati. Tribuli uerò uel ut Græcè dicitur τριβόλοι, machinulæ sunt ferreæ, dolosæ, trigona aut tetragona forma, quæ in quācunq; partē incubuerint, unū aut plures aculeos infestos protēdūt. Plutarchus in Apophth. Κατασπῆραι τριβόλους σιδινηῆς, ὅπως μὴ διαμένοντες οἱ πόλεμοι προσμάχωνται τοῖς χώμασι, Spargere tribulos ferreos, ne hostes aggeribus insistentes pugnam illinc ciere possent. Polit. in Herodiano lib. 1 1 1 1. Simulata fuga tribulos, aliāq; ferram

Tubulus.
Tubus.
Tribulus.
Τριβόλ.

ferramenta acuminata proijciebant. Latine murices dicuntur. Curtius lib. 1 1 1 1. Bion quidam transfuga nuntiat Regi murices ferreos in terram defodisse Dariū, quā hostem equitem emissurū esse credebat. Valer. li. 1 1 1. de Scipione Aemiliano loquens: Suadentibus quibusdam ut circa mœnia urbis quā obsideret, ferreos murices spargeret, ne subita eruptione hostes impetum in præsidia nostra facere possent, & reliqua. Hinc muricati gressus Fulgentio, id est, formidolosi & pauendi: Intuemur, inquit, arua quibus adhuc impressæ bel-
lantium plantæ muricatos, quod aiunt, sigillauerūt gressus. Et formidine menti nondum extersa hostes in uestigijs ponebamus: terrorem enim pro sui memoria miles hostis heredē reliquerat. Tribulorum meminit Vegetius libro 1 1 1. Lingua uernacula calciatrappæ uocantur. A cuius similitudine eodē nomine herba spinosa uocatur utraq; lingua. Matt. vii. μήτι συλλέγσιν ἀπὸ τῆς τριβόλων σῦκας; Nunquid colligunt de tribulis ficus? Hanc lingua uernacula, eodem etiam nomine, quo decipulam ferream appellat.

Ex I. Arborem, eodem titulo.

Si uerò Heliocamino uel solario. Heliocaminus ad uerbū solaris fornax dici potest. Est autem solare uaporarium in aprico loco situm ad calorē solis excipiendum, quo antiqui utebantur. Plinius in Epist. lib. 2. de Dieta quadam loquens: In hanc heliocaminus quidam aliā xystum, aliā mare, utraq; solem prospicit. Id est, utraq; parte soli opposita est. Solarium artem præter alia significata locum significat, in quo horæ ad solem denotantur, ueruto umbram faciente, uel pinnulla, cuius rei inuentionem & rationem gnomonici profitentur. Cicero pro Quintio: Non ad solarium, non in campo, non in conuiujs uersatus est. Id est, in foro Romano ubi erat solarium. Solaria etiam sunt ipsa horoscopa uasa.

Muricati gressus.
Matt. locus.
Heliocaminus.
Solarium.

Ex l. Qui in sella. De seruitut.
rust. præd.

Qui in sella aut lectica uebitur, ire non agere dicitur.) Accursius malè de equo intellexit. Sella enim curulis intelligenda est, ut sella qua magistratus Romæ uehi solebant. Iuuenalis: Vis ne saluari sicut Scianus, habere Tantundem, atq; illis sellas donare curules, illum exercitibus præponere? Sella enim curulis uectabulum erat, quo sedentes magistratus gestabantur. quod gestatoriū etiam dicitur, & gestatoria sella. Tranquillus in Nerone: Inter diu quoq; clam gestatoria sella delatus in theatrum. Et gestationes, loca gestandis hominibus apta, quod sanitatis causa factitabant, ea forma qua cœnationes ambulationesq; dicuntur. Plinius in Epistolis: Ortum & cœnationem uidet, qua ortus includitur. gestatio buxo, aut roremarino, ubi deficit buxus, ambitur. Idem: Adiacet gestatio in interiore circuitu uinea tenera & umbrosa. Sicq; illud intelligi debet in lege, Aequissimum, supra, De usufructu, Viridaria uel gestationes arboribus infructuosis opacas. Gestari autem, ἐξεδάσθαι à Grecis dicitur, & δειπποποσία. Ehippium autem de equo dicitur, non sella: unde ehippiarij equi dicuntur, ut elitellarij & dorsuarij, qui & dossuarij dicuntur, & iugales, & qui desultorij uocantur, id est, quibus equites sine ehippijs insident, ut supra diximus.

Ex l. Lucius, eodem titulo.

Et dono tibi digitum in domum tuam, quæ in hysothomo est.) Digitus hic modum aquarium significat, cuius diametros digitalis est. Omnis autem modulus aquarius (inquit Frontinus) colligitur aut diametro, aut perimetro. Digitus igitur pro fistula digitaria intelligendus, aut etiam unciaria. Vnciæ enim modulus habet diametri digitum unum,

Sella curulis.
Gestatorium.

Gestationes.

Ehippium.
Genera equorum.

Digitus.
Modulus aquarius.

unum, & digiti trientem. Verum de modulis alibi fortasse uidentur. Accursius nescio quid nugatur hic diuinaciter (ut solet) de digitis & rostris statuarum. Hysothomum autem terram inter duo maria interpretatur. quod si est, non hysothomum, sed isthmum legendum. Isthmus autem proprie collum significat, à cuius similitudine terra oblonga et angusta inter duo maria isthmos etiam dicitur. Cui porthmos, id est, fretum etiam opponitur, maris scilicet inter duos continentes angustia. Unde per antonomasiam isthmus Peloponnesi dictus inter Aegæum & Ionium mare quinq; millium passuum interuallo, cuius fauces Corinthus obsidet. Plinius de Peloponneso loquens: Angustia, inquit, unde procedit, Isthmos appellatur. Et paulò post: Angusta ceruice Peloponnesum contingit Hellas: Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatus sinus. Quibus uerbis Plinius significationem Isthmi expressit. Sic enim Isthmus à latiore terra protinus gracilescit, ut ceruix à corporis compage deductior eminent. Unde Paristhmia partes quaedam in hōmine dicuntur à medicis circum fauces, quæ Latine Tonsillæ dicuntur.

Ex l. Proprium. in titulo, Communia prædiorum.

Seruitutem recipere nisi sibi nemo potest. Et paulò post, Ita ut tota seruitus ad eum qui receperit, pertineat.) Alias excipere, inquit Accursius: uidelicet id commentus, quia uerbum hoc non intelligebat. Recipere, inquit Nonius, est exceptum facere. Plautus in Trinummio: Vbi nunc adolescens habet? posticulum hoc recepit, cum ædes uenderet. Quo in loco habet pro habitat intelligendum. Est autem recipere antiquum uerbum iuris. Cato Voconiam legem suadens uerbis hisce usus esse dicitur, Principio nobis mulier,

D 2 cum

cum magnam dotem attulit, tamen magnam pecuniam recipit: quam in uiri potestate non committit, eam pecuniam tuam dat uiro: postea ubi irata facta est, seruum receptitium sectari, atq; flagitare uirum iubet. Gellius: Quando mulier, inquit, dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neq; ad uirum trans mittebat, ea recipere dicebatur. Sicuti nunc quoq; in uenditionibus quæ excipiuntur, neq; ueneunt.

Receptitius seruus.

Ἐξαιρέσις.

Receptitius ergo seruus mulieris est proprius, quæ cum pecunia reliqua mulier receperat, neq; dixerat doti, sed retinuerat. Græcè ἐξαιρέσις dicitur. Recipere etiam repromittere significat, & in sese suscipere. Marcus Tullius in 1. de Oratore: Quo quidem in genere Marcus Bucculeius homo, neq; meo iudicio stultus, & suo ualde sapiens, & à iuris studio non abhorrens, simili quodam modo nuper errauit. Nam cum ædes L. Fusio uenderet, in mancipio lumina uti tum essent, ita recepit. Fusius uerò simul atq; edificari coeptum est in quadam urbis parte, quæ modò ex illis ædibus conspici posset, egit statim cum Bucculeio, quod cuicumq; particule cœli officeretur, illa quamuis esset procul, mutari lumina credebat. Recipere ergo est præstaturum se promittere. sic

Ἀναδέχεσθαι. τὸ ἐφ' αὐτῷ δεχεσθαι.

Græci ἀναδέχεσθαι dicunt τὸ ἐφ' αὐτῷ δεχεσθαι.

Ex I. Venditor, eodem titulo.

Legem dederat ne contra eum piscatio tignaria exerceretur.) Sic quidem Accursius legit, & nescio quid de huiusmodi piscatione dicit. Nos uerò nō tignaria, sed thynnaria legendum arbitramur, haud dubia coniectura. Thynni enim pisces sunt prægrandes, à quibus Thynnoscopi dicti homines è littore editiore thynnos speculari soliti. Latine thynnarij thunnarij; dicuntur: quo uerbo Theodorus Aristotelis interpres in libris de Annalibus usus est. Est & uerbum apud Græcos θυννοσκοπῶ, id est, thynnos capto obser

Thynni.

Thynnoscopi.

Thynnarij.

θυννοσκοπῶ.

obseruò; Aristophanes ἰωπῶσι de Cleone Atheniensi demagogo loquens, id est homine populariter factioso quasi quodam plebicola. Sic enim apud Athenienses uocabantur duces quidam uulgi popularè auram concionibus aucupantes, κατὰ τὴν πέζωρ ἀνωτέρως τῶν φόρων θυννοσκοπῶν: id est, peruigili speculatione obseruans. Siquidem, ut inquit enarrator, thunnarij in editiore rupe stantes, subeutes retia thynnos tanquam è specula despectant. Propterea factum est, ut Thynnoscopia pro accurata, & inconniuenti obseruatione accipiatur. Synes. ἀπὸ θυννοσκοπέως ἐπὶ τῷ ἡγεμονικῆ ἀλάμῳ, è piscatore dux designatus. Thynnos autem simulatq; in retia insinuasse uidebant, fuscinis eos conficere adoriebantur, unde thynnizo uerbum, & thynnazo apud Græcos pro lacinio et configo. Vtuntur et hodie in Hispania huiuscemodi piscatione, ut ex Hispanis hominibus audiui.

Demagogi. Δημάγογοι.

Thynnoscopia.

θυννίζω. θυννάζω.

Ex I. Sicuti, si seruitus uendicetur.

Supraq; eum parietem columnas structiles imponere, quæ tectum porticus ambulatoriæ sustineant.) Columnæ structiles sunt, quæ aut lapide quadrato, aut laterculis constructæ sunt, quæ pilæ etiam dicuntur. Est enim hæc differentia inter columnas, quæ à Græcis κίονες, & pilas, quæ στῆλαι ab illis dicuntur. Columnæ uno scapo constant, id est, lapide oblongo perpetuo. Pilæ structura constant aut lapidea, aut cæmentitia, aut lateritia. Propterea hic ab Vlpiano structiles columnæ dicuntur. Nostrates pilaria uocant. Plinius Græcè stelas uocat libro sexto, capite uigesimo octauo, & uigesimo nono. Stelæ autem sunt propriè lapideæ pilæ surrectæ, in quibus foedera inscribi solebant, ut omnibus innotescerent, & in quibus etiam homines proscribi solebant. Isocrates in Panegyrico circa finem utitur, & Demosthenes identidem. Hodie stelæ propriè uocari possunt lapid

Columnæ & pilæ.

κίονες. στῆλαι.

stelæ.

Cippi.

lapideæ cruces, uel huiusmodi monumenta quæ in militari-
bus uijs extructa uidemus, literis interdum insculptis ad me-
moriã alicuius rei prodendam. Latine Cippi dicuntur, qua-
les super sepulcra extruuntur. Pausa. ἐπι δὲ τῶν τὰ φῶν γῆ-
λαι τὰ ὀνόματ' αὐτῶν ἀποθανόντων ἔχουσι. Persius: Assensere
uiri: nunc non cinis ille Poëta Felix? nunc leuior cippus non
imprimit ossa? Et apud Horatium in 1. Serm. Mille in fron-
te pedes: trecentos cippus in agrum Hic dabat, heredes mo-
numentum ne sequerentur. et ἡλιότης apud Demosthenem
ἀτιμῶν, ἢ ἐν ἡλίῃ ἀναγραφῆς. unde ἡλιότης τοὶ λόγοι,
orationes infamantes, te progrãmata ignominiosa. Colum-
næ partes sunt, scapus quasi columnæ corpus. supra scapũ
capitulum, infra scapum spira, quæ basis sæpe appellari so-
let, infraq; spirã stylobates. Autor Vitruuius li. tertio. Stru-
ctilis igitur à structura dicitur. Idem li. quinto, de hypethris
ambulationibus loquens: Fodiantur & exinaniantur quàm
altissimè, & dextra ac sinistra structiles cloacæ fiant. Idem
libro octauo: Ductus autem aquæ fiunt generibus tribus:
riuis per canales structiles, aut fistulis plumbeis, seu tubulis
fictilibus. Structiles canales appellat, structura & fabrica
constantes, quales hodie Romæ semirutu uisuntur. Idem
libro secundo: Itaq; pilis lapideis, structuris testaceis, pa-
rietibus cémentitijs extructæ, contignationibus crebris co-
axatæ, coenaculorum ad summam utilitates perficiunt despe-
ctationes. Structura etiam à contignatione differt. Idem lib.
quinto: Concamerationes uerò si ex structura factæ fuerint,
erunt utiliores: si autem contignationes fuerint, figulinum
opus subijciatur. Eòdem pertinent uerba eiusdem Vlpiani
in lege, Si fortè. §. Modus, supra hoc eodem titulo: Fortè ut
reficiat lapide quadrato, uel lapide structili, uel quoli-
bet alio opere. Structuræ enim genera tria sunt: Quidam
enim

Colūne partes.

Structilis.

Structiles ca-
nales.

Structura.

Lapis quadra-
tus.

enim lapides quadrati uocantur, id est, orthogoni, & ad
normam respondententes, quos uulgò casos uocamus. Sunt
alterius generis lapides rudes & informes, quæ cémenta ^{Cémenta.}
uocantur, quibus ad fūrcturas operum utuntur inter pila-
res, uel quadratas eductiones, quas artifices gambas ap-
pellant. Utuntur & his lapidibus ad parietes uillaticos
extruendos. Hoc genus structuræ incertum est & sine ue-
nustate, quasi lapide temere in uento constructum. Est &
tertium genus inter hoc & illud medium, ex lapide ordi-
nario, nec temere congestum, nec ad perpendiculum re-
spondens, sed tamen ordine coagmentatum. Vitruuius li-
bro secundo: Itaq; non est contemnenda Græcorum stru-
ctura. Non enim utuntur è molli cémento polita: sed cùm
decesserunt à quadrato, ponunt de silice, ceu de lapide du-
ro ordinaria. Idem de hiantibus structuris loquens, & ui-
tiosis: Quòd si quis noluerit in id uitium incidere, medio <sup>Lapis ordinari-
rius.</sup>
cauo seruato secundum orthostatas intrinsecus ex rubro
saxo quadrato, aut ex testa & silicibus ordinarijs struat
bipedales parietes. Ordinarios appellat non incertos, sed <sup>Ordinarij sili-
ces.</sup>
eiusdem formæ & ordinis, & inter se similes. Structilem
autem lapidem Vlpianus, aut ordinarium, aut incertum
intelligi uoluit. Hæc tamen magis lapidis genera, quàm stru-
cturæ dici possunt. Propterea Plinius libro tricesimo sexto,
capite uicesimo secundo, structuræ genera quatuor ponit, <sup>Structura ge-
nera.</sup>
isodomon, pseudisodomon ab æquabili inæquabiliq; stru-
cturara dicta empletton, dictyotheton. Quæ si quis intelli-
gere cupit, adeat Plinium: satis est enim nobis locum no-
tasse, quod ad hunc locum attinet. Structura autem ex-
acta qualis esse debeat, idem Plinius his uerbis docet: Stru-
cturam ad normam & libellam fieri, & ad perpendicu-
lum respondere oportet. Normam nostri quadram uocitant, ^{Norma.}
lib

Libella. libellam niuellum, perpendiculum plumbum. Vitruuius lib.
Perpendiculū. VII. de tectorio opere loquens: Longitudines ad regulam
 & lineam, altitudines ad perpendiculum, anguli ad nor-
 mam respondentes exigantur.

Ex I. Qua actione, Ad leg. Aquil.

Pancration. Si quis in colluctatione uel in Pancratio.) Diximus ali-
 bi multa de exercitamentis antiquis, pancratium autem di-
 cendum huc reiecit. Est igitur pancration, certaminis
 genus, ex eo dictum (ut uidetur) quod aduocatis omnibus
 corporis uiribus, omniumq; neruorum contentione transi-
 gitur. Calcibus enim etiam & cubitis non modo pugnis pan-
 cratiastæ utebantur, omniq; petendi æmulum prehenden-
 diq; modo. Lucianus πρὸς γυμνασίω, id est, de gymnasijs,
Pancratiastæ. Anacharsin Scythen his propemodum uerbis Solonem de
 institutis Atheniensium rogitantem ut admirabundum indu-
 cit: Quam tandē ob rem ὁ Solon iuuenes uestri hæc faciunt?
 Quidam enim eorum mutuò se supplantant: quidam obstri-
 cta gula strangulant: nonnulli inter se ui flectuntur, & in
 cœno more suū uolutati mutuò se conspergunt, iam primū
 positis uestimentis pingui alter alterum affricantes placi-
 dissimè, mox nescio qua ui impulsī obtrudunt inuicem sese nu-
 tatu obuersario, frontesq; oblidunt pecudum more inter se
 obarietantes. & ecce tibi cruribus hic illum tollens, humi al-
 lidens, mox in eum sese librans erigi ultra non sinit in cœno
 proculcatum, cruribusq; comprehensum cubitis in uentrem
 connexus foedissimè miserum angit. & reliqua, quæ ille de
 exercitamentis Græcorum luculentissimè prosequitur. Ex
 quibus apparet huiusmodi colluctationes in cœno, & are-
 na exerceri nudis corporibus solitas esse. Et paulò inferius,
 in persona Solonis: Huiusmodi autem, inquit, exercitamen-
 torum id quod in cœno exercetur pale (id est lucta) uo-
 catur

eatur. Qui uerò in puluere exercentur, ipsi quoq; luctantur.
 Cùm uerò feriunt uicissim concertatione arrectaria, pancra-
 tion dicitur. Τὸ ἢ παίδη ἀλλήλων ὀρθοσάδην, παγκρατῖά ἐστιν
 λέγομεν. Et rursus, οἱ ἢ ὀρθοσάδην κεκοιμένοι καὶ αὐτοὶ παί-
 σιν ἀλλήλων προσεσόντες καὶ λακτίσσειν. Qui autem, in-
 quit arrecti puluere obsiti sunt, feriunt et ipsi alter alterum
 petentes procursum calcitratuq;. Quintil. li. II. de Instit. orat.
 Si uerò liberalior natura contigerit, & in qua meritò ad
 spem oratoris simus aggressi, nulla dicendi uirtus omittenda
 est: sicut ille exercendi corpora peritus, non si docendum pā-
 cratiastem susceperit, pugno ferire uel calce tantum, aut ne-
 xus modò, atq; in ijs certos aliquos docebit, sed omnia quæ
 sunt eius certaminis. Sunt qui pancratiastæ pro pentathlis
 intelligi uelint, id est, ijs qui quinq; illa antiqua certamina
 Græciæ obierunt & uicerunt, παγκρατῖά ἐστιν πάντων
 κρατύντας intelligi uolentes, id est, omnium uictores. idq;
 Hermolaus lib. trigésimo quarto emendationū suarum scri-
 psit. Quod unde acceptum sit nescio. Sudas certè pancrati-
 sten manibus pedibusq; pugnantem interpretatur. Plinius li.
 trigésimo quarto: Fecit & Satyrum admirantem tibias, &
 Mineruam, Delphicos pentathlos, pancratiastæ. Gell. lib.
 duodecimo, Panætij sententiam quandam referens: Vita au-
 tem, inquit, hominum qui ætatem in medio rerum agunt, ac
 sibi suisq; esse usui uolunt, pericula negotiaq; ex improviso
 assidua, & propè quotidiana fert. Ad ea cauenda atq; decli-
 nanda perinde esse oportet animo semper prompto atq; in-
 tento, ut sunt athletarum, qui pancratiastæ uocantur. Nam
 sicut illi ad certandum uocati, proiectis antè brachijs consi-
 stunt, caputq; & os suum manibus oppositis quasi uallo
 præmuniunt, membraq; eorum omnia priusquam pugna
 mota est, aut ad uitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos
 D 5 parata:

parata: ita animus atq; mens uiri prudentis, consilia cogitationesq; contra fortunæ uerbera, contraq; insidias iniquorum quasi manus & brachia prætendens. Alioqui tamen apud Græcos παγκράτιον πένηθλον interpretantur, id est, pancratium pentathlum, nempe πυγμῶν, id est, pugillatum, δρόμου cursum, δίαλμα saltum, δίσκου discum, πάλιω luctam, quos Hermolaus secutus est.

Ex eodem loco.

Committere.

Nisi domino committente hoc factum sit.) Committere, est ad contentionem & concertationem exhibere. Vnde committi gladiatorum paria dicebantur in spectaculis & athletarum certaminibus, id est, ad digladiandum copulari, comparariq;. Similiter & Poëtæ & Oratores committi dicebantur, id est, bini ad ingeniorum ostentationem exhiberi.

Commissiones.

Indeq; commissiones dictæ scenicæ scilicet & Poëticæ & etiam ludicæ, quas Prætores ludis præsidentes faciebant. Tranquillus in Claudio: Circenses etiam frequenter in Vaticano commisit, nonnunquam interiecta per quinos missus uenatione. Idem in Augusto: Componi tamen aliquid de senisi & serio, & à præstantissimis offendebar. admonebatq; Prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolescere. Inde illud Satyricum, Committit uates, & comparat inde Maronem. Ex hoc autem factum ut committere pro irritare ponatur, & ad iram accendere. Tranquillus in Caligula: Non cessauit ex eo criminari alterum alteri, & inter se committere. Hoc Græci dicunt συγκρῆν. Isocrates, Τοσῶτα δέομεν συγκρῆν τι τῶν ἐκείνης πραγμάτων ἢ ποιῆν φασιάζειν. Inde apud Liuium bellum commissum legitur, id est (ut uulgò dicunt) guerram apertam esse, cum aliqua iniuria laceffente bellum inter duos populos irritatur, quasiq; res ipsa indicitur.

Συγκρῆν.

Commissum bellum.

Ex I. Si seruus. §. Si fornicarius.

Lego fornicarius à fornace.) Erat autem fornicarius ser- Fornacarius. uus idem, qui pistrinarius uel pistor. Fornacalia (inquit Festus) sericæ sunt institutæ farris torrendi gratia, quòd ad fornacem quæ in pistrinis erat, sacrificium fieri solebat. Idem alibi: Fornacalia sacra erant, cum far in fornaculis torrebant. Seruius autem Grammaticus autor est apud priscos molarum usum non fuisse. fruges enim torrebant, & deinde in pilis pinsebant: & hoc erat molendi genus, quod & suo tempore adhuc factitatum esse ait. Ex quo more illud Vergilianum esse in 1. Aeneidos: Et torrere parant flammis, & frangere saxo. Mola autem postea inuenta sunt asinaria quædam, trusatiles, id est, hominum opera uersatiles. Gellius libro tertio de Plauto comico loquens: Sed enim Saturionem & Addictum & tertiam quandam comœdiam, cuius nunc mihi nomen non suppetit, in pistrino eum scripsisse Varro, & pleriq; alij memoria tradiderunt, cum pecunia omni, quam in operis artificum scenicorum pepererat, in mercationibus perditâ, inops Romanam rediisset, et ob querendum uictum ad circummagendas molas, quæ trusatiles appellantur, operam pistori locasset. Hoc autem non sine ingenti labore, ac fatigatione uirium fiebat: propter quod factum est ut pistrinum pro loco fatigationis pleno, & pro negotio operoso ac molesto, uiresq; conficiente ponatur. Hieronymus in præfatione Danielis: Deniq; ego adolescentulus post Quintiliani & Tullij lectionem, cum me in linguæ Chaldaicæ pistrinum reclusissem, & multò labore uix coepissem anhelantia stridentiaq; uerba resonare, & quasi per cryptam ambulans rarum desuper lumen aspicerem, impegi nouissimè in Daniele. Pistrinum pro ærumna dixit studij difficillimi.

Μολῶν

EX

Moletrina.

Μυλῶν ἄ Græcis dicitur. Lucianus de uili mancipio, τῶν μυλῶνα ὡσπερ ἀνακτότοδρον προσκινῶν. Aquariarum autem molarum loca quibus nunc utimur, moletrinas, ut arbitror, appellare possumus, ut ex Nonio colligo.

Ex eadem, paulò post.

Spurcum uinū.

Spurcare.

Prouerb.

Inspurcare.

Cum eo planè qui uinum spurcauit uel effudit.) Spurcum Nonio tradente multa habet significata, sed tamen ex Festo enarrandum hìc uidetur. Spurcum, inquit, uinum dicebant, aut aqua mixtum, aut igne calefactum, aut mustum antiquam deferuescat. Ut sit spurcare uinum, aqua infusa uitiare. Tametsi Græcorum uina legimus perfundi aqua solere ad lenitatem excitandam, sed marina & salsa, ut autor est Plinius libro decimo quarto: In Italia autem condiri musta mos erat. Prouerbiū est apud Græcos, ἀπώλεσας τὸν οἶνον ἐπιχέας ὕδωρ, Perdidisti uinum aqua infusa. De ijs dictum qui beneficia commodè collocata, importunè commemorantes, eorum gratiam perdunt: aut qui res præclarè gestas paruulo aliquo errato dehonestant. Dicit etiam potest de ijs qui liberalitates alioqui commendabiles illiberali detractiuncula delibantes ueluti præfloratas mittunt, nec synceras, nec meracas conferentes. Cuiusmodi eorum est factum, qui sibi ius aliquod in res donatas recipiunt, aut ius reposcendi si quādo pœnituerit eos benignitatis, aut huiusmodi aliquid nec candidi, nec ingenui consilij comminiscuntur. Propterea Isocrates ad Demonicon scribens inter prudentiæ præcepta & hoc addidit, μὴ ἢ τὰς χάριτας ἀχάριτος χάριζεσθαι. Ac si dicas ad uerbum: Nec gratias ingrattè gratificari. Quod multi, inquit, faciunt, qui cum benefici quidem re uera sint, iniucundos tamen amicis opitulatores sese præstant. Nostra autem ætate inspurcare uinum dici possunt, qui erogationes & benignitates ingentes

gentes ab ambitiosa pietate profectas, gentilitijs insignibus, alijsq; commentis deprædicantes, quasi aquula in uinū infusa deperdere uidentur. eas enim non magis religioni, ut opinor, quàm ambitioni expensas ferre possunt. sicq; recipiunt mercedem suam, inquit Dominus.

Aquulam in uinum infundere.

Ex eadem, paulò inferius.

Si mulier pugno, uel e qua ictu à te percussa eiecerit.) Eijcere uerbum, est ad immaturū partum accommodatū. Vnde eiecti partus dicuntur, pro abacti. quo uerbo Plinius libro duodetricesimo usus est. & eiectitia uulua, quæ à Græcis ἐκβολὰς dicitur, à Plinio lib. x i. A quorum imitatione hæc locutio tracta. Apud eos enim ecbolimi iecti eiectitijsq; & abortiui dicuntur. Et ἐκβολία, medicamenta, quibus medici utuntur, abigendis infantibus in utero enectis, quæ et φθόρια dicuntur. Verba sunt crebra apud Dioscoridem. Latina eietoria, & eietrices medicinæ dici possunt. Plinius libro decimo quarto: Thasiam uuam Aegyptus uocat apud se prædulcem, quæ soluit aluum. Est contra in Lycia, quæ solutam firmat. Aegyptus et ecbolimam habet abortiuos facientem. Vbi in quibusdā libris ecbolada legitur, utrobique rectè. Idem de Scammonite uino, Hoc uinum, inquit, phthoriam uocant, quoniam abortus facit. Sic enim in antiquis exemplaribus legitur manu scriptis, licet in impressis ectromatium legatur uerbum subdititium. Ea autem medicamenta quæ sterilitatē afferunt, & conceptum adimunt, hoc est, uim concipiendi, Atocia dicuntur, Dioscorides de cedria loquens, περιχρισθῆσα ἢ ἀιδόω πρὸ τῆς σιωσίας, ἀτόκιόν ἐστι, Circumlita, inquit, genitali ante coitū atocij uim habet. Aristoteles li. vii. de Animalibus, ἐκρύσθς, id est, effluetiones uocari tradit eas cōceptas corruptiones, quæ intra septimū diē fiunt. Abortiones uerò ἐκφωσμεὺς usq; ad quadragesimum uocitari. Cuius dicti

Eijcere.

Εκβολὰς.

Eiectitius.

Ecbolia.

Phthoria.

Plinij locus.

Atocia.

Εκρύσθς.

Effluetio.

Abortio.

Εκφωσμεὺς.

Partus imma-
turus.
Partus uitalis.

dicti causam Censorinus explicat in libro De die natali. A quadragesimo igitur die partus immaturi dicuntur, eorum partim uitales, id est, ζώσιμοι καὶ βιώσιμοι, partim non uitales, ut quinto, sexto, octauoq; mense.

Ex eadem l. Si calicem diatetrum.

Calices diatre-
ti.
Toreumata.

In antiquo emendatè diatretum legimus. Tretum enim et diatretum Græcè foratile, pertusum, tornatile, aut torno factum significat, à uerbo τὴν ἴσιν καὶ διατρίψω, unde διατρίψου. Sunt igitur calices diatreti calati, et tornatiles, quæ toreumata Græco uerbo dicuntur Sallustio, Ciceroni, Tranquillo. Martia. lib. xii. Epig. O quantum diatrecta ualent, et quinque comati. Tunc cum pauper erat non sitiebat aper. Aliter tamen ab interpretibus legitur ille locus. Quod autem sequitur de margaritis: Ut pertusis in linea uteretur, Linea hic pro lineo filo intelligendum, id est, funiculo, qui per medios uniones transfigi solet. Vitruuius libro quarto ca. quarto: Nam si duæ columnæ æquæ crassæ lineis circummetiantur, è quibus una sit striata, altera non striata, et circa strigilium caua, et angulos striarum linea corpora tangat, tamen si columnæ æquæ crassæ fuerint, lineæ quæ circundatæ erunt, non erunt æquales. Hoc loco qui uulgò corruptissimè legitur, lineam Vitruuius pro funiculo posuit. Extrictos autem uniones Vlpianus eos intellexit, qui ex rudi et natiuo habitu arte gemmarij politi sunt. Est enim extricare quod Græci ἐκλέπτει dicunt, hoc est dempto cortice expolire. Accursius extrictas margaritas abinuicem separatas interpretatus est: naturam utiq; margaritarum ignorans: de quibus Plinius libro nono, ita inquit: Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere, haud promptis rebus, intantum ut nulli duo reperiantur indiscreti: unde nomen Unionum Romanæ scilicet imposuere delicia. Nam apud

Extrictus.
Uniones.

apud Græcos non est, nec apud Barbaros inuentores eius aliud quàm margaritæ. Cum ergo nulli duo reperiantur coheretes, unde ab unitate uniones dicti, extricare Accursius malè pro separare intellexit. Indiscreti tamen uniones apud Plinium intelligi possunt omnino similes, id est, similitudine indiscreta. Sic enim Plinius id uerbum usurpare solet, ut lib. vii. Magno Pompeio Vibius quidam è plebe, et Publicius etiam seruitute liberatus, indiscreta propè specie fuere similes, illud os probum reddentes, ipsumq; honorem eximia frontis. Idem Plinius de his loquens: Sani quidem concharum partus multiplici constant cute, non improprie callum ut existimari corporis possit. itaq; purgantur à peritis.

Ex fine eiusdem legis.

Item si tectori locaueris lacum uino plenum curandum.) Legendum puto Vietori. Viere (inquit Nonius) uincire est et inflectere: unde illud Varronis li. i. de re Rustica: Ut habeam uimina in uiendo. Idem Varro de lingua Latina, lib. i. Viere, inquit, est uincire: unde apud Ennium: Ibant uiere ueneriam corollam. Viere, inquit Festus, alligare: unde uimina et uasa uimineæ. Donatus in Eunuchum: Victus, inquit, mollis, flaccidusq; et flexibilis corpore: unde et uimina, uites, uietores dicuntur: et uiere, religare: quia uietis uirgis religare possumus. Hactenus Donatus. Terent. Hic est uietus, uetus, ueternofus senex. Plaut. in Mercat. Acheronticus senex, uietus, decrepitus. Gell. Poma præmatura uietia sunt et putria. Sunt igitur uietores cupparij, qui uilibus cuppas sarciant uinciuntq;. Vitilia autem sunt quæcunq; sic lenta sunt, ut commodè flectantur, cuiusmodi sunt uimina. Græci ὑμῶν τῶν καὶ λυγιστῶν uocant. exempla sunt apud Plin. li. xiii. ca. iiii. et li. xxxiii. ca. xvi. Lacus autem sunt, qui torculari supponuntur ad excipiendū mustum et labra lignea, quib

Victor.
Viere.

Victus.

Vitilia.

Lacus.

quibus uindemiæ apud nos importantur, quibusq; ad balneum utimur. Italia olim fictilibus uasis utebantur. Plinius libro XIIII. Magna et collecto iam uino differentia in cella. Circa alpes ligneis uasis condunt, circulisq; cingunt: mitiores plagæ dolijs condunt, infodiuntq; terræ tota.

Ex I. Si quis testamentum, eod. tit.

Quemadmodum, inquit, æstimatio inhietur.) Sic quidem legit Accursius, sed inhietur haud dubie legendum est. Inire æstimationem dicimus, ut inire rationem, hoc est, inuenire modum, & rationem alicuius rei æstimandæ: cuius uerbi frequentior est usus apud autores, quam ut exemplo opus sit. Meminit Laurentius copiosè lib. v. Elegant. Terentius in Heaut. Crucior bolum tantum mihi esse ereptum tam subito è faucibus. Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.

Inire æstimationem seu rationem.

Ex I. Si ex plagis, §. primo.

Ille flagello quod in manu habebat, in quo dolor inerat, uerberare tabernarium coepit.) Beroaldus dolon hic legendum censebat: nec ab re quantum mihi uidetur, cum Seruius lib. VII. Aeneid. dicat, Dolonem flagellum esse intra cuius uirgam latet pugio, à fallendo Græcè dictum, id est dolo, quod decipiat ferro, cum speciem igni præferat. Tranq. in Claud. Reperti & equestris ordinis duo in publico cum Dolone, ac uenatorio cultro, præstolantes alter ut egressum theatro, alter ut sacrificantem apud Martis ædem adoriretur. Huiusmodi hodie uisuntur. Dolon etiam minus est uelum in nauis, ex Polluce & Suda. Liuius li. XXXVI. Ceterum posteaquã Prætoriam nauem Polyxenidæ relictis socijs uela dantem uidere, sublatis raptim dolonibus, Ephesum petunt fuga. Idem Polyxenidas enim ut uirtute militum, haud dubie superari se uidit: sublatis dolonibus effusè fugere intendit.

Dolones.

Ex

Ex lege, Si uero, De ijs qui deiecere.

Ex cuius cubiculo uel exhedra deiectum est.) Accursius ^{exhedra.} diuinaci coniectura fenestram interpretatur. Vitruuius lib. v. de palæstrarum ædificatione loquens, quæ Græcæ non Italica ædificia erant: Constituantur autem, inquit, in tribus partibus exhedræ spatiosæ, habentes sedes in quibus philosophi rhetoresq;, ac reliqui qui studijs delectantur, sedentes disputare possint. Cicero libro v. de Finibus, Hoc autem tempore, etsi multa in omni parte Athenarum sunt in ipsis locis indicia summorum uirorum; tamen illa moueor exhedra. modò enim fuit Carneades, quem uidere uideor. Est enim nota imago, à sedeq; ipsa tanta ingenij magnitudine orbata desiderari illam uocem puto. Verba sunt Ciceronis fingentis dialogum illum suum in Academia Atheniensi habitum, ubi Academici disputare olim soliti erant. Idem de prouincijs Consularibus. Itaque ille alter & ipse est homo doctus, & à suis Græcis subtilius eruditus, quibuscum iam in exhedra helluatur. Verba sunt Pisonem mordaciter compellantis, quasi sub obtentu philosophiæ cum Græculis in exhedra, id est, in loco disputationum pergræcarctur, id est, perpotaret uerius, quam cum Græcis differeret. Exhedræ hodie dici possunt loca, quæ in peristylis sodalium canonicorum aut monachorum, id est, claustris, uulgò capitula dicuntur. Exhedra enim Græcè à sedium frequentia & seditandi commoditate nomen accepit. Idem Cicero primo de Natura Deorum apud Romanos exhedrarum usum fuisse docet his uerbis, Nam cum ferijs Latinis ad eum ipsius rogatu accersituq; uenissem, offendi eum sedentem in exhedra, & cum Caio Velleio Senatore disputantem. Hic autem pro cellula studiaria accipi uidetur, in qua grabbatulus ad meridiandum

E accom

accommodatus esse solet. quo modo & apud eundem Ciceronem in III. de Oratore, de meridiana enim quiete loquens, Tum dedit, inquit, opera quiescentibus alijs in eam exhedrā uenisse, in qua Crassus lectulo posito recubisset. cumq; eum in cogitationem etiam defixum sensisset, statim recessisse. Hieronymus libr. I. Paralippomenon, cap. XXIII. Et erūt sub manu filiorum Aaron in cultu domini, in uestibulis, & in exhedris, & in loco purificationis, & in sanctuario. Quod autem sequitur, Quod si ex mediano coenaculo quid deiectum sit. Medianum pro medio, architectonicum uerbum est, ut apud Vitruuium medianæ columnæ ab angularibus distinguuntur, & medianæ testudines. Similiter medianum coenaculum hic dicitur, quod tamen pro mediano cubiculo coenaculi intelligo. Est enim coenaculum, ut alibi diximus, superius membrum domus, quod inquilini Romæ habitare solebant, quasiq; corpusculum, suis quoque membris constans, cubiculo, exhedra, cellula, & huiusmodi cubiculi appendicibus. Quod uerò superius paulo dicitur, Sed si quis hospitalia habeat, solus ipse tenebitur, id quo modo intelligi debeat, ex Vitruuio libro V. I. conijcere possumus. Sic enim inquit, Præterea dextra ac sinistra domuncule constituuntur habentes proprias ianuas, triclinia & cubicula commoda, ut hospites aduenientes non in peristylis, sed in hospitalia recipiantur. Adde quæ supra in titulo, De officio Proconsulis, diximus.

Ex eadem I. De ijs qui deiecerunt.

Hospitalia. Prætor ait, Ne quis in suggrunda protecto (ue.) Suggrunda. Suggrunda & suggrundia uocantur partes tecti prominentes, quibus stillicidia à parietibus arcentur. Qualia sunt ferè Lugdunensia tecta. A Græcis γείσοι & γείσα dicuntur. *Suggrundia.* *Suggrundatio.* *Vitruuius.* Inde uerbum suggrundatio Vitruuio libr. III. I. cap. I. I.

Sub

Sub tectis, inquit, si maiora spatia sunt, columen in summo fastigio culminis. unde & columnæ dicuntur, & transtra, & capreoli. si commoda, columen & canterij prominentes ad extremam suggrundationem. Quæ uerba mendosissimè in impressis libris leguntur, ut totus penè tractatus ille de architectura decem libris constans. Quare à paucissimis legitur. Alioquin etiam intellectu perdifficilis, & ut Euripides tragicus de libro Heracliti cognomento Scotini dixit, si Laërtio credimus, Διλήεις καλυμβητῆς Δεόμυθου, id est, Delio natatore indigens. In illa enim rerum uerborumq; obscuritate non mediocre etiam ingenium, *Delio natatore indigens.* quasi aestuoso freto obrutus natator submergitur. Nobis uerò in ea lectione contigit præceptorem eximium nancisci Iucundum sacerdotem, architectum tunc regium, hominem antiquitatis peritissimum: qui graphide quoq; non modò uerbis intelligendas res præbchat. Quo tēpore Vitruuium nostrum otiosè aliosq; nonnullos antiquos scriptores eodem benignissimè adiuuante emendauimus. Accedit Græcarum literarum mediocris, uel modica potius cognitio, quæ in eius autoris lectione multum confert. Est tamen ille autor Latinæ linguæ studiosis, nedum architecturæ utilissimus. Vt ad rem redeamus, suggrundationem Græci γείσομα uocant, quod ad uerbum suggrundamentum dici potest: quod tamen uerbum Theodorus ex Aristotele grundam, & imbricamentum transtulit. Idem Aristoteles libro V. de genere animalium, nonnullorum animalium aures suggrundatas esse dicit, ἀπογεγεισωμένα ὄτρα appellans. Quem locū interpretes eleganter ita uertit, Auriculæ etiā longæ imbricatæq; amplius quasi grundis, intusq; anfractu longiore intortæ (quales nonnullarum quadrupedum sunt) melius auditum administrant, *Imbricamentū.* *Γείσομα.*

B 2 quip

quippe quæ motum eminus excipientes ad censorium red-
dāt, ὅσοις τὰ ὠτὰ ἀπογεγισσώμενα πᾶρρωθεν, ἢ ὅσα τῆν
Protecta. ἐλίχην μακρὰν ἔχου. *Protecta* autē & *proiecta* partes
Proiecta. sunt domus prominentes, qualia sunt mœniana & podia
Proiectura. pēsilia. unde aspectus est nobis in uicos & plateas. *Proie-*
cturae Vitruuio prominētiæ sunt & ueluti supercilia quæ-
 dam parietū arcendis stillicidijs inuēta: fabri larmieros ap-
 pellant & intabulamenta. Quamquam etiam proprio no-
 mine coronæ uocentur, siue structura, siue intestino opere
 consistent, quod minutiariam lingua uernacula dicimus. Vi-
 truuus libro 11. Summis parietibus structura testacea sub
 tegula subiiciatur altitudine circiter sesquipedali. ha-
 beatq; *proiecturas coronarum.* Ita uetari poterunt, quæ so-
 lent in ijs fieri uitia. *Protecta* à protegendo dicta sunt: est
Protegere. enim *protegere*, tectū *proijcere*. Cicero in Top. Quoniam
 Publius Scaeuola id solum ædium esse dixit, quantum pa-
 rietis communis tegendi causa tectum *proijceretur*: ex quo
 tecto in eius qui protexisset, aqua deflueret, ius tibi uide-
Pergula. ri, & reliqua. Pergulam, cuius hic quoq; fit mentio, pro
 parte domus exproiecta, & propēdēte accipi debere hoc
 in loco eius generis, quas salicentes artifices nostri appel-
 lant, nemo semidoctus ignorat. Plinius lib. x x x v. de
 Apelle, *Perfecta* opera proponebat in pergula transeunti-
 bus: atq; post tabulam latens, uitia quæ notarētur, ausculta-
 bat, uulgum diligentiolem iudicem, quàm se præferens. In
 his autem pergulis uenales res proponebantur: sicq; intel-
 ligendum in lege, Hæres, supra, De iudicijs.

Ex l. Tigni. in tit. Ad exhibend.

Vel ansam scypho iniunxeris, uel emblemata phialæ.)

Emblema. Emblema uermiculatum opus significat ex tessellis infi-
 titijs aptum atq; confertum. Inde illud Ciceronis in Bruto
 de Mar

de Marci Calidij oratione, Nullum nisi loco positum &
 tanquam in uermiculato emblemate (ut ait Lucilius) stru-
 ctum uerbum uideres. Et in Oratore perfecto de colloca-
 tione uerborū loquēs ex Lucilio, Quam lepidè lexeis cō-
 positæ, ut tesserulæ omnes, arte pauimento, atq; emblema-
 te uermiculato. Lexeis, inquit, id est, dictiones in oratio-
 ne tam lepidè compositæ, quàm in pauimentis uermiculato
 opere factis tesserulæ. De quibus Plinius lib. x x x v. In-
 terrafo, inquit, marmore, uermiculatisq; ad effigies rerum *uermiculatum*
 & animalium crustis. Huiusmodi hodie uisitur in Italia in *opus.*
 æde Senensi pulcherrimum opus. Emblemata etiam in ua-
 sis argenteis, aureisq; & Corinthijs ornāmēta erant apud
 antiquos, exemptilia cum libitum erat, cuiusmodi ætas ista
 non nouit, ut arbitror. Id autem ex Marco Tullio intelligi
 facile potest in Verrem, actione v. in qua Verrem Siciliae
 Prætozem criminosè refert Haluntinos uasa omnia, quæ
 tum apud Haluntium erant, in unum aceruum conferre
 coëgisse: quo facto Verrem ex omnibus uasculis emblema-
 ta, id est, pretiosissimam partem reuellisse: ita ut Haluntini
 domum pura nudaq; uasa referrent, id est, emblematis ab-
 stersis, & toreumata, id est, calaturæ, & emblemata apud
 Verrem remanerent impudentissimo latrocinio. propter
 quod factum Verrem per paronomasiam uerriculum ap-
 pellat. Verba Ciceronis hæc sunt, Vasa autem ad Verrem
 deferuntur: Cibiratæ fratres uocantur: pauca improbant.
 quæ probarent, ijs crustæ aut emblemata detrahebantur.
 Sic Haluntini excussis delicijs cum argento puro domum
 reuertuntur. Quod unquam iudices huiusmodi uerricu-
 lum in illa prouincia fuit? Et paulò post, Tum illa ex thu-
 ribulis & patellis quæ uellerat, ita scitè in aureis poculis
 illigabat, ita aptè in scyphis aureis includebat, ut ea ad

illam rem nata esse diceret. Emblemata insertum quid & insertum significat iniunctumque; idcirco factum ut emblemata pro ornatu temporario, & exemptibili ponatur. Inde illud Fabianum lib. 11. Institutionis oratoriae, de locis communibus loquentis, Hoc, inquit, admodum manifestum est ad forenses actiones pertinere, ut quidam nec ignobiles in officijs civilibus, scriptos eos, memoriaeque diligentissime mandatos in promptu habuerint, ut quoties esset occasio, extemporales eorum dictiones his uelut emblematis exornarentur.

Ex Iulianus. §. Quantum. eod. tit.

Possit exequi actione quod destinavit, & in nullo casu quam intendit laesa. Sic quidem ubique legitur post Accursium. Causa uero non casu legendum esse nemo nisi tardissimus non intelligit, ut sit causa quam intendit in nullo laesa, id est, nullo modo. Quod autem sequitur, Nisi paratus sit repetita die intentionem suscipere, simile illi in titulo, De damno infecto, repetita die repromittere. Verbum est peculiare Iurisconsultorum: quemadmodum & alia pauca ab alijs scriptoribus non recepta. Ut per aduersionem locare, uel conducere, uel emere, in iure frequentissima, & castratus pro eunucho natiuo, & uersicoloria, quae natiuum colorem mutauerunt, & reliqua, quae nunc in mentem non ueniunt. Repetere, est retrorsus petere, ut cum aliter repetitam orationem dicimus. Cicero in 111. de Oratore, Quorsum igitur haec spectat tam longa, & tam aliter repetita oratio? Aliter repetita pro a principijs rerum exorsa dixit, quod ipsum interdum uitiosum est: unde illud Horatianum in Arte, Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri, Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo. Et repetita longius interrogatio apud Fabium lib. 5. At in eo, inquit, qui uerum inuitus dicturus est, prima felicitas interrog

Repetita die.

Repetere.

rogantis est extorquere quod is noluerit. Hoc autem non aliter fieri potest, quam longius interrogatione repetita. Respondebit enim quae nocere causae non arbitrabitur. Idem, Patronus quoque aliter, & unde nihil suspecti sit repetita percunctatione, priora sequentibus applicando eò saepe perduxit homines, ut inuitis quod profit, extorqueat. Vulgo dicimus longissime rem quaerere, uel longissime uestigare. Inde etiam repetita consuetudo & institutum dicitur, hoc est, ^{Repetita consuetudo.} longo interuallo relata, id est (ut clarius dicam) a longissimis retrorsum temporibus petita. Cicero in Diuinatione, Neque enim magis animos hominum nocentium res ulla commouit, quam haec maiorum consuetudo longo interuallo repetita atque relata. Non ab re igitur haec locutio repetita die a Iurisconsultis usurpatur, pro eo quod Antidatam appellant, ut infra, De fide instrumentorum, Repetita quidem die cautionem interponi non debuisse, & reliqua: id est, die retrorsus ementita. Vbi dies pro tempore intelligi debet, cum foeminino genere sit positum, ut in illa locutione, annua, bima, trima die. Iuuenalis Satyra x. Longa dies igitur quid contulit? Et Vergilius, Multa dies uariisque labor mutabilis aui Rettulit in melius. Repetita die scribere uel aliud agere Graeci dicunt, ἀνατρεχειν τὸ πρόβατον. Cui opponitur prolata die, supra in tract. De edendo.

Ex l. pri. De ser. corru. §. Quod ait praetor.

Sed persuadet Graece etiam bonum consilium quis dando, potest suadere & malum. Lego, sed persuadet Graece κατὰ πείθει etiam bonum, & reliqua. Quamquam id est ariolari, huiusmodi lacunas replere uelle sine exemplari prisco. Suadere, est hortantis & impellentis: persuadere, ^{suadere.} exorantis & perpellentis. Suadere actus & affectus, ^{persuadere.} persuade.

suadere effectus. Cicero in Philip. 11. Duo tamen tempora inciderunt, in quibus aliquid contra Cæsarem Pompeio suaserim, ea uelim reprehendas si potes. Vnum ne in quinquennium Cæsari imperium prorogaretur. Alterum ne pateretur fieri, ut eius absentis ratio haberetur. Quorum si utrumuis persuasissimem, in has miseras nunquam incidissemus. Propterea finem rhetorices nonnulli ad persuadendi uim retulerunt, ut autor est Quintilianus in secundo: quod tamen ipse non probat, ut qui officium oratoris in bene dicendi scientia, non euentu positum esse censuerit.

Persuasio. Laurentius Vallensis persuasionem proprie uocari posse contendit, quam Latini Christiani fidem, Græci πίστις appellant: hoc est, certam quandam opinionem et sententiam, quam nobis persuasimus. Id quod mihi Laurentius recte censuisse uidetur, cum à uerbo Græco πείθειν, id est, persuasi mihi, πίστις apud eos dicatur, quam nos fidem dicimus. Hoc autem ex Quintiliano liquet, qui lib. v. sic inquit, Pro certis autem habemus, quæ legibus cauta sunt, quæ persuasionem, si non omnium hominum, eius tamen ciuitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta sunt. Latine autem fides in hoc significato certam deriuationem non habet, sed Græcorum imitatione usurpatum est ab antesignanis fidei Christianæ, qui aliud uerbum significantius esse nullum existimabant. Suadendi et persuadendi differentiam Augustinus libro 11. de Ciuitate, his uerbis expressit, de Platonis politia loquens, Confer nunc Platonis humanitatem à ciuibus decipiendis poetas urbe pelentem, cum deorum diuinitate honori suo ludos scenicos expetente. Ille, ne talia uel scriberentur, etsi non persuasit, disputando tamen suasit leuitati lasciuiaque Græcorum: Isti ut talia agerentur, iubendo extorserunt grauitati

tati, modestiaque Romanorum. Persuadere Græcè καὶ πείθειν dicitur, ut suadere πείθειν. Inde Pitho dicta est Dea dicendi præses, quam Ennius Suadā: Quintilianus persuadendi Deam, suadelam Horatius, Cicero leporem uocat. Hæc et flexanima dicitur, quasi animum flectens, à Græcis ψυχολογος, quasi ductrix et oblectatrix animæ. Huius autem deæ quam sanctum olim numen apud Gallos fuerit, nos uerbis Luciani auctoris Græci ostendemus, quæ nobis ob hoc uertenda esse duximus. Hercules, inquit, apud Celtas Ogmios lingua uernacula uocitatur. Eius autem speciem multum ab Hercule Græcorum abhorrentem, monstrificamque pingunt. Senex est illis Hercules admodum confectus, inculto capite glabroque, atque extrema canitiæ, obrugata cute, uietus, retorridus, cuiusmodi ferè maritimos artifices uideamus ad ultimam senectutem perustos. Omnia denique magis eum quam Herculem esse crederes. Atque his huiusmodi cum sit, habet nihilominus Herculis cultum, et gestamina. Amictus est enim leonino tergore: dextera, clauam tenet: arcumque sinistra protendens, pharetram ex humero pendulam habet: et ut semel dicam, Hercules est usquequaque. Hunc autem eo habitu cum uidiissem, confestim arbitratus sum commentum esse illud Gallicum, ludibriumque quoddam hominum Herculis Græci diuinitatem suggillare maxime uolentium. Verum (id quod in primis in ea tabula admirandum esse duxi) senex ille Hercules confertissimam quandam hominum multitudinem trahit, omnes auribus uinctos. Vincula porro illi sunt habenulae prætenues, auro electroque fabricatae, spirulis collaribus honestissimis persimiles, δέσµα δὲ εἰσὶν οἱ ἀσπίδα λεπταὶ χρυσοῦ καὶ ἡλέκτρος ἐργασµένα, ὅρµοις ἐοικύα τοῖς καλλιτοῖς. Atque ij tam exilibus uinculis ducti (quod mireris) ne fugam quidem

circumspectare uidentur, tametsi nullo propè negotio explicare se possint. Nec omnino resistentes, aut in diuersum renitentes, resupinatosq; uideas. hilares illi uerò, letitiaq; perfusi sequuntur, ducentem se Deum laudibus efferentes, trahenti se ultro eousq; obsecundātes, ut praeueniendi studio uincula etiam laxa incontentaq; relinquāt. Diceres eos tristes futuros, si huiusmodi uinculis eximi se sentiant. Age, quod absurdissimum mihi uisum est, id uerò addere non ue-rebor. Cùm enim pictori reliquum iam nihil esset, unde cathenularum extrema inueteret (quippe dextera quidem claua gestanda: sinistra uerò arcu tenendo occupata) perfusa dei lingua alligatos eos homines ductitari ab eius summo finxit, identidem duce ridibundo ad eos se cōuertente, Hæc ego, inquit, diutule cùm considerassem, admirabundus & hæsitās, atq; adeò indignatione plenus, ibi Gallus quidā qui tum fortè aderat, haud ignarus ipse rerū nostrarum, ut qui linguam Græcam exactè doctus esset, ut postea patuit Græcè eo loquente, philosophiæ quoq; more gentis studens quantū conijcere licet, Tibi (inquit ad me) mi hospes picturæ huius sacramentum interpretari uolo: uideris enim non nihil hac de re cōturbari. Nos igitur Celta sermonem, non quæadmodū uos Græci, Mercuriū esse dictitamus, sed Herculi similem sermonem affingimus, quòd uiribus admodum præualere eum Mercurio, credimus. Quòd autem senex fingitur, ne id tute magnopere admireris, solet enim sermo in senectute demū uim suā iustam plenamq; exhibere. Τὸν λόγον ἡμεῖς οἱ Κέλται ἔχῃ ὡσπερ ὑμεῖς οἱ Ἕλληες, Ἡρμῶν δὶδόμεθα εἶναι, ἀλλ' Ἡρακλεῖ αὐτὸν ἐκἀζομεν, ὅτι παραπο- λὺ Ἑρμῆ ἰσχυρότερος οὗτος, εἰ ἢ γέρωρ πεποίνται, μὴ θαυ- μάσης, μόνος γάρ ὁ λόγος ἐρ γήρα φιλεῖ ἐντελεῖ ἐπιδείκνυ- σθαι τῶν ἀκμῶν. Siquidem poëtæ uestri uerè id censuerūt,
iuniorum

iuniorum hominum mentem uolucrem instabilemq; esse: senectutem autem scire dicere posse, & commodius iuuen- tute. Sic tibi apud Homerum ex Nestoris senis lingua profluere mel creditur, & Troianorum oratores flori- dam ore uocem emittere dicuntur. Proinde si auribus ho- mines ad linguam illigatos senex hic Hercules, idem & sermo trahit, ne hoc quidem est cur mireris: utiq; qui lin- guæ auriumq; cognationem noris. Ad summam Hercu- lem: nos Celta hominem sapientem fuisse censemus, sermo- ne omnia perficientem, flexanima illa suada quam uos Pi- thò dicitis, pleraq; eluctari peruincereq; solitum. Telaq; ipsius sermones fuisse interpretamur acutos, celeres, à sco- po non aberrantes, plerunq; collimantes, animas quoque consauciantes. Vos certè ex Homero uerba uolucra esse dictitatis. Τὸ δὲ ὅλον καὶ αὐτὸν ἡμεῖς τὸν Ἡρακλεῖα λόγον τὰ πάντα ἡγούμεθα ἐξεργάσασθαι, σοφὸν γενόμενον, καὶ πῖθῳ τὰ πλεῖστα βιάσασθαι. Hui quādiu de nugis? dixe- rint quidam fortasse, qui nullum præsentius numen esse san- cta rusticitate putant. Cuius spiritu sese actos esse significā- tes, simplicitatem amare se, & exosculari scriptorum ca- nonicorum aiunt, seculariaq; scripta propterea auersari, quòd inde dicendi lenocinia, non etiam sentiendi argumē- ta abunde comparari possint: bellissimum hoc nactos se pu- tantes inertiae atque inscitiae patrociniū. Ceu uerò fidei nostræ antesignani Tertullianus, Iustinus, Cyprianus, La- ctantius, Nazianzenus, Basilus, Eusebius, ac reliqui pro- bae notæ scriptores, Leo, Hieronymus, atque etiam Augu- stinus, dicendi facultatem neglexerint, neque his potissi- mum armis contra gentilium scripta dictaq; depugnarint, licet non æquè certis ac fulgentibus. Id quod tamen
ij adhuc

Hercules
Gallorum.

Digressio in La-
tinitatis contē-
pores.

*Proverbium ex
Parrone.
Asinus Lyræ.*

Humanitas.

ij adhuc sese ignorasse excusare probabiliter possunt, qui barbara tantum scripta intelligere, legereq; didicerunt. Homines utiq; nocturnis oculis, qui clarè in tenebris cernentes Cimmerijs, splendore latinitatis, atq; elegantiæ præstringantur. Quos quid noninis appellem, non satis comminiscor. Antiqui onos Lyras appellitauerunt. Vnde illud Varronis dictum, Si quis mihi filius unus pluresue in decem mensibus gignantur, ij si erunt ὄνοι λύρας (id est, asini ad Lyrā) exheredes sunt. Id quod ex Menandro Comico in proverbium assumptum est, ὄν & λύρας ἴκε, καὶ σάλπιγγος, Asinus, inquit, Lyræ audiebat & classicum sus. Quod de ijs dici solet, qui nulla uoce harmonica titillantur. Quomodo & isti Priscianomastiges (ut uulgus nostrum loquitur) alternis uerbis impingentes, qui nullum uerbum nisi putidum auribus percipere cum ualeant, suauiloquentia offendi se simulant, ut fallaci & impostrice, cum reuera ad eloquentiam priscam obsurdescant atque hebescant. Orationem enim Latinam si audiāt, superciliosos uideas, contemptim transmittere se fingentes, quæ apprehendere nequeunt, ut sit quod Græci dicunt, ὄν & τὰ ὦτα κινῶν. Quo proverbio crassioris Mineruæ homines compellantur, qui cum interdum auriti æquè ut asini sint, nihil tamen exaudiētes, omnia intellexisse se emētuntur, unā cū ijs quæ dixeris: dicenda etiam connectentes. Hi sunt qui humanitatis nomen leue, atq; etiam probrosum esse putant, quam, cum se dicunt aspernari, eruditionem institutionemq; ad bonas artes, atque adeò in bonis artibus & literis eam esse nesciunt, ut doctissimā tradiderunt. Quas artes qui sinceriter appetunt, hi ab antiquitate dicti sunt humanissimi: eò quod uni omnium animantium homini huius scientiæ cura & disciplina data est. Verum, isti nesciunt hæc esse rudimenta

dimenta atq; incunabula uirtutis, quibus cum iuuenum animi ad ueræ gloriæ cupiditatem aluntur, tum sunt hæc eadem potentissima uitæ retinacula aut in rebus aduersis, aut in infirma ualetudine. Ceteræ res neque temporum sunt, neq; ætatum omnium, neq; locorū: humanitatis studia adulescentiam agunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis per fugium ac solatium præbent. delectant domi, in senectute animum tanquam emeritis stipendijs ambitionis, contentionum, cupiditatum, uoluptatum, receptui canere hortantur, omniumq; rerum securum secum (ut dicitur) uiuere cogunt. Plena est exemplorū uetustas, plena sententiarum, quæ iacerent in tenebris, nisi literarum accedente lumine (quod isti obtueri nequeunt) incolumia seruariantur. Quam multas nobis imagines fortissimorū uiuorum elegantiæ stylo expressas non modo ad intuendum, sed etiā ad imitandū, scriptores Græci & Latini reliquerunt: quas in administranda Repub. magistratus sibi proponentes, animum & mētem ipsa cogitatione hominum excellentium confirmare debent. Nisi uerò existimabimus ea quæ acute aut sententiose dicta sint, perinde auribus insidere sordide ac laute, aspere ac rotunde, barbære ac Latine dicta: aut eodem modo in sensus irrepere, eundem aculeum in animis audientium relinquere. Quasi uerò idem cibus fatuus iuxta conditusq; fastidiosè & suauiter sumptus, perinde ad stomachum faciat. An nihil interesse putamus, ex quo filo textura quæq; fiat? An contexendo filo & candido & tereti, & egregie neto, artificis manum non referre, non artem, non texturæ genus credimus? Quod ipsum si cæcis etiam clarum est, nisi ab ijs defendi non posse, qui candida nigris, cretataq; (ut dicitur) carbone notatis, perplexa explicitis, dubia certis, controuersa confessis, syncera

cera adulteratis, proba improbris, coherentia hiulcis, quadrantia inconcinnis, apta collisis, consentanea dissidentibus, optima deterrimis, odorata putidis, scita absurdis, acria hebetibus, lucida obscuris, salsa insulsis, sapientia fatuis, digesta inconditis, descripta confusis, consona absonis, culta horridis, selecta obuijs, Latina barbaris, postremo qui humana brutis, lucem tenebris, decus deniq; dedecusq; permiscet, placita omnis æui delentes: quid cause est cur non isti intemperijs acti uideantur, qui orationem ratione certa contextam (unde nomen contextus) qua una re maximè genus humanum brutis animantibus præstat: nihil à sermone fortuito & incondito interesse contendunt: qui alba (quod aiunt) linea discrimen rerum: & (ut inquit Persius) frontem de rebus, ac decorum ex hominibus tollunt? Quid: in damnandis uitijs æque grauem plagam facit fortuita confusaneaq; uerborum congeries, quàm dictionum constructio concinna quadrataq;, aut adamussim modulata? Eadem uis fertur effusus temere sermo, uixq; ore excidens, qua artificiosè emissa, ac tereti stylo intorta librataq; oratio? Num uirtutibus commendandis, artibus illustrandis, meritis hominum amplificandis, indignitate rerum exaggeranda, honestate asserenda, uoluptate explodenda, commiseratione in calamitosos citanda, ira placanda, componendis affectibus, hominibus in officio continendis, seuitia execranda, placabilitate emerenda, uenia extorquenda? Deniq; uetustis nouitate danda, nouis autoritate, obsoletis nitore, obscuris luce, fastiditis gratia, dubijs fide, omnibus eo quod maximè interest aut temporum, aut locorum, aut personarum, aut causarum? Num his inquam omnibus transfigendis (pergam enim & ineptus & immodicus esse indignationi indulgens) æque pollere potest

potest nuda & inermis, omniq; ornatu defecta oratio, nedum barbara, ut proprietate commendabilis, translationibus atq; omni dictionis lepore instructa? Verborum sordibus horrida & tenebricosa, atque sermonis lautitia nitens, & figurarum splendore illuminata? Nimirum pondera sensuum sententiarumq; perferre ictum suum nequeunt, nisi & uerborum emphasi quasi libramento incitentur, & ambitu quodam complexuq; certo incisorum membrorumq; deferantur. Adde quòd ut in plerisque rebus mire hoc natura fabricata est (ut Marcus inquit Tullius) sic & in oratione, ut ea quæ maximam utilitatem in se continerent, plurimum eadem haberent uel dignitatis, uel etiam uenustatis. Hæc illa est eloquentia quæ orbem terrarum duorum nominum gloria Demosthenis Græci, Latini Ciceronis impleuit, quorum hodie quoq; permulta ingenij monumenta circumferuntur, ubique propè terrarum honori magis habita, quàm in Francia, qua una in prouincia & Minerua & Musa, & Mercurius, atque etiam (si dijs placet) Celticus ipse Hercules, Accursianorum Momo (sic enim uocant derisionis Deum) non modò concedere coguntur: sed etiam inde conuiciosè probroseq; quatiuntur. Id quod eo indignius esse mihi uidetur, quòd ab ijs hominibus humanitas in Francia ueluti fabula quædam iners theatro exigitur & exploditur: qui ne suspicari quidem unquam potuerunt nedum exaudire, quid illa profiteretur. Ab ijs (inquam) iudicibus eloquentia indicta causa damnatur, qui ne de facie quidem eam nouerunt: qui alba ne an atra sit, iudicare nequeunt. Quòd si fato non Gallico, sed Francorum, facefferet Gallia lepos omnis literarum cogitur, facefferet sanè, quando ita genius fert huius regni. Sed suspendio arbor eligenda (ut aiunt) *Proverbium.*
& ut

Et ut Aristophanes inquit, ἐξ ἀξίᾳ γούρ ξύλα ἀπάγχαδι,
 Si suspendio uita finienda est, ex digna saltē arbore pendē-
 dum est. Sic si hoc semel decretū est, ut Francorum suffra-
 gijs humanitatis et eloquentiæ, id est, rerum pulcherrimæ
 studiū damnetur, ab ijs certē damnetur qui eam pernoue-
 rint. Nunc uerò quis cœlum terris non misceat et mare
 cœlo, si cœcutientes de dicendi coloribus, et de poëticiæ
 canticis surdastri in consilium mutantur? qui eloquentiam
 blateratricem quandam esse putant, cuius sit propositum
 uoces inaniter fundere, non sententiarū pondera consecta-
 ri. Ignorantes eam esse disciplinā quæ de magnis mire et
 sublimiter, de paruis propriē ac subtiliter, de mediocribus
 iucunde et grauitate, de omnibus sententiose et luculen-
 ter dicere perdoceat. Quæ ut legibus soluta, et inusitata
 quadam conditione, accusatrix eadem et causam dicens,
 atq; utrobique optima fide agens, suo pte etiam tantū iudicio
 absolui, danariq; si res ita tulerit, sua facundia possit. Ve-
 rùm hæc ipsa dicendi facultas permultos illa quidem ama-
 tores, sed paucos imitatores habet, quod quondā de liber-
 tate dictum est. Quotus enim quisq; est ex istorum etiam
 numero durioris oris hominum, qui hanc facultatem uer-
 bis eleuare solent, atque etiam aspernandam dicere: cui si
 inter differendum censendum uel scitum aliquod uerbum
 in buccam fortē uenerit, non flammam ore inardenti fa-
 cilius opprimere possit (ut prouerbio dicitur) quàm ele-
 gans dictum illud tenere? Vt enim hominis decus omnium
 confessione est ingenium: sic ingenij ipsius lumen est elo-
 quentia. Quid igitur hoc hominum genere facias qui hu-
 manitatem ex homine tollunt? Philippus Alexandri Ma-
 gni pater cum causam aliquando duorum hominum ma-
 litia præditorum cognosceret, unum Græco uerbo fugere
 iussit

eloquentiæ
munera.

Prouerb.

iussit, id est, exulare, et alterum persequi. Επέροσε τὸν
 μὲν φεύγειν, τὸν δὲ διώκειν. Sic ego, si quis me sententiam
 roget de istis obtrektoribus elegantis humanitatis, facere
 fortasse ausim, ut et qui sordibus sermonis oblectari, et qui
 purè loquētibus obtrektare cupidè solent, hos quidē in Ti-
 monion quoddam, id est, in auiam solitudinem deportandos *Timonion.*
 esse: illos uerò deportatis comites ire censeam, ut mōrari
 prima longa, posthac isti inter homines desinant, qui hu-
 manitate delectari nequeunt, et uerò qui offenduntur do-
 ctrinæ elegantia. Vt enim Timon ille Atheniensis Philoso-
 phus, humani generis odio infamis, Misanthropi cognomen
 propterea meruit, sic isti nimirum pessimè de ge-
 nere humano mereri censendi sunt, qui homines humani-
 tate abdicare se iubent. Atque ideo classici et assiduos
 autores (ut antiquo uerbo iuris utar) ex quorum lectione
 humanitas queritur, omnes ad unum, uno illo addito elo-
 gio damnauerunt, quòd nihil ad stomachum facerent, ali-
 mentis assuetum Mineruæ sordidæ atque illotæ: scilicet sic
 est natura comparatum, ut prius cauum à conuexo (ut in-
 quit Aristoteles) quàm hircosam inscitiam ab improbitate
 disunxeris. Ex eorum sunt illi genere, qui literarū studium
 ad calculum uocandum putant: non ut par sit ratio acce-
 ptorum et expensorū, sed ut multò amplior acceptorum.
 Atque ideo eos in sese pessimè cōsuluisse pronunciare non
 erubescunt, qui humanioris studij curriculum ingredi in-
 stiterunt et peragere. Videlicet studiosis hominibus li-
 teras decoxisse interpretantur, quos capturas forenses ex-
 piscari non uident, aucupiaq; Basilicana omni ope conse-
 ctari: quem unicum finem studiorum esse communis pru-
 dentia statuit. Verùm illi suæ prudētiae rationem uiderint,
 nos quod agitur, agamus. Suada à suadendo dicta est: unde
 illud

Misanthro-

pos.

Prouerb.

suada.

F

illud

illud Vergilij in VI. Et malè suada fumes. Imitatione cuius Augustinus lib. XI III. de Ciuitate, de prauaricatione primorum parentum loquens, Malè suada, inquit, uersutia in hominis sensum serpere affectans, & reliqua. Inde Cornelius Cethegus propter suauiloquētiā Suadæ medulla dictus est. Cicero in Bruto, Pitho uocant Græci cuius affector est orator, hanc Sudam appellauit Ennius. Eius autem Cethegū medullam fuisse uult, ut quā deam in Periclis labris scripsit Eupolis se situisse, huius hic medullam nostrum oratorem fuisse dixerit. Pitho autem ut Sappho de Psychagogos. Clinatur & Echo, & similia. Hæc à Græcis Psychagogos quasi flexanima dicta est, animos hominum quoquouersus ductitans, quasiq; arbitrij frænos regens & iudicij.

suadæ medulla.

Psychagogos.

Ex eadem lege.

Sed utrum ita demum tenetur, si bonæ frugi seruum pepulit ad delinquēdum.) Frugi bonæ & bonæ frugi cum dicebant, probum officiosumq; consummatè significabant, quāquam apud Gellium frugis bonæ legitur. Sic enim frugi bonæ dicūt, ut frugi hominem, ut Piso frugi. Cum autem contrariū huius significare uolebant, nequam hominem appellabāt, id est, prodigum, asotum, libidinosum, improbum, nihili, & interdum scelestum: præsertim cum de seruis loquebantur. Hoc uerbo Iuriscōsulti interdum utuntur, ut hic & alibi non semel. Apud Plautum in Cas. cum Stalinius de uxore sua excādescēte diceret, Nūc in fermento tota st, ita turget mihi, ædepol ego illam mediā ruptā uelim. Respondit Olympio uillicus, Credo pol esse, si quidē tu frugi bonæ es. Id est, si tu uirilil maritus es, mediā dirupta est, alludens ad hymenem muliebris genitalis. Frugi bonæ seruū Græci οἰκίτης ἐπιεικῆ appellāt, quo uerbo cōsummata probitas significatur, ut alibi diximus. Isocrates in Areopag. Ερ κα- πηλέω

οἰκίτης. ἐπιεικῆς.

πηλέω ὃ φάγειν ἢ πιεῖν, & οἰκίτης ὁ δὲ ἀπὸ οἰκίτης ἐπιεικῆς ἐτόλμησε. Id est, In caupona esse aut p̄potare nemo ne seruus quidē ausus dūtaxat frugi bonæ, de antiq; Atheniēsū moribus loquēs. Inde ad frugē bonam se recipere dicebant, Ad frugē bonā se recipere. pro eo q; uulgaris sermo dicit, Ex nihili homine fieri hominem boni amantē, id est, frugi. Cicero pro Calio, Equidem multos & uidi in hac ciuitate & audiui, nō modò qui primoribus labris gustassent genus hoc uitæ, & extremis (ut dicitur) digitis attigissent: sed qui totā adolescētīā uoluptatibus dedissent, emerfisse aliquādo, & se ad frugē bonā (ut dicitur) recepisse, grauiorq; homines atq; illustreis fuisse. Euadere ad Dicitur & euadere ad frugē bonā, de eo tamē q; ante nequam nō fuerat. Lact. lib. VI. de Pythagorea litera loquens, Si ducē nactus fuerit qui ducat ad meliora titubantem hoc est, philosophiā didicerit aut eloquētiā, aut aliq; honeste artis quo euadat ad bonā frugē, quod sine labore maximo nō potest, honestā uitā disputāt peracturū. Ad frugē bonā redire. Lamprid. in Heliog. Milites se parsuros dixerunt, si ad frugem bonā rediret, ἐὶ χερσὸς αὐθὶς γένοιτο. Ad frugē bonā nam redire.

Ex I. Liminarchæ, De seruis fugit.

Legendū Limenarchæ & hic et in l. Munerū, infra, De muneribus et honoribus, Λιμνάρχαι. Nō enim à limine dicitur, ut Accursio placuit, sed dictio merè Græca est non bigena. Rarò enim antiqui huiusmodi dictionibus usi sunt quæ ex Latino peregrinoq; componūtur, qualis est epitogij cōpositio, & epirhedij, toga enim Latinū est cum præpositione Græca, & rheda Gallicū. Λιμὴν Græcè, Latine portus dicitur, unde limenarcha. q; locis maritimis præest, unde traiectus est ad exterarum nationes. Hos autē Arist. lib. VI. Politicōn circa finē limenophylacas uocat, quasi portuū custodes. Limina uerò impij nō eo modo dicuntur quo

Limenarchæ.

Bigena uitāda.

Λιμὴν.

Limina impie- rij.

Seruus ad limina. limen domus: unde *Seruus ad limina* dictus, pro atriensi apud Apuleium in 11. de Asino: & apud Vergiliū lib. 11. Aeneidos, Fidusq; ad limina custos. Stationarij uerò milites (quorum hic fit mentio) milites sunt praesidiarij, quos ordinarios appellamus, qui in locis hostium finitimis stationes agitare solent, ad repentinos hostium incursus intenti. Ex his limitanei à limitibus dicti sunt.

Ex l.ultima, Si mensor fals. mod. dix.

Et si mensor machinarius sefellerit, haec actio dabitur.)

Machinarij.
Geometra &
Geodeta.

Machinarius mensor ab Vlpiano dicitur ad decempedatoris differentiam. Geometrae enim uel geodetae potius: id est, terrae diuisores, & agrimensores, non tantum pertica utuntur & decēpeda, sed etiā machinula, qua formas quadratas aut trigonas designantes, earumq; latera metientes, arearū spatium facile ex ijs colligunt, quo modo nostri hodie utuntur, partim eorum quadrata machinula utentes, partim orbiculata. Vtrūq; autem genus arrectas in ambitu pinnulas habet rimulis perspicuas, in meditullioq; columellam rimulentā, haec autem ad aequilibriū, & ad lineā rimularum pinnulariū ita inter se respondēt, ut lineae decussatae à circumferētia ad centrū machinae contēdēt & coeuntes, per columellae rimulas nulla offensione pertineant per quarum linearum ductus mensores collimantes, orthogonos exactē deprehēdunt. Tota enim machinula normarum anconibus conferta & apta est, quae res responsus illos linearū per mediā columellā efficit. Quam machinā qui uiderit, facile haec uerba intelliget, alioqui futura subobscura. Gnomon. ra. Gnomon haec machina ab Herodoto uocatur, quod uerbū Laurentius Latine normā uertit, & rectē. Est enim Norma. norma Latine (quēadmodū Graecē gnomon) pars & geometrici & architectonici instrumenti, qua norma ut re-

cti

cti anguli à geometris, sic lapides ac structurae orthogonae, id est, rectis angulis exactae, ab architectis & fabris deprehēduntur. Vulgò quadra uocatur, id est, squierra, ut canon id quod regula Latine dicitur. Lucianus, ὁμοῖον χεῖρ τὸν κανόνα εἶναι καὶ γνώμονα τῆ κατ' ἀπερὺν βίη, Qualem, inquit, oportet canonē & gnomonem esse uitae secundum uirtutem degēdā. Leo Albertus lib. 111. de Aedificatoria, Normam, inquit, ueteres conficiebant tribus rectis regulis in unū triangulū coniunctis, quarū una erat cubitos treis, altera quatuor, tertia cubitos erat quinq; longa. Hoc autē inuentum est Pythagorae, ut autor est Vitruuius libro 11. unde Albertus supradicta mutuatus est. Quintilianus lib. 11. de pronūtiationis gestu loquens, Sinistrum brachium eousq; alleuandum est, ut quasi normalē illum angulū faciat, super quod ora ex toga duplex aequaliter sedeat. Normalem pro recto posuit, qualem norma efficit. Eadem ratione Censorinus de die Natali normalem lineam uocat, quā Graeci catheton dicunt, Albertus perpendicularē uocat, id est, perpendicularē. Talis enim linea à recto angulo norma fit, & ipsa rectū angulum facit, proptereaq; ancones dicuntur in norma quasi flexus cubiti quē normalis figura efficit uel describit. Vitruuius libro 111. in fine de striatis columnis loquēs, Columnarum striae faciendae sunt xxiiii. ita excauatae, uti norma in cauo striae cū fuerit cōiecta, circūacta anconibus striarū dextrā ac sinistrā tangat, acumenq; normae circūrotundatione tangendo peruagari possit. Et lib. viii. de chorobate loquens, quo aquae perlibrantur: Ea, inquit, regula habet ancones capitibus extremis aequali modo perfectos, inq; regulae capitibus ad normam coagmentatos, & interregulam & ancones à cardinibus compacta transversaria. Ancones Vitruuius

Normalis angulus.

Κάθετος & Perpendicularis.

Ancones. appellat conflexum qui rectū angulū describit. Transfertur & ad alia. Vnde Plinius Latine cubitum appellat lib. 111. de Ancone urbe Italica loquens, uulgò nota: In ipso, inquit, flectentis se oræ cubito sita. his uerbis significās cur Ancon dicatur. Et lib. 11. Conflexa in cubitos, aut cōfracta in humeros, sic enim Hermolaus emendauit. Vt enim in parietibus ancones, ita & in promontorijs dicuntur. Vitruuius uerò lib. v 11. Longitudines ad regulam & lineā, altitudines ad perpendicularū, anguli ad normā respondentes exigantur. Plinius lib. x x x v 1. de reticulato opere loquēs, Structurā ad normā & ad libellā fieri, & ad perpendicularum respondere oportet. Ad perpendicularum Græcè κατὰ κάθετον dicitur. *Amuſſis.* καθετον dicitur. Amuſſis autē, silū est quod fabri materiarij rubrica oblinunt, aut alio colore, à Græcis γάθμικ dicitur: unde prouerbiū natum λουκὴ γάθμικ autore Suda: Latine alba linea dicitur. Gellius libro ultimo, Hi uaria lectitantes in quas res cunq; inciderant, alba (ut dicitur) linea sine cura discriminis solam copiā sectari conuertebāt. Hoc autem prouerbiū in eos ualet, qui sine discrimine aliquid faciunt, ut si in albo pariete alba linea utatur aliquis. Politianus hoc ita reddit, In albo lapide alba linea uel amuſſis alba, Græcorū more qui ἐν λουκῷ λίθῳ λουκὴ γάθμικ dicunt. Plato in Charmide ab eodē traducto, Quòd enim ad formosos attinet, alba sunt regula carpentarij: omnes enim ferè qui ea ætate sunt, formosi mihi uidentur: id est, nullum discrimen facio, nullo delectu formosos omnes iudico. Amuſſis enim alba nullum discrimen in lapide albo etiam ipso facit. Ammonius in prædicamentis Aristotelis, Ὡς γὰρ ὁ τέκτων τῇ γάθμικ κέχρηται ὀργάνῳ πρὸς διακρίσιν τῶν τε ὀρθῶν ξύλων καὶ τῶν καμπύλων, ὁμοίως καὶ ὁ οἰκοδόμος τῇ καθέτῳ διακρινύσῃ τὰς ὀρθὰς καὶ τὰς μὴ

μὴ τοιοῦτας τῶν τοίχων. Vt faber, inquit, utitur amuſſi instrumento ad exigendam materie rectitudinem, sic structor utitur perpediculo, id est, catheto ad parietes dirigendos. Ex eo autem factum, ut gnomon forma geometrica dicatur normæ similis, hoc est, parallelogrammum cum supplementis duobus: cuius meminit Euclides in principio libri 11. quæ forma à Martiano Capella Latine norma uocatur in v 11. de qua Aristoteles in Prædicamentis, τὸ τετράγωνον γνώμονος περιτεθέντος ἵνυξται μὲν, ἀλλοτεῖά τερον δὲ ὁδὸν γέγνηται. quo in loco Argyropylus normam pro gnomone rectè trāstulit. Quadrangulum (inquit Aristoteles) addito gnomone, id est, norma augetur quidem: nō autem aliud fit quippiā, id est, non transit in aliud schema geometricum. Quod si quis intelligere uelit, Euclides ad eundem in 1. cap. lib. 11. cuius hæc uerba sunt, παρτὸς δὲ παραλληλογράμμου χωρίσ, τῶν περὶ τὴν διάμετρον αὐτῆ ἐν παραλληλογράμμου ὁποιοῦν, σὺν τοῖς δυοῖ παραπληρώμασι, γνώμων καλεῖσθω. Constat autem tetragonū, id est, quadratū duobus gnomonibus: duæ enim normæ iunctæ absolutum quadratum efficiūt. Sūt & alia significata huius uocabuli, ut gnomon pro umbilico solis, à quo ars gnomonice dicta, quæ solariorum rationē perquirat, ut supra diximus, nūc ad rem nō pertinēs. Sēsus est autē huius loci, Siue mēsor machinarius falsum modū renunciauerit, ut agrimēsor et metator: siue architectus et redēptor, qui ipsi nō machinula, sed decēpeda & pertica uiuunt, hoc edictō teneri. Decēpeda autē à Græco decaptus dicitur: à masculino autem femininum factum est, ut inquit Priscianus, eodem modo quo à crater fit cratera femininum. Hæc etiam agrimēsores & metatores interdum uiuuntur. Cicero in Antoniana x 11. Si uerò coloniarum & municipiorum

sine ulla dubitatione hostis est, quid tandem huius censetis urbis, quam ille ad expiandas egestates latrocinij sui concupiuit, quam iam peritus metator & callidus decempeda

saxa. sua Saxa diuiserat? Saxa in loco proprium est nomē amici Antonij. Ab hoc decempedator dictus, qui decēpeda metitur. Idem, Cauebat etiā Lucio Antonio qui fuerat æquissimus agri priuati & publici decempedator. Nostri hodie mēsores & metatores perticis uiceniū pedum aut uiceniūquinūm utuntur, qua etiam antiqui utebantur: unde natum prouerbium, Vna pertica metiri & tractare, ut Plinius

Hexapeda. viii. epist. Ex his etiam quos non una (ut dicitur) pertica, sed distinctē gradatimq; tractaui, quāto quis melior & probior, tanto mihi obligatior abiit: id est, quos non æqua benignitate prosecutus sum, sed pro cuiusque merito, & quorum merita non ulna una (ut uulgō dicimus) mensus sum. Ad metiēdas uerō structuras redemptores nostri per-

Mensurarum nomina. *Stadium.* ticus senūm pedum utuntur, quas hexapedas fortasse appellare possumus, ut decempedas antiqui dixerunt: Est enim Græcē ut decapus sic hexapus, nisi tutius est hexapodē ut tripodē dicere. Mensurarum nomina multa apud antiquos leguntur. Stadium pedum sexcenteniū. Herodotus centeniū orgyiarum dicit in 11. ubi de labyrintho loquitur. Αἱ δὲ ἑκατὸν ὄργυια δίκαιαι, ἔσι σταδίων ἑξάπλευρον, ἑξαπόδῃ μὲν τ' ὄργυης μετρεομένης καὶ τετραπήχεσσι, τῶν ποδῶν μὲν τετραπαλαίσων ἑόντων τῆ δὲ πήχεσσι ἑξαπα-

Orgyia. *Cubitum.* *Plethrum.* λαισῃ, Iustæ, inquit, orgyia centū, stadiū implent sex plethrorū, ita ut orgyia senūm pedū sit & quaterniūm cubitorum. Cubitū uerō senūm palmorū, & pes quaterniūm. Plethrū mēsurā est centū pedū (ut inquit Sudas) & sexta pars

Diailus. *Milium.* stadij: Laurentius iugerū ex Herodoto uertit. Diailus mēsurā est duorū stadiorū. Milium, stadiorum est septem semis

mis uel etiam viii. Dolichos, stadiorum xii. unde diaulodromi & dolichodromi, de quibus alibi diximus. Schoenus, mensura est Aegyptiaca sexaginta stadia capiens, auctore Herodoto, licet Plinius libro v. & xi. quadraginta stadia dicat, id est, quinque milia, nisi sit error notarum.

Parasanga quod uerbum est Persicum, teste eodem Herodoto triginta stadia complectitur, sic enim inquit in 11. de Aegyptijs loquēs, ὅσοι μὲν γὰρ γεωπέβαι ἔσιν ἀνθρώπων, ὄργυησι μεμετρῆκασι τῶν χωρίων, ὅσοι δὲ ἦσαν γεωπέβαι, σταδίοισι. ὅσοι δὲ πολλὰ ἔχουσι, παρασάγγησι. διύναται δὲ ὁ μὲν παρασάγγης τριάκοντα σταδία, ὁ δὲ οχθὶν & ἑκατὸν μέτρον ἔων Αἰγυπτίων, ἑξήκοντα σταδία, id est, Quotquot enim inopes soli sunt, ij terram suam orgyijs metiuntur: qui uerō minus inopes soli sunt, stadijs: qui autem latifundia habent, parasangis metiuntur. Constat parasanga triginta stadijs: schoenus autem, quod ipsum uerbum est Aegyptiacum, sexaginta. Stathmos, id est, mansio,

Stathmos. milia continet xxvi. semis. Inde mansiones militares, quarum mentio fit in Codice Iustiniani. Stathmi, diuersoria sunt tabellariorum, id est, τῶν ἀγγελιαφόρων καταλύσεις, hoc est, certa quaedam spatia quæ cursores uno actu conficere debent, postas hodie uocant à pegasarijs cursoribus

Pegasarij cursores. *Orgyia.* imposito nomine, qui statis locis mansiones suas positas habent. Stathmus autem maxima est mensurarum. Orgyia secundum Herodotum sex pedum est. Theodorus ex Aristotele interdum passum uertit, & Laurentius ubiq; ex Herodoto, interdū tres passus. Sudas, Ὀργυιά φησι τὸ μετὰ τῶν ἰδίων χειρῶν μέτρον, Orgyia, inquit, mensura est quæ inter manus expansas continetur, uulgō brassa dicitur quasi amplexus, est autem trisyllabū uocabulum, ut harpyia di-

phthongum Græcam in penultima habens. Plinius ulnam

appellat libro xvi. Arboris, inquit, crassitudo quatuor
Ulna. hominum ulnas cōplectētium implebat. Passus à passis ma-
Passus. nibus dici uidetur, alij passum quinque pedum esse putant,
 id est, duorum gressuum: ut sit gressus, id est, βῆμα cubiti
Gressus. unius & pedis, hoc est, pedum duorum semis. Cubitum ses-
Cubitum. quipedale. Pes quatuor palmorum. Palmus quatuor digi-
Pes. torum. Græcè palæste dicitur, antiqui Doron uocabāt: ideo
Palmus. (ut inquit Plinius) quod doron, id est, donum propriè dicitur
Doron. munus, quod manu datur, unde antidorum remunera-
Antidoron. tio: quo uerbo Vlpianus usus est in titulo, de petitione hæ-
Dorodocia. reditatis. Inde dorodocia, corruptio muneribus facta, quam
 Iurisconsulti sordium uerbo significare solent. Dicitur au-
Sordidi. tem & de corrupente & de corrupto, unde dorodocos iu-
Dorodoci. dices Demosthenes appellat, quos numarios nonnulli La-
Numarij. tinorum appellant, id est, sordidos. Hesiodus dorophagos
Dorophagi. appellat, quasi doniuoros & dona esitantes. Nostro tempo-
Cupedipeta. re nonnulli cupedipeta, uel etiā cupediuri appellitari pos-
 sunt, qui nisi ferina aut cupedijs incitentur, cunctantiores
 sunt Academicis, aut ipso etiā cunctatore Fabio. Nam por-
 rectio libellorū ieiuna, uix unquā apud eos litem satis in-
 structam inuenit. Ad sacrā igitur anchoram, id est, ad libel-
 lum (ut inquit Plautus) ferentarium recurrendum est, si li-
 tium finem, id est, ærumnæ exitū cupis, in foro quidem hu-
 iusmodi iudicium. Hic autem libellus ferentarius, ex foro cu-
 pedinis in forum iudiciale ferendus. Visceratores autē sunt
Libellus ferentarius. litigatores quidam qui uiscerationem factitare solēt, quam
Visceratores. Græci creanomiam appellant, id est, carnis dilargitionem.
Visceratio. Quæ tamen hodie plerunque honestè fieri solet apud nos,
 ac citra sordium aut cupiditatis suspicionem. Vt à donis ad
 dora redeamus, Vitruuius libr. i i. Doron autem, inquit,
 Græci appellabant palmum, quod munerum datio Græcè
 doron

doron appellatur, id autē spargitur per manus palmum: ita
 quod est quoquo uersus quinque palmorū, pētadoron: quod
 quatuor, tetradoron dicitur. Hactenus ille. Ab hoc doro *Tetradoros.*
 tetradori lateres dicti sunt & pentadori. Idem, Quæ *Pentadoros.*
 sunt, inquit, publica opera, pentadoro, quæ priuata tetra-
 doro struuntur. Palmus autem duplex est, maior & minor. *Palmus da-*
 Minor est quem diximus, id est, quaternum digitorū: Ma- *plex.*
 ior est duodenum, qui etiam Spithama Græco uocabulo *Spithama.*
 dicitur, & Latino dodrans, cuius exemplum apud Pliniū *Dodrans.*
 lib. v i i. Cubitus aut cubitum sesquipede constat, id est, *Cubitus.*
 digitis xxiiii. à Græcis pygon dicitur, unde pygmæi
 dicti, autore Eustathio. uel ut quidam uolunt in secundo
 articulo digiti auricularis desinit, & x x. digitorum est.
 Apud Herodotum ab eo cubito differt qui Græcè πῆχυς *πῆχυς.*
 dicitur. Sudas utrunque pro eodem accipit. Sunt & alia
 nomina apud Græcos, sed à Latinis non usurpata. Pes *Pes.*
 sedecim digitis constat, id est, palmis quatuor, & duode-
 cim uncis, id est, pollicibus: unde in mensura illa no-
 mina ab asse deriuata usurpantur, semis, bes, dodrans,
 & reliqua: de quibus alibi dicemus latius, si locus oc-
 currerit. Verum quoniam & hoc in loco, ut in alijs mul-
 tis in iure, architectorum fit mentio, dicendum esse pu-
 tui quid sit architectus, parum enim, ut arbitror, uulgò
 id intelligitur. Accursius certè in l.ultima, infra, De iure
 immunitatis, architectos, tectorum principes esse perhi-
 buit, quasi ex Græco & Latino dictione coagmentata.
 Architectus est igitur quem Græci architectona uocant, *Architectus.*
 quasi structorum, qui Græcè tectones dicuntur, princi-
 pem. Hic a dificiorum rationem communisci & instituere
 didicit, & graphiæ, id est, lineamentorum ductu & um- *Graphis.*
 bratili pictura eas formas describere, quæ triplici specie
 disp

- Ichnographia.** dispositionum continentur. Ichnographia, orthographia, scenographia. Ichnographia est quæ uulgò plana forma uocatur. Hæc circini regulaq; modici continet usus: ex ea enim capiuntur formarum descriptiones in solis arearum, ichnographiaq; dicitur quasi uestigij descriptio, in quo
- Orthographia.** quasi uestigio totum opus insistit. Orthographia est, cum iam non planum opus imaq; operis uestigia imaginamur, sed subrectum, & frontem attollens, quasi erecti operis aduersiq; descriptio. Hæc est erecta frontis imago, modiceq; picta futuri operis figura.
- Scenographia.** Scenographia uel (ut alijs placet) sciographia, est non iam uestigiaria, nec frontalis aut aduersaria tantum operis futuri affirmatio, sed etiã lateralis, id est, frontis & laterũ abscedentium prominentiumq; adumbratio, & ad circini centrum omnium linearum responsus, ut inquit Vitruuius, & propterea sciographia à nonnullis dicitur quasi adumbrata descriptio. Scenographia uerò dicitur quasi scenæ imaginaria excitatio, quod ex præfatione libri VII. Vitruuij intelligi potest: Democritus, inquit, & Anaxagoras scripserunt quemadmodum oporteat ad aciem oculorum radiorumq; extensionem certo loco centro cõstituto, ad lineas naturali ratione respondere: uti de incerta re certæ imagines ædificiorum in scenarum picturis redderent speciem, & quæ in directis planisq; frontibus sint figurata, alia abscedentia, alia prominẽtia esse uideãtur, modellã fabri uocant hodie.
- Architectura.** Architectura, inquit Vitruuius, est scientia pluribus disciplinis & uarijs eruditionibus ornata: cuius iudicio approbantur omnia quæ à cæteris artibus perficiuntur opera. Eius duæ sunt partes, fabrica & ratiocinatio. Fabrica est continuata ac trita usus meditatio, quæ manibus perficitur. Ratiocinatio est quæ res fabricandas solertia, ac
- rat

ratione proportionis demonstrare atque explicare potest. Architecturã omnium disciplinarum cognitione cõstare, & (quod maximè quis miretur) legum etiã ac iuris nonnulla peritia, Vitruuius lib. I. persuadere contendit. Ne autem mirum uideatur nonnullis posse naturam humanam tantum numerum doctrinarum addiscere & memoria complecti, animaduertendum omnes disciplinas inter se coniunctionem rerum & cõmunicationẽ habere, unde encyclopædia dicta quasi orbiculata disciplinarũ series: ueluti ductus quidam scientiæ ex multis disciplinis confertus & aptus, de qua nos alibi diximus. Quod tamen quẽadmodum intelligi debeat in architecto qui crassiore Minerua in literis uersatur, Vitruuius ipse his uerbis docet, Neque uerò debet, nec potest architectus esse grammaticus, ut fuit Aristarchus: nec musicus, ut Aristoxenus, sed nec amusus: nec pictor, ut Apelles, sed graphidos non imperitus: nec plastes quemadmodũ Myron seu Pocyctetus, sed rationis plasticæ non ignarus. Nec denuo medicus, ut Hippocrates, sed nõ ἀνία πολόγητ &. Nec in cæteris doctrinis singulariter excellens, sed illis non imperitus. Anatrologetos dicitur à Vitruuio rationis medicinæ imperitus. In omni autem opere magnifico, tres personæ considerantur, dominus, architectus, & structor, qui & officinator ab eo dicitur. Idem circa finem libri sexti, Itaq; omnium operum probationes tripertito considerantur, fabрили subtilitate, magnificentia, & dispositione. Cũ magnificenter opus perfectum aspicitur ab omni parte, impensæ laudabuntur: cũ subtiliter, officinatoris probabitur exactio: cũ uero uenustate, proportionibus & symmetrijs habuerit auctoritatem, tunc fuerit gloria architecti. Addendum & illud ex eiusdem libro I. Animaduertere autem debemus ex duabus

Encyclopædia.

bus rebus singulas artes esse compositas, ex opere & eius
 ratiocinatione. Ex ijs autē unū propriū esse eorum qui sin-
 gulis rebus sunt exercitati, id est operis effectus. Alterum
 commune cum omnibus doctis, id est ratiocinatio, ut medi-
 cis & musicis & de uenarum rhythmo, & de pedū motu.
 At si uulnus mederi, aut egrum eripere de periculo oportu-
 erit, non accedet musicus, sed id proprium erit medici.
 Item in organo non medicus, sed musicus modulabitur,
 & reliqua quæ de cæteris persequitur Galenus libro 1x.
 Therapeu. omnis artis & scientiæ duas partes facit, ut a-
 libi diximus, methodon & ascesin, id est, uiam & exerci-
 tationem. Neq; enim possumus, inquit, alicuius nobis artis
 scientiā comparare, nisi & cōmentationum in uniuersum
 uiam quandā pernouerimus, & per singularū rerū exem-
 pla artis meditationē exercuerimus, χωρὶς τῆς μεθοδοῦ μέν
 τινὰ διὰ τῶν καθόλου λεγομένων θεωρημάτων, ἀσκησιμ
 ἢ διὰ τῶν ἐν μέγῃ λαμβάνειν παραδειγμάτων. Ab ar-
 chitecto qui Græcè architecton à Plauto dicitur, archite-
 tonicus deriuatur, id est, ad architectum pertinēs, & ar-
 chitectonica ars ipsa architecturæ uocatur. Quintilianus
 lib. 11. Aliæ quoq; artes minores habent multiplicem ma-
 teriā, uelut architectonice: nanq; in omnibus, quæ sunt edi-
 ficio utilia, uersatur. Aristoteles in principio statim Ethicōn
 ad Nicomachum, architectonicas artes uocat, prin-
 cipes quasdam artes, quæ suffectas sibi alias artes habent,
 ueluti suggestrices quasdam & ancillantes. Sic enim pro-
 pmodum inquit, Multarum autem actionum, artium &
 scientiarum multi sunt & fines: medicina, sanitas: fabricæ
 naualis, nauis: Imperatoriæ artis, uictoria: œconomica, id
 est, dispēsationis domesticæ, diuitiæ. Harum autē & huius-
 modi nonnullæ sub unā quandā facultatem coeunt, ut uerbi
 grat

Omnis artis
due partes.

Architecto-
nicus.

Architectoni-
ca quedam ar-
tes.

gratia sub hippicam, id est, equitandi artem, artificium fræ-
 norum, atque omnis ad equitatum pertinentis instrumenti.
 Hæc eadem rursus et præterea actio omnis bellica, sub Im-
 peratoriæ artem. Et itidem aliæ sub alias. In omnibus ue-
 rò artium architectonicarum fines expetendi magis sunt
 omnibus ijs qui sub ipsos coeunt: quippe cum illa horū gra-
 tia consecrari soleamus. Ερ ἀπάσων ἡ τὰ τῶν ἀρχιτεκτο-
 νικῶν τέλη, πάντων εἰσὶν αἰρετώτερα τῶν ὑφ' αὐτὰ, τού-
 των γὰρ χάρις κακῆνα διώκεται. Idem libro v i. de prudentia
 loquens, Εἰν δὲ ἀρ τις ἢ ἀρχιτεκτονικὴ, ἔστι δὲ καὶ ἡ
 πολιτικὴ καὶ ἡ φρόνησις, ἡ αὐτὴ μὲν ἔστι, τὸ μὲν τοι εἶναι
 εἰ τὸ αὐτὸ αὐταῖς, τὴν περὶ πόλιν, ἡ μὲν ὡς ἀρχιτεκτονι-
 κὰ φρόνησις, νομοθετικὴ, ἡ ἢ ὡς τὰ ἕκαστα, τὸ κοινὸν ἔχει
 ὄνομα πολιτικὴ. Quæ uerba sic mihi trāsferri posse uidē-
 tur, fuerit autē fortasse & prudentia quedā architectoni-
 ca. Siquidē ciuilibus scientiæ & prudentiæ cum sint idem habi-
 tus, non tamen eadem sunt essentia. Etenim eius quidē pru-
 dentiæ quæ circa ciuilitatem uersatur, Nomothetica, id est, Nomothetica.
 legum prædætarum peritia, tanquam architectonica prudentia
 est: at quæ in singulis rebus occupata est, nomē est ei cō-
 mune politicæ, id est, ciuili. Nomotheticen Aristoteles ar-
 chitectonicam prudentiam politicæ prudentiæ uocat, quasi
 principem prudentiam, architecturæ rationem obtinētem.
 Architectura enim si ructoræ præscripta dare solet, quæ
 sequi ipsa debet, id est, descriptionem operis futuri delinia-
 tam, quam graphidem antiqui uocant, & Latine forma di-
 citur, uulgus nostrū nunc philographū uel philographiam
 uocat uernacula lingua. Idem libro 1 1 1. Politicorum, In
 omni arte tres homines considerandos esse dicit, opifi-
 cem, architectonicum, & in arte institutum eruditumq;.
 Mouens enim illam quæstionem, an eiusdem sit mederi,
 Tres homines
 in omni arte cō-
 siderandi.

Graphis.

Tres homines
in omni arte cō-
siderandi.

Et an rectè medicina adhibita sit iudicare, et itidem de alijs artibus. Quemadmodum igitur, inquit, medicum approbare actiones suas inter medicos tantum oportet, sic et alios artifices inter sui similes. Medicus porrò est et opifex et architectonicus et tertius ille in arte eruditus. (Sunt enim huiusmodi nonnulli et circa omnes propè dixerim artes) Iudicium uerò concedimus nihilominus eruditis quàm scientibus, et reliqua. Ωσπερ οὐρίατρον δέϊ δίδόναι τὰς δυνάμεις ἐρίατροῖς, οὕτω καὶ τὰς ἄλλας ἐν τοῖς ὁμοίοις. ἰατρὸς δὲ ὁ, τε δυνειργὸς καὶ ὁ ἀρχιτεκτονικὸς, καὶ τρίτος ὁ πεπαιδευμένος περὶ τῶν τέχνων, ἐστὶ γὰρ τινες τοῖστοι καὶ περὶ πάσας ὡς ἐπιείρ τὰς τέχνας, ἀποδίδουσι δὲ τὸ κριτικὸν ἔδερ ἢ τῶν τοῖς πεπαιδευμένοις ἢ τοῖς ἐδόδοι. Huius autem uocabuli usus frequens est apud autores. Cicero li. i. de Finibus in persona Triarij Epicurei loquēs, Sed ut perspicuatis, inquit, unde omnis iste natus sit error uoluptatem accusantiū, totam rem aperiam: eaq; ipsa quæ ab illo inuente

Architectus.

Architectari.

tore ueritatis, et quasi architecto beata uita dicta sunt, explicabo. Idem in secundo irridēs Epicureos, Cur tādē sapiētia tanto opere laudatur? an quòd ita callida est, ut optimè possit architectari uoluptates? Architectari dixit, id est, formā et rationē fruēdarū uoluptatum cōminisci, et prescribere, quēadmodū architecti opera maioris sumptus, et magnifica ingenti ratiocinatione architectari solent. Et in Bruto, Stoicos uerborum architectos appellat. Et de lege agraria, Nūc quisnam tam abstrusus usquā nūmus uidetur, quem non architecti huiusce legis olfecerint? Et pro Cluētio, An illi qui Fabricij libertum quia minister in maleficio fuerat, patronum quia cōscius condemnassent, ipsum principem atque architectum sceleris absoluerent? Id est, qui omnia in scelere perpetrando arbitratus est. Et pro Roscio,

Verum

Verum ut hæc missa faciam quæ iam facta sunt, ex ijs quæ nunc maxime fiunt, non ne quis potest intelligere omnium architectum et machinatorem unum esse Chrysogonum? Apostolus prioris ad Corinthios tertio, architectum se uocat in ædificanda ecclesia, quanquam Christus Dominus noster re uera primus eam architectatus est. Propterea dicit idem, καὶ τὴν χάριν τῆς θεῆς δόδεῖσά μοι ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμελίον τέθεικα, ἀλλὰ ὁ δὲ παροικοδόμος, Secundum gratiā Dei datam mihi, ut sapiens architectus fundamentū posui, alius autem superstruit. Proinde et mensor et architectus et structor redemptor ue et tabellarius, id est, logistes qui totius dimensionis rationem subduxit, à tabula abaci dictus tabularius, omnes hoc edicto tenentur, si sefellerint. Ad hunc locū pertinere mihi uisum est quod Vitruuius in præfatione libri decimi scripsit: Nobili, inquit, Græcorū et ampla ciuitate Ephesi lex uetusta dicitur à maioribus dura conditione, sed iure esse non iniquo constituta. Nam architectus cum publicum opus curandū recipit, pollicetur quanto sumptu id sit futurū. Tradita æstimatione magistratui bona eius obligantur, donec opus sit perfectū, eo autem absoluto, cum ad dictum impensa respondet, decretis et honoribus ornatur. Cum uerò amplius quàm quarta pars in opere consumitur, ex eius bonis ad perficiendum pecunia exigitur.

Ex I. Si quis, De rebus cred.

Nam etsi colonus post lustrum completum fructus percepit, condici eos constat.) Lustrū quinquennale spatium si significat, autore Festo, in quot annos prædia locari olim solebant, ut nunc in ternos, id est, nouenos. Lustrū enim à luendo dictum est, id est, soluendo, ut Varroni placuit: ideò quòd quinto quoq; anno uectigalia tributaq; exigebantur. Plinius iunior: Nam priore lustro quanquam post magnas

Lustrum.

G remiss

Olympias.

remissiones reliqua creuerunt. Inde pleriq; nulla iam cura minuendi æris alieni quod desperant posse persolui, rapiunt consumuntq; quod natum est, ut qui iam putant se non sibi parcere. Lustrum à Latinis uocatur quod Olympias apud Græcos dicitur, id est, quinquennium, ita tamen ut quadriennio exacto quinto quoq; anno ineunte lustrum peractum esse intelligatur. Plinius auunculus lib. 11. Omnium quidem si libeat obseruare minimos ambitus, redire easdem uices quadriennio exacto Eudoxus putat, non uentorum modo, uerum et reliquarum temporum magna ex parte. Et est principium lustri eius semper intercalari anno Canicula ortu. Intercalarem annum dixit quem bisextilem dicimus.

Intercalaris.

Ex l. ultima, eod. tit. §. Labeo ait.

Non ideo.

Cum decem tu dari stipulatus sis, ideo non posse te decem dari oportere intendere, quia etiam reum locupletio- rem dando promissor liberari possit.) Hunc locum deprauatum esse puto, sicq; restituendum, Cum decem tu danda curari stipulatus sis, non ideo posse, & reliqua. Non ideo autem, pro non continuo, non protinus intelligendum. nam quod Accursius dari curari legit, latinitas non admittit, nec loquendi Iuriconsultorum consuetudo. Latini enim ita loqui solent: Curabo faciendum, & mandauit faciendum, & delegaui, et conduxit, & recepi, et talia huiusmodi. Plinius in Epist. Is petit ut si sunt istæ imagines, exscribendas pingendasq; delegem. Idem: Petis ut libellos, quos studiosissime comparasti, recognoscendos emendandosq; curem. Cuius lucutionis rationem si quis forte non nouit, adeat Laurentium Valensem lib. 1. Elegant. cap. de Gerundijs.

Ex l. iurandum & ad pecunias,

De iureiurando.

Si de qualitate iuramenti fuerit inter partes dubitatum, concep

conceptio eius in arbitrio iudicantis est. Et paulum infra: Ideo si quid tale inciderit, officio Iudicis conceptio huiusmodi iurisiurandi terminetur. Hæc uerba Accursius neutro- bi intellexisse uidetur. Concipere iurandum quid sit, Concipere iurandum. ex uerbis Taciti intelligere possumus libro secundo, sic inquit, de delatoribus loquens: Signo ultionis in accusatores dato, petit à Cesare Iunius, ut commentariorum principa- lium potestatem Senatui faceret, per quos nosceret quem quisq; accusandum poposcisset. Consulendum tali super re Princeps respondit. Senatus inchoantibus primoribus iurandum concepit. quo certatim omnes magistratus, ceteri ut sententiam rogabantur, Deos testes aduocabant, nihil ope sua factum quo cuiusquam salus læderetur: neq; se premium aut honorem ex calamitate ciuium cepisse, tre- pidis & uerba iurisiurandi per uarias artes mutantibus queis flagitij conscientia inerat: id est, ijs qui delationum conscientia urgebantur, conceptionem, hoc est, formulam iurisiurandi mutantibus, ut solent qui fallaciter iu- rant. Idem alibi: Auxilia è Gallia hortantibus Præfectis statim à Vitellio desciscunt, uetus miles cunctabatur, sed adigente Flacco dixit sacramentum, non uultu neq; animo satis affirmans. Et cum cætera iurisiurandi uerba conciperent, Vespasiani nomen hæsitantes, aut leui murmure & plerunq; silentio transmittabant. Conciperent, inquit, Concipere. id est, exprimerent, & integram sacramenti formulam pronuntiarent, ut illi qui asseuerantes & præfidenter iu- rant conscientia fiducia. Est ergo concipere, ad certam formulam exprimere. Celsus: Quicquid astringendæ ob- ligationis causa dictum est, id nisi palam uerbis expri- mitur, omissum esse intelligendum est. Aut certè secundum promissorem interpretamur, quia stipulatori liberum fuit

Conceptis uerbis iurare.

fuit uerba late concipere. Paulus: Libellorū inscriptionis cōceptio talis est. Inde conceptis uerbis iurare, id est dictatis à deferente iusiurandum, et ex arbitrio adiurātis, hoc est adigenti ad iusiurandum pernotatis. Plautus in Pseud. Iurasti te illam nulli uenditurum nisi mihi? BAL. fateor. CAL. nempe conceptis uerbis. BAL. etiam consultis quoq; id est, non modò dictatis à te uerbis, sed etiam cogitatis, animaduersis, praemeditatis. Idem in eadem: Rogato me xx. minas si ille hodie illa sit potitus muliere. rogato obsecro, hercle gestio promittere. SIM. Nullum periculū est (quod sciam) stipulari ut concepisti uerba. xx. minas dabim? BAL. dabuntur. Idem in Bacchide: Ego iusiurandū conceptis uerbis dedi daturum id me hodie mulieri ante uesperum. nunc pater ne peierem cura. Est autem uerbis conceptis peierare inexplabili periurio sese contaminare. Valerius libro IIII. de Africano loquens: Centurias recognoscens equitum, postquam Licinium sacerdotem citatum processisse animaduertit, dixit illum se scire uerbis conceptis peierasse. Proinde si quis eum accusare uellet, usurum testimonio suo. A Graecis, ut arbitror, Ἐπαισῶς ὄρκος & dicitur, id est, alio dictante delatus. Isocrates: Ὀρκος ἔπαιστος προσδέχσθαι διὰ δ' ἑοῦ προφάσθαι. Pro quo tamen legimus saepe apud Oratores, διαρρηθῆναι ὁμνύειν. ad uerbum dici potest διὰ νομίμων λόγων, καὶ διωρισμένων λόγων, uel νενομισμένως. Is autem qui iusiurandi uerba concipit, & iuraturò dictat, praire uerba iusiurandi dicitur. Plinius in Panegyrico, ad Traianum, de iureiurando Consulari loquens: Nescio iam, nescio pulchrius ne sit istud quod praecunte nullo, an hoc quod alio praecunte iurasti. In rostris quoq; simili regione te legibus subiecisti. Hoc modo Cancellarius hodie praire iusiurandum solet ijs qui ad magistratus assumuntur & honores publicos,

Peierare conceptis uerbis.

Ἐπαισῶς ὄρκος.

Praire uerba iusiurandi.

eos, & curia amplissima praefectis iurisdictionum, ijsq; qui in curiam ipsam adoptantur. hoc autem & sacramento adigere dicitur, quod Graeci ἐξορκισμὸν dicunt. Idem: Adigendū te praebes in uerba Principibus ignota, nisi cū iurare cogent alios. Et rursus: Stabant candidati ante Curulem Principis, ut ipse ante Consules steterat: adigebantur in uerba in qua paulò antè ipse iurauerat. Cancellarius in uerba Principis adigere eos proprie dici potest, qui in fidem Principis assumuntur, id est, beneficiarios regales. Idem in Epistolis ad eundem Traianum de quibusdam pseudochristianis loquens: Cū praecunte me Deos appellarent, et imagini tuae (quam propter hoc iusseram cum simulacris numinū afferri) thure ac uino supplicarent. Praecunte me, inquit, id est, uerba praeloquente. Plinius enim Bithyniae Proconsul nefaria uerba concipiebat in Principis sui gratiam: quibus meticolosi quidam nec germani Christiani adacti, cultum Christo debitum, poenarum terrore, daemionorum simulacris & Imperatoriae imagini exhiberent. Et rursus in Panegyrico: Tu comitijs nostris praesidere, tu nobis sanctissimum illud carmen praere dignatus es. Capitol. in Marco Philosopho, de Saliatu loquens: Fuit in eo sacerdotio & Praesul & uates & magister, & multos inaugurauit atq; exaugurauit nemine praecunte, quòd ipse carmina cuncta edidicisset. Liuius libro VIII. de Decio deuouente se loquens: Agedum Pontifex populi Rom. praie uerba quibus me pro legionibus deuoueam. Praire hodie uerba damnationis actuarij aut eo rum uicarij carnifici solent, cū damnati facinorosi ad supplicia trahuntur, sed de scripto id faciunt. Id enim de scripto praire dicitur. Plinius auunculus, lib. XXVIII. Vidi- mus certis precationibus obsecrasse summos magistratus, & ne quid uerborum praeteratur aut praeposterum dica-

Adigere sacramento. ἐξορκισμ.

Adigere in uerba.

Praire.

Praire de scripto.

Ἐξηγήσαι.

tur, de scripto praire aliquem. A' Græcis praire ἐξηγήσαι dicitur. Demosthenes περὶ παραπροσθέας (si rectè memini) Ὑπογραμμὰς δὲ ὅντων αὐτὸς ἐξηγήτο τὸν νόμον τῶν τῶν κέρυκι. id est, Cùm enim scribæ officio fungeretur, ipse apud uos (ad Iudices loquens) pronuntianti præconi legis huius uerba præibat. Dicitur Ἐ προδοσσοίειν.

προδοσσοίειν.

Ex I. Seruus, de conditione indeb.

Seruus cuiusdam insciente domino magidem commodauit.) Magis apud Pollucem in coquinario instrumento enumeratur. Sin enim inquit lib. II. Η δὲ μάκτρα ἢ μαγίς

Magis.

Μακτρα.

ἐκλήθη καὶ σκάφη, Μακτρα, inquit, ἔ magis ἔ scapha appellatur. Est autem μακτρα (ut Gellius inquit) arca panaria, quæ alio nomine κάρδοπ ἔ à Græcis appellatur. Μακτραm lingua uernacula hucham appellat, in qua ἔ panis ἔ conspersio quæ dicitur, siue massa triticea ἢ τὸ φύραμα reconditur: à uerbo Græco μάττο dicta, quod subigere, conspergere, pinsere, commollireq; significat. Vnde massa dicta triticea uel ordeacea conspersio, quæ Græcè maza dicitur.

Massa.

Μαγμα.

ἔ magmata apud medicos unguentorum ueluti massule, quasiq; pastilli, quæ Plinius lib. XIII. unguentorum feces interpretatur, id est, unde unguentum expressum est. Dioscorides μαγίδας ἔ μαγμαῖα pro eodem accipit, quasi magis sit magna. Sudas pro parte panis subacti, quasi pro offula. Idem Pollux lib. VII. Magis, inquit, ἔ μακτρα, uas in quo farinæ subiguntur. Et rursus lib. X. Quæ autem tripodibus imponuntur, ἔ trapezæ, id est, mensæ ἔ magides appellantur. Sic hodie uocitari potest orbiculatum instrumentum quo panifices et dulciarij pistores quos pastillarios dicimus, subigendis farinis opificij sui utuntur, rondellum appellant. hoc tamen in loco pro genere lancis eiusdem formæ accipitur, ut ex Plinio lib. XXXIII. patet his uerbis: Corne

Dulciarij pistores.

Magis.

Μαγμαῖα.

luis

lius Nepos tradit tympana, se iuene, appellata stateras ἔ lances, quas antiqui magidas appellauerant. Platellum nostri uocant. Magas uerò magadis instrumentum est musicū, Magas. quadrata tabula constans, leuiter conuexa, intentis in ea citharæ fidibus. Dicitur etiam ea pars lyre in quam plectrū illiditur, id est, ubi percussio fit chordarū manu dextra. Iugū iugum. uerò dicitur, ubi sinistra manu chordæ premuntur. Vnde Gregorius per metaphorā, τὸ δὸς τέτυγι τὴν ἐπὶ τῆς μαγιδας, Quis est qui cicada magadē in pectusculo dedit? Lucianus μαγάδιον uocat, de Mercurio loquens citharam cōpingente. πῆχας ἢ ἐναρμόσας τῆ χελώνη ἢ ζυγώσας, ἔ πητα καλάμους ἐμπήξας, ἢ μαγάδιον ὑποδείσ.

Ex I. Si ut cert. §. Interdū. in tit. Com.

Vel si quis ludo sedens Prætor scenicis commodauit.) Sic quidem ubiq; legitur, astipulante etiam Accursij glossemate. Perperam uerò adhuc lectum esse facile, ut arbitror, demonstrabimus. Prætor hoc in loco pro Imperatore populi Ro. accipitur, qui ludos faciebat pro uictoria de hostibus habita. Iuuenalis Satyra X. Quid si uidisset Prætozem in curribus altis Sedendem, ἔ medio sublimem in puluere circi? Et paulò inferius: Et sibi Consul Ne placeat, curru seruus portatus eodem. Prætozem ἔ Consulem pro eodem posuit. Docuimus alibi ex Asconio, Prætozē olim dictum esse omnē magistratum cui exercitus pareret. Vnde Prætozia porta in castris, ἔ Præfectus prætório dictus. Idē Saty. VIII. Quati sua funera uendant, Quid refert? uendunt nullo cogente Nerone. Nec dubitant celsi Prætozis uendere ludis. Sic igitur legendum haud dubiè affirmauerim, Vel si quis ludos edens Prætor. Dicimus enim edere ludos, et edere spectacula. Trāquill. in Cæs. Edidit spectacula uarij generis, munus gladiatorū, ludos etiam regionatim urbe tota. Ludi etiā pluraliter dicunt

Edere ludos. Ludi.

dicuntur pro spectaculis, non ludus. Propter quod ludo sedens, pro ludis praesidens, defendi omnino non potest. Potest etiam de Praetore urbano intelligi, ad cuius curam pertinebat ludos Apollinares facere. Cicero Philipp. x. de Bruto loquens: Qui cum Praetor urbanus esset, urbe caruit, ius non dixit, cum omne ius populi Romani recuperauisset, qui ne Apollinares quidem ludos pro sui populiq; Rom. dignitate apparatus praesens fecit, ne quam uiam patefaceret sceleratorum hominum audacia. Erat autem honorificum in Praetura ludos quam magnificētissimos facere: quare Praetoris intererat, quippe qui choragium praebendum scenicis locaret, id est, instrumentum scenicum. quemadmodum & Aediles in ludis quos edebant. Plautus in Persa: Pothem ornamenta? ab chorago sumito, praebenda Aediles locauere. Pothem Graecum est. Vnde, inquit, sumemus ornamenta? & alter respondet ridicule, sumito ab chorago, qui omnia suppeditanda scenicis redemit, & conduxit ab Aedilibus, ut moris erat. Choragus autem à consuetudine Atheniensium dictus est, apud quos choragia, redemptura & munus huiusmodi dicebatur, quod potentiores plerunq; ultronea liberalitate subibant. Vnde illud Isocratis in Panegyri. Οὐ γὰρ τῶν πομπῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ τὰς χορηγίας φιλονεικίῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν τοιαύτων ἀλαζονείων τῶν συδαμονίῶν ἐδοκίμαζον, ἀλλ' ἐκ τῆς σωφρόνως δικαίῃ καὶ τῆς βίᾳ τῆς καθημέρας. Est autem choragus ad uerbum, Dux chori & suppeditator instrumenti ludicri & expensarum. Quo uerbo Tranquillus in Augusto usus est. Vitruuius lib. v. Post scenam porticus sunt constituendae, uti cum imbres repentini ludos interpellauerint, habeat populus quò se recipiat ex theatro, choragiaq; laxamentum habeant ad comparandum. Choragia pro instrumento ludorum posuit, simul

Pothem.

Choragus.
Choragia.

Choragium.

mul & pro ipsis choragis. ut sit choragium locus unde omnia promuntur ad ludos necessaria. De choragis multa Libanius in argumento orationis Demosthenis quae κατὰ Μελίαν inscribitur. Choragia Graecè χορηγία dicitur. Vnde perissochoregia uerbum compositum in lege posteriore, De frumento Alexandrino, li. xi. Cod. perissochoregiae nomen ^{gia.} penitus amputetur, & tesserae designentur. Quo in loco (ut comicum uerbum usurpem) purus putus ipse est Accursius, id est, ipsissimus & sui simillimus. Perissochoregius, inquit, officij nomen est quo qui fungitur, iuxta Regem est, à peri quod est iuxta dictus. Et quia male in officio uersatus est, ideo hoc nomen officij sublatum est. Diximus alibi quid sint tesserae frumentariae: loco autem tesserae irrepserat aliud nomen perissochoregia, quasi redundans frumenti dilargitio, quod tanquam inuidiosum & liberalitati Principis non conueniens Imperator tollendum curauit iussitq; & antiquum ac legitimum tesserae uerbum reponi. Operae pretium est pertinaciam quorundam aestimare, qui portenti simile esse putant, aliquod in iure dictum, eos qui Doctores iuris uocantur, latuisse, quasi uerò non trecenta Iurisconsultorum uerba in Pandectis tantum demonstrare possimus, quorum ipsi partim perperam intellexerint, partim intacta praeterierint. Nec tamen in ijs numero eximia quaedam Iurisconsultorum dicta, ignoratione antiquitatis ab ipsis deuorata, ut dicitur: id est, quae ipsi aure hebeti exaudita ac non regustata transmiserunt. Quòd si nobis aliquando per otium & ualetudinem facere licuerit, ijs (ut spero) persuadebimus, qui non magis in recentiorum doctorum uerba, quam in priscorum auctoritatem: & in ipsius deniq; ueritatis nomen dignitatemq; iurauerunt. Sin nobis in hoc scribendi curriculo intersistentibus,

Perissochoregia.

Deuorata uerba.

G s alius

alius quispiam doctiorum anteuertit, præclare nobiscum actum esse arbitratur, qui præterquam quod huic incepto impares nos esse serò tandem sensimus, rei etiam inuidiã facilius cum aliò perferemus. Quòd uerò ad eos pertinet qui non modò ignorantia præditi, sed etiã perditi sunt: non magno opere laboro, imò uerò certè scio actū me (ut aiunt) agere, ut qui non ignorem geminum in his opus esse, dedocendi quæ malè didicerint, & docendi meliora. id quod etas illa uix admittit, quæ callum multum diuturni iam erroris obduxit. Propter quod, inquit Fabius, Timotheus clarus in arte tibiaram, duplices, ut ferunt, ab ijs quos alius instituisset, solebat exigere mercedes, quàm si rudes traderentur. Sed rursus illud Apollonij Tyanei in mentem uenit, quod memoriæ prodidit Philostratus lib. v. in uita eiusdē Apollonij: Vespasiano, inquit, Apolloni ū interrogante quo pacto imperium Romanum constituere posset, sceleratissimis imperijs Neronis superiorumq; Principum infame, hunc in modum Apollonius, Ἀλλήτης ἔφη τῶν πάντων σοφῶν, τὸς ἑαυτὸς μαθητὰς παρὰ τὸς φασί τε ἑρως τῶν ἀλλήτων ἐπεμπε, μαθησομένους πῶς δεῖ μὴ ἀλλεῖν. τὸ μὲν δὲ πῶς δεῖ μὴ ἀρχεῖν, μεμαθήκας ὡ βασιλεὺς παρὰ τῆτων, οἱ πονήρως ἤρξαν. τὸ δὲ ὅπως δεῖ ἀρχεῖν, ἀποδάσωμεν, Fuit olim, inquit, tibiaram arte quidam præstantissimus, qui discipulos ad se uentitantes ad uilissimum quemq; tibicinum audiendum ire iubebat, uidelicet ut ab eis discerent quo modo non canere tibijs oporteret. Agedum ô Imperator, cum tu iam didiceris quo modo imperitandum non est, eorum exemplis qui male imperitauerunt, uideamus iam quo modo imperandum sit. Fortasse igitur & nos iuuabit malis aliquando autoribus usos esse, antequam literæ meliores octingentorum plus minus annorum incuria obrutæ emerferunt. Literarum

Timotheus tibicen.

Tyaneus.

rum enim Latinarum lucem, quæ patrum memoria affulgere in Italia, cis Alpes nostra coepit, præ tenebris illis barbaricis uisendam auidius intuebimur. Nos igitur pro cuiusq; ingenio aut propositi compotes, aut irriti crimus: ultra pars autem in summam uoti nostri præualeat, id uerò iudiciorum alea uiderit, quæ arbitrari reum cuncta, non hominum merita, expendere plerunq; solita est. Nos utcunq; cesserit, æqui boni faciemus.

Ex I. Si necessarius, De pignor. act.

Si annua bima trima die x x x. stipulatus fuero.) Hæc locutio frequens est apud Iurisconsultos, de qua Laurentius libro quarto Elegantiarum, ita inquit: Annua bima trima die apud Iurisconsultos pro tempore biennij, triennij quadriennij ponitur, quod tamen Iurisperiti nostri non intelligunt. Hactenus ille. Hæc locutio eiusmodi est, ut cum à nemine non percipiatur (quotus enim quisq; hæc uerba quid uelint non nouit?) à paucis tamen eius ratio satis intelligatur. Huiusmodi & aliæ sunt in iure, ut præiudicium, et iustum filium esse, et expensum acceptumq; ferre, et locare conduceq; præbendum faciendum ue, uel etiam redimere, et obreptitiæ preces, et huiusmodi alia, quæ si quando in ordinē incurrerint, dicuntur. Dies cum absolute dicitur, tempus significat, et tunc fœminino genere pronūtiatur. Vergilius: Multa dies, uariuq; labor mutabilis æui Rettulit in melius. Iuuenalis de Priamo loquens: Longa dies igitur quid cōtulit? id est, quid ei longæuitas profuit? Huius autem exemplum insignne est apud Ciceronē in Verrem, actione prima: Itaq; cum ego diem in Siciliam inquirendi postulauissem, inuenit iste qui sibi in Achaiam, biduo breuiorem diem postularet. Diem inquirendi uocat dilationem inquisitionis faciendæ, quam nos informationem uocamus. Quo in loco Asconius,

Dies.

Diecula.
Hodie.

Dies, inquit, foeminino genere tempus dicitur, & ideo die-
cula, breue tempus & mora. Dies horarum XII. masculini
generis est, unde Hodie aduerbium, quasi hoc die. Haecenus
Asconius. Terentius in Andria: Eho tu impudens non sat
habes, quod tibi dieculam addo, quantum huic promoueo
nuptias? Dieculam, id est, horam, inquit Donatus: & hypo-
coristicòs, inquit, id est, diminutiue tempusculum significat.
Ab eo enim quod est haec dies sumitur diecula, pro mora
parui temporis. Plinius libro nono Epistolarum: Ero ergo
suspensus pro homine amicitissimo, dum amittere auoca-
menta, & cicatricem pati possit, quam nihil aequè ac neces-
sitas ipsa, & dies, & satietas doloris inducit. Dies, id est,
tempus longum, quo dolendo satiamur. Quo in loco in
omnibus exemplaribus aduocamenta corruptè pro auoca-
menta legitur, perperam d. interiecta. Sunt enim auocamen-
ta τὰ ἠδελὰ τῶν ἀπασχολημάτων, negotia iucundiora, ani-
mum à moerore auocantia, id est, reuocantia. Cicero ad At-
ticum: Dies autem, inquit, non modò non leuat luctum hunc,
sed etiam auget. Nam ceteri dolores mitigantur uetustate,
hic non potest. Dies autè pro tempore positum apud Esaiã
identidem legimus: Et erit in die illa. Augustinus lib. II. de
Ciuitate Dei circa principium: Scripturarum, inquit, more
sanctarum diem poni solere pro tempore, nemo qui illas li-
teras quamlibet negligenter legerit, nescit. Quin & sensu
anagogico dies unus pro mille anis ponitur, ut idem eodem
libro docet in ca. VII. in posteriore epistola Petri, ca. III.
ἐρ δὲ τὸ μὴ λανθανέτω ὑμᾶς ἀγαπητοί, ὅτι μία ἡμέρα
παρὰ κύριον ὡς χίλια ἔτη, καὶ χίλια ἔτη ὡς μία ἡμέρα,
Vnum autem ne lateat nos charissimi, quòd una dies apud
Dominum, ut mille anni, & mille anni ut una dies. Vnde
Chiliastra dicti sunt quidam, quos ipse Augustinus milia-
rios

Zocus Plinij
emendandus.

Auocamentū.

Zocus Petri.

Chiliastra.

rios uocat, in quorum errore se aliquando fuisse fatetur.
cuius autor fuisse, aut certè assertor Lactantius uidetur, ut
ex libro eius septimo diuinarum Institutionum intelligere
possumus, capite decimo quarto, ad cuius operis imitatio-
nem Augustinus opus illud egregium & operosum de Ci-
uitate Dei instituisse uidetur, atq; adeò ad eius praescripta
pleraq; formasse. sed tanquam ex commentario sumeret, co-
piosius omnia executus est, uidelicet maiore Christianorum
dogmatum cognitione fretus: permultum tamen ab eo ad-
iutus, ut is antea non nihil à Tertulliano, & ab Eusebio for-
tasse & Cypriano. Neq; uerò mirum est diem pro tempore
poni, cum & horae pro diebus ponantur. Cicero in Verrem
Actione secūda: Menses mihi tres cum eripissetis ad agen-
dum maximè appositos, reliquum omne tempus huius anni
me uobis remissurum putastis, ut cum horis nostris nos esse-
mus usi, tu binis ludis interpositis quadragesimo post die
responderes. Horas suas uocat (inquit Asconius) uigin-
ti dies qui accusatori dabantur ad accusandum legitimi,
totidemq; defensori. Idem: Hic tu fortasse eris diligens, ne
quam ego horam de meis legitimis horis remittam. Horis
(inquit idem Asconius) mirè dixit cum sint dies, ut ostende-
ret nimiam diligentiam. Legitimi autem hodie dies dici de-
bent, quas dilationes ordinarias uocant. Annua igitur bima-
trima die stipulari est, anno binnio triennio soluendum sti-
pulari.

Ex I. Solutum, §. Solutam. eod. tit.

Non enim credibile est hoc conuenisse, ut ad uniuersam
pensionem insulae friuola mea teneantur.) Friuola (in-
quit Festus) uasa sunt propriè fictilia quassa. Vnde
uerba friuola dicta, quae minus sunt fide subnixa. Plinius
libro septimo de Generatione hominis loquens: Miseret
atq;

Friuola.

atq; etiam pudet aestimantem, quam sit friuola animalium
 superbissimi origo, cum plerunq; abortus fiat odor à lucer-
 narum extinctu. Friuolam pro fragili & infirma dixit, &
 ueluti friabili: nam et friuolum à uerbo frio dictum, non im-
 merito existimatur, id est contero, cōminuo: et friabile ὄρει-
 σον, ἄδυσρον, χαύρον, ὑπεύρον, εὐθροπτον. Hic autem fri-
 uola pro supellectili tenui, et uili accipiuntur, qualis eorum
 esse solet, qui in coenaculis habitant: quo modo & Satyricus
 usus est Satyra quinta: Et ne te teneam Romanorum omnia
 Regum Friuola. Quibus uerbis paupertatem Regum Ro-
 manorum significauit, quos etiam Samiolis uasis usos esse
 constat. Idem in tertia: Viuendum esse illic ubi nulla incen-
 dia, nulli Nocte metus, iam poscit aquam, iam friuola trans-
 fert Vcalegon, tabulata tibi iam tertia fumant. A Græcis
 γρυτοπολα dicuntur, id est, τὰ κτλ τὴν διὰ τὴν σκευὰν λε-
 γομεν. Vnde & Grytopola ab eis uocantur, qui huiusmodi su-
 pellectilia uendunt, quos Latine Friuolarios appellare pos-
 sumus. Nonnulli Fribolarios dicunt, ut Albeolos pro Alueo-
 lis. Nostrate uulgus quinquallierios eos appellat.

Γρυτοπολα.
 Grytopola.
 Friuolarij.

Ex l.ultima, eiusdem tituli.

Respondi secundum ea quæ proponerentur, ob id quòd
 eo nomine intertritura accidisset non teneri.) Intertritura
 & intertrimentum damnum rei detritæ significat. Varro
 libro primo de lingua Latina: Detrimentum, inquit, à de-
 tritu dicitur, quòd ea quæ trita sunt, minoris pretij sunt.
 Ab eadem mente intertrimentum, ab eo quòd duo quæ
 inter se trita sunt, etiam diminuta sunt, à quo etiam inter-
 trigo dicta. Hactenus Varro. Liuius libro 11. de bello Ma-
 cedonico: Carthaginenses eo anno argentum in stipendiū
 aduexerunt: id quia probum non esse Quæstores renuntia-
 uerunt, experientibusq; pars quarta decocta erat: pecunia
 Romæ

Intertrimentū,
 et Intertritura.

Romæ mutua sumpta intertrimentum argenti suppleue-
 runt. Intertrimentum Liuius pro euanida argenti parte
 accepit, quæ in excoctione deperit, Dechetum aurifices
 appellant. Vsus est alibi eodem modo, eadem decade. Ci-
 cero in Prætura urbana, de æde Castoris loquens, quam
 P. Iunius sartamentam tradere debebat: L. (inquit) Rabo-
 nio ædem Castoris tradi oportebat. Is casu pupilli Iunij
 tutor erat testamento patris. cum eo sine ullo intertrimen-
 to conuenerat iam, quemadmodum traderetur. Quo ta-
 men in loco in impressis libris nutrimento mendosè legitur.
 Asconius autem: Detrimentum, inquit, unius partis esse
 potest. Intertrimentum uerò dantis & accipientis. secun-
 dum quod Cicero intertrimentum pro communi conficien-
 di alicuius negotij iactura posuit, quam uulgus perditam
 utrinq; appellat. Intertrigo malum est quoddam cum fe-
 mina equitatu, alia ue simili de causa atteruntur, adurun-
 turq; à Græcis παράτριμμα dicitur. Dioscorides autem
 paratrimma, id est, intertriginem uocat, cum pes pedem,
 uel ungula ungulam terit, ut in genere ueterinario con-
 tingit. Columella libro octauo: Subluuies & intertri-
 go pice liquida, uel alumine & sulphure, atque aceto
 mixtis litæ eruentur. Hodie in equis & mulis intertal-
 liare uocamus, cum scilicet uitioso ingressu calces ma-
 ximè posteriores, aut etiam suffragines atteruntur. Ve-
 rum quandoquidem in mentionem incidimus intertrimen-
 ti, & intertritura, quæ damnum rei detritæ significant,
 ut intertrimentum auri & argenti excocti, addendum &
 aliud non absimile. Versuram enim facere honesta lucutione
 apud Romanos dicebatur, quod nos nunc dicimus pecu-
 niam ad interesse mutuari, uel ad iacturam finantiæ. Cicero
 ad Atticum libro quinto: Salaminij cum Romæ uersuram
 facere

Intertrigo.

Παράτριμμα.

Versuram fa-
 cere.

facere uellent, non poterant, quod lex Gabinia uetabat. Et paulò post: Fit gratia Bruti Senatusconsultum, ut ne'ue Salaminis, ne'ue qui eis dedissent, fraudi esset, pecuniam numerauerunt, & postea uenit in mentem foeneratoribus nihil se iuuare illud Senatusconsultum, quòd ex syngrapha ius dici lex uetaret. Idem in Verrem, Actione tertia: Inspiciebamus Syracusis à Carpinatio confectas tabulas societatis, quæ significabant multis nominibus eos homines uersuram à Carpinatio fecisse, qui pecuniam Verri dedissent: id est, multis de causis pecuniam foeneratitiam sumpsisse. In uulgatis exemplaribus usuram corruptè legitur. Hinc natum prouerbum apud Lactantium libro secundo Institutionum: Cum igitur, inquit, ortum rerum tribuis naturæ, ac detrahis Deo, in eodem hæsitans luto, uersuram soluis. Quod ex Terentij Phormione sumptum est, cuius hæc uerba sunt: In eodem luto hæsitans, uersuram solues Geta, præsens quod fuerat malum in diem abiit, plagæ crescunt nisi prospicis. Id est, debitas tandem pœnas dabis etiam cum foenore: simili conditione atq; ij solent, qui ut syngrapham unam dissoluant, & una cautione se liberent, pecuniam mutuam maiori foenore iterum accipiunt, in dies enim deteriore conditionem suam faciunt, quod frugi homines non solent. Huiusmodi commentis multos quotidie uidemus fortunis omnibus euersti, qui dum tueri in publico fidem suam uolunt, ære alieno usque adeò se obruunt, quoad ad extremum fide labefactata, cum iam uersuram facere non possunt, aut foro cedere, aut solum etiam uertere cogantur. Labefactatam autem fidem nunc appello, quod nos creditum perditum dicimus. Tranquillus: Redijt certè nihilò opulentior, ut qui propè labefactata fide omnia prædia fratri obligaret. Id est, cum iam uersur

*Uersuram sol-
uere.*

*Labefactata
fides.*

uersuram facere non posset à foeneratoribus. Tueri autem *tueri fidem suam*, est seruare illæsam famam locupletis debitoris. Cicero ad Atticum libr. x. 1. Literas tuas accepi pridie Nonas Februarij, eoq; ipso die ex testamento creui hereditatem. Ex multis illis & miserrimis curis est una enata, si (ut scribis) ista hereditas fidem & famam meam tueri potest. Idè, Ego in cistophoro in Asia habeo ad sestertiūm bis & uicies. Huius pecuniæ permutatione fidem nostram facile tuebere. Et fidem suam liberare pro eo dicebant, *Fidem suam liberare.* quod nunc negotiatores & coactores tenere promissum dicunt, & non deesse promisso. Idem pro Flacco, Pecunia petitur ab Hermippo, Hermippus ab Heraclia petijt. Ipse tamen Fusijs satisfacit absentibus, & fidem suam liberat. Ulpianus in l. Si uerò, infra, Mandati, Si autem sub maioribus usuris foenus accepit ut fidem suam liberaret, non dubito debere eum mandati iudicio & usuras consequi. Est & illa locutio in iure frequens, fidem alicuius sequi, pro *Fidem alicuius eo quod est eligere aliquem, cum quo rem habere, aut ne sequi.* gotium esse à nobis uelimus. Sic enim dici solet de ijs quos aut locupletes, aut probos debitores esse credimus. Ufus est Ulpianus in lege prima, supra, De rebus cred. Est etiam exemplum in l. secunda, Cod. De bonis aut. iudi. possid. Est & illa locutio, Fide sua esse iubere, id est, sponsorem *Fide sua esse iu- bere.* se constituere, & appromissorè, & periculum in se recipere, εἰς ἑαυτοῦ ἀναδέχεσθαι. Cuius exemplum eiusdem in lege, Vbi autem, De uerb. oblig. Paulus, Si filius f. ita stipulatus fuerit, quātam pecuniam Titio credidero, fide tua esse iubes? Inde etiam alia locutio, Fide alicuius sumere, id *Fide aliena sumere.* est, non sua, sed aliena cautione. Cicero pro eodem Flacco, Nam hunc Hermippum hominem eruditum, cui debeat esse notissimus percussit. eius enim fide sumpsit à Fusijs.

H Securus

Securus Hermippus Tenum proficiscitur, cum iste sese pecuniam quam huius fide sumpserat à discipulis suis, diceret Fusijs persoluturum. Idem in epist. Et si quid satis dandum erit, amplius eo nomine non peti: cures ut satis detur fide mea, id est, fideiussione & sponsione, ἐπιεμῆ

Asidui. ἐγγυῶν τῆστο γένηται. Asidui autem fideiussores dicebantur locupletes, quam Burgesiacā cautionem nūc dicimus. Gel-

Asiduus. lius libro xv. Asiduus in xii. tabulis, & pro locuplete, & facile munus faciente dictus, ab asibus, id est, ere dando, cum id tempora reipublicæ postularent, aut à muneris pro familiari copia faciendi assiduitate. Cicero in Topicis, Ex uerbi uerbi argumentum sumitur hoc modo: Cum lex Aelia Sæctia assiduo assiduum uindicem esse iubet, locupletem iubet locupleti. Locuples enim assiduus, ut ait Aelius, appellatus est ab asse dando. Idem Gellius libro xviii. Itē ergo nunc, & quando forte erit ocium, querite an quadrigam & arenas dixerit è cohorte illa antiquiore, uel oratorum aliquis, uel poëtarum, id est, classicus assiduusq; aliquis scriptor non proletarius. Assiduum hic Gellius pro locuplete, & probatissimo autore posuit, quem Græci ἐγγυῶν καὶ περὶ ἐγγυῶν uocant, hoc est, ἀξιόχρεον, cuius sit tanta in literis autoritas, ut fidem eius sequi debeamus, quasi idonei sponsoris alicuius uerbi. *Classicus.* Classicus eiusdem penè significationis est. Diximus alibi ex Li-

τιμῆματα. uio populum Romanum in classes ex censu distributum fuisse. Quomodo & apud Græcos τιμῆματα dicebantur, ut *classici.* ex Aristotele docuimus. Ab hoc igitur more classici dicebantur, non omnes qui in classibus erant, sed primæ tantum classis homines, qui centum & uiginti quinque milibus æris, amplius ue censi erant. Apud Græcos πρῶτον τιμῆ-

Infra classē. μα dicitur, id est, primus cēsus. Infra classē autem appellantur

lantur, qui in secunda & sequētib; classibus erant, id est, qui minore summa censi erant. Meminit Gellius in vii. Propterea (ut inquit Festus) classici testes dicebantur, qui *classici testes.* signandis testamentis adhibebantur, hoc est, primæ classis homines, quasi primæ autoritatis, & idonei ueritatis sponsores. Ita metaphoricōs Gellius autores classicos appellat, *classici auto-* quasi testes idoneos Latine puritatis, & primæ notæ scri-

ptores: quales sunt Cicero, Quintilianus, Liuius, Cæsar, Plinius, Vergilius, Horatius, Catullus. Contrà, Proletarij capite censi dicti sunt. Gellius tamen libro xv. Qui in *Proletarij.* plebe, inquit, Romana tenuissimi pauperrimiq; erant, neq; amplius quàm mille & quingenta æris in censum deferebant, Proletarij appellati sunt. Qui uero nullo aut per-

quàm paruo ære censebantur, capite censi uocabantur. *Capite censi.* Extremus autem census capite censorum æris fuit cccclxxv. Proletariorum tamen ordo honestior aliquanto, & re & nomine, quàm capite censorum fuit. Nam & asperis Reipublicæ temporibus, cum iuuentutis inopia esset, in militiam tumultuariam legebantur, armaq; ijs sumptu publico præbebantur, & nō capitis censione, sed pro-

superiore uocabulo à munere, officioq; prolis edendæ appellati sunt, quòd cum re familiari parua minus possent Rempublicam iuuare, sobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent. A Græcis τὸ θητικὸν τίμημα dicitur, id est, mercenariorum census, uel opificum. In lege autem Aelia Sæctia, ita cauebatur, Assiduo uindex assiduus esto. Proletario cui quiuis uolet uindex esto. Hodie igitur classicos testes & assiduos dicere possumus omni exceptione maiores, & irrefutabiles, κατὰ ἀντιγραφῆς, quales in testamentis signandis adhibebantur. Contrà uerò proletarios, & capite censos, tenues et ex pullata

Diobolares. turba sumptos, hoc est, leues & (ut uulgus loquitur) diobolares (quo modo & antiqui diobolares meretrices dixerunt autore Festo) quos ipsos inopia ipsa refellit, quos fames magis, quam fama commouere creditur. Vnde illud Iuuenalis, Iures licet & Samothracum, Et nostrorum aras, contemnere fulmina pauper Creditur, atq; deos dijs ignorantibus ipsis. Propterea Græci huiusmodi plebeculam **συρφετὸν.** συρφετὸν appellāt, et συρφετὸν ὄχλον τὸν ἀγυρτώδη, id est, quisquilias, & quasi dicas turbā quisquiliosam, à leuitate inditis uocabulis. Cicero ad Atticum, de iudicio Clodiano loquēs, Elapsū scito esse de manibus uno hoc iudicio statū illū Reipublicæ, si iudicium est, triginta homines populi Romani leuissimos ac nequissimos, nummulis acceptis ius & fas omne delere; & quod omnes non modò homines, uerū etiam pecudes factū esse sciant, id Caluum, & Plancū, & Spongiā, & ceteras huiusmodi quisquilias statuere non esse factum. Vt ad uersuram reuertamur, **Versuram facere.** uersuram facere uel soluere (ut inquit Donatus) est creditorem mutare, & fœnus fœnore dissoluere, quasi nudato Petro, Paulum tegere, ut uulgò dicunt, & ut ita dicam nomine expungere. Cui nō absimile est illud Græcū ἵλω τὸν ἵλον ἐκποβεῖν, id est, clauo clauum elidere. quod etiā de ijs dicitur, qui flagitium flagitio tegere, & obliterare contēdūt. quod Græcè dicitur ἀμαρτήματι ἀμαρτήματα πειύδει ἐξελάσαι. quod Terētius his uerbis trāstulit, Malitia alia aliā trudit. Ad uerbū dici potest, Culpam culpa exigere, scelus scelere expungere. Hoc tamen prouerbiū Aristoteles aliter in Politicis interpretatur. Quos autē huiusmodi uersuras facere diximus, de ijs prouerbiū lepidissimū apud antiquos Græcos fuit ἐχίνου τὸν τόκον ἀναβάλλει, uel ἀναβάλλεται, Echinus parturiēs cūctatur, Echinus partū procr

Echinus parturiens cūctatur.

procrastinat, Echinus parturiens diem de die ducit. Echini enim terrestres, id est, erinacei existimantur propter aculeos catulorum suorum partum morari solere, ac deinde aculeatoribus factis catulis ægerrimè eniti. Hoc igitur prouerbiū in eos usurpari solet, qui in perniciem suam morarum causas innectunt, cuiusmodi sunt illi uersuram facientes, qui dum fidem suam labefactari ad tempus aliquod nolunt, ad extremum fortunis omnibus euertuntur. Ceterum creui hereditatem, quo in superiore exemplo Cicero ad Atticum usus est, uerbo antiquo iuris, adij hereditatem significat, ut antea dictum est. Creui (inquit Festus) modò hereditatem adij, modò maior etate, uel censu factus sum, modò dimicauit, modò diuisi. quæ omnia à duobus uerbis cresco & cerno trahuntur. Idem Cicero ad Dolabellam, A te autem peto, ut me hanc quasi falsam hereditatem alienæ gloriæ sinas cernere, meq; aliqua ex parte in societatem tuarum laudum uenire patiari. quāquam mi Dolabella (hæc enim iocatus sum) libētius omnes meas (si modò sint aliqua meæ) laudes ad te transtulerim, quāquam aliquam partem exhausserim ex tuis. Peto à te, inquit, ô Dolabella, ut sinas me hac fama frui rerum à te præclare gestarum, quasi particeps fuerim tuorum consiliorum, id quod omnes falsò existimant. Alibi idem à cresco dixit, Galeonis hereditate creui: id est, locupletior, & maiore censu factus sum. Porro Collybus id detrimentum pecuniæ est, quod in ratiocinijs emptionem auri appellant, & uulgò cambium dicitur, cum pecunia ad exterarum nationes exportanda est, & apud nummularios alijs nummis commutanda. Vt si argentea moneta aurea mutetur, aut generat quædam pecuniæ abrogata & antiquata, aut quouis modo repudiabilia in una prouincia, alio quo genere permu-

tanda sint, rati receptoq; & promulgato in ea provincia. Id enim quod ex summa apud nummularium decedit, & ueluti deperit, collybus uerbo Græco appellatur. Cicero in Verrem, actione 1111. Ex omni pecunia quam aratoribus soluere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant. primum pro spectatione & collybo. deinde pro nescio quo cerario. Hæc omnes iudices non rerū certarū, sed furtorum improbiſſimorum sunt uocabula. Nam collybus esse quī potest, cum utantur omnes uno genere nummorum: Collybū appellat pecuniæ permutationem, & nummorum quasi intertrimentū. Tranquillus in Augusto, Manibus, inquit, collybo decoloratis Nerulonenſis mensarius. Quo in loco pro cōtrectatione pecuniæ ponitur, qua nummularij liuentes manus habere solēt. Collybus inquit Pollux ἀργυρίων ἀλλάγη, id est, pecuniæ permutatio. Ab hoc Collybistæ dicti nummularij. Spectatio autē in exēplo Ciceronis probatio est pecuniæ. Spectatores autem sunt, quos Græci argyrognomonas appellāt. Hæc ex diuerticulo, & ut Græci dicunt, ἐκ παρρηγῶν dicta sunt. Sed fidē nostrā liberare uolumus. Circa principium enim opusculi nostri polliciti sumus, ut quisq; locus nos cōmonesceret huiusmodi uerborū iuris antiqui, aut etiam ad mores nostros pertinentium, ita nos esse dicturos, quid de ijs compertum habeamus, atq; etiam fortasse quicquid de ijs ab antiquis autoribus seruari hodie potest, qui quidem ipsi in manus hominū uenerint, aut certē ex officinis prodierint.

Ex l. pri. §. Nauem. De exercit. act.

Schedia. Siue *sinedria* sit.) Legendū puto siue *schedia* sit. *Schedia* Græcè, ratis est. Latine, id est, nauigium temere factum & inconditum, ut trabes connexæ & sine fabrica compactæ, quæ nauigij uicem præbent: id est, *Sudas*

Sudas inquit, ἢ ἐκ τῶν τυχόντων πεπονημένη ναῦς. Ponitur & pro ponte, & pro loco fluminis, quoquo modo iuncto, eodem autore. Herodotus certē pontem quo Darius Bosphorum iunxit, *schediam* uocat. Festus, *Schedia*, inquit, genus nauigij inconditum, id est, trabibus tantum inter se nexis factum: unde *maia* poemata *schedia* appellantur. *Schedion* dicitur à Græcis extemporaneum, id est, *schedion* quicquid inelaboratum, quicquid temere factum est, nec satis confectum, quod ἀπεσχηδιασμένον dicitur. A rate *Ratiarius* dicitur, ut nauicularius, non opifex, sed negotiator, ut l. Qui ratiario, supra proximo titulo.

Ex eadem lege. §. Igitur.

Sed si ut certis mercibus eam locet puta legumini, cannapæ.) Legendum *canabi*. *Canabis* herba est, ex cuius cortice funes intorquentur. Plinius libr. x i x. Deinde utilissima funibus *canabis* seritur à fauonio. Et paulo post, ipsa *canabis* uellitur post uindemiam, ac lucubrationibus decorata purgatur. *Canabis* in Gallia & telis texendis, & funibus faciendis accommodata est, à lineo tenuitate differens & cādore. Quod autem sequitur, Quædam enim naues onerariæ, quædam (ut ipsi dicunt) *emphatæ* sunt: melius in quibusdam *embatæ* legitur. Est autem uulgare uerbum aut nauicū, quod ad hanc significationē attinet, alioquin tamē Græcum ἐμβάται uerbū in hoc significato apud scriptores, nec Græcos, nec Latinos repertum, à uerbo ἐμβάειν deductum, quod conscēdo nauem significat. Quod si *epibatæ* legatur, sensus nō alius erit. *Epibatæ* enim milites classarij dicuntur, hoc est, milites in nauibus merentes, quo uerbo nonnulli Latinorum usi sunt. sed apud Græcos *epibatæ* pro uectoribus accipiuntur, id est, ἀντὶ τῶν ὀχημάτων. Naues igitur *epibatæ* ἐπιβάται, quasi scāsiles castrēsī, aut

H 4 etiam

etiam nauali uerbo dici possunt, quæ uectoribus traïcien-
dis aptæ sunt. Επιβαίνω enim conscendo nauem significat.

Actuaria na- Actuariæ naues à Latinis dicuntur, id est, quæ remis agun-
ues. tur, non modò uelis.

Ex l. sec. Ad legem Rhodiam de
iactu. §. primo.

Aut si quid exarmauerit.) Hoc uerbū Accursius in sci-
te interpretatur. Ex armare ea forma dicitur qua ex calcia-
re, hoc est, armis dispoliare, ut Cæsar locutus est. A Græ-

Αποπλιζω. cis ἀποπλιζω dicitur. Ex armare nauē, est armamentis suis
spoliare, ut malo, rostro, antenna, carthesio, clauo pede,
anchora, & reliquis. Ex armare feras, est dētes, ungues, uel
alia noxia membra adimere, uel etiam tutamina, quæ Græ-

Αμωτήρια. ci ἀμωτήρια appellant, quibus uim propulsare nata sunt.
Lāpridius in Heliog. Habuit & leones, & leopardos ex-
armatos in delicijs, quos edoctos per mansuetarios subito
ad secundam & tertiam mēsam iubebat accumbere, igno-

Ex armare ac- diculum excitandum. Ex armare accusationem Plinius lib.
cusationem. i i i. epist. metaphoricòs dixit, pro debilitare & infirmare
his uerbis, E' testibus quidam siue iratus, quòd euocatus es-
set inuitus, siue subornatus ab aliquo reorum, ut accusatio-

nem exarmaret, Norbanum, Licinianum, Legatum, & in-
quisitorem, reum postulauit tanquam in causa Castæ præ-
uaricaretur. Huius uerbi usus multiplex esse potest, si quis
uim eius intellexerit. Præterea in eodem titulo urinatores

Urinatores. Accursius malè interpretatus est. Sunt enim urinatores, qui
à Græcis ὑποδροί κολυμβηταὶ dicuntur, id est, natatores
subaquatiles. Latine eos quidam ab urna dici uolūt, cum in

Cybisteteres. aquā mergitur. Homerus κυβιστήρας uocat à uerbo κυβί-
ζω, quod in caput ferri, deuoluiq; significat. Huiusmodi est
enim

enim habitus urinantium, cum gurgites subeunt. Et urina-
ri, in caput mergi est, quo uerbo Plinius sæpe utitur. Co-
lumella lib. i x. de anseribus loquens, inurinare dixit, neu-

tra uoce. Cybisteteres etiam à Græcis, quasi urinatores di-
cti sunt saltatores quidam, qui in caput conuolui manibus,
pedibusq; adductis didicerunt. Quod genus saltationis aut

exercitij cybistema dicitur à Luciano in capite de gymnā-
sijis. Factitari id hodie à petauristis uidemus, cum corpore
in spiram contracto in caput prouoluūtur. Trinabola lin-
gua populari dicitur. A cubo, id est, tessera uerbum id de-

ductum, qui cum in alueolum iacitur, hoc modo conuolui-
tur. Inter urinatores sunt purpurarij, quos Græci porphy-
reis appellāt: Laurētius ex Herodoto purpuratores tran-

stulit. Et spongiatores, id est, spongiarū piscatores, σπογγί-
γῆς à Græcis dicuntur. Et cōchylarij, id est, κογχυλιευταὶ.
Plautus conchyttas appellat, qui cōchylia conquirūt in ma-

ri. In Codice Iustiniani murileguli dicuntur quasi murica-
rij, à muricibus legendis. Urinatorem dudū uidimus sacer-
dotem ranæ modo in caput se mergētē, diuaticatis sursum

cruribus pessum euntem, ac per riparum caua gurgitumq;
piscis latitantes perscrutantem referentemq;.

Ex eodem titulo. l. Qui leuandæ.

Volutius Metianus ex lege Rhodia libro Epitomato-
rum.) In uetusto exemplari Epitomarum emēdate legitur.
Epitome genere foeminino opus concisum dicitur, & La-

tinè breuiarium. Tranquillus in Augusto, Fecit & breuia-
riū totius imperij, quātū militū sub signis ubiq; esset, quan-
tum pecuniæ in arario, & fiscis, & uectigaliorū residuis.

Sic Plinius, Vt pariter, inquit, totius culturæ breuiarium
quoddam peragatur. Pro eo accepit quod uulgò borderel-
lum dicimus. Breuis etiam & breue dicitur in l. ult. De cō-

ueniendis fisci debitoribus, C. lib. x. Inter chartulas confiscati breuis quidam asseueratur inuentus, qui nomina debitorum contineret. Lampridius de Alexand. Milites suos sic ubiq; sciuit, ut in cubiculo haberet breues, & numerum, & tempora militatium. Flavius in Aurel. Breue, inquit, nominum conscripsit. Diximus alibi quid sit Breuiarium Principis hodie, quod & breue & breuis dici potest. Inualuit autem peruersa consuetudo, ut Epitoma neutro genere dicatur, unde Epitomata libros Flori inscribunt. Id autem nec analogia, nec usu, nec autoritate doctorum defendi potest: errore uero eorum inductum est qui epitoma, ut epithema & anathema, & similia dici putauerunt: cui errori similis est eorum, qui diacones & diaconibus dicunt, quasi diacon in repto, ut Dracon & Solon dicatur. Quod autem sequitur, Deprecatio endemonis, uerba sunt e Græco ad uerbum traducta: ubi nicomedesis, non nicomedis legendum est, νικωμεδεις.

Ex l. secunda, eiusdem tituli in princ.

Amissarum mercium domini, si merces uehendas locauerint, ex locato cum magistro nauis agere debent. (Hoc uerbum (inquit Accursius) promiscue accipitur. Horum uerborum locare & conducere frequens est usus hic, & in titulo, Mandati. Propterea ut eorum usus intelligatur, sciendum est præter notam eorum significationem esse & aliam elegantem, tum apud Iurisconsultos, tum apud alios scriptores usitatam. Quamquam enim locator sit plerunque qui pretium accipit, & conductor qui dat, ut sit locator dominus, conductor inquilinus: tamen nonnunquam uiceuersa euenit, ut locator pretium det, conductor accipiat. Cicero in Verrem, actione secunda, Quum L. Octauius, C. Aurelius Consules ædes sacras locauissent, nec potuissent omnia sartatecta exigere, & reliqua. Idem, Locatur opus, id quod mea

Locare.
Conducere.

Locator.
Conductor.

mea pecunia reficiatur. Et rursus, Hoc tu d. milibus locauisti, atque in illis columnis dico esse, quæ à tuo redemptore commotæ non sint. Et iterum, Qui redemerit, satisfacet damni infecti. Iulianus, Si quis uitulos pasceudos, uel faciendum quid poliendum ue conduxit, culpam eum præstare debere. Ulpianus, Si quis seruum docendum conduxerit, eumque peregre duxerit, &c. Conducere igitur de eo dicitur, qui pretium accipit, quod & redimere dicitur. Unde redemptor huiusmodi conductor dicitur, qui & maniceps à Cicerone & Tranquillo dicitur. Cicero libro 11. de Diuinatione, Magis enim id munere deorum factum est quam casu, & redemptorum, qui columnam illam de Torquato conduxerant faciendam. Idem in Prætura urbana, Si opus pupillo redimeretur, si res abiret ab eo mancipe, quem ipse apposuisset, sibi nullam prædam esse uidet. Idem in secunda actione in eundem, Etenim qua stultitia ipse fuisset, si quam diem, qui istum eripiendum redemerunt, in cautione uiderent, cum ita cauerent, si post Calendas Ianuarias in consilium iretur, in eam diem, cum potuisset uitare, incidisset. Redemerunt, inquit, id est, qui susceperunt procuracionem corrumpendorum iudicum, & conduxerunt corrumpendum iudicium. Labeo in l. ultima huius tituli, locare & conducere pro eodem accepit. Laurentius Vallensis promiscuam huius uerbi loco significationem esse dixit de gerundijs loquens libro 1. Elegantiarum. Locare enim sepulturam faciendam, inquit, tam significat dare alicui faciendam, quam se ad faciendam esse locare. Cuius dicti nec rationem iniui, nec exemplum ullum memini, præterquam hoc Labeonis, ubi & ego errorem esse non dubito: & pro locasset, legendum locasset secunda persona. Quod enim nos locare opus dicimus, uel locare fund

Conducere.
Redimere.
Redemptor.
Maniceps.

Locare.

μισθῶν & fundum, hoc Græci μισθοῦρ dicūt, & ἀπομισθοῦρ, id est, ἀπομισθῶν. dare faciendū opus mercede cōstitutā, uel fruendū fundum pēsione accipiēda & stipulatā Demosthenes, Παρ' ὧν ἔτοι εἰς πρᾶτ' ὁ μὲν οἱ τὰ λ' ἀντορ, τὰ λ' ἀντ' ἰς μισθοῦρ τὰς ἑπιθῆρας: id est, A' quibus isti cū talentū exegerūt, talēto naues prabēdas locāt. quasi dicat, nihil suæ pecuniæ impendunt. Idē, ἐμισθῶσε Πασιῶν μὲν ἑτάπεσιν τῆσσι: id est, Mensam huic Pasion locauit: certa scilicet pecunia non data uel promissa, sed accipiēda. Qui autē cōducit, Phormio, scilicet ἐμισθῶσατο, id est, cōduxit à Pasionē. Sic μισθῶσαι τὸ ἐργόν, cōduco opus faciendū, ut redēptores operū solent. Idē, ἢ δ' μὲν ἄρ' ἀπὸ τῶν πρῶτων, ἢ θεῶν μισθοῖντο ἐκθερίσαι, Aut poma legenda redimerēt, aut messem demctendā conduce-rēt. Idem in Timocratē, τὰ τέλη ὠνεμένους ἢ μισθῶματα μισθῶμενους, pro publicanis & mācipibus dixit. Cōducto-res etiā ἐργολαβοῦντες dicūtur. Quo uerbo etiā metapho- rice uocātur apud oratores homines sōrēses iudiciōrū cor-ruptores & sycophantæ, quos Cicero sequestres emissā-rios, & interpretes iudiciōrū corrupendorū uocat. Cete-rum uerbū spectaret, quod hic legitur, mihi suspectū mendi uidetur, Quominus remissa sibi ea pœna spectaret.

Ex I. Quicunque, De instit. act.

Idem ait, Si libitiniarius quem Græcē uocāt, seruū polli-
 τὰφως. citorē habuerit.) Lego, Si libitiniarius quem Græci τὰφῶα
 Pollincere. uocāt, seruū pollinctorem habuerit. Pollincere est mortuū
 Pollinctor. curare, à quo pollinctor dictus huiusmodi curator. Plau-
 tus in prologo Pœnuli, Eorum alter uiuit, alter est mor-
 tuus. Propterea apud uos dico cōfidentius, quia mihi pol-
 linctor dixit, qui eum pollinxerat. Et in Stichō, Hodie pol-
 linctura est. Ezechielis xxxix. Vt sepeliant eum pollin-
 Pollucere. ctōres in ualle multitudinis Gog. Pollucere autem est Her-
 culi

culi sacrificium facere: quod quia lautē fieri solebat, ideo Pollucibiliter.
 pullucibiliter à Plauto in Mostel. pro lautē & splendide
 ponitur, Pergræcamini, parasitos pascite, obsonate pol-
 lucibiliter. Et pollucibilis cœna à Macrobio pro opipara Pollucibilis
 & splendida usurpatur. Pullucere enim uerbū est ad sacra cœna.
 pertinens, ut ex Marco Catone apparet his uerbis, Ioui
 dapali culignam uini quātamuis polluceto. Et rursus, Cū
 pollucere oportebit, sic facito. Polluctores igitur à pollin- Polluctori.
 ctōribus differūt, in quo Hermolaus Barbarus uir prestā-
 tis doctrinæ falsus est, ut uidetur, qui duo hæc uerba con-
 fundit in emendationibus Plinianis. Quare apud Plinium Plinij locus.
 lib. xxxxi. pollincere & pollinctū cōtra fidē antiquorū
 exemplariū legit: in quibus sic legimus, Numa constituit ut
 pisces, qui squamosi non essent, ni pollucerēt patrimonia,
 commentus ut cōuiuia publica & priuata cœnæq; ad pul-
 uinaria faciilius cōpararētur, ni qui ad polluctum emerent,
 pretio minus parcerēt, eaq; premercarētur. Polluctum, ut Polluctum.
 ex uerbis Plinianis apparet, cœna est pollucibilis & opi-
 para. Pollinctū uero cœna feralis, quæ gentili more in ro-
 gum delata cū corpore cremabatur. Persius, Sed cœnā fune-
 ris hæres Negliget, iratus quòd rem curtaueris. Plautus in
 Stichō, Hæc uenisse iam opus est quantū potest, ut decimam
 partem Herculi polluceā. Idem in Ruden. Spectatores uos
 ad cœnā uocē, ni daturus nihil sim, neq; sit quicquam pol-
 lucti domi. Id est, si nobis esset cœna tam lautē apparata,
 quàm esse solet eorū, qui uotiuū epulū faciūt, hoc est, pol-
 luctum, ad cœnā uos uocassem. Epulum autē funebre dici- Epulum fune-
 tur, quod in funere potentiorum fiebat, quale hodie quoq; bre.
 factitari uidemus. A' Græcis πειδίλειωνος dicitur, quā cir- πειδίλειωνος.
 cumpotationem à Cicerone uocatam existimo in secundo
 de Legibus. Moris autem fuit apud antiquos, ut decimam
 partem

partem bonorum suorū Herculi uouerent, quæ pars Herculanæ dicebatur. Plautus in Trinum. Nam iam de hoc obsonio diminui modò quinq; nūmos, mihi detraxi partem Herculanæ. Et in illo exemplo superiori, Vt decimam partem Herculi polluceam. Et pollucere patrimonium in illo exēplo Pliniano, pro decimare: hoc est, decimam partem uotiuo epulo in Herculis honorē impendere. Hoc Plutarchus in Σίλλα sic Græcè scripsit, Αποθύω μὲν τῆς ἑστίας ἀπάσης τὴν δεκάτην τῷ Ἡρακλεῖ, ἕξι ἄγεις ἐποίει τοῦ δῆμου πολυτελεῖς. Et iisdē penē uerbis in Crasso. De huiusmodi decima (quod minimè Accursius suspicaretur) intelligendū illud Vlpiani dictū in l. secunda, De pollicitationibus, Si decimā quis bonorum uouit, decima nō prius esse in bonis desijt, quā fuerit separata. Plautus in Mostel. de homine maximè prodigo, Is uel Herculis, inquit, conterece quæstū potest.) Id est decimas, quæ Herculi uouētur. Pollucere hodie patrimonia dici possunt, qui decimā facultatum suarū in erogationes pias uouerūt, quod nōnullos superstites nos factitasse optima fide scimus. Multæ sunt huiusmodi uoces antiquæ, quarū usus multiplex hodie esse potest, si quis uetustatem interpollare solertia quadam, & in usum nostrum instaurare didicerit. Libitinarij à libitina dicti sunt, ut inquit Varro, in cuius æde (ut Acron autor est) constituti erant, qui esserenda corpora conducebant, & funebribus necessaria præbenda. Tranquillus in Nerone, Triginta funerū milia in rationem libitinæ uenerunt. Liuius, Pestilentia in agris, forisq; & cōciliabulis, & in urbe tanta, ut uix libitina sufficeret, τὸ κτεριστικὸν πλῆθος: id est, opere libitinariorum. Horatius, Autumnusq; grauis libitinæ quæstus acerbæ. Ii igitur ad quos funera pertinebant (qui & funus facere, & parentare, & iusta facere, persolu

Libitinarij.
Libitina.

soluerēq; dicuntur) libitinarijs funera accuranda locabant, illiq; præbenda omnia cōducebant. In qua re administranda seruorum opera utebantur pollinctorum, qui à Græcis νεκροφόροι dicuntur, quasi defunctiferi: quorum appellatione uespillones, sandapilarij; continentur. Huiusmodi sunt apud nos hodie uulturij illi codonophori, id est, tintinnabula gestantes, quos anteambulones atratos Latine appellare possumus, & serales præcones, ex quorum grege sunt funerum indictores, quorum omnium uota sunt eadem quæ Orci. Hos diris omnibus ad morientium uestibula ultro aduolare uidemus, ut in prouerbiū uenerint horum apud nos uota, ut apud antiquos libitinariorum. Quorum tamen improbitas sacerdotali iā auaritia uincitur, alijs super alia quotannis capturarum nominibus excogitatis.

Necrophori.
Vespillones.
Sandapilarij.
Codonophori.
Anteambulones atrati.
Serales præcones.

In eadem lege. §. sequenti.

Si pecunia accepta præsentī, ut per dies singulos panem si præstaret, cōturbauerit.) Hoc uerbū non esse intellectum ab Accursio minimè mirādū est, cum à nullo enarratorum rectè interpretatum uideam. Cicero pro Plācio, Verum fac me multis debere, & in his Plancio: utrum igitur me cōturbare oportet? an cæteris cum cuiusque dies uenerit, hoc nomen debitoris quod urget nunc competitor dissoluere? qui locus sic mihi legendus uidetur, an cæteris, cum cuiusq; dies uenerit, nomē debitoris, hoc quod urget, nunc cum petitur dissoluere? Idem ad Quintum fratrem, Iocum autem Cæsaris de sua egestate ne sis aspernatus. ad quem ego rescripsi nihil esse, quod posthac artis nostræ fidutia conturbaret. Cōturbare, decoquere, & pecuniam suam dissipare significat. & propriè de seruis dicitur, qui cū rationibus dominicis paria nō faciūt, ut in l. Quidā, infra, De in rem uerso. Plena autem locutio est cōturbare rationes, ut in Eunuchio Terentij,

Conturbare.
Conturbare rationes.

Conturbare fortunas. Terentij, Ita conturbasti mihi rationes omnes. Vel conturbare fortunas, ut Cicero ad Caelium in octavo epist. Sic intelligi debet conturbabit Atlas apud Martialem in nono Epigrammaton, Grandis in aethereo licet auctio fiat olympo, Coganturq; Dei uendere quicquid habent; Conturbabit Athlas, & non erit uncia tota Decidat tecum qua pater ipse Deum. id est, coelum totum tibi decoquet. Sic in decimo, Hic pretiosa fames, conturbatorq; macellus. Sic conturbatorem macellum dixit, ut in septimo conturbatorem aprum, Noster te non capit ignis Conturbator aper, uilius esurio. Qui enim ex macello uiuebant Romae, & cupedijs mensas & apro onerabant: ad extremum patrimonium uorabant, & decoctores uel inopes certe fiebant. Iuuenalis, Sic Pedito conturbat, Matho deficit. Quem locum nullus enarratorum (nisi fallor) intellexit. est enim uerbum iuris antiquum, quo Ulpianus & Alphenus tanquam noto sunt usi.

Iuuenalis locus.

Ex l. illud. §. Si cuius dolo. De trib. act.

Sed re comparata si non tribuat, dolo non caret.) Lego comperta pro deprehensa, explorata, rescita.

Ex l. prima, Ad senatusc. Mac.
in principio.

Nomen. Qui pecuniam ne quid amplius diceretur in certis nominibus crederet.) Accursius hunc locum inscite interpretatus est. Nomen interdum pro causa ponitur. Tranquillus in Galb. Nam cum in uerba eius absentis iurantibus donatium grandius subito praepositi pronunciaissent, neque rem ratam habuit, & subinde iactauit se legere militem, non emere, atq; eo quidem nomine omnes, qui ubiq; erat, exacerbauit. Cicero in Verrem, actione III. Inspiciebamus Syracusis à Carpinatio confectas tabulas societatis, quae significabant multis nominibus eos homines uersuram à Carpinatio fecisse

fecisse, qui pecuniam Verri dedissent. Nomina Cicero appellare solet causas & negotia, & personas, quibus in conficiendis rationibus expensa pecuniae feruntur. Idem in Frumentaria, Ex omni pecunia, quam aratoribus soluere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant: primum pro spectatione & collybo, deinde pro nescio quo Ceratio. Idem in I. actione, His nominibus solis Gneo Dolabellae ad sestertium tricies litae esse aestimatae. Id est (ut inquit Ascognius) his titulis et capitibus criminum. articulos uulgo nunc dicimus. Arrianus Iurisconsultus, Exautoratus, inquit, eo nomine non utiq; infamis erit. Sensus est igitur huius loci, Macedonem incertis nominibus in creditum ire instituisse, ne manifestus aliquando fraudis ac scelerum fieret. Non enim credendi causas & negotia, in quae pecuniam mutuam dabat, in cautionibus ascribi uolebat, ut interdum fit, cum turpi de causa mutuati certa quaedam de causa mutuum nos accepisse cauemus. De significatione huius uocabuli satis multa diximus in titulo, De officio Proconsulis. Nomen igitur hic Accursius male pro cautione intellexit, quoniam saepe ita accipitur: ut apud eundem Ciceronem, Cum pecunias sumpsisse mutuas, nomina sua exegisse, praedia uendidisse diceretur. Et apud Columellam libr. I. Nam uel optima nonina non appellando fieri mala foenerator Alphius dixisse seuerissime fertur. Id est, non interpellando.

Ex l. Quod si seruis. §. pri. De in rem uerso.

Sed si pecunia accepta domum dominicam exornauit tectorijs. Et paulo post, Pati debet dominus creditorem hoc auferre sine domus suae uidelicet iniuria.) Mirari forsitan quis possit, quomodo tectorium sine domus noxa possit auferri. Quod ut intelligamus, sciendum est perfectorum ope-

Expositionum genera. rum expolitionem tribus rebus contineri, ruderatione, quo nomine & statuminatio, & nucleus comprehenditur: albario opere, & tectorio, sub quo & marmoratum & arenatum opus, & trullissatio intelliguntur. Quorum omnium explicationem Vitruuius libro v. 1. de Architectura profecutus est. Tectorium autem super trullissationem fiebat: tribus interdum inductis corijs ex arenato, totidemq; superinductis ex marmorato deinceps extenuatioribus, adeo numeris omnibus exactum, ut longitudines ad regulam & lineam, altitudines ad perpendicularum, anguli ad normam respondentes exigenterentur. Ita enim demum emendata tectoriorum in picturis erat species. Ita nulla nec eminentia, nec lacuna in opere intuentibus uidebatur, nec humorem tectorium remittebat. Pigmentis uero madente adhuc tectorio inductis, totum rursus baculis prouolutis subigebatur, fricationibusq; leuigabatur, usque eo ut speculorum modo rerum imagines redderet. Vitruuius, Quae autem, inquit, tectoria fundata arenati & marmorati soliditate sunt, cum sint politionibus crebris subacta, non modo fiunt nitentia, sed etiam imagines expressas aspicientibus ex eo opere remittunt. *Arenatum.* arenatum autem est apud Vitruuium, Varronem, & Plinium, quod fit ex calce & arena. *Marmoratum.* marmoratum quod ex calce & marmore tuso triplici uarietate cominuto, prout trium coriorum exigebat usus. Varro libro 1. de Re rustica, Parietes & solum opere tectorio marmorato loricadi: Ideoq; in ijs cameras marmorato, & parietes pauimenta; laudabiliter faciunt. Et rursus, Vbi libraueris de glarea & calce, arenatum primo corio facito. Plinius lib. x. x. v. 1. Tectorium nisi ter arenato & bis marmorato inductum *Mortarium.* est, non satis splendoris habet. Arenatum hodie mortarium

MOCA

uocamus, cum mortarium Latine sit locus, ubi arenatum rutro subigitur. Vitruuius de tectorio loquens, Cum ab arena praeter trullissationem non minus tribus corijs fuerit deformatum, tunc e marmore grandi directiones sunt subigendae, dum ita materies temperetur uti cum subigatur non hereat ad rutrum, sed purum ferrum e mortario liberetur. Idem, Graecorum uero tectores non his rationibus solum utendo faciunt opera firma, sed etiam mortario collocato calce & arena ibi confusa, decuria hominum inducta ligneis uectibus pinsant materiam, & ad certamen subacta tunc utuntur. Tectorium continet arenatum & marmoratum, quae supra trullissationem fieri solita sunt, & omnino hodie obsoleuit. Albarium uero ex pura calce fit, & hodie est in usu. Trullissatio ex gypso fit, frequens hodie, ut & arenatio. Trulla enim instrumentum est, quod uernaculae linguae allusione satis intelligitur. Eo enim linendis muris, & arenato gypsatoq; inducendis utuntur. Tectorium uero opus adeo olim durescerat in crustas, ut in abacorum usum, & speculorum facile eximeretur, quod ex Vitruuio intelligere possumus libro v. 1. his uerbis, Itaque ueteribus parietibus nonnulli crustas excidentes pro abacis utuntur, ipsaq; tectoria abacorum & speculorum diuisionibus circa se prominentes habet expressiones. Abacus nunc tabula est complanata, qua logistae, quos algoristas dicimus, numeros subinde deletiles ducunt. Abacus autem in opere intestino genus id scrinij est super quod in triclinijs argentea uascula exponi solent, Dressorium lingua uulgari dictum. Cicero in Verrem, actione v. Diocles est Pamphili gener Popilius cognomine, ab hoc iste abaci uasa omnia, ut exposita fuerunt abstulit. Iuuenalis Satyra vi. de tectorio tanquam

Albarium.
Trullissatio.
Trulla.

Tectorij induratio.

Abacus logistarum.

Abacus in triclinijs.

exemptili dixit, Tandem aperit uultum, & tectoria prima reponit: Incipit agnosci. Per tectoriū fucamētum muliebre significans, quod ponitur, deponiturq; pro earum arbitrio ad splendorē & nitorem malarum. Eadem ratione (ut arbitror) dictū illud est à Persio Satyra v. Dignoscere cautus Quid solidū crepet, & pictæ tectoria linguæ. Tectoriū à Græcis κολίαμα dicitur, & κολιάτης tector. In Actis apostolorū cap. x xiii. τοῖς κολιαμένοις, paries albario opere, uel tectorio illitus dicitur, τὸ ἴσον σεμῆλα δ θεὸς τοῖς κολιαμένοις. Et Matth. x xiii. τὰ φοι κολιαμένοι, Sepulchra albario illita. Lib. x. Cod. in titulo, De excusat. artificum, Albinij quos Græci coniatas appellant.

Ex l. Ideo. De compens.

Ideo condemnatus quòd arctiorem annonam edulitatis tempore præbuit, frumentariæ pecuniæ debitor non uidebitur.) Accursius edulitatem famem interpretatur: ego uerò ædilitatis lego. Ad Aediles enim cognitio mensurarum, & annonæ pertinebat: qui propterea Græcè agoranomi dicuntur, id est, foro uenaliū legem imponentes, & macello ius dicentes. Hæc cognitio ad procuratores regio delata est: quorum ianua pistoribus, & huiusmodi hominibus, quibus ius dicere solēt, non tam patere uulgò creditur, quàm hiare. Certè ut illi seuerè, aut comiter cum circumforaneis hominibus agunt, ita nos ut bono aut malo pane uescamur necesse est. De Aedilibus ita in duodecim tabulis cautum est, Suntq; Aediles curatores urbis, annonæ, ludorumq; solennium, ollisq; ad honoris amplioris gradum is primus ascensus esto.

Ex l. prima. §. pri. in tit. Depositi.

Eum tamen deponere tumultus, uel incendij, uel ceterarum causarum gratia intelligendum est, qui nullā aliam causam

causam deponendi habuit, quàm imminens ex causis supradictis periculum. Tumultus hoc in loco quomodo intelligendus sit ab Accursio, & sequacibus eius Iurisperitis, parum animaduersum esse puto. Seruius grammaticus in octauum Aeneidos, Tria, inquit, genera olim militia fuerunt. Sacramentum, quæ legitima erat militia, cum singuli milites iurabant. Tumultus, id est, bellum Italicum, uel Gallicum, in quibus ex periculi uicinitate erat timor multus. & quoniam singulos interrogare non uacabat, qui conuenerant, simul iurabant, & dicebatur ista militia coniuratio. Qui enim ducturus erat exercitū, ibat ad Capitolium, & exinde proferens duo uexilla, unum roseum quod pedites euocabat, & unum ceruleū quod erat equitum (Nam ceruleus color est maris, à cuius Deo constat equum inuentū) dicebat, Qui Rempub. uult saluā esse, me sequatur. Erat & euocatio cum ad diuersa loca diuersi congebantur exercitus. Hactenus Seruius. Vergilius, Extemplo turbati animi, simul omne tumultu Coniurat trepido Latium. Cicero in Antoniana viii. Potest enim bellū esse sine tumultu, tumultus sine bello esse non potest. Quid est enim tumultus, nisi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur: unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque maiores nostri tumultum Italicum, quòd erat domesticus, tumultū Gallicū, quòd erat Italiæ finitimus, præterea nullum tumultum nominabant. Grauius autē esse tumultum, quàm bellum hinc intelligi licet, quòd bello Gallico uacationes ualent, tumultu non ualent. Hactenus Cicero. Liuius libro viii. ab Vrbe cond. Nondum perfunctos cura Priuernatis belli tumultus Gallici fama atrox inuasit, haud ferme unquam neglecta patribus. Et paulò post, Mamercus, inquit, cui Gallicum bellum uenerat, scribere exercitum

Tectoria.
Κολίαμα.

Agoranomi.

Tumultus.

Militia genera tria.
Sacramentum.

Euocatio.

citum iussu sine ulla uacationis uenia, quin opificum quoque uulgus, & sellularij minimè militiæ idoneum genus, exciti dicuntur. Idem libro VII. Dictator cum tumultus Gallici causa iustitium edixisset, omnes iuniores sacramento adegit, ingentiq; exercitu ab urbe profectus est.

Tumultus insignia.

Insignia autem omnia tumultus Cicero uno in loco expressit Antoniana v. his uerbis, Rem sine mora administrandam, & confestim gerendam censeo, tumultum decerni, iustitium indici, saga sumi dico oportere, delectum haberi sublatis uacationibus in urbe & in Italia. Idem in octaua, Delectus tota Italia decreti sublatis uacationibus, saga cras sumentur. Ex prædictis satis apparet omnia in tumultu præproperè administrari publicè, priuatimq; solita, cum bellum ugens, & quasi muris imminens solennes actus non admittit. Inde q; factum ut tumultuarium pro præpropero & subituario, & rapidè factò aut quæsito accipiatur. Græcè αὐτοσχέδιον dicitur, & παγὰ ἄρχοντες. Idem Liuius libro I. de bello Macedo. Duabus legionibus subitarijs tumultus eius causa scriptis, additisq; ad eas quatuor cohortibus de exercitu suo, Caium Appium Præfectum sociorum hac tumultuaria manu per Umbriam agru Boiorum inuadere iussit. Tumultuarium & subitarium pro eodem posuit. Quod uerbum si Accursius intellexisset, melius uerba Iuliani enarrasset in l. Nauis, supra, De institoria actione, Ibiq; tumultuarijs armamentis comparatis ad præsens Hostiam nauigauit. Vbi tumultuaria Iulianus pro subitaneis, & ex tempore conquisitis, non iustis & planè fabrefactis eleganter accepit. Proinde in huiusmodi tumultu fraudem admittere poenale erat, non in quolibet. Nobis autem iustum tumultum esse dixim, uel olim

Tumultuarii.

Αὐτοσχέδιον παγὰ ἄρχον

Tumultus iustus.

olim potius fuisse (Nunc enim omnia nobis cum illis conueniunt) Britannorum, id est, Anglorum classis appulsum ad littora nostra, aut Germanorum ad Burgundiam, aut Campaniam incursionem, & si quod eiusmodi bellum est, cuius tumultuosi nuntij esse, trepidiq; soleant. Sic enim uocabantur. Tranquillus in Nerone, Coena quoque tempore interpellatus tumultuosioribus literis, haftenus excaudit, ut malum ijs qui descissent minaretur. Et tumultuari uerbum eodem ferme pertinebat. Idem in Galb. Carthagine noua conuentum agens tumultuari Gallias comperit. Quo modo & à Græcis θορυβᾶν usurpatur. Demosthenes περὶ παραπροσβείας, καὶ μὴ καὶ μετὰ ταῦτα ὁσάντις πρὸς πορθμῶν ἢ πρὸς μεγάροις ἀκούοντες δὴναμιρ Φιλίππῃ καὶ ξένῃς, ἐθορυβᾶτε. Θορυβᾶν, id est, tumultuari dixit, pro in tumultu esse, & quasi tumultum decernere: id ferme quod lingua uernacula dicimus emoueri, aut etiam mutinari: quod uerbum à mutiando, id est, mussando, deductum est. Populus enim multa in huiusmodi cōsternatione summissim dicere solet, quæ apertè non audet. Plutarchus in Cæsare, Ἐπιβῆδῃ παραχλῶν pro tumultum decernere dixit. In tumultu, ut ex uerbis illis Ciceronis & Liuij apparet, iustitium indicebatur: id est, iudicialia fora claudi, ac silere iura iuebantur: uacationes non ualebant, ut hodie in Gallia cum bannum & retrobannum edicitur, & id uerbum adijcitur, Priuilegiati, & non priuilegiati. Nos euocationem fortasse, & subeuocationē Latinè dicere possumus, sublatis uocationibus edictā. Euocare enim uerbum ad uocationem bellicam accommodatum est, ut ex uerbis Seruij grammatici supra uidimus. Cicero pro Rabirio, De te ipso inquā Labiene quæro, cum ad arma ex Senatuscōsulto Cōsules euocassent, cum armatus Aemilius in comitio stetit.

Tumultuari.

Θορυβᾶν.

Ἐπιβῆδαι τα.

παχλῶν.

Euocatio.

subeuocatio.

Euocare.

stetisset, & reliqua. Euocatorum etiam meminerunt Caesar & Tranquillus, sed nihil nunc ad rem. In tumultu etiam sagatus populus Roma. erat. Est enim sagum uestis index belli, ut toga pacis. quam tamen Consulares non gestabant. id quod ostendit Cicero in Antonia. v i i i. Equidem patres conscripti quanquam honore usi togati esse solent, cum est in sagis ciuitas: statui tamen uobis, ceterisque ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaque perturbatione populi Rom. non differre uestitu. Non enim ita nos gerimus hoc bello Consulares, ut equo animo populus Roma. uisurus sit nostri honoris insignia. Sagati etiamnum erant ad bella exeuntes, ut paludati Consules, & reliqui exercituum duces, qui Imperatores etiam uocabantur. Sagum autem militare, ac bellicum gestamen fuisse, cum ex Nonio, tum ex Tranquilli uerbis in Augusto intelligimus: Consulatum (inquit) x x. etatis anno inuasit ad motis hostiliter ad urbem legionibus, missisque qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cum quidem cunctante Senatu Cornel. Ceturio princeps legationis reiecto sagulo ostendens gladij capulum, non dubitasset in curia dicere, Hic faciet, si non feceritis uos. Capitolinus in Mar. Philosopho, Per Brundisium ueniens in Italiam, togam & ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit: nec unquam fuerunt sagati sub eo milites. Est alioqui sagum uestis stragulae genus non dissimilis cilicio. Tranquillus in Othone, Ferebatur & uagari noctibus solitus, & inualidum quenque obuiorum, uel potulentum corripere, ac distento sago impositum in sublime iactare. Plinius libr. x v i. de uisco loquens, Sacerdos candida ueste cultus arborem scandit, falce demetit, candido id excipitur sago. Vtitur & Hieronymus Exod. x x v i. Ceterum quod Tranquillus in subline

lime sago iactare dixit, uulgo bernare dicunt, id est, sago excutere sursum uersus. A sago sagaria negotiatio dicitur in l. Cum duobus, infra, Pro socio. Quod uerbum Accursius mire interpretatur. De paludamento quae chlamys ^{paludamentum} est Imperatoria, ut diximus, id est, eorum qui exercitus a quo paludate ducebant. Valerius libro i. de Crasso loquens, qui apud ^{114.} Parthos occubuit, Pullum, inquit, ei traditum est paludamentum, cum in praelium exeuntibus album, aut purpureum dari soleret. Plinius in Panegyri. Gestus Consulatus non hoc urbis otio & intimo sinu pacis, sed iuxta barbaras gentes, ut illi solebant, quibus erat moris paludamento mutare praetextam, id est, pro praetexta, quae consulare gestamen erat in urbe, paludamentum, quod gestamen est bellicum, & castræse, sumere. Tranquillus in Vitel. Urbem quoque ad classicum introijt paludatus, ferroque succinctus inter signa, atque uexilla sagulatis comitibus. Iuuenalis, Cumque paludatis ducibus praesente marito Ipsa loqui. Paludamentum hodie cottam armorum uocamus.

Ex l. si hominem. §. Quoties. eod. titu.

Quoties foro cedunt nummularij, solet primo loco ratio haberi depositariorum. (Foro cedunt (inquit Accursius) id est, litigare nolunt, sed bonis cedunt: quasi de foro iudiciorum Vlpianus intellexerit, quod longe secus esse ostendam. Foro igitur cedere dicebantur argentarij, cum tabernis, id est, mensis suis cedentes quae in foro Romano erant, alio habitatu migrabant. Argentarij enim Romae tabernas in foro publico conductas habebant. Plautus in Asinaria, Quatriduum hoc unum modo foro opera assidua dedi, dum reperiam qui quaeritet argentum in foenus. Terentius in Phormione, Sed trasi sodes ad foru, atque illud mihi argentum rursum iube rescribi Phormio: id est, per mense scripturam reddi. Plaut

Foro cedere.

Argentarij in foro tabernas habentes.

di. *Plautus in Persa*, Mirum quin tibi crederem, ut ipse mihi faceres quod partim faciunt argentarij, ubi quid credideris, citius extemplò à foro fugiūt, quàm ex porta ludis cum emissus est lepus. Idem in *Gurgul.* In foro infimo boni homines atque dites ambulant, sub ueteribus ibi sunt qui dant, quiq; accipiunt scœnore pone ædem Castoris, ibi sunt subito quibus credas malè. In æde autem Castoris, quæ in foro erat Romano, solebant pecuniæ mercatorum scœneratorumq; deponi. Vnde illud *Iuuenalis Satyra* xiiii. Quanto capitis discrimine constant Incrementa domus, ærata multus in arca Numus, & ad uigilem ponendi Castorani. Quem morem Venetijs hodie quoque seruari aiunt. *Herodianus lib. x.* in templo Pacis diuites pecunias suas deponere solitos esse ait. indeq; crebra in iure mentio pecuniarum in æde sacra deponendarum. De huiusmodi tabernis intellexit idem *Vlpianus in l. Qui tabernas argentarias*, infra, De contrahenda emptione: quo in loco *Accursius* nihil prorsus intellexit. Id autem ex *Vitruuio libro v.* intelligi potest, ubi de foris ædificandis loquitur: Italia uerò urbibus, inquit, non eadem ratione est faciendum, ideo quòd à maioribus consuetudo tradita est gladiatoria munera in foro dari. Igitur circum spectacula spatiosiora intercolumnia distribuuntur, circaq; in porticibus argentariae tabernæ, moenianaq; in superioribus coaxationibus collocentur, quæ ad usum & uectigalia publica rectè erunt disposita. Inde *circumforaneum æs* *Ciceroni* pro scœneratitio: sic enim inquit ad *Atticum*, *Tusculanum* & *Pompeianum* me ualde delectant, nisi quòd me ipsum illum uindicem æris alieni, ære non *Corinthio*, sed hoc *circumforaneo* obruerunt. Cedere foro uulgus facere bancquam ruptam dicit, hoc est, negotiationem mensariam abrum

Æs circumforaneum.

Cedere foro.

abrumpere. Quod & solum uertere dicitur. *Iuuenalis Satyr. x i.* Hi plerunq; gradus, conducta pecunia Romæ, Et coram dominis consumitur: inde ubi paulum Nescio quid superest, & pallet scœnoris autor, Qui uertere solū, Baias & ad ostia currunt, Cedere nanq; foro iam non est deterius quàm *Aesquilias* à feruenti migrare suburra. Vertere solum, est aliò migrare, hoc est, regionem mutare, siue exilij causa, siue ob æs alienum. *Cicero in Antoniana v.* Sunt item lecti iudices qui fortè excusabuntur: habent enim legitimam excusationem exilij causa solum uertisse, nec esse postea restitutos. Idem pro domo sua, Qui erant, inquit, rerum capitalium damnati, non prius ciuitatem amittebant, quàm erant in eam recepti, quò uertèdi, id est, mutandi, soli causa uenerant. Antiqui enim uertendo solo legum pœnas euitare poterant, ut ex *Liuiò* nonnullis in locis, & ex *Cicerone* intelligere possumus in oratione pro *Cecinna*, de ademptione ciuitatis loquente, Exilium enim, inquit, non supplicium est, sed perfugium portusq; supplicij. nam qui uolunt pœnam aliquam subterfugere & calamitatè, eò solū uertunt, hoc est, sedem & locū mutant. Itaq; nulla in lege nostra reperietur nec apud ceteras ciuitates maleficiū ullum exilio esse mulctatum. Sed cum homines uincula, neces, ignominiasq; uitant, quæ sunt legibus constitutæ, cõfugiunt quasi ad aram in exilium. Qui si in ciuitate legis uim subire uellent, non prius ciuitatem, quàm uitam amitterent. quia nolunt, non adimitur ijs ciuitas, sed ab ijs relinquitur atque deponitur. Hactenus *Cicero*. *Liuius libro vi.* de bello Macedonico, de *Fulvio* perduclionis reo loquens, Igitur prius quàm dies comitorum aderat, C. *Fuluius* exulatum *Tarquinius* abiit. id ei iustum exilium esse plebs sciuit, id est, plebiscito decreuit. Adde

Vertere solum.

De exilio.

*Domi sese conti-
nere exilij loco.*

Adde quod idem Cicero in oratione in Vatinius dixit, domi sese continere exilij loco Romae habitum esse. Cumque, inquit, non maiestate Imperij, non iure legum, sed ianuae praesidio et parietum custodijs Consulis uita tegeretur, quero miseris ne uiatorem qui Marcum Bibulum domo ui extraheret? ut quod est in priuatis semper obseruatum, id de Tribuno plebis Consulis domus exilium esse non posset? Cedere igitur foro, et solum uetere, dici proprie potest de argentarijs, qui et nummularij dicuntur et mensarij mensularijque, et Graecis uerbis trapezita et collybista, qui et ipsi rursus duorum sunt generum. Nam minutuli illi nummularij, id est, campsores uulgo dicti, quos Graeci argyrognomonas uocant, quasi pecuniae spectatores, et collybistas, et ἀργυρομοίβας, publicam causam habere non uidentur: nec rationem accepti expensique facere, ut argentarij illi et mensularij, qui non tam pecuniarum permutatione, quam maiorem negotiationem exercent. quibus olim moris fuit pecunias custodiendas dari, saenerato interdum, interdum gratuito. Hos Demosthenes τραπεζίτας uocat. Et ἀφορμὴ dicitur pecunia quae apud eos deponeretur, ut in oratione ὑπὲρ τοῦ πορμύλου. Romae autem argentarij etiam auctioibus interueniebant. cuius exemplum est in l. Filiae. ff. De solutionibus, et pecunias ibi a licitantibus stipulantes, auctioantibus representabant. Cicero pro Cecinna, Ebutio negotium datur: adest ad tabulam: licetur Ebutius: deterrentur emptores multi, partim gratia Cecinnae, partim pretio: fundus addicitur Ebutio: pecuniam argentario promittit Ebutius. Quintilianus in undecimo, Et forsitan in hoc sunt adiuti qui auctioe dimissa, quod cuique uendidissent, testibus argentariorum tabulis reddiderunt: quod praestitisse Hortensium dicunt. de arte memoriae loq

*Argentarij.
Mensarij.
Mensularij.*

*Argyrognomonas.
Collybista.*

Aphorme.

loquens. Hos ego inuenio ἀργυροπράτας uocatos in Pandectis Graecis, uel ἀργυροπράτας fortasse, ab exigendis uenditarum rerum pretijs. Merito igitur huiusmodi argentarij publicam causam habere dicuntur a Caio in titulo, De edendo. Horum nunc instar ferè sunt apud nos qui uinarij uenditores pecuarijque dicuntur, et cetarij piscarijque, operam negotiatoribus praebentes identidem commeantibus, ne in foro diu sedere cogantur, et a singulis emptoribus pretia expectare. Qui foro cedunt, ἀνασκευάζειν τὴν τράπεζαν dicuntur apud Demosthenem πρὸς Αἰτωλοῦς. Et ἀνασκευάζειν. Idem alibi, Ἡδὲ δὲ ἀπὸ ἐγώ γε τυθοίμην ὑμῶν εἰ ὀργήσθε τοῖς ἀνεσκευασμένοις τῶν τραπεζιτῶν. Dicuntur et μετοικίζειν, quod significat solum uertere, et ἀναστῶσαι τὴν τράπεζαν. Decoquere uero dicuntur qui priuatam causam habent: id est, χρεοκοπεῖν. Et decoctores dicti sunt id genus ferme hominum qui Asoti dicuntur uerbo Graeco, id est luxu et ganeae studio perditum, et Latine nequam uerbo significantissimo: eorumque uitium asotia et nequitia, quam Gellius luxum et popinationem interpretatur. De quibus Cicero in 11. de Finibus bonorum et malorum loquens ita inquit, Nolim enim mihi fingere asotos, ut soletis, qui in mensam uomant, et de conuiujs auferantur, crudique postridie se rursus ingurgitent: qui solem (ut aiunt) nec occidentem unquam uiderint nec orientem, qui consumptis patrimonijs egeant. Nemo nostrum istius generis asotos iucunde putat uiuere. De huiusmodi quodam asoto iocus est ille oratorius apud Ciceronem relatus in secundo dialogo de Oratore, Gallus olim testis in Pisonem, cum innumerabile Magio Praefecto pecuniam dixisset datam, atque Scaurus tenuitatem Magij redargueret, Erras, inquit, Scaure, ego enim non Magium conseruisse dico, sed tanquam nudus nuces legeret, in

*Argyroprae.
Eta.*

*Decoquere.
Decoctores.
Asotia.*

*Nequam.
Asotia.*

uentr

Decoquere. uentrem abstulisse. Decoquere igitur est uorato patrimonio creditoribus fidē non praestare, aut certē fidē suam obstrictam per inopiam non liberare. Plinius lib. XXIII. Non erat apud antiquos numerus ultra centū milia. Itaq; & hodie multiplicatur, ut decies centena milia aut saepius dicantur. Fœnus hoc fecit numusq; percussus. & sic quoq; æs alienum etiamnum appellatur, uel potius etiam tantum. Postea diuites cognominati, dummodo notum sit cum qui primus accepit hoc nomen, decoxisset creditoribus suis: de Crasso loquens qui diues cognomento dictus est, cuius meminit Valerius lib. VI. cap. II. Decoctores in Fræcia paucis annis permultos uidimus, qui obliguritis haustisq; aut in aleam deperditis, aut in Venerem profusis, aut in cultum fastumq; effusissimum absumptis, non modò patrimonijs, sed etiam publicis priuatorumq; pecunijs, partim ad aras asylaq; confugerunt, partim solum uerterunt, partim etiam in carcerē emigrauerunt. Decoctoribus Romæ certus locus in spectaculis assignatus erat, ut insignes omnibus essent, etiam si infortunio aliquo, non nequitia decoxissent. Cicero in Antoniana II. Tenes ne memoria prætextatum te decoxisset: patris inquit ista culpa est, concedo. etenim pietatis est plena defensio. Illud tamen audacie tuæ, quòd sedisti in XIII. ordinibus, cum esset lege Roscia decoctoribus certus locus constitutus: quamuis fortuna uitio non suo decoxissent. Spartianus de constitutionibus Adriani Principis loquens, Decoctores, inquit, bonorum suorum si suæ autoritatis essent, catamidiari in amphitheatro, & dimitti iussit. Id est, deridendos omnibus per theatrum præberi. A uerbo Græco catamidio, quod deridere & ludibrio habere significat: ut id propemodum ludibrii genus esse suspicer, quo polygami afficiuntur, id est,

*Polygamorum
pœna.*

Catamidiare.

est, qui multis uxoribus eodem tempore abutuntur, cum mithellati in scalario suggestu, lasciuientis plebeculæ scurrilicates obaudire perfricta frōte ad aliquot horas coguntur. Mithrari id appellant. Cui non dissimile est illud quod traduci Latine dicitur, & Græcè παραδειγματίζειαι, *Traducere.* Matthæi I. Μὴ θελωρ αὐτῶ παραδειγματίζειαι, ἐβδλήθη *παραδειγματίζεισθαι.* λάθρα ἀπολύσαι αὐτῶ, Ioseph autem uir ipse iustus nolens eam traducere, uoluit occultè dimittere. Liuius libro II. ab Vrbe cond. de Volscis loquēs publico consilio ac uoce præconis à spectaculis exactis, Vos, inquit, omnibus ciuibus, peregrinis populis spectaculo abeuntes fuisse: uestras coniuges, uestros liberos traductos per ora hominum. Huiusmodi traductio hodie chariuarium uocatur in quibusdam urbibus. Tranquillus in Vespas. Inter aduersa temporum & delatores mādatoresq; erant ex licentia ueteri. hos assiduè in foro flagellis ac fustibus cæsos, ac nouissimè traductos per amphitheatri arenam, partim subijci in seruos ac uenire imperauit, partim in asperrima insularum aduehi. Verùm decoquere uerbū & ad alia transfertur. Columella in principio libr. XII. Nam quamuis interdum emendatum sit perperam factum uel imprudentia uel negligentia: res tamen ipsa iam domino decoxit. Nec mox in tantum exuberat, ut iacturam capitis amissi restituat, & questum resarciat. Decoxit, id est, frugum foeturam quasi fœnus debitum non reddidit. Hæc autem significatio ex eo tracta est, quòd decoquere paulatim diminuere significat & coquēdo absumere. Liuius, Eo anno Carthaginenses in stipendium argentū aduexerunt, id quia probum non esse Quæstores renunciauerunt, experientibus que pars quarta decocta erat, mutua pecunia sumpta intertrimētum argenti suppleuerunt. Quintilianus in I. Materiam esse primum

Traductio.

Decoquere.

primum uolo uel abundantiore, atq; ultra quam oportet
 fusam, multum deinde decoquent anni. Id est, diminuent, li-
 mabunt, atterent, & quasi exugent. Vnde decoquere mu-
 stum uel aliud ad tertias & ad quartas Columellæ libro
 XIII. & Plinio sæpe. Argentum decoctum Cicero in Pi-
 sonem pro pecunia in luxum, & ganeam absumpta posuit,
 his uerbis scommaticè & mordaciter in Pisonem dictis,
 Ita enim sunt rationes perscriptæ scitè & literatè, ut scri-
 ba ad ærariū qui eas retulit, perscriptis rationibus secum,
 ipse caput sinistra manu perfricans, commurmuratus sit.
 Ratio quidem hercle apparet, argentum decoctum, æche-
 tæ uel ocheto, ὠχέτο. Id est, reliqua non comparent, non
 extant. Verba autem sunt Plauti ex Trinummio, à Cice-
 rone per Parodiam, id est (ut Fabius inquit) per cantici ac
 sermonis similitudinem, in orationem suam translata: quæ
 tamen in omnibus Ciceronis exemplaribus deprauatissimè
 leguntur. His enim uerbis describitur habitus hominis pro-
 fusi, de reliquijs rationum suarum anxij. Cedere autem fo-
 ro eodē modo dictum est quo cedere patria. Iuuenalis: Ce-
 damus patria: id est, migremus Roma. sic cedere urbe, ce-
 dere uita. Cicero ad Octauium, Cedam urbe, quam per me
 conseruatam, ut esset libera, in seruitute uidere non pote-
 ro. Cedam uita, quæ quanquam sollicita est, tamen si pro-
 futura est reipub. bona spe posteritatis me consolatur: qua
 sublata non dubitanter occidam: atque ita cedam, ut fortu-
 na iudicio meo, non animus mihi defuisse uideatur. Cedam
 uita honestè dictum, pro eo quod est, ultro ad mortem ac-
 cedam, mortem mihi consciscam. Sic cedere legibus, pro
 Milone, Si ille Milo Clodij morte patriam liberare uo-
 luisset, non dubitaturum fortem uirum quin cum suo pe-
 riculo salutem populi Romani attulisset, cederet equo
 animo

Locus Cicero-
 nis restituendus.

Cedere patria,
 urbe.

Cedere uita.

Cedere legibus.

animo legibus, secum auferret gloriam sempiternam: uobis
 hæc fruenda relinqueret, quæ ipsa seruasset. Cederet legi-
 bus, id est, quamuis commendabili facinore edito, exilium ta-
 men sibi conscisceret, ne leges uiolare uelle uideretur, si in
 urbe maneret. Cedere fortunæ, id est, succumbere. Cedere *Cedere fortu-
 oneri uel etiam honori, ut apud Vergil. per datiuum dicta, na, oneri, &c.*
 aliam significationem habent. Cedere Græcè ὑπεκχωρεῖν ὑπεκχωρεῖν
 dicitur ὑπεκχωρεῖν, ἐξίτασθαι, ὑπέκχωρεῖν, ὑπέκχωρεῖν, μεδίτασθαι,
 secundum uarios significatus.

Exl. Publia. §. ultimo.

Item costrophinati decem.) Sunt qui legant cistofori,
 quod nummi genus est apud Liuium libro septimo, de bello
 Macedonico, quod non probo. nominatiuus enim cistopho-
 ri ad uerbum debetis, referri non potest. Hic locus igitur uix
 emendari potest, nisi inspectis archetypis Florentinis. Sunt
 autem & alia nonnulla loca huiusmodi, quæ non tam do-
 ctrinæ sunt quam fortunæ. ut quisq; enim aut in antiquissi-
 mum aliquod exemplar forte inciderit, aut etiam maiore
 aliquo fato archetypos legerit, facile hæc emendabit, si ta-
 men locus ille incolumis extiterit: sunt enim in ijs multa lo-
 ca in quibus literæ uetustate exoleuerunt, ut animaduertisse
 mihi uideor cum eas inspicerem. Cistophori Cicero ad Atti-
 cum libro undecimo, meminit his uerbis: Ego in cistophoro
 in Asia habeo ad sestertium bis et uicies. Huius pecuniæ per-
 mutatione fidem nostram facile tuebere. Quod autem sequi-
 tur, Ex ratione patris uestri decem & quod excurrit: hunc
 sensum habet, decem aureos & aliquot denarios uel sester-
 tios. Summa enim excurrrens Latinè dicitur, quam lingua *Summa excurr-
 uulgaris ruptam appellat: ut cum dicunt solidos fractos, id rens.*
 est, brisatos. Augustinus libro duodecimo de Ciuitate: Qua-
 propter quod nos modò querimus post quinq; millia &

K quod

modato accipere uidetur his uerbis: Post lectionem operam palæstræ aut spheristerio, aut cursui, aut luctaminibus mollioribus dabat. Spherizo Græcè pila ludo significat, auctoribus Suda & Polluce. A quo Spheristæ dicuntur spherularis ludi studiosi: et Spheristici, eius ludi periti. Hypocaustum autem seu hypocaustis (utroq; enim uerbo idem significatur) locus est in balneis, quod succensum uel subustum Latine interpretari possumus. Huius autem os præfurnium uocatur. Ab hoc hypocausto cellæ caldariæ & tepidariæ calorem teporemq; concipiebant, promiscuo usu ex eodem hypocausto ad uirilia muliebriaq; caldaria tepidariaq; , ut Vitruuius docet. Hypocausto superposita erant ahenaria, unum frigidarium, aliud tepidarium, et tertium caldarium, ita collocata ut ex tepidario in caldarium quantum aquæ exiret, tantum ex frigidario in tepidarium influeret. Hypocaustis Gallia utitur, sed publicis plerisq; & sui generis: id est, non similibus antiquorum: Germania etiam priuatis passim, ut ferunt.

Ex l. tertia, Pro socio.

Quæritur quæ sit iusta hereditas, utrum quæ iure legitimo obuenerit, an etiam quæ ex testamento. Hæc dictio iustus apud Iurisconsultos frequens, non satis (ut arbitror) intelligitur. Caius de arrogatione loquens: Is qui adoptat, inquit, rogatur an uelit eum quæ adoptaturus sit, iustum sibi filium esse. Iustum intelligo non uerum, ut aliqui censent, sed omnibus partibus (ut ita dicam) filiationis ueri filij uicem obtinentem, naturalis & legitimi filij loco cedentem. In leg. In uniuersis: Qui dare tutores uel curatores possint, Cod. Minor ante impetratam ueniam ætatis non habet iustam personam litem instituendi. Iustam pro idonea & plena intelligo. Iustum uadem (inquit Festus) idoneum sponso-

sorem uocabant. Sic iustum prælium. Lilius: Deinde eos qui in montibus erant, leuibus prælijs fatigauit: postremo coactos in aciem descendere iusto prælio deuicit. Iusto pro pleno intelligo, id est, quod uerè & propriè prælij nomine censeretur. Sic iustum exilium. Idem libro sexto secundi belli Punici, de Fulvio perduellionis reo loquens: Priusquam dies comitorum aderat, Caius Fuluius exulatum Tarquinios abiit, id ei iustum exilium esse sciuit plebs: id est, plebs decreuit spontaneum exilium Fului, plenum & uerum esse, aut pro pleno ac legitimo exilio cedere, quod formale nunc appellant. Simile est ac si dicamus fideicommissarium non esse iustum hæredem, id est plenum, uel plane hæredem. Iustum enim est omnibus numeris plenum, quod Græci ἀκριβὲς dicunt. Galenus identidem utitur ἀκριβὲς ἐπιπέπυλας, id est, iustum plenumq; erysipelas, et huiusmodi alia appellando lib. xiiii. Therapeut. Iusta magnitudo hominis dicitur non tam mediocris, quam plena et congrua, quæ scilicet minor est enormi, nihilo tamen defecta. A Græcis ἰνὸς μὲν οὐ μέγερ & dicitur, quod Theodorus ex Theophrasto debitam magnitudinem transtulit. Dicitur & ἰνὸς χρόνου. Idem Theophrastus ἰνὸς χρόνου καὶ ὁρῶν, pro iusto tempore dixit. Aristoteles in principio quarti Politicorum, de gymnastica loquens: τὸ ἰνὸς μέν τῷ ἔξιν, καὶ τὸ ἰνὸς μέν τῷ ἐπιπέπυλῳ, pro iusta habitudine, & pro iusta scientia dixit. Hanc autem iustam habitudinem Plautus athleticam appellat: hoc est, plenam, duntaxat in eo qui gymnasticam exercet. alioqui illa habitudo plenior est iusta, ut Quintilianus ait, & nos alibi diximus. Sic iustam palæstræ scientiam apud Aristotelem intelligere oportet omnibus numeris palæstricis perfectam, qualis olim erat in pentathlis, qui quinq; certamina obibant. Leonardus exactam transtulit,

sed significantius iustam dicere potuit. Dicitur etiam iustum Græcè ὀπάριον, & ad uerbum δίκαιον. Columella lib. 11. Iusta enim fieri nequeunt cum induruit ager. Id est, plenæ operæ, & iornatæ integræ, ut uulgus loquitur. Idem lib. tertio: Iugerum uineæ quibq; operis ablaqueatur, quinq; foditur, tribus occatur. Iugerum ualentis & iam constituta uineæ quatuor operis putatur, sex alligatur, arbusto eiusmodi nihil potest apte finiri: quoniam inæqualitas arborum non patitur operis iusta comprehendi. Sic in Sexto: Iusta cibariorum conficere. Et in decimo, de apibus: Iustis operum paractis recipiunt se, nec remeant ad aquam. Plinius libro xx xiii. Miscent æra falsæ monetæ, alij è pondere subtrahunt, cum sit iustum, Lxxxi. è libris signari. Iustum ubiq; positum est pro pleno: hoc est, nec redundantem nec deperduto. Tranquillus in Claud. Gladiatoria munera plurifaria ac multiplicia exhibuit. Anniuersarium in castris Prætorianis sine uenatione apparatusq; , iustum atq; legitimum in septis. Ibidem extraordinarium & breue dierumq; paucorum. Iustum & legitimum munus dixit, pro eo qui ex formula munerum dabatur. id est, in quo nihil deerat prorsus nec rerum, nec dierum, nec apparatus. γινόμενον id à Demosthene dicitur identidem et δίκαιον. & ἡ δίκαια & δὲ γινόμενον χάρειν παρ ἡμῶν κομισαδ. Id est, iustam ac legitimam gratiã. Et γινόμενον τόκου, legitimam usuram uocant. Et γινόμενον ἀργύριον ἀποδοῦναι, probos et legitimos nummos reddere, id est, δόκιμον. Herodot. in 11. Αἱ δὲ ἐκατὸν ὄργυια δίκαιαί, εἰσι τὰ δίκαια ἐξ ἀπλῆθροῦ, iustæ ulnæ uel orgyie. Iusti dies alia et noua quadam ratione dicti sunt (ut uidetur) in l. x 11. tab. his uerbis: Aeris confessis rebusq; iure iudicatis triginta dies iusti sunt: post deinde manus iniectio esto. De his Gellius lib. x 12. ita inquit, Confessis igitur

tur æris ac debiti iudicatis triginta dies sunt dati conqui-
rendæ pecuniæ causa quam dissoluerent: eosq; dies Decem-
uiri iustos appellauerant, uelut quoddam iustitium, id est, iu-
ris inter eos quasi interstitutionem quandam & cessationem,
quibus diebus nihil cum ijs iure agi posset. Iustos igitur dies
dicere possumus, qui de rigore (ut dicimus) dantur, &
quibus pauciores dari non possunt. Iusti etiam dies dice-
bantur triginta dies cum exercitus esset imperatus, & ue-
xillum in arce positum, ut auctor est Festus. Macrobius li-
bro primo Saturnalium: Præliares, inquit, dies ab iustis non
separauerim. Siquidem iusti sunt, triginta dies continui, qui-
bus exercitui imperato uexillum ruffi coloris in arce posi-
tum est. Præliares autem omnes quibus fas est res repetere,
uel hostem laceßere. Iustos dies hodie quadraginta dies di-
cere possumus, qui legitimis hæredibus dantur ad constituen-
dum ac deliberandum an hæredes esse uelint, & si qui sunt
eiusmodi dies quibus cum aliquo institutum sit. quo uerbo, *Iustitium*,
id est iustitio, significare possumus id genus rescripti princi-
palis quod statum uocamus, quasi litis sistendæ gratiam,
quæ militibus extra regnum merentibus ad aliquot menses
indulgeri solet. Status enim à sistendo dicitur, ut status dies
dicitur dies constitutus, quem nunc præfixum uocant. Festus:
Status, inquit, dies dicebantur iudicij causa constitutus. Iusti-
tium autem, iuris statio est, quasi inhibitio. quod uerbum olim
licet publicam iuris cessationem significaret, quo tempore
lege agi non poterat, nec tria uerba Prætori dicere licebat,
do, dico, addico: potest tamen & priuam iuris cessationem
moribus nostris significare. Antiqui indicare iustitium dice-
bant. Liuius li. x. ab Vrbe cond. His nuntijs Senatus conter-
ritus, iustitium iudici, delectum omnis generis hominum hæ-
beri iussit. Iustitium autem remitti dicebatur, cum pristinam
facult

Status.
Dies status.
Iustitium.

Indicere iusti-
tium.

Remittere ius-
titium.

facultatem tractandarum litium publicè restituebant. Idem eodem libro: Itaq; & supplicationes ob rem bene gestam Consulis nomine decernunt, iustitium remittunt, quod fuerat dies decem & octo. supplicatioq; perlata fuit. Supplicationes erant quas processionem dicimus. Cessum hodie tollere dicunt, pro sacrorum cessationem remittere. Indicere enim & remittere interdictum dici debet. Hoc autem fortasse sacristicum dici potest, ut interstitium & iustitium. Verum enim uero in proposito iusta hereditas dicitur, id est, uerè & planè hereditas, quæ iure legitimo obuenit, id est, cognationis nomine, ἢ ἢ ἀρχιτέλει κληρονομία. Hic enim titulus heredis plenissimus est, & omnibus partibus iuris nixus. Hæres (inquit Festus) apud antiquos pro domino putabatur. Hæredium, paruum prædium. Varro libro primo de Re rustica: Quantum autem ad antiquos nostros ante bellum Punicum pendebant bina iugera, quot à Romulo primùm diuisa dicebantur uiritim: quæ quod hæredem sequerentur, hæredium appellauerunt. Plinius lib. x i. In duodecim tabulis legum nostrarum nusquã nominatur uilla, semper in significatione ea hortus: in horti uerò hæredium. Columella in præfatione: Quintus Cincinnatus obsesti Consulis & exercitus liberator ab aratro uocatus ad Dictaturam uenit: ac rursus fascibus depositis, quos festinanti uictor reddiderat quàm sumpserat Imperator, ad eosdem iuencos & quatuor iugerum auitum hærediolum redijt. Id est, εἰς τὸ χωρίδιον τὸ πατρῶον. Hæres igitur propriè, id est, dominus bonorum defuncti dicitur: cui legitimo iure, id est, cognationis id obuenit, quasi debitum sit id bonum, non aduentitium. unde hæredium dictum quod huiusmodi hæredem sequeretur. nos hodie proprium uocamus, quod illi hæredium auitum uocabant. Quo modo autem iustum

Supplicationes.
Remittere cessationem sacrorum.
Sacristicum.

Iusta hereditas.

Hæres.
Hæredium.

stum pro uero, ita & uerum pro iusto uicissim accipitur. Verum. Cicero ad equites Romanos: Nam neq; maius est defendere unum quàm populum, neq; uerius à singulis quàm ab omnibus repetere officij præmium & frui. Verius pro iustius & æquius dixit. Idem pro Muræna: Atenim agit mecum austerè & Stoicè Cato, negat uerum esse, allici beneuolentiam cibo, negat iudicium hominum in magistratibus mandandis corrumpi uoluptatibus oportere. Verum, inquit, id est, iustum, par & æquum. Et in Sallustium: Quem honorem ita gessit, ut nihil uenale non in eo haberit, cuius aliquis emptor fuerit: ita egit, ut nihil non æquum atq; uerum duxerit, quod ei facere collibuisse. Et pro domo sua: Sed quid ad te qui neges esse uerum, quenquam ulli rei extra ordinem præfici? Vbi perperam in plerisque libris pro uerum iuris legitur. Vergilius libro duodecimo Aeneidos: Parcite iam Rutuli, & tela inhibete Latini. Quæcunq; est fortuna, mea est, me uerius unum Pro uobis fœdus luere & decernere ferro. Horatius, ad Meccenat. Metiri se quenq; suo modulo ac pede uerum est. Utitur & Liuius & Iurisconsulti interdum. Sic intelligitur fortasse illud Prouerbiorum xx. Misericordia & ueritas custodiunt Regem. Veritas enim pro Iustitia ponitur. Græcè tamen sic legitur, ἐλεημοσύνη καὶ ἀληθῆς φύλαξι βασιλεῖ, Misericordia & ueritas custodia Regi. ut ad uerbum de ueriloquio intelligamus. Cicero pro Deiotaro: Quæ mihi ad spem obtinendæ ueritatis grauißima sunt: ad motum animi & ad omnem impetum dicendi leuiora. Veritatem pro Iustitia posuit: hoc est, πρὸς τὴν ἐλπίδα τῆς τυχεύειν τῶν δικάων. Iustum autem à Græcis non pro uero, sed pro digno ponitur, ut δίκαιος ἢ ἐγκωμίων τυχεύειν, ἀντὶ τῆς ἀξίως. Δίκαιος. sic illud Ciceronis etiam intelligi potest. Sed quid ad te, qui

Veritas.

Δίκαιος.

Digressio in
mores presen-
tes inuehens.

Aspendius ci-
tharistes.

qui negas uerum esse quenquam Reipublicæ extra ordinem præfici? id est, dignum & par esse. Qui enim iusti sunt, hos dignum & par est rerum publicarum administrationi & honoribus præfici. Et uice uersa qui digni sunt honoribus, eos quoque cæteris præferri iustum est. Sed plerunque aliter fieri moribus receptum est. Sic est enim ratio huius temporis comparata, quatenus ad ius distributiuum attinet, ut in eo iure dicendo reddendoque, fortuna, id est, cæca rerum humanarum arbitra, longè primas partes haud dubiè obtineat, utque in eius sententiam plerique eorum qui in consilium mittuntur, pedibus ire solcant, atque in diuersissimam partem ab dignitate transire. Ita fit, ut ex dignitatis solitariae ac destitutæ sententia uix decima quæque res decernatur. quippe quæ in ijs decretis paucissima puncta plerunque ferre solcat, in queis numerantur sententiæ, non ponderantur. Adde quòd qui apud nos Principibus à memoria absunt, quorum auribus & oculis & iudicio Principes omnia ferè credunt, ij (ut Aspendius ille citharistes) plurima sibi intus, id est, in interiore illo ac sanctiore consilio canunt. Studijs enim suis sepius, aut etiam commodis, quàm Reipublicæ consulere creduntur. Huc accedit quòd quantumuis quidam innotuerint, & claritate nominis & integritate famæ, haud unquam fermè sola uirtutis commendatione apud aulam penitus insinuantur. Principes enim nostri acres interdum oculos habere dicuntur & acutos, aures plerunque hebetiores. Mitto quòd nonnulli quasi admissionis officio præfecti, ad aulicos aditus stationes agunt dracontea uigilantia, ut nemo nisi amicus aut ab eis excussus, atque etiam eorum pace, id est, fide data, autoratus, penitus admittatur, ut mirum non sit obnoxie interdum gestos magistratus à uiris etiam grauioribus. Proinde nisi suffragatorem aut paraueris, aut

nactus

nactus sis, qui uiam tibi ad aulam interiorem muniat, nē ille arduus magis accessus quam dexter ascensus est literæ Pythagoricae. Quare non cuiusuis est Corinthum adire (ut dicitur) sed quorum meritis fortuna subscribens suffragatores conciliauit. Iam uerò moribus aulicis constitutum esse usitatumque nouimus, ut ne absentium nomina recipiantur in mandandis magistratibus. At qui modestiores aut ambitus ignari, petitores profiteri se non solent: excipio quosdam beatos quibus dormientibus omnia superi conficiunt, aut etiam qui in crepundijs, non in toga magni fiunt. Honores igitur aut ab ijs teneri necesse est, qui opibus & necessitudinibus præualent, aut ab ijs certè prostitutæ frontis petitoribus, qui ambiendo, efflagitando, sese uenditando, aulicos obtundere atque etiam enecare sustinent. Sic enim assolet interdum, faciuntque homines cynomyia procaciores. (Sic muscam caninam uocant) ut quod impetrare non possunt, extorqueant: quod exorare aut emereri nequeunt, eblandiantur & extundant. Præstat autem egregios uiros in secessu latere, aut in uita priuata consenescere, quàm turpiter & obnoxie in prætexta innotescere. Magnumque est solatium hoc modo præteritis, obsoletia uidere in hominibus indignis honorum insignia. Maius & illud ex dicto Catonis senioris, qui cum multas erectas statuas spectasset eorum qui præclaras res gesserant: Equidem, inquit, malo homines de me percunctari, quannam ob causam Catoni quoque statua posita non est. Autor Plutarchus his uerbis: περὶ ἐμῆς ἡ, ἐφ' ἣ, βέλους μᾶλλον ὄρωται τὰς ἀνδρώπυς, διὰ τὴν ἀνδρίαν ἢ κατὰ κατῶν. Sunt & literarum auocamenta, quæ homines aula ac Republica aut interdicitos aut reiectos, summa cum tranquillitate secum ipsos (ut dicitur) uiuere, quasi que apud se esse hortantur: id quod

ijs

Catonis dictum.

ijs non licet, qui uel in aula uel in magistratibus uitam
 agunt: & plerunq; uitam in aula comitatu. Quando enim
 ipsis secum loqui aut commentari secum licet? Vtcunq; fe-
 lices eos esse censeo, quibus in huiusmodi tempestate in
 portu nauigantibus, id est, à gubernaculis Reipublicæ aut
 deiectis, aut inhibitis, spectare imperitorū temerariorumq;
 naufragia, ac securis esse licet. Nec ideo tamen compressas
 (ut aiunt) manus tenere libet, sed (quod unum possunt)
 exaudibili uel uoce, uel stylo testari, publicam se uicem do-
 lere: ceterum meliorem fortunam uectoribus, mentem uerò
 optare æquiore rectoribus. Quibusdam etiam fortasse
 paulò uehementioris animi suaue nonnunquam fuit Achil-
 lei (quod aiunt) uoti compotes se uidere, quod uotum Fu-
 rius Camillus Liuiano elogio nobilis Imperator conce-
 pisse aut etiam nuncupasse dicitur, olim exilio indignissi-
 mo solum uertere coactus, moxq; urbe à Gallis capta, sum-
 mo Reipublicæ tempore publico decreto honorificentissimè
 reuocatus, uelut unicum accisarum rerum Romanarum
 subsidium: Precatus est enim à Dijs immortalibus (inquit
 Liuius) ut si innoxio sibi ea iniuria fieret, primo quoq;
 tempore desiderium sui ingrata ciuitati facerent. quod
 idem Achilli antea bello Troiano contigerat, ut prouer-
 bio Græco & Homeri carmine testatum est. Nunc tamen
 omnes sperant fuisse hunc uerius quàm esse statum Reipu-
 blicæ. Affulsere enim haud ita multis mensibus aulica ex
 arce crebri ueluti ignes, prænuntij (ut speramus) iamiam
 aduentantis atq; adeò ineuntis felicioris seculi. Quæ si nos
 expectatio (quod ominari uereor) quoquo modo desti-
 tuerit, præcisa nimirum spes erit in posterum rerum con-
 stituendarum. Decretoria certè utranq; in partem hæc
 tempestas in multorum annorum conditionem erit. Vsq;

*Uotum Achil-
leum.*

adeo

adeò multa paucis annis præsentissimo numine admini-
 strata cernere nobis licuit. Quippe (ut alia nunc mittam)
 alienissimo Reipublicæ tempore duorum Principum no-
 strorum altero ex confertissimis hostibus diuina manu rece-
 pto, hoc deinde in aduersa ualetudine conclamato, moxq;
 contra omnis æui medicorum placita incolumem sese nu-
 rante, quæ duo aut ostenta aut miracula inclinationem
 quandam temporum significasse mihi uidentur: proximis
 retrorsus principatibus, quantum ipsi uidisse aut memi-
 nisse possumus, aut etiam audisse, summa uotorum fuit, ut
 ne ad extremum afflictas res nostras accisasq; adeò uide-
 remus inertia publica, atq; etiam ne de focus arisq; dimi-
 candum nobis esset. Tanta malorum Ilias (ut aiunt) im-
 pendere nobis quasi saxum Tantalo uidebatur. Huius
 principatus ea est ratio (quo nequitia propè dixerim in-
 frugalitatem uertit) ut nisi ad tranquillitatem redditam,
 ad res nostras ex afflictis excitatas, ex accisis redintegra-
 tas, sartasq; & tectas ex semirutis redditas, constitutæ
 etiam Reipublicæ gloria accesserit, præsumptæ indicijs
 haud obscuris magnæ cuiusdam spei permultis mortalibus
 constare ratio non uideatur: sicq; tanquam debito, aut cer-
 tè promisso non contemnenda ex parte fraudari existi-
 mentur. Obluiscuntur enim homines qui dudum nihil nisi
 extremum quodq; deprecabantur, nunc se de lucro uiue-
 re, ut dicitur. Ac nisi maxima quæq; labes Reipublicæ ab-
 stergeatur, nisi quicquid maxime dolet percuretur, hoc sta-
 tu rerum non acquiescent. Prægestit igitur animus noster
 uidere (id quod iam fieri cœpit) cum honores & ma-
 gistratus ab ijs hominibus gerentur, quibus non magi-
 stratus dati, sed crediti ac commissi uideri possint. Cum
 maiores magistratus ijs demum uiris mandabuntur, qui

De magistratibus.

in minoribus imperijs continentia & integritate fama pignora multa magnaq; dederint prudentiae atq; innocentiae. Quippe cum constet in hac nostra Republica huiusmodi cautione in primis opus esse, in qua cum perpetuos magistratus, tum uero causae dicendae immunes esse receptum est. Lamachus Dux quidam Graecorum increpitans ordinum ductori erratum quoddam bellicum, cum errorem ille deprecans non ultra se admissurum id confirmaret: Perinde uero, inquit quasi in bello iterum peccandi locus sit. Sic apud nos in magistratibus collocandis uix est emendabilis error. Per uelim autem in primis uidere cum ij homines iuri dicundo sedebunt, aut certe praesidebunt, qui nec de iustis orari se, nec de iniustis exorari sustineant, quod uerbis Plutarchi nos alibi diximus, Μη δὲ ὑπὲρ τῶν δικαίων λιπαρεῖσθαι, μη δὲ ὑπὲρ τῶν ἀδίκων ἐκλιπαρεῖσθαι. Moribus enim bonis conuenit (ut opinor) ut qui honores publicos gerunt, meminerint se non magis singulorum ciuium magistratos, quam legum atq; uniuersitatis ministros esse debere. Quarum legum omnes ideo serui sumus, ut liberi esse possimus. Tum ciuitatis administratos orari non oportere, aut etiam obsecrari libello, ea ut munera obeant, ea negocia suscipiant, quae actus sui ipsi esse nouerunt. Nunc uero utilitatis causa paucorum receptum est, quae quisq; muneris sui esse nouit, ea ut beneficii sui faciat: quae necessitatis esse leges iusserunt & constitutiones, ea ut arbitrii esse existimentur. Et quo fit ut si eas operas quas debent praestiterint, benignitati acceptae referantur conuiuentia publica. Atqui ingenui animi officium est, cum is nihil promereatur, gratiam quoq; inire nullam uelle. Sed locus hic spinosus est fortasse, atq; id periculum est ne incautius incedens, aculeum quendam molestum serae resip

Lamachus.

resipiscentiae referam. Et melius uiderint eius ordinis ductores ad quem ea res pertinet, quid sui muneris sit, quoq; modo omnia sibi officia constare posthac in Republicam possint. Enim uero constituendae Reipublicae summa in eo ferme uertitur, si ijs hominibus primi imperij magistratus concedentur, qui publica uice commoueri soleant, quod rarissimum genus est: quiq; citra aras tantum (ut dicitur) obsequiosi esse didicerint. Multi enim dum gratiosi apud omnes ordines esse cupiunt, nihil pensi habere putantur quin per fas nefasq; ab omnibus gratiam ineant: plerunq; etiam falsam, quod illiberale magis est. Sed hoc nimirum est illud: Cum multi sint gradus honorum, natura autem comparatum sit, ut ambitiosissimus quisq; genasim se summam habere persuasum habeat: quidam aucupanda omnium gratia, colligenda comitatus fama, auram quandam popularitatis excitaturos se sperant, qua uel ad summum honorum apicem aut tractim aut persultim, per uarias rerum inclinationes attolluntur. Ita nulla propere cura uectorum, rectores clauum sibi, non multitudini moderantur, nec tam officij quam commodi rationem habendam esse putant. Qui mores eousq; inoleuerunt infelicitate praeteritorum temporum, ut huiusmodi popularitatis aucupatio prudentia summa uocitetur. Nota sunt uocabula huiusmodi artificij, dissimulatores appellant. Conuiuentes & obaudientes in loco, aut etiam obsurdescentes. Cunctatores & (ut Pythagoricorum uerbo loquar) Echemythos, quod significat sermonis homines parcissimos: qui aures duas habere se, unicam tantum linguam in causis (si Diuis placet) publicis meminerrint. quod tamen ipsum ne ex Philosophiae praecipis ac non philotimiae potius manare uideatur: Echemythos cum

Conuiuentes.

Cunctatores.

Echemythi.

cum dicunt, non tacendorum tenaces, sed dicendorum palam, & uero uociferandorum intelligunt. En praecelaram *Echemythia*. Echemythiam, multo certe Pythagorica utiliore, duntaxat eorum rationibus. Sed sit haec prudentia, quando ita magnis uiris uisum est, modo hoc constet apud omnes, utiliore ista quam honestiore prudentia neruos omneis superiorum succisos esse, seruorem omnem charitatis publicae priuaeque extinctum, omnes spiritu magnitudinis animi fractos, omnia publica prodita, magistratum denique maiestatem imminutam ac prostitutam esse. Nisi uero existimamus charitatem illam publicam (quam zelum appellamus) in huiusmodi animis cum illa echemythia incuriae filia uersari insidereque posse, perinde quasi ira eos non sit fortitudinis (ut sapientissimi uiri dixerunt) quae indignitate rerum in animis eorum hominum accenditur, qui nihil humani alienum a se putant, id est, qui publicam omniumque uicem non dolere, cum opus est, non possunt. Verum isti cum omneis animi uires in ambitionem effuderunt, cum recto & honesto salutem multam dixerunt, cum omneis rationes ad utile retulerunt: secundo flumine nauigandum esse dictitant, atque etiam obscundante uento, id est, in partes fortunatorum subinde transeundum. O pietatem singularem, nec minus prudentia illa commendabilem. Neque enim in tantam uecordiam prolapsuros se aiunt, ut Gigantum exemplo *Theomachiam* meditentur. *Theomachos* autem antiqui appellarunt, qui etiam contra Deos bellum suscepisse memorantur a Poetis non sine allegoria. Atqui apud nos *Dij* uulgi sermone dicuntur, qui immodicam potentiam aut in Republica, aut in aula maioribus fati adepti, supra priuatum fastigium se coli in ciuili insolentia sustinent: nec uero *Dij* huiusmodi unius tantum ordinis sunt.

sunt. maiorum enim sunt minorumque gentium. minoribus hi hostijs, maioribus illi coluntur: utrique tamen diuinos primum honores ut omni memoria, sic hac aetate adepti: neque enim sunt deorum pronepotes. Huiusmodi igitur humanos Ioues (ut comico uerbo loquar) aucupes quidam gratiae, ambitione perditissimi, anthropolatriae ritibus colendos suscipientes, omni ope placare, atque omnibus (quod dicitur) unguis adnituntur, uel humano (si ita res ferat) sanguine litare ijs parati. Sauguinem nunc appello non caput, sed fortunas hominum. Visi sunt enim qui claris facinoribus improbitatis editis, tanquam pignora perpetuae deuotionis dedisse magnis dijs illis existimarentur. Ex quo tandem factum, ut dum deuotissimus quisque maxime placere numinibus suis cupit, respub. studijs huiusmodi priuatis foedisime distraheretur, atque hos tamen pro tanta pietate (ut cernere est etiam hodie) utilitatem uelis remisque (quod aiunt) consecrantes, prosequitur surgens a puppi uentus enanteis, usque adeo praesentissima numina coluisse eos constat. Contra autem qui antiquissimam curam honestatis habent, hos omni uento fauoris destitutos, ad scopulos etiam offensionum impingere, in uadisque inopiae & interdum egestatis adherescere uidemus. hoc uero quid est aliud tandem quam fortunae triumphantis, uirtutis triumphatae atque traductae spectaculum edere bonis omnibus lamentabile? Eorum porro honestiores, & qui fame suae consulunt, in occulto id faciunt. Quidam uero uisi sunt tam aperte sese uenditantes, quasique Regibus suis (ut dicitur) palam supparasitantes, nec sese nec magistratum insignia respicientes, ut plus exemplo quam peccato nocerent. Super omnes tamen perniciosissimi omni euo fuerunt pseudocatones quidam, qui uel Roscium illum histri-

num decus hypocrisi, id est, arte mimica superant, quos tamen precordia charitatis populus esse credit: ut quorum omnia dicta factaque multis simulationum inuolucris obtentantur. Sinuosissimos enim mentis recessus habentes, fronte insuper omnia animi sensa obtendant, oculis et uultu quicquid commodum est ementiuntur, apud populum quidem qui hebetioribus oculis introspicere per faciem uultuosam non potest, tectorioque histrionico omnia a simulantem. Hi sunt qui ex insidijs uulnifice feriunt, iaculis etiam uenenatis reipublice uitalia consauciantes. Horum nec ictus inopinati prouideri, nec uulnera caeca sanari possunt. Hi sunt denique qui ad prima subsellia non euadere, sed erepere, atque arduum quodque inceptum, non corona aut operibus expugnare, sed cuniculis arteque sinonia solent: uulpina pelle peruicentes, id quod Hercilibus leonino tergore amictis etiam desperandum esset. Proinde magna operae pretia facere, mererique uidebuntur aures et oculi Principis, si ut iam fieri coeptum est (tametsi una aut altera hirundo uer non facit, ut dicitur) ab huiusmodi personatorum hominum imposturis cauerint, qui (ut est uicinia quaedam uirtutum ac uitiorum) aut seueritatem superciliosa fronte, aut charitatem immodica comitate, aut clementiam ambitiosa placabilitate, aut quoduis aliud praestantis animi ornamentum, exquisito lenocinio ementiri didicerunt. Haecenus animi causa ineptire nobis licuerit, et plane ἀκαρολογεῖν.

Ex l. Cum duobus. §. Si in coeunda, eodem titu.

Aut agrum pollicitatori damus.) Legendum puto agrum colendum licitatori damus. Id est, colono partiario plurimo omnium licitati. Sic enim fieri solet, ut hanc mendam ex compendio scribendi inoleuisse credam, duabus dictioni

tionibus in unam coagmentatis, hoc modo, agrum col. licitatori. Fuisse autem morem per notas scribendi in iure civili, satis ex Valerio Probo constat. Accursius autem facile deceptus est, propter uerbum pollicitus est, quod praecedit. Pactum est (inquit Ulpianus) duorum consensus atque conuentio. Pollicitatio uero offerentis solius promissum quomodo accipitur per totum titulum, De pollicitationibus. Plinius ad Traianum in libris integris, Huic teatro ex priuatorum pollicitationibus multa debentur, ut basilicae circa, ut porticus supra caueam. De ijs uero quae in contractibus promittuntur, pollicitationem dici, uel promissorem pollicitatorem uocari nusquam lectum est, licet polliceri uerbum ad omnia promiscuum sit. Adde quod cum dixerit, ueluti si pecus pascendum, debuit subiungi agrum colendum. Nos tamen estimandum relinquimus, ne in re non coeperta audacius iusto periclitemur. Verum ex eo quod sequitur, Pretium enim operae artis est ualentium, uel uelamentum potius: sensus mea quidem sententia elici uix potest, qui quidem congruus sit elegantiae Ulpianae, nisi quis hunc sensum esse putarit, operae pretium enim artis est uelamentum, pro eo quod est magni estimandum est, et magni pendendum. Lilius in praefatione operis, Facturus ne operae pretium sim si a primordio urbis res populi Rom. perscripsero, nec satis scio, nec si sciam, dicere ausim. Operae pretium dixit pro re in primis censenda et magni facienda. Idem alibi, Ibi dies aliquot frustra absumpti: et quia uix operae pretium erat abscesseret: id est, uix tanti fuisset urbs capta ut tempus tandiu tereretur. Et alibi, Fraus fide in paruis sibi praestruit, ut cum operae pretium sit cum mercede magna fallat: id est, ut uulgo dicimus, cum res tanti sit. Quod etiam Latine dici potest, cum tanti esse coeperit periclitari.

L 2 Et

Operae pretium.

Et rursus, Quales igitur experiundo cognouerit, perinde eorum operæpretium faciat: id est, tanti eorum operam atque industriam æstimet. Idem, Tempus est opulenta uos ac ditia stipendia facere, & magna operæpretia mereri: id est, magna præmia militiæ. Cicero pro Roscio, Si nihil in ista pugna Roscij quod operæpretium esset fecerunt, quam ob causam à Chrysogono tantis præmijs donabantur? Id est, nihil quod ualeret, ut uulgus loquitur. In exemplis autem suprascriptis uarios in usus hoc uerbū accipitur. A Græcis προῦργησι ποιῆσαι dicitur: id est, τὸ ἐν προῦργησει πάντος ἀλλὰ ἔργα: id est, quod omni operi, omni rei præuertendum est. Synesius, ὅτι καλῶς δεισὺν προῦργησι ποιῆσαι εἰς τὸ φιλόπατρι, Quoniã operæpretiū quoddam facturus tibi uideris ad patriæ charitatē pertinens. Aristoteles, ὡς δὲ ἐν προῦργησι οὐτὶς: id est, tanquã nullum sit operæpretiū, tanquã infructuosum sit. Dicitur autē operæpretiū & pretium operæ, ut uerisimile & simile ueri, & per tmesin, pretium enim operæ: qua figura Cicero & Gellius frequenter utuntur. Velamentum autem ornamentum significat & prætextum. Curtius libro v. Nec aut commercio linguæ, aut supplicū uelamentis inhiberi crudelitas potest. De sacerdotum infulis & insignibus loquēs. Tacitus, Mox uelamenta & infulas pro muris ostentant. Oratores ad Romanos cum infulis & uelamentis miserunt, id est, οὐρ ταῖς ἱκετηλαῖς καὶ ἡμίμασιρ ἔπεμψαν. Velamenta dixit gestamina sacra quibus obuiam euntes uicti uictorum acerbiter mitigare solent urbibus expugnatis. Iuuenalis, Clari uelamen honoris Sufficiunt tunica summis Aedilibus albæ. Quod si legas ualementum, ut sit, Pretiū enim operæ & artis est ualemētū: hoc est, ἀντάξιος γὰρ ἡ τιμὴ, τῆς τε ἐργασίας καὶ τῆς τέχνης, occurrit non esse

Velamentum.

esse dictionem Latinam ualementum, nec Vlpiano conuenientē. Proinde neutra lectio (ut existimo) omne feret punctum: sed Accursius nos admonuit hunc locum citra præuaricationis crimen præteriri silentio non posse, qui multum in eo æstuassee uidetur post Azonem.

Ex 1. Si fratres. §. Item si in communem, eodem tit.

Si uicini semipedes inter se contulerint, ut ibi congratitium parietem inter se ædificarent.) Congratitius paries quid sit, ne ipse quidem Papinianus huius legis autor unquam nouit. Concratitium autem unius literæ immutatione legendum esse ex Vitruuio apparebit. Vt enim ille refert, cum iam aucto mirum in modum Romano populo necesse esse cœpisset in coenaculis habitari (Nam antea cum per urbis laxitatem licebat, unius tantum contignationis erant ædificia) ad altitudines ædificiorum deuentū est & ædium frequentiam. Huiusmodi ædificijs cum lateritij parietes accommodati non essent, ad alterius generis structuras necessario transitum, id est, lapideas, cæmentitias, testaceas. tandemq; inopia rerum angustiaq; cogente ad cratitias deuentum est. Verba autem eius ex secundo Architecturæ libro ascripsimus, Leges, inquit, publicæ non patiuntur maiores crassitudines, quàm sesquipedales constitui loco communi. Cæteri autem parietes ne spatia angustiora fierent, eadem crassitudine collocantur. Lateritij uerò nisi diplinthij aut triplinthij fuerint sesquipedali crassitudine, non possunt plus quàm unam sustinere contignationem. In ea autem maiestate urbis & ciuium infinita frequentia innumerabiles habitationes opus est explicare. Ergo cum recipere non posset area planata tantam multitudinem ad habitandū in urbe, ad auxilium altitudinis ædificiorum res

ipsa coëgit deuenire. Itaque pilis lapideis, structuris testaceis, parietibus camētijs altitudines extructæ, contignationibus crebris coaxatæ, coenaculorum ad summam utilitates perficiunt despectationes. Et paulò post, Cratitij uerò parietes uelini quidem ne inuenti essent: quantum enim celeritate & loci laxamento profunt, tanto maiori & cōmuni sunt calamitati, quòd ad incendia uti faces sunt parati. Itaque satius esse uidetur impensa testaceorum esse in sumptu, quàm compendio cratitiorum esse in periculo. Etiamq; in tectorijs operibus rimas faciunt arrectariorum & transuersariorū dispositione. Et rursus in VII. Sin autem in cratitijs tectoria erunt facienda, quibus necesse est arrectarijs & transuersarijs rimas fieri, id ut non fiat, hæc erit ratio. Concratitius igitur paries in proposito, paries est cratitius inter duos cōmunis. Verumenimvero, ut uerba Vitruuiana intelligātur, quæ à multis fortasse non percipiuntur, aliquid ad explicationem eorum uerborum addendum est: utique postea quàm nos ita huius operis rationem instituisse non semel testati sumus, ut quæcunque aut res, aut uerba ab antiquitate repetenda in ordinem dicendorum incurrerent, ea ut omnia pro ingenij, aut memoriæ facultatula attingeremus, ac si qua præterea in ipso scribendi feruore succurrerent quæ ad ea pertinere uiderentur: non enim uetustatis promptuarium memoriam nostram existimari uolumus. In quibus tamen sæpenumero stylum inhibere soleo, ueritus ne scribendi libidini nimium indulgere uidear, aut quasi iciunam materiam nactus sim, extra rem quam nunc agimus, absurda scribendi diuerticula quærere. Verum interdum rerum quædam turba, aut dici aut perstringi se debere admonentium, exportu me quasi quidam æstus in altum (ut dicitur) refert. Ibiq;

Concratitius
paries.

Ibiq; me reputantem quàm multa à multis cognitu digna, pleraque non admodum abstrusa ignorentur, libido quædam incessit uel ea persequendi quæ stomachum mouere fortasse fastidiosus poterunt. Sed quid facerem? publica uice moueor, pudet me nostræ sortis, apud quos selos lingua Latina exoleuit. Ille igitur affectus quem zelum uulgo dicimus, qui publicam uicem dolere æquè ac priuatam officiosum hominem cogit, sinus interdum nostros implens, per altum uelificari nos perpulit. In quo tamen delictijs nostrorū seruiuisse mihi uideor. Noui enim, noui tandem quorundam eorum stomachum usque eò delicatum, ut nisi repetantur omnia sæpius, & multipliciter retractentur, quasiq; subigantur, ut mansos (ut dicitur) cibos & colliquefactos, tanquam infantibus in osculum ingeras, concoquere uix possint, ac mox etiam reijciant. Huiusmodi delicias hominum libellis quibusdam è Græco uersis expertus sum. In eis enim συοταυδς alter uisus sum, neque quicquam profuit, legem operis excusare apud eos homines qui omnia una (ut aiunt) pertica metiuntur, quo minus ob libellum unum unus & alter criticulorum censoria nota ex numero me scriptorum in perpetuum expungerent, qui nec Plinio ipsi, nec Quintiliano, nec Tacito, nec reliquis eiusdem ætatis parcerent, si hac ætate scripsissent. Eorum nunc seueritatem reueritus, autore Aristophane usus sum, Indoctius dicere institui, ut apertius atq; explanatius dicerem: quod ille ita Græcè faciendum admonuit, ἀμαθέςερον φράσων καὶ σαφέστερον. Faciendum igitur mihi putauit, ut quoad eius fieri posset, ad intelligentiam omnium descenderem, nisi forte sicubi per rerum maiestatem hoc mihi nō licuit. Lateritij igitur parietes Vitruuio dicuntur, qui ex crudo latere fiebant, cuiusmodi parietū ruinas

Lateritij parietes.

L * Romæ

Later & testa. Romæ dudum uidimus silicis duritia. Lateres autem ex terra albida fiebant, & cretosa, siue etiam rubrica, aut masculo sabulone, diuq; eos siccescere sinebant, ut docet Vitruuius: Itaque utiliores erunt (ut inquit) si ante biennium fuerint ducti: nam antè non possunt penitus siccescere.

Testaceus. cere. Testacea autem structura ex latere cocto fit: quem **Laterculus co-** Curtius laterculum coctilem appellat, quali hodie Gal-
Etilis. lia etiam utitur ad caminos & fumi emissaria, & farcturas edificiorum inter pilas lapideas, & inter eas eductiones aut lapideas aut materiarias, quæ ossa edificiorum ab architectis appellantur. **Diplinthij & triplinthij** parietes dicuntur à duplici & triplici ordine laterum, qui Græcè **plinthi** uocantur. **Camenta** sunt quæ à lapide quadrato cæsoq; differunt, ut alibi diximus. Vitruuius libro II. Incerta uerò camenta alia super alia sedentia, inter se imbricata, non speciosam sed firmiorem quàm reticulata præstant structuram. **Imbricata** appellat inter se hærentia imbricum modo. Sunt autem imbrices tegulæ conuolutæ, quales Lugduni uisuntur. **Liuius**, Camenta non calce durata erant, sed interlita luto. **Accursius** aliter censuit in lege, **Qui domum**, infra, **Locati**. His parietes uillatici fiunt, & ea structura quæ incerta uocatur, & uenustate caret.

Farctura. Fiunt & ijs farcturæ, quibus aut interstitia pilarum, aut caua operum implentur. Vitruuius, Sed nostri celeritati studentes erecta collocantes frontibus seruiunt, & in medio farciunt farctis separatim cum materia cæmentis. Itaque tres suscitantur in ea structura crustæ, duæ frontium, & una media farcturæ. Græci non ita: sed plana collocantes corijs alternis in crassitudinem instruētes, nō media farciunt, sed è suis frontatis perpetuam, & in unam crassitudinem parietum consolidant. Præterea interponunt singulos perpe

perpetua crassitudine utraque parte frontatos, quos diatoros appellant, qui maxime religando confirmant parietum soliditatem. Hactenus Vitruuius. **Coria** sunt in architectura singuli ductus structuræ, qui uno tenore ducuntur, aut in altitudinem, aut in crassitudinem, a sidentias nostri artifices uocant, id est, a sietas. **Lapides** utraq; parte frontati, sunt qui utraq; parte parietis faciem certam ostēdunt, ex quibus fiunt, quæ uulgò catenæ & crura dicuntur, quibus totius operis firmitas constat, quæ eam rationem in edificio habent, quam ossa in homine. Græcè **Diatori** dicuntur, quasi perpetua soliditate utrinque extantes, uel ut in quibusdam exemplaribus legitur **diatoni**, id est, ab una parietis parte ad aliam pertinentes, pertendentesq;. **Artifices** ob hoc perpennas appellant, quasi perpetuo lapide constantes, id est, solido. **Contignationes** uulgò **estagia** dicuntur: quarum suprema, aut etiam superiores **coenacula** dicuntur. **Στέγαι** Græcè uocantur. unde **τρίστυον** in Actis apostolorum pro tertiæ cōtignationis coenaculo. Et **ὑπόγειον** & **ἄξαστρον** apud Strabonem, pro turri decem contignationum. **Plana** autem area dicitur, quæ plano pede instituitur, & ad planam terram, ut lingua nostra dicam. Quæ sic dicitur ad differētiam hypogeorum, contignationum, concamerationum, palationum. **Hypogeorum** appellatio complectitur cellas uinarias, carnarias, olearias, penuarias, promptuarias. **Concamerationes** sunt, quæ arcuato opere constant. Vitruuius lib. VI. **Aedificia** quæ plano pede instituuntur, si fundamenta eorum facta fuerint, ita ut in prioribus libris de muro & theatris à nobis est expositum, ad uetustatem hæc erūt sine dubitatione firma: Sin autem hypogea concamerationesq; instituentur, **fundationes** eorum fieri debent crassiores, quàm quæ in superioribus

Frontati lapides.

Contignatio.

Tristegon.

Plana area.

Hypogea.

Concamerationes.

Palatio. ribus aedificijs structurae sunt futurae. Palatio id fundamenti genus est, quod in aquis, aut in uliginosis, aut congestiis locis fieri uidemus, à palis qui in terram depanguntur dictum uocabulum. Idem libro 11. de alno loquens, Itaque quia non nimis habet in corpore humoris, in palustribus locis infra fundamenta aedificiorum palationibus crebre fixa, recipiens in se, quod minus habet in corpore liquoris, permanet immortalis ad aeternitatem, & sustinet immania pondera structurae. quae uerba mendose uulgò leguntur, Palatio quae uulgò pilotium dicitur, fistucatio etiam appellatur, à fistuca machina uulgò nota, qua etiam pauitores utuntur utrinque ansata. hac enim pali magna uis in terram adiguntur. Est & alia fistuca magnae molis, qua trabalis materies in terram pangitur, aut in alueum fluminis, quae funibus tollitur, & pondere suo remissa aliditur, cuiusmodi Parisijs sepe uisitur. De hoc genere intelligendum illud Caesaris in 1111. de bel. Gal. Hæc cum machinationibus immissa in flumen defixerat, fistucisque adegerat. De secundo illud Vitruuianum in v 11. Si plano pede erit rudendum, queratur solum si sit perpetuo solidum, & ita exaquetur, & inducatur cum statumine rudus: Sin autem omnis aut ex parte congestiis locus fuerit, fistucationibus cum magna cura solidetur. Utitur **Fistuca.** & Plinius libro xxxv 1. Quidam festucam & festucare legunt per e. Leo Albertus qui de aedificatoria scripsit, non fistucam, sed figisticam legit apud Caesarem. **Coaxatio.** coaxatio autem, opus est axibus constans. Axes enim transversis tignis impositi contignationum sola fulciunt. ex eo autem opere intertignia constant, quod genus apud nos non est usitatum, sed alibi fortasse dicitur. Verum huiusmodi paries quem Papinianus concratitium appellat, Latine proprie

proprie intergerinus appellatur, qui à uicinis constructus ^{intergerinus.} ueluti intergerit, id est, communiter gerendo est. Vulgus medianum appellat, cum medianus Latine aliter accipiat, ut antea diximus. Plinius lib. xxxv. de aedificijs Graecorum lateritijs loquens, Romæ, inquit, non fiunt talia aedificia, quia sesquipedalis paries non plus, quam unam contignationem tolerat, cautumque est ne communis crassior fiat, nec intergerinorum ratio patitur. Festus, Intergerini parietes dicuntur, qui inter confines struuntur, & quasi intergerunt. Cratitius uerò dicitur ab asseribus, qui arrecti transversisque in modum cratis texuntur, quos Vitruuius arrectarios transversariosque appellat. ^{Arrectarij & transversarij.}

Ex l. Actione. §. Morte. eod. tit.

Itè dolus & culpa in eo quod ex antegesto pendet, tam ab herede quam heredi prestandū est. Si prestandū legas, dolū & culpā quoque necesse est ut legas constructione Graeca. Verg. lib. xi. Aeneid. Alia arma Latini Querēda, aut pacē Troiano ab rege petēdū est. Liuius, Itaque bellum cum haud dubijs hostibus gerēdū, perdomādūque feroces animos esse. Cicero ad Atticū lib. x 1111. Iterādum eadē ista mihi, *δέυτ' ὄρον ταῦτα ποιεῖται.* Quod Seruius adnotauit. Si dolus & culpa legatur prestanda sunt, legendū erit schemate tam Latinis quam Graecis usitato. Liuius, Magna res in principio statim belli Chalcis, & Euripus adēpta Regi forent. Idē, Formijs portā, murumque de caelo tacta nuntiabatur.

Ex l. prima, De contrah. empt.

Sabinus Homero teste utitur. Locus est ex septimo Iliados circa finem,

Νῆες δ' ἐκ λήμνοιο παρέεσσαρ οἶνον ἄγασαι,
 Ενθεν ἄρ' ἀνίσχοντο καρνηκόωντες Ἀχαιοί,
 Ἄλλοι μὲν χαλκῶ, ἄλλοι δ' αἰθονί σιδήρω,

Ἄλλοι ἤρῖνοῖς, ἄλλοι δὲ αὐτοῖσι βόεασι.

Ἄλλοι δὲ ἀνδραπόδεασι.

Affuit ex Lemno ratibus tunc copia uini,

Cesarie insignes redimunt hinc uina Pelasgi.

Pars dedit aes nitidum, ferrum pars altera, bubus

Tergora diripiens hic protulit, ille agit ipsos

Ad naues tauros, hic bello corpora capta.

Plinius libro x x x i i i. Vtinam posset e uita in totum abdicari Aurum sacra fames, ut celeberrimi autores dixerent, profcissum conuicijs ab optimis quibusque, & ad perniciem uitae repertum. Quantum feliciore aeo cum res ipsae permutabantur inter se, sicut Troianis temporibus factitatum Homero credi conuenit. Ita enim ut opinor commercia uictus gratia inuenta. Alios corijs bouum, alios ferro, captiuisq; rebus emptitasse tradit. Quamquam & ipse miratus aurum, aestimationes rerum ita fecit, ut centum bouum arma aurea permutasse Glaucum diceret, cum Diomedis armis nouem bouum. Ex qua consuetudine multa legum antiquarum pecore etiam constat Romae. Haecenus Plinius. Locus autem cantatissimae illius permutationis, cuius meminit Plinius, apud Homerum legitur libro v i. Iliados his uerbis,

Ἐνθ' αὖτε Γλαύκῳ κρονίδης φρένας ἐφέλετο Ζεὺς,

Ὅς πρὸς Τυδείδῃν Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε.

Χύσεια χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεβοίωρ.

Iuppiter eripuit mirè hic praecordia Glaucò,

Qui cum Tydide demens crepitantia mutat

Arma, suberatis auro uisenda corusco.

Est autem huiusmodi historia, Diomedes Graecus, & Glaucus Troianus cum in medio pugnae feruore inter se obuia facti essent, uterque magna sui fidutia fretus, in eoque iam essent

essent, ut manu conferturi uiderentur, inuicem (ut fit) sciscitantes alter alterius genus & patriam, amicitiam tandem hospitiumq; auitum agnouerunt. quo facto cum pugnare nolent, atque ideo diuersi abire coepissent, ibi Diomedes Glaucum ita alloqui coepit,

Τεύχεα δὲ ἀλλήλοισ ἐπαμείψομεν, ὄφρα καὶ ὀϊδέ.

Ἐν ᾧσιρ ὅτι ξείνοι πατρώιοι ἀνχόμεθ' εἶναι.

Heus tu (inquit) quin arma inuicem commutamus, ut omnibus his innotescat paternum auitumq; hospitium nobiscum intercedere. Quo dicto confestim ex equis desilientibus illis, & mutuis complexibus accepta, dataq; fide, in tantam amentiam Glaucus Ioue mentem eripiente prolapsus est, ut arma aurea ac centum bobus aestimata, aereis armis nouemq; bobus aestimatis continuo commutaret. Huius autem permutationis meminit Iustinianus in proemio Pandectarum his uerbis, Quia uestris temporibus talis legum inuenta est permutatio, qualem & apud Homerum patrem omnis uirtutis Glaucus & Diomedes inter se faciunt dissimilia permutantes.

Χύσεια χαλκείων ἑκατόμβοι' ἐννεβοίωρ.

Id est, aurea aereis, centenaria nouenarijs, sic enim Graece in Pandectis archetypis legitur. Quo in loco operae pretium est legere Accursij hominis diuinaculi fanaticum deliramentum, cuius inscitia locus ille pulcherrimus iam diu obsoleuit. Gellius libro 11. de Graecarum & Latinarum comœdiarum cõparatione loquens, Sed enim (inquit) postquam in manus Menander uenit, à principio statim dii boni quantum stupere atq; frigere, quatumq; mutare à Menandro Cæcilius uisus est? Diomedis hercle arma et Glauci non dispari magis pretio aestimata sunt. Ad hoc alludens Cicero ad Atticum libro v i. ita inquit, Habes ad omnia

non

Permutatio
Diomedis &
Glauci.

non ut postulasti χρύσεια χαλκείων, sed paria paribus respondimus. Pomponius enim Atticus ut cōiungere licet, scripserat his uerbis aut huiusmodi Ciceroni, Vide ut pro epistola ista quam ad te scripsi, nō magnopere commemoranda, aliam scribas mihi: sed tam bonam, tam uenustam, ut uidear ego aereas literas aureis permutasse. Propterea Cicero respondet ad omnia se ita respondisse, ut paria cum Attico fecisse se putaret, non meliora scripserat. Plutarchus in Theseo, Nummū praterca statuit, bouemq; in eo incidit, uel ob Marathonium taurum, uel ob Minois ducem, uel quod ad agriculturam ciues prouocare uellet. Ab eo (inquit) nummo dicitur hecatombœon, quod est centum bouum, & decabœon decem bouum nomen traxisse. Pollux etiam libro x. autor est bouem genus nummi fuisse Atheniensibus, à bouis forma sic dictum, quæ in eo sculpta erat, ex quo Homerum hecatombœon enneabœonq; dixisse. Quod igitur in Institutionibus Iustiniani eodem in titulo dicitur, Proculum alijs Homericis uersibus nixū, opinionis eius autorem fuisse, quæ uenditionem à permutatione distingueret, de ijs uersibus intelligi puto, cuius hic extremus, Chrysea chalceijs, hecatombœa enneabœis.

Bos. Bos enim, quod uerbum est Græcum, nummum aliquando significat, unde prouerbiū natum βὸς ἐπὶ γλώττης, id est, bos super linguā, quod de ijs dicebatur, autore Suda, qui loqui liberè non audebant multæ metu deterriti, quam luere eos oportebat, qui paulò licētius loquerentur. Apud Pollucem legitur βὸς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, id est, bos linguæ insidet, de ijs (inquit) dictum, qui pretio silentium uenale habuissent. Eodē pertinet illud quod in Demosthenem Athenis exclamatum est. Demosthenes enim pecunia à Milesijs corruptus, cum postridie à concione flagitaretur,

gitaretur, ut in eos orationem haberet, excusauit synanchen, cum in concionem obuoluta ceruice prodisset. Vnus autem ex turba suspicatus id quod erat, exclamauit non synanchen eum pati, sed argyranchen, quasi dicas argentinam: quibus uerbis significauit silentium Demosthenis pecunia à Milesijs redemptum. Synanche Latine angina dicitur: morbus est fauces præcludens ac strangulans, unde nomen utraque lingua accepit. Ab ignaris medicis non synancha, sed squinantia dicitur, simili errore atque epilensia pro epilepsia, & sciatica pro ischiade, uel ischiaco dolore, qui & ischiadicus dicitur, & scotonia pro scotomate, id est, uertigine, & huiusmodi alia permutata, quæ iam tamen apud nos nisi ab ignarissimis non ignorantur, propter linguæ Græcæ cognitionem, quam artis professores apud nos assecuti sunt. Verum quod in principio huius legis dicitur, Ea q; materia forma publica percussa, usum dominiumq; non tam ex substantia præbet, quam ex qualitate: hoc quo modo intelligi debeat ex Aristotele, apparebit libro quinto Ethicorum. De iure enim commerciaro loquens, quod ipse allacticon appellat, in hanc propemodum sententiam, inquit, Enimvero omnia quæ in commercium cadunt, comparabilia quodammodo esse oportet, quam ob causam nomisma in usum uenit, fit que quodammodo medium: omnia enim metitur, & exuperantiam & defectum: ut (uerbi gratia) quot tandem calcei equare, aut domum, aut cibaria possint. Proinde ut est structor ad futorem, totidem calcei sunt ad domum, aut ad cibaria. Alioquin nec commercium, nec communitio erit. Commercium porro non erit, nisi æqua quadantenus hæc sint. Vnum itaque esse oportet, quo hæc omnia metiri possimus.

Id autem

Synanche.
Medicine uocabula reposita.

Id autem est reapse quidem indigentia, quæ cōtinet omnia. Quippe si nulla re homines indigeāt, aut si non eodē modo, aut iam commercium non erit, aut certē non idem. Idcirco ueluti succidaneum quiddam pro indigētia subijt hominum instituto, numus, indeq; nomen habet à nomo, id

avimus. est, lege dictus: lege siquidem non natura numus est. Ideoq; in nobis situm est, an mutare numum, an abrogare uelimus. Διὸ πάντα συμβλητὰ δειπῶς εἶναι ὡς ἐστὶν ἀλλαγῆ, ἐφ' ᾧ το νόμισμα ἐλήλυθε, καὶ γίνε ται πῶς μέσορ. πάντα γὰρ μετρεῖ. Et paulo inferius, Δεῖ ἄρα ἐνί τινι πάντα μετρεῖσθαι. τὸτο δὲ ἐστὶ τῆ μὲν ἀληθεία ἢ χρεία ἢ πάντα σωεχει. εἰ γὰρ μὴ δὲρ δέοιντο ἢ μὴ ὁμοίως, ἢ ἐκ ἐστὶ ἀλλαγῆ, ἢ ἐκ ἢ αὐτῆ. οἶορ δὲ ὑπ' ἀλλαγῆ τ' χρεία, τὸ νόμισμα γέγονε κατὰ σωθῆκῆ. καὶ διὰ τὸτο τοῦνομα ἔχει νόμισμα, ὅτι ἐκ φύσει ἀλλὰ νόμῳ ἐστὶ. Hic locus poscere uidetur

Autoritas poëtica quantum ualeat.

omnino, ut uideamus quantum ualeat autoritas poëtica. Accursius igitur in eodem Institutionum loco: Nota argumentum (inquit) quod autoritates philosophorū & poëtarum sunt in causis allegandæ, quanquam interdum redarguantur ut hic. Hoc dictum Accursianum, quod ad poëtas attinet, falsum uidetur (nō enim redarguitur illic dictū Homeri, sed Iurisconsulti unius dictū alia Homeri autoritate reprehenditur. Sed hoc mox uidero) quod uerò ad philosophos pertinet, etiam inscitissimū. siquidē iuris sciētia, ut alibi diximus, pars est ciuilibus sciētia, quæ rursus ipsa pars est moralis sciētia. Porro moralis sciētia, tertia pars est philosophia, etiā cū philosophia angustissimis finibus circumscribitur. Latius enim patet philosophia, cum pedissequis suis comitata orbem illum doctrinarū complectitur, qui encyclopædia dicitur, ut alibi uidimus. Sed hoc Accursio inauditum, qui nullam partem philosophia præter hanc iuris attigit.

Philosophia.

Encyclopædia.

attigit. Nunc ad poëtas ueniendum. Quintilianus igitur libr. x i i. In primis uerò (inquit) abundare debet orator exemplorum copia, tum ueterum, tum etiam nouorum, adeò ut non ea modò, quæ conscripta sunt historijs, aut sermonibus, uelut per manus tradita, quæque quotidie aguntur, debeat nosse, uerum ne ea quidem quæ sunt à clarioribus poëtis ficta negligere. Nam ea quidem propria, aut testimoniorum, aut etiam iudicatorum obtinent locum. Sed hæc quoque aut uetustatis fide tuta sunt, aut ab hominibus magnis præceptorum loco ficta creduntur. Sciat ergo quàm plurima. Vnde etiam senibus autoritas maior est, quod plura nosse & uidisse creduntur, quod Homerus frequentissimè testatur. Item lib. v. de autoritate loquens, Nam illa septem præcepta sapientum, non ne quasdam uitæ leges existimamus? Si causam ueneficij dicat adultera, non Marci Catonis iudicio damnata uideatur, qui nullam adulteram non eandem esse ueneficam dixit? Iam sententijs quidem poëtarum non orationes modò sunt refertæ, sed libri etiam philosophorum, qui quanquam inferiora omnia præceptis suis ac literis credunt, repetere tamen autoritatem à plurimis uersibus nō fastidierunt. Neque est ignobile exemplum, Megareos ab Atheniensibus, cum de Salamine contenderent, uictos Homeri uersu, qui tamen ipse non in omni editione reperitur, significans Aiacem naues suas Atheniensibus iunxisse. Hactenus Quintilianus. Interpret uerò Demosthenis in ea oratione, quæ de falsa legatione inscribitur, id est, περὶ παραπροσβείας, Contendentibus (inquit) Atheniensibus cum Megareis de Salamine insula, Solon Atheniensis Homericis uersibus causam suam iudicibus approbasse dicitur, uersum commentitium Homericis uersibus intercalando. Cum enim

Homeri autoritas.

M enim

enim Homerus dixisset, *ἄϊας δὲ ἐκ σαλαμῖνος ἄγειρ δὴο κὶ δὲκα νῆας*, id est, ut *Lapus* ex *Plutarcho* uertit, *Bis senis Salamine Ajax cum nauibus ibat*, addidit *Solon* hūc uersum,

Στῆσε δὲ ἄγωρ ἰπ' Ἀθλωαίωρ ἴσαντο φάλαγγες.
Cecropidum quo castra loco posuere phalanges.

Hoc modo docuit *Salamina* omni memoria *Atheniensium* fuisse, sicq; disceptatoribus *Lacedæmonijs* *Salamina* *Megareis* abiudicata. Autore etiam *Plutarcho*, qui eius historie in *Solone* meminit. Et est quisquam qui post tanta testimonia, poëtarum autoritatē in iudicijs nihil ad rem pertinere contendat, uel *Accursio* iudice? Quid? num in dubium fortē uenit utra præualere debeat autoritas, *Quintiliani*? qui in foro & *Senatu Romano*, id est, in *Iuriscōsultorum seminario* *Consularis* etiam uersatus est: an *Accursij*? hominis ut minimē mali, ita qui nec poëtas unquam, nec oratores legerit, ne *Latinos* quidem ullos autores præter hos *Iuriscōsultos*, quorum elegantiam ac doctrinā per multis *luculentisq;* uestigijs ignorantia sue impressit, quæ sagacissimē persecuta iuris peritorum cohors *quingenaria*, ijsdem erroribus alijs atque alijs etatibus subscribens, *trecentis* circiter annis ad extremū indignitatis perduxisse uidetur. Faciunt sanē quidam iuris studiosorum improbitate sua, ut dum omnia uite instituta præ sua sorte despiciunt, aliorum silentium rumpant, & stylum etiam ultra modum laceffant. Itaque inuitus facio, ut identidem in istos humanitatis obtrectatores infesto stylo me conuertam. Non enim alioquin id magnopere mea refert, qui nec poëticā nec oratoriam profiteri, nec ullam omnino humanitatis partem, aut uelim, aut possim. Verū utriusque studio delectari me non inficior, quo nomine sepe malē me ab nonnullis audisse commemorari. Agedum uideamus de *Homero*, quid pro-

In humanitatis
oblocutores.

ceres

ceres scriptorum censuerint, ut stomachum tantisper hisce hominibus moueamus. Iuuat etiam paucis in illos destomachari, qui patientia literatorum iritati, in literarum delicias petulantissimē debacchati sunt: sic se quammaximum dolorem nobis inurere existimantes. Iamprimum igitur *Cicero* in v. *Tuscul.* Traditum est (inquit) *Homerum* cæcum fuisse, at eius picturam non poësim uideamus. quæ regio, quæ ora, qui locus *Græciæ*, quæ species formæ, quæ pugna, quæ acies, quod remigium, qui motus animorum, qui ferarum non ita expictus est, ut quæ ipse non uiderit, nos ut uideremus, effecerit? *Plurchus* in eo libro, quem de *Homero* composuit, qui liber nondum *Latinus* ex professo factus est, licet *Politianus* uir ille quidem excellentis doctrinæ, sed animi non satis ingenui, ex eo libro rerum summas ad uerbum transcribens, quasiq; flores præcerpens, non erubuit id opus pro suo edere, in quo nullam præterquam transcribendi ac uertendi operam nauauerat. In eo igitur libro *Plutarchus* in hunc propè modum inquit, *Duas* autem *Homerus* poëseis reliquit, *Iliadem* & *Odyssæam*, ab *Aristarcho* grammatico in numerum librorum diuisas, utranque secundum alphabeti *Græci* numerum & ordinem. In *Iliade* bellum *Iliacum* scripsit, & res ad *Ilium* gestas à *Græcis*, *Barbarisq;* propter *Helena* raptum: in primis tamen consecutus edita in eo bello ab *Achille* strenuitatis ac fortitudinis exempla. *Odyssæa* *Vlyssis* reditum in patriam complexus est, uarijs mæandris errorum implicitum, uimq; etiam mentis atque consilij præstantissimi solertiam, quibus *Vlysses* errorum difficultates superauit, inimicosq; homines sibi, suisq; struentes insidias, ex sententia animi sui ad extremum ultus est. Proinde (inquit)

De Homero
doctiorum sen-
tentia.

Plutarchi o-
pus.

Homeri poë-
ses.

M 2 Homer

Homeri præ-
stantia.

Homerus uniuerso opere ambas hominis partes complexus est. Quippe qui in Iliade uim fortitudinemq; corporis persecutus, animi præstantissimi specimen in Odyssæa exhibuit. Et eodẽ libro circa finẽ, Cæterũ (inquit) perquàm scitũ est illud, quod à quodã dictũ est olim, Poeticã picturã esse loquentẽ: picturã uerò poeticã silentẽ. Ecquis est igitur, qui aut prius, aut amplius Homero, uel sententiarũ sensuumq; cõceptu, uel uerborũ in carmine delectu, deos, homines, loca, actiones uarias, ac multiplices excoluerit? Hic est enim unus qui uerborũ materie omnifaria animalia effinxerit: præsertim strenuissima quæq; leones, pardos, apros. Quorum impetus animæ affectusq; ueluti deformã, humanisq; rebusq; accõmodè cõponẽs, utrasq; proprietates expressit. Καὶ γὰρ εἶπὲ τις τῶν σοφῶν ὅτι ἐστὶν ἢ ποιητικὴ, ζωγραφία λαλῆσα, ἢ ἡ ζωγραφία, ποιητικὴ σιωπῶσα. Τίς οὖν πρῶτος ἢ τίς μᾶλλον Ομήρου, τῆ φαντασία τῶν νοημάτων, ἢ τῆ εὐφωνία τῶν ἑπῶν, ἐκόσμησε θεὸς, ἀνθρώπων, τόπων, πράξεως ποικίλας, ἀνέπλασε δὲ τῆ ὕλη τῶν λόγων καὶ ζωῶν παντοῖα, ἢ μάλιστα τὰ ἀλκιμότατα, λέοντας, σῦας, πᾶρ- δάλεις, ὧν τὰς ἐφορμὰς καὶ διαθέσεις ὑπογράφας, καὶ ἀνθρώποις πράγμασι παραβάλων, ἐδειξεν ἑκατέρας τὰς οἰκειότητας. De Homero loquẽs Columella in præfatione ita inquit. Nam neque territus Cicero cesserat tonantibus Demostheni Platoniq; , nec parens eloquentiæ Deus ille Meonius uastissimis fluminibus facundiæ suæ posteritatis studia restinxerat. Deũ Meoniũ à patria Homerũ appellans. De hoc Cicero pro archia ita inquit, Quàm multos scriptores rerũ suarũ Alexander secum habuisse dicitur: at is tamen cùm in Sigeo ad Achillis tumultum astitisset, O fortunate (inquit) adolescens, qui uirtutis præconem Homerum inueneris. Et uerè. Nam nisi illi ars illa extitisset, idem

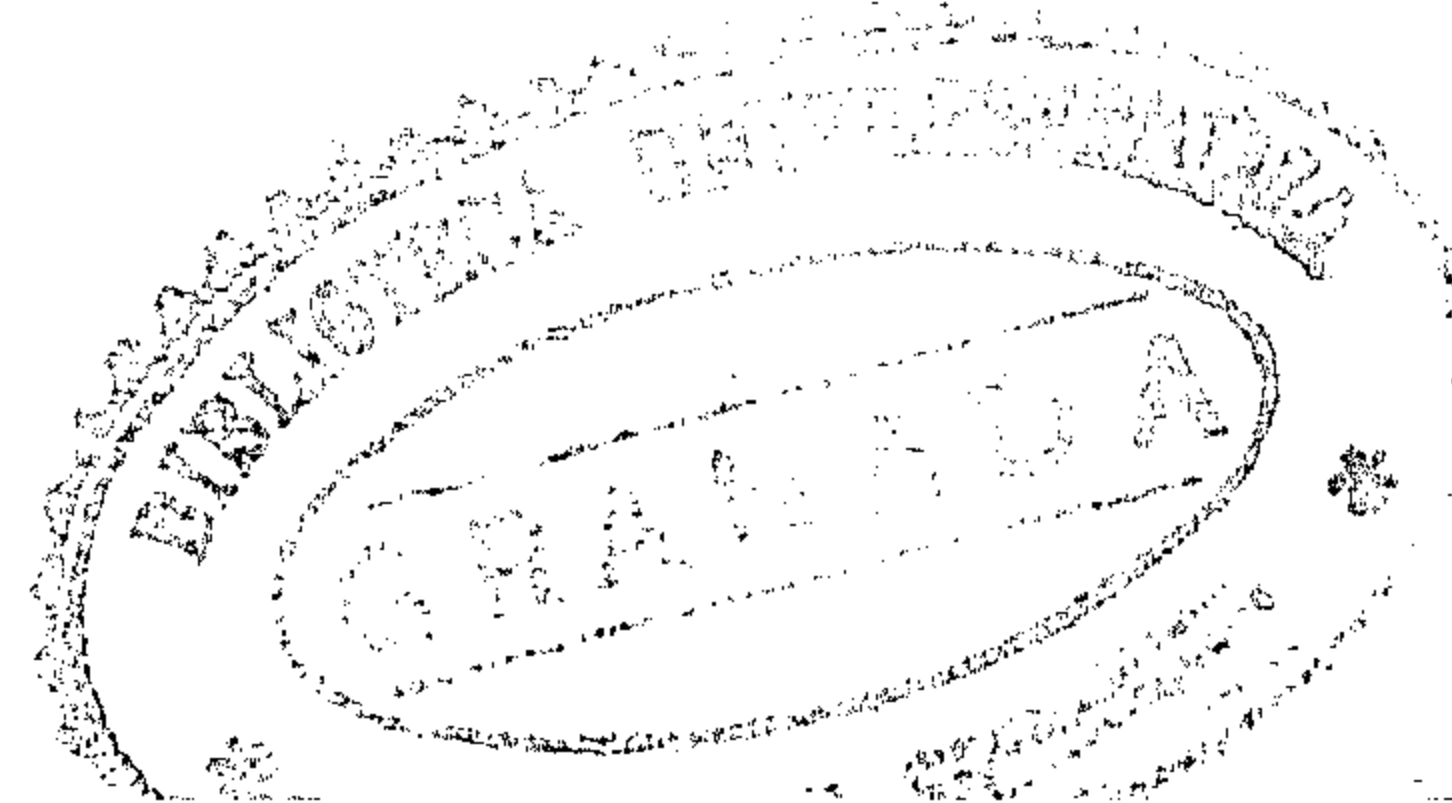
idem tumultus qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruisset. Quintilianus in decimo, de legendis autoribus Græcis ac Latinis loquens, Igitur ut Aratus ab Ioue incipiendum putat, ita nos rite cœpturi ab Homero uidemur. Hic enim quẽadmodum ex oceano dicit ipse amnium uim, fontiumq; cursus initium capere, omnibus eloquentiæ partibus exemplum et ortũ dedit. Hunc nemo in magnis rebus sublimitate, in paruis proprietate superauit. Et paulò post, Quid? In uerbis, sententijs, figuris, dispositione totius operis, non ne humani ingenij modum excessit? ut magni sit uiri uirtutes eius non emulatione, quod fieri non potest, sed intellectu sequi. Verũ hic omnes sine dubio, et in omni genere eloquentiæ procul à se reliquit. Hactenus ille. Itaque fremant licet literarum bonarum inimici: imò uerò si placet et stomacho et cachinnis disrumpantur: nunquam tamen efficiet, ut non hunc Plinius libro 11. naturalis historiæ, literarum principem iure appellasse uideatur. Et libro VII. ingeniorum felicissimum: Magni etiam Alexandri elogio omnis æui memoriæ consecratum. Et libro XVII. ingeniorum fontẽ. Ut non hunc deniq; Iustinianus legum sanctionumq; genius, omnis uirtutis parentem, in præfatione Pandectarum merito esse dixerit, eiusq; poëtæ testimonio Iurisconsulti identidem in responsis suis utantur, ut autoris grauissimi. Hactenus de Homero. De poëtica uerò hoc dici in uniuersum potest, quod Quintilianus in libro X. scribens ex sententia Theophrasti philosophi nobilissimi, A poëtis, inquit, et in rebus spiritus, et in uerbis sublimitas, et in affectibus motus omnis, et in personis decor petitur. Ecce autem de integro nugæ, inquiunt isti, quid (malum) nobis cum Homero, aut Meonio, aut Mantuano? Quid

Poëtica lau-
des.

M

3

cum

cum dicendi lepore, cum studiorum amoenitate, cum politioribus literis, cum omni denique carminum, numerorumque ratione? Viderint ista male feriati homines, qui gratuita ac ieiuna, ingrataque studia consecretantur: nobis nullum festiuius acroama esse potest, quam cum ad strepitum altercationum forisum aduocati apparitorum uoce uocantur, aut cum ad pomeridianas illas capturas litigatores, consultoresque constituunt, et foenerandum studiis tempus, argentumque censemus, non condonandum deperdendumque, quod mente quidam capti solent facere, a musis insatiati, qui nunquam rem faciunt. Nam quid dissimulo, aut quae me ad maiora referuo? cum eousque indignitas creuerit, ut me aliquando propinquorum nonnulli, istorum successu permoti, seuerè simul et amice admonuerint, ut ab his nugis literarum ad frugem bonam palatini questus tandem me reciperem, neque hic ingeniolum quaecumque est, nihil agendo atque etiam operam ludendo (ut dicitur) a serijs studiis, ac nostris hominibus dignis diutius distinerem. Respicerem hunc et illum (sordidissimum quemque mihi, et ad rem attetissimum obijcientes quasi frugalitatis exemplar) non tu te respicis (aiebant) non tu te cohibes ab insano isto frugiperdae philologiae studio? Quod si tam Accursij admirator, quam Ciceronis fuisses, haud dubie ista assiduitate studij pauculis annis ad frugem bonam euasisses. Cultor enim iuuenum purgatas inserit aures Fruge palatina. Solentque nunc certatim petere hinc iuuenesque senesque. Finem animo certum, miserisque uatica canis. hoc illud est, scilicet, homines imperiti, expertesque disciplinarum elegantiae, nihil equum esse censent, nisi quod ipsis placitum est: omnesque insanire putant, qui non secum sentiant. Ecce autem iterum: maius enim certamen restat cum illis, qui

cum

eum multorum iudicio in Accursiana doctrina non mediocres esse credantur, suo uero tam magni sint, ut caput ad fornicem Fabij submittere etiam possint (ut Crassus *Sconm.* olim orator de Memmio quodam dixit) nullum Iurisperitum esse posse putant, uel uolunt potius, non eundem Latinitatis contemptorem. Atque ideo in obrectationem meliorum literarum precipites acti, nullo delectu autores omnes Latinos, praeter Iurisconsultos antiquos (quos elegantiae studiosos scribendo fuisse non percipiunt) interdiceri suis solent. Quanquam reuera non aqua et ignis (ut est in prouerbio) pluribus locis uti possimus, quam oratorum, historicorum, poetarum autoritate: ex quorum lectione Latinitatis et eloquentiae cognitio existit, id quod attestari possunt honestiores, facundioresque Iurisperiti, et iudices, et causidici, quales iam non pauci sunt, quibus tamen isti qui numero praevalent, eadem de causa tanquam transfugis, aut deliris infensi sunt, qui ab illa uera germanaque (ut ita dicam) Accursianitate descuerint. Ex huiusmodi Areopagitarum numero (proh pudor) extiterunt aliquot non pridem Stoicorum simiae, qui in amplissima curia pro tribunali censuerint poetas omnes cremandos, poeticaque adeo trans Alpes relegandam, unde inauspicatis auibus eam uenisse superciliose fremebant: dira etiam ipsi imprecantes, qui ad nos poetas et oratores, literasque huiusmodi quasi certam reipublicae perniciem attulerunt: tragœdias enim mirificas in uenerando illo confessu, non sine assensu excitauerant, arrepta occasione ob uecordiam cuiusdam facinorosi perditissimi, qui nescio quid de Ioue, atque alijs poeticis numinibus in dira dementia, furoreque somniauerat, homo uix prima literarum elementa edoctus.

Quorum sententia (ut fama est) risu paucorum, sed prudentiorum excepta, ac confestim suppressa, memoriae tamen eximi non potuit. Manavit enim ad populum, tametsi auctores ut arbitror ignorantur, quorum utique temeritate nota turpitudinis amplissima curiae aliquandiu haesit. Hi tam mihi bene meriti de republica nostra uidentur grauiissimi censors, quam de imperio Romano, atque etiam de genere humano Caius olim Princeps cognomento Caligula, furia saxq; orbis terrarum, qui Homeri carmina, ac Liuij Maronisq; scripta, Platonisq; auctoris Graeci uesania stimulante abolere concupiuit: nec tamen inceptare ausus est: qui etiam Iurisconsultorum superbiam non ferens, deierauit se haud dubie effecturum, nequid praeter aequum bonumq; respondere illi possent. Hi autem quamquam in nulla aut iuris, aut autoritatis arce, praesidium oppugnandis Latinis scriptoribus constituere possunt: meliora tamen iura superioraq; interdum simulatione circumueniunt. Diximus superius iudicio multorum in Accursiana ipsos, scientia dicam, an inscitia? (quae tamen saepe homines in caelum effert) non mediocres esse. Exemplum certe priscae iuris prudentiae, Iurisconsultorum decus, columen denique Reipub. dices te intueri, si incedentes uideris, non etiam si homines excusseris. Ita fit ut in istis, quae populari trutina exaninantur, omnes ferme tribus ferant (ut dicitur) id est, ut omnium ciuium iudicio de literis, aut antiquandis, aut probandis hi sentire rectissime, suoq; iure uideantur. Augustus Caesar primus Romanorum Princeps, ac de iure ciuili optime meritus, ut etiam ex multis elogijs Iurisconsultorum apparet, Homeri Mantuani poesim ciuilis iuris autoritate antiquiorem habuit, id quod testantur notissima eius carmina:

Sed

Sed legum seruanda fides, suprema uoluntas
 Quod mandat fieriq; iubet, parere necesse est.
 Frangatur potius legum ueneranda potestas,
 Quam tot congestos noctesq; diesq; labores,
 Hauferit una dies.

Eant igitur ignorantiae patroni, frontem perfricent, et se plus uidisse, quam Augustum dicant, Principem utraq; lingua non mediocriter doctum, sapientia singulari praeditum: sub cuius imperio lux etiam aeterna humano generi affulsit. Vereor medijsfidius ne plura dicam in homines infantissimos, aut uehementius forte contendam, quam modestis hominibus audire uel uacet, uel libeat. Proinde suscepti patrocinijs fidem exoluisse mihi uideor, quod iure meo quodammodo suscepisse me puto. Melius uero hanc causam egerint, qui poeticae et oratoriam, et huiusmodi facultates profitentur, imo uero congruentius literis periclitantibus Iurisperitorum quidam patrocinauerunt, qui probae doctrinae non expertes sunt, et reuerentes. Rem ego abunde (ut arbitror) exposui, illi argumenta explicabunt, et iudices in consilium commodius missuri sunt. Qua uero de re agitur operae pretium est interim meminisse id est autem huiusmodi, Num iuri aequitatiq; consentaneum sit, num bonis moribus conueniat, num ex usu, aut e dignitate reipublicae, num in rem famamq; huius regni esse uideatur, homines (ut parcissime dicam) Priscianomastigas, id est, tertio quoque uerbo (ut est in prouerbio uulgi Priscianum per Latini sermonis inscitiam cadentes, censuram omnis generis literarum agitare, poetarumq; Aristarchos oratorumq; fieri, atque inusitata non modo inclementia, sed etiam demetia a caluo ad caluum, Graecos Latinos, bonos malos, recentes antiquos, omnisq; memoriae,

M 5

omnis

De literis Graecis.

omnis generis, omnis meriti eadem nota ex numeris, aut albo legendorum expungere. Neque uerò me praeterit quid isti de Graecarum literarum studiosis loquitari soliti sint, ignorantes id quod Liuius lib. 1 x. ab urbe cond. tradidit, morem suo tempore fuisse, ut Romani pueri literis Graecis erudirètur. Quod etiam Quintilianus ab infantia fieri debere contendit. Ignorantes Romanos philosophiam, atque omnes ingenuas artes à Graecis habuisse, in quibus & decem legum tabulas, ut fassus est Cicero in 11. de Finibus, ipse quidem minimè inter Graecos popularis, utpote qui Graecis omnia derogare soleat: quicquid uideri uoluerit (id quod erat) facultatem dicendi, atque omnes orationis lepores à Graecis hausisse, quasi quæ clauam Herculi, sic Graecorum nationi decus eloquentiae detraxisse. Non animaduertentes illa uerba eiusdem ad filiū in praefatione librorum de Officijs, Tamè ut ipse ad meam utilitatem semper cum Graecis Latina coniunxi, neque id in philosophia solū, sed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi censeo faciendū, ut par sis in utriusque orationis facultate. Audiant igitur M. Catonem Censorium, Senatorē omnibus numeris ciuilibus facultatis consummatissimum, ita apud Ciceronem dicentem in Catone Maiore, Literas Graecas senex didici, quas sic auidè arripui, quasi diurnam sitim explere cupiens, ut ea mihi nota essent, quibus me nunc exemplis uti uideatis. Discant nunc denique linguam Latinam, linguae Graecae imitatricem esse, quasi quædam Graecorum linguae simiam, ac sine Graecae linguae cognitione Latinam mancam atque debilem esse: quod nemo doctiorum diffitebitur. Nisi uerò credimus ducenta Pandectarum loca sine eius cognitione satis intelligi posse, aut nisi inficias ibimus totum pene titulum, De excusationibus, à iuris autoribus Graecè scriptum fuisse,

fuisse, sicquæ à Tribuniano relictum: quod ipsum facile est cernere ex genere styli, qui sordidus & obscurus uidetur cum stylo Iurisconsultorum compositus: nec ex Graeco traductus, sed extortus utriusque linguae ignorantia, quomodo & in multis alijs locis Pandectarum. Sed quid cum ijs hominibus agas, qui ne audierunt quidem quid gallus gallinaceus in lege Pompeia, à gallo semiuiro differat? aut quid ius Praetorium à iure Apitiano? Nonne concedas interdum ut excusatione summae ignorantiae, summae improbitatis odium deprecentur? Proinde libèter eos postremum nunc (ut dixi) allocuturus admonuerim, si paucorum annorum studio literatissimos esse se uulgò persuaferunt, in uno tantum genere literarum occupati, gaudeant in sinu (ut dicitur) & gloriose ac superbe, atque etiam contumeliose loqui desinat. Iamiam enim futurum est (ut auguror) ut quod adhuc pauci perspexerunt, omnibus luculento quorundam rubore innotescat. Fientque fortasse nonnulli asini inter simias, qui nunc ferocia subnixi inciuiliter incedunt. Res ipsa iam clamitat, omnia fora palatiaque personant, diu fallere imponereque populo non possunt. Omnibus palam fiet altissimam illam, & uastam multorum scientiam multo minus operis, quam ostentationis habere. Ut hic exemplo (si quid iudicij habeo) quam appositissimo. Titus Quintius Imperator populi Romani Graecia à seruitute liberata, ac suis legibus restituta celeberrimus, cum ei Aegei in Achaia datum esset concilium, eoque Antiochi legati, & Aetolorum accedentes huiusmodi orationem habuissent ad Achaeos fide Romanorum adducendos, equitum innumerabilem uim traieci Hellesponto in Europam, partim loricanos, partim sagittis ex equo utentes, quibus copijs equestribus, uel totius Europae exerc

De commentarijs recentioribus Iurisprutorum.

exercitus obteri, & obrui possent, si in unum essent coacti: ad hæc multiplices copias peditum addentes, nominibus quoq; gentium uix fando auditis Achæos terreret, Dacas, Medos, Elymeosq; & Cadusios, Tyrios, Sidonios, Aradios appellantes. Ad ea Quintius Aetolorum omnem ferociam dicere in uerbis, non in factis esse, & in concilijs magis concionibusq; quam in acie apparere. Regem Antiochum peditum equitumq; nubes iactare, & maria consternere suis classibus. Est autem (inquit) res similitima cœnæ Chalcidensis hospitis mei, hominis & boni & sciti cœuiuatoris. Apud quem solstitiali tempore coniter accepti, cum miraremur, unde illi eo tempore anni tam uaria, & tam multa uenatio: homo non quam isti sunt gloriosus, renites, condimentis ait uarietatem illam, & speciem ferinam carnis ex mansuetis sue factam. Hoc idem dici apte in copias regis, quæ paulo ante iactatae sunt, posse, & in uaria genera armorum, & multa genera gentium inauditarum. Dacas enim & Medos, & Cadusios, & Elymeos uiros omnes esse, haud paulo magis melius propter seruilia ingenia, quam militum genus. Autores historiae Liuius in v. de bello Macedo. & Plutarchus in Problematibus, Εἰπῆν ἡ τὸν ξένον ὅτι ταῦτα πάντα χοίρειά ἐστιν, ἠδύσμοσι ἢ σκυλασίοις διαφέροντα, μὴ τοίνυν θαυμάζετε τὴν βασιλικὴν δυνάμιν λογχοφόρους, καταφράκτους πεζεταίρους ἀπιπτοτοξότας, πάντες γὰρ σύριοι εἰσι ὁπλοίοις ἀλλήλων διαφέροντες. Ad ea hospitem dixisse, Omnia hæc quæ uides, suilla carne constant, condimentis & apparatu differunt. Proinde (inquit) regiam istam potentiam, ne magnopere stupendam putetis, lanceatos, cataphractos, pedites, ex equo sagittis figentes. Omnes enim Syrii sunt, armis inter se ad speciem ingentis exercitus distincti. Hanc Quintij similitudinem omnibus numeris in istos quadrare

prom

promptius est intelligere, quam ut à nobis sigillatim explicare necesse sit. Omnia enim coherentia in oculos (ut ita dicam) aestimantis incurrunt. Nam quo modo Antiochij Legati peditum equitumq; nubes monstris quibusdam uerborum, atq; alia quæ supra dicta sunt iactare uidebantur, eadem isti uaniloquentia doctores priscos, modernos (uerbis enim eorum utar) & medicæ cuiusdam ætatis intonant. Adde & legistas, canonistas, cismontanos, ultramontanos, & huiusmodi sesquipedalia uerba, quibus imago uocis plenioris in locis cameratis consiliorum resultat. Iam Baldi, Bartholi, aliorumq; doctrinas quasdam distinguunt, ueluti philosophiæ sectas multipliciter partientes, simul ad miraculum excitandum nomina quædam autorum citant, ne nomenculatoribus quidem nota. Palmarium est enim inter eos ignobilissimi cuiusque & omnibus inauditi auctoritatem asserere. Translatitium uerò & obsoletum ueteres commemorare, id est, omnium optimos, sed qui iam ad manum sunt omnibus, & ueluti obsorduerunt. Tam sunt sua cuiq; uerba quædam mirifica, omnium tamen barbarica: Hoc enim unum maxime inter omnes conuenit. Adde quod interim doctores suos honorificentissimis appellationibus inter diuos propemodum referunt, eorumq; adnotata quædam apophthegmata pro oraculis ediscunt. Huiusmodi illi sonitu uerborum inani non modo pullatam turbam, sed etiam primarios homines literarum ignaros in stuporem adducunt: quasi arcana sapientiæ ex altissima mente proferant. Niuis enim hybernis crebriora, copiosioraq; iura allegasse dicuntur, omniaq; maiorum placita inaudita facundia recensuisse. Quod cum ipsi obaudientes audiunt, digito se cœlum attingere propediem posse confidunt, etiam si in omni genere literarum

rum

rum, præter hoc unum ab imis unguibus ad uerticem summum toti ex inscitia concreti sint. Verum hoc illud est eis Amalthææ cornu, ubi inest quicquid uolunt: hæc illa est eisdem encyclopædia. Vnus eis Accursius omnium instar est, omnisq; generis autorum. Ex eius recondita doctrina uell ac gallinaceum (ut dicitur) haurire didicerunt, sub Accursij nomine intelligi alios glossularios uelimiris pontificij, quando eadem autoritate præditos esse uideamus. Ceu uerò nesciamus unius, aut Alexandri Felini lectione, aut alterius recentiorum mirificam istam doctrine speciem facile præberi posse, qui ex antiquorum ipsi commentarijs ad unum excussis, rerum summas haurientes, huius scientiæ breuiaria summo studio & labore composuerunt: aut perinde quasi doctorum illa turba (haud dubie peringeniosa) alia aliaq; semper, aut in aliam potius, atq; aliam uersa speciem, antiquis addiderit, ac non exquisitis lenocinijs uetusta iterum iterumq; interpolans, non sine stellionatus crimine insignem imposturam fecerit. Siquidem posteriores præceptam sibi à prioribus ingenij gloriam indignantes, quæ ab illis inuenta, ac literis mandata compererant, ea uarijs mangonijs interpolata, magna ex parte posteris pro suis tradiderunt interuersa maiorum suorum laude. At uerò recentiores cum nec noua comminisci possent, nec uetera toties interposita ultra aliquid moliendi argumentum ullum præberent (quod unum reliquum erat scribendi argumentum) & antiquos & recentes & inter medios forulis omnibus excussis, nullo negotio legendos huic ætati dederunt, frementibus istis qui cornicum (ut aiunt) oculos à cornicibus confixos indignantur. Sexcenta enim uolumina, quæ ad speciem operosissimi studij aperta in bibliothecis habere solent, situ

pler

plerumque obsita, ad paucissima uolumina esse redacta scriptoribus illis male feratis succensent: scientiamq; antehac omni machinamento ad obscuritatem adductam, in medium positam nunc omnibus esse. Equidem ipse quid de ijs doctorum commentarijs sentiam, bona fide fatebor ad extremum. Memini enim legisse me apud Pliniū uerba quedam ad hunc locum admodum pertinentia. Is igitur de commentitijs & magicis quibusdam herbis loquens, quæ uirtutes mirificas, & supra fidem uiolentas habere monumentis Democriti & aliorum traduntur, libro uicesimo sexto naturalis historiæ ita inquit, Mirum est profecto hucusque prouectam credulitatem antiquorum, saluberrimis ortam inijs, si in ulla re modum humana ingenia nouissent. Sed hæc est in omni re animorum conditio, ut à necessarijs orsa primum cuncta uenerint ad nimium. Hactenus ille. Quemadmodum igitur herbarum inuentione saluberrimæ rei, derogata tandem est fides suadente Asclepiade (ut idem Plinius inquit) qui nouam medicine rationem instituisse, & ad compendium artem redegit dicitur: ita legum interpretatio iuris prudentibus olim concessa sub Augusto, & eius successoribus, ab Iustiniano postea seuerissime interdicta est, ut labori studentium consuleretur. Et ut herbariæ medicine inuenta nimia magorum uanitate abrogata sunt, qui uires herbarum supra fidem tradebant: sic iuris interpretandi spes omnibus abscissa est sub Iustiniano Principe propter Iurisconsultorum insanam scribendi libidinem, qui stylo temperare iam non posse cernebantur. Quod rursus idem facere pergunt nostri seculi Iurisperiti, multo tamen antiquis illis deteriores. Hocq; perpetuum est (ut uidetur) utpote cum Cicero non dubitauerit

Seruio

Servio Sulpitio palam in iudicio presenti que obijcere, cum multa præclara legibus essent constituta, ea Iurisperitorum ingenijs pleraque corrupta, ac depravata esse. Atque etiam ea quæ olim à Iurisperitis, tanquam arcana petebantur, postquam opera Flauij Scribæ peruulgata, atque in manibus iactata, & excussa sunt, inanissima prudentiæ reperta esse, fraudis autem & stultitiæ plenissimæ, & sic quoque nunc in manu sunt illis istius scientiæ peritissimis, qui Gallicè reipublicæ iuridicalc imperium moderantur. Melius igitur ipsi uiderint, an hoc statu rerum res iuridicales rectè, atque ordine administrari possit. Vnum hoc si addidero, finem dicendi faciam, quanquam huius orationis difficilius est mihi quidem certè exitum quàm principium inuenire, dicentiq; non tam copia querenda erat, quàm modus magnopere adhibendus, quem nescio cur tenere non potuerim. Hoc igitur affirmauerim, Franciam sub regio imperio liberam esse posse, si per istorum intemperias licuerit in posterum, qui prouinciam suis legibus post hominum memoriam uiuere solitam, id est, institutis patrijs, & regum constitutionibus, haud ita multis annis, legibus non Romanorum (ferendum enim esset) sed Gothicorum hominum foedissimè manciparunt. Contrà uerò humanitatis doctrina, plus operis, minus ostentationis habet. Quæ quo labore comparetur, quid ad uitam transigendam conferat, uel unico dicto Isocratis autoritas grauissimi apparebit. Ad Demonicum enim de præceptis sapientiæ scribens post multa exhortamenta ita inquit (Græcè enim eius uerbis prius dicā ex meo instituto, ne quid comminisci uidear, præterquam quòd nonnihil eadem opera literarum Græcarum cupidos hoc labore subleuabo, Græca in Latinum sermonem uertēdi) χρὴ ἢ μὴ μόνον τοῖς ὑφ' ἡμῶν ἐρημένοις

ἐρημένοις ἐρημένοις, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιητῶν τὰ βέλτερά μανδάνειρ, καὶ τῶν ἄλλων σοφιστῶν εἴτι χρησιμορ ἐρηκασιρ ἀναγινώσκειρ. ὡσπερ γὰρ τῆρ μέλιτταρ ὀρώμεν ἐφ' ἀπαῖτα μὲν τὰ βλασημάτα καθιζάνουσαρ, ἀφ' ἐκάστου δὲ τὰ χρησιμα λαμβάνουσαρ, οὕτω χρὴ καὶ τῶν παιδείας ὀρεγομένων, μηδενὸς μὲν ἀπέρας ἔχειρ, πάντα χόθου δὲ τὰ χρησιμα συλλέγειρ. μόλις γὰρ ἐκ ταύτης τ' ἐπιμελείας τὰς τ' φύσεως ἀμαρτίας ἐπιπραΐσσειρ, Te autem oportet non his solùm quæ diximus acquiescere, sed & optimum quodq; dictum Poëtarum ediscere, ac si quid aliq; quacunq; dicendi facultate præpollentes scitè dixisse uidentur, id perlegere. Quomodo enim apes uidemus uarijs stirpium germinibus insidetes, ab unoquoq; desumere, quod sibi maximè sit usui: sic eos qui doctrinæ desiderio capti sunt, ut nihil intactum relinquere, sic undiq; colligere, quod sit operæpretium conuenit: uel hac autem diligentia uix nature uitia peruincere poterunt. Nam & Quintilianus libro 1. de encyclopædia loquens, & mathematicis artibus, quibus Oratorem carere commodè non posse contendit, ita inquit: Similiter Oratorem qui debet esse sapiens, non Geometres faciet aut Musicus quæq; his alia subiungam: sed hæc quoq; artes ut sit consummatius iuuant. nisi fortè antidotum quidem, aut alia quæ oculis & uulneribus medentur, ex multis atq; interim cōtrarijs quoque inter se effectibus componi uidemus, quorum ex diuersis fit illa mixtura una, quæ nulli earum similis est ex quibus constat, sed proprias uires ex omnibus sumit. & multa animalia mellis illum inimitabilem humanæ rationi saporem uario succorum, ac florum genere perficiunt. nos mirabimur si oratio qua nihil præstantius homini dedit prouidētia, pluribus artibus eget? quæ cum se non ostendunt in dicendo nec proferunt, uim tamen occultam suggerunt, & tacitè quoq; sentiunt

sentiuntur. Eodem illud pertinet eiusdem Isocratis, τὰ μὲν
 γ' σώματα τοῖς συμμέθοις πόνοις, ἢ δὲ ψυχὴ τοῖς αὐ-
 δαίοις λόγοις αὐξάνει πέφυκε, Vt enim corpora laboribus
 modicis et ad naturam accommodatis, sic animum honorum
 scriptorum lectione augetur natura comparatum est. Eo-
 dem quoque pertinet illud Basilij Magni in oratione, qui Pa-
 ræneticus inscribitur, quam ad exhortationem iuuenum scri-
 psit, docens eos quomodo rationem studiorum suorum in-
 stituere debeant. Is igitur de uita beata loquens, quam unam
 omnibus neglectis exoptandam esse ait, in hanc propemo-
 dum sententiam inquit: Est igitur operæ pretium existima-
 re certamen quoddam propositum nobis esse, ut si quod un-
 quam maximum, cuius incundi gratia nihil intentatum no-
 bis relinquendum sit, quin omni ope, atque scrinijs omnibus
 excussis contendamus, ut undique ad id instrudi, præmedita-
 tique simus. Et poetis enim et historicis, et oratoribus, et o-
 mni denique homini adhaerendum, unde aliqua modo spes sit
 ad institutionem animæ futurum quid in rem fore. Quomo-
 do autem tinctores nouimus pigmentis quibusdam tingendas
 res primum inficientes, ut colores melius combibere possint,
 floridos mox colores purpureum, aut alium quemuis indu-
 cere solitos: eodē nos quoque modo si iniustam recti, honestique
 opinionem in animis nostris insidere uolumus, cum his exter-
 nis, secularibusque disciplinis instituti, quasi que initiati fueri-
 mus, tum demum sacris illis scriptis, arcanisque disciplinis au-
 diendis admitteremur, ac ueluti solem in aqua cernere præ-
 sueti, deinde lumen ipsum, obuersis etiam oculis intuebi-
 mur, Ὡσπερ οὖν οἱ δασοποιοὶ παρασκευάζουσιν πρό-
 τερον θεραπείαις τισὶν ὀτιωσάμεν ἢ τὸ δεξιόμυρον τὴν βα-
 φύρ. ὅστω τὸ ἀνδρῶν ἐπάγασιν, ἅρ τε ἀλγυγές, ἅρ τε τι ἕτε-
 ρον ἢ, τῶν αὐτῶν δὲ ἢ ἡμεῖς ἴστωρ εἰ μέλλοι ἀνεκπλιώτος
 ἡμῖν

ἡμῖν ἢ τὸ καλὸν παραμένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὲ τῆτοις προ-
 τελεσθέντες, τὴν κῆρυκα τῶν ἱερῶν ἢ ἀπορρήτων ἐπακ-
 σόμεθα πεισθυσμάτων, ἢ οἷον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὄραρ ἐδι-
 σθεντες, ὅστω, αὐτῶ προσβαλόμεν τῶ φωτι τὰς ὀφθαλμοὺς. Quo-
 quò igitur se uerterint isti, manifesti sint, aut iniquitatis ne-
 cesse est, aut summæ ignorantia, qui testimonijs et Græcorum,
 et Latinorum, et Gentilium, et Christianorum reuincuntur.
 Qui tamen (ut opinor) qua sunt animi pertinacia, ut quæque
 res quandocumque nata erit, de hoc non conquiescēt, quin odio
 suo indulgeant, omnia undique crimina colligentes, arripien-
 tes, comminiscentes, quæ delendo humanitatis nomini esse ui-
 deantur, atque eloquentiæ memoriæ hominum nostrorum eximen-
 da. Sed iam uela contrahā. Vereor enim ne aut rei indigni-
 tate transuersus, aut indignatione incōsulta, in altum rursus
 ferat. Tantam ne autem esse proteruitatem quibusdam, quic-
 quid scire se posse desperent, quicquid non didicisse pudeat,
 quicquid inchoare pigeat, ut id sibi damnare permittant: tan-
 tam uacordiam, ut inertia suæ neuum luculento Keip. uul-
 nere ressecare non dubitent? tantam peruersitatem, ut quòd
 apud Cimmericos alti sint, et tenebricosis literis instituti, ideo
 serenissimos scriptores capitaliter oderint, insectentur ijs, ob-
 trecent denique, quoniam glande barbarica distenti sint, id-
 circo à frugibus Latinis omnes arceant? Sed retrò inhiben-
 dus impetus. Melius enim hoc uiderint professores ipsi, quo-
 rum summa res agitur. ego me tandem ad meum munus, pen-
 sumque reuocabo serius, ut sentio quam oportuit.

Ex I. In uenditionibus, eod. tit.

Ego in uino consentio, quia eadem est usia, si modò uinū
 acuit.) Usia Græcè, Latine essentia dicitur (si Plauti uerbo usia
 uti non recusamus, quod Quintiliano non admodum displi-
 cuit) quæ usia et hyparxis et hypostasis dicitur. quo
 N 2 uerbo

Hyparxis.
 Hypostasis.

uerbo medici pro sedimento urinae utuntur, quasi substantia. Aliqui tamen usiam essentiam esse proprie dicunt, hypostasim autem substantiam, quae & substantia dicuntur. Sunt etiam ὑποστάσις diuinæ, quas Latini personas uocant. unde Ἰσας Ἰσοπρόσιτος dicta ἢ Ἰπρόσιτος. Acuit

Acere uinum. autem praeferitum est ab aceto. acere enim uinum dicitur, cum in acetum degenerauerit, Graeci ὀξίζειρ dicunt, & παροξίζειρ. Cato de Re rust. Vinum in dolijs hoc modo uenire oportet. Vini in culeos singulos quadragenæ et singulae ur

Acidum uinū & mucidum. nae dabuntur, quod neq; accat neq; muceat. Acidum uinum dicitur, quod coacuit. à Graecis ὀξύς dicitur, & ὀξίζωρ. Mucidum est quod emucuit, id est, quod mucorem respicit. Plinius li. xiiii. Proprium autem inter reliquos humores

Vappa. uino mucescere, aut in acetum uerti. Vappa dicitur, cum odorem saporemq; amisit, ut inquit Acron. Graeci ἐκφοπία uocant. ab huiusmodi uitio uini uappa probrosum nomen esse coepit homini, cum à pristina solertia, & animi uigore, & industria degenerare coepit. Horatius in i. Sermonum: Non ego auarum, Cum ueto te fieri, uappam iubeo, ac nebulonem. Plinius libro supradicto Vitium musto quibusdam in locis iterum sponte feruere: qua calamitate cum deseruit, deperit sapor, uappae accipit. nomen,

Vinum fugies. probrosum etiam hominum cum degenerauit animus, uinum etiam fugiens dicitur dubium, & in uitium inclinans

Fugere. eodem autore. Et fugere in uino Latine dicitur, quod uulgo non seruari dicimus. Cicero lib. iiii. de Officijs: Qui uinum fugiens uendat sciens, debeat ne dicere? Non necesse putat Diogenes, Antipater uiri boni existimat. Fugiens Cicero pro etate cedente dixit. Inde Plinius mala persica fugacia

Fugax pomū. appellat his uerbis lib. xv. Pretiumq; singulis triceni numi fuere, nullius maiore, quod miremur, quia non aliud fugacius.

eius. longissima namq; decerpto bidui mora est, cogit se uendari. A Graecis hoc ἐξίγαδι dicitur, & uinum fugiens ἐξίγαδι οἶνον, et quod iam fugit, id est, uappa ἐφετηκός, detritum uulgo dicimus et praeferitum. Theophrast. ἀλὲς βάλωνται ἐς κεράμους οἶνος ὑπὸ τῆς μὴ ἐξίγαδι μὴ δὲ ὀξίζειρ ἢ χερῶς, Sal, inquit, in dolia uini mittitur, ne uinum facile aut fugiat, aut acescat. Interpres tamen desinere & senescere ubiq; uertit, cum melius fugere esset, & magis Latinum, uir alioqui doctissimus, et uerba reddere Latina Graecis solitus. Contraria autem fugiendi qualitas à Theophrasto παλιγαδι dicitur, quod idem Theodorus consistere uertit, cum uinum *Vinum consistens.* firmitatem et austeritatem propriam retinet. Fugere autem cedere est, unde uina quae etatem ferre non possunt, id est, fugientia, annis cedere dicuntur, ut cedere oneri dicimus onus *Annis cedens.* non perferre. Ab eadem ratione fictitiae gemmae scarificationi cedentes fugere dicuntur. Plinius li. xxxv. Fictitiae gemmae scarificationis candidantiam fugiunt. Vbi forte candidantia septimo casu legi debet. Fugientes etiam literae dicuntur *Gemmae fugientes, & literae.* exolescentes, quae uetustati cedunt, id est, ἐξερρηκότες γραμμάτων, quasi defluentes dilabentesq;: quod fit etiam cum membranae praepingues, literas non retinent.

Ex I. Qui fundum, primo responso, eodem titulo.

Nam si ita dictum sit, ut emptor, & reliqua. Hunc locum Accursius obscurum esse dicit, uidelicet constructionem non percipiens, licet mentem assecutus sit. Mibi satis clarus uidetur, si recte ac distincte legatur. Hoc autem modo eum lego, ut post uerbum Nihil ei profuturum, distinguam, id est, colon apponam: deinde inferam. Si ita pactum esset, & initium alterius membri faciam, hoc sensu, Si uero ita pactum. Et alioquin in hoc textu tria esse errata existimo. Primum est

co in loco ubi legitur, *Querebatur an id quod minoris esset, consequi à suo uenditore posset.* Legendum enim cen-
 seo: An id quo minoris esset: ut sit quo pro quanto, ut
 sepe apud magnos autores legimus, & intelligamus quan-
 to is modus minor esset. Secundum est illic: Et domino re-
 nuntiet intra id quanti modus agri minor sit. Legendum
 enim quanto, id est, quanto spatio. nam si quanti legatur,
 ad pretium referri necesse erit, quod non congruit. Ter-
 tium est in fine, *Posse eum quo uel qui potius, minoris mo-
 dus agri fuisset repetere.* ubi similiter minor is duobus uer-
 bis legendum, qui minor is, id est, quanto is minor. *Renun-
 tiatio autem, cuius hic fit mentio, id est, testimonij genus,
 quod reportum uulgò dicunt, cuiusmodi edere solent ar-
 chitecti & magistri uniuscuiusq; opificij cum opus est,
 qui propterea publicè sacramento adiguntur. Qui tamen
 plerunq; ut bene aut malè appositi sunt, uel coniter aut
 secus accepti, commodè aut incommodè renuntiare solent,
 fidem publicè præbitam ualere iubentes. Maxime autem
 refert uter ligatorum ad corrumpendam renuntiationem
 præuerterit, ut occupantis haud dubiè melior sit conditio,
 unumq; demum litigatori occupato persugium, si licitatio-
 nem operarum animosè uicerit. Multa sunt huiusmodi sce-
 lera, nec tamen moribus nostris crimina quorum ab uniuersis
 impunitas est perpetua, cum à singulis capitalia esse cen-
 seantur: & quorum quæstio aut raro, aut nunquam decreta
 est: quæ quidem non frustra ad extremum fuerit, quanquam
 publica & certæ autoritatis fama, ea sint testatissima. Ut
 enim ab omnibus accusantur, ita à nullo damnantur. In
 causa est segnis conniuentia magistratum, qui nulla me-
 morabili charitate Reipublicæ affecti sunt. quos ut su-
 spectos legum tutores remoueri decebat. Huiusmodi re-
 nunt*

renuntiationis fit mentio in titulo: *Si mensor falsum modum
 dixit.* Est enim renuntiatio Legatorum. Cicero in Philippi-
 ca VI. Cum enim Legati renuntiarint (quod certè renuntia-
 bunt) non in uestra potestate, non in Senatus esse Antonium,
 quis erit tam improbus ciuis, qui illum ciuem habendum pu-
 tet? Idem in IX. de Seruio Sulpitio loquens, in legatione de-
 functo, *Nec uerò dubito quin si ille uir renuntiare legatio-
 nem potuisset, & reditus eius uobis fuerit & Reip. saluta-
 ris futurus.* Quod etiam nunc processum uerbalem dicunt,
 renuntiatio dici debet, qualis est uiatorum & apparitorum:
 omniumq; eorum qui edicta aut sententias Iudicum aut cu-
 riæ exequuntur. *Renuntiare autem magistratum, id est,* *Renuntiare.*
 quod nominare dicimus, atq; etiam proclamare, ut Venetijs
 more memorabili fictitari uidimus ad comitia honoris gra-
 tia admissi. Primò enim aliquot sortitione deliguntur (si ta-
 men satis animaduerti) qui suo arbitrio renuntiare magi-
 stratus possint ac designare, quasi prærogatiuæ ius habeant.
 Ab hac prima renuntiatione suffragia omnium disquirun-
 tur, exactis prius omnibus qui renuntiatum hominem aliquo
 iure necessitudinis contingant. Suffragijs autem disquisitis,
 quæ ipsa calcularia sunt (discurrentibus enim subselliatis
 mira celeritate calculigerulis, in sitellam conijci pillulares
 calculos mos est) qui comitijs præsent septem uiri (ut opi-
 nor) editiore loco atq; undiq; conspicuo sedentes, inspectan-
 tibus omnibus numerant, & ex euentu suffragiorum aut ma-
 gistratum renuntiant, aut ad prærogatiuam illam decuriam
 iterum rem reijciunt, quando quidem comitio renuntiatum
 non placuit, hoc est, maiori parti nobilitatis. Ea est autem ra-
 tio comitorum, ut nec ulla prorsus impostura in suffragia
 euentibus fieri possit, nec in suffragia missi aliquo studio de-
 prauari, quò minus id censeant quod maxime aut è Repub.

aut è dignitate Reipublicæ futurum uideatur. Romano autem more res explicabatur suffragijs tributim centuriatim uelatis, prout comitia aut curiata aut centuriata erant. de quibus alibi diximus. Cicero in Philippica secunda: Ecce Do labellæ comitiorum dies, sortitio prærogatiuæ: quiescit Antonius, renuntiatur, tacet. Prima classis uocatur, renuntiatur. Deinde (ut assolet) suffragia. tum secunda classis uocatur. Renuntiatur (inquit Cicero) id est, undiq; exaudibili uoce nuncupatur & proclamatur, ut ceteræ classes, si ita uisum esset, prærogatiuæ classis exemplum sequerentur. Erat enim prærogatiua tribus uel classis quæ sortitò obtinuerat, ut prima in suffragia iret, & quem ei uideretur, creandum renuntiatet. Idem pro lege Manilia: Nam cum propter dilationem comitiorum ter Prætor primus centurijs cunctis renuntiatum sum, facile intellexi Quirites, & quid de me iudicaretis, & quid alijs præscriberetis. Idem pro Muræna: Neq; enim uestrum quenquam fugit, cum multi pares dignitate fiant, unus autem primus solus possit obtinere, non eundem esse ordinem dignitatis & renuntiationis, propterea quod renuntiatio gradus habeat, dignitas autem sit persepe eadem omnium. Renuntiare à Græcis ἀναγορεύειν dicitur. Valerius lib. 111. Manibus Tribunorum pro Rostris Consul Piso collocatus, cum hinc atq; illinc eum ambiissent, ac Palianum suffragijs Consulem creatum an renuntiaturus esset, interrogaretur, primò respondit non existimare se tantis tenebris offusam esse Rempublicam ut huc indignitatis ueniretur. Deinde cum perseueranter instarent, ac dicerent, age si uentum fuerit? non renuntiabo, inquit. Hæc autem renuntiatio extrema, Consulis est, aut eius magistratus qui comitia habuit. peractis enim omnibus designati magistratus exaudibiliter nuncupantur.

ἀναγορεύειν.

III

In titulo, De in diem adiectione.

Addiectione legi debere nemo nunc ignorat, uel refragan-
 tibus exemplaribus. Laurentius enim Vallensis iamdiu id ad-
 monuit. Emendari itaq; hic per totum titulum & passim in
 iure debet. Neq; uerò de die hic agitur emptioni præstituta,
 sed de re addicta in diem certum, id est, uanundata. Addicere
 est licitanti rem auferendam permittere, hoc est lingua uer-
 nacula deliberare. Quo modo accipitur Cod. in titulo: Ne
 pro dote mulieri bona quondam mar. add. Ex quo factum
 ut addicere pro destinare deuouereq; ponatur. Cicero libro
 III. de Officijs: Cum is qui morti addictus esset, paucos dies
 commendandorum suorum gratia postulasset. de duobus
 Pythagoricis loquens. Addicere etiam est auctionem facere,
 hoc est, bona sua proscribere & licitantibus obijcere. quod
 ἀποκηρύττειν Græcè dicitur. Quintilianus: Omnes facultates
 in pretia collegi. rus, seruos, & omnia utiliora pro-
 peranti festinatione parentis addixi. Ob hoc addicti uoca-
 ti sunt homines obærat, qui & nexi dicuntur, qui lege XII.
 tabularum ob æs alienum creditoribus in temporariam ser-
 uitudinem addicebantur. Hos ἀγωγίμους Græci dixerunt, id est,
 κατὰ δέδικασμένους, quos creditori ducere domum à Præto-
 re permittebatur. Quod ius à Solonis lege manauit. Plutar-
 chus in Solone, οἱ χρεῖα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασι, ἀ-
 γώγιμοι τοῖς δανείσσι, Qui oppigneratis corpori-
 bus mutuabantur, creditoribus addicebantur. Lilius lib. 11.
 ab urbe condita: Sed et bellum Volscum imminebat, & ciui-
 tas secum ipsa discors intestino inter patres plebemq; flagra-
 bat odio, maximè propter nexos ob æs alienum. Et paulò post
 de quodam insigni iniuria in uinculis habito ob eandem cau-
 sam, qui cum euasisset, ad populum iniuriam creditoris ex-
 postulare coepit: propè, inquit, in concionis modum. Sabino
 bello

Addicere.

ἀποκηρύττειν.

Addicti & nexi.

κατὰ δέδικασ-
 μένους.

N 5

bello

bello ait se militentem, quia propter populationes agri non fructu modo cauerit, sed uilla incensa fuerit, directa omnia, pecora abacta, tributum iniquo suo tempore imperatum, et alienum fecisse. id cumulatam usuris, primo se agro paterno auitoque exuisse, deinde fortunis alijs: postremo uelut tabem peruenisse ad corpus. ductum se a creditore non in seruitium, sed in ergastulum et carnificinam. Inde ostentare tergum secundum recentibus uestigijs uerberum. Ergastulum Liuius appellat locum in quo mancipia deteriora in uinculis opus facere cogebantur, ut metallarij serui solent. Idem lib. viii. Eo anno plebi Romanae uelut aliud initium libertatis factum est quod nece defierunt. Mutatum ius ob unius scenaratoris simul libidinem, simul crudelitatem insignem. Lucius Papyrius is fuit, cui cum Senatusconsulto Publius ob aes alienum paternum nexum dedisset: quem aetas formaque ad misericordiam elicere poterant, ad libidinem et contumeliam animum accenderunt, et florem aetatis eius fructum aduentitium crediti ratus, primo perlicere adolescentem sermone incesto est conatus. Inde inire nexum, est lege nexum addici. Quare apud Liuium loco supradicto non nexum dedisset: sed nexum inisset legendum puto. Idem libro vii. Non eadem domi quae militiae erat fortuna plebi Ro. Nam etsi unciario scenore facto leuata usura erat, sorte ipsa obruebantur inopes, nexumque inibant. Hoc ius reuocatum est per Diocletianum in lege, Ob aes alienum, De act. et obligat. Cod. Nexus etiam neruus uocabatur a Plauto in Poenulo: Vtinam mihi argentum reddas priusquam in neruum abducare. Terentius in Phormione: Ceterum cum argentum repetent, nostra causa scilicet in neruum potius ibit. Nexu igitur obligati sunt, quorum corpus ut pignus, capi potest obligationis iure atque conditione.

Erat

Erat et nexum quod et nexum dicebatur, transferendi rerum dominij genus. Cicero pro Murena: In ijs rebus repetendis quae mancipi sunt, is periculum iudicij prestare debet, qui se nexu obligauit, id est, qui mancipio dedit et promisit: qui euictionem prestare spondit. Huiusmodi autem addicti apud Hebraeos quoque fuisse uidentur, ut quarti Regum capite quarto: Ecce creditor uenit, ut tollat filios meos ad seruiendum sibi. Quintilianus lib. vii. de Finitione loquens, serui et addicti differentiam his uerbis ponit: Seruus cum manumittitur, fit libertinus, additus recepta libertate est ingenuus. Seruus inuito domino libertatem non consequitur, additus dissoluto aere alieno inuito creditore consequitur. Ad seruum nulla lex pertinet, additus legem habet. Propria liberi quae nemo habet nisi liber, praenomen, cognomen, nomen, tribum, habet haec additus. Addictorum autem lex quondam fuisse durissima uidetur: Lex durissima cuius idem meminit in tertio: Sunt enim quaedam non laudabilia natura, sed iure concessa, ut in xii. tabulis debitoris corpus inter creditores diuidi licuit, quam legem mos publicus repudiavit. Et aliquid aequum, sed prohibitum iure, ut libertas testamentorum, Gellius lib. xix. Confessis igitur aeris ac debiti iudicatis xxx. dies sunt dati conquirenda pecuniae causa quam dissoluerent, eosque dies iustos Decemuiri appellauerunt uelut quoddam iustitium: id est, iuris inter eos quasi interstitutionem quandam et cessationem, quibus diebus nihil cum ijs iure agi posset. Post deinde nisi dissoluerent, ad Praetorem uocabantur: et ab eo quibus erant iudicati addicebantur. Erat autem ius interea paciscendi: ac nisi pacti forent, habebantur in uinculis dies lx. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Praetorem in comitium producebantur, quantaeque pecuniae iudicati essent

essent, prædicabatur. Tertius autem nudinis capite poenas dabant, aut trans Tyberim peregrè uenum ibant. Sed eam (inquit) capitis poenam, sancienda fidei gratia horrificam atrocitatis ostentu, nouisq; terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, quibus reus esset iudicatus, secare si uellent atq; partiri corpus addicti sibi hominis permisissent. Verba legis hæc sunt: Tertius nudinis partis secanto. si plus minus uel secuerint, se fraude esto. Et paulò post: Dissectum esse antiquitus neminem equidem neq; legi neq; audiui, quoniam scuitia ista poenæ contemni non quita est. Inde tria uerba illa Prætoria. Macrobius in 1. Saturn. Fasti dies sunt, inquit, quibus licet fari tria uerba solennia, do, dico, addico. His contrarij sunt nefasti. Et fastis quidem lege agi potest, cum populo non potest. In lege, Ita, supra, Mandati, circa principium, abijcere corruptè pro addicere legitur: Quid enim fiet si exiguo pretio hi cum quibus tibi communis fundus erat, rem abijcere uel necessitate rei familiaris uel alia causa cogrentur? Addicere enim pro uenundare legi debet. Tranquillus in Cæsare: Bello ciuili super alias donationes amplissima prædia minimo addixit. Quo in loco numo rectè quidam legunt. Est enim prouerbiale Addicere numo, quòd nostrates dicunt, fragmento panis uendere, quod donationis est instar, cum obtentu uenditionis rem donantes, inuidiam donationis uitamus, aut pudori accipientis consulimus. Valerius libro v. Marco, inquit, Cornuto Prætoře funus Hirci & Pansa iussu Senatus locante, qui tunc libitinam exercebant, tum rerum suarum usum, tum ministerium suum gratuitum polliciti sunt, quia ij pro Republica dimicantes occiderant, perseuerantiq; postulatione extuderunt, ut exequiarum apparatus sestertio numo ipsis præbentibus addiceretur

Addicere numo.

Mem.

Meminit Vlpianus in l. Si quis, infra, Locati, Si quis conduxerit numo uno, conductio nulla est.

Ex l. pri. §. ult. De peric. & com. rei uend.

Si doliare uinum emeris. Doliare uinum quid sit, ex Mar. *vinū doliare.* ci Catonis uerbis scire possumus. hic enim de lege doliaris uini loquens, ita inquit, Vinum in dolijs hoc modo uenire oportet, uini in culeos singulos quadragenæ & singule urnæ dabuntur, quod neq; accat neq; muceat id dabitur. In tri duo proximi boni uiri arbitrato degustato, si non ita fecerit, pro degustato erit. Quot dies per dominum mora fuerit quo minus uinum degustetur, totidem dies emptori procedent. Vinum accipito ante Calend. Ianuarias primas: si non antè acceperit, dominus uinum admetietur, quod ad mensum erit, pro eo domino resolutio. Si emptor postulauerit, dominus iusurandum dabit uerum fecisse. Locus uinis ad Calend. Octobris primas dabitur. Si antè non deportauerit, dominus uino quod uolet faciet. Doliare uerò uinum dicitur ad uini pendens differentiam. de quo idem sic inquit: Lege *vinum pendens.* hac uinum pendens uenire oportet. uinaceos illutos & facem relinquo. Locus uinis ad Calend. Octobris primas dabitur. Si non ante eas optaueris, dominus uino quod uolet faciet. Quod uinum per corbem admetiendum Vlpianus censet, id Cato per labrum culeare pertusum in fundo faciendum præcipit.

Ex l. Ex empto, De actio. empt. §. ult.

Satis autem non dantem condemnari, quanti plurimi actorem periclitari oportet. Elegancia Vlpiani & Latine loquentium consuetudo poscunt, ut quanti plurimo legatur & hic & multis alijs in locis, ubi sic scriptum esse à iurifconsultis uel affirmare ausim. Sic paulò superius: Quanti *quanti plurimo: non, quanti plurimi.* pretij in

arca

arca habeo, pro quantum pretij. Hoc autem in loco quanti plurimo sic resoluitur, tanti damnari debet uenditor, quanti periclitari oportet emptorem, cum plurimo periclitatur, id est, plurima pecunia. Cicero in Frumentaria: Quero si ipse excogitare non poterat, quemadmodum quam plurimo uenderet. & reliqua. Non enim periclitari plurimi dicimus, sed plurimo, ut fortunis periclitari dicimus, id est, periculum uitae & fortunarum adire. Idem Vlpianus lege sequenti: Emptorem noxali iudicio condemnatum, ex empto actione id tantum consequi, quanti minimo defungi potuit. Id est, quanti explicari potest cum minimo explicatur, & quanti diligentissimus explicare se potuisset. Tanti autem & quanti genitiuo enuntiantur adiuncta quidem uerbis sibi accommodatis, sed per ablatiuum respondetur illis. Quanti emisti: uili uel magno. Scaeuola: Si fisco aliquid debebatur, & res stipulatoris uilissimo distracta est. Post cōparatiua uerò ablatiuo enuntiantur. Iuuenal. Quanto delphinis ballena Britannica maior. Sic igitur quāto minor modus, non quanti. Idē: Quanto metiris pretio quod mi tibi deditus essem. Plinius libro xxxvi. Docuit neminem minoris talento decem annis. Pomponius supra: De in diem addicti. Si fundus in diem additus fuerit pluris, ut quaedam ei accedant quae non accesserunt priori emptori, si non minoris sint haec res, quam quo pluris postea fundus uenerit, uenditio prior ualet: id est, quam quanto pluris: non quanti. Sunt enim in hoc genere modi quidam loquendi non cuius facile intelligibiles, ut illud Ciceronis in quarto Finium: Omnia quae secundum naturam sint, aestimatione aliqua esse digna, caq; pro eo quantum in quoq; sit ponderis aestimanda. Iabolenus supra, Mandati, A reo autem fideiussor non aliud triticum repetere poterit, quam quo pessimo

mo tritico liberare se à stipulatore licuit. Plinius libro secundo: Solem abesse à luna undeuiginti partes, quantum lunam ipsam à terra, multi prodiderunt. id est, decies & nonies plus quam luna à terra abest. Sed frigida haec uidebuntur fortasse, ideoq; huiusmodi multa intacta scientes prudentesq; praeterimus.

Ex l. sequenti.

Emptorem noxali iudicio condemnatum, ex empto actione id tantum consequi, quanti minimo defungi potuit. Defungi est explicari negotio aliquo aut molestia, & finem ei imponere. Liuius: Defuncta morbis corpora salubriora esse cōpere. Idem: Tempestas cum magnis procellis coorta, coegit plerosq; tabernacula in foro statuere. eadem paulò postea, quum undiq; differenasset, sublata, defunctosq; fato uulgò ferebant, quod inter fatalia uates cecinissent, necesse esse tabernacula in foro statui. Quorum uerborum sensus est, uulgò ita dictitatum, populum Romanum eiusmodi castrorum imagine quae in foro fuerat, uideri cum fati deciderit, quae diram olim castrorum metationem in medio foro munitari credebantur. Defunctos igitur fato, id est, solutos & exemptos, nec ultra illi fato obnoxios. Idem lib. x. At ex parte altera Pontifex Liuius, cui lictores Decius tradiderat, iusseratq; Proprætorem esse, uociferari uicisse Romanos defunctos Consulis fato. Id est, Consulis sese deuotentis spontanea morte, ab imminentibus periculis liberatos & exemptos. Tranquill. in Nerone: Britannia Armeniaq; amissa, ac rursus utraq; recepta, defunctū se fatalibus malis existimabat. Liuius li. ii. Sed adeò coorta erat insensa plebs, ut unius poena defungendum esset patribus. Id est, ut Marci Coriolani dānatione ab illa populari consternatione liberandus esset Senatus. ἀπαλλάττεσθαι et ἀπαλλάττεσθαι Ἀπαλλάττεσθαι id est.

id à Græcis dicitur. Demost. Αλλά ἡ τῶν πολλῶν χεῖρον
 Ἀπαλλάττειν. ἡμῶν ἀπαλλάχασι: id est, Sed eorū permulti duriore, quā
 nos conditione defuncti sunt, id est, ἀπὸ ἀλλήλων. Aphth.
 Ὅτι ᾧ ἄρ' Ἀντιφῶν σύμβουλον γένοιτο, ἄριστα ἐκεῖνος ἀπὸ
 ἀλλήλων εἰς τὰς δίκας, Nam quicumq; consulebat Antiphon-
 tem, is præclarè in iudicijs defungebatur: id est, optimum
 exitum litis habebat. Elegantius autem uoce actiua dicitur
 apud eos, quā passiuā. Simile est autem ac si dicamus:
 Vnius Christi morte defungendum humano generi fuisset,
 id est cum seueritate iustitiæ æternæ decidendum, quod Ca-
 iaphas, Ioannis undecimo, prophetice dixit homo minimè
 omnium propheta: Ὅτι συμφέρεται ἡμῖν, ἵνα εἷς ἀνδρῶν
 ἀποθάνῃ ὑπὲρ τῆς λαοῦ, Conducibile est nobis, ut unus ho-
 mo moriatur pro populo. Similiter dicere possumus, Chri-
 stianorum dogmatum hanc summam esse, filij hominis mor-
 te humanum genus defunctum esse, id est, ab omni molestia
 & anxietate imminentis atq; etiam grassantis in hominibus
 mortis liberatum esse, & à diuturno reatu exemptum, ne-
 xuiq; hostili perpetuo ereptum: Quod quidem ad eos per-
 tinet quibus participes esse contigit orthodoxæ religionis,
 & eius sacramenta amplecti fideliterq; retinere. Propter
 ea defuncti absolutè dicuntur qui mortem obierunt, quasi
 ærumnis seculi liberatos & exemptos significemus. Defun-
 ctumq; etiam more Græcorū pro cadauere intelligimus sub-
 stantiuè. Vnde scitum illud Plinianum in 11. Naturalis hist.
 de terra habitabili loquentis: Et ut publicos gentium furo-
 res transeam, hæc est in qua conterminos pellimus, furtoq;
 uicini cespitem nostro solo affodimus: ut qui latissimè rura
 metatus fuerit, ultraq; famam exegerit accolæ, quæ terra-
 rum parte gaudeat? uel cum ad mensurā auaritiæ suæ pro-
 pagauerit, quam tandem portionem defunctus eius obtineat?

Defunctus.

Græci

Græci necron hoc modo accipiunt, quo Lucianus uti so-
 let. Defungi etiam dicimus, non toto conatu, non magnope-
 re aliquid accurare, sed tepidè & instrenuè: & eo tantum
 animo, ut officio functi uideamur, & quatenus satis sit ad-
 uitandam reprehensionem aut emerendam ueniam. Liuius
 lib. 1. de Remo & Romulo, Sorte quadam diuinitus super-
 ripas Tiberis effusus lenibus stagnis, nec adiri usque ad ius-
 sti cursum poterat amnis, & posse quamuis languida mer-
 gi aqua infantes spem ferentibus dabat: Ita uelut defuncti
 regis imperio in proxima alluue ubi nunc ficus rumina-
 lis est, pueros exponunt. Defunctos regis imperio dixit eos
 qui satisfecissent regis imperio. Ille enim in aquam fluen-
 tem pueros demitti iusserat, hi in stagnantibus aquis ex-
 posuerunt. In quibus tamen sperabant mersum iri itidem,
 ut in ane. Inde defunctoriè agere, pro languide & re-
 misse. Vlpianus in l. secunda, Ad Tertul. Non solum autem
 quæ non petit coërcetur, sed etiam quæ defunctoriè petit,
 uel priuilegio munitum uel oneratum tribus tutelis. id est,
 neglectè & oscitanter. Hoc autem & perfunctoriè dicitur
 ab eodem, in l. Aut, qui, infra, Quod uel aut clam, Neque qui-
 dem perfunctoriè aut obscure dicere aut denuntiare debet: *Perfunctoris.*
 id est, non bona fide, nec ex animo, nec iusta denunciatio-
 ne. Lingua uernacula per acquictum dicitur, ut cum dici-
 mus rogatus rogo, hoc tantum laborantes, ut orasse uidea-
 mur, non ut exorasse, quod facere ambitiosi homines so-
 lent ab omnibus gratiam inire uolentes, uel falsam si ita res
 ferat, aut re aut uerbis mentientes ea se amicitie gratia fe-
 cisse, quæ ne facere quidem conati sunt. Perfungi tamen *Perfundi.*
 plus est quàm defungi. Est enim perfungi, ad extremū obi-
 re munus suum, & strenuè operam nauare. Liuius lib. v 1.
 secundi bel. Puni. Romani Consules perfuncti quòd ad Ca-
 puam

puam attinebat cura, Caio Neroni ex legionibus quas ad Capuam habuerant, sex milia peditum & trecentos equites decernunt. In l. unica, Cod. Qui numero tutelarum se excusant, Si tres tutelas uel curas eodem tempore non de-

Defunctorie suscipere.

Προφάσεως ἐνεκα.

Πρὸς ἀποσιώσιμ.

Ἀποσιώσεως ἢ δόσιος ἐνεκα.

Ἀποσιώσθαι.

functorie susceptas administras, onere quartae tutelae non grauaberis. Defunctorie hic non transitorie susceptas, aut etiam simpliciter affectatas significat, ut Accursius diuinauit, sed eo animo susceptas ut in numerum cedant, & ut Graeci dicunt, προφάσεως ἐνεκα, id est, quaesito praetexto, ut subleuium tutelarum obtentu iustis ac molestis tutelis eximatur. Hoc enim significat defunctorie munus suscipere. Defun-

ctorie & persunctorie Graece πρὸς ἀποσιώσιμ uel ἀποσιώσεως ἐνεκα & δόσιος ἐνεκα dicitur, et per uerbum ἀποσιώσθαι, quasi defungendi gratia, hoc est, parce & more delibantis. Isocrates in Panathenaeico circa finem, Οὐχ ὁμοίως ἢ διελέγοντο περὶ τούτων τοῖς ἀποσιωμένοις, ἀλλ' ὑπερεπεινοῦντες, Neque uero defunctorie de his differebant, quasiq; delibantibus similes, sed in laudes effusi in caelum ferebant. Utitur hoc & Herodotus saepe. Hoc idem penè translatiue etiā dicitur Latine. Martianus, Prauaricatore[m] esse eum ostendimus, qui colludit cum reo & translatiue munere ac-

Translatiue.

Translatiuum.

Translatitium.

Εἰσαῖον τὸ τυ-χόν.

Ἐγκύκλιον.

Ἀγοραῖον.

cusandi iungitur. Translatiue, inquit, id est, uulgari & non accurata diligentia utitur. Ulpianus in lege prima, De iure patronatus, Patronorum querelas a duersus liberos praesides audire, & non translatiue exequi debent. Translatiuum enim & translatiuum, uel ut aliqui loquuntur, tralatiuum, uulgare & publicum dicitur, & ut Graeci dicunt ἀδιάφορον, hoc est, indifferens, quod significat non eximium, sed plebeium, & (ut ita dicam) circulare, hoc est, ἐγκύκλιον, τὸ τυ-

χόν, quod & ἐγκύκλιον dicitur: id est, in orbem uel ordinem cogendum, Ἀγοραῖον. Plinius in epistolis, Nec tuae naturae

tura est translatiua haec, quasi publica officia à familiaribus amicis contra ipsorum commodum exigere. Et ego te constantius amo, quam uerear ne aliter ac uelim accipias, nisi te Calendis statim Consulem uidero. Translatiua officia appellat uulgaria, & ab omnibus usurpata, non ab intimis modo, & ijs qui exquisitè amicitiam colunt. Cicero in Verr. action. 11. Sed in re usitata satis est ostendere omnes antea ita ius dixisse, & hoc uetus edictum translatiuumq; esse. id est, non nouum & nuper inuentum, sed ab omnibus Praetoribus antea usurpatum, & ex ueteribus Praetorum albis translatum. Unde Plinius maior pro usitato accepit, & pro eo quod frequentatur. Translatitium, inquit, in Aegypto & octauo mense gigni. id est, uulgò solitum & consuetum. Alibi pro importato libro x. Translatitiorumq; inuecta mori. Contra uero antiqui cum fieri aliquid non persunctorie nec translatiue, sed accuratè & enixè & toto opere intelligi uolebant, bona fide facere dicebant, & ut uulgò dicunt, ad bonum etiamnum: hoc est, citra ullum figmentum, quasi ἀπὸ κρηθισμένου, κατεπεσδασμένου, ἀσδαίου, ἐπιεικῆς etiam dici potest, & ἀνευδότης. Plautus in Aulul. Dic bona fide, tu istuc aurum non surripuisti? Lyconid. bona non. Euch. istuc quoq; bona? Idem in Capt. Bona fide tu mihi istac uerba dixisti? Erg. bona. Terent. Bona n^o fide? Syr. bona hercle. Quintilianus in x. de secessus amoenitate loquens, Nanq; illa ipsa quae delectant, necesse est uocent ab intentione operis destinati. Neque enim se bona fide in multa simul intendere animus totum potest. & quodcumque respexit, desinit intueri quod propositum fuerat, ἀπὸ τῆς ὁλοσχερῶς, ἀτεχνῶς. Plinius libro x. optima fide dixit, pro citra omnem prius

Bona fide.

Optima fide.

O 2 simul

simulationem remissionemq; Sic enim inquit, de Cesare loquēs, Illa fuit uera & incōparabilis inuicti animi sublimitas, captis apud Pharsaliā Pompeij Magni scrinijs epistolarū, iterumq; apud Thapsum Scipionis, ea optima cōcremasse fide atq; nō legisse, ἀπλῶς ἢ κατὰ πίστιν. Aristoteles in VIII. Ethicōn, κατὰ πίστιν συναλλάξαντες.

Ex eadem lege. §. ultimo.

Veluti cū futurum iactum retis à piscatore emeris, aut indaginem plagis impositis à uenatore, uel pantheram ab aucupe.) Indago (inquit Seruius) ferarum inquisitio est. Vergilius lib. IIII. Aeneid. Dum trepidant alæ, saltusq; indagine cingunt. Inde indagare pro uestigare. Hic autem indago pro effectu & proposito indaginis accipitur, id est, pro captura, quo modo & Græcè therama (quod Gellius indaginem uertit) non magis uenatū significat, id est, actū quàm effectū, hoc est, τὸ τηρσθερ. Nonnulli tamē censent (quibus ego assentior) indaginem apud Vergiliū nō ferarū indagatiōnē, sed plagarū seriem significare in uarros arrectarū, id est, in furcas uenatorias, qualem describit Lucan. in IIII. Pharsalia, Aut dū dispositis attollat retia uarris Venator, tenet ora leuis clamosa molossi. et reliqua. Et in VI. Magnoq; recessu Amplexus fines, saltus, nemorosaq; tesqua, Et syluas, uastaq; feras indagine claudit. Polit. in Herodianū li. II. de militibus prætorianis ab exercitu Seueri circumdatis, Quos ubi uelut indagine armorum conclusos captiuosq; habuit, magna uoce ita ad eos uerba fecit. Plinius in Panegyri, de delatoribus loquens in insulas deportatis à Traiano, Memoranda facies, delatorum classis permissa omnibus uētis, coactaq; uela tēpestatibus pandere, iratosq; fluctus sequi quoscunq; in scopulos detulissent. Et paulò post, Cū in insulas omnes quas modò Senatorum

rum, iam delatorum turba compleret, quos quidem non in præsens tantum, sed in æternum repressisti nulle poenarum indagine inclusos, id est, sanctionum seuerissimarū terrore à delationibus coërcitos cohibitosq;. Quo in loco indagine non inquisitione exposuerim, ut quidam censuerunt, sed ambitu potius & septo, & ueluti cancellis circumdatis. Est enim indago proprie id quod à Græcis στοιχισμός dicitur, id est, αἱ λεγόμεναι σταλυνες κατὰ στοιχισμόν. Stœchismos enim Græcè uarri sunt. unde stœchismos indago, id est, plagarū expāsio uarris subrectarū, ferarum lustra & stabulationes ambiēs, quos dumeta ferina uenatores appellant, à uerbo stabulari eōdem pertinente uocabulum deductum. Stabulari enim de feris dicitur, hoc est, uersari & locū capere. De indagine Demosthenes in I. Philip. Καὶ ἔχ' ἴός τε ἐστὶν ἔχωρ' ἃ κατέστραπται, μένει ἐπὶ τοῖσιν, ἀλλὰ αἰετὶ προσπερὶ βάλλεται, καὶ κύκλῳ πάντα χεῖ μίλλοντας ὑμᾶς ἢ καθημένους περιστοιχίζεται. Neq; uerò potest (de Philippo loquēs) ijs urbibus acquiescere, quas iam ditioni suæ subegit, sed latius latiusq; in dies suarū expeditionum ambitū circūscribēs, cunctantes uos ignaueq; sedentes tantā indagine cingit. Alioquin indago inquisitionē significat, quæ Græcè thera & therama dicitur. Vnde sciatheras instrumentum gnomonicon, quo etiam architecti metandis urbibus utebantur. Hoc enim sciathera octo cœli regiones exactè colligentes, uentorum uim molestam urbibus, oppositis platearum angiportorumq; angulis frangebant aut amoliebantur: aurasq; corporibus salubres platearum directionibus admittebant, ut docet Vitruuius libro I. Sunt autem plateæ uerbo Græco uici in urbibus latiores, quas plateas Cicero Latine appellare solet, uulgò autem pro arcibus accipiuntur. Vitruuius de colligendis regionibus loquens,

Collocetur, inquit, ad libellam marmoreū amussium medijs
mœnibus, aut locus ita expoliatur ad regulam & libellam
ut amussium non desideretur. Supraq; eius loci centrum
medium collocetur æneus gnomon indagator umbræ, qui

Σκιαθής.
Sciathericon.

Græcè σκιαθής dicitur. Ab hoc Sciathericon horologiū
apud Plinium dictum est lib. 11. id est, umbræ indagato-
rium. Est autem solarium quo hodie utimur ad horas
æquales æquinoctialesq; colligendas, antiqui autem ad in-
æquales & temporales. Iactus uerò retis etiam iactus ab-
solute dicitur. Valerius lib. 1111. cap. 1. circa finem, A' pi-
scatoribus in Milesia regione uerriculum trahētibus qui-
dam iactum emerat. Vbi historia memorabilis à Valerio
narratur ad hunc locum pertinens, cuius admonuisse suf-
ficiat, si quis adire Valerium uelit. A' Græcis hoc tractū,

Bolos. apud quos bolos, id est, iactus in eadem significatione ac-
cipitur, autore Suda. Quo uerbo alex etiam iactus signi-

ficatur. Vnde iocus ille Plautinus in Rudente malè ab ali-
quibus enarratus, Oh Neptune lepide salue, nec te alea-
tor ullus est sapientior. Profectò nimis lepidè iecisti bolon,
periurum perdidisti. Verba sunt Trachaleonis serui exi-
stimantis lenonem naufragio perijsse. Perdere autem per-
imere & euertere interdum significat, unde iocus resul-
tat: & aleatores autem & piscatores bolon iaciunt. Perdi-
disti igitur Neptune hominem perditissimum: id est, leno-
nem maximè perdendum, propterea Neptune aleam pul-
chrè iecisti, pulcherrimum iactum fecisti. Idem in Curgul.
Si uis tribus bolis βάλαις chlamydē. Id est, si uis tribus ia-
ctibus mittere uel opponere chlamydem. Mil. Quin tu is
in malam crucem cum bolis cum bullis. Ab hoc ἐυβολέειν
Græci pro uenereum iacere dicunt, qui in alea felicissimus
est iactus: de quo Cicero in 1. de Diuinatione, Quatuor
tali

tali ciecti, casu uenereum efficiunt: num etiam centum ue-
nereos si c c c c. talos ieceris casu futuros putas? Bo-
lus priore producta frustum significat. Terent. in Heaut.
Crucior bolum tantum mihi esse creptum subito è faucibus.
Panthera autem hic pluraliter intelligo, potius quàm pan-
theram genere sceminino. Pantheron enim retis genus est
ex eo nomen habens quòd omnes aues concludat, eadem fe-
rè ratione qua panagron, quod rete piscatorium est. The-
ra uenatum significat & aucupium. unde Pantheron di-
ctum, & ὀρνιθοθήρας auceps. Est autem huiusmodi rete
quod nostri saltabudum appellant, quod cum humi expor-
rectum est, & in oblongam tenuitatem contractum, tegi-
tur quisquilijs, ne ab auibus prouideri possit. Deinde cum
opus est, adducto magna uis sine, repente expanditur, ine-
scatasq; aliquot diebus auiculas uno ictu uniuersas conte-
git. Hoc reti nostri ad passerres & sturnos utuntur, & ad
grues & otidas, quas stardas uocant, quasi tardos anseres.
Hic autem in plurali per metonymiā accipitur pro captu-
ra, eo modo quo indago. Ab eadem tamè etymologia pan-
thera dici possunt, quicquid auceps ceperit. Suda huius uo-
cabuli meminit, licet non interpretetur. Quid si non pan-
thera, sed pantherama legam? id est, quicquid aucupio ce-
perit. Aliud est retis genus bimembre, quod duabus alis cō-
stat, humiq; expansum deuolantibus auibus adducto fune
in se complicatur ad eas irretiendas, nec semel, ut illud sim-
plarium genus, sed identidem contrahitur, expanditurq;
Hoc ad corydalos utuntur, & ad eas auiculas quas pere-
grinas appellant, de quo hic intelligi nō potest non magis,
quàm de eo genere aucupij uenatorij, quod hodie ubique
gentium notum & frequentatum, mirum est priscis inaudi-
tum fuisse. Neq; enim Aristoteles, neq; Plinius, qui genera

Panthera.

○ † aquilar

De aucupio ac-
cipitrario.

Accipitrum
differentia.

aquilarum accipitrumq; tradidere, usquam eius rei meminerunt, nec alius prorsus ueterum scriptorum qui extant, ut arbitror. Iulius tantum Firmicus lib. v. cap. viii. mentionem praedonum accipitrum, & falconum facit, qui tempore Constantini Imperatoris fuit, Constantini Magni filij. Quin & Plinius libr. x. ita inquit, In Thraciae parte super Amphipolim homines atque accipitres societate quadam aucupantur. hi ex syluis & harundinetis excitant aues, illi superuolantes deprimunt. rursus captas aucupes diuidunt cum eis. Idem genera accipitrum sedecim meminisse se dicit, nec tamē prosequitur, ne nominatim quidem, cum Aristoteles genera tantum decem ponat, ut fortasse erratum esse in notis numeri apud Plinium suspicari debeamus. Quaecunq; enim de aquila & accipitre dicit, ex Aristotele ad uerbum uertisse uidetur. Hodie nomina seruari (ut arbitror) uix possunt, quo modo permulta in reliquis auibus piscibusq;. Primam differentiam faciunt pugillarium & pinnariorum: quidam enim praetento pugno reuocantur emissi: alterum genus non nisi pinnarum scapo reuocatur. Secunda differentia est inuolantium & deprimetium, quod alterum genus inuolare praedam solet, alterum tantum deijcere ac deturbare. Est & alia differentia eorum qui sublimes praedam in uepretis latentem circunuolare solent, & cum a canibus aut uenatoribus excitata est (sic enim uocauerim potius, quam aucupes) superne sese librare, deuolantes, subuolantes, prouolantes spectanda celeritate, sic interdum praedam lancinantes, ut humi afflictam enecent elisis interaneis: quod testari oculata fide possumus, qui eius oblectamenti studiosis magis in prima & plena pubertate, quam literarum sumus. punctim subrigi casitareq; quasi lineis rectis appellat. hi autem omnes ex genere pinnario

nario sunt. Grauiores & qui sublimi uolatu lustrare praedam, atque humi conditam prodere ac circumscribere circinatu non solent, quales sunt omnes pugillares, & nonnulli pinnariorum, arboripetae dicuntur & statarij, porrectoq; uolatu contendunt. Qui autem mansiones obseruare non assueuerunt, temere transuolantes, erroneae appellantur & stationis desertores. Quidam sublimipetae praedam non nisi uolantem petunt, quam si prouolatu assequi nequiverint, in fruteta cadentem subsequenter magistris emicatu produnt, sagitta modo sursum uersus elisi. Humipetae deorsum cum praeda deferuntur. Sunt quos sublimiuagos dicant, qui neglecta interdum praeda iam designata, cum differenauit, ad meridiem plerunque apricatione delectati, in nubes licentius attolli solent, & diu ex hominum prospectu auferri expatiantes, quasi quidam emansores, id quod prouidentes magistri receptui continuo stentorea uoce canunt, interim scapum oblongo loro rotantes, quos oportet uocalissimos homines esse uocisq; praconiae. Si uero nubila uerit, nullum est periculum. Nidularios mansuefactarij uocant, qui ex nidulo rapti sunt, & domi adoleuerunt. Ramales sunt qui iam ferme adulti & nido oberrantes, ramulatum uolantes capiuntur. Hos (ut arbitror) praeserunt, celeritate enim nidularijs praevalent. Nidularij ut obsequiosissimi, sic deterrimi. Peregrini ut in primis uolucres, sic contumaces, & maiore negotio curabiles, ut qui ab infantia non obduruerint. Hi tamen duorum generum, hornotini praestantissimi putantur: id est, qui antequam deplumescant, mansuescant. anniculi, qui aut bimi, aut trimi & deinceps, feri capti sunt, ad obsequium redigi non possunt. Accipitribus ingluuiem reiecisse letiferum, quod nonnullis generibus contingit si paulo incautius curentur.

Aduentitij hodie pinnarij anniuersaria negotiatione ex Creta importantur, sacros facellosq; appellant, quasi ἱερανοας & ἱερανοακας. Supradictis autem generibus alij aliter utuntur. Campestris appellant perdicarios, leporarios, picarios, cornicarios, miluarios. Lacustres & riuularios lacunariosq; dicunt, anatarios atque ardearios. Vidimus pridem accipitrem ex genere perdicarioru palumbis magnitudine, gruem tractim deturbantem, uisenda solertia oculis inuolatam, ita ut praeda torpens & in terram decidens secum auem inuolatricem detraheret, & humi cum cecidisset, raptim a cane leporario exciperetur, ad id condocefacto, stupente Principe Carolo, qui ob rei miraculum quingentis aureis licitus est. Adnectuntur eorum pedibus tintinnabula, cum orbiculis argenteis indice circumscriptis, ut si amissi inuenti fuerint, ad dominos referantur, reprobos autem suppressisse inter nobiles iure recepto criminofum est. Saep enim euagari longissime & ultra famam solent ij qui sublimiuagi dicuntur. Anniuersaria cura plumas in auarijs amittunt. Incunte autumno accipitrarij saginam auarij medicamentis exinanunt (extenuare id appellant, quod nostri exaginare dicunt) rursumq; ad praedam instituunt, inediaq; perdomitant, inditis in os stupeis turridis caruncula praeditis aut inuolutis ingluuicem eorum ludificantes: simul enim sic euocatis pituitis & excrementis uolaciores reddi perhibent, simul famem irritari, atque ita ad obsequium redigi. Hyeme etiam ad gelu sub dio nonnullos noctu alfisse iuuat, nonnulli si alserint, continuo inhorrescunt, cum morte periclitantur reiecta ingluuie. In omni genere ueterani difficilius extenuantur, & minus uolucres sunt, sed ad praedam solertiores & minus obnoxij. terram enim uolatu stringentes, deuolantem auem excip

excipere nouerunt, aut angustissimis finibus latebram eius circumscribere, ne uenatores aberrent. Tyrones ut uolaces & rapidi, sic erronei & expatiatores. Magna nunc gratia huius artificij, quod mirum est olim inauditum fuisse, praesertim cum uenationis genera omnia (ut arbitror) fuerint antiquis percognita & usitata.

Ex Iuliano. §. Quod autem diximus, eodem titulo.

Hic non debuit facilis esse ad temerariam indicationem.) Indicatio hoc in loco quid significet, pauci (ut opinor) percipiunt. Indicare (inquit Nonius) promittere atque addicere est: quae significatio mirè hic quadrare uidetur, atque haud scio an usquam alibi ita expressam legerimus. Indicare igitur aestimare est, et pretium rei uenalis statuere. M. Tullius in III. de Offic. Quintus quidem Scauola Publij filius, cum postulasset ut sibi fundus, cuius emptor erat, semel indicaretur, idq; ita ueditor fecisset, dixit se plurius aestimare: addidit centum milia nummorum. Nihil expressius his exemplis. Sed apud Ciceronem multi uulgariter intelligunt indicare pro demonstrare. Indicare uendentis est, τιμασθαι, ut mercari & liceri emptoris. Plautus in Persa, Indica, fac pretium, τιμῶν, τὰ τῆς τῆς ἀξίας. Dord. Tua merx est, tua indicatio est. Id est (ut uulgò dicunt) qui bouem uenalem habet, is pretium imponit. Idem, Vix bene emere? age, indica prognariter. Hoc est, aestima, dic quanti uedes uno uerbo. Et rursum in Aulula. Venio ad macellum, rogo pisces, indicat ceros, agnina caram, caram bubulam. Licetur emptor, id est, πλειστηρίαζει, quod etiam παραθεματίζει dicitur. Fortasse autem apud Plautum sic legendum, Rogato pisces: indicat caro: agnina caro: caro bubula. ut hic apud Vipianum, Assenerauit autem bonae frugi & fidum, & caro uendit

Indicatio.
Indicare.

πλειστηρίαζει
ὑπαρθεματίζει
ζειν.

dit? Quod autem sequitur, Atqui ignoravit: atqui una est particula, ἢ μήν, ἀλλὰ μήν, per hypophorā posita, & obiectiue pronūtianda. Indicat uēditor, id est, τιμᾶται. quā-
 Τιμᾶσθαι. quam Lucianus aliter expressit his uerbis, πόσον πρόωτες
 ἢ γὰρ τειρ. με ὑπὲρ τῶν, Quāti hūc indicas. Indicatio aestimatio est, atque etiam probatio. Plinius lib. xxi. Mellis causas atq; differentias nationesq; & indicationē, in apium ac deinde florum natura diximus. Vbi imperiti, aut qui nō satis animaduenterunt, iudicationem legūt. Indicatura etiā in eundem sensum ab eodē dicitur in praefatione his uerbis, Hæc
 indicatura. fiducia operis est, hæc indicatura: id est, pretium & aestimatio operis, & quo maximè opus probatur, & censetur. Idem lib. xxvii. Traditur Hismeniam coraulē multis fulgentibusq; gemmis uti solitum, comitante fabula uanitatem eius, indicato in Cypro sex aureis denarijs smaragdo, in quo fuerat sculpta Amygone, iussisse enumerari: & cum duo relati essent inminuto pretio, malè mehercules curatū dixisse. multum enim detractum erat gemmæ dignitati. Qui locus uulgò corruptissime legitur. Vbi etiam nos non enumerari, sed c. id est, centū numerari legimus. Et rursus, Nec est hodie Murrhini alterius præstātor indicatura. Hoc autem in loco indicatio significantissime accipitur pro uerbosa illa ac scurrili propemodum uenaliū rerū cōmendatione, qua uenditores uti solent emptoribus alliciendas. Sic enim solent ultrò gratissimas res futuras emptoribus spondere, & futurū ut bene secum actū esse dicant. Maxime autem omnium Iurisconsultorum Vlpianus proprietatis atq; elegantie studiosus fuisse mihi uidetur.

Ex I. Limes & labra, eodem titulo.

Funes non limes proculdubio legendum censeo. Hunc autem errorem litera maiuscula et miniata induxit, quales fieri

fieri in capitibus legum solent, funesq; haustorios intelligendum. At uerò labra crateres lapideos significant, qui-
 Labra. bus aqua saliens ex siphunculis concipitur. Crater est enim crater. quem uulgò peluim appellāt in fontibus manu factis, id est, salientis aquæ conceptaculū. Plinius in v. Epist. In hoc fonte crater, circā siphunculi plures miscēt iucūdiſsimū murmur. Idem, Stibadio aqua uelut expressa cubantiū pondere siphunculis effluit, cauato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atq; ita occultè temperatur, ut impleat nec redundet. Sunt alioqui labra uasa uinitoribus accommodata, quæadmodū lacus & cuppæ, quibus labris apud nos uindemiæ exportatur in uehiculis. Labra etiam lapidea balneis usum præstant, fossæq; lapideæ in balneis labra uocabantur, cuius significationis exēpla sunt apud Vitruuium lib. vii. πυελοι & πλυνοι Græcè dicuntur, hoc est, solia balnearia. Salientes autem capita sunt fistularum, atq; etiam salientes. ipse tubulorū fistularumq; scaturigines, quæ & siphunculi dicuntur & siphunculi, ab aquæ expressione tanquam ex siphone salientis. hos Græci κρηνας uocant. Lucianus, κρηνας. Ἐμφορῆμα χανδρῶν Ἐποθείς τῶ κρηνῶ τὴν κεφαλῆν. κρηνοί. Vnde Enneacrinos fons Atticæ ab nouem salientibus sic Enneacrinos dictus. Et κρηνίζειν uerbum Galeno, quod fundere aquam fons. gracili saliente significat. Cicero ad Quintum fratrem, Πι κρηνίζειν. scina & salientibus additis mira suauitate uillam habiturus es. Vitruuius lib. vii. Collocentur in castello tres fistule equaliter diuise in tria receptacula cōiunctæ: uti cum abundarit, ab extremis in medium receptaculum redundet: ita in medio ponentur fistule in omnes lacus & salientes. Accursius de his omnibus aliter prorsus censuit.

Ex I. Fundi. §. Si ruta. eod. in tit.

Si ruta & cæsa excipiantur.) Quid sint ruta & cæsa
 Vlp

Vlpianus hic, & in l. sequenti aperte docuit, aliquid tamen his addendum. Cicero in fine Topicorum de rutis & caesis ita inquit, scribens ad Trebatium hominem Iurisconf. Nam ne praeterirem aliquid quod ad argumentum in omni ratione reperiendum pertineret, plura fortasse, quam a te desiderata erant. sum complexus: feci quod saepe liberales uenditores solent, ut cum aedes fundum uel uendiderint rutis caesis receptis, concedant tamen aliquid emptori quod ornandi causa apte & suo loco positum esse uideatur. Sic nos ad id quod quasi mancipio dare debuimus, ornamenta quaedam uoluimus non debita accedere. Inde illud Crassi In Lucium Brutum Bruti Iurisconf. filium, ex 1. libro de Orat. Quid patri nuntiari uis? cui rei, cui gloriae, cui uirtuti studere? patrimonio ne augendo? at id non est nobilitatis: sed fac esse, nihil superest, libidines totum dissipauerunt. An in iure ciuili? est paternum. sed dices te cum aedes uenderes, ne in rutis quidem & caesis solum tibi paternum reliquisse. Prouerbialiter a Crasso dictum est in hominis nequitiam, qui adeo effusus fuit paternis bonis addicendis & dissolutus, ut nihil cauerit sibi in rutis saltem & caesis recipiendis, in quibus ut ex illis uerbis Ciceronis apparet, maiorum memoria conseruari solebat. Crassus enim cum Brutorum gentis imagines in funere anus cuiusdam ferrentur, quae ex familia Brutorum erat (ut moris fuit antiquis) scommatis occasione arrepta ita ad Brutum in foro inquit, unde pompa funeris uideri poterat, Tu lucem aspicere audes? tu hos intueri? tu illam mortuam? tu imagines ipsas non perhorrescis? quibus non modo imitandis, sed ne collocandis quidem locum tibi ullum reliquisti? Plinius libro xxv. de ijs loquens, Aliae, inquit, in foribus & circa limina animorum ingentium imagines

Ruta & casa
recipere.

nes erant, affixis hostium spolijs, quae nec emptori refringere liceret, quae etiam dominus mutatis domus ornamenta erant. In rutis igitur & caesis huiusmodi imagines & stemmata familiarium erant. Neque uero Mutius in titulo, De uerborum significatione, rutorum caesorum significationem tam arcte complexus est, quam hic Vlpianus fecit: In rutis, inquit, & caesis ea sunt quae terra non tenentur, quaeque opere struabili tectorio uel non continentur. Secundum quae uerba opus intestinum in rutis & caesis continetur: quod cum ex dicto loco Ciceronis in Topicis intelligitur, tum uero ex ijs quae §. superiore de pluteis dicuntur. Est autem opus intestinum, instrumentum domus, ut scamna, sedes, grabati, abaci, subsellia, fulcra, plutei, armaria, scrinia, foruli, loculamenta, mensae, tripodes, monopodes uel potius monopodia, dorsualia quae igni opponuntur cum accumbimus, repagula, & claustra lignea, & omnia denique quae materia constant. Vitruuius libro 1. de abiete loquens, Ima autem cum excisa quadristiuijs disparatur, eiccto torulo ex eadem arbore ad intestina opera comparatur. Idem libro v. de cauedijs displuuiatis loquens, Itaque redundantes canales restagnant, & intestinum & parietes in eis generibus edificiorum corrumpunt. Vbi intestinum pro fenestris posuit. Et rursus alibi, Habent autem haec domus uestibula egregia, & ianuas proprias cum dignitate, porticusque peristyliorum albarijs & tectorijs, & ex intestino opere lacunarijs ornatas. Materiaria autem incrustatio, quam lambrittum dicunt, tectorij uicem implet. Coaxatio enim quae & coassatio dicitur, tabulis id genus conserta est, quibus cuppa & lacus conficiuntur. Asses enim quae & axes dicuntur, tabulae sunt sectiles non absimiles scandulis, quibus

Opus intestinum.

Incrustatio materiaria.

Coaxatio & coassatio.

Asses & axes & assamenta.

quibus tecta tegularum uice in quibusdam locis teguntur.
David δώματα. Plinius assamenta etiam appellat lib. x v 1. ut Græci δάματα.
Orthostata. Coaxatione antiqui ad intertignia utebantur, quod nuper in usum redijt. Lignea uerò incrustatio tympani
 panis & orthostatis compacta est, panella & mordestas à mordendo appellant artifices, & tenones quasi tenaces. Axes ij sunt excavati cardinatiq; quibus tympana undique ambiuntur & continentur. Arrectaria etiam transversariaq; iugamenta dicuntur. Cardo summa pars est iugamenti quod in cauum inditur. Contabulatio generale nomen est. Asseres ab asibus differunt. Sunt enim asseres oblongi, trientali circiter materia, latitudine ferè ac crassitudine æquales, uulgo membraturæ dicuntur.

Ex eadem lege.

Castellum. Castella plumbea putea opercula puteorum epitonea.) Lego castella plumbea putealia, id est, opercula puteorum, epistomia. ut fortasse hæc uerba, id est, opercula puteorum, sint ex margine in textum addita. Castella in aquæductibus duplicem usum præbent. Sunt enim castella conceptacula quædam laxiora certis spatijs emodulata, ex quibus aqua per fistulas in uaria loca distribuitur, id est, in uillas & prætoria nobilium indultu principali, ut docet Frontinus in libro de Aquæductibus. Vitruuius lib. v 1 1 1. Ductus aquæ fiunt generibus tribus, riuis per canales structiles, aut fistulis plumbeis, seu tabulis fictilibus, quorum hæ rationes sunt: Si canalibus, ut structura fiat quàm solidissima, solumq; riui libramenta habeat fastigiata ne minus in centenos pedes semipede. Eaq; structuræ conformentur, ut minimè sol aquam tangat. cumq; uenerit ad mœnia, efficiatur castellum, & castello coniunctum ad recipiendum aquam triplex immissarium. Collocenturq; in castello

castello tres fistulæ equaliter diuise in tria receptacula coniuncta, uti cum abundauerit, ab extremis in medium receptaculum redundet. Ita in medio ponentur fistulæ in omnes lacus & salientes, in altero in balneas quæ uectigal quotannis populo præsent. Ex quibus tertio in domos priuatas ita ne desit in publico. Immissaria Vitruuius & receptacula pro iisdem accipit. Lacus autem pro lacus, ijs conceptaculis aquæ in quibus mulieres linteæ abluebant. Canales structiles semirutæ hodie Romæ uisuntur. Tabulis & fistulis Gallia utitur. Castellorum altera est utilitas, quod aqua per canalium aut tubulorum angustias magno spiritus impetu elisa, cum in castellorum laxitatem inciderit, impetum illum à spiritu elidente per angustias cõceptum amittit, qui alioquin aquæductibus propter rapiditatem noxius esse posset. Propterea crebra in aquæductibus erant castella certis spatijs astructa. Vlpianus autem hic de priuatis castellis intellexit, hoc est, de quibusdam conceptaculis atque immissarijs aquæ uel tubis deriuatæ, uel haustæ machinis, quæ cum usus uenit per emissarium, uel per salientes emittitur ad eum locum quo emitti opus est. Vitruuius libro x. de organis haustorijs loquens, Cum autem altius extollendum erit, eadem ratio communicabitur sic. Rota fiet circum axem ea magnitudine, ut ad latitudinem quæ opus fuerit conuenire possit. circum extremum latus rotæ, figentur modioli quadrati, pice & cera solidati. Ita cum rota à calcantibus uersabitur, modioli pleni ad summum elati, rursus ad imum reuertentes infundent in castellum ipsi per se quod extulerint. Idem de ctesibica machina loquens, Ita ex interiore loco castello collocato ad salendum aqua subministratur. Epistomion ærumentum est quo ora salientium obturantur

rantur & laxantur cum opus est, dum manu dicitur uertibulum illud pertusum, quod admittit uel arcet aquam, prout hoc aut illo modo uersatur. Epistomion enim Graecum est quasi oris obturaculum dicas. Hoc ad hauriendum ad quotidianum usum uinum in hypogeis utimur, fontem appellantes. Vitruuius libro x. de hydraulicis organis loquens, Singulis autem canalibus singula epistomia inclusa sunt, manubrijs ferreis collocata, quae manibus cum torquentur, ex arca patefaciunt nares in canales. Idem, Motione uero uectium uehementiore spiritus uehemens compressus epistomiorum aperturis influit, & replet anima canales. Epistomion accepit pro eo obturaculo quod in musicis organis spiritum continet & laxat ut opus est. Vbi que tamen apud eum epithomion corrupte legitur. Varro libr. i i i. de re Rustic. Epistomijs, inquit, uersis ad unum-
Epistomizo. quenq; actum sic ut influat in conuiuium. Epistomizo uerbum contineo & suffreno significat. Vnde epistomion dictum, quia ori uasis pertusi opponitur, ut fluentem liquorem cohibeat, & rursus transmittat cum opus est. *Fistula applumbata.* Fistulae porro applumbatae sunt quae eliquato plumbo in lapidum cauis ferruminatae sunt, quae interdum extra parietes prominent, interdum introrsus latent eminentem tantum
Mastos. mamma arca, quae Mastos uerbo Graeco dicitur, cuiusmodi passim uisuntur Parisijs. Ferè enim mastis erumpunt non
Sigilla. epistomijs, cum perenniter fluant. Sigilla parua sunt signa, id est, simulachra in suis ediculis collocata quasi parietum honestamenta. Iuuenalis, Si quis in edicula Deus unicus. Vel etiam simulachra columnarum abacis insidentia.

Ex l. Si uenditor, eodem titulo.

Si de plumbeo castello fistulae sub terram missae aquam ducerent in equum lateribus circumstructum.) Legendum est in

est in specum, licet Accursio aliter uisum sit. Specus enim *Specus.* inter opera aquariorum numerantur. Frontinus de Aqueductibus, Quicumq; post hanc legem rogatam, riuos, specus, fornices, fistulas, castella, lacus aquarum publicarum, quae ad urbem ducuntur, forauerit, ruperit, & reliqua. Idem, Placere circa riuos qui sub terra essent & specus citra urbem & extra urbem ad continentia aedificia, utraq; ex parte quinos pedes uacuos relinqui.

Ex l. Creditor, in fine, eodem tit.

Ante domum mari iunctam molibus iactis pyram constituit.) Legendum pilam. *Pila.* Pila lapideae in aedificijs sunt columnae structiles, aut structurae ex lapide caeso, quasi quaedam aedificiorum femora, quibus mutili (quos coruos uocant) incumbentes trabes & epistylia sustinent, de quibus alibi diximus. *Mutuli.* Pila etiam opera sunt informia quae in aqua construuntur, cuiusmodi magnifica Genuae uisitur. molem uulgo appellant. Earum usus est ad tuendas a fluctibus naues intra portus & naualia. De quarum constructione Vitruuius lib. v. sic inquit, Deinde super eam exaequationem pila, quam magna constituta fuerit, ibi struatur, eaq; cum erit extructa, relinquatur ne minus duos menses ut siccescat. Tunc autem succidatur margo quae sustinet arenam, ita arena fluctibus subruta efficiet in mari pilae praecipitationem. Huiusmodi pilam Vergilius lib. ix. describit his uerbis,

Qualis in Euboico Baiarum littore quoddam
 Saxea pila cadit, magnis quam molibus antè
 Constructam ponto iaciunt: sic illa ruinam
 Prona trahit, penitusq; uadis illisa recumbit.

Huiusmodi autem fiebant ex puluere Puteolano qui in aqua lapidescit. Fiunt & alia ratione intra aquam circumdatis tabulationibus, quas arcas Vitruuius appellat ab arcendis

P 2 aquis

aquis ab opere. Alij aquaria septa uocant. Nostrates fabri & structores bastardellos dicunt. cuiusmodi dudum in ponte Parisiensi uidimus suscudatis lignis ad perpendicularum depectis, ne aqua per rimas erumpere posset. Sunt autem suscudes subcudesq; , lignea retinacula quæ etiam securicla. curicla à forma dicuntur quasi securiculae, quibus duo tigna tenacissima inter se uinciuntur, unde securiclati cardines apud Vitruuium lib. x. licet uulgò securidati legatur. nostri (ut arbitror) hirundinũ caudas appellat. Cato, Subcudes iligneas adindito: eas ubi confixeris, clauis corneis occludito. Apud Augustinum lib. x v. de Ciuitate, suscudines legitur. Vitruuius lib. x. cap. viii. de tympano ad molendam farinam loquens, Secundum id tympanum maius, item dentatum planum est collocatum, quo continetur axis habens in capite summo subcudem ferream quo mola continetur. Quod Vitruuius subcudem hic appellat, nostri ferrum molendini appellant, ex quo forma subcudis intelligi potest. In codicibus tamen impressis locus ille mutilatus est. Desunt enim decem uerba à uerbo priore continetur, usque ad alterum idem uerbum.

Ex l. penultima, eiusdem tituli.

Putat enim eum fuisse seruum qui per catadromum descendere, aut in cloacam demitti solitus esset. Catadromus. (de quo miranda cecinit, id est, uaticinatus est Accursius, Latine decursorium ad uerbũ transferri potest. Dromos enim cursum significat. Tranquillus in Nerone, Nobilissimus eques Romanus elephanto supersedens per catadromon decucurrit. Id est, per stadium in quo equites decurrere solebant imaginario prælio, ut fit sepe in Gallia Principe spectante: licias uocant. Nonnulli catadromum & hippodromũ pro eodẽ accipiunt. Est autem hippodromus

mus equorum curriculum, in quo de pernecitate certatur citra simulachrum pugnae. Neutra autem significatio hic conuenit. Quid enim simile catadromo cum cloaca? aut quid seruo cum decursione equestri? Propterea suspicor locum hunc mendosum esse. Decurrere autem quid sit, unde decursorium dictum, docet Liuius libro x. de bello Macedonico his uerbis, Mos erat lustrationis sacro peracto decurrere exercitum, & diuisas bifariam acies concurrere ad simulachrum pugnae. Regij iuuenes duces ei certamini ludicro dati. Gellius lib. vii. Vt in decursibus, inquit, ludicris aut simulacris præliorum fieri uidemus. Vergilius de Palantis funere loquens in undecimo,

Ter circum accensos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos, ter mœstum funeris ignem
Lustrauere in equis.

It cœlo clamorq; uirũ clangorq; tubarum,

Huiusmodi autem decursione equites Romanos uti solitos ex Tranquillo apparet in Nerone, Deductus, inquit, in forum tyro populo congiarium, militi donatiuum proposuit indicta decursione. Torneamenta edicere hodie appellant, aut etiam indicere.

Ex l. Videamus, in titulo, Locati.

Inter conductorem & locatorem conuenerat, ne in uilla urbana fœnum componeretur. Quid sit uilla urbana, non omnes, credo, Accursius scire uoluit, quum de hoc nihil dixerit. Ab aliquo igitur antiquorum id requirendum. Is erit Varro, qui libro i. de re Rustica sic inquit, temporum suorum luxuriam taxas, Fructuosior certè fundus est propter ædificia, si potius ad antiquorum diligentiam, quam ad horum luxuriam dirigas ædificationem. Illi enim ad fructuum rationem faciebant, hi ad libidines indomitas.

Itaque illorum uillae rusticae erant maiores, quam urbanae, quae nunc sunt pleraeq; Idem paulò post, Item cetera ut essent in uilla huiusmodi, quae cultum quaererent, providebant: nunc contra, uillam urbanam quam maximam, ac politissimam habeant, dant operam, ac cum Metelli ac Luculli uillis pessimo exemplo aedificatis certat. Villam urbanam Palladius praetorium appellat his uerbis, Ipsius etiam praetorij situs sit loco aliquatenus erectiore & sicciore, quam caetera propter iniuriam fundamentorum, & ut leto fruatur aspectu. Tranquillus in Augusto, Ampla & operosa praetoria grauabatur. Id est, iniquo animo ferebat Augustus uillas quasdam elegantius & sumptuosius extructas. & in Calig. In extructionibus uillarum & praetoriorum omni ratione posthabita, nihil tam efficere cupiebat, quam quod effici posse negaretur. Vlpianus etiam alibi praetorium, quod hic uillam urbanam, appellauit his uerbis, Plenum autem usum habere debet, si & uillae & praetorij ei relictus est. Villa rustica est ea pars uillae, quam uillicus colonus, uel uinitor, uel arborator habitandam sibi obtinet, & familiae uillaticae, atq; instrumento omni rustico condendo, aut continendo. Villa urbana, quae & praetorium dicitur, ea pars est quam dominus sibi recepit, quae quia elegantius amoeniusq; aedificari solet & instrui, ideo urbana uocatur, quasi urbani nitoris & elegantiae plus habes, quam rustica. Propterea Vitruuius huiusmodi aedificia pseudourbana appellat. sic enim inquit libro VI. Earum autem rerum non solum erunt in urbe aedificiorum rationes, sed etiam ruri, praeterquam quod in urbe, atria proxima ianuis solent esse, ruri in pseudourbanis statim peristylia. Columella uillam tripertito distribuit, partem unam urbanam, rusticam alteram, & tertiam fructuariam

appel

appellans. In proposito igitur nihil mirum dominum uillam sibi urbanam recepisse in locatione fundi, ne scenilis usum colono praerberet.

Ex l. seq. Item quaeritur si cisiarius.

Cisium uehicularum genus est biroti, ut inquit Nonius. *cisium.* Marcus Tullius in 11. Philippic. Cum hora diei decima fere ad Saxa rubra uenisset, delituit in quadam cauponula, atque ibi se occultans perpotauit ad uesperum. Inde cisisio celeriter ad urbem aduectus domum uenit capite inuoluto. Ita enim locum illum legunt Nonius & Gellius, licet corrupte cassia in impressis libris legatur. Hoc autem uerbo utitur Plinius libro duodetricesimo. Multa sunt autem nomina uehiculorum, ut carrum qui & carrus dicitur, *uehicula oneraria.* plaustrum, carpentum, & sarracum, quod uehendis marmoribus, & grandi materiae accommodatum est apud Vitruuium & Iuuenalem, Longa coruscat Sarraco ueniente abies. Supradicta igitur uocabula sunt onerariorum uehiculorum. *uehicula gestatoria.* Gestatoria uero sunt carruca, cisium, essedum, rheda, petorritum, & staticulum. Cicero in eadem Philip. Vehabatur in essedo Tribunus plebis. lictores laureati antecedeabant, inter quos aperta lectica nima portabatur. sequebatur rheda cum lenonibus, comites nequissimi. Plinius lib. xxxiiii. Argētum incoquere simili modo coepere, equorum maxime ornamentis, iumentorumq; iugis. Coepere inde esseda, & uehicula, & petorrita exornari, similiq; modo ad aurea quoq; & argentea staticula luxuria peruenit. quaeq; in scyphis cerni prodigium erat, haec in uehiculis atteri cultus uocatur. Haecenus Pli. Ex cuius uerbis apparet multum olim usum gestatoriorum fuisse etiam uiris. Vidi certe nuper gestatorium currum Praefecti praetorio in quodam lib. pictum quadrirotum, eratū, aut inauratum magnifica specie,

extante in eo sella curuli. Lampridius in Alexandro, Car-
 rucas Romæ & rhedas Senatoribus omnibus, ut argenta-
 tas haberent, permisit: interesse Romanæ dignitatis putās,
 ut ijs tantæ urbis senatores uterentur. Erant & sacra ue-
 hricula, quæ Thensæ uocantur, autoribus Seruio & Festo.
 Tranquillus in Cæs. Ampliora etiam humano fastigio de-
 cerni sibi passus est, sedem auream in curia, & pro tribu-
 nali, thensam & ferculum Circensi pompa. Ferculis au-
 tem pompa traducebatur, & deorum simulacra gestaban-
 tur. Idem in eodem, Pontico triumpho inter pompæ fercu-
 la trium uerborum prætulit titulum. Cur autem sic uoca-
 rentur, diuus Augustinus lib. 11. De ciuitate Dei docet. Sic
 hodie uocari possunt gestatoriola, quibus Eucharistia, &
 sanctorum reliquie in supplicationibus circumferuntur. Pi-
 lenta muliebria erant uectabula, quibus matronæ gestaban-
 tur, autore Festo: quibus tamen solis castis uti licebat, ut
 inquit Seruius. Vergilius in VI II. Castæ ducebant sacra
 per urbem Filentis matres in mollibus: id est, pensilibus.
 Sunt autem pensilia gestatoria, quos tremulos currus uo-
 camus. Bigæ, trigæ, quadrigæ, ad curule certamen, & sa-
 cra certamina pertinet. His enim uerbis non tam uehiculum,
 quam equi bijuges, trijuges, quadrijuges significantur.

Ex l. Ex conducto. §. primo.

Si uis tempestatis calamitose contigerit.) Calamitatem
 (inquit Donatus) propriè grandinem rustici dicunt, quod
 calamum, hoc est, culmum, ac segetem comminuat. Plinius
 libro X VI II. naturalis hist. Ordeum ex omni frumento
 minimè calamitosum, quia tollitur antequam triticum oc-
 cupet rubigo. Vnde Cicero metaphoricòs in Ver. actione
 I. I. ita inquit, Eademque ui & iniuria cum pecunias maxi-
 mas cogeres, per omnes partes prouinciæ te tanquam ali-
 quam

quam calamitosam tempestatem, pestemque peruasisse de-
 monstro. Idem alibi de eodem, Quacunque iter fecit, eius-
 modi fuit, ut non Legatus populi Romani, sed ut quedam
 calamitas peruadere uideretur. Non potuit Cicero signi-
 ficantius Verris Prætoris furta ac rapinas & iniurias ex-
 primere. Quo uerbo uocari potest nostro tēpore militum
 improbitas pagatim grassantium, qui quacunque iter fa-
 ciunt, impotentissimæ petulantia uestigia ad finem annī
 uertentis impressa relinquere soliti sunt, usque adeo omnia
 diuexata, omnia exhausta, omnia disiecta, quasiq; grandine,
 ac procella proculcata, obtritaque digressis illis uisun-
 tur, simul ignorante Principe, simul ijs quos editiore lo-
 co positos hic turbo percellere non potest, nihil ad se at-
 tinere eam calamitatem interpretantibus. Quis enim (si
 ad normam ueritatis loqui uolumus) publica uice commo-
 ueri, aut certè permoueri in huiusmodi rebus uisus est, eo-
 rum quidem qui populo apud Principem adesse & de-
 bent, & possunt? Noui unum & alterum eorum, qui sum-
 marum rerum actui aliquādo præferti fuerunt, quos com-
 pertum habeo difficilimis plebis temporibus, cum ad eos
 huiusmodi calamitates deferrentur (Sunt enim quocunque
 tempore uiri boni, qui uicem miserorum non dolere ne-
 queunt) cumque his alijsque permultis ærumnis iamiam ces-
 sura plebis inopia diceretur, ad Principemque, & sanctius
 Principis consilium referri de hac re debere primo quoque
 tempore: hætenus uice publica commotos esse, ut respon-
 derent, non sibi id negotium esse, ut afflictæ plebeculæ il-
 lachrymando, periculum non quidem sibimetipsis, sed
 fortunis suis creatum irent, & tanquam popularibus
 ærumnis piacularem fortunam suam subderet, publicæ ca-
 lamitatis succidaneam, sic enim loqui solent, bellissima
 esse

In eos qui ni-
 cem calamito-
 se plebis non do-
 lent.

esse putantes, improbius quam facilius dictum risu etiam prosequi. At enim huiusmodi nuntij, nec Principibus festiui sunt, & in nonnullorum aliquando potentium offensionem incurrunt. Ita ne uerò tauris ipsi à natura datum esse fatebuntur, ut pro uitulis imbelliq; armento summa ui, summoq; discrimine cum leonibus dimicent: ad se autem præter naturalem hominum inter homines commendationem, etiam in magistratibus aut honoribus positos, popularia incommoda pertinere negabunt? primos honores ipsi gerant, coli se à populo supra modum quoque uelint? stipendia immensa, & (quod indignitatem auget) collatione plebeculae corrasa mereant, & calamitose plebis querelas nihil ad se pertinere dictitent? Videant quaeso rectum ne sit, aut num id tueri citra grauem animæ noxam possint. Verùm illi fortasse plus uiderunt. Vt enim in membris & partibus corporis humani aliqua sibi tantum quodammodo nata esse uidentur, ut aures & oculi, alia cæteris membris subseruire, suumq; munus obire aliorum causa nata sunt, ut crura, ut manus, ut pedes: sic aures & oculi reipublicæ, id est, hi quos primos ordines in administrandis rebus ducere Princeps uoluit, more hominum sæpe faciunt, ut sibi suisq; consulere in communibus rebus agendis, id est, publicis, satis habeant: reliquos omnes uectores, qui procul gubernaculis agunt, & plebeculam præsertim quæ ad scalmum interdum noctuq; adhærescere cogitur, & remis incumbere, tanquam asinum ad clitellas, sic ad inopiam & ærumnam natos esse censeant: ut clauum tenentibus ipsis, & omnibus felicibus seriatim esse liceat, atque etiam si dijs placet, laboribus ærumnosorum frui. Quasi uerò non eadem nauis, id est, eodem periculo tempestatum, & gubernatores, & remiges, & uecto-

res,

res, per huius uitæ uarios euentus, quasi per fretum aliquod undabundum, transmittantur. Aut quasi remigio disiecto otiose etiam, ac placide uelificari possint. Atqui isti, ut uidetur, cum ad summa honorum fastigia euaserunt, rem ita inter se componunt, ut inuicem Plautinum illud dicant, Si tu proreta huic nauis es, ego gubernator ero: atque ita distributis sibi suisq; primis quibusque muneribus, summissim inter se (quasi ad populares, & oppidanos homines loquentes) dicere solent, Nunquam sic cura deorum se premit, ut uestræ morti, uestræq; salutis fata uacent, procerum motus hæc cuncta sequuntur, Humanum paucis uiuit genus. Deos autem more nostro nunc appello (ut antea diximus) quos immodica potentia uiuos, uiuentesq; inter diuos retulit, in quorum manibus tanquam in cardinibus summa rei Gallicæ uertitur. Qui tandiu in caelo esse solent (ut Ciceronis uerbo utar hic appositi-
mo) id est, omnium ore celebrari, ac nominis sui fama, fora ac conciliabula, omnesq; conuentus, circulosq; implere, quandiu fortunæ collibuit. Quorum diuinitas toto hoc imperio quamlibet latè patet ipsum, locis omnibus, omnibusq; horis, omnium uocibus inuocatur, nominatur, agitur, re, laudatur, arguitur, & interdum cum conuicijs colitur. Volubilis tamē & cæca existimata, uaga, incōstans, incerta, uaria, indignorumq; fautrix, desultoria celeritate subinde in alium, aliumq; transiens. Cui omnia expensa, omnia feruntur accepta, & quæ in nostrorum hominum ratione sola utranq; paginam facit, ut inquit ille. Vt enim quicquid publicè priuatimq; rectè secus ue cesserit, ita bene eos, aut malè audire ilico necesse est. Quibusdam uerò eorum in ista beatitudine tanta humanitatis obrepat obli-

In caelo esse.

obliuio (quasi ad lethæas aquas biberint) ut se uelut onagros omni lege solutos, omnis ærumnæ ac laboris immunnes esse, nimia fortunæ indulgentia cæci interpretentur, nec populariâ calamitatibus ueluti iniquis asellorum clitellis condoleant. In quo tamen longe mihi falli uidentur homines ambitiosissimi. Ampliſſimum est enim homini uiribus, aut corporis, aut animi præuolenti, aut etiam opibus, quâ plurimos homines iuuisse: Deus est mortali iuuare mortalem (inquit Plinius) & hæc ad æternam gloriâ uia, & Herculem, Liberum, Aesculapium, Castorem & Pollucem in cœlum (ut inquit Marcus Tullius lib. 11. de Legibus) merita uocauerunt. Quod quomodo intelligi debeat, ex uerbis eius colligi potest lib. 111. de Natura Deorum, Atqui (inquit) in plerisque ciuitatibus intelligi potest augendæ uirtutis gratia, quo libentius Reipublicæ causa periculum adiret optimus quisq; uirorum fortium memoriam honore Deorum immortalium consecratam. A quo etiam mutuatus ex professo Lactantius libro 1. Instituta inquit, Suscepit autem uita hominum, consuetudoq; communis, ut beneficijs excellentes uiros in cœlum fama, ac uoluntate tollerent, Hinc Hercules, hinc Castor, hinc Pollux, hinc Aesculapius, hinc Liber. Et rursus, In plerisque autem ciuitatibus intelligi potest acuendæ uirtutis gratia, aut quo libentius Reipublicæ causa periculum adiret optimus quisque, uirorum fortium memoriam honore decorum immortalium consecratâ. Sed hoc nimirum est illud. Quæ admodum membrorum, id est, partium corporis alia uidentur propter usum à natura esse data, ut manus, ut pedes, ut ea quæ sunt intus in corpore: alia nullam ob utilitatem, sed quasi ad ornatum, ut cauda pauoni, penna uersicolores columbis, uiris mammæ & barba: sic eorum qui

ad

ad primos magistratus uocantur, quasi ad unum corpus Reipublicæ administrandum, quidam rebus egregiè gestis perficiunt, ut non sibi nati esse, sed omnibus uideantur: quibus morte extinctis gloria perpetua succedit, quidam socordia tanta præditi sunt, ut non magistratus gerere, sed magistratum personam induisse uideantur, ut Reipublicæ suarum interim partiû si minus ratio, at numerus certè constet. Sed fuisse nobis huiusmodi homines speramus Reipublicæ præfectos, ut alibi dictum est. Omnia iam nobis meliora non modò fore, sed etiam esse spondimus. Et alioquin hoc Principe iandiu in portu nauigare uidemur. Qui cum ad semiermem huius Reipublicæ nauem, atque in alto luxus, & incuriæ publicæ fluitantem nauarchus accessisset, in multos eam tumultus ingruentium, instantiumq; bellorum iamiam incursum, sacra quadam anchora frugalitatis haud dubiè stabiliiuit. Ut ad rem redeamus: Terentius in Eunucho, Sed eccæ ipsa egreditur nostri fundi calamitas. Propterea factum ut calamitas pro dispendio & sterilitate accipiatur. Cicero pro lege Manilia, Nam in cæteris rebus cum uenit calamitas, tum detrimentum accipitur. At in uectigalibus non solum aduentus mali, sed etiam metus ipse affert calamitatem. Calamitosus ærumnosus est, malis calamitatibusq; prægrauatus, inquit Nonius. Cicero in Diuinatione, Honoris ampliſſimi esse puto, & accusare improbos & miseros, calamitososq; defendere. Inde calamitosus ager Catoni, & calamitosum periculosumq; cœlum. Calamitas etiam in ludis scenicis dicebatur, cum fabula exigebatur. ut in prologo Hecyræ, à Græcis τῆρασμα dicitur, cum alioqui calamitas λῦμη & οἰκορθοεία dicatur, et τῆρασις. Ulpianus igitur omnis antiquitatis peritissimus ut hic, sic ubiq; ferè

fer

sermonis proprietatē seruauit. His enim uerbis talem procellam significauit, quæ segetes frugesq; procellere solet, qualem Vergilius 1. Georgicorum describit,

Omnia uentorum concurrere prælia uidi,

Quæ grauidam latè segetem ab radicibus imis

Sublimè expulsam eruerèt, & reliqua. Hæc χαλαροκοπία à Græcis dicitur, id est, grando procellosa. Cæterum sturnus, cuius hic Vlpianus meminit, auis est maculosa, quæ Græcè Psarus dicitur, magnitudine merulæ, ut inquit Aristoteles, gregatim uolans ut passer. Sturnellus uulgò dicitur. Auis est docilis, ut turdus, & galerita, & monedula, & reliquæ humanæ uocis imitatriculæ. Graculus, genus est monedula, coracias ab Aristotele dicitur à coruina nigritie, rostro tamen rutilo, docilis etiam, & facillè mansuescens. Huiusmodi uidentur ad uiuarium Vincenarium innumera, rostro ferè nigrante. Et sturni & monedulae ues sunt gregariæ quotannis migrantes, remigrantesq; , nonnunquam tanta uicinarum ingruente, ut frugibus & uitibus latè depopulatis sterilitatem afferant.

Ex eodem §.

Rauca. Si raucis aut herbis segetes corruptæ sint.) Rauca uermis est, cuius Plinius in uitijis segetum non meminit: sed in xvi. de cultura talearum loquēs, Olea, inquit, ubi quercus effossa sit, malè ponitur: quoniã uermes qui rauca uocantur, in radice quercus nascuntur, & transeunt. Idem in xviii. Nascuntur & uermiculi in radice, cum semen tem imbribus secutis inclusit repentinus calor humorē. Gignuntur & in grano cum spicæ in pluuijs calor inferuescit. De herbis autem noxijs idem ita inquit, Nam lolium & tribulum & carduum lappamq; non minus quam rubum, inter frugū morbos, potius quàm inter ipsius terræ pestem

pestem numerauerim. Lolium herba est, quæ Græcè era *Lolium.* dicitur, de qua idem alibi, Triticum enecat era, ordeum *Aera.* festuca, quæ ægilops dicitur, lentem herba securidaca. Et hæc quidem complexu necant. Aera granum minimum est in cortice aculeato, quod cum est in pane, celerrimè uertigines facit. herba uulgò nota est, hibraia à nostris dicta. *Ægilops.* Aegilopem Vergilius Latine auenam appellauit in hoc uersu, Infelix lolium & steriles dominantur auenæ. *Auena.* Plinius, Primum omnium, inquit, frumenti uitium auena est, & ordeum in eam degenerat, sicut ipsa frumenti fit instar. Quippe cum Germaniæ populi edant eam, neque alia pulte uiuant. Runcatio contra inutiles huiusmodi, aut etiam noxias herbas inuenta est. Vnde runcare uerbum, quod Græcè βοραινίσην dicitur, id est, herbas noxas uellere, & runcatio botanismo. Plinius libro xviii. Postea pauci runcant, quod botanismo uocant. Idem, Runcatio cum seges in articulo est, euulsis inutilibus herbis frugum radicem uindicat, segetemq; discernit à cespite. Et rursus, Faba runcari non gestit, quoniam euincit herbas, ποασμὸς à Theophrasto dicitur. *Sarritio.* Sarritio quæ à Græcis σακάλις dicitur (ut sarrire σακάλειν) sarculo perficitur. Vnde etiam Sarculatio dicitur, de qua idem Plinius, Sarculatio induratum hyberno rigore soli tristitiam laxat teporibus uernis, nouosq; soles admittit. Qui sarriet, caueat ne frumenti radices suffodiat. Triticum, ordeum, semen, fabam bis sarrire melius.

Ex eodem.

Sed & si labes facta sit, omnemq; fructum tulerit, damnnum coloni non esse. Et paulo post, Sed & si uredo fructū oliuæ corruperit.) Labes hoc in loco pro ruina et agri cōfidentia accipi potest, quæ Græcè σιωίσησις dicitur. Labes enim

enim à lapsu dicitur, ut inquit Seruius in illum Vergilij locum, Hinc mihi prima mali labes. Est autem labes agri, cum ager repente tremotum, aut quavis alia ratione sub-

Chasma. sidet in vastam uoraginem, quæ Græcè chasma dicitur, id est, hiatus terræ, quo uerbo Vlpianus usus est supra, De

*Chasmaticus
tremotus.*

periculo & commodo rei uenditæ. Vnde chasmaticus tremotus dicitur, cum mouente terra huiusmodi hiatus existunt. Plinius libro II. de tremotu loquens, Hiatus uero alias remanet ostendens quæ sorbuit, alias occultat ore compresso, rursusq; ita inducitur solo, ut nulla uestigia extant, urbibus plerunque deuoratis, agrorumq; tractu hau-

Chasmatica. sto. Aristoteles chasmaticam appellat in libro De mundo, τῶν ἢ σεισμῶν, οἱ μὲν σπιζήσεις ποιῶντες εἰς τὰ κοῖλα, χασματῖαι λέγονται, Tremotuum, inquit, hi qui soli confidentias in cauernas faciunt, chasmaticæ dicuntur. *Lucas*

*Locus emenda-
tus in Luca.*

*Locus resti-
tus in libro E-
clesiastico.*

*In libro Sa-
cientiæ.*

~~quod fuit de insecto diuina innotuit~~ Appetit
autem tempus, cum hæc & alia huiusmodi à plerisque intelli-
gentur, propter literarum Græcarum studium. Sed ut in-
uiam redeam, est etiam chasma cœlestē, cuius meminit Pli-
nius lib. 11. & Seruius lib. 1x. Aeneid. De labe autem Cice-
ro lib. 1. de Diuinatione sic inquit: De latā etiam ad Sena-
tum labe agri Priuernatis, cum ad infinitam altitudinem
terra desedisset, Apuliaq; maximis terræmotibus conuas-
sata esset. Quibus portentis magnæ populi Romani,
pernicioseq; seditiones denuntiabantur. Verum quoniam
uredinis Vlpianus hic meminit, & paulò post infra: Agri
terram

terræmotu corruentis, propterea non labe hic sed tabes le-
gendum existimo ex Plinio & Theophrasto. Plinius libro
decimo septimo, de uitijs & morbis arborum loquens:
Quædam, inquit, temporum cause aut locorum, propriè
dicuntur morbi, quoniam protinus necant: sicut tabes cum
inuasit arborem aut uredo, uel flatus alicuius regionis
propius, ut est in Apulia atabulus, in Eubœa olympias.
Hic enim si flauerit citra brumam, exurit frigore arefa-
ciens, ut nullis solibus postea recreari possint. Hoc genere
conualles, & apposita fluminibus laborant, præcipueq;
uitis, olea, ficus. quod cum euenerit, detegitur statim in
germinatione. Quæ uerba Plinij ad uerbum ferè ex quar-
to Theophrasti, de plantis transcripta sunt, qui hanc tabem
ἐκπληξιν τῶν δένδρων uocat, quasi percussionem aut stu-
porem arborum, cum stirpes arefcunt tabido morbo exucti,
eò modo quo homines ægri longa tabe emaciati, defectiq;
Id tamen quod Plinius ex Theophrasto dicit, exurit frigo-
re arefaciens, ut nullis solibus postea recreari possint, nos
ita apud Theophrastum legimus, ἀποκίθη τὰ δένδρα, καὶ
οὕτως αὖτα ποιεῖ καὶ ξηρὰ, ὡς εἰσὶ ἀρ' ὑφ' ἡλίου καὶ χρόνῳ
πολλῷ γένοιτ' ἐρ. διὸ καὶ καλεῖσι καυθμόν. Id est, Exurit
autem arbores, eousq; arefaciens, ut ne sol quidem eodem
modo multo tempore arida facere possit, quare & uredo *Uredo.*
uocatur. Qui sensus congruentior uidetur, sed Plinius in tu-
multuaria lectione aliud exemplar secutus est. Similis ure-
dini est sideratio, quæ Græcè σφακελισμός dicitur, & La-
tinè etiam carbunculatio. Plinius lib. decimo septimo: Side-
ratio tota è cœlo constat, quapropter & grandæ in his cau-
sis intelligi debet, et carbunculatio, quod pruinarum iniuria *Carbunculatio.*
euenit. Hæc enim uerno tempore inuitatis, & erumpere au-
dentibus satis mollibus insidens adurit lactescentes germinū
oculos

oculos, quod in flore carbunculum uocant. Pruinae perniciosior natura, quoniam lapsa praesidet, ac ne aura quidem ulla depellitur, quoniam non fit nisi immoto aere & sereno. Proprium tamen siderationis est sub ortu canis siccitatum uapor, cum insitae ac nouellae arbores moriuntur, praecipue ficus & uites. Idem libro decimo octauo: In hoc temporis interuallo res summa uitium agitur, decretorio uis sidere illo, quod caniculam appellamus, unde carbunculatae dicuntur, ut quodam uredinis carbone exusta. Non comparantur huic malo grandinis procellae, nec quaequam annonae intulere caritatem: agrorum quippe mala sunt. carbunculus autem regionum late patentium. Haftenus Plinius. Columella libro quarto: Sed ea tamen praecipua est, si nec nimis celeriter frondet: & primo quoque tempore deflorescit, nec nimis tarde mitescit, quin etiam pruinas, et caliginem, et carbunculum facile propulsat. Huc autem pertinet, quod dicitur in lege, Si merces. §. Vis maior. *Vis maior.* ior, infra hoc eodem titulo, Vis maior, quam Graeci appellant, non debet conductori damnosa esse. Quo in loco libenter quaesierim ab Accursianis Iurisperitis, quid per uim maiorem Iurisconsultus Caius intelligi uoluerit. Haeremus, inquit, dic ipse. Agedum audiant Plinium libro decimo octauo, de sterilitatum causis loquentem his uerbis: Ante omnia autem duo genera coelestis iniuriae meminisse debemus, unum quod tempestates uocamus, in quibus grandines, procellae, caeteraque similia intelliguntur, quae cum acciderunt, uis maior appellatur. *Horrida sidera.* Haec ab horridis sideribus exeunt, ueluti arcturo, orione, haedis. Alia sunt quae silente caelo, serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cum facta sunt. Publica haec & magnae differentiae a prioribus, alijs rubiginem, alijs uredinem, alijs carbunculum appellantib

lantibus, omnibus uero sterilitatem. Ex his uerbis apparet uim maiorem esse, quam Vlpianus supra calamitosam tempestatem uocauit. Columella libro primo: Nam ubi sedulo colitur ager, plerumque compendium: nunquam nisi, si caeli maior uis, aut praedonis incessit, detrimentum affert. Quo modo autem Caius Graece appellauerit, ex antiquis exemplaribus conijcere non potui, nisi quod thian in secundo uerbo legisse uthi uideor, id est, diuinam: sed quod sit substantiuum uocabulum, non facile dixerim. Vis diuina appellatur in titulo, De damno infecto. Theophrastus libro quinto, de causis plantarum τὴν ἀπὸ τῆς δαίμωνος αἰτίας appellat: id est, causam diuinitus demissam, uel ut interpret uertit, Deorum numine urgentem, cuius exemplum χαλαροκοπίαν ponit, id est, grandinem pollicentem. Dicitur etiam a Graecis μετὰ λη παροισάσθ. Haec autem quatuor est *Grandinum* generum. *iiij genera.* Repentini enim flatus exhalante terra coorti, rursusque in terram deiecti, obducta nubium cute multiformes existunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo tonitrua edunt & fulgura: qui maiore illati pondere incursumque, si late siccam ruperint nubem, procellam gignunt, quae *Ecnephas.* Ecnephas uocatur a Graecis, quasi e nube erumpens: sin uero depresso sinu arctius rotati effregerint sine igne, hoc est, sine fulmine, ecnephan illum faciunt, qui typhon a Graecis, id est, uibratus appellatur, & a Latinis uertex. *Typhon. Vertex.* Defert hic secum aliquid abreptum e nube gelida conuoluens uersansque, & ruinam suam illo pondere aggrauans, & locum ex loco mutans rapida uertigine, praecipua nauigantium pestis. Qui etiam illi ipso repercussus, correpta secum in caelum refert, sorbetque in excelsum. Quod si maiore depresso nubis cruperit specu, sed minus alto quam procella, nec sine fragore, turbinem uocant, proxima quaeque

prosternentem : idem ardentior accensusq; dum fuerit,
Præster. præster uocatur, ambiurens contracta pariter & prote-
 rens. autor idem Plinius libro secundo, & ante eum Ari-
 stoteles libro tertio Meteorologicôn, qui *διήλω*, id est,
 uertiginem appellat, quam Plinius uerticem. In libro
 tamen de Mundo strobilon appellat, ubi genera multa
 ponit uentorum, quos uiolentos uocat. Proinde ex præ-
sterilitatum dictis colligere possumus sterilitatum causas alias inte-
cause. stinas, alias externas esse. Interiores causæ sunt, quæ ex
vermiculatio. re ipsa oriuntur, & damno coloni cedunt, ut uermiculatio
 cum enatis uermiculis & bestiolis segetes, arbores uel in-
 festantur, quod uermiculari dicitur, & à Græcis *ουολιμ-
 αδι*, & *ινεισαδι*. Eadem ratio est herbarum exitialium,
 contra quas runcatio inuenta est: aut earum in quas fruges
 ipsæ degenerant, cuiusmodi est auena in ordeo, aut lolium
 in tritico. Theophrastus *ἐξαιρσαδι* uocat, quasi loliescere,
Zuxuria. id est, in lolium degenerare. In eadem causa etiam est luxu-
 ria segetum, cum nimia pabuli ubertate lasciuunt, quod
syluescere. *ἐξυβρισει* dicitur, & in arboribus *ὕλομανεϊν*, id est, syl-
 uescere. & itidem de alijs. Externe causæ duorum sunt ge-
 nerum, aut enim iniuria humana accidunt, ut si uiator
 aut prædo aliquid abstulerit. huiusmodi causæ damno co-
 loni cedunt. aut iniuria coelesti: & hæc rursus bifariam di-
 stribuuntur. aut enim ui maiore accidunt, quæ & calami-
 tosa dicitur, in quo genere est grando procellosa, turbo, uer-
 tex, & reliqua, quæ tempestatis nomine censentur. Sub hoc
 genere chasma nunc & labem agri comprehendere uolumus,
 tametsi aliud genus sit. Aut ui silente, & quæ nullo sen-
 tiente obrepit, & hoc genus cum superiore damno colo-
 ni cedit. In eo sunt uredo, quæ Græcè *καυδμὸς* dicitur,
 pruina quæ *πάχυν*, irroratio, uel ut Plinius appellat rora-
 tio.

tio, quæ *ροὰς*, tabes quæ *ἐκπλαγίς*, carbunculatio, sidera-
 tio, quæ ipsa tamen tanquam genus multas species comple-
 titur. Sideratio enim tota (inquit Plinius) è cœlo constat. *Sideratio.*
 Pruina est quæ lapsa persidet & gelat, nec fit nisi immoto *Pruina.*
 aëre & sereno. Hoc genere alternis propè annis in Gallia
 uites, arbores & frumenta interdum præcocia uitiuntur.
 Etenim pruina à perurendo dicta est, quasi perurina: urit
 enim germina cum sole liquefacta est, ut sæpe uidimus.
 Vulgò gelu uocamus. Aristoteles in libro de Mundo, *Κρύ-
 σαλλ* & *μέγ* *ἐσιρ* *ἀδρόρ* *ὑδωρ* *ἐξ* *ἀδρίας* *πεπηγὸς*. *πά-
 χυν* *δὲ* *δρόσ* & *πεπηγῆα*: Gelu, inquit, est aqua conferta, *Gelu.*
 à serenitate cœli concreta. Pruina uerò ros concretus. Gelu
 igitur est glacies, pruina est quod gelu uulgò dicitur. *Carbunculatio.*
 carbunculatio & carbunculus in arboribus est (quantum ego
 conijcere possum) eiusmodi corruptio, quam uulgari ser-
 mone pruinam appellamus, quæ uerno tempore adurit la-
 tescentes germinum oculos, & cum flores adufferit, car-
 bunculus tum uocatur. Apud Theophrastum nomen eius
 non memini me legisse. At uerò in uitibus carbunculatio,
 quæ circa Idus Augusti in Italia accidit, uitium est, cum uue
 non satis folijs tectæ, præferuidis solibus interdum retorri-
 de fiunt & exuctæ, ex quo tandem acescunt, ut quodam
 uredinis carbone exuctæ, aciniq; tunc præcoquantur in
 callum, ut quodam in loco Plinius ait. Quod fit ad canis
 ortum interlunio accidente. Quanquam Plinius paulò post
 ita inquit: Pleriq; tamen dicere rorem inustum sole, agri
 frugibus rubiginis causam esse, & carbunculi uitibus. Quod
 ex parte falsum esse arbitror, omnemq; uredinem frigore
 tantum innoxio constare sole. Id manifestum fiet attenden-
 tibus. Nam primum omnium hoc non euenire nisi nocti-
 bus, & ante solis ardorem deprehenditur, totumq; lunari
 ratione

ratione constat, & reliqua, quæ ille solertissimè indagata, prosequitur magis, quam explicat, ut mihi quidem uidetur. nec mirum, quippe qui in his multa dixisse se affirmet à nullo antè dicta, utcumq; certè memorabilia. Hæc igitur uitia Plinius noctu contrahi existimat, non interdiu. Vnde illud ab eodem dictum est: Alia sunt quæ silente cœlo, serenisq; noctibus fiunt nullo sentiente, nisi cum facta sunt. Publica hæc et magnæ differentia à prioribus, alijs rubiginem, alijs uredinem, alijs carbunculum appellantibus. Et rursus: Cœlestis, inquit, sterilitatis alterutrum fore in causa, hoc est, plenilunium, aut interlunium, non erit dubium: & in hoc admirari mirabilem naturæ benignitatem succurrit. Iam primùm hanc iniuriam omnibus annis accidere non posse propter statos siderum cursus: nec nisi paucis noctibus anni, idq; quando futurum sit facile nosci. Sic quoq; non sine remedio. Deinde remedium addit. Vnde iterum alibi de carbunculo loquens: Non difficili remedio, inquit, nisi calumniari magis rerum naturam homines, quam sibi prodesse mallent. Tum astruit historiam Democriti, qui primus intellexit, ostenditq; cœli cum terris societatem. Rubigo in segetibus est, quam Theophrastus eruginem appellat, id est, ἐρουίβλω: quo genere (ut ipse inquit) frumentacea præcipuè corripuntur, & inter ea triticum præcipuè & ordeum, ἐρουίβλω δὲ σῆκῆς ἐστὶ τὸ ἐπισημειωμένον ὑγρῶς, Est autem *Erugo.* erugo incidentis segetibus humoris putrefactio. Propterea cum multum pluerit, humor ille abluitur, nec in eruginem putrescit. Cum uerò rores permulti stillauerint, & sol subsecutus cum tranquillitate fuerit, tunc erugo putrescit. Ideo in locis editioribus minus fit, in conuallibus autem plerunq; ubi uenti consilesunt. Cuius tamen pro parte in causa lunaris calor, proptereaq; plenilunio, id est,

præual

præualente luna magis fit. Quæ uerba Theophrasti ex libro quarto, de Causis plantarum, Plinius supradicto loco reprehendere uidetur. Rubigo uel erugo (nisi fallor) est *Rubigo.* quam nauillam nostrates agricolæ uocant. Spicæ enim marcidæ fiunt hoc uitio, & in puluerem foetidum confriatiles. A rubigine rubigalia dicta, id est, festi dies amoliendæ *Rubigalia.* rubigini instituti ab antiquis, quales sunt supplicationes amburbia, aut ambaruales, quæ hodie propter eiusmodi causas factitantur. Plinius: Rubigalia Numa constituit, quæ nunc aguntur ad septimum Calendas Maij, quoniam tunc ferè segetes rubigo occupat. Roratio quam Theophrastus rhoada, quasi defluxum, appellat, morbus est uitium, quem uulgo colaturam uocamus. de quo Plinius libro uigesimo septimo: Siderationis genus est in uitibus deflorescentibus, roratio. Theophrastus lib. quarto, de plâtis: Roratio, inquit, fit cum uitis deflorescens irrorat. Fit autem id genus affectionis cum acini defluunt, et qui remanent paruuli sunt. Idem Plinius alibi: Pessimum est inter omnia cum deflorescentem uitem, & oleam percutit imber, quoniam simul defluit fructus. Propter hoc uitium floralia ab antiquis instituta sunt autore Plinio his uerbis: *Floralia.* Floralia instituerunt anno urbis quingentesimo ex oraculis Sibyllæ, ut omnia bene defloresceret. Fuerunt et Florales ludi, quæ Floralia etiam dicuntur in honorem Floræ instituti, qui cum omni obscenitate rerum uerborumq; celebrabantur. Vnde natum prouerbium: Florales agentem spectari à Catone. Horum meminit Lactantius lib. i. Valerius lib. i. cap. v. Augustinus lib. i. de Ciuitate. Erucæ sunt, quas Græci campas appellant, unde Pityocampæ, id est erucæ in pinu nascentes. inter uenenata numerantur in lege, Eiusdem, Ad legem Corneliam de Sicarijs: ubi corruptè legitur hoc uerbum. Plinius,

Sunt eadem causa, id est, ex imbre nascentes, & eruca di-
rum animal, eroduntq; frondem, alia florem, oliuarum quo-
que, ut in Mileto: ac de partem arborē turpi facie relinquūt.
Sideratio. Nasctur hoc malum tempore humido & lento. Sideratio
apud Plinium morbus est arborum afflatarum sidere, quo-
cumq; modo id acciderit. Peculiare autem nomen sideratio-
nis est sub ortu canis siccata uapor, cum insita ac nouellae
arbores emoriuntur, praecipue ficus & uites. A Graecis si-
deratio astrobolismos dicitur, quasi sideris percussio, quam
sphacclismon quidam appellant, ut inquit Theophrastus li-
quinto, de causis, qui sideratas arbores astrobletas ap-
pellat, quasi sidere percussas. Siderantur autem, inquit, praeci-
pue planta nouella, ac surculi suae causa imbecillitatis,
quod accidit cum siccata tellure humorem trahere nequeūt.
quapropter plurima percunt sub sidus. At maiores aetate ut-
pote ualidiores magis resistunt, et alimentum longe trahūt.
Idem sphacclisnum morbum esse radices ait libro quarto, de
plantis, Οταν αι ριξαι μελανδωσι, id est: Cum radices ni-
grescunt. Siderationis nomen ad homines per similitudinem
translatum est arescente corpore. Vnde homines hoc modo
Siderati. affecti ἀσροβλήτες, & Latine siderati dicuntur. Hoc etiam
σφακελίσει ab Aristotele, et Paulo Aeginita dicitur. Ari-
stoteles, Φιλόμενα τὰ ὀστέα τῶν ὑμῶν σφακελίσει. id est,
Ossa suis membranulis nudata siderantur. Aeginita, sphacelon,
id est, siderationem appellat partes carnis in corpore mar-
cidas, et iam sine sensu, ut in carsinomate perfecto cōtingit,
id est, Νεκρώσει σαρκὸς ὅταν ἀναίσθητα γένωνται τὰ τῶν
παθόντων μορία, Gangrenas uero uocat morbum eūdem nō-
dum incurabilem. Plinius lib. 1 x. Fluuiatiliū silurus cani-
culae exortu sideratur, & alias semper fulgure sopitur, id
est, obtorpescit. Nam Aristoteles in libris de Animalibus,
καρστ

καρσται ὑπὸ βροντῆς dixit. Herodotus, σφακελίσει τὸ
σαπέντ τὸ τὸ μῆρ, id est, Siderato & marcente femore.
Sunt autem & alij morbi, corruptionesq; arborum & fru-
gum apud Theophrastum, & apud Plinium: sed supradic-
ta maximē ad rem pertinere mihi uisa sunt. Sideratio au-
tem arborum communis est omnium. Plinius: Arborum, in-
quit, communes quidam morbi, quidam priuatim generum.
communis uermiculatio, sideratio, & dolor membrorum.
Vermiculantur magis minus ue quaedam, omnes tamen ferē.
Addendum & illud quod Theophrastus lib. quarto de hist.
plantarum ait: Affectiones quasdam temporarias ἐνια τῶν
καθ' ὄραν, id est, statis anni temporibus euenientes, neccare
solere arbores, quas nemo morbos dixerit, ut tabem, &
quam uredinem appellant. Ceterum quod statim sequitur,
Idemq; dicendum est, si exercitus praeteriens per lasciuiam *Lasciuia*
aliquid abstulerit, hunc intellectum habet, non si aut popu-
labundus, aut pabulabundus exercitus segetem abstulerit,
id ad colonum pertinere: sed si per lasciuiam, id est, per lu-
dum improbiorem, & noxium aliquid damni dederit: ut so-
lent petulantes uiatores. Varro libro primo, de Re rustica:
Inter septa, inquit, primum est naturale sepimentum, quod
obseri solet uirgultis aut spinis, quod habet radices uiuae
sepis, ac uiatoris praetereuntis lasciuia non metuet facem ar- *Lasciuire.*
dentem. Lasciuire, est petulanter agere, ut equi indomiti so-
lent, aut qui diu in otio fuerunt, qui aut calcitrare prater
solitum, aut lusitare, exultareq; solent. Propterea Linius li-
bro secundo ab Vrbe condita: Appius, inquit, Claudius &
natura innūtis, & effertus hinc plebis odio, illinc patrum
laudibus, non miseris ait, sed licentia tantum concitum tur-
barum, & lasciuire magis plebē quam seuire. Id est, plebem
nimio otio magis petulantem se praebere, quam uerum se-
dition

ditionem meditari, nulla satis digna iniuria nobilitatis concitata. De plebe enim tanquam de equis, qui ab aurigante reguntur, locutus est. Idem: Corrupti à Patribus Consules, cum quid ergo se facere uellent, percontarentur, decernunt ut delectum quam acerrimum habeant. Otio enim lasciui- re etiam arbores dicuntur, cum nimia pabuli ubertate eluxuriant, id est, ἐξυβείζειν. Arrianus lasciuiam sic intelligi uoluit in lege, Omne delictum, infra, de re militari, Per uinum autem, aut lasciuiam lapsis capitalis poena remittenda est.

Ex I. Sed addes. §. Illud nobis.

Fiscus. Fiscos autem quibus ad premendam oleam.) De fisco & eius deriuatis nos alibi satis multa diximus. Hoc autem in loco fisco pro qualo oleario ponitur, qui ceruici torcularis supponitur, ne fraces in lacum cum oleo defluant. uel etiam pro qualo in quo oliuæ ponuntur, cum prelo supponuntur, ut amurca, id est oleum crassius aliquantisper exanietur, id est, exudet, & per uimina perfluat. Columella lib. decimo tertio: Sereno coelo manibus distringi oportebit, & substratis tegetibus, aut cannis cribrari & purgari, tum diligenter mundatam protinus in torcular deferri, & integram in fisco nouis includi, prelisq; subijci, ut quantum possit, paulisper exprimatur. Idem alibi: Deinde intrita oliua nouo fisco includitur, & prelo subijcitur, ut tota nocte exprimatur. Et rursus, de condicendis oliuis loquens: Postero die cribratur, & nouo fisco inclusa prelo supponitur, uehementerq; premitur, ut exudet quantulumcunq; habet amurcæ. Plinius libro x v. fiscinam appellat. unde fiscella *Fiscella.* diminutiuum Vergilio: Fiscellam textit hibisco. Trapetum *Trapetum.* mola est olearia, ut inquit Seruius. Vergil. in secundo Georgicorum: Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.

Ex

Ex eodem, Quòd si regulis olea prematur.

Ut prelum & succulam, et regulas, & tympanum, et trochleas, & reliqua.) Regula & fisco eundem usum, ut arbor, præbent in olei factura. Columella eodem libro: Aut regulis, inquit, si consuetudo erit regionis, aut certè nouis fisco sansæ exprimi debent. Idem alibi: Suspensa mola oleam frangito, eamq; uel in regulas, uel in nouos fiscos adijcito, subiectamq; prelo sic premito, ne uasa intorqueas: sed tantum ipsius preli pondere, quantulumcunq; exprimi patiaris. Meminit regularum Plin. x v. in principio. Prelum trabs est, qua uua uel oliua premitur, autore Seruio, à premando dictum. Vergil. Tum spisso uimine qualos Colla q; prelorum, et reliqua. Nostri hodie in torcularibus cochleis utuntur: per quarum capreolatos anfractus tollitur, demittiturq; prelu, aut succula, aut rotæ uersatione. Prela etiã dicuntur instrumenta pressoria, quibus pannarij, chartarij, & librorum impressores utuntur. Plin. lib. xiii. de chartis loquens: Premuntur deinde prelis, et siccantur sole, atq; inter se plagula iunguntur. Cochlea in torculari lignum est erectum, clauicula- tim, id est, spirulatum, et capreolatim striatum, quod per medium prelum striatum et ipsum, transactum, uertigine sua tollendo, demittendoq; prelo inuentum est: uulgò uisa torcularis dicitur. unde et cochlea in edificijs dicta, quæ scale cochlides etiam dicuntur. ob id sic dicta, quòd anfractuosæ sint in modum cochlearis testæ, et quòd clauiculata et tortili structura à triclinijs in coenacula euadant. cuiusmodi ferè sunt in edificijs Gallicis scale. Eademq; ratione cochlea dicitur haustorium organum, quod uulgus pompam appellat, cuiusmodi uidimus dudum in ponte Parisiensi, cum pilarum fundamenta iacerentur. In medio enim eius rota est, quæ dum

dum à calcantibus uersatur, machina introrsus clauicula-
tim detornata, inter strias & strigles aquas exorbet ex
auario septo, & retrorsus emittit. Huius autem machi-
nae conficiendae ratio à Vitruuio in decimo describitur.

Sucula. Sucula machina est tractorij generis. Constat autem ex te-
reti ligno, duobus aut pluribus uectibus traiecto, utrinq;
æqua extantibus longitudine. Hæc dum uersatur, funis, qui
ductarius dicitur, circum eam obuoluitur, onera sensim ad-
ducens. Huiusmodi machina hodie uictores, id est, cuppa-
rij uina ex hypogeis subuehant, aut in ea demittunt, turnum
eam appellantes. **Uectes.** Uectes autem baculi sunt ualidi per me-
diam machinam traiecti, quibus manu ductis machina dum
uersatur, funem ductarium aduoluit. Ab his uectibus uectia-
rij dicti sunt homines, qui uectes uersanda sucula manu
ducunt. Hæc autem machina trium generum est. Vnum ge-
nus iam dictum, porrecta scilicet sucula & iacens, duobus
tignis incumbens ad parietem admotis: qualis etiam passim
uistitur, cum uina, aut doliaria, aut culearia, ex hypogeis
educuntur. Alterum genus est erectum, suis fulcimentis, &
sua ueluti basi nixum. quod non ductu brachiorum, ut illud,
primum uersatur, sed ambientibus machinam uectarijs, ac
brachijs, & pectore connitentibus. Huiusmodi etiam Parisijs
uidimus, qua lapides cadendi à nauigijs extraherantur.
Simia (ut arbitror) à fabris appellatur. A Vitruuio etiam
Ergata. ergata dicta. Tertium genus est etiam erectum quaternis ti-
gnis fibulatis constans. quod genus Parisijs uidimus, cum in
ponte sublicio fabri sublicas in aquam magna ui adigerent.
Hæc enim machina ad tollendam fistucam utuntur, quæ fi-
stuca identidem sublata demissaq; sublicas in aluam defi-
git. Hoc autem genus alterno brachiorum ductu, quo-
modo & illud primum uersatur, eodem uestigio uectia-
rij

rij insistentibus. Vitruuius libro decimo de Tractorijs ma-
chinationibus loquens: Cum autem funis habet caput ad
suculam religatum, & uectes ducentes eam uersant, funis
inuoluendo circum suculam extenditur, & ita subleuat one-
ra ad altitudinem, & operum collocationes. Idem: Uecti-
bus autem coacta sucula uersabitur, erigetq; per se machi-
nam sine periculo. ita circa dispositis funibus, aut retina-
culis in palis herentibus, ampliori modo machina collo-
cabitur, trochleæ & ductarij fines ut supra scriptum est,
expediantur. Hactenus ille. Trochlea totam illam machi-
nationem significat, quæ continet rotulam, & axiculam **Trochlea.**
per rotulam traiectum, circa quem rotula uersatur, &
præterea ductarium funem, qui circa orbiculum æneum
currit, qualem in puteis uidemus. A Græcis *ῥοχλιον* di-
citur. Huiusmodi meminit Cato libro de re Rustica: In in-
strumento torcularis, in quo suculas quinque, funes ductarios
quinque, trochleas decem oportere esse tradit. Quintilianus
metaphoricòs usus est libro undecimo, his uerbis: Iam tu si-
re & expuere crebrò, & ab imo pulmone pituitam tro-
chleis adducere, etsi non utiq; uocis sunt uitia, quia tamen
propter uocem accidunt, huic loco potissimum subijcian-
tur. Vitruuius alterius generis trochleam describit multi-
plici machinatione instructam, qualem aliquando uidimus,
quam & rechamum interdum appellari dicit. Sin autem, **Rechamum.**
inquit, colossicotera amplitudinibus & ponderibus one-
ra in operibus fuerint, non erit suculae committendum. Sed
quemadmodum sucula chelonij retinetur, ita axis in-
cludatur, habens in medio tympanum amplum, quod
nonnulli rotam appellant, Græci peritheon uel peritro-
chium uocant. In his autem machinis trochleæ non eo-
dem, sed alio modo comparantur. Habent enim & in
imo,

imo, & in summo duplices ordines orbicularum: ita funis ductarius traicitur in inferioris trochleae foramen, uti aequalia duo capita sint. Haec uerba apud Vitruuium ita deprauata sunt, uix ut intelligi queant. Colossica onera, sunt onera magnae molis, quales sunt colossi. Plinius: Nero, inquit, Princeps iusserat colosseum se pingi. Colossicoteria. Colossicoteria autem comparatiuum est Graecum, pro grandiora, uastiora, colossi instar habentia. Chelonia utrinque; suculam continent, a similitudine testudinis dicta. Chelonium enim tegumentum est testudinis animalis. Eius autem integumentum similitudinem habent chelonia, id est, retinacula, quibus intra tigna sucula retinetur. Tympanum. Tympanum rota est, quae a calcantibus uersatur, qualem passim uidemus in ea machina, qua saxa subuehuntur in magnificis aedificationibus, uerbo Graeco Geranion, id est, grus dicitur, quo uerbo etiam lingua uulgari appellatur. In ea trochleae sunt in summo carchesio, id est, in uersatili & superiore parte machine, & in trochlea ductarius funis, qui circum tympanum aduoluitur, & a fune dependentes, qui forfices dicuntur, quibus onera uehenda prehenduntur. Vitruuius: In quadris autem tignorum, quo loci sunt diuaticata figuntur chelonia, in quae coniiciuntur sucularum capita, ut faciles axes uersentur. Haec sucula proxime capita habent foramina bina, ita temperata, ut uectes in ea conuenire possint. Ad rechamum autem inum ferrei forfices religantur, quorum dentes in saxa forata accommodantur. Idem alibi: Harum autem machinarum, quae supra sunt scriptae rationes, non modò ad has res, sed etiam ad onerandas, et exonerandas naues sunt paratae, aliae erectae, aliae planae in carchesijs uersatilibus collocatae: nec minus sine tignorum erectionibus, in plano etiam eadem ratione, & temp

temperatis funibus, & trochleis, subductiones nauium efficiunt. Tympanum etiam machina haustoria dicitur, quae dum uersatur, aqua adnexis permultis modiolis haurit, & iterum circumactu defundit, quale in pote Parisiensi uidemus, dum pile intra septa aquaria substruerentur. Vitruuius in decimo describitur. passim in pistrinis aquarijs uidetur. Ex iam dictis (ut arbitror) apparet quomodo intelligenda sint hoc in loco supradicta Vlpiani uerba. Instrumentum enim torcularis describens fiscos, prelum, suculam, regulas, tympanum, trochleam enumerauit. Erant autem torcularia, quae & torcula dicebantur, alterius etiam generis apud antiquos, quae apud nos passim uiderim, ut ex Vitruuio colligere possumus libr. v. 1. Ipsum autem torcular, inquit, si non cochleis torquetur, sed uectibus & prelo prematur, ne minus longum x l. pedes constituatur, ita enim erit uectuario spatium expeditum. Latitudo eius ne minus pedum senundenum, nam sic erit ad plenum opus facientibus libera uersatio & expedita. Quo in loco corrupte trochleis pro cochleis impressum est. Torcular autem tam olearium, quam uinariuum apud antiquos legitur. Idem, Torcular autem proximum sit culinæ; ita enim ad olearios fructus commoda erit ministratio. Quod autem hoc in loco sequitur, Item aeneum quo olea calida lauatur; legendum ahenum, ex Cato in enumeratione instrumenti uillici.

Ex lege, Sed addes. §. Si inquilinus.

Si inquilinus arcam cameratam in aedes contulerit, & aedium aditum Dominus coangustauerit.) Camerata arca est arcuata & conformicata. Camera fornix est, unde camerata uehicula, quae Graeci camarota uocant, qualia sunt pensilia, quibus matrone gestantur. Huiusmodi arcam hic Vlpianus intellexit: quales etiam hodie fiunt corio contextae.

R Camera

Cameras o-
pus.
Concameratio.

Camera quam Græci camaram uocant, fornix, arcus, testudo, cognata sunt uocabula: sed tamen nonnihil inter se differentia, si quis scrupulosius inquirat. Cameratum opus, & concameratio ad similitudinem pergularum hortensium factum est, quæ iunipero consuectuntur ad ambulationes opacandas: nomen lingua nostra à cunabulis infantium habet, quo genere in hypogeis uinarijs structura fieri solent. Plinius de cucurbitis libr. xix. Vires sine adminiculo standi non sunt, uelocitas pernix, leni umbra cameras, & pergulas operientes. Inde hæc duo prima genera, camera-rium & plebeium quod humi creditur. Camerarium genus cucurbitæ uocat, quod in pergulas arripit in hortis, non quod humi serpit. Tranquillus in Augusto, Tonitrua & fulgura paulo infirmius expauescebat, ut ad omnem maioris tempestatis suspicionem in abditum, & concameratum locum se reciperet. Varro libro 111. de re Rustica,

Peristeron. Peristeron fit ut testudo, magna camera testus. Et paulo post, Intrinsecus, quasi leuissimo marmorato toti parietes, ac camerae oblinuntur, ne mus, aut lacerta adrepere ad columbaria possit. Peristerona Varro columbarium appellat, ut ornithona auarium & gallinarium: qui testu-

Testudo. dinem & cameram pro eodem accepisse uidetur. Testudo ex duobus arcibus constat in centro se secantibus. A Græcis τεταλις dicitur. Quatuor enim arcuatae pile inuicem transuersæ, & crucem configurantes, testudinem absoluunt.

Hemisphæriū. Huic figuræ proximum est hemisphærium, nisi quod exactè sphericum est, ut Romæ Pantheron. Fornix non unius est generis, ut fornices subcuncales in theatris, quorum hodie uestigia extant aliquibus in locis. Ab hoc confornicatum opus dicitur. Accursius cameratam arcam, habentem plures cameras interpretatur, scilicet de arca Noë intelligi uoluit

uoluit Vlpianus. Adde quòd cameram Accursius pro cubiculo intellexit, quam significationem Vlpianus nunquam nouit. Dignus (credo) interpres propter quem editum illud Iustiniani de sacrosanctis Pandectis nullo commentario profanandis, antiquaretur. Admirari certè sæpe soleo hominis fidutiam ne dicam an confidentiam: in ijs rebus intrepidè enarrandis, quæ ætate eius omnibus iurisperitis ignotæ prorsus erant. Sexcenta sunt huiusmodi, quorum permulta, uel admonitione indigna nunc putamus. Puerile est enim iam ista non nosse, non ingeniorum præstantia, sed temporum felicitate. Cuius generis illud est (ut specimè aliquod demus) in primo statim libro Pandectarum, in titulo, De offi. Præfeti i uigilum. ubi insulam Accursius improprie pro domo accipi dicit. quod si uerum est, miror quid Tranquillus in Nerone intelligi uoluerit, cum dixit, Formam edificiorum urbis nouam excogitauit, & ut ante insulas, ac domos porticus essent, de quarum solarijs incendia arcerentur. Et rursus, Tunc propter immensum numerum insularum domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spolijs adornate. Nimirum domus & insulas pro eodem à Tranquillo accipi nemo sane mentis dixerit. Proinde insule (inquit Festus) dictæ proprie, quæ non coniunguntur communibus parietibus cum uicinis, circuituq; publico, aut priuato cinguntur, à similitudine uidelicet earum terrarum, quæ fluminibus ac mari imminet, suntq; in salo: à Græcis δειραμοσι & dicitur. Ab insula insularius dictus, qui

Accursij error
ta quedam.
Insula.

Insularius.

bitatione. Eiusdem inscitiae est, quod Accursius compilatis horreis, pro ruptis exposuit, in l. Dominus, hoc eodem titulo, qui expilatam forte hereditatem pro effracta interpretari potuisset. Hos autem eius errores hodie ij demum sequuntur inter iuris studiosos, qui nefas esse putant alios libros quam iuris attingere. quos ipsos ab alijs elegantioris sermonis amantibus tam facile internoscas, quam hircosos & alliatos ab unguentatis & nitidis.

Ex l. In naue, eodem in tit. Locati.

Veluti cum argentum pusillatum fabro daretur ut uasa fierent.) Quid si pastillatum legam? ut informe argentum infectumq; aurifici datum esse intelligamus. Sunt enim pastilli à pane per diminutionem dicti, autore Festo, massae cuiuscunq; materiae, unde pastilli medicinales. Horatius libro 1. Serm. Pastillos Rufinus olet, Gorgonius hircum. Trochisci Graecè dicuntur ab orbiculari forma. Pastilli medicis arida sunt medicamenta, contrita humore non pingui, aut uino uel aceto incocta, quae à coctione rursus inaruerunt, quae cum utendum est, subinde eiusdem generis humore diluuntur, deinde uulneribus illinuntur: non autem imponuntur ut emplastra. Plinius lib. xxxv. de Stimmi quod in argenti metallis inuenitur, Quod ibi subsedit, inquit, flos intelligitur, ac linteolo interposito in sole siccat, ut non perarescat iterum, in mortario teritur, & in pastillos diuiditur. Pastilli, emplastra, malagmata, cognata sunt genera in instrumento chirurgico: inter se tamen differentia, ut late docet Celsus lib. v. medicinae. Vno hodie uerbo unguenta appellantur praua loquendi consuetudine, cum unguenta non medicamentaria sint, sed uoluptaria, & ad suaueolentiam & delicias inuenta, ut diapsasmata quae aridis odoribus constant, ut inquit Plinius lib. xiii. & lib.

xxi.

xxi. Diapsasmata, inquit, fiunt ad sudores coercendos, ut à balneis inarescant corpora. Vnde illud Plautinum in Mostel. Non omnes possunt olere unguenta exotica, sicut tu oles: sine me alliatu fungi fortunas meas. Exotica unguenta appellat ab externis gentibus importata & pretiosa. Pastillatu igitur argentu intelligere possumus, in pastillos formatu, cuiusmodi hodie argentum Germani promerciale afferunt, quas cendreas appellant. Ac nihilo secius tamen pustulatum legendum contenderim ex Tranquillo in Nerone his uerbis, Exegitq; ingenti fastidio & acerbitate nummu asperu, argentum pustulatum, aurum obryzum, ut plerique omnem collationem palam recusarent. Vbi pustulatum argentum pro purgatissimo & excoctissimo posuit, cuiusmodi aurum obryzu à Graecis appellatur τὸ πὸ λάνκισ ἐψυθέρ, hoc est, multipliciter excoctum. Inde obryzati nummi in l. ultim. De ueteris numismatis potestate, lib. x i. Codicis, & obryzati solidi lib. x ii. in lege unica De oblat. uotorum. licet obryciati corrupte legatur. Vnde autem pustulatum dictu sit, non facile dixerim. Pustulae sunt apud Celsum lib. v. Id genus morbi quod uulgo uariolas & rubcolas uocant, morbus in aetate puerili maxime eueniens, ut inquit ille, raro in medio corpore, saepe in eminentibus partibus. Inuenio apud Gelliu lib. v i. Alphenum Iurisconsultum Seruii Sulpitij discipulu, Digestorum lib. xxx. scriptum reliquisse, in scdere quod inter Romanu populu & Carthaginenses factu est, cautum fuisse ut Carthaginenses quotannis populo Romano darent certu pondus argenti puri puti. Vbi purum putum Gellius intelligi uoluit expuratum excoctumq; , atque aliena omni materia carens, omnibusq; ex eo uitijs detractis emaculatum & candefactum. quo uerbo antiquos uti solitos esse ait. Pro-

R 3 pterea

pterea Plautus in Pseudolo ridicule ita inquit, Oho purus putus est ipse noui herus polymacheroplacides: quasi diceret ipse est omnino, & nullus alius prorsus uerus, non ad ulterius est, translatione ab argento tracta cum merum prorsus & omni parte uerū est. uerba sunt lenonis in epistola symbolon nullis agnoscentes. Idem alibi in eadem, Purus putus sycophanta est. hoc est, merus sycophanta, in quo nihil probitatis inest, ex omni uitio concretus, qualis delator & calumniator esse debet. Festus, Putum (inquit) antiqui pro puro dicebant, unde putum aurum putatum dici solet, id est, expurgatum. Meminit & Nonius.

Putatus.

Ex eadem lege.

Quod si separatim tabulis aut eronibus aut in alia cuppa clausum uniuscuiusque triticum fuisset.) In antiquis ubiq; heronibus legitur: ut fortasse beronibus legendum sit. Sunt enim Berones sacci quasi perones à pera dicti. Plinius lib. x x x i. de templo Ephesiae Dianae loquens, Summa miracula epistylia tantae molis attolli potuisse: id consecutus est architectus ille beronibus arena plenis molli puluino super capita columnarum exaggerato, paulatim exinanens ab imo. Aliqui tamen peronibus apud Plinium legunt, quasi perones à pera dicantur. Quo uerbo Vitruuius circa finem libri quinti usus est his uerbis, Arcae duplices relatis tabulis & catenis colligatae in eo loco qui finitus erit constituentur: & inter destinatas arcas creta peronibus ex ulua palustri factis calcetur. Alioqui pero rusticum est calciamentū, ut inquit Seruius. Vergilius lib. vii. Aeneid. Crudus tegit altera pero. & Iuuenalis Saty. ix. Nil uetitum fecisse uolet quem non pudet alto Per glaciem perone tegi. Vnde peronatus arator Persio. Tibilia sunt laxa, quibus nostrates rustici utuntur, sic dicta (ut arbitror)

Tibilia.

tror) quod perae modo sint informia. In uetusto Plinio eronibus legitur, quare nihil hic constituo. Poro genus est nauigij apud Festum, unde myoparo piraticum nauigiū. Brigantinus hodie aut Galio uocatur. Cuppae uasa sunt uinaria praegradia, ea forma (ut arbitror) qua lacus torcularis.

Parones.

Cuppa.

Ex lege, Qui fideiussor existit apud mancipem pro colono.

Manceps est (inquit Festus) quisquis a populo aliquid emittit conducit ue, quia manu sublata significat autorem se emptionis esse. Mancipes (inquit Paedrianus) erant publicanorum principes, Romani homines qui decumas quaestus sui causa redimebant, aut publica pascuā, quorum ratio scriptura dicebatur. Hi enim exigēda à socijs suo periculo redimebant, & populo representabant prospiciētes commodis suis. Cicero in Diuinatione, Mancipes a ciuitatibus pecuniam exegerunt. Hoi ū autem tabelliones scripturarij dicebantur ex Nonio & Festo, id est, ij qui eorum rationes faciēbāt, quales hodie sunt, quos clericos & commissarios uocant octauanorum & uicesimanorum. Hi enim ephemeridas faciunt, id est, diurna, papyros diarias appellant, & praeterea breuiaria, id est, epitomas, summas acceptas cōtinentes, quae summaria uocāt. Scriptura tamē propriū nomē erat uectigalis, ut portorium & decima. Cicero in Verrem, actione 111. Furta quoq; istius permulta nominatim ad socios perscripserat, eaq; sine portorio Syracusis erant exportata. Portum autē & scripturas eadē societas habebat. Ita factum est ut essēt permulta quae ex societatis literis dicere in istū ac proferre possemus. Portum & scripturā pro duobus uectigalibus posuit. Idem pro lege Manilia. Nam cum hostium copiae nō longē absint, etiam si irruptio nulla facta sit: tamen pecora relinquuntur, agricultura describitur,

Manceps.

Scriptura.

Scripturarius.

Ephemeris.

Breuiarium.

R 4 mercat

mercatorum nauigatio conquiescit. ita neque ex portu, neque ex decumis, neque ex scriptura uectigal cōseruari potest. Scripturam pro eo posuit quod ex pascuis publicis pēsitatur. Varro libr. 11. rerum Rusti. Itaque greges ouium longē abiguntur ex Apulia in Samnium aestiuatum: atque ad publicanum profitentur, ne si inscriptum pecus paue-rit, lege censoria committant mulctam. Scripturarius ager (inquit Festus) dicitur in quo ut pecora pascantur certum est, quod publicanus scribendo conficit rationem cum pastore. Scriptura huiusmodi hodie est eorum mancipum qui glandarios & pascuos saltus redimunt. Mancipum fide-
Prædes. inssores, prædes propriè appellantur, ut alibi diximus. Cicero epist. libro 11. Laodicea me prædes accepturum arbitrator omnis pecuniæ publicæ: ut & mihi & populo cautum sit sine uecturæ periculo. Manceps ab eodem in Prætu-
Manceps. ra urbana pro redemptore sartorum tectorum accipitur, Si opus (inquit) pupillo redimeretur, si res abiret ab eo mancupe, quem ipse apposuisset, sibi nullam prædam esse uidet. Tranquil. in Vespas. pro priuato redemptore posuit his uerbis, Non negarim iactatum à quibusdam, Petronij patrem è regione Transpadana fuisse, mancupem operarum quæ ex Umbria in Sabinos ad culturã agrorum quotannis commeare solent, id est, conductorem mercenariorum & operariorum seruorum, ut operis eorum ad quæstum uteretur. Plinius libro x. de coruo loquens, qui populum salutare solitus erat, Hunc siue emulatione incitatus manceps proximæ sutrinæ, siue iracundia subita, ut uoluit uideri, excrementis eius posita calceus macula, exanimauit. Mancupem pro magistro officinæ dixit, quasi operis opificum redemptis uteretur ad quæstum. Vel propositam uoluit intelligi, id est, uenditorem qui res minoris em-
 ptas

ptas pluris postea uendit. Plinius iunior metaphoricos usus est epist. libro 11. Sequuntur auditores actoribus similes, conducti & redempti mancipes. conuenitur à conductis & redemptis. Mancipes, inquit, id est, ij qui caudicos in causis agendis cōducta ad hoc corona uulgi plaudentis laudandos redemerunt. Secundum quod mancipes uocari possunt emissarij homines in creationibus antistitum, qui emerendorum suffragiorum curam ac nonnuquam etiam emercandorum sibi deposcere solent, quasiq; creandos pontifices redimere, omnem ambiēdi depeciscendiq; molestiam, atque etiam inuidiam in sese transferentes. Quorum diligentia interdum factum est, ut homines honorum præcupidi, sed qui cupiditatem ante rem peractam promere uererentur, ambitus infamiam apud multitudinem interim elucrarentur: quasi inuiti & resitantes ex umbratili uita ad lucem & solem gerendorum honorum attraherentur. Verum in tanto iam lumine simulatio existens fallere porro nequit, præsertim cū re peracta impune prodere se posse sciant, nec iam simulationis grande aliquod operæ pretium esse intelligant. Et alioqui scitum est illud Biantis, ἀρχὴ τῶν ἀνδρῶν δεῖξαι. cuius Aristoteles meminit in v. Ethicorum, Magistratus (inquit ille) aut primaria dignitas uirum qualis sit ostenderit.

Ex I. Qui domum, eodem titulo.

Terram in eam aream amplius, quam fundamenta cæmentitia locatoris erant, congeffit.) Cæmentum non calcem & arenam commixta significat, ut Accursius putauit, sed lapides, ut alibi diximus. Liuius, Cæmenta non calce durata erant, sed interlita luto. Cæmenta sunt lapides temere casti, atque etiam rudes, id est, uulgares, non quadrati aut ordinarij, quales sunt quibus facturæ inter pilares du-
 R 3 etus

Etus fiunt. Cato de re Rustica, Villam ædificandum si loca-
bis nouam à solo, sãber hæc faciat oportet, parietes omnes
calce & cementis, pilas ex lapide angulari. Erit igitur in
proposito sensus, ut intelligamus inferiorem partem cæ-
mentitiam fuisse, cuiusmodi parietes sorbere humorem non
solent, quo abundant propter calcis copiam, ut docet Vi-
truuus. Superiorem autem partem lateritiã uel cratitiã,
id est, ex crudo latere nondum perarefacto. Cratitiij enim
parietes exuētiores cito fiunt: & ideo auidius humorẽ ad-
motum imbibunt, quo tandem exputrescunt. auctor Vitru-
uius his uerbis, Cum enim linuntur, recipientes humorem
turgescunt, deinde siccescendo contrahuntur, & ita exte-
nuati disrumpunt tectoriorum soliditatem. Lateriij uerò
antequam aßiccati sint, humore uitiantur. Huiusmodi pa-
rietes Gallia ignoti sunt, ut opinor. Fundamẽta igitur cæ-
mentitia pro parte inferiore parietis intelligenda sunt,
quasi que quadam basi ex lapide constructa. Solent enim
parietes sursum uersus sensim extenuari, atque ex leuiore
materia substrui. Conduetor autem in culpa fuit qui area
condueta improuidentius usus est, altius aggesta humo
quã quanta esset cementitia structura, quã humori ob-
noxia non erat. Quod uerò sequitur, Parieti eius qui loca
uerat humore præstituto: legendum arbitror perstillato,
aut aliquid simile.

Ex l. cum in plures. §. Mandauit, eod. titu.

Mandauit tibi ut excuterer quanti uillam ædificare uel-
les, renunciaſti mihi ducentorũ impensam excutere.) Excute-
tere impensam Accursius malè pro exigere interpretatur.
Excutere autẽ præter notas significationes has quoque ex-
quisitiores habet. Accipitur enim interdum excutere pro-
scrutari, & diligenter inquirere. Tranquillus in Claudio,
Neque

Neq; agrũ quẽquam uisitauit nisi explorato prius cubicu-
lo, culcitrisq; & stragulis prætẽtatis & excussis id est, di-
ligenter contrectatis & diuentilatis, ne gladius intus esset.
Cicero pro Roscio Amerino, Nihil est Glaucia quod me-
tuas, nõ excutio te. si quid fortẽ ferri habuisti, non scrutor.
Plautus in Aulularia, Excutedum pallium, ne inter tunicas
habeas. Plinius libro septimo, A ianitore semper excussa
nequid inferret cibi, deprehẽsa est uberibus suis alens eam.
Hoc modo excutiuntur hodie deprehẽsi improbiores fures,
quos Plautus Zonarios sectores appellat in Trinummo. Zonarius se-
ctor.
Aristoph. comicus βαλαντιοτόμας, id est, crumenifecas uo-
cat. Sic enim crumenifeca Latine dici potest, & crumeni-
feca.
fex, ut fœnifeca & fœnifex ab antiquis dicitur falcarius
operarius: & crimẽ ipsum crumenifeciũ, uel crumenificiũ
potius, ut fœnifeciũ & fœnificiũ, quibus uerbis Varro &
Columella utuntur. Quo modo & uenifeca & uenifeciũ
pro phlebotomia, quo nonnulli utuntur. Huiusmodi igitur
ueluti præstigatoribus oĩa pertẽtãtur ad interulã usq; &
diuentilãtur, ut si quis uncinus usquã latet is decidat: quod
excutere uno uerbo dicitur. Excutere etiã est commouere
se, & spiritus omneis sensusq; suos ad intelligẽtiã collige-
re & excitare, quod fit cum res aliqua intellectu difficilis
Excutere.
obijcitur nobis. Cicero in 11. de Offic. Explica atq; excu-
te intelligentiam tuam. Inde factum ut excutere sit dili-
gentius æstimare & exactius aliquid expendere: quo mo-
do hic accipitur. Vlpianus, Si tibi mandauero ut excuterer
uires hereditatis. Et alibi, Si tibi mandauero ut uires excu-
teres eius cui erã crediturus. Cicero pro Plãcio, Facilis est
illa occursatio et blãditia popularis: aspicitur, nõ attrecta-
tur, procul apparet, non excutitur, non in manus sumitur:
id est, non accuratẽ æstimatur. Valerius lib. vii. excussum
consil

consilium & exploratum pro eodem serè posuit. Excus-
tere est etiam nomen exigere, & debitorem appellare: in
qua significatione in iure persæpe accipitur. Paulus, Non
prius pupillus ad magistratus reuerti potest, quàm omnes
tutores excussi fuerint, id est, quàm actione tutelæ exper-
tus sit, an ab eis suum seruare possit. Inde factum ut excu-
tere pro spoliare, & pecunijs exhaurire accipiat. Cice-
ro de Aruspiciũ respõsis, Non ignouit, mihi crede, non, nisi
fortè ignotũ putas, quòd te iudices dimiserunt excussum et
exhaustũ, suo iudicio absolutũ, omniũ condẽnatum. Id est,
exhaustũ pecunijs quibus eos corrupisti, & (ut uulgò di-
citur) deplumem te reliquerũt, nihil tibi reliqui fecerunt.

Ex l. Si uir uxori, De præscrip. uerb.

Transcribere.

Ut eos fundos si ipse uellat, eodẽ pretio mulier trãscri-
beret uiro,) Transcribere (inquit Seruius) tradere signi-
ficat. Vergilius in v 11. Aeneidos, Turne tot incassum fu-
sos patiere labores, Et tua Dardanijs transcribi sceptrã
colonis? Μετατάττειν. Græci dicunt. Hic autem sermo tra-
ctus est de pecunia: nam scribere est dare. Horatius, Scribe
decem Nerio. non est satis? adde Cicutæ Nodosi in tabu-
las centum. Rescribere uerò reddere. Terentius, Argen-
tum illud denuo rescribi iube. Hactenus Seruius. Verũm
rescribere apud Horatium non significat tradere, sed iu-
ris uerbo mutuum sumere, ut inquit, Porphyrio. Rescri-
bere uerò restituere. Donatus autem in Phorm. Quoniam
ad numerationẽ, inquit, pecuniæ antecedit scriptura: ideo
rescribere dicebant pro renumerare. Terentiũs, Sed transi
sodes ad forũ, atq; illud mihi argentũ rursũm iube rescribi
Phormio. Phor. Quid? ego ne? perscripsi porrò illis qui-
bus debui. id est, per scripturam reddidi uel dedi, ut inquit
Donatus. Hic enim sermo sumptus est à rationibus foene-
rator

Μετατάττειν.

Rescribere.

ratorum. Scribere enim est per mensæ scripturam dare. scribere.
Transcribere (inquit Agretius) dicitur cùm ius nostrum Transcribere.
in alium transit, quæ significatio hoc in loco quadrare ui-
detur: ut sit transcribere fundum, iure cesso tradere. Tran-
scribere in libris censualibus dici debet, cùm res censualis
ab uno nomine in aliud trãsfertur, quod uulgò super aliũ
onerare dicunt. Quo modo & in rationibus, cùm id quod
mihi expensum latum est, in aliud nomen transfertur, &
nomen meum ex rationibus eximitur. Hoc modo accipitur
in lege ultima, Codice, De prædijs nauicul. Hactamen, in-
quit, pactione seruata, ut si ad minus idoneum fuerit trans-
lata possessio, etiam autores transcripti prædij teneantur
obnoxij. Caius in lege Aliquando, supra, Ad Velleianum,
Si hereditatem emerit, & æs alienum hereditarium in se
transcribat. Linius libro v. de bello Macedonico, Instabat
alia cura, quòd ciuitas foenore laborabat, & cum multis
foenoribus legibus constricta auaritia esset, uia fraudis
inita erat, ut in socios qui non tenerentur ijs legibus nomi-
na transcriberent. Seneca, Philosophia te in uirum tran-
scripsit: μετατάττει σε εἰς ἀνδρα.

Ex eodem titulo, in l. Si apud te.

Non enim ambo pecuniam ego & fugitiuarius depo-
suimus.) Fugitiuarij apud antiquos fugitiuorum seruorũ
reprehensores erant, qui eam operam profitebãtur, ut fu-
gitiuos inuestigatos reducerent. Hoc uerbo Varro meta-
phoricòs quodam modo usus est libro tertio de re Rusti-
ca, Idoneus, inquit, sub dio sumendus est locus cochlea-
rijs, quem totum circum aqua claudas, ne quas ibi posueris
ad partum, nõ liberos earũ, sed ipsas quæras. Aqua inquã
fundẽda ne fugitiuarius sit parandus, id est, φυγάδιος, id est,
id est, ne si locus fugæ pateat cochleis, cogaris postea tan-
quam

Fugitiuarius.

quam fugitivos seruos sic cochleas fugitiuas persequi & uti ministerio reprehensorū. Ferūt piratas hodie fugitiuarijs canibus uti ad reprehensionē remigum uinctorum, qui ad salmum damnati aufugerunt. Fugitiuarius autē ea forma dicitur qua thunnarius, de quo alibi diximus. & anataria quaedam aquila apud Plinium, id est, anatum insectatrix, quā Aristoteles nespophonon appellat. & leporaria, quā ille lagophonon, à necandis leporibus & anatibus inditis nominibus.

Ex I. Apud Labeonem.

Si cūm emere argētū uelles, uascularius ad te detulerit.)

Vascularius. Vascularius est qui uasa argētea & aurea facit. sunt enim inter aurifices uascularij, cælatores, inauratores, & bractearij. id est, qui aurū malleis tusum, & ad quāuis tenuitatem ductile, rebus inaurandis inducunt. Cicero in Verrem, actione v. Verres postea quā tantā multitudinem collegat emblemātū, ut ne unū quidē cuiquā reliquisset, instituit officinā Syracusis. In regiā maximam palām artifices oēs cælatores ac uasculares cōuocari iubet, ipse suos complures habebat. Eō conducit magnā hominū multitudinē, menses octo continuos opus ijs nō defuit cū uas nullū fieret nisi aureum. Cælatores qui sint docet Fabius his uerbis libro 11. Cælatura est quæ auro, argento, ære, ferro, opera efficit. Nam sculptura etiā lignum, ebur, marmor, uitrum, gemmas: præterea ea quæ suprā dixi complectitur. Hactenus ille. Toreutice sculpturā, uel ut aliqui loquuntur, sculpturā & cælaturā complectitur, à qua tormenta huiusmodi opera dicuntur, aut sculpta aut cælata ex quacūq; materia quæ in delitijs habeatur: quo uerbo Cic. Sallustius, & reliqui utuntur. Latine tornata opera quaedam dicuntur à torno instrumento quo huiusmodi opera fiūt. Nam calum ferrum

ferrum est cælatoris. Fabius in fine secundi, Neque enim scientia desiderat instrumentum, ut cælator calum, & pictor penicilla. Tornus instrumentū est quo uasa detornantur, id est, scalpuntur & striatim interdum cauantur. Hic autem non unius generis est, sed diuersis artificibus uariè accommodatus. Torni exemplum uidemus in officina eorum opificū quos fulcrarios appellare possumus, qui spōdas & fulcra lectorum fabricantur, & turbines pueriles, & rhombos muliebres, quibus fila agglomerantur. qui & crepitacula lignea puerilia, & huiusmodi opera tornatilia faciūt. Ferramentū est manubrio inclusum, sine appenso obuolutum, quod pede artificis ducitur & manu dirigitur.

Ex I. penultima, De pignoribus.

Eceneratus à te denaria sexaginta rogauit te non certificatorem, sed suppositionē à me accipere.) Hic locus Græcè à Scauola scriptus, ab imperito quodam ineptè traductus est, quo modo permulta in Pandectis loca, quæ tamen posthac intacta præteribo, ut admonitione nulla indigentia. Sic autem uerti debuit: Eceneratus à te denarios uel denaria L x. orandum te duxi ne sponforem à me, id est, Βεβαιωτήν, sed pignus acciperes. Et quod sequitur, Et ut se uero homini credidisti, uel securo potius dicendum fuit, ut fido homini. Pignus est quod Græcè hypotheca, quasi obligationi suppositū dicitur, uel quasi ob fidem debiti suppositum, quod Latine pignori opponere dicunt. Pignus enim tam de immobili, quā de re mobili dicitur. Terentius in Phormione, Ager oppositus est pignori ob decē minas, edicula item ob decem alias. Tacitus in libro xix. Credebatur affectam eius fidē præiuisse domo, agrisq; pignori acceptis. Quo modo etiam Iurisconsulti aliquando utuntur. Hoc Græcè ὑποθήκη, id est, supponere dicitur. Inde ille titulus,

titulus, De rebus eorum qui sub tutela sunt, non alienandis
 uel supponendis: quanquam ille qui pignori opponit, id est,
 mutuum sumens ὑποτιθεναί dicitur: hoc est, ὁ δανειζόμε-
 νος. Creditor uero ἑσφαenerator dicitur ὑποτιθεαδς, id
 est, pignori accipere. Aeschines, Ὑπεθεσαρ αὐτῶ τῆ τα-
 λάντη τὰς δημοσίας προσόδους, Publicos ei redditus talen-
 to oppignerarunt. Demosthenes κατὰ Αφῶβς, Ποῖ ἔρ τρα-
 ποίμεθα, εἰς τὰ ὑποκείμενα τοῖς δανείσασιν, ἀλλὰ τῶν
 ὑποθεμένων ἔστι. ὑποθεμένους ἑσφαενόσαντας pro iisdem
 dixit, id est, pro creditoribus pigneratijs. Dicitur etiā ab
 eodē τιθεαδς pro pignus accipere. ἔρ ἑδ πρὸς Νικόστρατον,
 Καὶ ὅτι τὸ χοεῖον τὸ ἐκ γειτόνων μοὶ τῆτο εἰδεις ἐθίλοι
 οὔτε πρίαδς οὔτε τιθεαδς, Quod nullū uicinū mihi fundum
 uel emere uel pignori accipere uellet. Et paulū infra itidē,
 Pignerari. Οὔτε ὠνείαδς οὔτε τιθεαδς. Pignerari ex eorū imitatione est
 pignora accipere, uel etiam pignus capere. Cicero Philip.
 ix. In fuga fœda mors, in uictoria gloriosa: etenim Mars
 ipse ex acie fortissimū quēq; pignerari solet. Pignerari di-
 xit pro eo quod est quasi pignus accipere ἑσφα sibi asserere,
 quasiq; obnoxii sibi debitūq; rapere. cuius dicti hic sensus
 est, Fortissimus enim quisq; primus in praelio occūbere so-
 let. Tranquillus in Claud. Armatos pro concione in nomen
 suum iurare passus est, promisitq; singulis quindena sester-
 tia: primus Cæsarum fidē militis etiā præmio pigneratus: id
 est, quasi pignore obligatā obnoxiiq; sibi ἑσφα autoratā su-
 mens. Liuius, Postea conscientia sibimet exiliū cōsciscētes,
 bona tantum quæ publicari poterāt, pignerāda pœna præ-
 bebant. Iuuenalis per actiuum dixit, Cuius ἑσφα albeolos ἑσφα
 lenam pignerat Atreus. Atreus autem pro fœnere ponitur. Est enim pignerari id quod uulgò per executionē ca-
 pere dicimus: hoc est, pignora capere. quod Demosthenes

Αφῶβς

Αφῶβς τῶν κτημάτων dicit, dicitur ἑσφα ἐνεχυράζειν καὶ Αφῶβαι τῶν
 κατενεχυράζειν. Cicero in Verrem, acti. iiii. Cum in his κτημάτων
 quidē rebus omnibus publicanus petitor ac pignerator, non Pignerator,
 ereptor neque possessor soleat esse, tu de optimo, de iustis-
 simo, de honestissimo genere hominum, id est, de aratoribus
 ea iura constituebas quæ omnibus alijs essent cōtraria. Edi-
 xerat enim Verres ut publicani possent iure suo ab arato-
 ribus decumarum nomine quantum uellent capere, non iu-
 dicis auctoritate (ut assolet) pignora eorum capere. Bona
 uero publicè possidere, id est, quod in manum regiā pone-
 re dicimus. Cicero Philip. x i. Itaque non assentior solūm,
 sed etiā gratias ago Quinto Fusio, dixit enim seuerā, gra-
 uem, req; publica dignam sententiam, iudicauit hostem Do-
 labellam, bona eius censuit publicè possidenda. Quò cum
 addi nihil posset (quid enim atrocius potuit, quid seuerius
 decernere ?) dixit tamen si quis eorum qui post se rogati
 essent, grauiorem sententiam dixisset, in eam se iturum.

Ex I. Si prior, in principio, Qui
 potiores in pig. hab.

Vt primam tantum pecuniam expensam ferat, nō etiam
 quam postea credidit.) Expensum ferre dicimus, ἑσφα acce-
 ptum referre, quod ἑσφα accepto ferre à Iuriscōsultis dici so-
 let, tracta à ratiocinationibus metaphora. Duæ enim partes
 rationū sunt: prior accepti est, ἑσφα posterior expensi, rece-
 ptam uulgò dicimus ἑσφα impēsam. Cic. in Ver. acti. iiii. Nūc
 ad sociorum tabulas accepti ἑσφα expensi reuertemur. Acce-
 ptum referre, est scribere se accepisse: hoc est, in accepto-
 rum paginam referre. Tranquillus in Tiberio, Nihil quic-
 quā post adoptionem pro patrefamiliās egit, aut ius quod
 adoptione amiserat, ulla ex parte retinuit. Nam neque do-
 nauit, quicquā, neq; manumisit, neq; hæreditatem quidem,

Expensum fer-
re ἑσφα acceptum
referre.Acceptum ἑσφα
expensum.

S

aut

ὑποτιθεναί.
ὑποτιθεαδς.

τιθεαδς.

Pignerari.

aut legata percepit ulla aliter, quam ut peculio referret accepta: id est, in peculium ascriberet. Cicer. in 11. Philip. Ego enim amplius sester. ducenties acceptum hereditatibus retuli. Inde acceptilatio non accepti relatio dicta. Vnde illud metaphoricè ab eodem dictum in eadem Philippica, Omnia denique quæ uidimus (quid autem mali non uidimus?) si rectè ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. Id est, horum omnium malorum in causa fuisse solum Antonium existimabimus. Antonio, inquit, imputabimus, & idco parem uicem reddendam ei arbitrabimur. Hoc Græci προσλογισαται in utroque significato dicunt, & ἀνατιθεναι. Seneca tamen, philosophiæ acceptum fero quòd surrexi, dixit: pro acceptum refero. Expensum ferre, est scribere se pecuniam dedisse, ut inquit Asconius, ut cum per singula expensi nomina summam quãdam expensam ascribimus. Nomina autem uocantur in rationibus quos nunc articulos dicimus, quo uerbo Cicero in Verrinis idem tadem utitur, ut alibi diximus: Homo, inquit, amentissimè tabulas cum cõficeres, satis te elapsurum omni suspitione arbitrare, si quibus pecuniam credebas, ijs expensum non ferres? neque in tuas tabulas ullum nomen referres? Idem, Cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent, quid proderat tibi expensum illis non tulisse? Gellius lib. x. v. 1. Dixi probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis, expensi ratione, mensæ rationibus, chirographi exhibitione, testium intercessionem. Ex consuetudine autem antiquorum hæc tracta sunt qui tabulas conficiebant, de quibus alibi dicendum. Cicero ad Atticum libr. 11. Fecisti mihi gratum quòd Serapionis librum ad me misisti, pro eo presentem pecuniam solui tibi imperaui, ne tu expensum muneribus ferres. id est, ne te donasse eum mihi existimares: uolo enim

προσλογισαται.

ἀνατιθεναι.

Nomina.

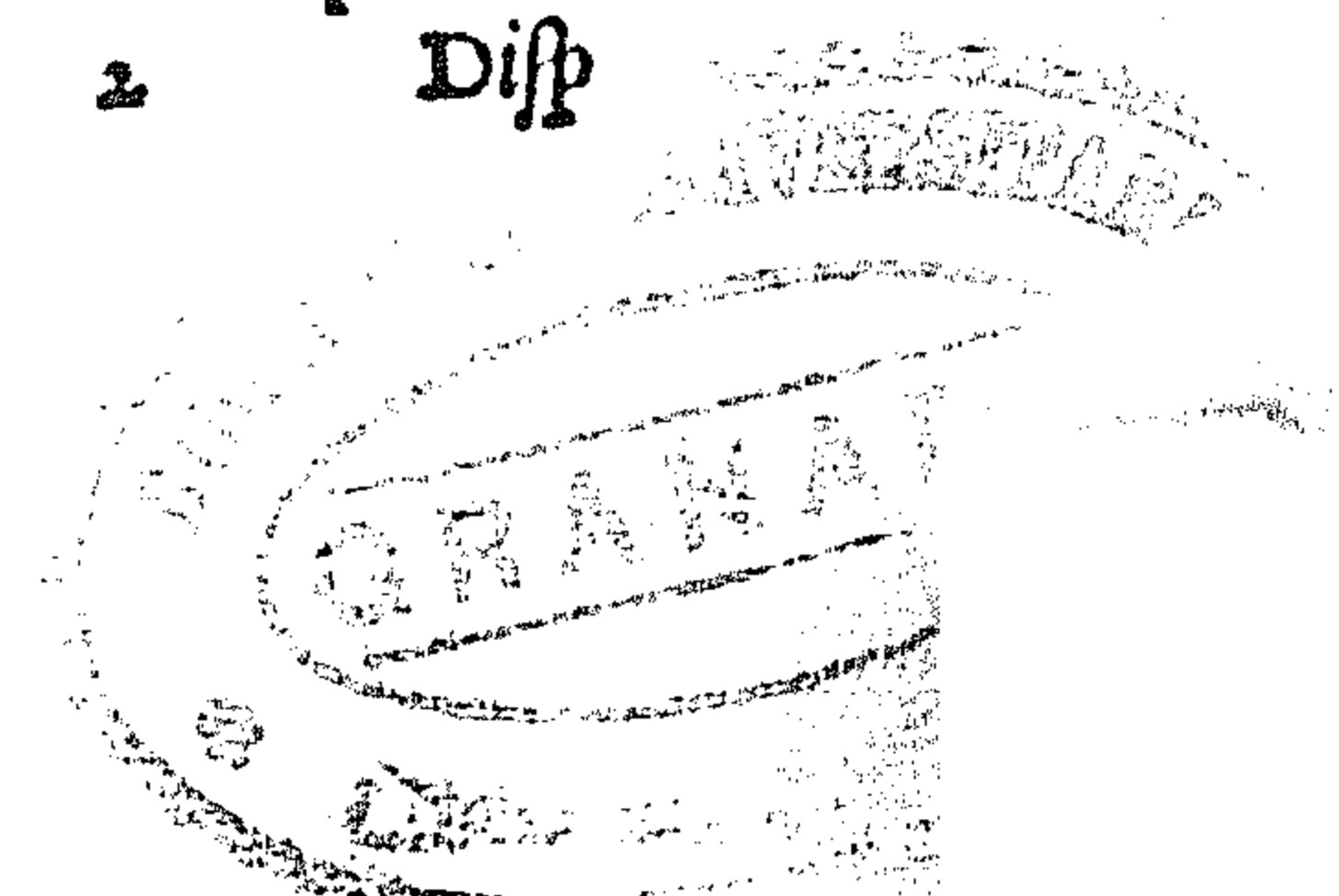
enim eum emptum mihi esse. Plaut. in Aul. Bene igitur ratio accepti atq; expensi inter nos conuenit, tu me amas, ego te amo, merito id fieri uterq; existimat. Id est, uterque nostrum sese obnoxium alteri putat mutuis beneficijs, quod non faciunt qui beneficia inuicem exprobrant, quod enim alter expendisse se contendit, alter accepisse se inficiatur. Hinc illud Plinianum in 11. naturalis historiæ, Toto quippe mundo & locis omnibus, omnibusq; horis omnium uocibus fortuna sola inuocatur, una nominatur, una agitur res, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conuicijs colitur, huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium sola utranq; paginam facit. Id est, quicquid lucri aut damni quasi expensi & accepti mortales faciunt, omnia fortunæ ascribunt. Dicitur & referre datum. Cicero pro Flacco, Cum illam, inquit, pecuniam nominatim Flacco datam referant. Referre ad ærarium rationes & quæstores & reliqui magistratus dicebantur, pro eo quod nunc computum reddere dicunt. Cicero, Audistis rationem tribus uersiculis relatum. Idem, Solus est hic qui nunquam rationes ad ærarium referat. Et in Pisonem, Rationem ad ærarium retuli continuo, sicut tua lex iubebat. Referre autem est rationibus ascribere, hoc est, impensam uel receptam facere, ut uulgus loquitur. Tranquillus in Vespas. Expugnatus autem à quadam quasi amore sui deperiret, quum perductæ pro concubitu sester. quadraginta donasset, admonente dispensatore quemadmodum summam rationibus referri uellet, Vespasiano inquit adamato. Dicitur & referre in rationes, ut referre in publicas literas, quod Iuuenalis referre in acta dixit, hoc est, registrare. Dispungere rationes, est computum (ut nostri dicunt) examinare. Vlpianus,

Referre rationes ad ærarium.

Referre.

Dispungere rationes.

S 2 Disp

Expungere ra-
tiones.

Dispungere, inquit, est conferre accepta & data. Idem alibi, Percontandas, inquit, atq; examinandas rationes & dispungendas atq; discutiendas. Et iterum alibi, Vtrum semel an etiam saepius recognitio & dispunktio concedenda sit creditoribus. Expunctae autem rationes dicuntur, cum ultima manus calculo & dispunktioni imposita est. Hermo. Iurisconsult. Reipubl. rationes subscriptae & expunctae, aduersus eum quidem qui administrauerit, ultra xx, aduersus uero heredem ultra x. annos retractari non possunt. Expungere enim est punctis circumducere & tollere, & quasi rem iam confectam eximere e codice: ut expunctus miles dicitur, qui e numeris exemptus est, & aere dirutus. Plautus in Curcul. Miles pulchre centuriatus est expuncto in manipulo. Sic apud Persium, Pupillum ue utinam quem proximus heres impello expungam. Apud Tertullianum expungere reum & poenae eximere, ut contraria ponuntur, quia expungere est tollere, aut designare ut tollendum & damnandum. Graeci ^{Διαγράφειν.} uocant ^{ὀβελίζειν.} διαγράφειν & ὀβελίζειν. Summa rationum quadras dicitur, in qua nihil excurrit, & in qua nulla sunt reliqua, id est, cum aequalis est summa accepti & expensi. Cicero in Verrem, Expensa Chryfogono seruo sexcenta milia & accepta pupillo Malleolo retulit. Quo modo igitur sexcenta eodem modo quadrarint, ut illa de Gnei Carbonis reliqua sester. sexcenta facta sint, uos aestimabitis.

Ex I. Rescriptum, De Distra. pig.

Qualisqualis interposita.) Qualisqualis pro qualiscunq; dicitur eo modo quo quisquis pro quicunq;. Iuuenalis, Maiorum primus quisquis fuit ille tuorum. Et quantusquantus pro quantuscunq; autore Donato. Terent. in Adelph. Nimum inter uos Demea ac pernimum interest, tu quantumquantus nil nisi

sap

sapientia es. Ille futilis, somnium. Sic quotquot pro quocunq;, & utut pro utcunq;, ubiubi pro ubicunq;. Terentius in Andria, Iam ubiubi erit, inuentum tibi dabo, & mecum adductum tuum Pamphilum. Vbi Donatus haec uerba adnotauit, Vbiubi, in prima parte uim suam tenet, in secunda productionem: & est quemadmodum utut, quaquam, undeunde, pro utcunq;, quacunq;, undecunq;.

Ex I. prima. §. Sed sciendum, De Aedilitio edicto.

Ego puto Aediles tollendae dubitationis gratia bis idem dixisse, ne qua dubitatio superesset.) Vbi inter bis & idem areola relicta est scribendo Graeco, hanc lacunam hoc uerbo replendam censeo ἐκ παραλλήλων, hoc modo, bis ec parallelo idem dixisse, id est, per alternitatem, uel ut Gellius uertit, ex geminatione. Graeci enim cum duo uerba idem significantia iunguntur, ec parallelo, id est, alternitate quoddam posita esse dicunt, quasi geminato sensu, quale est illud ex ultimo Iliados libro, Βάσκι ἰθι ἰεὶ ταχῆα, id est, Vade i, Iri citata. Et alibi, Βάσκι ἰθι ἔλε ὄνειρε, Vade i noxie somne. Gellius lib. xii. ita inquit, Caterum quis tam obtuso ingenio est, quin intelligat apud Homerum uerba duo idem significantia, non frustra posita esse, ut illa, Βάσκι ἰθι ἔλε ὄνειρε, ἰθι, Βάσκι ἰθι ἰεὶ ταχῆα, id est, Vade i somnium agens, & I, perge Iri citata, neque ec parallelo, id est, ex geminatione (ut quidam putant) sed hortamentum esse acre iussae imperataeque celeritatis. Vergil. Vade age nate dea, similia sunt δ'εὐτ' ἄγε, & ἀμφοτέρωθεν. Sensus est igitur in hoc loco, uerba haec edicti, Quid morbi uitijue cuique sit, ab Aedilibus per geminationem apposita esse tollendae dubitationis gratia, cum idem proprie significant. Meminit horum uerborum Gellius lib. iiii. ex monumentis ueterum Iurisconsultorum

S 3 torum

torum. Cicero libro IIII. Tusculan. Morbum appellant, inquit, totius corporis corruptionē: agrotationem morbum cum imbecillitate: uitium cum partes corporis inter se disfidant, ex quo prauitas membrorum, distortio, deformitas. Itaq; illa duo, morbus, agrotatio, ex totius ualitudinis corporis conuassatione & perturbatione gignuntur: uitium autem integra ualitudine ipsum ex se cernitur.

Ex §. Exempli.

Si seruus inter fanaticos non semper caput iactaret, & aliqua profatus esset.) Fanatici olim dicti sunt homines numine afflati, qui uerbo Græco enthei dicuntur, et θεοφοβοί μωοι, quod non sua sponte, sed diuino numine ferantur, cuiusmodi Cumæa Sibylla à Vergilio describitur in sexto, Cui talia fanti Ante fores subito non uultus non color unus, Non cōpta māsere comæ, sed pectus anhelū: Et rabie fera corda tumēt, maiorq; uideri, Nec mortale sonans, afflata est numine, quando iam propiore Dei, & reliqua. Huiusmodi erant Galli matris Deūm Cybeles, qui propterea Corybantes dicuntur quasi furibundi saltantes. Illi enim in sacris suis uel sacrilegijs potius caput quatiebant, & urinantium more in caput se iactabāt, unde & Cybele dicta à uerbo cybisto, quod in caput rotari significat, ut petaurista solent. Iuuenalis Saty. 11. Et crine senex fanaticus albo Sacrorū antistes. Liuius, Galli matris magnæ à Pessinūte occurrere cum insignibus suis, uaticinātes fanatico carmine deam Romanis uictoriā dare. Idē lib. 1x. de bel. Maced. de bacchanalibus loquens, Viros uelut mente captos cum iactatione fanatica corporis uaticinari. Quintilianus in xi. Frequens etiā capitis nutus non caret uitio, adeo caput iactare, & comas excutientē rotare, fanaticum est. Fanatici à fanis dicti sunt: fana autē à fando, quod ea

Pont

Pontifex certa uerba fando dedicat, autore Festo. Inde Profani dicti sunt βέβηλοι, ἀμύητοι qui sacris initiati non erant, quod Vergil. lib. vi. significat, cum inquit, Procul ô procul este profani, Conclamat uates. Nunc laicos uocamus, quasi populares. Laicum enim uulgò atrectabile significat, sicut sacrum dicitur & sanctum cuius tactu populo interdictum est. Sic accipiuntur laici panes primi Regum, cap. xxv 11. ad sacrorum differentiam, & Ezechielis ultimo. Profana urbis propriè accipiuntur pro ijs partibus, quæ usibus populi & usui promiscuo dedicate sunt. Propterea profanos appellauit ubique homines sacris non initiatos. Non enim libens facio, ut Græcis uerbis utar, ubi Latina suppetunt idem significantia. Fanaticus autem seruus hoc in loco pro maniaco accipitur, quales sunt qui melancholici dicuntur. Aegineta lib. 111. de mania & melancholia loquens, Τινές δὲ δλοξσιγ ὑπὸ τινος μαιζόνων ἐφορᾶσσι δλωάμεωρ, ἢ προλέγειν τὰ ἐσόμωα καθάπὸρ ἐνθεάζοντες, ὅς καὶ ἐνθεαζινὲς ἰδίως ὀνομάζουσιν, Sunt qui uideantur, inquit, à maioribus quibusdam potētis regi, & futura prædicere, instar eorum qui numine afflati dicuntur, quos etiam peculiari nomine entheasticos appellant, id est, fanaticos. Hoc idem baccharum paulò post Vlpianus uocat, hoc est, Baccharum more lymphaticè uaticinari. Quamquam Accursius occupari interpretatur, diuinacior ipse interdum omnibus fanaticis. Ex quo apparet quid illa uerba eiusdem Vlpiani significēt, Et aliqua profatus esset. Profari enim Latine dixit, quod Græci prophetare dicunt, id est, futura prædicere. Caterum Plato lib. 11. de Legibus, poëtarū genus thion, id est, diuinum, & entheasticon, id est, Deo plenum diuinitus inspiratū uocat. Quo nomine merito ac uerè uocitari possunt uates nostri, id est, prophete, qui

S

4

aduentum

aduentum lucis aeternae in mundum praedixerunt. Ii enim demum enthei & entheastici fuerunt, & theophorumeni, id est, diuino illo spiritu pleni, quo ad ueritatem proferendam & ducebantur & ferebantur. Quos uero anti-

Demonistici. qui sic uocabant, demonistici dici debent, quem enim Deum putabant demon erat, id est, genius deprauatus. Dicemus & mox aliqua eodem pertinentia.

Ex eodem loco, Superstitiosum, iracundum.

De superstitione Cicero libro 11. de Natura deorum, Non enim, inquit, philosophi tantum, uerum etiam maiores nostri superstitionem a religione separauerunt. Nam qui *superstitio.* totos dies precabantur, & immolabant, ut sibi sui liberi *Religio.* superstites essent, superstitiosi sunt appellati, quod nomen patuit postea latius. Qui autem omnia quae ad cultum deorum pertinerent, diligenter retractaret, & tanquam relegerent, sunt dicti religiosi. Ita factum est alterum uitij nomen, *Athei.* alterum laudis. Idem in primo, de atheis quibusdam loquens, id est, qui deos esse nullos affirmabant, atque adeo omnem uim diuinam tollebant: Horum enim sententiae, inquit, non modo superstitionem tollunt, in qua inest timor inanum deorum, sed etiam religionem, quae deorum cultu pio continetur. Cuius dicti meminit Augustinus libro 1111. de Ciuitate, si quis latius hoc persequi forte uelit. Fabius, Ut a diligenti, inquit, curiosus, a religione superstitione distat. Augustinus lib. 1. de Ciuitate, Quale autem illud est quod Varro religiosum a superstitioso ea distinctione discernit, ut a superstitioso dicat timeri deos, a religioso autem tantum ueri ut parentes, non ut hostes timeri: Graeci superstitionem *deis idai mouiaep* appellant, & desidemonas superstitiosos, ab inconsulta & absurda diuinae potentiae formidine. Huiusmodi

modi meticulos, scrupulos nunc appellant non inepto uerbo, & inde superstitiosos scrupulosos. Inest enim semper aliquid quod male eos habeat, & tanquam lapillus, id est, scrupulus in calceo identidem punctitet. Sic accipitur ab Ulpiano in l. Quae sub, De condit. institutionum, Propterea factum ut superstitione pro inani etiam obseruatione ponatur. Fabius in 1111. Amentis est enim superstitione praceptorum contra naturam causae trahi. Ponitur etiam a doctis superstitione pro ea quam haeresim uocamus. Idem libr. 111. de laude & uituperatione loquens, Et est conditoribus urbium infamiae contraxisse aliquam perniciosam caeteris gentem, qualis est primus Iudaicae superstitionis autor, de Mose loquens. Eadem de causa Tacitus libro x v. Christianorum dogma exitiabilem superstitionem appellat, uidelicet temporibus suis inseruiens, quibus in Christianos maxime seuitum est. Cice. in Partitionibus, Cernenda autem sunt diligenter ne fallant ea nos uitia quae uirtutem uidentur imitari. Nam & prudentiam malitia, & temperantiam immanitas in uoluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi superbia in animis extollendis, & despicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia imitatur, & patientiam duritia inanis, & iustitiam acerbitas, & religionem superstitione, & lenitatem mollitia animi, & illam disputandi prudentiam concertatio captatioque uerborum, & hanc oratoriam uim inanis quaedam profluentia loquendi. Quo in loco Cicero superstitionem pro desidemonia, id est, inconsulto deorum timore accepit. Haeresis autem uerbum apud uul-

Haeresis.

bantur in uulgus, & in ea est heresi quæ nullum sequitur
 florem orationis, neque dilatat argumētum, sed minutis in-
 terrogatiunculis, quasi punctis quod proposuit efficit, de-
 secta Stoicorum loquens: Sectas enim, id est, hereseis di-
 cimus habitus animorum & instituta philosophiæ circa
 disciplinam, ut autor est Seruius in librum x. Aencid.
 Aug. libr. v 111. de Ciuitate, Aristoteles uir excellentis in-
 genij cū sectam Peripateticam condidisset, quod deambu-
 lans disputare consueuerat, plurimos discipulos præclara
 fama excellens uiuo adhuc præceptore in suam heresim
 congregauit. Lactantius lib. 1111. Institutionum, religio-
 nis nomen aliter interpretatus est, Hac inquit, conditione
 gignimur ut generati nos Deo iusta & debita obsequia
 præbeamus: hunc solum nouerimus, hunc sequamur: hoc
 uinculo pietatis obstricti Deo & religati sumus, unde
 ipsa religio nomen accepit: non ut Cicero interpretatus
 est à relegendo. Et paulo post, Quid ergo est? nimirum
 religio ueri cultus, superstitio falsi. Et omnino quid colas
 interest, non quemadmodum colas. Religionis uerbo si-
 gnificantissime antiquitas usa est. Plinius in epist. Sed pa-
 rentibus solis ius præceptores conducendi relinquatur,
 iisdemq; religio rectè iudicandi necessitate collationis ad-
 datur. Id est, sollicita & anxia cura probos præceptores
 idoneosq; deligēdi liberis suis. Columella religiosè pro so-
 licitè & accuratè dixit, Nihil, inquit, curiosè administrant,
 nihil religiosè. Obstringere religione & obligare dice-
 bant pro eo quod dicimus conscientie metum inculcere. Ci-
 cero in Philip. 11. Obstrinxisti populum Romanū religio-
 ne, Augur Auguri, Cōsul Consuli obnuntiasti: *δειςιδαι-
 μονίας τὸ δίκαιον περιέθνας*. Id est, de cælo seruasse te dixi-
 sti, ne populus eo die comitia haberet: & uitium obuuisse
 dixisti

Religio.

Obstringere re-
ligione.

dixisti (uerba sunt auguralia) ut comitia disturbares, &
 populū alligares, & morareris hac obnuntiatione. Vere-
 bantur enim Romani aliquid agere uetantibus auspicijs,
 ne malè cederet si contra deorum monita agerent. Idem de
 Aruspicum responsis, Quæ tanta religio est qua non in
 nostris dubitationibus, atque in maximis superstitionibus,
 unius P. Seruilij ac M. Luculli responso ac uerbo libere-
 mur: id est, ut nunc loquimur, qui tantus conscientie scru-
 pulus? Liuius libro v 1. secundi belli Punici, Instructis
 utrinq; exercitibus in eius pugne casum in qua urbs Ro-
 ma præmium uictori esset, imber ingens grandine mixtus,
 ita utranq; aciem turbauit, ut uix armis retentis in castra
 sese receperint. Et postero die eodem loco acies instructas
 eadem tempestas diremit. Vbi recepissent se in castra, mi-
 ra serenitas cum tranquillitate oriebatur. In religionem ea
 res apud Pœnos uersa est, *οἱ ἦ καὶ χηδόνιοι τοῦτο ἐνθύ-
 μιον ἐποίησαντο δεισιδαιμόνως*, id est, Pœni interpretati
 sunt id dijs nō placere, ut pro urbe Roma capiēda cōflige-
 rent, uel ut urbs Roma armis oppugnaretur. Plaut. in Cur-
 gul. Vocat me ad cœnam, religio fuit, denegare nolui. Ver-
 ba sunt parasiti, significātis se (ut uulgi uerbis loquar) cō-
 scientiam fecisse, si homo ipse parasitus ad cœnam uocatus
 non iret. Cicero in 1. Philippica, Cū innumerabiles,
 inquit, religiones in Rempub. inducerentur, id est, anxietat-
 es & formidines impendentis quasiq; aduentantis iræ di-
 uinæ. Exoluere religione, est huiusmodi scrupulum adi-
 mere. Liuius lib. 1x. ab Vrbe condita de Spurio Posthumio
 loquens, Caudinæ pacis autore, Dedamur per feciales
 nudi, uinctiq; exoluamus religione populum, si qua obliga-
 uimus, ne quid diuini aut humani obstet, quo minus ius-
 tum piūq; de integro ineatur bellum. Et paulò post,
 Nam

In religionem ea
res.

Exoluere reli-
gione.

Nam quòd deditioe nostra negant exolui religione populum, id istos magis ne dedantur, quam quia ita res habeat dicere, quis adeò iuris fezialiū expers est qui ignoret? Idem lib. 11. Edicimus itaq; Omnes qui in uerba iurastis, crastina die iurati ad lacum Regillum adfistis. Caullari tum Tribuni, & populum exolucere religione, priuatum eo tempore Quintium fuisse cum sacramento addicti sunt, id est, coeperunt Tribuni dicere nulla religione sacramenti obstrictum esse populum qui in uerba priuati hominis iurasset, nec metuendum periurium si imperio eius non paruissent.

Ex eadem lege, circa finem.

Etiam si per luxuriã id factum. Sic quidẽ ubiq; legitur, sed corrupte omnino. Propterea non per luxuriã, sed plurifariã legendũ esse puto, hoc sensu, Etiam seruũ fanaticum hoc edicto redhiberi non debere, non modò si semel, aut uno modo id fecerit, sed etiã si plurifariã. Vitium enim esse animi fanaticè uaticinari, de quo hoc edicto nihil cauetur. Et alioqui luxuria in hoc sensu Latinũ nõ est, id est, ut crapulã significet & uinositatem. Luxuria enim & luxus profusam impensam significat. Luxuria (inquit Festus) morum est solutio. Luxa enim mēbra dicuntur è suis locis mota, à quo luxuriosus in re familiari solutus. Est etiam luxuria & luxuries segetum quã Plinius inter uitia frugum ponit, id est, redundantia germinis. Cic. de Orat. In eius oratione (ut in herbis rustici solent dicere in summa ubertate) inest luxuries quãdam quæ stylo depascenda est. Id est, scribendi frequentia & assidua meditatione reprimenda illa naturalis ubertas quæ interdum redundat.

Ex l. secunda, Vel melancholici.

Melancholici. Melancholici sunt qui morbis melancholiae, id est, atrabilis

bilis uexantur, qui morbi animi sunt non corporis. Apud Aeginetam medicinae autorem caput est in tertio de mania & melancholia, ut supra diximus. Melancholici igitur ut manici, qui & maniaci dicuntur, mente capti sunt. Vnde Cicero in 111. Tuscul. de insania & furore loquens, eos enim, inquit, sanos intelligi necesse est, quorum mens motu quasi morbo perturbata nullo sit. Qui contra affecti sunt, hos insanos appellari necesse est. Et paulò post, Græci autem mania unde appellēt non facile dixerim: eam tamen istam distinguemus nos melius quam illi. Hanc enim insaniam, quæ iuncta stultitiæ patet latius, à furore distinguimus. Græci uolunt illi quidã, sed parũ ualent uerbo. Quem nos furorem, melancholiã ipsi uocant, quasi uerò atrabili solum mens, ac non sæpe uel iracundia grauiore uel timore uel dolore moueatur. Quo genere Athamantem, Alcæonem, Aiacẽ, Orestem furere dicimus. Qui ita sit affectus, eum dominũ esse rerũ suarũ uetant XII. tabulæ. Itaq; non est scriptum si insanus, sed si furiosus esse incipit. Stultitiã enim censuerunt, id est, inconstantia sanitate uacantẽ, posse tamẽ tueri mediocritatẽ officiorũ & uitæ cõmune cultum atq; usitatum. Furorem autem esse rati sunt mentis ad omnia cecitatem. Quod cum maius esse uideatur quam insania, tamen eiusmodi est ut furor in sapientem cadere possit, non possit insania. Secundum hæc Ciceronis uerba insania est quã Græci maniam: furor, quam ipsi melancholiam appellant. Idem alibi philosophicè insaniam interpretans ita inquit, Sanitatem enim animorum positam in tranquillitate quadam constantiaq; censebant. His enim rebus mentem uacuam appellant insaniam, propterea in perturbato animo sicut in corpore sanitas esse non possit. Celsus libro 111. Insaniam Latine appellari dicit, quam

quã Græci phrenesim uocant, & phreneticorũ uel phreneticorum potius, id est, insanorũ tria genera facit. Est autem phrenesis, siue ut Græci scribunt phrenitis, acutus morbus in febre superueniēs, cū agrotātes desipiunt, & aliena loquuntur. Plin. lib. xxviii. Athletæ torpentes, uenere restituntur, uenere uox reuocatur, cū ea candida declinat in fuscā, medetur & lumborũ dolori, oculorum hebetationi, mente capitis, ac melancholicis. Aristoteles in Probl. tricesima sectione, multa de melancholicis subtiliter & luculentē disputauit, ex quo problemate nōnulla ad hunc locum attinentia ascribēda his putauimus. In quibus autē, inquit, habitu melancholico natura constiterit, mox ijs multa & uaria morborũ genera exoriuntur, prout alius aliā habitus intemperiem sortitus est. Exēpli gratia, in quibus multa & frigida bilis est atra, ijs stolidi sunt & ignaui: in quibus permulta & calida, ijs perciti & ingeniosi, amasij, propēsti ad omnē excandescentiā & cupiditatē: nōnulli etiā loquaciores: multi etiam propterea quod ille calor sedi mentis in uicino est, morbis uesaniæ implicantur, aut instinctu lymphatico inferuescūt, ex quo Sibyllæ efficiuntur & Bacchæ & omnes qui diuino spiraculo instigari creduntur, cū scilicet id non morbo, sed naturali intemperie accidit. Interpretis uir doctissimus morbos uesaniæ uocauit, quos Aristoteles manicos dixit: & spiritu lymphatico inferuescere pro

De melancholicis ex Aristotele.

Lymphati.

entheasticum fieri & fanaticum, ut supra diximus. Lymphati sunt quos Græci nympholeptos uocant, quasi nympharum spiritu correptos. Vnde & lymphationes nocturnæ apud Plinium. Πολλοὶ ἢ καὶ διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τῆς νοεῖς τὸ πᾶσι τὴν θερμότητα ταύτην, νοσημασιρ ἀλίσκονται μανικοῖς ἢ ἐνθουσιαστικοῖς, ὅθεν σίβυλλα καὶ βακχίδες καὶ οἱ ἐνθεοὶ γίνονται πάντες.

Ex lege

Ex lege quarta, Nec gulosos nec impostores.

Impostores (inquit Accursius) qui imponunt aliquid alicui. Impostores dicuntur uersuti & fallaces homines: & impostura huiusmodi fallacia, ab eo dicta, quod adulterinas merces pro ueris supponat. Inde imponere pro decipere simpliciter accipitur. Tacitus libro xviii. Falluntur quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Sic Plinius in epistolis, Ne tibi optimæ indolis iuueni quorundam immensa luxuria specie frugalitatis imponat. Pollio in Galienis, Cū quidam gemmas uitreas pro ueris uendidisset eius uxori, atque illa re prodita uindicari uellet, rapi quasi ad leonem uenditorem iussit, deinde caueda caponem emittit: mirantibusq; cunctis rem tam ridiculam, percurionem dici iussit, imposturam hic fecit & passus est, deinde negociatorem dimisit. φεναισμός à Græcis impostura dicitur, & φεναισμός imponere, quo uerbo Demosthenes identidem uti solet. Verbum ab eo tractum quod φεναισμός adulterina coma dicitur, quem Latini uno uerbo galericulum appellant, ut Græci πιλίδιον apud Demosthenem πειρὸς παραπροσβείας. Ibi enim πιλίδιον, τὸ ἐπιτηδαιτικὸν κόμωω intelligo. Tranquillus etiam capillamentum. Impostores etiam à Græcis plani dicuntur, sed certi cuiusdam generis impostores, insigni uersutia præditi: quo uocabulo potius quàm Latino Cicero pro Cluētio usus est: Hic ille planus, inquit, improbissimus quæstu iudiciario pastus, qui illi pecuniæ quam condiderat, spe atque animo iam incubaret, contrahit frontem. Recordamini faciem atq; illos eius fictos simulatosq; uultus. queritur se ab Oppianico destitutum, & qui esset totus ex fraude & mendacio factus, quiq; ea uitia quæ à natura habebat, etiam studio

studio atque artificio quodam malitiæ condidisset, pulchrè
 asseuerat se ab Oppianico destitutum. De planis ita inquit
 Eustathius Homeri interpretes in *Odyssæam*, Ἐστὶ ἡ πλάνη
 ὁ τέχνη ἔχωρ τινὰ καὶ τὸ ἀποπλανᾶν τὰς θεωμένους, ὁποῖοι
 Κιφισόδωρος τε καὶ Παντολέων καὶ Ματρίασ, ὅς κατὰ
 τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀθωαίης ἔλεγε πρὸς αἰνίγμα, θεοῦ τι βέ-
Planus. φερ ὁ περ αὐτὸ ἑαυτὸ ἔσθιει, *Planus est*, inquit, qui artem
 quandam profitetur imponendi etiam spectantibus, quales
Matreas. fuerunt Ciphissodorus & Pantoleon et Matreas, apud A-
 lexandriam, qui ut autor est Athenæus historicus, huiusmo-
 di ænigma propositabat, Alere se feram quandam quæ se-
 met ipsa æstaret, ita ut nunc usque Matrea fera nō inuen-
 ta sit. Fortasse, autem, inquit, aut iram aut inuidiam aut
 animi ægritudinem significare uoluit, aut huiusmodi ali-
 quem affectum, Ὡς καὶ ἡθεῖαδῃ μέχρι τῆς νῦν τὸ Ματρίασ
 θεοῦ, τὸ ἢ ἴσως ἢ φθόνου ἀηλοῖ ἢ λύπῃ. Huiusmodi au-
 tem impostores in delitijs olim regum fuisse ex Plinij uerbis
 conijcere licet libro x x v. Non fuerat, inquit, Apel-
 li gratia in comitatu Alexandri cum Ptolemæo. Quo re-
 gnante Alexandriam ui tempestatis expulsus, subornato
 fraude amulorum plano regio, inuitatus ad regis cœnam
 uenit: indignantiq; Ptolemæo, & uocatores suos osten-
 denti ut diceret à quo inuitatus esset, arrepto carbone ex-
 tincto è foculo, imaginem in pariete deliniauit, agnoscen-
 te uultum plani rege ex inchoato protinus. Gellius libro
 x v. hæc ignorasse uidetur, qui pro sycophanta planum
 intelligendum putauit apud Laberium & Catonem. Qui
 etiã addubitasse uidetur, an uerbum Latinum esset. Impo-
 storem insignem ætas patrum nostrorum uidit Franciscum
 Villionum, quo uno nomine plani diffinitio maximè intelli-
 gi potest. Iudæi Christum dominum nostrum contumelio-
 sissimo

sissimo nomine planum uocauerunt, Matthæi xxvii. Do-
 mine recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc uiuens:
 Post tres dies resurgam. Κύριε ἐμνήσθημεν ὅτι πλάνη
 εἶπερ ἐκεῖν & μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. Qui locus haud
 dubiè sic uerti debuit: Domine, memoria tenemus quòd impo-
 stor ille dixit: Post tres dies resurgo. Impostorem enim uoca-
 bant quasi præstigias quasdam pro miraculis ederet, & ue-
 luti circulatorijs strophis populum ludificaretur.

Ex eodem loco.

Tamen si ita fatuum uel murionem uendiderit.) Legen-
 dum morionem. Moros Græcè stultus dicitur, unde morion *Morion.*
 diminutiuum, quo etiam Latini utuntur. Moriones sunt
 fatui quos in delitijs Principum esse uidemus. Plinius in
 Epistolis: Scurræ, cinædi, moriones mensis inerrabant.
 Idem: Si quid mole à cinædo, petulans à scurra, stultum à
 morione profertur. Lampridius in Alexandro: Nanos &
 nanas & moriones & uocales exoletos & omnia acroa-
 mata & pantomimos populo donauit. Eiusdem generis
 sunt Sanniones à sanna, id est, ab ore distorto dicti. nisi *Sannio.*
 quòd sannio ex mimorum genere fuisse uidetur. Cicero in
 secundo dialogo de Oratore: Atq; hoc etiam animaduerten-
 dum est, non esse omnia ridicula faceta. Quid enim potest
 esse tam ridiculum quàm sannio est? sed ore, uultu, imitandis
 moribus, uoce, deniq; ipso corpore uidetur. Salsum hunc
 possum dicere, atq; ita ut non eiusmodi esse Oratorem ue-
 lim, sed ut mimum. Huiusmodi sanniones uidemus in pom-
 pis quæ per urbem traduci solent, & in ludis theatri-
 bus & in saltationibus chironomicis, scurrili ipsos gesti-
 culatione risum populariter excitantes. Moros igitur un-
 de morion dictus, fatuum & stupentem significat. Vnde
 morari uerbum Latinum prima producta factum. Cuius *Morari.*
 exemp

exemplum in scommate illo Neroniano apud Trāquillum. Certè omnibus rerum uerborumq; contumelijs mortuum insectatus est, modò stultitiæ, modò seuitiæ arguens. Nam ex mōrari cum inter homines desijisse producta prima syllaba iocabatur, multaq; decreta ut insipientis atq; deliri pro irritis habuit. Mōrari pro stupidè & fatuè & delirè agere dixit: quod Græci *μωραίνεω* dicunt. Vnde Matthæi v. Vos estis sal terræ: quòd si sal euanuerit, in quo condietur? Qui locus sic uerti debuit: Quòd si sal infatuatus fuerit, id est, si desipuerit, hoc est, salis & condimenti saporem amiserit, *ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωραίνῃ*. Sequitur enim: Ad nihilum ualet ultra, nisi ut conculcetur ab hominibus. Fatui cibi dicuntur insipidi & inconditi. Martialis in Xenijs: Vt sapiant fatuus fabrorū prandia betæ, O quàm sepe petet uina piperq; coquus? Fatuas betas dixit salsi saporis expertes. Fatuū lapidem pro insipido Hermolaus Barbarus ex Themisthio transtulit, hoc est, nullius saporis, quem Græci *achylon* dicunt. Quemadmodum autem insipientem hominē dicimus translatione à cibus ducta, ita etiam fatuum hominem, & salem fatuum dicimus, non qui euauit, id est, in nihilum abiit, sed quia sapientia, aut sapore caret.

Ex lege, Idem Offilius.

Idem ubi neq; matutino tempore uidet, neq; uespertino, quod genus morbi Græci uocant. eluscationem quidam esse putant. Hermolaus Barbarus in Emendationibus Plinianis hunc locum ita legit: Quod genus morbi Græci *nyctalopas* uocant. Luscationem eam quidam esse putant. & reliqua. Luscitiosi, qui & lusciosi & nuscitiosi dicuntur, sunt ut quidam existimant, quos Græci *nyctalopas* appellant, qui & manè & uesperis exiliter admodum uident, nec ferè nisi interdiu. Alij lusciosos eos esse putant, qui uesperis

esperis plus uident, quàm meridiè, uel adhibito lumine. Luscitiosi (inquit Festus) sunt qui parum uident propter uitium oculorum, quiq; plus uesperis uident, quàm meridiè. Nonius: Lusciosi inquit, ad lucernam non uident. Et myopes minus uidentes uocantur à Græcis. Varro: Uesperis non uident, quos appellant lusciosos. Plinius libro undetricesimo: Fimum quoq; Gallinaceorum, duntaxat rubrum lusciosis illincendum monstrant. Idem: Earundem auium sanguis *nyctalopas* sanat. Idem libro octauo: Caprinum iecur restituit uespertinam aciem ijs, quos *nyctalopas* uocant. Plautus in Milite: Mirum est te lolio uicitare. PAL. Quid iam? SCE. quia lusciosus. PAL. Verbero tu quidem cæcus, non lusciosus. Existimo tamen hunc locum ita legendum esse: Sed & *μύωπα* morbosum esse constat. Idem: Vbi homo neq; matutino. & reliqua. Ita ut ibi: Sed &, initium sit alterius sensus, nec à prioribus dependentis. Myopes enim & *nyctalopes* cognata sunt uocabula, & alioqui textus coherentior erit. Ducor etiam coniectura ex Gellio sumpta libro quarto, ubi de edicto Aedilium loquitur. Sic enim inquit *πρόβι πωδλοῦ*, id est, de edentulo, De myope quoq; qui lusciosus Latine appellatur, dissensum est. Alij enim redhiberi omnino oportere, alij contra, nisi id uitium morbo contractum esset. Quæ uerba apud Gellium, corrupta atq; etiam inuersa structura leguntur. Fulgentius: Lusciosos, inquit, dicunt, qui interdiu parum uident, Græcè myopes dicuntur. *Nyctalopes* igitur & myopes idem esse putantur, & pro iisdem à nonnullis accipiuntur. hoc est, pro ijs, qui interdiu propter uisus hebetem uim contueri nequeunt, nec nisi clausis oculis, à conuiuentibus oculis myopes nomen habentes. *Nyctalopes* à nocturnis, quasiq; nocturnis oculis. Alij *nyctalopes* à myopibus

distingunt, eodem ad utrumq; significatum etymo subseruiente, ut sint myopes, qui iam inde à principio ortus sui, nisi admoti oculis contueri nequeunt. Cuiusmodi multos uidemus, qui res intuentes oculis propè contingunt, et limis etiam, semiclusisq; oculis aspiciunt. Aristoteles in Problematibus, sectione xxxi. διὰ τί οἱ μύωπες σιωποῦσιν τὰ βλέφαρα ὀφθαλμοῖς, Cur myopes contractis palpebris uident. Μυωπά- ζειν δὲ λέγουσιν οἱ ἐκ γενεῆς τὰ μὲν ἐγγύς βλέποντες, τὰ δὲ ἐξ ἀποστάσεως ὀφθαλμοῖς. ἐναῖτια δὲ πάσχοσι οἱ γενεῆς τοῖς μυωπάσχοι, τὰ γὰρ ἐγγύς μὴ ὀφθαλμοῖς, τὰ πόρρωθεν βλέπασιν. id est, Myopes autem dicuntur, qui ab ortu primo proxima quidem uidet, remota uero non uidet. Senibus autem uitium huic contrarium accidit. siquidem senes admoti non uidentes, longè reducta uident. Idem: Νυκτάλωπας δὲ λέγουσιν ὅταν μὲν σὺμβῆ τὸ μὲν ἡμέραν βλέπειν, θυμὸς δὲ ἡλίου ἀμαυρότερον ὀφθαλμοῖς. νυκτὸς δὲ γενομένης δὲ ὅλως, Nyctalopas dicunt cum interdum uident, occidente uero sole hebetius uident, ad plenam uero noctem ne paululum quidem. Nyctalopia uitium ipsum est ut myopia. Dioscorides tamen nyctalopa pro uitio identidem accipit.

Ex eadem lege.

Quæsitum est an balbus et blesus & atiphus, isq; qui tardius loquitur, & uarus & uaricus sanus sit.) Hunc locum cum essem Florentiæ in Pisanis Pandectis ita legi: An balbus & blesus & atypus, isq; qui tardius loquitur, & uarus & uarius. Apud Gellium lib. quarto, sic etiam corruptè legitur: Balbus autem & atypus uitiosi magis, quam morbofi sunt, ut equus mordax, aut calcitro uitiosus magis, quam morbosus est. Aristoteles in Probl. segmento undecimo, tria genera huiusmodi uitiorum ponit, τραυλότηα, βελλότιηα, ισχυροφωνία, uel etiam, ισχοφωνία, ut apud Herodot

rodotum legimus in antiquo exemplari, id est, blesitatem, balbutiem, linguæ hæsitantiã. Τραυλότης, inquit, id est, blesitas, est τὸ γράμματὸς τινὸς μὴ κρατῆσαι τὸ τὸ τυ- χόν: id est, literam aliquam exprimere non posse, eamq; non quãlibet, sed certam. Βελλότης, id est, balbuties, τὸ ἐξαιρεῖν τι ἢ γράμμα ἢ συλλαβὴν, est literam exterere, uel syllabam: id est pronuntiando eximere & prætermittere. Hæsitantia est, syllabam syllabæ iungere properè non posse. Hæc tria uitia expressit Ulpianus, & aliud præterea, quod atypri nomine uocauit, quod quid sit nondum inueni, nec inuenturum me spero. Existimo tamen ab etymologia uocabuli eos esse atypos dictos, qui non satis expedito plectro linguæ uterentur, quasi aërem non ferientes, uel quasi non satis uerba exprimentes, conformantes ue. Sic enim uulgus dicere solet de ijs qui malè uerba exprimunt. Aegineta ancylotomum appellat uitium linguæ, aut congenitum, astricta lingua infanti nascenti membranulis quibusdam duriusculis & breuioribus: aut agnatum, id est, accidentarium, cum ulcus sub lingua cicatricem duriorē obduxit. Est autem uinculum neruosum, quod filum uulgariter nuncupatur. Eximitur autem hoc uitium instrumento chirurgico, quod ancylotomon appellant, id quod cum puero eximeretur, uidi. Αγκυλόλωπον, inquit ille, πάθος ἐν τῇ γλώσσῃ, ποτὲ μὲν ἐκ φύσεως, ποτὲ δὲ ἐξ ἐπιπέτης. Aristophanes in comœdia quæ Sphæces, id est Vespæ inscribitur: Traulos, id est, blesos esse significat, qui l pro r exprimunt. Cicero tamen in primo de Orat. balbum in eo significato accepit de Demosthene loquens: Cumq; ita balbus esset, ut eius ipsius artis, cui studeret primam literam non posset dicere, perfecit meditando, ut nemo planius esse locutus putaretur. de litera ῥ loquens, quæ prima est in Rhetorica. Vari sunt pedibus Vari.

Τραυλότης.
Blesi.
Balbi.
Hæsitantes.

Ancylotomum.

Αγκυλόλωπον.

incuruis, & in se contractis, cuiusmodi spadones & castratos uidemus. Vnde etiam uaræ manus. Ouidius nono Metamorphoseos: Tenuiq; à pectore uaras In statione manus. id est, incuruas. Iis contrarij sunt ualgi, qui altrinsecus prominentes suras habent, & in diuersum actas, quales cancri habent, & Lacertæ autore Aristotele, qui Aegyptios huiusmodi esse tradit in Problematis, eadem ratione qua capillum crispum habent, & à calore intortum. Hi à Græcis βλαῖστοι dicuntur, ut illi ῥαῖβοι. Valgos (inquit Festus) Aurelius intelligi uoluit, qui diuersas suras habent, sicut è contrario uari dicunt incurua crura habentes. Aristoteles, διὰ τὶ οἱ Αἰγυπτῖοι καὶ Αἰθίοπες βλαῖστοι εἰσιν; Cur Aethiopes & Aegyptij blasfi sunt cruribus? Sic enim transtulit interpretes, qui blasfos Græcè protulit, quos Festus ualgos Latine appellatos esse dixit. Blasitas autem non modò uitium est linguæ, sed etiam corû uitium, qui oblesum gressum habet, quæ ratio est uocabuli apud Græcos παρὰ τὸ βλάπτω. Varij sunt, qui pedes extrorsus obtortos habent, ijdem ut arbitror, qui ualgi. Varro libro secundo de re Rustica, de canibus loquens: Sint cruribus rectis, ac potius uaris quàm uatijs: id est, in se potius, et introrsus intortis, quàm extrorsus. Plinius libro undecimo: Vola homini tantum, exceptis quibusdam. Nam et hinc cognomina inuenta plauci, planei, scauri, pansæ. Sicuti à cruribus uari, uatie, uatinij, quæ uitia & in quadrupedibus. Alioquin uari apud Celsum libro sexto, maculæ sunt oris, ut lenticulæ & ephelides, unde homines uarij dicti. Idem libro quinto, de pustulis loquens, quæ exanthemata dicuntur Græcè: Ea, inquit, modò rubent, modò colorem cutis non excedunt, nonnunquam plures similes uaris oriuntur. A uaris uarius homo dictus, ut lynces uarie. Vnde iocus Ciceronis apud Quintilianum in sexto, in

Valgi.

Blasfi. ῥαῖβοι.

Varij.

Vari, et Ephelides.

Varius.

in Isauricum. Miror quid sit, quòd pater tuus homo constantissimus te nobis uarium reliquit. Vbi intelligi uoluit uaris in facie distinctum.

Ex lege, Qui clauum.

Trebatius ait non esse morbosum os alicui olere, ueluti hircosum strabonem. Hoc enim ex ingluuie oris accidere. Hic locus haud dubie deprauatus est, uel mutilatus potius. Quid enim straboni cum hircoso? aut quid ingluuies ad oculos distortos pertinet? Hircus factor est alarum, quem Plinius alarum graueolentiam appellat, & aliquando uirus alarum. A Græcis itidem tragos dicitur. Vnde tragizontes pueri ab Aristotele dici putantur libro septimo, de historia animalium, ab alarum odore, quasi hircientes, cum pubescentes uenerem agnoscere incipiunt, & uocem in sonum asperiore inaequabilioremq; mutare. Neq; enim, inquit, acuta præterea uox est, neq; grauis, neq; tota æquabilis, sed similis fidibus incontentis & asperis, ὁμοία φωνομένη τῆς παρανοουοεισμένης καὶ ῥαχίας χορδαῖς, ὃ ῥαγίσειν καλεῖται. Alexander tamen Problematum libro primo ῥαγώτης eos uocat, metaphora (ut ipse inquit) ab hircorum uoce ducta propter arteriæ asperitatem. Alioquin omnis graueolentia tragos à Græcis dicitur, unde ὑπὸ ῥαγίσειν τῆ ὀσμῆ Dioscoridi pro admodum olere. Idem: τὸ πρὸ τῶ ὀσμῆ βρομῶδες ῥάγον καλεῖται. Et tragomaschali dicti, qui uirus alarum olent, id est, hircosi, ut Plaut. appellat. Gell. li. xi. Quidam sunt tam magni sensus Q. Ennij, ut licet scripti sint inter hircosos, possint tamen inter unguentatos placere. Quo in loco tamē metaphoricè accipitur. Fortasse igitur hic legendū ueluti hircos, uel tragō, uel sic, ueluti hircosum tragontæ, uel quid simile. Est autē Græcū, quod imperiti Latinis literis perperam scripserunt. Nihil tamen constituo.

Hircus.

Hircientes.

ῥαγίσειν.

Tragomaschali.

Hircosi.

Vix enim rationem inire possis, cur ab oris foetore Iuriscor-
sultus ad alarum foetorem abruptè transferit, quasi exem-
plum subdendo eius, quod antè dixerat. Sed illuuiè legen-
dum esse, non ingluuie, faciliè conijcio. Ingluuiès enim non
ἄλσσία. oris est, sed illuuiès, quæ Græcè ἀλσσία dicitur.

Ex lege, Quæritur, De eo qui
urinam facit.

Ulpianus his uerbis morbi genus significauit, quod à Græ-
cis ἐνσπῆν dicitur, id est, immeiere Latine. quem qui patium-
immeiere. tur, lectos permingere solent. Morbus est plerunq; puerilis,
ut inquit Paulus Aegineta, χάλασις τῆς φαχίλης τῆς
σεως μὲν, τῆς τοῦ πᾶδος ἔργασίης, Luxatus, inquit,
cervicis uæsicæ musculus hoc uitium efficere solet.

Ex eadem lege, Si quis habeat
antiacham.

Hic locus luculento errore corruptissimè legitur in o-
mnibus exemplaribus. sic autem haud dubiè emendandus:
Si quis habeat antiadas, an rhediberi possit, quasi uitiosus
quæritur, & si antiades sunt quas existimo, id est, inuete-
ratos, uel etiam inueterati, & qui iam discuti non possunt
Antiades. faucium tumores, qui antiadas habeat, uitiosus est. An-
tiades Græcè, tonsillæ Latine dicuntur, de quibus Plinius,
Tonsillæ, inquit, in homine, in sue glandulæ. Ab Aristotele
in primo de histor. animalium paristhmia uocantur, quasi
iuguli isthmon, id est, angustias obsidentes. Cicero in secun-
do de Natura Deorum: Linguam autem ad radices eius hæ-
rens excipit stomachus, quò primum illabuntur ea quæ re-
cepta sunt, & oris utraq; ex parte tonsillas attingens, pa-
lato terminatur. Stomachum hoc in loco Cicero propriè
Stomachus. pro gula & gutture accipit. Est enim stomachus, ut Gale-
nus inquit, στόμα τῆς γαστρὸς, id est, os uentriculi. Antias no-
men

men est tam particulæ, quàm morbo accommodatum, ut uua. *Uua.*
de qua paulò superius legimus: Item si uua in gutture intu-
muerit. Quamuis Aristoteles in anatome: In ore, inquit, pe-
nitioire particula est alia staphilophoros, id est, uuigera. Co-
lumella nomine, uenæ insidens: quæ si nimio humore intu-
muerit, staphylæ, id est, uua uocatur & strangulat. Celsus *Columella.*
uua appellat & morbum, & particulam. Alexand. Probl.
lib. secundo, κιονίδια, id est, columellam uel columnellam à si-
militudine columnæ uocitari ait, cum ex rheumate oblonga
fuerit. Uuam autem, id est, σαφύλλω, cum in acinum intu-
muerit. Tonsillarum exemplum est apud Celsum lib. VII. *Tonsilla.*
Tonsillæ quæ post inflammationes induruerunt. Antiades
autem à Græcis appellantur: cum sub leui tunica sint, oportet
digito circunradere & euellere. Si ne sic quidem resol-
uuntur, hamulo excipere, & scalpello excidere. Tum ulcus
aceto eluere, & illinere uulnus medicamento, quo sanguis
supprimatur. Quo tandem in loco mendosè antiadyades pro
antiades in impressis libris legitur. Paulus lib. tertio: ἐστὶ δὲ
ἀντιάς ὄγκος σκίρρωδης τῶν παρισθμίων, Antias, inquit,
est tonsillarum affectio, cum in tumorem obduruerunt. idem
lib. VI. Quemadmodum autem adenes, id est, glandulæ,
cum induruerunt, chcerades, id est, scrophulæ uocitantur: ita
& tonsillæ inflammatione supra modum adauctæ, uorandi
spirandiq; meatus altrinsecus insidentes, antiades uocitate
sunt, καὶ τὰ παρισθμία φλεγμίναντα, καὶ ὑπεραυξηθέντα,
τῆς τε κατὰ πόσιν καὶ τῶν πνεύματι ἐξ ἐναντίας ἀλλήλων
τεταγμένα, ἀντιάδες ἐκλήθησαν. Discutere autem uer-
bum est medicinale. Tubercula enim aut discutiuntur, *Discutere.*
aut emittuntur. Discutiuntur interdum, id est, dissoluun-
tur, discutiunturq; incipientia ne suppurent, quod fieri
solet, cum in aliquem locum incommodum humores in-

gruunt. Emittuntur autem suppurantia & iam concocta, aut naturæ sponte, aut scalpello, uel cauterè adhibito, quod fit cum humores ad locum oportunitum erumpentes, eliciuntur etiam medicamentis, & euocantur, ut ulcera prorsus exanientur, id est, pus & saniem egerant. Inde discussoria medicamenta dicta, quæ Græci diaphoretica uocant. exempla apud autores scæt. Discutere alioqui disijcere est et disturbare. Fabius libro sexto: Non autem commouere tantum commiserationem oportet, sed etiam discutere. Idem: In discutiendæ tamen oratione huiusmodi scenæ.

Ex lege, Quæ bis in mense.

Quæ bis in mense purgatur, sana non est. Item quæ non purgatur.) Huius dicti causam uerbis Plinianis reddemus libro septimo Naturalis historię, de menstruis muliebribus loquentis. sic enim inquit: Et hoc tale tantumq; omnibus tricenis diebus malum in muliere existit. Quibusdam uerò sæpius mense, sicut aliquibus nunquam, sed tales non gignunt, quando hæc est generando homini materia, semine e maribus coaguli modò hæc in sese glomerante, quod deinde tempore ipso animatur, corporaturq;. Ergo cum gravidis fluxit, inualidi aut non uitales partus eduntur, aut saniosi, ut autor est Nigidius. Paulus duo uitia circa hoc ponit, ἐμμύνην ἀποχίω, id est, menstruorū retentionem, cum menstrua sistuntur, & ὑπερκατάργωσις, id est, immodicā purgationem, cum mulier plus iusto purgatur, quæ & ἀέμορρηξία τὴν ὑγέρας uocatur. Ad huiusmodi uitia medicamenta inuenta sunt, qui pessi dicuntur, & ex lana confecti in muliebria induntur.

Ex I. Quis sit fugitiuus, circà princip.

Item apud Iulianum relatum est, Fugitiuum ferè ab effectu animi intelligendum esse. Sic quidem ubiq; legitur, præ

præterquam etiam quòd Accursius ita agnoscit, ut ex citatis ab eo locis apparet. Quod mihi mirum uidetur, cum nemo sit hodie ferè iudicio quidem non carens, qui non facile intelligat, non effectu animi, sed affectu legendum esse. Fugitiuus (inquit Iurisconsultus) ab affectu animi, id est, habitu animi, & proposito intelligendus est, non autem ab effectu, id est, à fuga ipsa. Fuga enim, id est, effectu non continuo fugitiuum facit, nisi comes quoq; sit affectus. Quemadmodum & uice uersa affectus non fugitiuum facit, nisi sequente effectu. quippe non solum consilij, sed etiam facti fugere est. Similis est error tertio abhinc paragrafo, Fugitiuum esse ab effectu animi cuiusq; æstimandum. Vbi affectu proculdubio legendum est.

Ex eadem lege. §. Idem ait.

Si autem in hoc tantum latuisset, quoad iracundia dominorum efferuesceret.) Efferuescere ita dicitur, cum homo ira excandescit. Efferuescere enim ebullire est. Columella libro decimo tertio: Tertia die quàm calcaueris, condituram effundito. Sed antequam condias, musti aliquantulum in seriam de seria transferto, ne in condiendo cum medicamento efferuescat et defluat. Id est, ne ebulliendo circumfundatur. Cicero in II. de Orat. Oratione autem celeri & concitata, & uerbis efferuescentibus. Idem de Prouincijs Consularibus: Mithridaticos impetus, totumq; pontum armatum, efferuescentem in Asiam. id est, feruendo erumpentem, ἐν βραχέσσι μύρον. Legendum igitur deferuescat, quod contrarium est efferuescendi. Cicero in quarto Tuscul. de ira periclitis loquens: Iis autem sunt subtrahendi ij, in quos impetum conantur facere, dum se ipsi colligant, aut rogandi sunt, orandiq;, ut si quam habent ulciscendi uim differant in tempus aliud, dum deferuescat ira. Deferuescere autem ceriè

certè significat ardorem animi inuita ratione excitatum, & reliqua. Deferuescere igitur dicitur, ut deflagrare. Luca-
Deflagrare. nus: Sic deflagrare minaces Passus. Et Liuius: Spes inter-
 dum subibat deflagrare iras uestras, purgari suspiciones
Desuere. posse. Et deflagrare seditionem, Tacitus. Et desuere pro-
 mitescere, Lucanus: Nec dum desuuiat ira Expectat. quod
Exuere. Liuius exuere dixit, de tempestate loquens ἀντι τῆ ἀφου-
 βήσει. Effruesceret tamen defendi potest eodem utrobique
 sensu, quanquam contrariæ sint significationes duorum uer-
Quoad. borum. Quemadmodum enim quoad uiuet, & quoad morie-
 tur, uidentur duæ res dici contrariæ, cum tamen idem tem-
 pus demonstrent, ut autor est Gellius, & quoad Senatus
 habebitur, & quoad Senatus dimittetur: sic etiam quoad
 ira dominorum effruesceret, id est, quoad domini excande-
 scerent, & quoad ira deferuesceret, id est, quoad mitesce-
 rent ipsi, eodem sensu dici possunt. Quin & Cicero effrue-
 scere ut Vlpianus pro deferuescere usus est, hoc est, ἀπο-
 βήσει ad Varronem scribens: Tibi igitur censeo lateri-
 dum, dum effruescit hæc gratulatio. nisi sit dum pro tanti-
 sper dum et interim dum, cum indicatiuo. Terent. in Heaut.
 Tantisper dum id quod uolo facis. Idem: Quid malum? ata-
 tem censes uelle id ad simularier? Vnus est dies, dum argen-
 tum eripio: pax: nihil amplius. Quod autem sequitur: Cum
 dominum animaduertet uerberibus se afficere uelle, præ-
Proripere. ripuit se ad amicum. Legendum proripuit, id est, raptim se-
 se è conspectu eius abstulit. Cicero de Arusp. resp. Attamen
 ignarus ille qui Consules essent, exanguis atque exæstuans se
 ex curia repente proripuit cum quibusdam fractis iam atque
 inanibus minis. Usus est etiam Martianus in l. secunda, De
Subducere. captiuis, & postlim. reuersis. Subducere uero se est sensim,
 & clanculum discedere, ita ut nullus animaduertat. Terent.
 in

in Eunuchis: Vbi primum poterit, se illinc subducat scio.
 Idem proripere pro proripere dixit: Vix elocuta est hæc, *Proripere.*
 foras simul omnes proripuit se. abeunt lauatum, ita ut sit
 domini ubi absunt. Significant enim hæc uerba impetum
 eundi. Idem in Adolph. Syre obsecro uide, ne ille prorsus se
 irruat. Liuius in secundo secundi belli Punici: Itaque procul in
 conspectos immitterentur equites, sublatis raptim signis,
 quam citatissimo poterant agnune sese abripuerunt. Apu-
 leius in octauo Asini: Arrepto nudo gladio per mediam ci-
 uitatem cursu furioso proripit se, proculdubio nescio quod
 scelus gestiens.

Ex eadem l. §. Apud Labeonem.

Si quis in asilum confugerit.) Asylum scribendum per y
 Græcū & unicum l. Asyli meminit Liuius li. 1. ab urb. cond.
 Ab asylo Asyria dicitur pro eo iure libertatis et ueniæ, quod *Asyria.*
 quis apud aras consequitur, quam immunitatem ecclesiæ
 uulgò uocant. ut in illo exemplo, ἐῖς τὸ θεῶν κατὰ φύσιν
 τῆς ἀσυλίας εἶχον. Aedem igitur asylam, uel ut Græci lo-
 quuntur asylon dicere possumus, & simulacrum asylum, id
 est, in qua, uel ad quod ius est asyliæ confugientibus. Philost.
 Καὶ ἀσυλῆ ἢ ἀνδριάς τῆς Τυβερίας, id est, ad statuam Ty-
 berij confugientibus ius erat asyliæ. uel ad uerbum, Asylos *Asylos.*
 enim erat statua Tyberij. Græci enim huiusmodi nomina
 composita communi genere efferunt, ut diagonios linea
 apud Vitruuium lib. v. 1. quæ diagonalis à plerisque dicitur.
 Et lib. v. Ab eo loco per centrum parallelas linea ducatur.
 Sic & perimetros & diametros. Et linea cathetos apud
 Censorinum pro perpendiculari, quam normalem etiam
 ipse uocat, & apud eundem Vitruuium li. 1. x. aquarum ex-
 pressio automatos, id est, spontanea. Asyli etiam dicuntur à
 Græcis homines à uiolentia tuti, ut sunt sacrosancti, quos
 atting

attingere sine piaculo non licet, nec prehendere, quales erant Tribuni plebis apud Romanos. Plutarchus in Probl. Τῆ δὲ τιμῇ ποισσιν αὐτὸν καὶ ἱερὸν καὶ ἄγιον καὶ ἀσυλον, Honore, inquit, Tribunal sacrosanctum Romani faciunt & asylon. Pollux, Ἀσυλοι δὲ ἦσαν οἱ κέρυκες, καὶ ἐξήρ αὐτοῖς πανταχόσε ἀδείως ἵεναι, Asyli erant caduceatores, & licebat eis tutò quoquo uellent ire.

Ex I. Si quis uenditor.

Si constantem aut laboriosum, aut curacẽ, aut uigilacem, aut ex frugalitate sua peculium acquirentem affirmauerit, & is ex diuerso leuis, proteruus, desidiosus, somniculosus, piger, & tardus comissor inueniatur. In aliquibus libris comensor legitur, neutrum recte. Ad intelligentiam igitur huius loci commemorandum esse ratus sum id quod Donatus in Phormionem adnotauit, Quaternos olim frumenti modios quolibet mense seruos à dominis suis accipere solitos, idq; demensum appellatum esse. Verum à mense an à demetiendo incertum. Ex quo more Terentianum illud mansisse, Quod ille unciatim uix demenso suo suum defraudans genium compar sit miser, id illa uniuersum arripiet, haud existimans quanto labore sit partum. Haftenus ille. Plautus in Stichò: Vos meministis quot Calendis petere demensum cibum, qui minus meministis, quod opus sit factò facere in adibus. A Gracis σιτομέτριον dicitur, quasi frumenti mensura. Luc. XII. τίς ἀρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσῃ ὁ κύριος ἐπὶ τῆς δεραπέας αὐτοῦ τὸ δίδοναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον; Quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mēsuram? Sic enim habet traductio uulgata. Quem locū si Hieronymus transtulisset, ut fecisse falso creditur, sic ad uerbū ut arbitror dixisset: Quisnam est fidelis ille,

Demensum.

σιτομέτριον.
Luce locus.

ille, ac prudens dispensator, quem constituet dominus super familiam suam, uel in familia sua, ut det illi in tempore demensum. De futuro enim loquitur, non de presenti, aut preterito. Constituet enim per futurum scriptum esse ab interprete credo, non constituit, sed postea deprauatum esse. alioquin permultis in locis Euangelij temporis error manifestus est his, qui Gracẽ uel tantulum intelligunt. Quo in loco insignis est Lyrani hallucinatio, qui tempus tritici, tempus Euangelij interpretatur, quasi Christus appellatione tritici intelligendus sit, cum nulla in eo loco tritici mentio sit. Interpres enim non tempus tritici intellexit, sed mensuram tritici in tempore. Quamquam etiam Gracẽ non tritici dicitur, sed frumēti, id est, σιτομέτριον, non πυρομέτριον. Serui enim quolibet frumento uescebantur, non tritico. Dispensatores igitur serui, id est, atrienses & primæ autoritatis, seruis reliquis frumentum Calendis admetiri solebant, quod demensum dicebatur. Ex qua consuetudine dictum illud Euangelicum allegoricẽ emanauit. Frugi porrò serui, id est, parsimonia utentes, & modico cibo contenti, ex eo quod de quaternis modijs comparcere poterant, peculium sibi comparabant, unde etiam interdum à dominis sese redimebant: aut aliàs arbitrati suo utebantur, ut ille Terentianus Getæ, qui in unguentum nuptiale herilis filij uxori dedisse dicitur. Serui autem nequam, id est, prodigi & luxuriosi, nullum aut tenue peculium habebant. luxu enim & comessationibus, id est, perpotationibus nocturnis demensum suum, atq; omne peculium dilapidabant. Quare hic non comessor quod nihil significat, sed comessator lego. Comessari est quod Graci κομάζω dicunt, unde comessatores dicti, qui nocturnis, aut intempestiuis conuiujs indulgent, qui à Gracis comastæ dicuntur. Plinius lib. uigesimo secundo Athenis comeß

Comessor.
Comessari.

comessabundi iuuenes ante meridiem conuentus sapientum frequentabant. comessabundi, id est, comessatum euntes, hoc est, perpotatum, uel madidi et uinolenti. Curtius lib. octauo: Ibat uehicularum pro copia cuiusque; adornatus comessabundus exercitus, armis quæ maxime decora erant circum pendentibus. Hoc est, μετ' ὀδῆς ἔσφωρ. Idem: Si quid uictis saltem aduersus comessantes animi fuisset, nulle hercle uiri modo sobrij, septem dierum crapula graues in suo triumpho capere potuerunt. Liuius libro x. de bello Maced. pro eo conuiuio accepit, quod ad multam noctem agitatur post cœnam. Quod uerbo eleganter ficto ab Hermolao Barbaro Pœcenium. Pœcenium appellare possumus. Demetrius enim apud Liuium iam cœnatus ita ad comites inquit: Quin comessatum apud fratrem inus? τὴν ἐισκωμάσσομεν εἰς ἀδελφῆς. Utitur & in hac significatione Tranquillus.

Ex eadem lege.

Venditor qui optimum cocum esse dixerit, optimum in eo artificium præstare debet.) Mirari quispiam possit culinarius ministerij tantam rationem habitam à Iurisconsultis esse. mirari autem desinet, qui Liuium libro nono de bello Maced. legerit: Luxuriæ, inquit, peregrinæ origo ab exercitu Asiatico in urbem aduecta est. Inde primum psalteria, sambucistriaque; & conuiuialia ludionum oblectamenta addita epulis. Epulæ quoque ipsæ, & cura, & sumptu maiori apparari cœptæ. Tunc cocus uilissimum antiquis mancipium, & æstimatione, & usu, in pretio esse: & quod ministerium fuerat, ars haberi cœpta. Vix tamen illa quæ conspiciantur, semina erant futuræ luxuriæ. Plautus in Aulul. Cocus ille nundinalis est, in nonum diem solet ire cœctum. id est, uulgaris & uilis, qui non nisi nundinis conducitur, cum plebs ex agris conuenit. Serui igitur coci erant in

in pretio propter eorum operas, quæ magno locabantur, tanquam artificiales non ministeriales. Plinius libro ix. Adhuc, inquit, coci triumphorum pretijs parantur, & eorum pisces, nullusque; propè iam mortalis æstimatus pluris, quam qui peritissime censum domini mergit.

Ex leg. Si uero, eod. titu.

Sabinus scribit ex priorè causa, quæ statim, inquit, ut uenit id mancipium, eo nonne agere posse cœpit.) Sic quidem legit Accursius astipulantibus exemplaribus, sed in luto hæret, ut dicitur. Ego uerò structuram inuersam esse censeo, cuius generis errata multa in antiquis scriptoribus deprehendere licet. Sic igitur legendum censeo, ut sensus perspicuus reddatur. Sabinus scribit ex priorè causa (quæ statim, inquit, ut uenit, id mancipium cœpit) eo nomine posse agere, ut sit sensus, Redhibitionis tempus licet dicti, promissi uel nomine competat, à uenditione tum demum subsequuta procedere. quippe cum ex eo promisso ante uenditionem agi non potuerit. Cœpit igitur non ad agere infinitiuum, sed ad nominatiuum causa refertur.

Ex l. Redhibere.

Vel si quid ex eo quod egerit, ad eum peruenerit, uel dolo malo uel culpa eius factum sit quò minus perueniret, hisdem diebus reddi.) Lego hisdè de rebus reddi. De enim De. interdum pro uel propter significat. Cicero libr. i. Epist. Tanta enim magnitudo est tuorum erga me meritorum, ut quoniam tu nisi perfecta re de me non conuicisti, ego quia non idem in causa tua faciam, uitam mihi acerbam esse putem. De me, inquit, id est, propter me. Terentius, Quantum me amas de fiducia hac? Hisdem igitur de rebus reddi, id est, propter hasdè res reddi, uel pro his rebus rectè præstari. ut in lege, Aliud, De uerborum signifi. Rectè autem dari

dari uel præstari prisca est locutio. Cato, Rectè hæc dari fieriq; , satisq; dari domino, aut cuius erit promittito, satisq; dato arbitrato domini.

Ex I. Cùm autem, circa finem.

Pædus etiam illud nō putat esse spectandum, cuius contemplatione testator seruuum heredem scripserit, quia etsi uenditio remansisset, nihil hæc res emptori proderat.) Remansisset (inquit Accursius) id est, facta non esset. Ego nec Accursij autoritate, nec exemplarium testimonio adduci possum, ut credam Vlpianum sic ineptè locutum. Propterea non si uenditio remansisset, sed si uenditoris mansisset legere hic soleo, & intelligo seruus legatarius.

Ex I. Aediles, circa finem.

Sic & quanta pecunia pro eo homine soluta.) Emendatius in antiquis legitur & si quanta. Quod autem sequitur, Cuius ue pecuniæ quis eo nomine obligatus erit, nō liberabitur: sic resoluitur, Vel si ea pecunia non liberabitur cuius pecuniæ obligatus erit eo nomine. Est autem figurata locutio frequēs in edictis Prætorum, & in prisca formularum cōceptionibus, cùm antecedēs casum relatiui sequitur, quod tum ferè est, cùm relatiuum præcedit. Cicero pro Ligario, Sed hoc non concedo, ut quibus rebus gloriamini in uobis, easdem in alijs reprehendatis. Idem in 1. 1. Epist. Est enim tibi grauis aduersaria cōstitutata, et parata incredibilis quædam expectatio, quam tamen una re facilima uinces, si hoc statueris, quarum rerum gloriam adamaris, quibus rebus hæc laudes comparantur, in ijs esse elaborandū. Liuius per accusatiuum, Quem cœperant exules montem, herbidus, aquosusq; est. Obligatus autem pecuniæ dicitur, ut obligatus furti. Gellius lib. vii. Quod cui seruandum datum est, si usus est, siue quod utendum acceperit, ad aliam rem atq; acceperat

Obligatus pecuniæ.

acceperat usus est, furti se obligauit. Idem, Qui alienum tacens lucri faciendi causa sustulit, furti obstringitur. Sic compertus criminis dicitur apud Liuium, Duæ uestales eo anno stupri compertæ. Et rursus, Cùm sacrilegij compertus in uinculis Romam misisset. Et manifestus criminis apud Ciceronem. Legimus & apud eundem Liuiū, quosdā tantæ pecuniæ damnatos, quantum exoluere non possent. Sic æris confessos, & debiti iudicatos Gellius dixit libro xix. Sic Græci Εάλω φόνης, Εάλω κλοπῆς. Aristoph. Πότρου παρρησίας ἔλω, Nunquid delirij eum cōvincere me uis? Sic anquirere capitis apud Liuiū, & arcessere capitis apud Ciceronem, & apud Sallustium arcessere captæ pecuniæ. Ceterum in l. illud. §. j. infra eodē titulo, Ut pecuniæ cuius nomine obligatus erit, liberetur. Lego, Cuius pecuniæ nomine obligatus erit, liberetur. Alioqui Latina constructio non erit, id est, à Iuriscōsultorum stylo, & præsertim Vlpiani abhorrens. Est autem hic sensus. Ut ea pecunia liberetur, cuius pecuniæ nomine obligatus erit.

Ex I. Qua uulgo, eodem titulo.

Si aduersus ea factum erit, solidi ducenti præstabuntur.) Solidos pro aureis accipi nemo leguleorū nescit, adnotante id Accursio lib. iiii. Institutionum. Appellationis autē causam aliquando inquirētibus nobis Lampridius se obtulit, qui de Alexandro principe Romano loquens, Vectigalia, inquit, publica in id contraxit, ut qui decem aureos sub Heliogabalo præstiterant, tertiam partem aurei præstarent: hoc est, trigessimam partem. tuncq; primū senis- ses aureorū formati sunt. tunc etiam cùm ad tertiam partem aurei uectigal decidisset, tremisses, dicente Alexandro etiam quartarios futuros, quod minus non posset. quos quidem iam formatos in moneta detinuit, expectans ut

V 2 si

si uestigal contrahere potuisset, & eos ederet. Sed cum nō potuisset per publicas necessitates, conflare eos iussit, & tremisses tantum solidosq; formari. Formas binarias, ternarias, quaternarias, & denarias etiam atque amplius usq; ad quinquagenarias quoq; & centenarias, quas Heliogabalus inuenerat, resolui praecepit, neque in usu cuiusquam uersari: atq; ex eo ijs materiae nomen indicium est. cum diceret plus largiendi hanc esse imperatori causam, si cum multis solidos minores dare posset, dans decem uel amplius, una forma xxx. & l. & c. dare cogeretur. Ex his uerbis Lampridij, quae uulgò corruptissimè leguntur facile intelligimus solidos primum dictos esse aureos nummos certi cuiusdam suiq; ponderis quasi integros. Erant dimidiati aurei, et tertiarij à tertia parte dicti, qui semisses tremissesq; dicebantur: quemadmodum binarij, ternarij, quaternarij; & deinceps dicti sunt, qui binos aureos, & ternos, & quaternos, denosq; penderet. Sic intelligendi tremisses in l. Lubenus, De erogatione mil. an. lib. xii. Cod. Trientales autem Latine dici possent. Proinde solidos nostros primum argenteos nummos fuisse conijcio duodenarios, id est, duodecim turonij uel Parisinis ualentes. deinde semisses nummos factos, id est, dimidiatos. Postea quadrantes seu quartarios, quos liardos dicimus. Postremo sextantes, sescunciales, unciales, & semunciales, qui oboli dicebantur. Trientes autem & quadrantes apud antiquos nomina signata pecuniae fuerunt, ut alibi fortasse dicetur.

Ex l. Si tamen, in fine.

Simpliarum uenditionum causa ne sit redhibitio in usu est.) Accursius sibi non constat in huius uerbi enarratione, quod mihi mirum uidetur, cum omnibus obuium sit id quod errabunda ipse indagine inuestigare conatur. Constat enim

enim (ut arbitror) simplarias uenditiones esse, pro quibus necesse uenditor non habet de dupla emptori re promittere, quarum meminit Ulpianus in l. Emptori, infra, De cutionibus. Ita enim simplariae uenditiones à Pomponio dicuntur, ut simplariae actiones, & duplariae, & quadruplariae dicebantur, quae in simplum, duplum, quadruplum dabantur. Unde quadruplatores dicti delatorum genus, qui eo sese quaestu tolerabant, ut ea persequerentur, quorum ex legibus quadrupli erat actio, quorum crebra mentio apud antiquos. Eadem ratione armaturae simplices, duplaresq; à Vegetio dicuntur lib. ii. de re militari: quas qui gestabant, singulas & duplas consequerentur annonas. Et à Modesto de uocabulis rei militaris torquarij simplices duplaresq; quod qui illa praemia uirtutis & decora militiae meruissent, singulas & binas praeter alios consequerentur annonas. Sic hodie in sacerdotalibus collegijs sacerdotia quaedam simplaria dici possunt, & quaedam duplaria: à simplice duplicesq; stipe, uel sportula in concessu ecclesiastico accipienda. Propterea simplarias res dictas ab antiquis quidam putant minutas, & nullius propè pretij, pro quibus scilicet in simplum tantum uenditori cauendum esset.

Ex l. ultima, eiusdem tituli.

Seruus tam ueterator quam nouitius dici potest. & reliqua.) Si quis hoc dictum Venuleij cum Ulpiani dicto conferat in l. Praecipiant, supra eodem hoc titulo, discrepantia haec duo dicta omnino inueniet. Propterea Laurētius Valensis hunc locum notans ita inquit, Quid tam contrarium, quam haec duae Iurisconsultorum sententiae? quid magis absurdum, quam non dico inter eas non iudicasse, sed eas aut ambas scripsisse, aut contrarias esse non uidisse? & complura in rebus (ut coniectura ducimur) esse debent, cum

in uerbis tot sint, & tã manifestè contraria. Haec enim ille. Neque uerò ignoro hoc dictũ Laurentij ijs persuaderi non posse, qui Iustiniano credunt nullas in Pandectis duas leges sibi contrarias esse: hoc est (ut uerbo eius utar) nullam antinomialam. Sic enim inquit in lege priore Cod. De ueteri iure enucleando. Quo in loco Accursius adnotandum censuit, nulla duo dicta in iure aut cõtraria, aut similia esse. Quod conuenientibus oculis credi oportere legulei censent, nec sine ingenti piaculo in dubium reuocari posse. Propterea ne litem nostram faceremus (ut dicitur) uerba Laurentij ascripsimus, uiri haud dubiè doctissimi, ac iudicij singularis. Nonnulla tamen & alia loca in Pandectis adnotasse mihi uideor, in quibus consarcinandis Tribonianus dormitasse deprehenditur. Libera enim uel contra receptas opiniones rationem sequenti sententia debet esse. In l. Per seruum, De usu & habita. Denique si fructus deducto usu legatus sit, inutile esse legatum Pomponius lib. v. scribit. In l. Huic stipulationi, titulo sequenti, Ergo & si fructus sine usu obtigerit, stipulatio locum habebit. Non uideo quo modo haec dicta non dissidere possunt. & quò magis mireris, Vlpianus utrobique loquitur, nisi fuerit error librariorum, qui Vlpianũ pro alio quouis prænотauerint. Pomponius in l. Si pœne, De cond. indebiti, Quauis debitum sibi quis recipiat, tamen si is qui dat, non debitum dat, repetitio competit. Et paulò post, Quauis enim debitum sibi quis recipiat, tamen si is qui dat, non debitum dat, repetitio competit. Paulus eodem titulo in l. Repetitio, Repetitio nulla est ab eo qui suum recepit, tametsi ab alio quam à uero debitore solutum est. Vlpianus, De contrahenda emptione, in l. Quid tamen, Si & ego me uendere aurum putarim & tu emere, cum æs esset, uenditionem esse con-

Antinomia in
Pandectis.

7 lo c. in be
u. an. & p. ruc
alijs vide p. r.

se constat, quia auri aliquid habuit. Nam si inauratum aliquid sit, licet ego aureum putem, ualet uenditio. Iulianus eodem titulo in l. Cum ab eo, Mensam argento coopertam mihi ignorantem pro solida uendidisti imprudens, nulla est emptio, pecuniãque conomine data conuicetur. Et in titulo, De uerborum oblig. in l. Hoc iure, Hoc iure utimur, ut ex hac stipulatione, Si Lucius Titius ante Calendas Martias in Italiam non uenerit, decem dare spondes: non antequam peti possit, quam exploratum sit ante eam diem in Italiam Titium uenire non posse, neque uenisse, siue eo uiuo, siue eo mortuo id acciderit. Vlpianus in l. Stipulationes, infra eodem titulo, Nec si insulam fieri quis stipulatus sit, expectandum ut tatum temporis prætereat, quanto insula fabricari possit. sed ubi iam cœpit mora faciendæ insulæ fieri, tunc agetur, diesque obligationi cedit. Et rursum inferius Papinianus in l. Insulam, Insulam intra biennium illo loco ædificari spondes: ante finem biennij stipulatio non committitur, quamuis reus promittendi non ædificauerit, & tantum residui temporis sit, quo ædificium extrui non possit. Neque enim stipulationis status, cuius dies certus in exoratio fuit, ex post facto mutatur. Idemque & in stipulatione iudicij sistendi causa facta placuit, scilicet ut ante diem stipulatio non committatur, si certum esse cœperit pareri stipulationi residuo tempore non posse. Vlpianus in l. Cum quidam, De iure fisci, Cum quidam captus reus emancipasset filium, ut hereditatem adiret, rescriptum est non uideri in fraudem fisci factum, quod acquisitum non est. Paulus infra, in l. In fraudem, In fraudem fisci non solum per donationem, sed quocumque modo res alienate reuocatur, idemque iuris est, & si non quærat, æque enim in omnibus

fraus punitur. Vlpianus in l. Si filiusfam. De iudicijs, Iudex tunc litem suam facere intelligitur, cum dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit. Dolo autem malo hoc facere uidetur, si euidentis arguatur eius uel gratia, uel inimitia, uel etiam sordes. Caius in l. ultima, De uarijs & extraordinarijs cognitionibus, Si iudex litem suam fecerit, non proprie ex maleficio obligatus uidetur: sed quia nec ex contractu obligatus est. & utique peccasse aliquid intelligitur, licet per imprudentiam: ideo uidetur quasi ex maleficio teneri in factum actione. Nisi ista & huiusmodi contraria omnino inter se, atque etiam pugnantia sint, non uideo cur aientia, & negantia pulchre conuenire non possint. Nec tamen ignoro nihil tam dissonum esse, quod Accursius interpretatione illa ariolatrice, & desultoria (ut ita dicam) leuitate à Martino in Ioannem, & inde rursus in Azonem, aut Bulg. ac subinde in alium, atq; aliū transcundi, & uero in Apollinem, si aliud comminisci nō queat, consentaneum etiam & quadrans esse, persuadere ijs non possit, qui lege Pythagorica, ut alibi diximus, in auctoritatem eius à præceptoribus adacti sunt. Sed uideamus quid sit litem suam facere, quandoquidem id inter Iurisconsultos non conuenit. Cicero libr. 11. de Orat. Quid si que uilitia, aut incommoda sunt in aliquo iudice uno, aut pluribus, ea tu in aduersarijs exprobrando, non intelligas te in iudices inuehi, mediocre peccatum est? Quid si cum pro altero dicas, litem tuam facias? aut læsus efferare iracundia, causam relinquant, nihil ne noceas? id est, si ita agas, ut non alienam causam, sed tuam agere uidearis. Gellius lib. 10. Ad hæc ego rescripsi, nihil amplius quam uerba Marci Catonis, quibus uerbum utrunq; de quo ad me scripserat, decideretur. Nam & Varro satis aperte quid dici oportueret,

Litem suam facere.

oportueret, edocuit: & ego aduersus eum qui doctus esse dicebatur, litem meam facere absens nolui. id est, nolui rationibus cum eo contendere, sed tantum auctoritatem Varronis secutum me esse ostendi, ne contentione implicarer, aut rei periculum susciperem. Nostro tempore litem suam facere iudices uidentur interdum, cum nimium in alterum litigatorum propensi, non tantum disceptatoris, & arbitri partes, sed etiam causidici usurpant, studium suum præ cupiditate prodentes. Quomodo & aduocati cum studio litigatoribus suis placendi, in aduersarios simul contumeliosissimis uerbis, simul grassatorijs uultibus inuehuntur, id se in commentarijs habere dictitantes. Perinde quasi fidem aduocationis implere non possint, nisi & inimicitias litigatorum suorum causa susceperint. At enim cause inseruiendum, etiam ne antequam causam pernouerint: etiam eousque, ut ex professo inimici personam induant? est certe quatenus cause id poscere uideantur, sed multi non tam liti, quam litiganti subseruiunt. Litem suam facere Greci τοιῆς ἑαυτοῦ ἀδελφῶν dicunt. Liuius lib. 111. ab Vrbe condita circa finem, litem in rem suam uertere dixit, pro eo quod est rem inter duos cōtrouersam adiudicare sibi. quod est cum iudex ita cum litigatoribus agit, ut ei iure suo cedant. Orare, inquit, ne pessimum facinus peiore exemplo admitterent iudices, litem in suam rem uertendo. Tribonianus autem huius operis, id est, Pandectarum architectus, qualis uir fuerit, ex Sude monumentis apparebit: sic enim ad uerbum Græcè inquit, Tribonianus natione Græcus, cum omnis religionis contemptor erat, tum uerò in primis à Christiana fide abhorrens, assentator & fraudulentus, ut qui Iustiniano Principi persuaserit mortem eum non oppetiturum esse, atque in cœlum cum carne assum-

Litem in rem suam uertere.

Tribonianus.

ptum iri. Questor Iustiniani fuit, tanta vi ingenij praeclatus, ut doctrina praestantissimus euaserit, ac nulli auro suo secundus. Ceterum auaritia eiusque indulgens, ut lucro uenale ius habendum semper duxerit. Nam & leges ferme sordida diuinatione antiquare idētidem, ferreque instituerat, ut cuique commodum esset. Hic cum diu post honorem adeptum superuixisset, morbo tandem interijt, nihil prorsus molestiae à quoquam unquam passus. Erat enim sermone blandus, & alioqui suavis: auaritiae quoque morbum doctrinae praestantia facile obumbrare poterat, τῶν δὲ νόμων ἡμέρας ἐκ τῆς ἐπιπλείους ἐκάστης, τὰς μὲν ἀνίρει, τὰς δὲ ἐγραφεῖ ἀπεμ- πολῶν τοῖς δειομένοις κατὰ τὴν χρείαν ἐκατέρω. ἐτι δὲ πολλὰ ἐπιβίβει τῆς τιμῆς, ἐτελεύτησε νόσῳ, & δὲ ἀχαρὶ πρὸς ἑδενὸς παθῶν. ἢ γὰρ ἀιμύλῳ, καὶ τὴν ἄλλα ἡδύς, καὶ τὴν φιλοχρηματίας τὸ νόσημα ἐπισκιάσαι ἰκαίωτατῳ τῆς παιδείας περιουσία. Idem de Iustiniano loquens ita inquit, Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὀρθοδοξότατῳ, ἢ ἰαμάθῃτῳ γραμματῶν ἀπάντων, καὶ τὸ δὲ λεγόμενον ἀναλφάβητῳ, Iustinianus Romanorum Imperator in primis orthodoxus: hic literarum omnium expers fuit, atque etiam (quod aiunt) analphabetus. Analphabeti à Graecis dicuntur homines, qui ne elementarias quidem literas nouerunt, quas Fulgētius quasi uerbo è uerbo ducto, abecedarias appellat in tertio Mythologicōn. Hic tamē est, qui omnia iura in petore condita habuisse creditur, atque etiam in promptuario quodā omnis antiquitatis, ne quid usquā in iuris ciuilibus uoluminibus, uel tantulum discreparet. Verum ut ad rem redeamus, Martianus in lege, interdum, infra De publicanis, Veterana, inquit, mancipia sunt, quae anno in urbe seruiuerunt. Nouitia autē intelliguntur, quae anno nondum seruiuerunt. Mirum igitur quid sit, quod non spatio seruiendi estimandum

Iustinianus.

Analphabetus.

Litterae abecedariae.

mandum ueteratorem Celsus ait, sed genere & conditione seruiendi. Veterator seruus quis sit, nemo ignorare Veterator potest qui Comicos legerit. à Graecis nisi fallor πολίμβολῳ dicitur, & παλίμωρατῳ, qui diuturna ac multiplici, & saepe commutata seruitute astutus, & uaser euasit. Hoc autem uerbum transfertur, & ad liberos homines. Cicero in 11. de Finibus, Acutum, uersutum, ueteratorem, facile ut excogitet quomodo occulte sine ullo conscio fallat. Idem in Bruto, de Cethego oratore loquens, Huic de rep. satis suppeditabat oratio: totam enim tenebat eam, penitusque cognorat. Itaque in Senatu consularem dignitatem assequeretur, sed in causis publicis nihil, in priuatis satis ueterator uidebatur. Veterator aduocatus dici hodie potest, qui diu ac multum in foro uersatus, omnes litium trahendarum anfractus, omnes ambagiosas fugitandi ludificationes, omnes prehensiones, nexusque lubrici litium certaminis tenet, qui in ancipiti forensium salebrarum Marte, bellissime insidias disponere, atque etiam providere nouit. sed is proprie (ut uno uerbo absoluam) qui eam se artem scire, atque exercere profitetur, qua arte causa inferior, superior euadere, uel reclamante equo, bonoque possit. Idque quod Graeci dicunt τὸν ἡττονα λόγον κρείττονα ποιῆσαι. quam olim professionem fecerunt sophistas. Cicero in Bruto, & Gellius in quinto meminerunt. Veterator in omni arte & instituto dicitur, qui ea astutia, ac subdola solertia utitur, quam lingua uernacula ruzam uocamus. Inde ueteratorium pro subdolo ponitur & impostorio. Cicero in Bruto, de Turio oratore loquens, At in inueniendis componendisque rebus mira accuratio, ut facile in nullo diligentior, maioremque cognouerim: sed eam ut citius ueteratoriam, quam oratoriam dicerem.

Veteratorium.

Specimen edere. uernacula lingua caput operis facere dicunt. id est, initium opificij, cum opifices specimen artis edentes magisterio decorantur, ἀποθεῖσθαι τὴν ἀνασκευασίαν. Tyrociniū etiā Latine dicitur, quod uulgus nostrum de uirginationem appellat, id est, artis cuiusq; aut instituti auspiciatum, & industriæ propriæ probationem & experimentum. Tyrociniū igitur animi hoc in loco Venuleius eleganter pro simplicitate, & rudimento posuit: elegantius tamen ipse, quam uerius locutus, his uerbis, Nouiciū autem non tyrociniū animi, sed cōditione seruitutis intelligi. Et paulo antè, Sed ueteratorem non spatio seruiendi, sed genere & causa æstimandum Celsus ait.

Ex lege, Si ita quis, De euicti.

Sanum esse, furem non esse, uespertilionem non esse.)
 Vespertilio (ut arbitror) uerbum est circumforaneum, & ex formula uenalitiorum sumptum, pro eo fortasse quem alibi myopem dixit, id est, qui interdum exiliter uidet, & uesperis iustam aciem habet, qui lusciosus Latine dicitur, ab auium (ut uidetur) uespertilionum similitudine. Ouidius lib. 1111. Metamor. Lucemq; perosa Nocte uolant, seroq; tenent à uespere nomen. Ut autem uespillonem legatur pro sandapilario, sensui non congruit. Sudas autor nycteris. est Chærephonta quendam philosophum nycterida, id est, uespertilionem ob id dictum, quod philosophando expallisset, & supra modum emacitatus esset. Martianus in lege, Qui decem, infra, De solutionibus, Num ergo & si uespertilionem, aut aliàs turpem dederit hominem, idem sit? Iurisconsulti autem interdum eam licentiam sibi permittunt, ut uerbis triuialibus & circumforaneis, aut castrensibus pro legitimis, & pure Latinis utantur. Quo fit, ut difficilior sit interdum uerborū apud eos enarratio,
 cum

cum ea uerba apud autores nunquam reperiantur. Quid si uersipellem legamus? Plinius libr. viii. Homines in uersipellis. pos uerti, rursumq; restitui sibi, falsum esse confideter estimare debemus, aut credere omnia, quæ fabulosa tot seculis comperimus. Vnde tamen ista uulgò infixa sit fama, in tantum ut in maledictis uersipelles habeantur, indicabitur. & reliqua. Meminit etiam August. lib. x viii. de Ciuit. Ex lege, Herennius, eod. titu.

Et questione mota fisci nomine autorem laudauerat.)
 Laudare (inquit Noni.) significat nominare. Plau. in Cap. Laudare. Iouem supremum testem laudo Egio me infidelem non futurum Philocrati.
 Quo tamen in loco non testem laudo, sed testem do uulgò legitur: sed mendose, ut ex Nonio apparet. Vnde apud Maronem in 111. Georg.

— Quis aut Eurysthea durum,
 Aut illaudati nescit Busiridis aras?

Illaudati, id est, ne nominandi quidem. Laudare (inquit Macrobius in x vi. Saturnalium) significat prisca lingua nominare, appellareq;. Sic in actionibus ciuilibus autor laudari dicitur, id est, nominari. Illaudatus ergo Busiris, id est, illaudabilis, & nunquam nominandus. Hæc ille à Gellio accepti lib. 11. Noctium Atticarū. Laudare tamē quod uerbum est ipsum iuris, si quis diligenter aduertat, non modo nominare, ut Gellius & Macrobius & Nonius dixerunt: sed etiam nominatim citare significat, & appellare: hoc est, iudicio dictato interpellare. M. Tul. li. 111. de Ora. de Carneade loquens, Huius ego etsi multos auditores cognoui Athenis, tamē autores certissimos laudare possū, μάγιστρον τῆς ἐπιτομῆς ἀβυραμῆ, & socerum meū Scæuolam, qui eum Romæ adolescēs, & Q. Metellū familiarē meum,
 qui

qui illum a se adolescente Athenis iam affectum senectute multos dies auditum esse dicebat. Idem in eodem, Atque haec quidem ab his philosophis, quos tu maxime diligis Catule, d. Et sunt: quod eo saepius testificor, quod autoribus laudandis ineptiarum crimen effugiam. id est, his philosophis nominatim citandis, & tanquam ad testimonium dicendum euocandis: quos autores harum rerum habeo. Idem pro Flacco, His tu igitur epistolis Deciane recitatis, his mulierculis productis, illo absente autore, inquit, nominato & teste huius criminis citato. Gellius libro 111. Varro undecimo mense nasci hominem posse dicit, eiusque sententiae Aristotelem laudat autorem. Pomponius in l. Tenetur, supra, De act. empt. Si tibi iter uidero, ita demum autorem me laudare poteris, si tuus fuerit fundus, cui acquirere seruitutem uolueris. Laudare autorem Modestinus & Pomponius, quomodo & Cicero pro nominatim citare posuerunt, ὁμομασί τὸν παρ' ἑαυτῶν παρ' ἑαυτῶν καὶ βεβαίωτον, & ad sui defensionem accersere appellareque, quod uulgo summare dicimus. In quo significato etiam accipitur in lege secunda, De in litem dando tutore, Cod. id autem Gellius Macrobiusque significare mihi uidentur cum dicunt, laudare prisca lingua esse nominare appellareque. Appellare enim est iudicium dictare, ut Iurisperiti loquuntur. Graeci ἀντιω λαγχά-
Appellare. *vap* uocant, uel etiam citra iudicium interpellare. Columel. libr. 1. de officijs patrisfamilias erga colonum loquens, Nec sane est uindicandum nobis quicquid licet: nam summum ius antiqui summam putabant crucem. nec rursus in totum remittendum: nam uel optima nomina non appellando fieri mala scenerator Alphius dixisse seuerissime fertur. id est, non interpellando. hoc enim appellare elegantiores autores, non interpellare uocant, Cicero pro Quintio, Quis tam ne-
 gligens

gligens? quis tam tui Sexte dissimilis? qui cum res ab eo quicum contraxisset, recessisset, & ad heredem peruenisset, non heredem cum primum uidisset, certiore faceret? appellaret? rationem afferret? si quid in controuersiam ueniret, aut intra parietes, aut summo iure experiretur? id est, reposceret debitum, & rationem cum eo iniret, & id quod controuersum esset, aut domesticis arbitris, aut forensibus committeret. Et in 1. de Offic. Cauendum etiam ne maior poena quam culpa sit, & ne iisdem de causis alij ple-
 ctantur, alij ne appellentur quidem. Plinius in epist. Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus auicis sponponderunt. appellantur quotidie & efflagitantur, ac iam periculum est ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. id est, ne actione dictata cogantur exhibere scripta tua. Quod autem autor sit uer-
 bum iuris, & eum significet a quo quis ius in re compara-
 uit, aut alias quaesiuisset, satis ex superioribus exemplis liquet. Quibus autoritas Ciceronis accedit, qui in ulti. in Verrem acti. ita inquit, Nam statim L. Metellus, ut isti successit, ex C. Sacerdotis & Sexti Peducei instituto frumentum Mamer-
 tinis impetrauit. tum illi intellexerunt se id quod a malo autore emissent, diutius obtinere non posse. Autoritas e-
 tiam nomen est unum ex ijs quae dominum rerum perficiunt. Idem de Arusp. responsis, Multae sunt domus in hac urbe Patres conscripti, atque haud scio an penes cunctae iure optimo, sed tamen iure priuato, iure hereditario, iure autoritatis, iure mancipij, iure nexi. Quo modo intelligi debet Venuleij dictum in lege ult. De euictionibus, Si alienam rem mihi tradideris, & eadem rem pro derelicto habueris, amitti autoritatem, id est, actionem pro euictione placet. ἀποβάλλει τῆς κτίσεως τὴν βεβαίωσιν. Illud Ciceronis, iure autoritatis, si-
 gnificat

gnificat iure usucapionis, quam praescriptionem uocant: quæsiio ab autore cuius causam sequitur, qui ab eo rem quæsiuit quouis modo legitimo & civili, id quod liquet ex oratione eiusdem pro Cecinna: Lex, inquit, iubet usum & auctoritatem fundi esse biennium: ac utimur eodem iure in ædibus quæ in lege non appellantur. id est, de quibus lex siluit. Vsum & auctoritatem uocauit usucapiendi conditionem, quæ olim erat biennij in rebus soli: ut autor est Iustinianus in 1. 1. Institut. Et in Topicis, Item quod in re pari ualet, ualeat in hac quæ par est: ut quoniam usus & auctoritas fundi biennium est, sit etiam ædium. Apud Gellium autem lib. x v. illa legis Atiniae uerba, Quod subreptum erit, eius rei æterna auctoritas esto, hoc significare censeo, quod in causa furti ceciderit, nullo tempore quamuis longissimo usu & auctoritate queratur. Rei, inquit, furtiua, nō annuus usus sit & auctoritas: aut bima trima ue dies, sed æterna. res enim furtiua & ui possessæ usucapi lege xii. tabul. & l. Attilia non possunt, ut dicit Iustinianus. à Gellio tamen Atinia lex dicitur non Attilia: nisi mendum est. Sic intelligenda uerba eiusdē Ciceronis pro Cecinna, Fundus à patre relinqui potest: at usucapio fundi, hoc est, finis sollicitudinis ac periculorum litium, non à patre relinquitur, sed à legibus. Aquæ auctus, haustus, iter, actus, à patre: sed rata auctoritas harum rerum omnium in re civili sumuntur. Ad quam significationem auctoritatis alludit Plautus in Trin. his uerbis, Quod si exquiratur ab stirpe auctoritas: unde quique auditum dicat, nisi id appareat, famigerator cum damno sit. Caterum à laudando, id est, nominando autore, Laudimias quas uulgò dicimus, deductas esse puto. Emptor enim nominare autorem suum domino soli tenetur intra paucos dies, & ab eo rem mancipio accipere, quod

re, quod uulgò in se sinari dicunt. alioqui multa committitur. Quin & alaudij appellatio ab eodē uerbo profecta esse uidetur, quòd qui prædia eo iure habeant, laudare autorem suum nemini tenerentur, ut qui nullum soli dominū agnoscant nec patronum, id est, qui in nullius fide sint: sic enim Latine dici debet. Cicero pro Flancio, Eorumq; preces & uota de meo reditu exaudiens, Dyrhachium quod erat in fide mea, petere contendit. Et alibi in eadem oratione, Iter à Vibone Brundusium terra petere contendit, cum omnia illa municipia quæ sunt à Vibone Brundusium, in fide mea iudices essent. Moris autem fuit apud antiquos, ut prouinciales & socij populi Rom. in clientelam sese darent proceribus Romanis, quos patronos sibi adoptabant non modo publice, sed etiam priuatim, ijq; ut clientes eorum diceretur, id est, πελάται, & σομίνα πελάτιδες, inter se uero hospites. Ferebat autem id huiusmodi necessitudo, ut cliētes perpetuò patronorū suorū patrocínio caput ac fortunas suas tuerentur, uicissimq; ipsi patronos suos omni obseruantia atq; obsequio colerent & uenerarētur. Plutarchus in Romulo, Ετέρος ἢ τῆς δυνατῆς ἀπὸ τῶν πολλῶν δούρει, πᾶσι βῶνας ὀνομαζομεν, ὅτι ὄρεσι προσάτας. ἐκείνος ἢ κλιέντας, ὅτι ὄρεσι πελάτας. Cicero in Diuin. Clarissimi uiri nostræ ciuitatis temporibus optimis hoc sibi amplissimū pulcherrimumq; ducebāt, ab hospitibus cliētibusq; suis, ab exteris nationibus quæ in amicitia populi Romani ditioneq; essent, iniurias propulsare, eorūq; fortunas defendere. M. Catonē illū sapientē, clarissimū uirū & prudentissimū, cū multis graues inimicitias gessisse accepimus, propter Hispanorum, apud quos Consul fuerat, iniurias. Hoc ius necessitudinis nō personale, sed gētiliū erat, & ad agnatos & gentiles transiens. Idem, Scit hoc Caius Mar-

cellus, scit is quē adesse uideo Lentulus Marcellinus, quorum fide & presidio Siculi maxime utuntur, quod omnino Marcellorum nomini tota illa provincia adiuncta est. Idem in Verrem act. v. Itaque nunc Siculorum Marcelli non sunt patroni. Verres in eorum locum substitutus est. Quam in te tantam uirtutem esse aut dignitatem arbitratu es, ut conarere clientelam tam illustrem tam splendide provincie abducere, & auferre à certissimis antiquissimisque patronis: tu ista stultitia, nequitia, inertia, non modo totius Siciliae, sed unius tenuissimi Siculi clientelam tueri potes? Idem Philip. II. Vexauit Puteolanos, quod Caium Cassium, quod Brutos patronos adoptassent. Dicebantur autem illi conferre se in fidem ac clientelam patronorum: patroni autem clientis in fidem recipere. Idem pro Roscio Amerino, Nam cum multos ueteres à maioribus Roscij patronos hospitesque haberent, omnes eos colere atque obseruare destiterunt, ac se in Chrysogoni fidem ac clientelam contulerunt. Hoc in loco de priuata clientela locutus est, id est, unius familiae, non de publica, ut superioribus exemplis. Gellius huius necessitudinis meminit lib. v. Masurius, inquit, Sabinus in lib. Iuris ciui. III. antiquiorem locum hospiti tribuit quam clienti cuius uerba haec sunt, In officijs apud maiores ita obseruatum est. primum tutela: deinde hospiti: deinde clienti: tum cognato: postea affini. Idem ex oratione Cat. Aduersus cognatos pro cliente testantur: testimonium aduersus clientem nemo dicit. Patrem primum: postea patronum proximum nomen habere. Hunc morem clientelarum uetustissimum Gallis fuisse autor est Caesar lib. v. de bel. Gallico his uerbis, In Gallia non solum in omnibus ciuitatibus atque in omnibus pagis partibusque, sed penè etiam singulis domibus factiones sunt

In fidem se conferre.

Clientela.

sunt. Earum factionum sunt principes qui summam auctoritatem eorum iudicio habere existimantur, quorum ad arbitrium iudiciumque summa omnium rerum consiliorumque redeat. Idque eius rei causa institutum esse uidetur, ne quis ex plebe contra potentiolem auxiliij egeret. suos enim opprimi quisque & circumueniri non patitur. Neque aliter si faciat, ullam inter suos habet auctoritatem. Haec eadem ratio est in summa totius Galliae, namque omnes ciuitates in partes diuise sunt duas. Cum Caesar in Galliam uenit alterius factionis principes erant Hedui, alterius Sequani. Hi cum per se minus ualere, quod summa auctoritas antiquitus erat in Heduis, magnaque eorum erant clientela, Germanos atque Ariouistum sibi adiunxerant, eosque ad se magnis iacturis pollicitationibusque perduxerant. Praelium uero compluribus factis secundis, atque omnino nobilitate Heduorum interfecta, tantum potentia antecesserant, ut magnam partem clientium ab Heduis ad se traderent, obsidesque ab ijs principum filios acciperent, & publice iurare cogerent nihil se contra Sequanos consilij inuituros. Et paulo post, Aduentu, inquit, Caesaris facta commutatione rerum, obsidibus Heduis redditis, ueteribus clientelis restitutis, nouis per Caesarem comparatis: quod ij qui se ad eorum amicitiam aggregauerant, meliore conditione atque imperio aequiore se uti uidebant, reliquis rebus eorum gratia dignitateque amplificata, Sequani principatum dimiserant. Et rursus, Hi autem qui propter ueteres inimicitias nullo modo cum Heduis coniungi poterant, se Rhemis in clientelam dederunt. Hos illi diligenter tuebantur, ita & nouam & repente collectam auctoritatem tenebant. His uerbis accurate perpensis, ac ne perpensis quidem, sed tantum animaduersis, nemo est (ut arbitror) qui non hanc nostram

feudorum consuetudinem ab illa clientium obseruantia in patronos, & fide patronorum in clientes, oriundam esse iudicet. Itaq; quos uasallos uocant, clientes Latine appellare soleo: & cliētelam, obseruātiā ipsam & obsequium: quod homagium dicunt, clientaris officij sponsonem agnitionemq; in usibus feudorum apparet clientelam & beneficium olim hoc uocatum fuisse: & res beneficiarias uocatas, quæ hoc iure possidentur, & abnegare beneficium eos qui non agnoscunt. quanquam clientela interdum clientium multitudinem significat, ut famulitium famulorum & ministerium ministrorū. ut in lege Deniq; De pignoribus. & equitium equorum armentum. & custodia eos qui custodiuntur, id est, reorum multitudinē & sodalitiū sodalium cœtum. & comitatus comitum, id est, affectatorum. & operæ operarios apud Suetonium, & apud Ciceronem homines redēptos & cōductos. Sicut apud Græcos θεραπεία obsequium significat, & clientium turbā, ἐταίρεία sodales & sodalitatē sic ἀσλεία, ἰαφεία, πρεσβεία τὸ πνευσεία τὸ πλῆθ & significant. In fide autem alicuius esse, id est, quod feudū tenere ab aliquo dicunt. Fides enim auxiliū & tuitionē significat. Cæs. lib. 11. de bel. Gallico, Cæsar honoris Diuitiaci atq; Heduorum causa sese eos in fidem recepturum & conseruaturum dixit: id est (ut uulgi uerbo dicam) in saluam gardiam. Cicero in Pisonem, Eumq; seruis symphonicis & alijs muneribus acceptis timentem multumq; dubitantem confirmasti, & Thessalonicam fide tua uenire iussisti. Id est, sub tua assecurantia, ut uulgò dicimus. Inde illa locutio, Deorum hominumq; fidem implorare, id est, auxiliū, ut solent ij quibus aliqua sit iniuria, aut aliqua uis infertur. Verba autem ad eam rem pertinentia sunt hæc, Inijcere manum prædio clientelario

Beneficiū ipsū abnegare.

In fide esse.

In fidem recipere.

rio, id est, se sine feudo. Et emancipare prædium, ut alibi diximus, pro eo quod est à clientela sese eximere, & ut uulgò dicunt, deponere fidem, & alium in locum suum substituere. Patronus mancipio dare fundum dici potest, Mancipio fundum dare. & in fidem suam clientem accipere: id est, in patrociniū dum dare. & tutelam. Cliens autem mancipio accipere, & fidem patroni sequi, & in fidem se conferre, & clientelam exhibere, uel obsequium præstare, & huiusmodi alia, & alienato prædio obsequium exuere, uel clientelam. Is autem qui patronum agnoscere non uult, controuersiam sui beneficii dici potest, & clientela se eximere, & clientelam beneficiariamq; conditionem inficiari. quod si temere faciat, in fraudem, id est, pœnam incidisse dicitur, id est, prædium commississe. Committere autem uulgò confiscare dicunt. Cicero in Verrem, actione 111. Est in eo testamento quo ille hæres esset, scriptum, ut statuas in palaestra deberet ponere: faciemus ut palaestra negent esse positas, petant hæreditatem, quod eam palaestra commississe dicat. Paulus, De negotijs gestis, Si periculū erat, ne prædia in publicum committerentur. Inde commissæ in titulo, De publicanis. Sunt & illa uerba, Catalogum rerum clientelarium subclientelariumq; exhibere, id est, enumeramentum, ut etiam uulgò dicitur, annum patrono offerre, aut quintum quencq; subquintumq; nummum pretij. Iusta obsequia exhibere, dare manus supplices atque obsequiales, osculum obsequiosè porrigere, in uerba iurare, sacramento adigi. At uerò patronus obsequia admittere dici debet, & osculo in fidem recipere. Et uerba præire, & iureiurando distinctum clientem adigere, manus iniectionē remittere. Manum iniectionem tollere, in fidem suscipere: quod sine fraude sua aliorumq; fiat, id est, saluo suo alienoq; iure. Linius lib. 1. Facialis regē

Controuersiam sui facere.

Committere.

interrogavit, Rex facis ne me tu regium nuntium, populiq; Romani Quiritium uasa conitesq; meos? Rex respondit, Quod sine fraude mea populiq; Romani Quiritium fiat, fiat, facio. Dicitur et apocham admissæ clientelæ dare, et cliens antapocham exhibitæ, quod aduotamentum lingua uernacula dicitur: id est, agniti patroni testificatio, et rerum clientelarum enumeratio. Quod uulgo toleratiam appellat, precarium clientelare Latine dici potest. ut cum dicimus patronum clienti indulgisse, ut precario possideret, uel clientem precarium obtinuisse, uel annu, uel quinquennale, uel aliud quantulumcunque, quod minoribus uiginti annis necessario datur, ab ijsq; suo iure postulatur. Iurisconsulti precarij uerbo utentes, precario rogare dicunt, et precario concedere. Non me latet precarium esse, quod quandoque reuocari potest: id est, quod nec statutum tempus, nec certum usum habet, sed aliud uerbum non habemus quo magis id significare possimus. sunt enim precaria quadam ad certum tempus concessa: unde interdictum de precario natum. Prædia autem olim quedam pensitantia dicebantur, quedam immunia. Pensitationum tria erant genera, ut inquit Asconius, canon, obligatio, indictio, de quibus alibi diximus. Quæ immunia prorsus erant, id est, ut nunc loquimur, alaudialia, ea optimo iure prædia dicebantur. Cicero de lege Agr. Optimo enim iure ea sunt profecto prædia, quæ optima conditione sunt. Libera meliore conditione sunt quam serua. capite hoc omnia quæ seruebant, non seruiant. Soluta meliore in causa sunt quam obligata. eodem capite legis tuæ subsignata omnia: si modo Syllana sunt, liberantur. Immunia meliore conditione sunt, quam illa quæ pensitant. Ego Tusculanis pro aqua crebra uestigal pendam, qui mancipio fundum accepi, si à Sylla

à Sylla mihi datus esset, Rulli lege non penderem. Qui uero rerum prædialium periti erant, ij prædiatores uocabantur, quo nomine hodie appellari possunt homines in iure prædatorio periti. Cicero pro Cornelio Balbo, Etenim Quintus Scauola ille Augur cum de iure prædatorio consuleretur, homo Iurisperitissimus consultores suos nunquam ad Furium et Casellium prædiatores reiciebat. Idem ad Attic. libr. x i i. Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis x x v. spondidisse dicit Flauius, et si reus locuples est, et Apuleius prædiator liberalis: tamen uelim des operam ut inuestiges ex consponsorum tabulis sit ne ita. Libera indictio uel arbitraria dici potest de ijs, qui uulgo taleabiles ad uoluntatem dicuntur. Est enim libera domino indictio in huiusmodi obnoxios uel ascriptitios homines, ut arbitrato suo inducere quantamuis collationem ei liceat.

Ex l. Cum quidam. §. Fiscus. in titu.

De usuris.

Fiscus ex suis contractibus usuras non dat, sed ipse accipit, ut solet à fornicarijs qui tardius pecuniam inferunt. Fornicarij sunt opifices et propole et institores qui tabernas è fisco conducunt sub fornicibus, ut ibi merces suas uenales habeant, cuiusmodi esse solent in porticibus fori uenalium, id est, macelli, quas fallas appellant. Fornices autem arcus erant in memoriam rerum à triumphalibus uiris gestarum extructi, quasi monumenta uictoriarum. Cicero libro i i. de Oratore, Etiam illa ridentur quæ minuendi aut augendi causa ad incredibilem admirationem efferuntur, uelut tu Crasse in concione, ita sibi ipsi magnum uideri Memmium, ut in forum descendens caput ad fornicem Fabij demitteret.

X 5

Ex l.

Ex l. Scia, supra, eodem titul.

Nisi sua quaque die usura soluerentur. & infra, Non tamen in ampliorem quantitatem usurarum conueniri possit, quam eius pensionis nomine qua egressa est diem prestitutum. Sensus exposcit ut etiam refragantibus exemplaribus, non quaque die sed quaeque. nec quam pensionis, sed praeterquam pensionis legatur.

Ex l. Si bene collocatae, eod. titu.

Dummodo non acerbum se exactorem nec contumeliosum praebeat, sed moderatum & cum efficacia benignum & cum instantia humanum. nam inter insolentiam incuriosam & diligentiam non ambitiosam multum interest. Sic quidem legit Accursius: qui etiam haec uerba interpretando ineptire mihi uidetur. Ego uero locum hunc mendosum esse, sicq; emendandum censeo. Nam inter insolentiam curiosam, & diligentiam non ambitiosam multum interest, nisi legamus iniuriosam insolentiam, id est, ἐπιβεβηχίω.

Solers.

Solers est acer & industrius, cui opponitur non insolens, sed iners. Ideoq; non insolentia, quod Latinum non est, sed insolentia lego. Est autem insolentia, cum eo genere peccamus quod usitatum non est. ut cum insolentem hominem dicimus, significantes praeferozem & ultra modum usitatum elatum. Graeci ἀλαζονία uocant. Cicero in secundo de Oratore, Tum si erunt honestiora atque grauiora, tamen non esse tanti ulla merita, quanta insolentia hominis quantumq; fastidium. Insolentiam pro fastu inaudito aut insolito posuit. Et pro Cluentio, Iam insolentiam noratis hominis, noratis animos eius ac spiritus Tribunitios. Quod odium diu immortales? quae superbia? quanta ignorantia sui? quam intolerabilis arrogatia? Idem in Bruto, Insultatam enim & insolentiam tanquam insaniam quandam orationis odit. san-

Insolentia.

Αλαζονία.

tatem

tem autem & integritatem, quasi religionem & uerecundiam oratoris probat. Et in Oratore perfecto, Gorgias autem audior est eius generis, & ijs festiuitatibus (sic enim ipse censet) insolentius abutitur. Insolentius non pro elatius aut fastidiosius dixit, sed pro immoderatus & praeter modum solitum. Sic insolentem exactorem Ulpianus intellexit durum & acerbum, & omnino nihil remittentem.

Curiosus est qui a Graecis periergos dicitur, a nimia & inusitata cura agendarum rerum, propter quod in uitio ponitur periergia, id est, anxietas, & ueluti diligentiae redundantia. Ambitiosus aucupator est gratiae, id est, philotimos. Cicero pro Cluentio, Hoc in reo qui absoluit, ambitiosus: qui distulit, cautus: qui condemnauit, constans existimatur. Idem pro Murena, Quibus Lucius Lucullus tantum laudis impertit, quantum neq; ambitiosus Imperator, neq; inuidus tribuere alteri in communicanda gloria solet. Tranquillus in Augusto, Neq; post bella ciuilia in concione, aut per edictum ullos militum commilitones appellabat, ambitiosius id esse existimans quam aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua maiestas postularet. Ambitiosus in his exemplis pro gratiae praecipuo ponitur, & affectantius blandiente ad emerendum fauorem. Ambitio enim praeter notum significatum, obsequium gloriosum significat. Tranquillus in Othone, Nullo officij aut ambitionis in quaequam genere omisso. Ambitus etiam pro aucupatione gratiae & uitiosa emerenda fama cupiditate a Quintiliano ponitur libro 1111. Est enim, inquit, nonnunquam prauis iudicibus hic ambitus, aduersus amicos, aut pro ijs quibuscum simultates gerunt, pronuntiandi, faciendiq; iniuste, ne fecisse uideantur. Idem lib. x11. Summouendum uero est utrunq; ambitus genus, uel potentibus

Curiosus.

Periergos.

Ambitiosus.

Ambitiosus.

contra

contra humiles uenditandi operam suā : uel illud etiam id est
 Etantius minores utiq; contra dignitatē attollēdi. non enim
 fortuna causas uel iustas uel improbas facit. Ambitiosa
 decreta, infra, De decretis ab ordine faciendis, non ea in-
 telligenda sunt, quae per largitionem facta sunt, ut Accur-
 sius intellexisse uidetur, sed quae per gratiam. Tria enim
 sunt quae iudicia corrūpere solent, ambitio, odium, et sor-
 des, id est, auaritia. Quintilianus in 1111. Sed praecipua
 in hoc dicentis autoritas, si omnis in subeundo negotio
 suspicio sordium aut odiorum aut ambitionis abfuerit. Pli-
 nius in 111. Epist. Etenim tum maximē fauor et ambi-
 tio dominatur, cum sub aliqua specie seueritatis delitescere
 potest. Tranquillus in Domit. Plerunq; et in foro pro
 tribunali extra ordinem ambitiosas Centumuirorū senten-
 tias recidit. nummarios iudices cum suo quenque consilio
 notauit. Lilius, Consul cum satis ambitiosē partē utranque
 fouendo incerta respondisset, et reliqua. Idem libro 1x.
 de bello Maced. Carminaq; à militibus in Imperatorem
 dicta, ut faciliē appareret in iudicem indulgentem ambitio-
 sumq; ea dici, triumphumq; magis militari fauore quam po-
 pulari celebrem. De sordibus iudicum Cicero Philippica
 ca 1. Ut enim quisque sordidissimus uidebitur, ita liben-
 tissimē seueritate iudicandi sordes suas eluet, laborabitq;
 ut honestis decurijs potius dignus uideatur, quam in tur-
 pes iure coniectus. Idem in 111. Nihil humile de Tarqui-
 nio, nihil sordidum accepimus. At uerò huius domi inter-
 ciues illius appendebatur aurum, numerabatur pecunia
 unā in domo, omnes quorum intererat totum imperiū Rei-
 publicae nundinabantur. Sordes δωροδονία et sordidos iudices δωροδόνους. A recentioribus etiā qui-
 busdam fures huiusmodi iudices dicuntur, imitatione Grae-
 corum

Sordes.

▲ δωροδονία.
▲ δωροδόνους.

corum qui κλέπτas appellant, ut à Lampridio in Alexā- κλέπτas.
 dro, et Vopisco in Aurelio. Iudicia autem obscena, id est,
 stupris et adulterijs corrupta, constuprata à Cicerone lu- Constuprata
 culento uerbo uocantur. Sic enim ad Atticum inquit li- iudicia.
 bro 1. Etenim post profectiōnem tuam primus (ut opinor)
 introitus fuit in causam fabulae Clodianae. In qua ego na-
 ctus (ut mihi uidebar) locum refecandae libidinis et coer-
 cendae iuuentutis, uehemens fui, et omnes profudi uires
 animi atq; ingenij mei, non odio adductus alicuius, sed spe
 non corrigendae sed sanandae ciuitatis, afflictae Republica
 empto constupratoq; iudicio. Ambire alioqui est magi-
 stratum uel honorem petere, allegatis ob id amicis: Latine
 etiā prehensare uocatur. A Graecis itidem φιλοτιμῆσθαι, Prehensare.
 φιλοφρονῆσθαι, προσδραχῆν, μῦσθαι, ἀρχαιρεσιάζειν, Φιλοτιμῆσθαι
 δεξιῶσθαιq; dicitur, id est, manibus rogādo prehendere, ut Φιλοφρονῆσθαι,
 candidati solebāt: id est, qui magistratuū petitores se pro- et c.
 fitebantur in comitijs. Tranquillus in Caesare, Sed cum edi-
 tis iam comitijs ratio eius haberi non posset, nisi priuatus
 introisset urbem, ambiētq; ut legibus solueretur multi con-
 tradicerent, et reliqua. Sic Sallustius, Singulos, inquit, è
 Senatu ambiendo effecerunt. id est, prehensando blanditijs
 exorando. Et ambitus huiusmodi contentio gratiosa et
 blanda dicitur. Tacitus, Patres odio delatoris ut curia
 eiiceretur, contra Agrippinae ambitum peruicere. Ambitio
 autē duplex erat. Vna, lege uetita, unde leges de ambi- Ambitio du-
 tu latae, cum tributim pecuniae diuisorum ministerio distri- plex.
 bueretur: hoc est, τῶν ὀχλῶν δεκασμός. Altera nō uetita,
 quae sine largitione fiebat. Cicero in Sallust. Cedo si fue-
 rim in honoribus petendis nimis ambitiosus. non hanc di-
 co popularem ambitionem, cuius me principem profiteor:
 sed illam perniciosam contra leges, cuius primos ordines
 Sallust

Prehensare.
Φιλοτιμῆσθαι
Φιλοφρονῆσθαι,
et c.

Ambitio du-
plex.

Ambitiosum.
Καί εσπεύδατο
μείναι.

Sallustius ducit. Ambitiosum etiā enixum dicunt & affectatum, quod Græci *νακεασθασμένον* dicunt, id est, ingenii studio factum. Tacitus libro duodecimo, de Othone loquens, Funus eius maturatum ambitiosis id precibus petierat, ne amputaretur caput ludibrio futurum. Spartia in Adria. Aurum coronariū in prouincijs munuit, & quidem difficultatibus ararij ambitiosè ac diligenter expositis. Tractum id à Græcis, qui *φιλοτιμῶς* dicunt ἀπὸ τῆς ὑπερμεγέθους, ἐπιμελῶς, id est, enixè præter modum. Sic enim ambientes agere solent. In proposito igitur diligentia non ambitiosa est iusta & accurata, nec nimia nec affectata aut fuma aucupatrix. Nimiam & ambitiosam diligentiam notans Cicero in libro de claris Orat. ita inquit, Caluus cum literis eruditior quàm Curio, tum etiā accuratius quoddam dicendi & exquisitius afferebat genus. Quod quanquam scienter eleganterq; tractabat, nimium tamen inquirens in sese, atq; ipse sese obseruans metuensq; ne uitiosum colligeret, etiam uerum sanguinem deperdebat. Itaque eius oratio nimia religione attenuata doctis & acutè audientibus erat illustris: a multitudine autem & à foro cui nata eloquentia est, deuorabatur. Nimia religione, inquit, id est, anxia & nimia diligentia ac cura, nunquā satis sibi faciēte, ὑπερμεγέθω ἐν λαβεία. Eòdem etiā pertinet dictū illud Plinij de Apelle loquētis lib. xxxv. Aliam etiā, inquit, gloriā usurpauit, cum Protogenis opus immēsi laboris ac curæ supra modū anxie miraretur. Dixit enim sibi omnia cum illo paria esse, aut illi meliora. sed uno præstare, quòd manum ille de tabula nesciret tollere: memorabili præcepto, nocere sæpe nimiam diligentiam.

Ex I. Et in contraria, eodem tit.

Si mutuatus sum pecuniam, ut creditorem tuum absol-

solu

soluam.) Non improprie hic ponitur absoluerè, ut credit Accursius, sed elegantissimè. Terentius in Adel. Ibo ad forum ut hunc absoluam. id est, reddito pretio dimittam. Nā ueluti ligati sunt quibus debetur aliquid, ut inquit Donatus. Idem in eadem, Obsecro hercle hominem impurissimum quā primum absoluitote, ne si irritatus fiet, aliqua ad patrem hoc permanet. de lenone loquēs qui x. x. minas asfiduè flagitabat ab Aeschino. Simile est liberare et dimittere creditorem, quod lingua uernacula expedire appellat. Ulpianus, Si filius f. accepit mutuā pecuniā, ut eū liberaret, qui si peteret, exceptione non summoueretur, Senatuscons. cessabit exceptio. A Græcis hoc sumptū. Aristoteles in viii. Ethic. Οὐ χόμοίως ἢ καὶ σιωπῶν ἀλλάξας ἢ διαλυόμενον & ἐγκλίσει. id est, Nisi autem ut cōtraxerit, ita dissoluatur uel dimittatur, exposulabit. de creditore loquēs qui in diē debitore sibi obligauit. Idē, Γίνεται δὲ τὰ ἐγκλήματα μάλιστα ὅταν μὴ κατὰ τὸν αὐτῶν σιωπῶν ἀλλάξωσι ἢ διαλύωνται. Demosthenes πρὸς Ἀπατούριον, Τὸν μὲν τρόπον τῆς τοῦ ἀπὸ ἀλλὰξε τῆς χρήσεως Ἀπατούριος, Hac ratione suos creditores liberauit Apaturius. Et κατὰ τιμοκράτης, Ἀπαλλάξει τὸν γραψάμενον, id est, accusatorē corrumpere, id est, διαφθῆσαι. Et hic idē idē Paulus, Si mulier pacta sit, ut ex fructibus fundi quē dedit in dotem creditor mulieris dimittatur, an ualeat pactū? Liuius li. vi. secūdi belli Punicī, Non ad Romam obsidēdā, sed ad Capuā liberādā obsidionē Annibalē ire. id est, ad Capuam obsidione liberādā.

Ex I. Nihil interest, De nauti. fcenore.

Quod in singulos dies in stipulatum deductū est, ad finem centesimæ non ultra duplum debetur.) Hic textus inuersus est ab Accursio & alijs, qui centesimam usuram sortem æquare credebāt, quæ opinio iandiu explosa est Her-

molai

*Absoluerè cre-
ditorem.*

*Liberare credito-
rem.*

molai Barbari diligentia. Sic igitur hunc locum lego, Ad finem non ultra duplum centesimæ debetur. Hoc sensu, non posse traiectionem pecuniam ultra duas centesimas mereri. Duæ autem centesimæ poterant deberi pro duobus com meatibus. id est, pro pecunie traiectu, & mercium retro importatione ex ea pecunia comparatarum, ut in lege prima huius tituli. Propterea Pollux libro v 111. foenus nauticum duorum generum ponit, Heteroplum & Amphoteroplum. Heteroplum est cum com meatus tantum periculum foenerator suscepit. Amphoteroplum cum remedium quoque. Centesimæ autem duorum generum erant. aliqua enim perpetuo foenore ducebantur, & duodenos quotannis nummos merebant, quos Plinius ad Traianum duodenos asses appellat, his uerbis, Pecunie publicæ uereor ne ociosa iaceant. Nam & prædiorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est, nec inueniuntur qui uelint debere Reipub. præsertim duodenis assibus quantà priuatis mutuantur. Alteræ centesimæ cum renouatione foenoris anniuersaria ducebantur, quas usuras usurarum appellant. Cicero uerbo Græco Anatocismon appellat, sic enim scribit quadam ad Atticum epistola libro v. Interim cum in edicto translatio centesimas me obseruaturum haberem cum anatocismo anniuersario, ille ex syngrapha postulat sibi ius dici. Idem, Clamare omnes qui aderant nihil impudentius Scaptio, qui centesimis cum anatocismo contentus non esset. Idem, Senatusconsultum modò factum est postquam tu es profectus in creditorum causa, ut centesimæ perpetuo foenore ducerentur. Hoc quid intersit, si tuos digitos noui, certè habes subductum. Perpetuo foenore dixit pro uno & eodem, sine anatocismo. Anatocismus enim usuræ est anniuersaria renouatio, ut

Heteroplum.
Amphoteroplum.
Centesima duplices.

Anatocismus.

tio, ut Cicero ipse docet in sexto ad eundem, his uerbis: Magnam ego pecuniam confeceram ut soluerent, centesimis sexennij ductis cum renouatione singulorum annorum. Centesimas quidem opinantur ex eo dictas, quòd quolibet mense centesimum nummum mereant, id est, duodenos asses annuos: cui opinioni facile assentior.

Ex I. Quinquaginta, De probat.

Ab utroq; ergo eius rei probatio exigenda est.) Lego ab utro, interrogatiue.

Ex I. Cum de ætate, eodem titulo.

Et durum & iniquum est cum de statu ætatis alicuius queritur, et diuersæ professiones profiruntur, ei potissimum stare quæ noceat.) Accursius & qui eum secuti sunt, professionem depositionem testium interpretantur, ignorantia latinitatis lapsi, & hic, & in lege, Etiam, & lege ultima, infra eodem hoc titulo. Profiteri est publice & apud acta aliquid ultrò denuntiare, quod uulgo insinuare uocant. Curtius lib. 1 x. Alexander priusquam secerneret quos erat retenturus, edixit ut omnes milites æs alienum profiterentur. graue esse plerisq; compererat, et quanquam ipsorum luxu contractum erat, aissoluere tamè ipse decreuerat. Idem: Rex satis gnarus mensas totis castris poni iussit, & decem milia talentorum proferrì, tum demum fide facta professio est. Fiebat etiam professio in sensu peragendo. Vlpianus: Vitia priorum censuum editis nouis professionibus euanescent. A Græcis ἀπογράφειν dicitur, & professio ἀπογραφή. Lucae 11. Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονόντων τῶν Συρίας Κυρῶν, καὶ ἐπορόντων πάντες ἀπογράφειν ἕκαστος εἰς τὸ ἴδιον πόλιμ. Hæc professio prima facta est, & reliqua profiteri etiam merces dicimus, hoc est, uectigales facere, & publicanis non subducere. Vnde merces improfessæ à Martiano

Centesima.

Profiteri.

ἀπογράφειν
ἀπογραφὴ.

Merces professe & improfessa.

Ἀτελώνησι.
Professio libe-
rorum natorū.

tiano dicuntur in leg. Interdum, infra, De Publicanis: Quorum nomine negotiatores uectigal non pependerunt, id est, ἀτελώνησι. Antiqui porrò liberos natos sibi profitebantur apud aetna. Iuuenalis Satyra nona: Tollis enim & libris aetorum spargere gaudes Argumenta uiri, foribus suspende coronas, Iam pater es. Capitolinus in Marco Philosopho: Inter hæc liberales causas ita munuit, ut primus iuberet apud Præfectos ærarij Saturni unumquemq; ciuium natos profiteri, intra tertium diem nomine imposito. Per prouincias tabellariorum publicorum usum instituit, apud quos idem de originibus fieret quod Romæ apud Præfectos ærarij: ut si forte aliquis in prouincia natus causam liberalem diceret, inde ferret. Atq; hanc totam legem de assertionibus firmavit. Idem in Gord. Nam illud satis constat quod filium Gordianum nomine Antonini signo illustravit, cum apud Præfectum ærarij more Romano professus filium, publicis actis nomen eius insereret. Scauola in lege ultima, infra, Mulier grauida & à marito repudiata, enixa filium absenti marito, ut spurium in actis professa est. Fiebat autem professio addito die & Consule, propterea a professione etas facile probari poterat. ut in lege prima, Codice, Si minor se maiorem dixerit. quod mirum est Accursio hoc in loco excidisse. Eadem latinitatis ignorantia, aut etiam foedior lapsus est idem lege sequenti, ubi hæc uerba: Morem ei geri, pro morem iudiciorum seruari interpretatur, quo modo etiam interpretatus est in lege, Quod si possessor, supra, De rei uendic. palmarium sibi esse ratus hoc uerbum enarrauisset, quod Placentinus se non intellexisse fassus est. Cicero in 11. de Oratore: Quæ est enim alia causa nisi quod nobis & horum adolescentium studio qui te attentissime au-
dierunt, morem gerere uoluisti. Morem gerere Cicero pro obseq

obsequi dixit. Dicitur & morigerari. Idem in Oratore perfecto: Voluptati autem aurium morigerari debet oratio. Ipse ad Atticum libro decimo tertio, sic Græcè dixit: Ad id autem quod uolumus ἀφιδρυμα, nihil aptius uidetur quam lucus quem ego noram. Sed celebritatem tum nullam habebat, nunc maximam. In hoc τῆς τύφης μὲν πρὸς θεῶν φόβου φοβήσομαι. In hac mea insolentia & factum obsecro te per Deos mihi morigerare. hoc est, indulge & patientiam accommoda, τὴν χάριν τῶν τῶν χάρισι μοι. Sunt & alia huiusmodi non pauca, ut alibi diximus, omnia fustuario digna siquidem hoc tempore dicta essent, ut in lege Testium, infra, De testibus, circa principium: An ad ea quæ interrogaueris extempore uerisimilia responderit. Vbi hoc uerbum extempore, id est, confestim & in præsentia, idem Accursius non intellexit.

Ex 1. Qui testamentum, eodem tit.

Titio centum do lego, quæ ideo ci non caui, quod omnem fortunam et substantiam, si quam à matre susceperat, in sinu meo habui sine ulla cautione. In sinu meo dixit, pro in occulto & penitus apud me & in potestate mea. Simile illud Ciceronis in 111. Tuscul. Tantum istos admonebo, si maxime uerum sit ad corpus omnia referre sapientem: siue (ut honestius dicam) nihil facere nisi quod expediat, siue omnia referre ad utilitatem suam, quoniam hæc plausibilia non sunt, ut in sinu gaudeant, gloriosè loqui desinant, id est, secum et cum suis gaudeant, nec gaudium suum in uulgus edant, et palam faciant. Sic intelligo illud scitè dictum ab eodem ad Q. fratrem: Mihi crede in sinu est, neq; ego discingor. Ac si diceret, in potestate habeo, neq; periculum est, ut imprudenti mihi uel immemori excidat, & ita in potestate mea esse desinat. Vel in sinu, hoc est, in occulto: neq; periculum est

ut indicio meo mihi excidat, qui noui tacenda filere et continere. Plin. in Panegy. An Senatuum populumq; Rom. exercitus, prouincias, socios transmissurus uni, successorem ex sinu uxoris accipias? summæq; potestatis heredem tantum intra domum tuam quæras? Ex sinu uxoris, id est, ex familiaritate penitissima et intima amicitia. Cic. ad Atti. li. 11. Itaq; in sinu aut in familiaritate adolescentis, et cum eo (ut res indicat) sepe congressus, rem in eum locum deduxit, ut diceret sibi certum esse cum suis in Pompeium impetum facere. Plinius in eodem Panegy. Gestus Consulatus non in hoc urbis otio et intimo sinu pacis, sed iuxta barbaras gentes. Sinu hic pro securitate posuit. Alibi: Confugit in sinum tuum concussa Resp. ruensq; imperium super Imperatorem, Imperatoris tibi uoce delatum est. id est, in præsidium. Quod autem dicit hic Iurisconsultus, Quæ mihi pertulit, hunc habet intellectum, quæ apud me esse fuit, nec à me repetijt.

Ex l. Si arbiter, eodem titulo.

Potest enim memoria non teneri intra annum puta facti, cum interim nemo sit eorum qui meminerit quibus Consiliis id uiderit. Neesse est (nisi fallor) ut hæc particula, non expungatur, & affirmatiuè legatur. aut ut teneri non intra annum, legatur. potest enim hoc memoria teneri. Nam præterquam quòd sensus id exposcit, particula etiam interim quæ hic aduersatiua est, nos ita credere cogit, ut sit sensus, Potest enim fieri, ut multi meminerint non ante annum id factum, nec tamen meminerint certum diem aut Consulem quo Consule id factum sit. Interim autem pro tamen hoc in loco accipitur, ut apud Ciceronem pro Sylla: Quod flagitium Lentulus non cum Antonio concepit? quod sine eodem illo Catilina facinus admisit? cum interim Sylla cum iisdem illis, non modò noctem solitudinemq; non quæreret, sed ne

medioc

mediocri quidè sermone et congressu coniungeretur. Quod simile est ac si diceret: Et tamen Sylla tum cum illis non coniunctus erat. Et paulò post: Et hoc infinite similiter sursum uersum accideret, cum memoria operis facti non extaret. Lego uel repugnantibus exemplaribus: Et hoc infinite similiter sursum uersum acciderit, tum memoriam operis facti non extare. Sic enim sensus explicitus elucebit. Nec uerba duo subaudiri neesse erit, ut Accursius ineptulè censuit. Pandectarum enim libris à Iustiniano ad Accursium per multa ignorantie secula, per alios atq; alios exemplarium traduces deinceps propagatis, & (quod super omnia est) manibus Latine nescientium, nihil magnopere mirandum, multas mendorum labe inoleuisse: partim ita indelebiles, ut quò magis attingantur, eò illustriores fiant: partim facile eluibiles, quæ potissima pars est, nisi fortè autoritate Accursij agnoscentis sacrosanctæ factæ esse credantur. Cuius ego ut Iurisperiti auctoritatem sequi, non ut literatoris solco. Simile est in lege penultima, infrà, tit. proximo: Si res gesta sine literarum quoq; consignatione ueritate factum suum præbeat. Vbi probet legendum esse, mirum est Accursium non uidisse. Sunt & alia huiusmodi quæ scientes præterimus: satis est enim specimen eorum dedisse.

Ex l. Testiū, De testib. circa princip.

An honestæ & inculpatae uitæ, an uerò quis notatus & reprehensibilis. Inculpatus uerbum est significantius, quam uulgò esse putetur. Quemadmodum illaudatus quod ei è re- illaudatus. gione opponitur. Gellius lib. secundo, de illo loco Vergiliano loquens: Aut illaudati nescit Busyridis aras: Sed enim, inquit, qui in omni re atq; omni tempore laude omni uacat, is illaudatus est, isq; omnium pessimus deterrimusq; est. Sicuti omnis culpæ priuatio inculpatus facit. Inculpatus inculpatus.

Y 3

autem

autem instar est absolutæ uirtutis : illaudatus quoq; finis est
 extremæ malitiæ. Itaq; Homerus non uirtutibus appellan-
 dis, sed uitijs detrahendis laudare ampliter solet. Hoc enim
 est μάτις ἀμύμων Iliados 1. Inculpabilis auspex, ἀ-λογος.
 Eadem ratione Vergilius dixit inamabilem paludem. Ex
 hoc Gellij dicto apparet inculpatum testem à Callistrato di-
 ctum esse exploratæ fidei, ac nulla unquam inconstantia te-
 stimonij labefactatæ, & moribus probatissimis, & integræ
 famæ. Hoc nomine propriè uocari possunt heroës illi quos
 nouem probos appellant, ab eo indito nomine quòd clarissi-
 mam illam fortitudinis gloriam nulla usquam indignitate
 temerasse & delibasse creduntur. Quanquam uerbo Home-
 rico amymones significantius dicantur, hoc est, qui nihil
 unquam risu & subsannatione dignum admisserunt. οἱ μὴ
 ἔχοντες τι τ' μωμῆς ἀξίον, ἢ γουὼ τὴ δια τ' μωμῆσιν
 ἢ χε, οἱ οὐκ ἀμύμονες. Ac si dicas, in quos nihil obtrectato-
 ribus aut cauillatoribus licet. Inculpati etiam Latine dici de-
 bent equites splendidioris nominis, quos equites sine oppro-
 brio appellamus, significantes eos perpetuo ac constanti mi-
 litia tenore nullum prorsus in sese dedecus admisisse.

Ex eadem l. paulò post.

Qui & cuius dignitatis, & cuius æstimationis.) Lego,
 Qui & cuius dignitatis & cuius existimationis sint, & qui
 simpliciter uisi sunt dicere ueritatē. Vtrum unum eundemq;
 præmeditatum sermonem attulerint, an ad ea quæ interro-
 gaueris, extempore uerisimilia responderint. Quo in loco
 Accursius ignorantia latinitatis fœdè hallucinatus est. Sic
 enim ipse legit: An ad ea quæ interrogaueris extempore,
 uerisimilia responderint, cum certo certius sit post uerbum
 interrogaueris subdistingendum esse, & inde inferendum
 uno spiritu, extempore uerisimilia responderint. Accursius
 enim

enim de tempore super quo interrogantur testes intellexit,
 cum sit sensus prorsus alius. Extempore enim à Iuricons-
 ulto aduerbialiter positum est pro in præsentia, & illico
 & impræmeditatè, quod à Grecis per imitationem Latini
 acceperunt, qui ἐκ καὶρῶ dicunt, & ἐπὶ καὶρῶ, hoc est, ἐκ τῆς ἐπὶ καὶρῶ.
 παραχρῆμα. Aestimare igitur debet Iudex, an unum & ἐπὶ καὶρῶ
 eundem sermonem testes & domi præmeditatum attule-
 rint, an ad ea quæ nec opinatò interrogati sunt, extempo-
 re, id est, de repente uerisimilia responderint, quod indicium
 est puri ac sinceri testimonij. Debet enim (ut aiunt) è re
 nasci testimonium, non autem uelut è commentario profer-
 ri. Quintilianus in decimo: Maximus uerò studiorum fru-
 ctus est, & uelut præmium quoddam longi laboris extem-
 pore dicendi facultas. Eant igitur barbarici uindices, qui
 linguæ Latine cognitionem nihil ad studium iuris ciuilibus
 conferre, atq; etiam obesse deprædicare non erubescunt:
 perinde quasi qui à Cicerone & Quintiliano, & reliquis
 eiusdem aut proximæ classis scriptoribus Iuriconsultorum
 intelligentiam petat, is à nymphis uinum poscat (ut dicitur)
 aut aquam à Libero. Videlicet ipsi ignari, iuris huius condi-
 tores latinitatis & elegantie consultos nedum iuris fuisse.
 Verum hoc illud est potius: Habet amatores multos anti-
 qua illa linguæ Latine puritas, sed paucos ex professo:
 quemadmodum & libertas in tyrannide. Quotus enim
 quisq; eorum etiam qui non modò elegantiam detestari so-
 lent, sed etiam qui Grammaticæ contemptum profitentur,
 non in censendo scribèdoq; caperata fronte barbariem illam
 enixè excutere uidetur, & ueluti trochleis decimum quodq;
 uerbum non deterrimū ex intima mente ducere (Ac si quod
 fortè fortuna probum & elegans ore exciderit, proti-
 nus attentionem quasiq; plausum præstigiæ petere? Sed
 scilicet

scilicet quod assequi se posse desperant, fugitare etiam auer-
 sariq; uideri uolunt. Attendant igitur tandem (Si mens tamē
 diu potatis erroribus ebria aliquid eos sanum considerare
 permittit, ut diuus inquit Augustinus) Animaduertant Ac-
 cursium (quem ipsi sibi Cicronis et Quintiliani, et omnium
 antiquorum instar esse uoluerunt) non satis lotis manibus
 ad tractandam iuris interpretandi materiam accessisse, ta-
 met si in principio statim Pandectarum deterrente eum
 Cato: ut mirum non sit tam maculosos Iurisconsultorum li-
 bros nunc esse, qui sordidis manibus tandiu contrectati sint.
 Ceterum existimationis hic, non estimationis legēdum est.
 Librariorum enim errore factum est, ut ubiq; in iure hæc
 uerba confusa sint, cum multū significatione differāt. Aesti-
 matio consideratio est & perpensio est: existimatio iudiciū
 & arbitratus. Existimatio ab estimatione proficiscitur. re-
 bus enim æstimates, id est, perpensis & excussis, postea iudi-
 camus & arbitramur. Sed iam existimatio pro fama usur-
 pari cœpit: quemadmodum & opinio, ut Græcè δόξα. Fama
 siquidem ex uulgi iudicio nascitur. Propterea existimatum
 hominē Gellius appellat qui in primis censetur. Nam quos
 Euripides τῆς δονούτας uocauit in Hecuba, ille existima-
 tos uertit. Contra ineximatos τῆς ἀδοξίας. Cicero in se-
 cundo de Oratore, de exordio loquens: Ex ijs autem, inquit,
 apud quos agetur, sententias duci decebit, ut beneuolos, be-
 ne existimantes efficiamus: id est, bene de reo iudicantes.
 Existimator est opinator & δόξας. Cicero in Orat. per-
 fecto: Illud tamen meminimus, ita nos potius acturos, ut o-
 mnia quasi existimatores uideamus loqui, non ut magistri.
 Et in Bruto: Existimator doctus & intelligens. Et existima-
 tio est opinio, ὑπόληψις, quod tacitum est iudiciū, δόξα-
 σικός existimator qui ui præditus est opinandi. Aristoteles

æstimatio.
Existimatio.

Οι δονούτας.
Οι ἀδοξίας.

in

in VI. Ethic. καθ' ἄπορον ἐπὶ τῆς δόξας ἵκται δὲ οὐκ ἐστὶν εἶδη δεινό-
 της καὶ φόβου, æstimator autem est iudex. In secundo de
 Finibus: Quia te habeo æquissimum eorum, quæ mihi com-
 munia tecum sunt, æstimatorum & Iudicem. Curtius: Im-
 modicus æstimator sui, celebrare quæ gesserat, cœpit. est
 enim æstimare, τιμᾶν, ἀνακρίνειν, γαδμαῖον, κατὰ θεωρεῖν
 Sunt enim huiusmodi non pauca lubrici erroris, quæ apud
 autores Latinos inscitia librariorum emendatorumq; mu-
 tuo succedentia inueniuntur: quorum tamen aliqua non fa-
 cile à quolibet deprehenduntur, ut hoc æstimo pro existi-
 mo, & uiceuersa, hoc pro illo centum in locis iuris. Cicero
 in Verrem, actione III. in fine: Crassi, inquit, & Antonij, ut
 opinor, ad causam non accederent, neq; in alterius impu-
 dentia sui pudoris estimationem amitterent. ubi existima-
 tionem legendum. Et itidem in quarto: Sic iudico & indi-
 co. Quintilianus in secundo, de genere orationis loquens:
 Nam mihi aliam quandam uidetur habere naturam ser-
 mo uulgaris, aliam uiri eloquentis oratio. Cui si res iudi-
 care modò satis esset, nihil ultra uerborum proprietatem
 elaboraret. Quo in loco indicare legendum, pro eo quod
 est simpliciter rem enuntiare, non figuratè aut ornatè di-
 cere. Græcè ἀπαγγέλλειν & ἑρμηνεύειν. Apud eundem an-
 gustius pro augustius, sic enim, inquit, de claris pictoribus
 loquens: Nam Zeus plus membris corporis dedit, id am-
 plius atq; augustius ratus, atq; ut existimant Homerum se-
 cutus, cui ualidissima quæq; forma etiam in foemininis pla-
 cet. Sed angustius pro augustius uulgò in impressis legi-
 tur. Augustius autem magnificentius significat, & plenius
 maiestatis, ἀξιωματικώτερον, σεμνότερον, σεβαστότερον, ἰε-
 ρώτερον, ἀξιοπρεπέτερον, σεβασμιώτερον, θεοπρεπέτερον.
 unde Augusti Imperatores dicti. Direptus pro diremptus.

iudicare.

Augustius.

Υ 3 Cicero

Cicero in Officijs, circa finem: Quò magis reprehendendos Calliphonem & Dinomachum puto, qui se direpturos controuersiam putauerunt. Dirempturos enim legi debet à uerbo dirimo. Et in lege penult. De iure dotium, Si direpto matrimonio petitur, ex causa & persona id tribuendum puto. dirempto legi debet. Liuius li. 1111. ab urb. cond. Decemuiros connubium diremississe ne incerta prole auspicia turbarentur, κατὰ λῦσιν. Vendicare pro uenditare. Cicero in Lælio: Quanquam à multis ipsa uirtus contemnitur, & uendicatio quaedam atq; ostentatio esse dicitur. Vendicatio legi debet. Sic apud Quintilianum in duodecimo uendicandi pro uenditandi. Summouendum uerò est, inquit, utrunq; ambitus genus uel potentibus contra humiles uenditandi operam suam, uel illud etiam iactantius minores utiq; contra dignitatem attollendi. Est autem uendicare ostentare, tracta ab institoribus metaphora, qui merces suas ostentare præcipidè solent. Et uendicare sese alicui, est per assentationem operam suam ultrò spondere, quasiq; uenalem ostentare. Graeci hoc ἐνδείκνυσθαι dicunt, Demosthenes περὶ παραπροσβήσεως, ἔστω δὲ ἐχάρει(ον)το πάντῃ ἐνδείκνυμενοι καὶ ὑπερβολικὰ κούοντες ἐκείνων. Cicero ad Atticum: Sermo hominum à Philotimo ad me scribitur. Is enim me ab optimatibus ait conscindi. Quibus optimatibus Dij boni? qui nunc quo modo occurrunt? Quo modo autem se uenditant Caesari? Vbi tamen uendicant corruptè legitur. Id est, sese in clientelam Caesari dedunt, & in eius partes adiungunt, ἐαυτὸς προσέμισι τῷ καίσαρι. ἐαυτὸς παραδιδάσει χρίσασθαι ὅτι βέλουτο. Hoc autem uerbum mirum est apud omnes ferme autores et ubiq; deprauatum esse. Detineri etiam, id est, distringi, quod Graeci περισπᾶσθαι dicunt. In Philip. x i. Nos alio bello detineri putat, ubi distineri legendum. Liuius libro 1.

Vendico.

Ἐνδείκνυσθαι.

Detineri.

Περισπᾶσθαι.

secund

secundi belli Punici: Oppida ad omnia tuenda obeundaq; multimoda arte detineri cepti sunt. pro distineri. Apud Tacitum corruptius legitur: Interim Galbam duæ sententiæ detinebant, ἀνδραγαθὸν δὴο γνῶμαι. Distinere, occupare & distringere, unde distentus pro occupato. Cicero de Natura Deorum circa finem. Et ad Atticum distentissimus pro occupatissimo, quod etiam à distendo deriuari potest. Liuius: Distendit ea res Samnitium animos. Et in tertio ab Vrbe condita: Reliquo exercitu haud procul moenibus Tusculi confidunt: ut distenderent hostium copias, ἐφ᾽ ᾧ περισπᾶν τὰς δυνάμεις τῶν ὑποκωντίων. Deduco pro diduco, in lege, Idem, supra De rei uendicatione, Si plumbum cum argento mixtum sit: quia deduci possit, nec communicabitur, nec communi diuidendo agetur: sed si deduci non possit, ubi diduci utrobique legendum, pro dirimi, distingui. Quintilianus libro tertio circa finem: Nec discentem per ambages fatigabit, nec corpus orationis in parua momenta deducet. pro diducet, διατελεῖ. Cicero in Academicis: Situs earum rerum & interualla aut contrahimus aut deducimus. pro diducimus. Est enim diducere distinguere, diuidere. Quintilianus in undecimo: Argumenta diducet in digitos, & propositionum & partitionum captabit leporem. Idem de pronuntiatione: Stare diductum, uel rigidum, uel supinum, uel incuruū, uitiosum est. Diductum, id est, diuaticatis distentisq; cruribus, διαβεβηκότα, διεσκελισμένον. Et quis, pro ecquis, & quod pro ecquod, & quid pro ecquid, sexcentis in locis apud Cicronem. ut, & quemnam pro ecquemnam. Ecquis interrogatiuum est pro nunquis. Perstringere aciem uel oculos, & præstringere, quidam idem significare putant, quæ identidem apud autores succidanea inuicem aut errore aut

Distinere & Distentus.

Distendere.

Diduco.

Ecquis.

Præstringere.

aut

aut opinionum uarietate legimus. Malim tamen præstringere dici. Vnde præstigiæ & præstigiatores dicti. Est enim præstringere, obtenebrare, caliginem offundere: ut sol præstringit oculos obtuentiū. *πὸρῖα ἑρᾶπῖαι, κατὰ λάμπει, δυσωπῆι.* Et præstigiatores, qui celeritate lusitandi, & ludibria illa oculorum factitandi præstringunt uisum intuentium, ut miracula facere credantur. Cicero in 1. de Diuinatione: Quorum utrumq; præstringere aciem mentis solet. Et ad Brutum: Qui splendore falsi honoris obiecto, aciem boni ingenij præstringi posse confidunt. *ἀμεβλύνεαδ, ἑρ* acies gladij præstricta, *ἀπεσομωμένη.* Perstringere uero est leuiter attingere, *προσᾶπῖεαδ, προσφάειρ,* & metaphoricòs pro leui dolore afficere, *κατὰ πῖεαδ, τινός.* Cicero circa finem Bruti, Consulatusq; meus qui illum leuiter perstrinxerat. id est, dolore nonnullo affecerat. Proinde pro

offundo. perinde. Effundo pro offundo. Cicero de Finibus libro 111. Obscuratur enim & effunditur luce solis lumen lucerna. Vbi offunditur scribi debuit, pro circumfunditur & obruitur, *περὶ λημὸν πῖεαδ.* Et lib. 1. de Natura Deorum: Multis etiam sensi mirabile uideri eam nobis potissimum probatam esse Philosophiam, quæ lucem eriperet, & quasi noctem quandam rebus effunderet. De Academia loquens, ubi itidem offunderet scribi debuit. Et insigni errore sexcuplex et

sexcuplex. sexcuplum per x pro s fescuplex & fescuplum, id est, hemiolium uel sesquialterum. de quibus alibi fortasse dicemus. Consensus iudicium, pro confessu. Leniter pro leuiter, id est, remissè, quod Græci *ἡρέμια* dicunt. Leue pro non arduo. Curtius: Rupes leuiore submissa fastigio: id est, sensim sese attollente. ubi etiam lene legi potest. Sic Plinius iunior, Leuiter & sensim consurgentem cliuum, dixit, *ἡσυχῆ προσᾶπῖη.* Confirmatio pro conformatio. Cicero libro 1. de

Natur

Natura Deorum: Quæ compositio membrorum, quæ confirmatio lineamentorum, quæ figura, quæ species humana potest esse pulchrior? Cōformatio legi debet, *ὕπὸ στύπωσις.* ut apud Quintilianum: Confirmationes uerborum pro conformationes. Et confirmatio orationis pro conformatione. & aliàs per sepe. Energia pro enargia apud eundem in octauo: Itaq; inquit, energia cuius in præceptis narrationis feci mentionem, inter ornamenta ponamus. Cuius uirtus est res de quibus loquimur, clarè atq; ut cerni uideantur enuntiare. Enargia per a scribi debet, id est, euidencia & rerum representatio, & ut Cicero inquit, illustratio, Energia enim per e in secunda syllaba efficientiam significat. Sic apud Ciceronem in Academicis: Eosq; qui persuadere uellent esse aliquid quod comprehendere & percipi posset, inscianter facere dicebant, propterea quòd nihil esset clarius energia ut Græci appellant, perspicuitatem aut euidenciam nominemus. Enargia per a legi debet. Inimicum pro mimico apud Plinium in septimo Epistolarum, ad Montanum: Maximè tamen (inquit) hic me titulus admonuit quàm essent inimica & inepta quæ interdum in cœnam, in has sordes abijcerentur. Quo in loco ex antiquis codicibus mimica legimus, id est, histrionica. Aduocamentum pro auocamento, apud eundem ad Geminum lib. 1 x. qui tamen in antiquis octauus inscribitur: Ero ergo suspensus pro homine amicissimo, dum admittere aduocamenta & cicatricem pati possit. Vbi auocamenta sine d legendum, haud dubiè pro solatijs quæ mentem à mœrore & animi ægritudine auocant, *διαγωγὰς ἀπὸ τῶν λυπῶν ἀσχολήσας.* Lactant. lib. de Opificio Dei: Traducitur autem mens cogitatione cæca, & sibi auocamenta inuenit, ne saluberrimam quietem corporis interrumpat. Auocamenta animæ appell

Energia.

Enargia.

Mimicum.

Auocamentum.

appellat ea uisa quibus in somnum corpus delabitur. Sic apud Quintilianum lib. x. Nanq; illa ipsa quæ delectant, necesse est auocent ab intentione operis destinati: neq; enim se bona fide in multa simul intendere animus totum potest. Vbi aduocent per d corruptè uulgò legitur. Et in hac ipsa lege. §. ultimo, Et multò minus milites aduocandi sunt à signis. auocandi sine d legendum est, ἀνδρακτῆροι. Adijcio & addico (de quibus alibi dictum est) errore librariorum identidem mutuò succidanea sunt, ut proprius & propius, frequenter in his libris. Quædam non erroris sed iudicij sunt, ut fistuca et festuca pro eodem: de quibus alibi dictum. Vindico et uendico. exuccum pro exucto. demensum pro dimenso, cuius meminit Nonius. monimentum pro monumento. autor et author uel auctor. simulare pro simulare. perducere puellâ pro producere, id est, προάγειν. et perductor pro productore, id est, ἀμάντιον internuntio & ἀδμίνιστρο libidinis. qui Græcè προάγωγός & προάγωγός dicatur. Sunt & alia huiusmodi multa, sed ista nunc in mentem uenerunt.

Ex eadem l. §. Idem diuus.

Quæ crimina obiecerit.) Hic locus haud dubiè in omnibus libris mutilatus est. Sic autem emendari posse uidetur, ut unum uerbum incuria librariorum ablatum restituatur, et aliud in locum suum reponatur hoc modo: Nosti quæ crimina obiecerit apud me Alexander Apro. quem quia non probabat, & reliqua remisi ad prouinciæ præsidem.

Ex l. Inuiti, eod. titulo.

Item is qui exercitui præbendam conduxerit.) Sic in omnibus libris legitur hic locus. Fortasse autem sic restitui potest: Item is qui exercitui quæ opus sunt præbenda conduxerit. Liuius libro tertio, secundi belli Punici: Prodeundum igitur in concionem Fuluius Prætori esse, indicandasq; populo

προάγειν.
Perductor.
Productor.

pulo publicas necessitates, exhortandosq; qui redempturis auxissent patrimonia, ut Reip. ex qua creuissent tempus accommodarent, conducerentq; ex lege præbenda quæ ad exercitum Hispaniæ opus essent. Fortasse etiam sic: Item is qui exercitui præbendam annonam conduxerit.

Ex eodem tit. circa finem.

Produci testis non potest, qui antè in eum reum testimonium dixit.) Accursius locum implicitum interpretatione sua implicatorem reddidit. Existimo autem locum aut mutilatum esse, aut inuersum: sicq; legi debere: Produci testis non potest in reum, qui antè in eum testimonium dixit.

Ex l. Plurimum, De iur. & fact. ignor.

Sed Casius ignorantiam Sabinum ita accipiendam existimasse refert, non deperditi et securi hominis.) Existimo non deperditi legendum esse, sed desidia præditi & securi hominis. Securus est dissolutus sine ulla cura, quem supinum Iurisconsulti uocare solent, id est, socordem & desidem. quo modo & Græci ὑπῆριον, τὸ τ' ἐστὶν τὸν ἀπράκτον. Quintilianus de Tautologia loquens li. octauo: Hæc enim quantum non magnopere summis autoribus uitata, interim uitium uideri potest, in quod sæpe incidit etiam Cicero, securus tam parue obseruationis. id est, negligens & contemptor, ἀφροσύνη. Lucanus in primo Pharsaliæ, de leone loquens: Per ferrum tanti securus uulneris exit. Prouerbiorum decimoquinto: Omnes dies pauperis mali secura mens, quasi iuge conuiuium. Quem locum Lyranus ineptè interpretatus est ignorantia huius Latini uocabuli. His enim uerbis beata illa securitas significatur, quam Democritus Euthymiam appellauit: id est, animi rectam, placidamq; constitutionem, malorum impendentium cura uacantem. Cicero libro quinto, de Finibus: Democriti autem securitas, quæ est animi

Securus.

Euthymia.

animi

animi tanquam tranquillitas, quam appellant Euthimiam, eò separanda fuit ab hac disputatione, quia ista animi tranquillitas est ipsa beata uita. Idem in v. Tuscul. Qui autem *Securitas.* illam maxime optatam securitatem (securitatem autem nunc appello uacuitatem agritudinis, in qua uita beata posita est) habere quisquam possit, cui aut adsit, aut adesse possit multitudo malorum: Securitati dissolutæ opponitur aliud uitium curiositas, quam Græci periergiam appellant. Quintilianus in octauo, de ornatu loquens: Est etiam quæ periergia uocatur, superuacua ut sic dixerim operositas, ut à diligenti curiosus, a religione supersticio distat. Hæc est quæ paulò post in l. Nec supina, curiositas delatoria uocatur. *Delatores.* Delatorum enim appellatione intelliguntur sycophantæ, id est, criminatores, cuius appellationis rationem Plutarchus in Solone exequitur. Et quadruplatores, quorum Festus & Pædianus meminerunt. *Quadruplatores.* Quadruplatores dicti sunt criminum publicorum delatores, qui pro delationis præmio quartam partem in bonis delatorum consequebantur. Et ut aliqui dicunt, eorum rerum accusatores qui conuicti quadrupli damnari solebant, ut aleæ, aut pecuniæ grauioribus usuris scæneratæ quam quibus per leges licebat. Vnde quadruplari uerbum Plauto in Persa: Neq; quadruplari me uolo (inquit Parasitus) Neq; enim decet sine meo periculo ire aliena creptum bona, neq; illi qui faciunt mihi placent. Quadruplari pro quadruplaturam exercere dixit. ἐργολαβῆαι, ἐν δεικνύουσι. Cicero in Verrem, Actione tertia: Quid id ad Verrem? Quis detulit? nemo. nisi fortè existimatis ei quadruplatores ad fretum præsto fuisse. Capitolinus in Marco Philosopho: Calumnijs quadruplatorum intercessit, apposita falsis delatoribus nota. Delationes quibus fiscus augetur contempsit. Delatoria igitur curiositas à Iurisconsulto

cōsulto prouerbialiter dicta est à quadruplatorum improbitate, de quibus illud Plauti in Trinummo, de famigeratoribus loquens dici potest, Quod quisq; in animo habet, aut habiturus est sciunt, id quod in aurem rex reginæ dixerit sciunt, quod Iuno fabulata sit cum Ioue, quæ neque futura neque facta sunt, tamen illi sciunt. Quadruplatorum appellatione significari possunt homines, qui delationibus faciendis confiscationes à Principibus impetrant, ut homines interdum insontes fortunis omnibus euertant, cuiusmodi patrum nostrorum memoria multi extiterunt, nostra etiam nonnulli. Quamquam sectores illi propriè appellari possunt, cuius uocabuli meminit Aſconius. Res autem ipsa *sectores.* sectio appellatur. Cicero in Antoniana secunda, Et eius uiri nomine me insectari audes, cuius me amicum, te sectorem esse fateare? Ad Antonium loquens, qui Pompeij bona *sectio.* sectione inuaserat. Idem, Expectantibus omnibus quisnam esset tam impius, tam demens, tam dijs, hominibusq; hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere: inuentus est nemo præter Antonium. Et rursus, Tantus igitur te stupor oppressit, uel ut uerius dicam, tantus furor, ut primum non sector sis isto loco natus, deinde cum Pompeij sector, cum te execrandum populo Rom. non detestabilem, non omnes tibi dios, omnes homines & esse inimicos, & futuros scias? Hoc tamè principatu sectionis nomen penè obsoleuit, non quòd desint qui sectores esse uelint, sed Princeps nondum experiri uoluit quantum sibi in fortunas priuatorum liceat. Legibus enim omnia adhuc permisit. Qua moderatio ne nō tam legibus solutum se esse docuit, quod alij gloriari solent, quàm legibus teneri Principis innocentiam non posse.

Ex lege, Quæsitum, Desponsalib.

Quæsitum est apud Iulianum, an sponsalia sint antè

Z duod

duodecim annos, si fuerint nuptiæ collatæ.) Accursius collatas nuptias pro reuera celebratis malè intelligi uoluit. Collatæ enim nuptiæ in duodecimum annum significantur, id est, dilate, reiectæq;. Dicimus enim conferre rem in arbitrium alicuius, & conferre in aliquod tempus. Huius significationis exemplum est in l. Si res, in principio, infra, De iure dotium.

Ex l. In eo iure. §. ultim. De ritu nupt.

Si ab hostibus patronus captus esse proponatur, uereor ne possit ista connubium habere nubendo, quemadmodum haberet, si mortuus esset.) Huiusmodi est ista locutio, ut uix dicere possis affirmatiua nec ne sit. Cui similis est illa in l. Non solum. §. Sed uideamus, infra eodem hoc titulo, Non finita iam tutela & nupta puella alij, uereor ne longum sit adoptionem mariti impediri, quasi propter hoc interponatur, ut ratio tutelæ reddendæ cohibeatur. Animaduertere igitur debemus quædam esse uerba, quæ idem sine negatione, ac cum negatione polleant, ut uereor, timeo, metuo, caueo: & si qua sunt eiusdem significationis. uereor ne ueniat, uereor ut ueniat: timeo ne moriar, & timeo ut moriar: caue facias, & caue ne facias. Terentius, Sed pater adest, caue te esse tristè sentiat. Ut enim interdum duæ negationes non plus quàm una pollent, ut si dicas, nunquam mihi nec obfuisi, nec profuisi: sic interdum una negatio duarum negationum instar est, duntaxat adiuuante ui uerbi. Cicero ad Q. Fratrem, Quòd enim obfuisi, uereor ne satis diligenter in Senatu actum sit de literis meis. id est, ne non satis. Idem in Acad. Anaxagoras niuem nigram dixit esse. ferres me si ego idem dicerem? tu ne si dubitarem quidem. Idè ad Atticū, Si manet, uereor ne exercitum firmum habere possit. id est, opinor cum exercitum firmum nō habebiturum.

De usu negationis.

biturum. Quod fortasse sic resoluitur, uereor ut ne habere possit. quo modo loquendi Cicero ipse uti solet: ut in Bruto, Ego tamè ita de unoquoq; dicam, uti ne elici possit quem existimem oratorè, quem declamatorè fuisse. Et in III. de Orat. Omnis mea cura solet in hoc uersari si possum, ut efficiã aliquid dicèdo: sin minus ut ne quid mali. Ex more Terentiano sumptū, qui ait, Ut ne quid nimis. Hunc autem loquendi modum uideo nostræ aut proximæ memoriæ clarissimos scriptores sequi. Hermolaus in quadã orat. Ut sollicita sit admodū uniuersa ciuitas, ne Letitiam incredibilem suam oratione consequi ualeamus. id est, ne non ualeamus. Sic Vlpianus, Vereor ne possit ista connubium habere nubendo. id est, ne non possit, ut ipse alibi dixit in l. Si ego. §. j. infra De iure dotium. Et Triphonius, Vereor ne longum sit adoptionem mariti eius impediri. id est, opinor nō esse longū, id est, incommodū. Hoc etiam per ut particulam Cicero enuntiare solet: ut ad Atticum, Qui cum impudentissimè postulauerit, tamen conceditur, & tamen uereor, ut ipsis cōtentus sit. Et pro Quintio, Si ueretur, ut res indicio factò parata sit. In quibus locis multi existimarent deesse negationem, cum nihil desit. Terentius, Dies mihi hìc ut satis sit, uereor ad agendum. Politianus in Herod. Veritis omnibus satis libenter Imperatorem Pertinacem milites reciperent. id est, non reciperent. Est etiam aliquin inuenire, cum una negatio in oratione deesse uideatur. Cicero in III. de Legibus, Quæ res cum sapientissimè constituta esset à maioribus nostris, nihil habui non modò multum, quod putarem nouandum in legibus. Non modò multum, pro non modò non multū. Et de perfectò Oratore, Nā sic ut in epularum apparatu à magnificentia recedens non se parcum solum, sed etiam elegantem dici uolet.

Non solum, pro non solum non, dixit. Idem pro Publico Sextio, Cum illi soli essent, praeter illum flagitiosum Tribunum plebis duo Reipub. turbines, qui non modo precipitanti patriae subuenirent, sed etiam nimis tarde concidissent mcererent. Et de reditu suo ad populum, Tribunitijs superiores illi rogationibus nulla auctoritate Senatus sum restituit. Marius uero non modo a Senatu, sed etiam oppresso Senatu est restitutus, id est, non modo non a Senatu. Et in 111. Tuscul. Iis enim malis insidentibus non modo beati, sed ne sani quidem esse possimus. Lilius, Afrubalique non modo in Italiam traducendi exercitus, sed ne manendi quidem satis tuto in Hispania spe reliquit. Plinius in epi. Multa in urbe nostra, iuxtaque urbem, non oculis modo, sed ne auribus quidem nouimus. Quae exempla et similia mirum est Laurentium Vallensem non animaduertisse. Is enim lib. 111. Elegantiarum, ut scite pauca de hac re, et subtiliter differuisse mihi uidetur, ita si eius doctrinam sequi uelimus, haec loca tueri non poterimus. In causa est (ut arbitror) quod Laurentius ad normam Latinae proprietatis ea redigere uoluit, quae Graecorum imitatione usurpata sunt. Graeci enim τὸ ἕχ ὅπως, ἀντὶ τῆς ἑξ ἑξ μόνου ἕχῃ subinde utuntur. Demosthenes, ἐν ὁμιλίᾳ μὲν ἀφ' ὧν ἐπολιτευόμενοι, ἕχ ὅπως μὲν ἀδικῶν τοιαῦτα πείσασθαι, ἀλλὰ καὶ μέχρις ἑξαμαρτῶν συγγνώμην τεύξασθαι, ἀντὶ τῆς ἑξ ἑξ μόνου ἕχῃ πείσασθαι. Simile est ἕχ ὅτι ἕχ ὅτι μὲν ἕχ μνότι crebra apud oratores et elegantiores scriptores. Plato, ἐγὼ δὲ ἀνθρώπων, μνότι δὲ θεῶν: id est, non solum hoc non dixi de Deo. Et μνῆτι, μνῆτι δὲ, quae itidem pro non solum non accipiuntur. Hoc etiam per nedum Latine dici solet. Sallustius, Quippe secundae res sapientium animos fatigant, nedum illi corruptissimis moribus uictoriae temperarent. Apud Lilium in 111. secundi bel. Punici, hoc modo

τὸ ἕχ ὅπως.

ἕχ ὅτι μνότι.

do Fabius loquitur aduersus Scipionem in Africam traieciurum, Me Dictatorem cum uigerem adhuc uiribus, et in cursu maximarum rerum essem, recusantem nemo audiuit, quod minus in se late me magistro equitum (quod fando nunquam auditum fuerat) imperium aquaretur meum: nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi cum adolescente florentissimo proponam. id est, non modo nunc non proponam. Idem, Attonitus repente malo uix quid obijceretur, intelligere potui, nedum satis sciam quomodo me tuear. Cicero pro Plancio, Ego uero ne immortalitatem quidem contra Rempublicam accipiendam putarem, nedum emori cum pernicietate Reip. uellem. ubi alius etiam non indoctus nolle (ut arbitrator) dixisset. Et pro Cluentio, Nec Metellus, nec Popilius clarissimi uiri uim Tribunitiam sustinere ualuerunt, nedum his temporibus, his moribus, sine uestra sapientia, ac sine iudiciorum remedijs salui esse possimus. Lucianus, καὶ πᾶν ἀπαλὸς τὸ πῶλε, καὶ ἕχ ἑξ ἑξ ἀναί χαμαὶ, ἕχ ὅπως βαδίζεις ἐδύνατο. Cicero in Acad. Anaxagoras nigram niuem esse dixit, ferres me si idem diceret tu ne si dubitare quidem. Vna negatione Cicero duarum uice posuit. Interdum contra duas pro una positas inuenimus. Idem lib. 111. de Finibus, Sed quanquam negent Stoici nec uirtutes nec uitia crescere, at tamen utrunque eorum fundi quodammodo, ac dilatari putant. Et in 5. Tuscul. Itaque ne si incundissimis nos somnis uisuros putemus, Endymionis somnum nolimus dari. Et in Acad. Quod bonum quale sit, negat omnino Epicurus sine uoluptatibus sensum mouentibus, nec suspicari. Et pro lege Manilia, Erat enim metus iniectus ijs nationibus, quas nunquam populus Romanus, neque laceffendas bello, neque tentandas putauit, ἕχ ἑξ ἑξ ἀναί. In his enim locutionibus Cicero Graecos imitari uoluit, ut pro Corne-

lio, Versatus in intima familiaritate hominis potentissimi in maximis nostris malis atq; discordijs, neminem unquam alterius rationis, atq; partis non re, non uerbo, non uultu denique offendit. Hæc de negationis usu dicenda hoc in loco habui, ut multis fortasse non satis animaduersa, sic omnibus necessaria.

Ex I. Si extraneus, De iure dotium.

Nec enim quisquam iudex proprijs auribus audiet mulierem, & reliqua.) Legendum propitijs, licet exemplaria refragentur.

Ex I. Quemadmodum. §. primo.

Quoad addum. Igitur hanc dotem periculo mulieris esse dico, quando dominus uel pater ratam promissionem uel traditionem habuerit.) Aut deest negatio, ut legatur non habuerit, aut quoad legi debet, non quando: uel quoad addum, quod eiusdem significationis est. ut sit, quoad addum dominus ratam promissionem habuerit. Et paulò post, Hoc ita incerti conditione consecuturum, ut promissione liberetur. In quibusdam exemplaribus hoc idem legitur, & neutroque recte. Propterea non hoc ita, sed hoc item: quod significat itidem, id est, eodem modo. Cicero in Verrem, actione ultima, Sed non item mihi licet, quod ijs qui nobili genere nati sunt, quibus omnia populi Romani beneficia dormientibus deferuntur, id est, non itidem, non eodem modo.

Ex I. Tali. §. Socer, eodem titulo.

Tabule domestica Romanis. Hanc pecuniam generum petere debere, & exactam acceptam legatis referri.) Accursius referri assimilari interpretatur, quia ut de cæteris legatis detrahatur Falcidia, ita & de ista. Ego Accursium existimo longè ab huius uerbi intellectu absuisse, referreque actiue legendum censeo, non referri. Sciendum igitur hunc morem antiquis Romanis fuisse.

ut unusquisque domesticam rationem sibi totius uitæ suæ per dies singulos scriberet, in quo appareret quid quisque de redditibus suis, quid de arte fœnore lucro uel seposuisset, quo uel die, & quid item sumptus fecisset. Sed postquam assignandis literis reorum, ex suis quisque tabulis damnari cepit, posterioribus seculis, & ad memoriam usque Ascōnij qui huius dicti autor est, uetus hæc consuetudo cessauit. Cicero in Verrem, act. 1. 1. Hæc & istius & patris eius accepti tabulas omnes, quas diligentissime legi atque digesti: patris quoad uixit, tuas quoad ais te confecisse. Accepti tabulas uocat rationes, in quas acceptæ pecuniæ referebantur. In huiusmodi tabulis capita multa erant, quæ nomina à Cicerone identidem dicuntur, ut puta artificij, negotiationis, fœnoris, aduentitiorum, ut legatorum, hereditatum, & huiusmodi. Simulatque igitur aliquam pecuniam acceperant, in caput hoc aut illud, id est, huic, aut illi nomini acceptam referebant. Tranquillus in Tyberio, Neque hereditatem quidem aut legata percepit ulla aliter, quam ut peculio referret accepta. de Tyberio loquens, qui se Augusto in adoptionem dederat. Cicero in 1. 1. Philippic. Ego enim amplius sestertium ducenties acceptum hereditatibus retuli. Idem in Verrem, Vnum ostende signum in tabulis aut tuis aut patris tui emptum esse, uicisti. de tabulis expensi loquens. erant enim binæ tabulæ, ut alibi docuimus. Cicero ad Atticum, Fecisti mihi gratum, quod Serapionis librum ad me misisti. pro eo presentem pecuniam solui tibi imperaui, ne tu expensum muneribus ferres. id est, ne donasse existimares. Has autem tabulas edere interdum cogebantur rei præsertim repetundarum. Quod idem Cicero aperte ostendit his uerbis in 1. 1. in Verrem action. Nouum & ridiculum est quod

hic nobis respondit, cum ab eo tabulas postularem, usque ad M. Terentium & C. Cassium consules fecisse, postea destitisse. Quod etiam alibi liquidò declaratur, præterquam etiam quòd Asconius id adnotauit. Itaque de homine negligenti & parum scribente, prouerbialiter dicebatur, Ne tabulas quidem conficere. Idem in 1. de Orat. Hic Sulpitius, me quidem, inquit, Antoni rectè mones: sed ne te quidem multum scriptitasse arbitror. Tum ille, Quasi uerò, inquit, non ea præcipiam alijs quæ mihi ipsi desunt: sed tamen ne tabulas quidem conficere existimor. Verum & in hoc ex re familiari mea, & in illo ex eo quod dico quantulum id cunque est quod faciam, iudicari potest. De huiusmodi tabulis intelligendum illud in lege, Qui concubinam. §. ij. De legatis iij. Id legatum putat Labeo quod acceptum in tabulis suis ex ea hereditate testator retulisset. Hæ autem tabule si singulorum dierum ratione obseruata fierent, diaria uocabantur, & Græcè ephemerides, ut in illo exemplo cuiusdam neoteritorum sed doctissimi, *Diarium.* Multa sunt in diario tuo nomina quæ tu nescis. *Calendarium.* Calendarium autem ab obseruatione singulorum mensium, cuius exempla sunt tam apud iurisperitos quam apud alios. Quoniam uerò Joeneratores diligentius faciebant huiusmodi tabulas, ideo factum est ut calendarium in iure pro negociatione nominum faciendorum accipiatur. Vlpianus, Calendarij quoque curatio & quæstura in aliqua ciuitate inter honores non habetur, sed personale munus est. Africanus, Itaque ipsæ pecuniæ si adhuc calendario, id est, nominibus faciendis, destinatae essent, fidei commisso cedere solent. *Aduersaria.* Aduersaria autem dicuntur tumultuariæ quædam tabule, quæ ante tabularum confectioem perscribebantur, ne memoria rerum excideret, ut ex ijs postea tabule iuste & æternæ

æternæ fierent. Cicero pro Roscio, Nimum cito ait me indagare de tabulis, non habere se hoc nomen accepti, in codicem accepti & expensi relatum confitetur, sed in aduersarijs patere contendit. Usque eo ne te diligis & magnificè circumspicis, ut pecuniam non ex tuis tabulis, sed ex aduersarijs petas? suum codicem testis loco recitare arrogantia est, suarum perscriptionum & liturarum aduersaria proferre, non amentia est? Et rursus, Quid est quòd negligenter scribamus aduersaria? quid est quòd diligenter conficiamus tabulas? qua de causa? quia hæc sunt menstrua, illæ sunt æternæ: hæc delentur statim, illæ seruantur sanctæ: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ existimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc sunt coniecta, illæ in ordinem coniectæ. Itaque aduersaria in iudicium protulit nemo, codicem protulit, tabulas recitauit. Inde illud cuiusdam recentiorum, ita dum mea partim subrepta, partim subdole æsignata cognoisco, pauca tumultuariè in aduersarijs magis quam in codice scripsi. Aduersaria igitur sunt libri, in quibus res conijciuntur, quasiq; stipantur. Codex uerò in quo digeruntur & ordine *Codex.* ne conscribuntur. Similis fuit apud eosdem diligentia conficiendarum ephemeridum, in quibus quasi annales domestici, id est, priuatarum rerum suarum scribebantur. Cicero pro Quintio, Discedens in memoriam redijt Quintius, quo die Roma in Galliam profectus est. ad Ephemeridem reuertitur. inuenitur dies profectiois pridie Calendaras Februarij. Nonis si Romæ fuit, causæ nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiserit. Ephemeridem igitur adibant antiqui cum quid quaque die fecissent, meminisse opus erat. Diurnum Latine dicitur. Iuuenalis Satyra v. Et cedens longi relegit transacta diurni. Vnde & *Z 5* Ephem

Επινηστία. Ephemeris mathematica apud Plinium lib. x x i x. *Επινηστία* nyctis autem commentarius est rerum nocturnarum, quod nocturnum dici potest, ut diurnum. Tabularum uero priuatarum instar habebant commentarij Principis, de quibus alibi diximus. Erant & tabulae publicae, quarum meminit Tacitis his uerbis libr. x i i i. Dein curam tabularum publicarum à Quaestoribus ad Tribunos transtulit, uarie habita ac sepe mutata eius rei forma. Meminit & Cicero in Verrem, Haec in arario seruabantur, ut alibi dictum est. Ut ad rem ueniamus, cui filiae nomine socer centum legauit, si ea acceperit, accepta referre debet legatis. id est, in legatorum causam imputare, tametsi doti accesserint. Hoc enim ferre referreque; acceptum significat praeter notam illam significationem iuris studiosis. unde acceptilatio nata.

Ex lege Cum. §. Si fundo, eod. titul.

Nec diuortio secuto praesenti die quod in numero est, restituatur, sed statuto tempore solui debeat.) Lego quod in numerato, licet nullo exemplari astipulante. Plinius lib. x x x i. Claudius Isidorus testamento suo dixit, quamuis multa ciuili bello perdidisset, tamen relinquere seruorum quatuor milia, iuga bouum tria milia sexcenta. reliqui pecoris ducenta quinquaginta milia. In numerato pondo sexcenta milia. Vnde metaphoricòs in numerato pro in promptu dicitur. Quintilianus in v i. Illa potius urbana esse dixerim, quae sunt generis eiusdem, quae ridicula dicuntur, & tamen ridicula non sunt. De actore facile dicente extempore dictum est ingenium eum in numerato habere. In numerato, id est, promptum & ad manum, ἐν τῷ παραυτίκῳ, ἐν τῷ παραχρημα, hoc est, praesentissimum & ad expedienda extempore dicenda solertissimum. Sunt & alia minutula errata in titul. proximis, ut in lege tertia,

De

De donationibus inter uirum & uxorem. §. Qui in eiusdem, Prohibentur sibi donare. sibi pro ipsi corruptè legitur. Et est rectus casus pluralis. Et in §. Ab uxoris, Si modo uir & socer in eiusdem sunt potestate. sensus poscit ut si non legatur, hoc modo, si non & socer, id est, nisi. sed haec & huiusmodi uix digna sunt quae attingantur.

Ex lege, Si mulier, De donat. inter uirum.

Si mulier acceptam à marito pecuniam in sportulas pro cognato suo ordini erogauerit, an donatio ualeat.) Sporte, sportulae, sportellae (inquit Aconius) ut fisci, fiscinae, fiscellae, sparteae, sunt utensilia ad maioris interdum summae pecunias capiendas, à sparto herba uocabula deducta ex qua cōtexebantur: cuius meminit Plinius lib. x x i i i i. Sic *σπορτα* & *σπορτάλια* Graecè. Sportula inde dicta est obsonium quod diuites Romani saluatoribus dabāt secreto ipsi coenantes. In limine autem domus sportulae constituebantur. Iuuenalis, Nunc sportula primo Limine parua sedet turbae rapienda togatae. Ille tamen faciem prius inspicit, & trepidat ne Suppositus uenias, ac falsò nomine poscas. Recta coena sportulae opposita erat. Liberaliores enim diuites, ciuilioresque saluatoribus suis legitimum conuiuium exhibebant, quae recta coena dicebatur. Sordidi autem & maligniores rectae coenae loco sportulam tantum praebant. Tranquillus in Domit. Multa etiam in conuiuiorum usu nouauit, sportulas publicas sustulit reuocata coenarum rectarum consuetudine. Idem in Augusto, Conuiuabatur assidue, nec unquam nisi recta. Et in Vespasiano, Sed & conuiuabatur assidue, ac saepius recte ac dapibile, ut macellarios a diuaret. Interdum nummi sportulae loco cedebant. Idem Iuuenalis,

Sed

In numerato habere.

sportula.

Recta coena.

Sed cum summus honos finito computet anno.

Sportula quid referat, quantum rationibus addat,

Quid facient comites, quibus hinc toga calceus hinc est Centum quadrantes erant, quorum crebra mētio est apud Martialem. Sportula olim pauperibus tantum dabatur, postea diuites etiam sportulam captare & exposcere ceperunt. Idem, iubet à præcone uocari ipsos Troiungenas, nam uexant limen & ipsi Nobiscum, da Pratori, da deinde Tribuno. Marcellus autem hic de sportulis alterius generis intellexit, de quibus Plinius ad Traianum scribens ita, inquit, Qui uirilem togam sumunt, uel nuptias faciunt, uel ineunt magistratum, uel opus publicum dedicant, solent totam bulen atque etiam è plebe non exiguum numerum uocare, binosq; denarios uel singulos dare. quod an celebrandum & quatenus putes rogo scribas. Ipse enim (sicut arbitror) præsertim ex solennibus causis cōcedendum iussisti inuitationes. Et Traianus ad Plinium, Merito ueteris ne in malam speciem incidat inuitatio, quæ & in numero modum excedit, & quasi per corpora, non uiritim singulos ex notitia ad solēnes sportulas cōtrahit. τὸς τὰ νενομισμένα πρῶτα νεῖα συγκάλλει. Non absimile sportulis est honorarium decurionatus, quod pro ingressu in bulen à bulentis, id est, decurionibus dabatur. Cuius idem Plinius meminit ad eundem, & nos alibi (ut arbitror) diximus. εἰσοδὸς & à Græcis dicitur. De sportulis huiusmodi Papinianus in lege, Spuriij, in titulo, De decurionibus, Minores, inquit xxv. annis Decuriones facti sportulas Decurionum accipiūt, sed interim suffragium inter cæteros ferre non possunt. Sportulæ nostro tempore sunt in domibus principum id genus erogationis, quod liberatas uocāt lingua uernacula, quas etiam in antiquis nostris

stris scriptis liberationes uocari uideo. Quod genus olim multū celebrabatur in aula Principū nostrorū, ut ex antiquis monumentis apparet. id est, ex libris dispensationis regie, quos status domus appellant. Quod uerò buccam ad curiam dicunt, Latine rectā cœnam appellare soleo, quam etiam rectam absolute, ut antiqui, sic nos appellare possumus. Tranquillus in Augusto, Conuiuabatur assidue, nec unquam nisi recta, non sine magno hominū ordinumq; delectu. Ex quibus uerbis apparet cur recta cœna dicta sit, id est, iusto ordine discumbētium exhibita tanquam rectum iustumq; cōuiuium: non ut sportula, quæ clientulis obijcebatur tanquam abiectis, & in nullo honore à diuitibus habitis. Dicere igitur possumus rectæ ius habere in aula admissionales, id est, cambellanos, cubicularios, structores, ferculiferos, & omnes ab epulis, pincernas (si id Latinum uocabulū esse potest, τὰ πρῶτα καὶ πρῶτα cōfictum) & qui ad cyathos stantes dicuntur, archimagiros, architriclinos, dispensatores, honorarios ephebos, & omne deniq; aulicum ministerium, quos officarios domus uocamus.

Ex lege, Sed si uir uxori. §. Si uir.

Si uir uxori munus immodicū in Calendis Martijs, aut natali die dedisset.) Calendæ Martiæ fœminis solennes Calendæ Martiæ. erant in ijs enim munera ijs missitari solebant. Vnde fœmine Calendæ à Satyrico dicuntur, En cui uiridem umbellam, cui succina mittas Grandia, natalis quoties redit, aut madidum uer Incipit, & strata positus longaq; cathedra Munera fœmineis tractas secreta Calendis. Ita enim Calendæ Martiæ fœminis dicatæ erant, ut Saturnalia uiris, quæ mense Decembri agitabantur. Tranquillus in Vespasiano, Sicut Saturnalibus dabat uiris apophoreta, ita & Calendis Martijs fœminis. & tamen ne sic quidē pristinae

cupiditatis infamia caruit. Apud Plautum in Milite Periplectomenus senex inter flagitationes uxorias & hęc narrat, Verum priusquam galli cantent, quę me somno suscitent, dicat da ni uir quod Calendis mittā cum Martiis uenerint. Macrobius lib. 1. Saturnalium de Calendis Martijs loquens, Hoc mense seruis cęnas apponebant matronę, ut domini Saturnalibus. illę ut principio anni ad promptum obsequium honore seruos inuitarent, hi quia gratiam perfecti operis excoluerent. Quo in loco Macrobius de tempore priscorum Romanorum loquitur, qui decem tantum menses habebant.

Ex eadem lege.

Non uidetur mulier facta locupletior, si aut in encęnio, aut in unguentis.) In antiquo legimus obxenio. propter quod obsonio legendum puto. De xenijs alibi dictum est. Encęnia dedicationes sanorum uel aliarum rerum dicuntur. ut Ioannis x. Εγέvero ἡ ἐγναίγια, Facta autę sunt encęnia Hierosolymis.

Ex lege penultima, eiusdem tituli.

Die nuptiarum priusquam ad eum transfiret, & priusquam aqua & ignis acciperetur, id est, nuptię celebrarentur obtulit decem aureos dono.) Aqua & igni (inquit Festus) tam interdici solet damnatis, quam accipiunt nouę nuptię: uidelicet quia hęc duę res humanam maximę uitam continent. Itaque funus profecuti redeuntes, ignem supergrediebatur aqua aspersi: quod purgationis genus uocabant suffitionem. De aqua & igni Lactantius lib. 1. 1. Institut. ita inquit, Alterum enim quasi masculinum elementum est, alterum quasi femininum: alterum actiuum, alterum patibile. Ideoque a ueteribus institutum est, ut sacramento ignis & aquę nuptiarum fœdera sanciantur, quod foetus animantium calore

calore & humore corporentur atque animentur ad uitam. Cum enim constet omne animal ex anima & corpore: materia corporis in humore est, animę in calore. quod ex auium foetibus datur sciri, quos crassi humoris plenos, nisi opifex calor fouerit, nec humor potest corporari, nec corpus animari. Exulibus quoque ignis & aqua interdici solebat. adhuc enim uidebatur nefas, quamuis malos tamen homines supplicio capitis afficere. Interdicto igitur usu earum rerum, quibus uita constat hominum, perinde habebatur, ac si esset qui eam sententiam exceperat morte mulctatus. Adeo ista duo elementa prima sunt habita, ut nec ortum hominis, nec sine ijs uitam crediderint posse constare. Hactenus ille. Eodem pertinet Ciceronianum illud prouerbiū in Lel. Amicitia, inquit, res plurimas continet: quocumque te uerteris praesto est. nullo loco excluditur: nunquam intempestiua, nunquam molesta est. Itaque non aqua, non igni (ut aiunt) pluribus locis utimur quam amicitia. Accursius male de face nuptiali intellexit. Tęda enim nuptialis erat, quę nouę nuptię praeferebatur. & seruus qui eam praeferebat. Dadochus Gręce, Latine prælucens appellatur. Apuleius in Asino, Tędasque nuptiales quibus præluxerāt ibidem extinctas relinquunt. Tranquillus in Augusto, Tonanti Ioui eadem consecrauit, liberatus periculo, cum expeditione Cantabrica per nocturnum iter lecticam eius fulgur perstrinxisset, seruumque prælucem examinasset. Inde illud metaphoricose a Cicerone in Sallusti. dictum, Ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut si prius noti non fuerint, a me accipiāt inuitum memorię suę. Et in Lelio, Bona spe prælucet in posterum. Plautus etiam lucere facem nouę nuptię dixit, id est, praeferre. Vergilius, Nec coniugis unquam Prętendi tędas, aut hęc in fœdera ueni.

Aqua & igni interdici.

Prælucere.

ET HAEC HACTENVS.

INDEX COPIO-

SISSIMVS EORVM OMNIVM,

quæ in prioribus Budæi Annotationibus explicata reperiuntur. In quo sciendum h, literam numero præpositam, barbaram dictionem significare.

A

A bsolendi nota	121	Accipitrariū aucupii	384
A , salutaris litera	124	Accipitrum differētia	384
Abacus in triclinijs	499	Accursiana errata	384
Abacus logistarum	ibidem	Accursiana ignorantia	87
Abalienationis genera	98	Accursiani	277
Abdicare se magistratu	83	Accursius idolum	178
Abcedariae literæ	682	Accusationē exarmare	488
Abiudicare	86	Accusationes reorum in se-	
Abiurare	ibidem	natu	221
Abnoctare non licet consi-		Acere	364
liarijs Parlamenti	286	Achilleum uotum	324
Abortio	429	Achylos	638
Abrogare	238	Acidum uinum	364
Absoluere creditorem	703	Ακουιτι	348
Abstinerere publico	383	Ακρέμορ	406
Academia	347	Ακεβες	317
Accedere ad causam	137	Acribodicæi	12
Acceptilatio	641	Ακεβοδιναιουρ	12
Acceptum & expēsūm	309	Ακεβοδιναι &	14
Acceptum referre	ibidem	Ακπιτας	112
Accerso	189	Acrochiristæ	330
Accipere nomen	271	Acta	122

Actio

IN PRIOR. ANNOT.

Actio ex sponso	95	Aduocatus ueterator	682
Actio ex testamento	187	Aediles curules	148
Actio in bonum & æquum		Aedilium cura	81
concepta	10	Aedilium curuliū ordo	148
Actio legis	188	Aegilops	607
Actione prima	133	Aegyptiorum opibus suffar-	
Actionem dare	130	cinati	38
Actuariæ naues	488	Aegrotatio	646
Actuarij	243	Aequus animus	18
Addicere	369	Aequum bonum	15
Addicere nummo	372	Aequum bonum impetrare	
Addicti	369	ibidem	
Addictorum lex dura	371	Aequi boni facio	ibidem
Adijcio	718	Aequi & boni respsiores	
Adigere in uerba	469	35	
Adigi in uerba Principis		Aequi tractatio	270
285		Ex Aequo & bono statuere	
Adigere sacramento	469	12	
Admniculum	409	Aequitas	9
Admitti ad causam dicēdam		Aequitas animi	18
135		Aes circumfraneum	306
Adolescentum institutio	234	Aes militare	302
Adoptare	186	Aere diruti	341
Οι ἀδοξοτες	712	Aera	607
Adrianus	30	Aerarium	295
Aduentitium munus	309	Aerarium Atheniēsium	297
Aduentitij accipitres	385	Aerariū in æde Saturni	296
Aduersaria	728	Aerarium sanctius	30
Adultera	345	Aerarij homines	295
Adulterorum liberi	609	Aerarij Quæstores	ibidem
Aduocatus	3	In Aerarios relati	206

A d

EX

I N D E X

Ex ararijs eximere	ibidem	Alaudium	691
Aerarius	205	Alba linea	454
Aerati	303	Album Iudicum	317
Aestimatio	712	Album Praetoris	ibidem
Aestimationem inire	432	In Albo proponere	188
Aeterna lex	174	Albarium	499
Aether	182	Albarium opus	498
Affectus non mouebantur ab		Alcumista, dicti Logista	
Oratoribus coram Areo-			499
pagitis	249	Alexander Christum & A-	
Afferre manus	217	brahimum coluit	30
Agamemnonis dolor	295	Alexandri Imperatoris con-	
Ἀγκυλόλωστον	601	silium	255
Agendi & loquendi prae-		Ἀλακίσιον	62
cepta coniungenda sunt	45	Allacticon	543
Agere summo iure	13	Allesti	195
Agere suo iure	414	Allegare	18
Agitatores	354	Allegatio	18
Ad Agnatos & gentiles de		Ἀλσεια	664
ducendus	141	Altercari	131
Agones stephanitæ	356	Altercatio	ibidem
Agonothetæ	358	Ἀμαχει	348
Ἀγοραῖον	579	Ambigere	396
Ἀγοράνομοι	500	Ambire	15
Ἀγραφορ	65	Ambitio duplex	701
Ahena tria	516	Ambitiosum	702
Αἰτήματα	48	Ambitiosus	699
Αἰτία τῆς δαίμονος	613	Ambitus	ibidem
Αἰχμάλωστον	101	Ἀμβλύνεα	716
Alaudæ	407	Anattere	139
Ἀλαζῶν	698	Anattere è manibus	ibidem

Amphict

I N P R I O R. A N N O T.

Amphictyon	269	Ancones	453
Amphictyones	56	Ancylotomon	661
Ἀμφίπτοι	355	Ancylotomon	ibidem
Amphoteroplum	704	Ἀνδράποδον	101
Ampliare	220	Ἀνδύδον	240
Ampliati qui sint	123	Ἀνιάρολογία	461
Ampliatio	336	Anima quibusdam pro sale	
Amplificatio	249	169	
Amplissimus ordo	253	Animaduertere	323
Amplius pronuntiare	336	Animaduersum in milites for-	
Amusis	454	titò	341
Amymones	710	Animi dotes	289
Ἀμύμων	ibidem	Anima principatus	52
Ἀμυτήρια	488	Animus equus	18
Ἀνακρίνειν	713	Anni pretextæ	222
Ἀναδέδειγμένοι	360	Annis cedens	565
Ἀναδέχεσθαι	165.420	Annua, bima, trima die	475
Ἀναδέχεσθαι δίκην	110	Anniculi accipitres	585
Analphabeti	60.682	Annulus equestris ordinis	
Ἀναγορεύειν	568	insigne	197
Analogia	60	Annulorum ius	198
Analogia Geometrica	58	Annulorum ius donare	203
Analogum ius	19	Annulus aureus	197
Anancophagia	358	Ἀνώγειον	413
Anantapodoton	154	Anquirere	135
Ἀναπρόδειξον ἀξίωμα	47	Antecambulones atrati	495
Ἀνασκουάζειν τὸν ἴσπε-		Antecategoria	232
ζον	509	Ἀντέγλημα	ibidem
Anatarij accipitres	186	Ἀντισφάριον	83
Ἀνατίθειν	642	Antiades	662
Anatocismus	704	Ἀντικατηγορία	232

Ad 2

Antic

I N D E X

Anticipatio	51	Ἀπαντᾶν ἐπὶ τῷ δίκῃ	111
Antidoron	458	Ἀπαρτίζειν	515
Antigrapharij	297	Ἀπαρτίλογία	ibidem
Antigraphai ratio	ibidem	Apatores	186
Ἀντιγραφῆς	297	Ἀπεζωσμένοι	340
Antigraphum	ibidem	Aphe	348
Antinomiae in Pandectis		Ἀφῆ	ibidem
678		Ἀφειμένοι	340
Antinomiae solutio	88	Ἀφοπλίζω	488
Ἀντιπαράγραφῆ	119	Aphorme	508
Ἀντιπεπονθὸς ius	62	Ἀφορίζειν	136
Ἀντιπελαργεῖν	50	Ἀφοσιώσεως ἢ ὁσίας	ἐνεκα
Ἀνδρωγράφου	119	578	
Ἀντιπολιτείας	371	Ἀφοσιᾶσθαι	ibidem
Ἀντιπράττειν	ibidem	Ἀφρονιστῶν	719
Antiquarij	162	Ἀποβράζειν	668
Antiquari Senatusconsult.		Apocarteros	198
238		Ἀποδείξιμένοι	360
Antiquitatis effigies in libris		Ἀποδεικνύειν	359
iuris	21	Ἀποκρύπτειν	569
Antistites	28	Apolecti	287
Antistites Parlamenti	260	Ἀπομισθῆναι	492
Antonius, qui & M. Philo-		Ἀποζῆναι	367
phus	233	Appellare	688
Antonius Pius Imperator		Appellare de defectu iuris	
30		256	
Antyrcuthini	240	Appellationes à Iudicibus	
Ἀπαγγέλλειν	713	ad Senatum	230
Apalæstri	346	Appetere	367
Ἀπαλλάττειν	575	Apponere sibi prauaricato-	
Ἀπαλλάττειν	576	rem	137
		Ἀπρακ	

IN PRIOR. ANNOT.

Ἀπρακτῶν	719	Areopagitarum integritas	
Apud acta	122	250	
Aqua & igni interdicere		Areopagitarum iudicia me-	
735		moratu digna	248
Aquila anataria	638	Areopagus, curia Martis	
C. Aquilij laus	17	246	
Aquilam in uinum infunde-		Arenatum	498
re	429	Arستا uno R	268
Arbitrari ex æquo & bono		Argentaria coactio	297
12		Argentarij	508
Arbitrium	40	Argentarij in foro tabernas	
Arbustiua uitis	406	habebant	505
Arca camerata	625	Argumenta firmissima	199
In Arcem relati	206	Argyritæ agones	356
Arcesso	9	Argyrognomones	508
Ἀρκαιρεσιάζειν	701	Argyropractæ	506
Archigrammateus	185	Arithmetica proportio	61
Archinimi	343	Ἀειδμὸς πλήρης	515
Architectari	464	Aristocratici	57
Architectonicae quaedam ar-		Aristoteles Alexandri præ-	
tes	462	ceptor	44
Architectonicus	ibidem	Aristotelis laus	176
Architectus	454.464	Arma, pro insignibus	145
Architectura	360	Armilla	191
Ardearij accipitres	586	Arrectaria	592
Areopagita subticentior		Arrectarij	539
251		Arresta	b. 268
Areopagite	247	Artes	23
Areopagite noctu iudicabāt		Artis omnis duæ partes	
250		462	
Areopagitarū consilium	171	Articuli Græci uis	153
		A d 3	Ascrib

I N D E X

Ascriptitij	146	Atocia	429
Ascriptitij Dij	195	Attributa pecunia	302
Asinus ad Lyram	444	Aucupium accipitrarium	
Asoti	599	584	
Asotia	ibidem	Autor	689
Aspendius citharistes	522	Autor laudatur	687
Assuox	385	Autoramentum	339
Assumentia	591	Autorare	ibidem
Ex Asseclis excedere	b. 685	Autorati	ibidem
Assectari pretextatum	222	Autores in incertum euen-	
Asseres	592	tum	196
Asses	ibidem	Autoritas	189
Assiduus	482	Autoritas imminuta	197
Assignatio	313	Autoritas pro usucapione	
Ἀσροβλῆτες	618	690	
Astroblatæ	ibidem	Autoritas Senatus	196.
Astrobolismos	ibidem	219, 253	
Asyli ius	319	Auena	607
Asyilia	669	De Auguratus iure	392
Asylos	ibidem	Augusta legibus tenetur	183
Asylon simulacrum	ibidem	Augustus	713
Asylum iuris	319	Auitium	301
Atc	168	Aula interior	170
Ἀτελώνητοι	706	Aulicum & interius confi-	
Athci	648	lium	365
Atheniensium consiliū	248	Aulicum instrumentum	300
Athletæ	347	In Aulicos qui indignos pro-	
Athletarum uictus	352	mouent	334
Athletica ars	350	Aulædi	87
Athletica habitudo	353	Auocamentum	476, 717
Athlotetæ	358	Aurelia lex	302
		Aurum	

I N P R I O R. A N N O T.

Aurum	541	Blest	661
Auspicari	367	βλαστος	406
Auspicia magistratibus data		Bolos	582
392		Bona fide	10, 579
Aut certe	159	Bona ex edicto possidere	
Autolici	167	110	
Axioma	47	Bona prædia	113
Axiomata	280	Boni consulere	372
Ἀξιωματικώτερον	713	Ex Bono & æquo arbitrari	
Axes	591	12	
Ἀυτοσχέδιον	502	Bonum & æquum	50
Ἀυτόπιτοι	51	βλάται	247
	B	βλασταί	310
βλαστίοτοι	635	βλάη	ibidem
Balbi	661	Borderelli	b. 301
Banni	b. 40	Bos	543
Bannum	b. ibidem	βραβείον	358
Barbara uocabula à leguleis		Brabente	ibidem
recepta	17	Bractearij	638
Bastardelli	b. 596	Brauium	358
Bellum	40	Breues	301
Bellum commissum	426	Brenia	ibidem
Beneficium clientele abne-		Breniare	369
gare	694	Breniarium	489, 631
Beneficium & pæna Dei		Breniarium principale	300
Democriti	159	Breuis & breue	489
Berones	630	Britanniæ comes	263
Bessarion	186	Budeus literis sibi soli ope-	
Eige	600	ram dedit	281
Bigena uiranda	451	Budeus cur sæpe diuagetur	
Bilis atra & frigida	654	à proposito	535
		A 4 4	Budæi

I N D E X

Budæi in castigandis Pandectis consilium	41	Calamitosum ordeum	605
Budæum ab alijs mutuasse sententias	278	Calcar aureum	198
Quid Budæum ad scribendum impulit	42	Calceus lunatus	ibidem
Bulæ Atheniensium	247	Calculus	376
Bulcutæ	310	Calculum porrigere	126
Bulla	221	Calculum permitttere	ibidem
		Caldariæ cellæ	516
		Calendæ Martiæ	733
		Calendarium	728
		Calices diatreti	430
		Camarota	625
		Camera	ibidem
		Camerarium cucurbitæ genus	626
		Camerata arca	625
		Cameratum opus	626
		Campestres accipitres	585
		Canabis	487
		Canales	592
		Cancellarius	264.286
		Cancellarius in Francia	278
		Cancellarius qualis esse debeat	286
		Cancellarij appellatio	285
		Cancellarij domus	288
		Cancellarij eruditio	ibidem
		Cancellarij partes	283
		Cancellariatus interregnum	286
		Candidus	371
		Candidati Principis	303
		Candid	

I N P R I O R . A N N O T . .

Candidati Quæstores	ibid.	Catamidiare	510
Canonarij	300	Κατάπλῃς	304
Canonibus soluere	184	Κατάρχεα	367
Capere magistratum	315	Κατακοναί	404
Capere pignora	213	Κατασυστασμελίου	702
Capillamentum	655	Καταθεωρεῖν	713
Caput	110	Κάθε	455
Capitis iudicium primum apud Areopagitas	248	Καθίσειν	126
Capite censi	483	Catonis dictum	523
Capitalis Iudex, Prætor		Catonis filij	158
245		Catonis eloquium	ibidem
Carbunculus	615	Causa indicta damnari	112
Carbunculatio	611.615	Causæ maiores	243
Cardo	593	Causam constituere	128
Cardinem causæ ponere		Causam dicere	240
129		In Causidicos	16
Carruca	599	Causificationes iudiciales	
Castellum	592	74	
In Castoris templo pecuniæ deponerantur	506	Cautelæ	17
Castrensis ordo	147	Καυδμός	614
Castrensis seueritas	341	Cautum esse pedibus, prædijsq;	113
Castrensia uerba	686	Cedens annis	565
Casus legis	b. 40	Cedere foro	505.506
Καταδικασμελίου	569	Cedere honori, oneri	513
Κατάδικοι	206	Cedere intercessioni	137
Catadromus	596	Cedere legibus	512
Καταλείπει τὴν δίκην	111	Cedere patriæ, urbe	ibidem
Κατάλυμα	413	Cedere uita	ibidem
Καταλύειν	714	Celetizontes	355
		Celeres	ibidem
		A d s	Celeuma

I N D E X

<i>Celeuma calcantium</i>	apud Hieremiam	365	244
<i>Celcusma</i>	ibidem		149
<i>Celeustes</i>	ibidem		149
<i>Cellæ caldarie</i>		516	244
<i>Cellula studiaria</i>		433	
<i>Cenotaphium</i>		190	
<i>Censendi breuitas</i>		219	
<i>Censendi potestatem facere</i>		127	
<i>Censere</i>		126, 211	
<i>Censeri</i>		49	
<i>Censores</i>		200, 205	
<i>Censores Senatu mouebantur à Senatoribus</i>		204	
<i>Censorū animaduersio</i>		206	
<i>Censoria iudicia</i>		205	
<i>Censoria subscriptio</i>		204	
<i>Census equestris</i>		197	
<i>Census Senatorius</i>		201	
<i>Centenariæ Curie</i>		254	
<i>Centenariæ Curie summum tribunal</i>		258	
<i>Centesimæ</i>		705	
<i>Centesimæ duplices</i>		704	
<i>Centum Senatores Romani</i>		192	
<i>Centumuiralis</i>		149	
<i>Centumuiralis Curia</i>		246	
<i>Centumuirale iudicium</i>		192	
<i>Centumuirales causæ</i>		243	
<i>Centumuiralia iudicia</i>		243	
<i>Centumuirari</i>			149
<i>Centumuirari aucti numero</i>			149
<i>Centumuiris Prætor præstibat</i>			ibidem
<i>Centuriata lex</i>			75
<i>Centurio</i>			147
<i>Cernere hæreditatem</i>			140
<i>Ceroma</i>			348
<i>Ceromatistæ</i>			ibidem
<i>Certamina sacra</i>			356
<i>Ceryx, cerycia</i>			199
<i>Cesspitium</i>			388
<i>Cessio quomodo fiebat</i>			98
<i>Chærophontis pallor</i>			686
<i>Χείρωσις</i>			102
<i>Charitas humana</i>			53
<i>Chartophylax</i>			320
<i>Chasma</i>			608
<i>Chasmatie</i>			ibidem
<i>Chasmaticus terræmotus</i>			ibidem
<i>Χάυνορ</i>			478
<i>Chelonium</i>			624
<i>Chiliarchi</i>			147
<i>Chiliastæ</i>			476
<i>Chironia ulcera</i>			171
<i>Chironomi</i>			344
<i>Chiron</i>			

I N P R I O R. A N N O T.

<i>Chironomia</i>	ibidem	<i>Citharista</i>	344
<i>Choragium</i>	472	<i>Citharædi</i>	36, 344
<i>Choragia, choragus</i>	ibidem	<i>Ciuis</i>	180
<i>Χροκοπέη</i>	509	<i>Ciuum inter se æqualitas</i>	
<i>Χρηματιστήριον</i>	84	ibidem	
<i>Χρησις</i>	101	<i>Κλάδῳ</i>	406
<i>Chrysomalli</i>	204	<i>Clandestina commercia</i>	
<i>Χρηστὸν νόμον</i>	189		57
<i>Cicero iuris peritissimus</i>		<i>Infra Classem</i>	482
	22	<i>Classes</i>	254, 390
<i>Ciceronis laus</i>	23	<i>Classarij</i>	386
<i>Ciceronis locus</i>	403, 411	<i>Classicus</i>	482
<i>Ciceronis locus emendatus</i>		<i>Classici</i>	ibidem
	154	<i>Classici auctores</i>	483
<i>Ciceronis propositium de iure ciuili in artem redigendo</i>	23	<i>Classici testes</i>	ibidem
<i>Ciconarie leges</i>	50	<i>Clauus</i>	198
<i>Ciconia</i>	ibidem	<i>Clementia, in quibus cognitionibus iuris sit</i>	232
<i>L. Cincinnati Dictatura</i>		<i>Cleopatras sponsio</i>	95
	520	<i>Κλέπτης</i>	263
<i>Kloves</i>	421	<i>Clientelæ</i>	692
<i>Cippi</i>	422	<i>Clientes</i>	691
<i>Circuli geometres</i>	48	<i>Coactio argentaria</i>	297
<i>Circunducere edictum</i>	139, 249	<i>Coactores</i>	ibidem
<i>Circumforaneum æs</i>	506	<i>Coassatio</i>	591
<i>Circumforanea uerba</i>	686	<i>Coaxatio</i>	538, 591
<i>Cisium</i>	599	<i>Cochlea</i>	621
<i>Citare leges</i>	364	<i>Cocus</i>	672
<i>Citare personaliter</i>	b. 115	<i>Codex</i>	729
	245	<i>Codicis libri à Græcis</i>	

Codon

I N D E X

Codonophori	495	Columnæ partes	422
Cœna recta	731	Comessari	671
Cœna recta & sportula		Comessator	ibidem
322		Comitatus	392
Cœnaculum	434	Conitia centuriata	85, 177
Cœnacula	412	Comitia magna	177
Cœnacularius	ibidem	Commentarienses	381
Cœnaculariam facere	ibidem	Commentarij legum multi-	
Cœnationes	ibidem	plices	261
Coëmptione in manum ma-		Commentarij recentiorum	
riti uenire	302	Iuriconsultorum	555
Coëpulones	298	Commentarioli	380
Cogere in ordinem	329	Commentarium	ibidem
Cogere Senatam	212	Commentarius	379
Cogitatio spuria	186	Commercia	57
Cognitio summa	246	Commercia uoluntaria	ibid.
Cognitor	370	Commiseratio oratoria	249
Coliphium	353	Committere	426, 695
Collatinus	90	Committere mulctam	389
Collatæ nuptiæ	722	Committere se publico	383
Collatio	300	Commissum bellum	426
Collecta	ibidem	Commissionses	ibidem
Collegium	203	Communis prudentia	52
Collybus	485	Communis sensus	ibidem
Collybistæ	486, 508	Communia inter amicos o-	
Colophonem imponere &		mnia	55
addere	266, 365	Commutatio armorum Glau-	
Colossica onera	624	ci & Diomedis	541
Colossicotera	ibidem	Commutatio Græcorum	539
Columella	663	Comparatio à lance ad ani-	
Columnæ	421	mi iudicium	282
		Comp	

I N P R I O R. A N N O T.

Comparatio Lesbiæ structu-		Confarreatio	102
re & Decreti	11	Confectæ res	127
Compendium scribendi iuris		Conferre	722
530		Conferre pedem	135
Comperendinare	120, 336	Confessus æris	675
Comperendinatus reus	122	Confiscare	298
Comperendinatus Verres		Confisio	376
124		Confornicatum opus	626
Comperendinati unde dicti		Confratriæ	b. 298
sint	122	Kovίαυα	500
Comperendinatio	121	Conniuentes	527
Comperta	496	Conscripti patres	195
Compertus stupri, criminis,		Consentes	194
& c.	675	Consilia	17
Concameratio	537	Consilium aulicum & inte-	
Conceptis uerbis iurare, pe-		rius	267
ierare	468	Consilium magnum	ibidem
Conceptiue feriæ	157	Consilium sanctius	287
Concertata res	127	Consilium strictum	267
Conchyliarij	489	Consistens uinum	192
Conchyte	ibidem	De Constituenda ratione iu-	
Conciergus	b. 627	ris ciuilis	26
Concio legitima & conuo-		Constituere disceptationem	
cata	208	134	
Concipere	467	Constituere causam	128
Concipere iusiurandum		Constituere iudicium	130
ibidem		Constituere iudicium &	
Concratitius paries	534	quæstionem	127
Conditio arbitraria	40	Constitutio Philippi Regis	
Conducere	491	267	
Conductor	490	Constitutio Philippina	265
		Constit	

I N D E X

Constitutio Philippi Pul- chri	259	Contrarotulatores	b. 297
Constituere statū causæ	128	Controuersa res	129
Constuprata iudicia	701	Controuersia declamatoria	269
Consuetudo	184	Controuersia sui facere	695
Consuetudo laudabilis	67	Conturbare	495
Consuetudines	277	Conturbare fortunas	496
Consul	147.311.384	Conturbare rationes	493
Consul iussu Tribuni plebis in carcerem duci poterat	314	Conuadari	109
Consulis imperium	313	Conuenire	254
Pro Consule esse	315	Conuentus Amphictionum duodecim	269
De Consulis relatione	224	Conuentus trium ordinū	293
Consules uidebant ne quid Respublica detrimenti ca- peret	311	Cordax	346
Consulum munera	245	Coria	337
Consulibus permissa Respu- blica & commissa	311	Corinthum nauigare	344
Consularis	384	Cornicum oculos configere	77.188
Consularis cognitio	246	Cornicarij accipitres	386
Consulares qui sint	192	Corone	100.436
Consulares leges	85	Corona à D. Paulo promif- sa	353
Consummare	371	Sub Corona uenire	100
Contabulatio	592	Corpora medicorum	48
In Contemptores Latinitatis		Corpora Physicorum unde ibidem	
digressio	442	L. Crassus	158
Contentiosa res	129	Crater	589
Contignatio	537	Cratitij parietes	534.634
Continens causæ	127	Kραύρορ	478
		Creta	139
		Creui	

I N P R I O R. A N N O T.

Creui hereditatem	485	Curia ingrediendæ ius	323
Cridæ	b. 109	Curia Princeps	286
Criminales causæ non diffe- rendæ	231	Curia seminarium	408
Κρίνεαδς	240	Curiata lex	75
Τὸ κεινόμενον	130	Curiosus	699
Κρίσιμ ἰδίαρ ποιῆμ	681	Curules	149
Critæ	357	Custodes	297
Critici	ibidem	Cybisteres	488
Critolai libra	42	Cybistena saltationis genus	489
Κρηνοί	589	Cynomyia	523
Κρηνίζεμ	ibidem	Cynofarges	348
Crumenifeca	635		D
Κρύβδην ψηφίζεαδς	251	Dæmonistici	648
Κρύταλλο	615	Dammum	61
Κτήσις	102	Dare actionem	130
Κτήμα	101	Dare in mancipatum	98
Cubitum	456	Dare iudicium	130
Cubitus	459	Dare nomen	271
Culinaris ratio	672	Dare per scriptum	b. 139
Culpare	375	Dasy-podes	399
Cunctatores	527	De præpositio	673
Cupedinarium forum	292	Decedere suo iure	414
Cupedipetæ	458	Decemuiri	82.150
Cuppæ	631	Decempeda	455
Curia amplissima	253	Decempedator	456
Curia Parisiensis	230	Deceßio populi	67
Curia non stataria, sed indi- ctiua	262	Decernere ut legibus quæ- ratur	134
Curia	149	Decernere quæstionem	134.
Curia centenariæ	254	135	

Decessor

I N D E X

Decessores ex prouincijs 306	Delio natatore opus habere 435
Dechetum b. 479	Demagogi 421
Decimare 494	Demarati filius 75
Decimatae legiones 341	Demensum 670
Decoctum argentum 512	Demetrius 351
Decoctores 509	Democriti Dij 169
Decollare 141	Demosthenis orationes 165
Decoquere 509.510.511	Demosthenis synanche 543
Decretum 268	Denuntiare testibus 140
Decurie 310	Deos esse Epicurus inuenit 51
Decuria & classes 264	Deprecatio 232
Decuria iudicum 220.244	Deprehendi 373
Decurrere 597	Deprehensus ibidem
Decursorium ibidem	Desaisire b. 68
Deducere ad agnatos & Gentiles 141	Desaisire b. 68
Deferre in ararium 382	Descendere in causam 137
Deferuescere 667	Describere 40
Deflagrare 668	Deserere uadimonium 109
Defuncti absolutè 576	Designare 358
Defuncti fato 575	Designati Consules 360
Defunctoriè agere 577	Designatores 358
Defunctoriè suscipere 578	Despondere animum 370
Defunctus pro cadauere 576	Δεσποτεία 102
Defungi 575	Despoticon ius 64
Dei prouidentia mundum regi 248	Desultores 354
Δεισιδαιμονία 648	Desultoria leuitas 355
Delatores 720	Detineri 714
	Detrimentum à tritura 478
	Deuestire b. 102
	Deuor

IN PRIOR. ANNOT.

Deuorata uerba 473	Τὸ Δίκαιον 11
Deus qui fitas 604	Δίκαιον κατ' ἀξίαν 57
Δεξιᾶς 701	Δίκαιος 521
Δεύτερον 338	Δίκην 29
Diabolares 484	Dicam impingere 111
Diabolus, eiusq; lapsus 168	Dicam scribere 189
Διακατήρειν 368	Dicarum mucrones 167
Diaconi, non diacones 490	Δικαστοί 29
Diaconidicae 29	Δικασταί ibidem
Διακόπειν 337	Dicastes 61
Διαδικασία 131	Dicere dictatorem 272
Διαγράφειν 644	Dicere pro testimonio 133
Διαλαμβάνειν 337	Dicendi peritia 160
Dialecticæ laus 140	Dixi Oratorum 125
Διάλλαμα 426	Dictare actionem 111
Διάλογοι 377	Dictator 147.228
Διαλύειν 337	Dictatorem dicere 272
Διανεμητικόν 62	Dictatura 311
Diapasmata 628	Diduco 715
Διαπορεία 137	Diecula 476
Διαφθεῖραι 703	Diem diffundere 336
Diarium 324.380.728	Diem eximi 220
Διατίθειν 430	Diem tolli ibidem
Diatretum ibidem	Dies 475
Diaulodromi 350.457	Dies constituta 139
Diaulus 350.456	Dies tollenda 220
Dica 111	Dies magni 255
Δικαιολογῆσαι 364	Dies stati, pro ordinarijs 139
Dicaeodotes 299	Diffinire 25
Δικαιολογικός 129	Diffinitio 24
Δίκαιον 518	Diffusus
	B b

I N D E X

Diffusus dies	336	Dispensare	b. 40
Diffundere diem	ibidem	Dispungere rationes	643
Digitus	418	Disruptio	ibidem
Dignatio	376	Disputationum fontes	22
Digressio, qua in mores praesentes inuehit	522	Disquisitio	135
Digressio in Latinitatis contemptores	443	Dissimilitudo nulla in genere	54
Dij minorum gentium	194	Dissolutiones contradictorum	132
Dij maiorum gentium	ibid.	Distinere	715
Διῖσάνας	337	Distentus	ibidem
Dijudicata res	127	Distributum ius	57.62
Dimidium plus toto	156	De Diuidendis sententijs	236
Dinundinatio	59	Diuiduum	34
Dionysiaci artifices	242	Diuidere sententiam	237
Diplinthij parietes	536	Δοκῆρ	49
Dipondius	98	Δοκιμασθῆνας εἰς ἄνδρας	685
Dirimi auspicia	337	685	
Diruptus	341	Δόκιμος	518
Dirutus	164	Οἱ Δοκῆες	712
Discedere in diuersa	235	Dodrans	459
Disceptare	255	Δόγμα	260
Disceptationes liberae & legitima	252	Dolichodromi	350
Disceptationem constituere	127	Dolichos	457
127		Dolichus	350
Discessionem facere	209.	Dolones	432
210		Domanium	b. 298
Discoboli	347.349	Dom se continere, exilij loco	508
Δισκῶ	426	co	
Discutere	663	Domus Tribunorum aperta	218
Discussoria	666	Dominij praefatio	79

IN PRIOR. ANNOT.

Dorodoci	458	tur	484
Δωροδοκῶ	700	Ecnephias	613
Dorodacia	458	Ἐκφωνεῖρ	226
Δωροδοκία	700	Ἐκπληξις	615
Doron	458	Ἐκπληξις τῶ δένδρω	611
Dorophagi	ibidem	Ecquis	715
Dotes animi	289	Ἐκρύσφς	429
Δοξασηκός	612	Ἐκφωσμοί	ibidem
Δοξασης	ibidem	Edere	139.382
Δσλεία	684	Edere ludos	471
Δρόμῶ	426	Edere nomina	271
Dulciarij pistores	470	Edere petitionem	b. 189
Duodecim	161	Edere specimen	686
Duodecim tab. laus	22	Edictum Iustiniani contra enarratores	279
Δυσνομία	168	Edictum praetorium	185
In Dysnomiam Francia	167	Ex edicto possidere	110
E		Edictus Senatus	208
Ἐκκαρῆς	711	Edilitas	500
Ἐκ παραλλήλς	645	Efferuescere	667
Ἐκβολὰς	429	Effluclio	429
Ἐκβολία	ibidem	Ἐγκύκλιοι	330
In Ecclesiasti. locus restitutus	608	Ἐγκρίτοι	ibidem
Ἐγκρίτοι	330	Ἐγκύκλιον	579
Ἐκκρούειρ τὸ πρᾶγμα (ω)	221	Ἐγγεγραμμένοι	196
χρόνω	482	Ἐγγεγραμμένοι ἐν ἀκροπό-	206
Ἐχέγγυον	527	λῃ	110
Echemythi	528	Ἐγκυαδῆ	578
Echemythia	485	Ἐκαίον, τὸ τυχόν	83
Echinus	485	Ἐισφέρειρ	429
Echinus parturiens cuncta-		Eicere	429

I N D E X

Eiectitius	ibidem	Enhortius	308
Elephantis intelligentia	49	Enneacrunos fons	389
Eleuare	132	Ennoæ	31
Eleuare testimonia	131	Ἐνοχλεῖρ	372
Elogium	134	Enoplia	346
Cum Elogio mittere	ibidem	Ἐνσρεῖρ	662
Eloquentiæ munera	444	Entheastici	647
Eloquentia pulsa Lacedæ-		Enthci	646
mone	250	Enuntiatum	47
Eloquentiam requiri in iu-		Ἐπακτος ὄρη	468
rifconsulto	44	Ἐπαγαγεῖρ ψῆφου	126
Emancipare	102	Ἐπαμοφοτερεῖρ	396
Emancipatio	97	Ἐπηρεαῖεῖρ	372
Ἐμβαίνας	25	Ephebium	351
Ἐμβάλλειρ	363	Ephelides	662
Embatae	487	Ephemeris	380.631
Ἐμβάται	ibidem	Ἐπι καιρῶ	711
Emblema	436	Epibatae	386.487
Embolismos	362	Ἐπιβατῶν	386
Emmelia	346	Ἐπιβολαί	31
Emplastra	628	Epicaia	b. 12
Emptio mancupi	98	Epicaizare	b. ibidem
Ἐνάρχεα	367	Ἐπιδημῖρ	383
Enargia	717	Ἐπιδημία	304
Encyclios disciplina	20	Ἐπιφκῆς	450
Encyclopædia	461.544	Τὸ Ἐπιφκῆς	10
Encyclopædia quid	20	Ἐπιφκίζω	14
Ἐνδεικνύνας	720	Episcia	12.14
Ἐνδείκνυα	714	Ἐπινίψα	284
Ἐνδιδόναι	513	Erinyctis	630
Energia	717	Ἐπισκοπαί	404

Epist

I N P R I O R. A N N O T.

Epistomion	593	Erygo	616
Epistomizo	594	Ἐρυσίβη	ibidem
Ἐπι ζέφειρ τῶ ψῆφου	126	Essedum	599
Epitome	489	Ἐταιρεία	694
Epitoma	490	Ἐντεταγμένοι	330
Epulum funebre	493	Ethici statuarij	343
Epulones	298	Ethologi	ibidem
Equa sola grauida coitum		Ethopæi	ibidem
patitur	597	Ethopæia	ibidem
Eques	b. 40	Ethos	ibidem
Equestris census	197	Euangelia	284
Equestris ordo annulo insi-		Euocare	503
gnitus	ibidem	Euocatio	ibidem
Ex Equestri ordine ad Sena-		Euocatio militaris	501
torium transitus	ibidem	Euocatio sacrorum	191
Equi desultorij	355	Eunomi	166
Equorum genera	418	Eunomia	ibidem
Equites	197	Eunomia duplex	170
Equitium	301	Euthymia	719
Ἐραν	300	Ex bona fide	10
Eras	301	Ex iure manū confertū	104
Ἐρήμη λίχη	112	Ex tempore	707
Ἐρήμη κατάδικασθῆναι	ibi.	Ἐξαίρετ	420
Eremoditium	111	Exauire	668
Ergastulum	570	Examinare computum	b.
Ergata	622	643	
Ἐργολαβῆρ	720	Exarmare	488
Ἐργολαβῆντες	492	Exarmare accusationē	488
Ἐρμηνύνας	713	Exautorare	340
Erratum in sententia	155	Exautorationis exemplum	
Erucae	617	340	

B b 3

Exced

I N D E X

Excedere ex affeclis	b.	Existimatio	712
685		Ἐξίγασθ	513
Excipere notis	382	Exoluere religione	652
Exceptores	ibidem	Exorari de iniustis	526
Excidere formula	116	Ἐξογνῆρ	569
Excurrere	514	Exotica unguenta	629
Excurrens summa	513	Ἐξοσία	415
Excursio Oratoria	514	Expeculatus	342
Excutere	634.635	Expensæ	98
Ἐχειρ τὸ δλίαιον	138	Expensum ferre	641
Exemplare	b. 40	Experiri intra parietes	14
Exemplum collationatum	b.	Explorator Græcorum Ro-	
ibidem		man missus	87
Exemplum	373	Expolitionum genera	498
Exemplum recognitum	46	Exprobrare	366
Exercitatio artem iuuat	462	Expungere	644
Exercitatio Pancratiastica		Expungere rationes	ibidem
425		Exscribere	40
Ἐξαιρῆσθ	614	Ex tempore	711
Exhædra	351	Extra lapidem primum	311
Exhædræ	433	Extraordinarij	b. 195
Exhærese mi dies	363	Extricatus	430
Ἐξηγῆσθ	470	Ἐξυβρίσειρ	614.620
Ἐξηγρημένοι	112	Ἐυγένια	180
Exilium	507	Ἐυγνωμοσύνη	18
Eximere actionem	221	Ἐυλαβεία ὑπόρμῆσφ	702
Eximere de reis	138	Ἐύδρυπτορ	478
Eximere ex ærarijs	ibidem	Ἐυδυδοκία	119
Eximere noxæ	ibidem	Ἐυδύνας διδόναι	240
Eximere notæ	ibidem	Ἐυδύναςθ	ibidem
Eximere numero	330	Ἐζημιωμένοι	206.295
		Facere	

I N P R I O R. A N N O T.

F	Fides labefactata	480	
Facere ad stomachum	367	Fidem fallere	339
Facere gratiam canonis	184	Fidem suam liberare	482
Facere litem suam	680	Fidem alicuius sequi	ibidem
Facere petitionem	b. 189	Fidem tueri	ibidem
Facere rectè atq; ordine	306	In Fidem se conferre	692
Facere tyrocinium	686	In Fidem recipere	694
Facio æqui boni	15	Fide bona	579
Facefcere	370	Fide optima	579
Fanatici	646	Fide sua esse iubere	481
Farturæ	536	In Fide esse	691.694
Fas	28	Fidei commissarius	92
Fasces	326	Fidei cōmissarius hæres	517
Fasces submittere	327	Fidentia	376
Fasces submittere populo		Fidutia	92
66		Fidutiæ actio	95
Fasti dies	572	Fidutiæ exemplum	ibidem
Fastorum libri	76	Fidutiam accipere	ibidem
Fatuus	658	Fidutiam committere	96
Fauorabilis Iudex	b. 40	Fidutarius hæres	92
Ferales præcones	495	Fidutaria hæreditas	97
Fercula	600	Fidutaria mancipatio	96
Feriæ conceptitiæ	157	Fidutaria opera	91
Feriæ Latine	ibidem	Fidutaria possessio	ibidem
Ferramentum	639	Fidutariæ tutelæ	97
Ferre ad populum	83	Figurare	188
Ferre Iudicem	94	Finantiarū generales	b. 299
Festuca	538.718	Finita lis quando dicatur	119
Fecudum	b. 694	Firmamentum	129
Feudum clientæ	692	Firmissima argumenta	ibid.
Fdes	440	Fiscella	620
	B b 4	Fiscelle	

I N D E X

Fiscelle	298	Friuolarij	478
Fiscinæ	ibidem	Frontati lapides	337
Fiscus	298.620	Frugi bonæ	450
Fisci	298	Ad Frugem bonam se reci-	
Fistuca	338.718	pere, euadere, redire	451
Fistucatio	338	Fruventariæ tessera	393
Fistulae applumbatæ	394	Fugax pomum	564
Cn. Flavius	76	Fugiens uinum	565
Florales agentem spectari à		Fugientes literæ	ibidem
Catone	617	Fugitiuarius	637
Floralia	ibidem	Fumosæ imagines	142
Fodico	374	Funebria iusta	332
Formula	136	Funerum ceremoniæ	144
Formula cadere	115	Furiosi	142
Formularij	137	Furnire ad sententiam	b.133
Formulam intendere	111	Furor	653
Fornacarius	427		G
Fornicarij	697	Galericulus	655
Fornices	ibidem	Galli olim elegantie studiosi	
Forum	130.245		441
Forum cupedinarium	292	Galli Senatoria dignitate do-	
Forum suarium	ibidem	nati	233
Foro cedere	505.506	Gallorum mos improbandus	
Fortuna	145		380
Fortunæ	110	Gallia comata, nunc Francia	
Fragrare	370		191
Francia, olim Gallia comata		Galliæ ciuitates	693
16		Galli fratres Romanorum	
Franciæ pares	256		233
Fraterculus Gigantum	143	Gallicus Hercules	441
Friuola	477	Γείωμα	435
			Gelu

I N P R I O R. A N N O T.

Gelu	615	Glandem frugibus ueteres	
Gemini	398	prætulisse	46
Gemini an uno cōcubitu con-		Glauci & Diomedis commu-	
cipiantur	ibidem	tatio	541
Gemmæ fugientes	565	Gliscere	372
Generales finantiarū	b.297	Gloria in uirtute	290
Generositas quid sit	180	Gnomon	452
Genius regni	60	Gnomonice ars	455
Gentiles	25.141.146	Gnoſſus urbs	275
Ad Gentiles deducendus	141	Graculus	606
Gentilitas	ibidem	Græcæ literæ, earumq; laus	
Gentilitia insignia	145		554
Gentilitatis ius	141	Grando	613
Gentium ius	51	Grandinum quatuor genera	
Gentium ius primarium	ibi.	ibidem	
Genus	24	Graphis	459
Geodeta	452	Gratia	152
Geometrae	ibidem	Gratiam canonis facere	184
Γέροντες	239	Grauari	371
Γέροια	ibidem	Gressus	458
Geranion	624	Γρυτῶλαι	478
Gerundia in dum	278	Grytopolæ	ibidem
Gerusia, uirtutis præmium		Gubernator	385
239		Guerra	b. 40
Gestationes	418	Gymnasia	347
Gestatorium	ibidem	Gynecocratia	64
Gestatoria pensilia	600	Gymnici	342.347
Gigantum fraterculus	143	Gymnici agones	347
Gigantum theomachia	528	Gynecocratumeni	65
Γιγνόμενον	118	Gynecocratumeni populi	
Gladiatorum genera	355	ibidem	
		B b 5	Habere

I N D E X

H		Hexapeda	456
Habere rationem ab ali-		Ἰκνόμενον καιρόν	517
quo	b. 15	Ἰκνόμενον μέγεθος	ibidem
Hereditas iusta	520	Hieronica	356
Heredium	ibidem	Hieronymi non est novi te-	
Heres	ibidem	stamenti tralatio	150
Heresis	649	Ἰερώτορον	713
Hesitantes	661	Hippodromus	596
Ἰμορραγία	666	Hippopotamus	50
Halteres	349	Hircientes	663
Haltici	347	Hircosi	ibidem
Ἰψαδίων κτημάτων	640	Hircus	ibidem
Harmostæ	316	Hirudo nō linquens cutē	167
Hasta	29	Historicè	37
Hedui Galli fratres Roman.		Histriones	342
233		Hodie	476
Helciarj	385	Holosericati	180
Heliocaminus	417	Homagium	b. 694
Hemisphaerium	626	Homeri præstantia	548
Herbarum fidei derogatum		Homeri autoritas	545
esse	559	Homeri poëses	547
Herbenaca	191	De Homero doctiorum sen-	
Herculanea pars	494	tentiæ	ibidem
Hercules Gallicus	441	Homines ararij	295
Hercules & Iphicles gemini		Homines præesse animanti-	
398		bus omnibus	59
Hermodori legislatoris exi-		Homines tres in omni arte	
lium	75	considerandi	463
Herniosus	342	Homognius	308
Heterius	308	Homologare	252
Heteroplum	704	Ὁμολογεῖν	ibidem
		Honori	

IN PRIOR. ANNOT.

Honori cedere	513	ὑπερδεματίζειν	587
Honorum gradus & captu-		ὑπεκχωρεῖν	513
ra	527	ὑπεκφύγειν	ibidem
Honorarium	309	ὑπέγυα	114
Honorarius tumulus	190	ὑπερῶον	412
Honorarium decurionū	309	ὑπερβαγίζειν	663
Hore	477	ὑπατρῆ ambulationes	350
Ὁρμάδι	367	ὑποcaustum	516
Hortator	385	Hypocrisis	342
Hortus	520	Hypocritæ	ibidem
Ὁσιον	30	Hæpogea	537
Ὁσία καὶ κηδεία	332	ὑπωπιάζειν	335
Hospitalia	308	ὑπόπιον	333
Hospitalis Deus	ibidem	ὑποπιον	ibidem
Hospitalis tessera	ibidem	ὑποstasis	563
Hospites	691	Hypotheca	639
Hospitia priuata	308	Hypothesis	48
Humanitas & humanæ lite-		ὑποδέαδι	640
ra	444	ὑποτίθεναι	ibidem
In Humanitatis oblocutores		ὑποτιθεαδι	ibidem
546		I	
Humipetæ accipitres	585	Iactus	582
Ἰλν	187	Ianus bifrons	325
Hylæ	ibidem	Iatronices	80
Ἰλομανεῖν	614	Ichnographia	460
Ἰπαγορδύειν	227	Iconicæ imagines	344
Ἰπάρχον	518	Iconici pictores	343
Hyparxis	563	Igniculi ad naturam dati	55
Ἰπέκειν	513	Ilias malorum	34
Ἰυπαθριον	410	Illaudatus	709
Ἰυπαθρον	ibidem	Illotis manibus	72
		Illotis	

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

I N D E X

Illotis pedibus	ibidem	Incumbere in eandem cau-	
Illuies	664	sam	137
Imagines	142	Indago	269
Imagines subitæ	145	Indicere iustitiam	519
Imagines fumosæ	141	Indicia & auspicia magi-	
Imagines maiorum in fune-		stratibus data	392
ribus	144	Indicta causa damnari	112
Imbricamentum	435	Indictionales	300
Imbricatum	536	Indictus Senatus	208
Immeiere	664	Individuum	34
Imminuta autoritas	197	Inducere	238
Inmoderatio	376	Inducere sententiam aut de-	
Impedata uitis	409	cretum	ibidem
Imperatores anniuersarij		Induciæ	40
26		Indulgere	374
Imperij munera	246	Infantes Iurisconsulti taxan-	
De Imperio legis & homi-		tur	45
nis	391	Infatuati	658
Imponere	369	Inferior causa	133
Impostores	655	Infestare	372
Impostura	ibidem	Infinitio	376
Imputare	368	Informationes	52
In cœlo esse	603	Infra triduum	b. 40
In rem præsentem uenire		Insula	532
40.108		Ingenui	202
In re præsentem constituere		Inijcere manum	216
108		Iniectio manus	216
Incessere	359	Iniectionem manus recipere	
Incrustatio materiaria	591	332	
Inculpatus	710	Inire æstimationem	432
Inculpati heroës nouem	710	Inire nexum	570
		Iniur	

I N P R I O R. A N N O T.

Iniurius	64.374	Intercalatio	363
Iniuria	64	Intercedere Senatusconsult.	
Iniustus	56	Tribuni poterant	217
Inquæstæ	254	Intercessio	217
Inquirere	135	Interdicere aqua & igni	
Inquisitionũ consilium	264	735	
Inquisitor	135	Interdictum unde ui	94
Insensare	b. 358	Intergerinus	539
Insania	653	Interim	708
Insanitas	376	Interpretis officium	152
Insatiabilis	377	Interpretatio legum	172
Inscientia	376	Interregnum Cancellariatus	
Insignia gentilitia	145	286	
Insignitus	99	Interfalsarium	385
Insinuare	365	Interstitia uersuum	74
Insinuare donationem	17	Intercaliare	b. 479
Insolens exactor	698	Intertrigo	ibidem
Insolentia	ibidem	Intertrimentum	478
Inspurcare	429	Intertritura	ibidem
Instituere	66	Intestinum opus	436.591
Institutum antiquum	324	Intolerans	377
Instituta	66	Intolerantia	ibidem
Institutum memorabile	243	Inualetudo	376
Institutum quid	66	Inuidentia	ibidem
Institutio adolescentiæ	234	Ioannis locus	153
Instrumentum aulicum	300	Ioues humani	181.529
Insula	627	Ira	131
Insularius	ibidem	Ire ad Iudicem	61
Intercalaris	140	Ire in consilium	127
Intercalare	362	Isonomia	59
Intercalarius mensis	ibidem	Isthmus	419
		Iucund	

I N D E X

Iucundus	146	Iura in quibus constituenda	176
Iudicare	713	Iuri non omnia tribuenda	38
Iudicatura	588	Iuridiciales prouinciæ	260
Iudicatum facere	133	Iuris ciuilis partes	24
Iudicatio	587	Iuris definitio	28
Iudex, ius animatum	61	Iuris diuisio	37
Iudex æquus, iniquus	39	Iuris diuisio ex Aristotele	11
Iudicis descriptio ex Aristotele	11	Iuris natura noscenda est	15
Iudicis natura noscenda est	15	Iuris & iustitiæ imago	18
Iudicis persona	70	Iuris lauta supellex	46
Iudicem tibi fero	94	Iuris non iustitiæ consulti	16
Iudices	197.245	Iuris perdiscendi facilitas	21
Iudices à Senatu petebantur	230	Iurisconsulti omnibus sui copiam faciebant	164
Iudices infensi	27	Iurisconsulti XXXVII. Pandectas consarcinarunt	47
Iudices ex legis præscripto iudicare oportebat	230	Iurisconsulti respondentes de iure	28
Iudicium, pecuniæ certæ	116	Iurisconsultis opus est proprietate uerborum	44
Iudicium Decuriæ	244	Iurisperitus & Orator Seruius	160
Iudicium non precipitandū	282	Iurisprudencia olim non fuit quæstuaria	19
Iudicia publica	251	Iurisprudencia quid	20
Iugum	471	Ius	9.474
Iupiter Xenus	308		116
Iurare conceptis uerbis	468		
Iurare in leges Principis	25		
Iure meo, tuo, suo	413		
Iure optimo prædia	696		

I N P R I O R. A N N O T.

Ius annulorum	198	Iusti dies	518
Ius bellicum	55	Iustitia	35
Ius ciuile	56	Iustitia duplex	68
Ius ciuile opes figulinæ	38	Iustitia, finis legis	184
Ius ciuile facile adulterari	27	Iustitiæ imago	70
		Iustitium	519
Ius datum omnibus	55	Iustitium indicere	ibidem
Ius distributum	57	Iustitium remittere	ibidem
Ius gentium	51	Iustinianus quis fuerit	682
Ius gentium et humanum	55	Iustus	55
Ius gentium primum	51	Iustum exilium	517
Ius inter uirum & uxorem	64	Iustum, plenum	ibidem
		Iustum munus	518
Ius moribus institutum	12	Iustum prælium	517
Ius moribus receptum	362	Iustus filius	516
Ius natura constitutum	54	Iuuenalis locus	496
Ius naturale ex Cicerone	49		
		L	
Ius pacis	55	Labefactata fides	480
Ius patriciale	256	Labes	607.610
Ius summum	11	Labor præmio decoratur	22
Ius suum obtinere	256	Labra	589
Iusiurandum concipere	467	Lacedæmoniorū politia	65
Iussum	176	Lacedæmonij Lycurgi leges emendarunt	58
Iusta	314.517	Lacunarij accipitres	586
Iusta facere	332	Lacunæ in Pandectis	28
Iusta funebria	ibidem	Lacus	431.593
Iusta habitudo	517	Lacustres accipitres	586
Iusta hereditas	520	Λαγχαίνας δίκην	111
Iusta magnitudo	517	Laicum	647
Iusta peragere	332	Lamack	

I N D E X

Lamachus	326	Λαύτης	308
Λαμαίνας	372	Legatus	91
Lanista	356	Legati Principis	316
Lapidina	378	Lege agere	188
Extra Lapidem primum	311	Leges Consulares	84
Lapidicina	378	Leges de cœlo delapsæ	37
Lapis ordinarius	423	Leges quid docent	21
Lapis quadratus	422	Leges sacrosanctæ	31
Lasciua	619	Leges Tribunitiæ	84
Lasciuire	ibidem	Legibus querere	135
Later	536	Legibus soluere	183
Laterculus costilis	ibidem	Legiones decimate	341
Lateritij parietes	535	Legis caput dicitur lex	50
Laticlavium	198	Legis definitiones	165
Latina sericæ	157	Legis promulgatio	33
Latinarum præfectus	156	Legis actio	188
Latomæ	378	Legis uerba captare	27
Latomie	ibidem	Legis uirtus	176
Latumie	ibidem	Legislatio	179
In Latumias mittere	379	Legitima cogitatio	187
Latusclauus	198	Legitima iudicia	252
Laudare	687	Legitimi dies	138.477
Laudare autorem	ibidem	Legulei	137
Laudatum	175	Legulei carpuntur	160
Laudatores redempti	171	Legulei taxantur à Plinio	
Laudiceni	158	37	
Laudimie	b. 690	Leguleorum autoritas	85
Laudum	b. 40	Legum ferendarum mos	84
Laurentius Valla	39	Legum interpretatio	172
Laurentij error	50	Legum præstantia	170
Lautia	301.307	Leporarij accipitres	585
		Lepos	

I N P R I O R. A N N O T.

Lepos	441	Libellus	318
Lepus tute es, &c.	400	Libellus ferentarius	458
Lepus superfoetat	397	Liberare creditorem	703
Lesbij fabri	11	Liberare fidem	481
Lesbia structura	ibidem	Liberatæ & liberationes	
Lesſu, eiulatio funebris	161	322	
Leucoma	338	Liberi tenentur parentes ale	
Lex	391	re	56
Lex Aurclia	302	Libertas	90
Lex Centuriata	75	Libertas dicendi in Senatu	
Lex Curiata	ibidem	215	
Lex de Senatu habendo	11	Libertate dare	94
Lex æterna	174	Libertini	262
Lex memorabilis	294	Libertinorum allectio	204
Lex mens & ratio	170	Libitina	494
Lex nature	147	Libitinarij	ibidem
Lex officium Principis	183	Libitinam exercere	572
Lex, Princeps est Principi		Libra in emptionibus man-	
183		cupi	98
Lex, recta ratio	55	Libralis	ibidem
Lex summa	174	Libripens	97
Lex una esse debet	33	Librorum Iuris multitudi-	
Lex unde dicta	167	nem obesse	173
Libella	424	Licina lex	22
A' Libellis ministri	318	Lictores	326
Libellis Præfectorum nume-		Limenarchæ	451
rus	324	Λίμνη	ibidem
Libellorum magistri	ibidem	Limina imperij	ibidem
Libellorum magistri octo		Limitanei	452
ibidem		Literæ abecedariæ	682
Libellorum præfecti	319	Literæ Græcæ	554
		Cc	Literas

I N D E X

Literas humanas laudat 444.446	Lucæ locus 415.670	150.159.
Litem in rem suam uertere 681	Lucæ locus emendatus Luciferi lapsus	608 169
Litem suam facere 680	Lucrum	61
Lites, procuratorum pabu- lum 282	Luētus publici forma Ludi	199 471
Litium materies 261	Ludij	342
Litium miseriæ 167	Ludicrorum genera	342
Litium series 242	Ludiones	ibidem
Λωβη 335	Ludos edere	471
Locare 490	Ludus pro gladiatura	64
Locare sepulturam facien- dam 491	Lunatus calcæus	198
Locator 490	Lusciosus	658
Locumtenens b. 91	Luscitiosus	ibidem
Locupletes 481	Lustrum	465
Locus Apostoli enarratus 354	Luxa	652
Locus Cicronis restitutus 296.512	Luxuria	614.652
Locus ex quinquagesimo li- bro Digestorum restitu- tus 408	Lyceum	347
Λογισμὸς κοινὸς 51	Lycurgi leges à Lacedæmo- nijs emendatæ	38
Logodædali uerborum fun- ditores 58	Lymphati	654
Loliescere 614	Lymphationes	ibidem
Lolium 607		
Loquendi & agendi præce- ptâ coniungenda sunt 44	M	
	Macedonia, seminarium triumphorum	407
	Macellum	292
	Macellum, conturbator est 496	
	Ex Macello uiuere	ibidem
	Machærophori	180
	Mach	

I N P R I O R. A N N O T.

Machinarij 452	Mancipi res	98
Magadium 471	Mancipi emptio	98
Magas ibidem	Mancipium	101
Magis 470	Mancipio accipere	ibidem
Magister equitum 147	Mancipio dare	100
Magistri cærimoniarij 360	Mancipio fundum dare	695
Magistratus 188.390	Mancipio promittere	100
Magistratus sacrosancti 31	Mandati iudicium & eius uiolatores	338
Magistratus causam dicebāt finito magistratu 391	M. Manlius	273
Magistratus uel ignominiam accipit, uel decus 288	Ad Manticam res redijt	342
Magistratu se abdicare 83	Manum afferre	217
De magistratibus 525	Manum iniicere	216
Magmata 470	Manus iniectionem recipere 332	
Magma 470	Manibus illotis	72
Magna comitia 178	Marci locus	396.413
Maestas 200	Maria claudi	401
Maestas lesa 196	Maritimancipium	103
Maestas populi 196.253	Marmoratum	498
Maiores uis 612	Mars cum Venere illaquea- tus	65
Maiores gentium Senato- res 192	Mastigononi	358
Malagmata 629	Mastigophori	358
Malleoli 406	Mastos	594
Malorum Ilias 34	Mataotechni	36
Manceps 113.491.631.632	Materfamiliâs	103
Mancipare 96.97.101	Materia consequentiæ et im- portantiæ	b. 139
In Mancipatum dare 98	Mathematicum nature spe- cimen	289
Mancipatio 97		
Mancipatio fiduciaria 96		
	C c 2	Matreas

I N D E X

Matreas	636	Μετροικοι	196
Matrix	338	Metropolis	305
Matrices urbes	305	Μιαυρον	82
Matrona	103	Michaël numen	Sodalitium
Matthæi locus	415, 417	204	
657		Miles	40, 147, 198
Maurica	b. 345	Militum improbitas	601
Medianus	504	Militiæ genera tria	501
Medianum	434	Milium	457
Mediastinus	384	Miluarij accipitres	584
Medicinæ finis	464	Mimi	323
Medicinæ uocabula reposita		Mimicum	717
543		Ministerialis hospitij	257
Melancholici	652	Ministri à libellis	318
Memorable factum	233	Minorum gentium Senato-	
Menia columna	329	res	193
Mensarij	508	Minos	275
Mensularij	508	Minos à Ioue institutus	275
Mensurarum nomina	457	Minutarij	300
Μηνυζα	284	Misanthropos	449
Meo iure	413	Misanthropia	75
Οτι, Μνότι	724	Miscali	20
Mergi	406	Μισοδμοι	492
Μεσοδμοι	61	Μισοδμ	492
Mesonauta	384	Mithrati	b. 511
Μετατάτται	636	Mitte me in latumias	379
Μεταύειοι	122	Mittere ad nomen	271
Μετίγεαδ	513	Mittere cum elogio	134
Μεθοδική αίρεσις	79	Mittere in consilium	125
Methodus	ibidem	Modella	460
Methodici medici	ibidem	Modulus aquarius	418
		Mole	

IN PRIOR. ANNOT.

Molæ asinarie & trusatiles		Mundus	54
427		Munerare	374
Moletrina	428	Muricati gressus	417
Monadis arithmeticonum	48	Murices	ibidem
Monarchia	170	Mutuli	595
Monarchiæ tempora	86	Μυαδ	701
Μωραίνειν	658	Myoparo	631
Morari	657	Myopes	659
Morbus	665		
Mos	66	N	
Mos Gallorum improban-	121	N, L, ampliandi signum	
dus	380	Natalibus restituere	202
Mos legum ferendarum	84	Natalium restitutio	ibidem
Morem gerere	707	Natura	48
Mores	66	Natura lex	174
Moribus agere	68	Naturale ius	56
Moribus receptum ius	362	Naturale ius ex Cicerone	49
Morigerari	707	Naucleri	386
Morion	657	Nauicularij	ibidem
Mortarium	499	Nauiculariam facere	ibidem
Μόσχαμα	407	Nauiculatores	ibidem
Μοσχάειν τὰ κλήματτα	ibi.	Nauigandi tempus	401
Moses	649	Necessitas causatiua	b. 40
Mucidum uinum	567	Necessitas præcisa	ibidem
Multam certare	388	Νεκροφόροι	495
Multam dicere	ibidem	Necrophori	ibidem
Mulier sola grauida coitum		Nefasti	475
patitur	397	Negationis usus	722
Mulieres imperâtes uiris	64	Νεοσύλλογοι	685
Muliebria	241	Nequam	338
Multijugis	375	Nequitia	338

I N D E X

Neruus	570	Nomisma à nomo Græci	63
Nexus, uel nexum	98	Nomophylax	283
Nexi	570	Nomophylaces	277
Nexum transferendi dominiij		Nomophylacia	262
genus	571	Nomothetica	463
Nexum inire	570	Non credere se publico	
Ad Nihilum ponere	b. 383	Non ideo, quid significet	
238			
Niceteria	285	466	
Νικητήρια	ibidem	Non liquere	123
Nidularij accipitres	585	Norma	423, 452
Nobiles carpuntur	180	Norma plumbea Lesbiorum	
Nobilium uita	334	423	
Nobilitas generis	180	Normalis angulus	453
Nocte iudicabant Arcopagite	250	Νότον ἀττικισμὸν	186
Νόημα	63	Nothus	ibidem
Nomarchæ	318	Νόθ⊕	ibidem
Nomarchie	137	Νόθ⊕ λογισμὸς	87
Nomen	496	Notha cogitatio	ibidem
Ad Nomen mittere	271	Notha ratiocinatio	ibidem
Ad Nomen respondere	ibid.	Nothia	186
Nomen accipere	ibidem	Notiones	51
Nomen dare	ibidem	Notis excipere	382
Nomina	301	Notis scribere	ibidem
Nomina edere	642	Nouemuii	247
Nomi	317	Nouus homo	142
Nomi mutabiles, ut nomisma		Nuilla	b. 617
ta	38	Numerabantur sententiæ	
Νόμιμον	65	234	
Νόμιμ⊕ ἐκκλησία	208	In Numerato habere	730
		Numus	544
		Numus	

I N P R I O R. A N N O T.

Numus à numo Græcè	63	Offundo	716
Numus unde dictus	544	Officina æquitatis	287
Numariæ tesserae	394	Officium Principis	183
Numo addicere	572	Οἰκέτης	450
Numarij	458	Οἰκία περιάμφοδ⊕	627
Nuncupare, et nuncupatum		Οἰνοχό⊕	257
testamentum	226	Oleaster	357
Nuncupati uoluntas	227	Oligarchici	57
Nuptiæ collatæ	722	Olympias	466
Nutrix	405	Olympionicæ	356
Nutricia	284	Omnis creatura	396
Nyctalopes	659	Operæpretium	531
Nyctæris	886	Οφλοῖτες	206, 295
		Opinari	62
		Opistodomos	297
Oberati	303	Optima fide	579
Ὀβλίζεν	644	Opulentia	180
Obire uadimonium	110	Opus intestinum	436, 592
Oblationales	300	Orandi potestas Athenis re-	
Obligatus pecuniæ	674	cisa	250
Obliterare	238	Orari de iustis	526
Obryzum aurum	629	Oratio pro Ligario	160
Obstringere religione	650	Orationis uis	160
Obtendere	365	In Oratore quid requiratur	
Obtinere ius suum	138	37	
Obnuntiatio augurum	218	Oratoribus non licuit affe-	
De Obnuntiatione	392	ctus mouere	249
Observantia clientelaris	693	Oratoriam artem non requi-	
Obstruere luminibus	411	ri in Iurisconsf.	46
Occidere	235	Orchestra	197, 344
Oeconomia	181	Ordo	328
Oeconomiceum	64		

I N D E X

Ordo amplissimus	199.253	Palus	408
Ordo castrensis	147	Paludatus	505
In Ordinem redigere	329	Pambasilia	181
Ordines Romæ tres	197.	Panceltion	286
328		Pancratiastæ	350.425
Ordinum trium conuentus		Παγκρατιάσειμ	425
286		Pancration	350.424
Ordinarij dies	b. 139	Παγκράτιον πενταδλον	425
Ordinarij silices	423	Pandectæ Pisanæ	175
Orgyia	457	Pandectæ Tyronis Cicero-	
Orthographia	460	nis liberti	47
Orthostatæ	592	Pandectarum lectio	39
Orti ex sese	143	Pandectarum inscriptio	46
Ortyagometra	306	Pandectarum laus	ibidem
Osculandi Senatus consue-		Panætolon	286
tudo Principibus suis		Panionion	ibidem
233		Panis fragmento uendere b.	
Ostracifmos	180	572	
Ουχ ὁπως	724	Panthera	583
P		Pantomimi	343
Πάχυν	614	Papinianus iuris asylum	29
Pactum nudum	34	319	
Palæstra	345.348	Papiniani mors	319
Palæstrici	ibidem	Paracatabolæ	92
Palæstritæ	ibidem	Παραδειγματιζειν	511
Palatio	538	Paradromide	351
Πάλιν	427	Παραγραφῆς δίκη	119
Πάλιν	338	Parasanga	457
Palmus	458	Παρασκευάσειμ	359
Palmus duplex	439	Παρασπας	406
Paludamentum	191.505	Παρατυχομ	503
		Parat	

I N P R I O R. A N N O T.

Paratitla	32.279	Inter Patrem & filium nul-	
Παράτιμμα	479	lum est ius	182
Παρέκβασις	514	Patres	256
Παρεγγεγραμμένοι	195	Patres conscripti	195
Παρθόφειρ	83	Patricij	193.256
Παρεμβάλλειμ	363	Patriciatu	193
Παρεμβολή	ibidem	Patriciale ius	256
Parentare	332	Πατρίκι	193
Parentatio	ibidem	Patricum, siue Paternum ius	
Parentem necare	176	64	
Pares Franciæ	256.257	Πατροκτόν	82
Intra parietes experiri	14	Patronus	370
Parietum formæ	533	Πατροφόν	82
Parisiensis Curia	230	Paulicus	465
Paristhmia	419	Pauperum testimonio p4 -	
Παρίσταμα	565	rum fidei adhiberi	484
Parlamentum	255.264	Pax	152
Parlamentū Tolosanū	263	Pecunia attributa	302
Parlamentaris Curie compa		Pedamen	408
ratio cum Areopago	252	Pedamentum	ibidem
Paro	631	Pedarij Senatores	209
Parricida	82	Pedata uitis	409
Parricidij lex	574	Pedibus illotis	72
Parricidij Questores	82	Pedibus in sententiam ire	
Partim	147	235	
Partus immaturus	430	Pegasarij cursores	457
Partus uitalis	430	Peierare conceptis uerbis	
Passus	458	468	
Pastilli	628	Πέδαρ	441
Pastillatum argentum	629	Pelargici nomi	50
Pater patriæ	313	Πελαργ	ibidem
		CC 5	Παλάτ

I N D E X

Πελάται	691	Peristeron	616
Pellace	103	Permutatio Glauci & Dio-	
Pellex quæ sit	ibidem	medis	541
Πελοτίδες	691	Perones	630
Pensitare	696	Peronatus arator	ibidem
Pensitationum genera tria		Peritheon	623
299		Perpendicularum	423
Pentadoros	459	Perpendicularis	453
Pentathli	350.423	Perpetuum edictum	185
Pentathlon	350	Persarū Reges tyranni	181
Πίπειςμα	440	Persona	140
Perdicarij accipitres	584	Personam alienam ferre ibi-	
Perductor	718	Personaliter citare	113
Peregrini accipitres	584	Persuadere	439
Perfungi	577	Persuasio	440
Perfunctoria Budæi opera,		Pes	458
non plena	42	Petere	304
Perfunctorie	577	Petitiones	48
Peremptam obligationē non		Petesso	374
renasci	118	Petrorritum	599
Perendie	122	Petrus Crinitus	178
Perendinus dies	ibidem	Petri locus	355
Pergula	436	Πήχυσ	459
Περίδραπνον	493	Phalereius	352
Periergus	699	Φεράκη	655
Περίγραφοι	379	Φερακίσις	ibidem
Periodo uictor	356	Φερακισμός	ibidem
Peripatetici	347	Φερέγειον	482
Periscelide donati	204	Φιλαλήθια	281
Περισσῶα	714	Philalethia	281
Perissochoregia	473	Φιλάρχοι	162
		Φιλεπ	

IN PRIOR. ANNOT.

Φιλεπικῆς	15	Pignerari	ibidem
Philepiscia	281	Pignerator	641
Φιλεπικῆς	ibidem	Pignus	639
Phillinæ agones	357	Pignoris capio	213
Philippi Regis iudicium	282	Pignora capere & auferre	
Philius	308	ibidem	
Φιλοκερδῆς causidici	20	Pile	421.593
Φιλόδοκοι causidici	ibidem	Pileus	100
Philoxenus	378	Pileati serui	ibidem
Philosophari	20	Pilenta	600
Philosophi Iurisperiti ibi-		Pilotium	b. 538
dem		Πιλίδιον	635
Philosophi mercenariā ope-		Pisana Pandectæ	175
ram spernunt	ibidem	Πίσις	440
Philosophi professio	ibidem	Pistores dulciarij	470
Philosophia	ibid. & 544	Pistrinum	427
Φιλοφρονεία	701	Pitho	441
Φιλοτιμίαι	ibidem	Pitiocampæ	617
Φιλοτιμία	702	Placitum	268
Phonasci	346	Plana area	537
Phonascia	ibidem	Plani	635
Φράτορες	298	Planta	405
Phratriæ	ibidem	Plantanimantes	396
Phratrius	ibidem	Plantarium	405
Φρέαρ	ibidem	Planus	635
Phtoria	429	Platea	581
Φυγαδοδικίας	637	Plato	275
Φυγοδικίαι	111	Πλατύσημα & ἑσθῆς	199
Φυλοτιμίαι	405	Plauti iocus	582
Picarij accipitres	584	Plebis quisquilie	483
Pignero	640	Plebiscitum	78.84
		Pleb	

I N D E X

Plebiscita	252	Pollinctum	493
Πληβισκία	387	Pollincere	492
Pleonexia	156	Politicon	51
Plethrum	456	Pollucere	493
Plinius hallucinatus	399	Pollucere patrimonium	493
Plinij locus	429.493.588	Pollucibilis coena	ibidem
Plinij locus emendatus	126.	Pollucibiliter	492
476		Polluctor	493
Plinij Iunioris locus, ex epistola quæ uulgò non extat		Polluctum	ibidem
234		Poluposus	342
Plinij sententia in Leguleos		Polygamorum poena	510
37		Pomum fugax	564
Plumbum	210	Ponere ad nihilum	b. 238
Πλυμύ	589	Ponere cardinem causæ	129
Plutarchi opus	547	Pontifices	30
Πλῆστον κεράμεως	38	Pontificium ius	ibidem
Ποασμὸς	607	Populus sciscere solebat	
Pocœnium	672	253	
Pœna et beneficium, Diu		Populi est iubere	219
Democriti	169	Populi maiestas	196.253
Pœnales prouocationes ad		Populi potestas	219
Senatum factæ	233	In populi locum successit	
Pœtica autoritas	545	Princeps	231
Pœtica laudes	549	Porrigere calculum	116
Ποιῆμ	359	Porthmus	419
Ποιῆμ κρισμῖν ἰδίαμ	681	Porthoticon iuris genus	60
Πολιτεία	392	Portus	631
Polliceri	531	Positio	48
Pollicitatio	ibidem	Possidere bona ex edicto	
Polluctor	492	110	
		Possessio fiduciaria	91
			Post

I N P R I O R. A N N O T.

Postæ	b. 557	Præire uerba iurifur.	469
Postulationibus uacare	321	Prælucere	735
Potestatiua	b. 40	Prænotiones	52
Pothen	472	Præs	114
Præceptum Catonis	392	Præs litis	98
Præcidere	136	Præscriptio, à Cicerone au-	
Præcipere	371	toritas	689
Prædes	632	Præstare	163
Prædes hodie sponsores	114	Præstare fidem, culpam	164
Prædes pro bonis prædijs		Præster	614
ibidem		Præstigiæ	716
Prædestinata	359	Præstigiatores	ibidem
Prædia bona	113	Præstitutum	331
Prædia optimo iure	696	Præstringere	715
Prædibus et prædijs cautum		Præsumere	371
esse	113	Præsumptiones	51
Prædiatores	697	Prætendere	365
Præfectorum libellis nume-		Prætexere	266
rus	324	Prætextæ anni	222
Præfectus Latinarum	356	Prætexta puerilis	685
Præfecti ærarij	297	Prætextatus sermo	222
Præfecti fisci	298	Prætextata puellæ	ibidem
Præfecti militum	147	Prætextati	221
Præfecti ratiociniorum	195.	Prætextati filij cum Senatori-	
294		bus in Curiam ibant	221
Præfecti scriniorum	319	Prætextati mores	222
Præfectus urbis	157	Prætor	274.471
Præfectura	273	Prætor Centumuiris præsi-	
Præfurnium	516	debat	244
Præire	468	Prætor Iudex capitalis	245
Præire de scripto	469	Prætor Iudex questionum ibi.	
		Prætor	

I N D E X

Prætorium	274.293.398	Princeps Senatus	196
Prætorium edictum	185	Princeps tanquam Deus	179
Prætoris auctoritas	118	Principis officium	283
Prætoris iurisdictio	245	In Principis uerba adigi	285
Prætoris uerba, do, dico, ad- dico	294	Principi Princeps est lex	183
Prætorij	273	Principes Dei ministri	182
Prætoriani consilij acta	325	Principatus anime	52
Præuaricatorem sibi appo- nere	137	Priscianomastigæ	353
Pragmaticorum imposturæ	166	Priuum	177
Pragmaticis lites pabulum præbent, & rationes suas in spolia conijciunt	282	Priuata ratio	299
Precarium	666	Priuilegium	85.177
Πράττειν	588	Priuilegio præditi	266
Prebendere	213	Προάγειν	718
Prebensare	701	Προβάλλειν	364
Prehensio Senatoris	214	Πρόβηλοι	276
Prelum	621	Probuli	ibidem
Premere testimonio	132	Procellæ	613
Prima actione	133	Proconsul	312
Primores Regiæ minist.	257	Proconsulare imperium & ius	312
Princeps Curie	286	Proconsulis status in promi- cia	314
Princeps Traianus æquitati se submitit	275	Πρόκριτοι	330
Princeps in populi locum successit	231	Procurator	376
Princeps legibus solutus	179.181	Prodigi	142
		Prodire in medium	383
		Prodire in publicum	ibidem
		Productor	718
		Πρόδρομοι	277
		profani	

I N P R I O R . A N N O T .

Profani	647	Πρωρεὺς	ibidem
Profari	ibidem	Proripere	668
Proferre	136.364	Proruere	669
Professio liberorum	706	Πρὸς ἀφοσίωσιν	377
Profiteri	705	Proscenium in scena	344
Profiteri donationem b. 40		Proscriptorum bona quomo- do uenibant	500
Prohedri	277	Proscripti	40
Proiecta	436	Proscriptio	ibidem
Proiecturæ	ibidem	Προσλογισαδῆ	642
Prolepsis	51	Protecta	436
Proletarij	483	Protectum	ibidem
Proloquium	47	Protegere	ibidem
Promittere calculum	126	Προτάνειν	364
Promittere uadimonium	109	Πρωτόπρητοι	685
Pronca	175	Prouerbiū	73.304.399.
Pronuntiandi tria genera	336	428.447.449.484	
Pronuntiatum	47	Prouidentia	175
Pronuntiare	226	Prouinciæ consulares et pro- uinciales	314
Pronuntiare amplius	120	Prouinciæ iuridiciales	261
Προσδοσσοειν	470	Prouinciolæ	316
Πρωεισμένα	359	Prouincialium postulata con- sulibus edebantur	224
Προφάσεως ἕνεκα	378	Prouocare	366
Προπληκτισμὸς	335	Prouocare ad populum	310
Propola	632	Prouocatio à magistratibus ad populum	233
Propole	300	Prouocatio ad mille passus	310
Proponere calculum	126	Πρωράτης	385
Proportio	57	ibidem	310
Propositum	40	Prouocationes poenales factæ	
Πρωράτης	385		
Proreta	ibidem		

I N D E X

stæ	233	Pupillum fraudare	339
Prouocatores	271	Purpurarij urinatores	489
Proxenia	309	Purus putus	325
Προξενία	332	Pura toga	684
Prudentia	166	Pustulæ	325
Prudentia communis	52	Pustulatum argentum	629
Prudentia indiscreta potior		Putatus	630
loquaci stultitia	44	Pyætæ	347
Pruina	615	Pyætacia	301
Pfarius	606	Pyætacium	338
Ψάριον	478	Πυελοί	589
Pseudocatonos	529	Πυγμαί	426
Pseudourbana ædificia	598	Pylæ	270
Psychagogos	441.450	Πυλαγόρας	ibidem
Ψήφισμα	268	Pyrae	284
Ψήφισμα κρύβδην	251	Πυρκαϊά	ibidem
Ψήφισμα ταράχην	503	Πυρομέτρον	671
Publicum	283	Pyrrhicha	346
Publica iudicia	251	Pyrrhicharij	ibidem
Publico abstinere	283	Pyrrhichistæ	ibidem
Publico se committere		Pythagorica autoritas	35
ibidem			
Publicola	66	Q	
Publicani	383	Quadrans summa	514.
Pugilicè aut athleticè ualere		644	
353		Quadratus lapis	423
Pugillatus	349	Quadringenta	197
Pulpitum	344	Quadruplatores	677.720
Citra Pulueris tactum	348	Quærcere	134.230
In Pulcrem & solem	351	Quæsitior	125.134.304
Punitus est	376	Quæsitior à quærendo	245
		Quæstio	127.154
		Quæst	

IN PRIOR. ANNOT.

Quæstio decreta	134	Quisquis, pro quicunq;	644
Quæstionem decernere	134	Quoad	668
135		Quoad addum	726
Quæstiones perpetuæ	157	Quotare	b.136
Quæstor	304	R	
Quæstoris prouincialis necessitudo cū Præto		Ratiarius	487
aut Consule	293	Ratio animata	183
Quæstores	ibidem	Ratio humana	54
Quæstores ærarij	295	Ratio priuata	299
Quæstores candidati	303	Ratio recta	55
Quæstores parricidij	82	Rationem alicuius habere	
271.315			
Quæstores urbani	294	Rationem inire	452
Quæstorū uaria genera	193	Rationem magistratus gesti	
Quæstorium	ibidem	repscere	240
Quæstura	ibidem	Ratiōe præstamus beluis	54
Qualitas procedendi	b.140	Rationes dispungere	623
Qualisqualis, et similia	644	Rationes Referre ad ærariū	
Quanti plurimo, non quanti plurimi	573	296.643	
Quantusquantus	644	Rationales	195
Quassati milites	341	Ratiocinatio nota	187
Quiescere	375	Ratiociniorum præfecti	195.
Quinquertium	350	294	
Quintij cuiusdam similitudo		Rauca	606
556		Receptitius seruus	420
Quintiliani locus de iure		Receptum	361
45		Receptores	b.114
Quinquertiones	350	Receptores particulares	
Quiritare	371	b.297	
Quiritari	ibidem	Recipere	362.419
		Recipere manus iniectio-	
		nem	
		Dd	

I N D E X

nem	332	Registrum	b. 380
Recipere se ad frugem bo-		Regula	621
nam	451	Regum sceptrum	22
Rechanus	623	Relati in aerarios	206
Recitare ex scripto	226	Relatio	40
Recitare sententiam	225	De Relatione Consulis	224
Recognitum exemplum	40	Relatores	264
Recredentia	b. 90	Relegare	235
Recta coena	731	Religio	648, 650
Rectè atque ordine facere		In Religionem uerti	651
306		Religione obstringere	650
Rectores prouinciarum	316	Religione exoluere	651
Recuperatores	120	Remiges	385
Recusare	130	Remittere cessationem sacro-	
Redemptor	491	rum	520
Redigere in ordinem	168	Remittere iustitium	ibidem
Redimere	491	Rentæ	b. 96
Refellere testimonia	131	Rentam constituere	b. 98
Referre	643	Renuntio	369, 566, 567
Referre ad Senatum	84	Renuntiare hospitium	308
Referre in cõmentarium	382	Renuntiatores	265
Referre rationes ad aerariũ		Reorum accusatio in Senatu	
296, 643		229	
Refractarius	374	Repedo	374
Refragari	371	Repercussio	39
Refutare	132	Repetere	438
Regalia	284	Repetita consuetudo	439
Reges Gallie	181	Repetita die	435
Regestum	380	Replicatio	119
Regie ministri primores		Reprehendere	134
257		Representatio rei imaginaria	114

I N P R I O R . A N N O T .

ria	108	Rubigalia	617
Representationes	b. 190	Rubigo	ibidem
Requesta	b. 318	Ad Rubricas se transferre	
Requesta	254	36	
Requestorum magistri	b. 319	Runcare	607
Res & causa ad exemplum		Runcatio	ibidem
pertinens	139	Ruta & casa	590
Res concertata	127	S	
Res mancipi	98	Saccelli	298
Res nec mancipi	99	Sacci	ibidem
Rescribere	636	Sacculi	ibidem
Resortiri	255	Sacerdotes et Episcopi Cu-	
Respondere ad nomina	272	ria eiekti	264
Respondere de iure	163	Sacerdotes iuris	28
Restipulor	93	Sacerdotes ueterum	ibidem
Retinere ius	138	Sacerdotalis auaritia	495
Retorquitio	b. 40	In Sacerdotio indignos	
Retortio	ibidem	169	
Reuocare testes	134	Sacramentum	106, 501
Paßd' & X	360	Sacramentum, et sponso poe-	
Rhadamanthus	276	nales lites	106
Rhabduchi	359	Sacramento adigere	469
Paßoi	663	Sacramento iusto contende-	
Rheda	599	re	106
Poas	614	Sacramento rogare	285
Ridica	408	Sacrarium sanctius	31
Rigor iuris seruatus	b. 10	Sacristitium	520
Riuularij accipitres	584	Sacrosancta potestas	31
Rogare	83	Sacrosancta ecclesie	36
De Rogandis sententijs	211	Sacrosanctæ leges	31
Roratio	615, 617	Sacrosancti magistratus	16
		D d 2	Sesina

I N D E X

Sesina	b.102	Sapientia ciuilis, res sanctif.	
Sesire, pro mancip.	b. ibidem	suma est	19
Sesire suapte sponte	b.333	Sapientiae liber Latine men-	
Sagati	304	dosus	409
Sagmina	190	Sarcire	401
Sagum	304	Sarculatio	607
Sales Oratorij	249	Sarrutio	ibidem
Salientes	389	Sartatecti	401
Saltabundus	b.583	Sartatectaq;	403
Saltationis antiquae species		Sartè	401
346		Sartum & tectum	403
Saluare	b.132	Satis, non conuenit superla-	
Saluationes	b. ibidem	tiuio	160
Saluo more maiorum	67	Satrapia	318
Sallustius	162	Saturni aedis aerarium habe-	
Salutaris litera A,	124	bat	296
Sanctae leges	31	Satyrical	346
Sanctum	30, 190	Saxa	456
Sanctius aerarium	30	Q. Scauola	158
Sanctius consilium	287	Scauola quid in iure egerit	
Sanctius sacrarium	31	25	
Sanctissima ciuilis scientia		Σκάλισις	607
31		Σκάλαιρ	ibidem
Sanctiones	30	Scalmus	385
Sandapilarij	495	Scenae inseruiendum	290
Sanè cum superlatiuo	160	Scenica ars probrosa	361
Sanequam	375	Scenici	342
Σανιδώματτα	392	Scenographia	460
Sannio	657	Sceptrum	29
Sapientes septem	157	Schedia	487
Sapiètia ex ratione nata	54	Schedion	ibidem
		Schoen	

I N P R I O R. A N N O T.

Schoenus	457	Sectae	649
Scholastica praelectio in ius		Sectores	728
ciuile	27	Sectio	728
Sciamathia	351	Sectiones	100
Σκιαθήρας	382	Secundaria breuiaria	301
Sciatheras	ibidem	Securiclae	396
Sciographia	461	Securiclatus	ibidem
Scire	84	Securus	719
Sciscere	ibidem	Securitas	719
Scitum	176	Sella curulis	418
Σκοληκῶν	614	Semina	405
Scriba	33	Seminarium	404
Scribere	637	Seminarium curiae	408
Scribere notis	382	Seminariū triumphorū	407
Scrinia	319	Semisses	676
Scrinia duorum generū siue-		Σεμνότερον	713
runt	319	Senaculum	248
Scriniarum magistri	319	Senatores maiorum mino-	
De Scripto, et ex scripto re-		rumq; gentium	192
citare	226	Senatores Romae centum ibi.	
Scriptura	631	Senatorum lectio	200
Scripturarius	ibidem	Senatorum numerus	112
Scripturientium ambitio	26	De Senatorio iure	234
Scripturientium in sania	173	Senatus	200
Scripturientium culpa dele-		Senatus est censere	219
ta iustitia	16	Senatus ex XII. tabulis	219
Scripturientium libido	30	Senatus censere solebat	253
Scrupuli	649	Senatus legitimus & indi-	
Scrupulosi	ibidem	ctus	207
Sculptura	638	Senatus muliebris	241
Σεβαστότερον	714	Senatus Parisiensis	192
		D d 3	Senat

I N D E X

Senatus populus	223	209
Senatus per quos haberi poterat	157	Senatusconf. 212
Senatus aucta potestas	315	Senatusconf. statim ad Aediles
Senatus autoritas	196.253	Senatusconf. forma
Senatus autoritas in futurum accommodabatur	196	Senatusconf. antiquabantur interdum
Senatus autoritas quādo primum inclinari coepit	229	Senatusconsult. per discess. 208
Senatus coactio	212	Senatusconsulti legitimi loci & tempus
Senatus cognitio legi certae non fuit astricta	231	Senatusconsulta 241
Senatus cōuocādiratio	104	Senatusconf. ad aerarium deferebantur
Senatus dimissio	238	Senatusconf. duo uno die non fiebant
Senatus legendi ratio	207	Senatusconsulta tacita
Senatus ordinis nomen	246	Sensus communis
Senatus prisca maiestas	228	Sententiam diuidere
Senatus Ro. institutio	192	In Sententiam ire
De Senatus cognitione memorabile	230	In Sententiam ire pedibus
Senatui non licebat de ciue Romano statuere	224	Sententiae à quibus recitabantur
Senatui quando adempta potestas	229	Sententiae ex breuiculo recitandae
Senatum consulendi ius	207	Sententiae numerabantur
Senatum non iudicasse reos	227	Sententiae non numero, sed pondere ualebant
Ad Senatum à Iudicibus appellationes	230	Sententiae rogandae
In Senatu non omnibus data potestas dicendae sententiae		Sententiae tabellares
		Sententiae tabellariae

De

I N P R I O R. A N N O T.

De Sententijs diuidendis	236	Siphunculi	389
Septa aquaria	536	Sirijs	556
Septem sapientes	157	Σίτηρες	394
Septuaginta interpret. & di- scipuli	150	Σιτισός	ibidem
Sequi fidem alicuius	481	Socium ledere	339
Sequior	338	Societas humana	53
Serendi gerenda multa	406	Solarium	417
Sermo interior et exter.	280	In Solem & puluerem	351
Sermocinor	376	Solers	698
Serui pileati	100	Solidarij	300
Seruimus legibus	170	Solidus	676
Seruius Sulpitius	28	Solonis prudentia	176
Seruij Sulpitij laus	15	Solonis Respub.	169
Seruitus	55	Soluere canonibus	184
Seruus ad limina	452	Soluere legibus	ibidem
Seruus receptitius	429	Sophi	157
Sescuplus	716	Σοφοκλῆς	158
Seueritas castrensis	341	Σοφός	ibidem
Sexuiri	247	Sordes Iudicum	700
Sibyllina carmina	34	Sordidi	458
Sicarij	247	Sortes iudiciorum	255
Sicinnis	346	Sortitò animaduersum in mī lites	341
Siderati	618	Spacelismus	618
Sideratio	611.615.618	Spartea	298
Sigilla	594	Specimen edere	686
Simia fabrilis	b. 623	Spectatio	486
Simplares	677	Spectatores	ibidem
Simplariae uenditiones	356	Specularia	409
Sinus	708	Specus	595
In Sinu habere	707	Sperma	406

D d 4

Σπακ

I N D E X

Senatus populus	223	209	
Senatus per quos haberi poterat	157	Senatusconf.	222
Senatus aucta potestas	315	Senatusconf. statim ad Aediles	ibidem
Senatus autoritas	196.253	Senatusconf. forma	227
Senatus autoritas in futurum accommodabatur	196	Senatusconf. antiquabantur interdum	238
Senatus autoritas quādo primum inclinari coepit	229	Senatusconsult. per discess.	208
Senatus coactio	212	Senatusconsulti legitimi loci & tempus	208
Senatus cognitio legi certae non fuit astricta	231	Senatusconsulta	241
Senatus cōuocādi ratio	104	Senatusconf. ad ararium deferrebantur	223
Senatus dimissio	238	Senatuscon. duo uno die non fiebant	212
Senatus legendi ratio	207	Senatusconsulta tacita	241
Senatus ordinis nomen	246	Sensus communis	52
Senatus prisca maiestas	228	Sententiam diuidere	238
Senatus Ro. institutio	192	In Sententiam ire	210
De Senatus cognitione memorabile	230	In Sententiam ire pedibus	235
Senatui non licebat de ciue Romano statuere	224	Sententiae à quibus recitabantur	225
Senatui quando adempta potestas	229	Sententiae ex breuiculo recitandae	226
Senatum consulendi ius	207	Sententiae numerabatur	234
Senatum non iudicasse reos	227	Sententiae non numero, sed pondere ualebant	259
Ad Senatum à Iudicibus appellationes	230	Sententiae rogandae	211
In Senatu non omnibus data potestas dicendae sententiae		Sententiae tabellares	245
		Sententiae tabellariae	111

De

I N P R I O R. A N N O T.

De Sententijs diuidendis	236	Siphunculi	589
Septa aquaria	536	Sirij	556
Septem sapientes	157	Σηπτόνια	394
Septuaginta interpret. & di-		Σιτρούς	ibidem
scipuli	150	Socium ledere	339
Sequi fidem alicuius	481	Societas humana	53
Sequior	338	Solarium	417
Serendi gerenda multa	406	In Solem & puluerem	351
Sermo interior et exter.	280	Solers	698
Sermocinor	376	Solidarij	300
Serui pileati	100	Solidus	676
Seruimus legibus	170	Solonis prudentia	176
Seruus Sulpitius	28	Solonis Respub.	169
Seruus Sulpitij laus	15	Soluere canonibus	154
Seruitus	55	Soluere legibus	ibidem
Seruus ad limina	452	Sophi	157
Seruus receptitius	429	Σοφολαῖς	158
Sescuplus	716	Σοφός	ibidem
Seueritas castrensis	341	Sordes Iudicum	700
Sexuiri	247	Sordidi	458
Sibyllina carmina	34	Sortes iudiciorum	255
Sicarij	247	Sortitò animaduersum in milites	
Sicinnis	346	lites	341
Siderati	618	Spacelismus	618
Sideratio	611.615.618	Spartea	298
Sigilla	594	Specimen edere	686
Simia fabrilis	b. 623	Spectatio	486
Simplares	677	Spectatores	ibidem
Simplaria uenditiones	356	Specularia	409
Sinus	708	Specus	595
In Sinu habere	707	Sperma	406

D d 4

Σρζκ

I N D E X

Σφακελισμός	618	Status duplex	128
Σφακελίσις	618	Stationarij milites	451
Sphaeristæ	516	Statumen	409
Sphaeristerium	515	Στέγαι	537
Sphaeristici	516	Stelæ	427
Spithama	459	Στῆλαι	ibidem
Σπογγεῖς	489	Στηλιτιστικοὶ λόγοι	422
Spongiatores	489	Stemmata	143
Ex Sponso actio	95	Stephanitæ agones	356
Sponsio	93.94.95	Sterilitatum causæ	614
Sponsio Cleopatrar	95	Stylus	136
Sportæ	298	Stipendiarij milites	98
Sportellæ ibidem,	322	Stipis ponderandæ pensato-	
Sportula	731	res	98
Sportulæ	298	Stipulatio	93
Σπυδαρχεῖν	701	Stipulatio disiunctiva	b.40
Spurcare	428	Stipulatio in diem concepta	
Spurcum uinum	ibidem		118
Spurius	186	Stipulationes alternat.	40
Spurij uersus	ibidem	Stitisse	335
Spuria cogitatio	ibidem	Στοιχισμός	581
Stabularij	581	Stolidi	169
Stabulatio	ibidem	Stolones	405
Stadium	456	Stomachus	664
Stadiodromi	349	Stricti iuris uocabulum	13
Stathmus	457	Structilis	423
Στάθμη	454	Structiles canales	422
Σταθμᾶσι	713	Structura	ibidem
Staticulum	599	Structuræ genera	423
Statuere ex æquo & bon.	12	Sturnus	606
Status	195	Suada	441.449
		Suad	

I N P R I O R. A N N O T.

Suada medulla	450	Suggrundia	ibidem
Suadela	441	Suitas	b. 35
Suadere	459	Sullaturire	ibidem
Suarium forum	292	Sulpitij laus	160
Subdialia	410	Summa cognitio	246
Subdiualia	ibidem	Summa excurrentis	513
Subducere	668	Summa lex	174
Subuocatio	503	Summa quadrans	644
Subitæ imagines	145	Summa questio	128
Subleuare	132	Summum ius	13
Sublimipetæ accipitr.	584	Summo iure agere	13
Sublinere os	77	Summum tribunal curiæ cen-	
Submittere	415	tenariæ	258
Subrepta uitis	409	Summittere fasces	327
Subscribere	137.369	Suo iure	413
Subscriptor	370	Suo iure agere	414
Subscriptio	ibidem	Superfœtatio	395
Subsellia	386	Superior causa	133
Subsidiarij	268	Superstitio	548
Substantia	372	Suppeditatus	376
Sucenturiati	268	Supplicationes	284.520
Sucesseres prouinciar.	306	Supplicationes amburbicæ	
Sucula	622		617
Sudor	51	Supprædes	114
Sugillare	365	Suscudes	596
Sugillare pudorem	335	Suspectus Index	b. 40
Sugillata	333	Sycophantiæ poena	63
Sugillatio	333.335	Συγκαταδεττόν	369
Suggrundæ	434	Σύγκλησις	208
Suggrundatio	ibidem	Συγκράειν	426
		Syluescere	614
		D d 5	Συμβ

I N D E X

Συμβολή	300	Taxis	328
Symphoniaci serui	355	Tectorium	498.500
Συνάγειν δικάσας	126	Tectorij induratio	499
Synanche Demosthenis	543	Temere	375
Σύνδικος	269	Tempestates	613
Συνέχορ	129	Tempore plus petere	118
Συνίλησις	607	Tergemini	394
Συρφετός	484	Terræ filij	143
		Terræ pondus	169
		Terræ progenies	143
Tabellariæ sententiæ	121	Tertullianus de Legisperitis	38
Tabellares sententiæ	245	Tessera hospitalis	308
Tabes	611	Tesseram confringere	308
Tablina	144	Tesseræ frumentaria	393
Tabulæ domesticæ Romanis	726	Tesseræ numaria	ibidem
Tabulæ Iudicum	121	Testa	536
Tabulæ ternæ Iudicum	126	Testaceus	ibidem
Tabulas conficere	728	Testes assidui	483
Tabularis sententiæ	251	Testes classici	ibidem
Tacita Senatusc.	241	Testes exceptione maiores	483
Tactio	376	Testibus denuntiare	140
Τάγμα	329	Testimonium denuntiat rem	ibidem
Talea	406	Testimonia eleuare	131
Talio per analogiam	62	Pro Testimonio dicere	134
Talionis ius	62	Testudo	400.626
Talionis poena ex leg. tabularum	63	Tetradoros	459
Talos	276	Tetragonum	455
Ταφείν	492	Tettigometra	306
Τάτσειν τὴν ἀξίαν	587		
Τάξις	197		

⊙ litera

IN PRIOR. ANNOT.

⊙ litera	125	Thynnoscopi	420
Thema	40	Thynnoscopia	421
Thematici	356	Tibialia	630
Τὸ θᾶξικόν	390	Tigris	122
Themis	28	Τιμᾶν	713
Themistes oracula	ibidem	Timanthis pictoris exemplū	
Θεμιστολέων	29	291	
Thensæ	600	Τιμᾶσι	588
Theodorus Gaza	162	Timemata	390
Theomachi	528	Τιμᾶματα	482
Theophorumeni	646	Timonion	449
Θεοφωρῶν	ibidem	Timotheus tibicen	474
Thera	583	Τίμων	640
Θεραπεύειν	694	Τίσις	430
Θεραπεία	614	Toga	221.504
Thermopyle	270	Toga pura & uirilis	684
Thesaurarij	b. 298	Tolerare	367
Thesis	47	Tolosanum Parlamentū	263
Thesmophylacces	29	Tonsillæ	663
Thesmothetæ	247	Torcularia	625
Thessalus medicus	80	Toreumata	430.437.638
Theta nigrum	125	Tornata opera	638
Θεταῖον	503	Tornus	639
Θεταῖον	478	Torquati	203
Throchisci	629	Torques	ibidem
Thymelici	344	Tractare	128
Θυμάριον	421	Tractatus	ibidem
Thynnarij	420	Traducere	515
Thynni	ibidem	Traductio	ibidem
Θυννίσιον	421	Traductio utriusq; testamen	
Θυννοσκοπία	ibidem	ti	608
			Trag

I N D E X

Tragizontes pueri	663	Tribuni	147
Tragomaschali	ibidem	Tribuni aerarij	297.302
Traiani memorabile uerbu	275	Tribuni aerati	303
In Translatione noui testamen		Tribuni ad Patritios	78
ti errata	151	Tribuni militum	146
Transcribere	636	Tribunorum domus aperta	218
Translatitius	372	Tribuni pleb.	215.272
Translatitium	578	Tribuni plebis sacrosancti	31
Translatitium edictum	209	Tribuni pleb. multam dice-	
Translatiuè	578	bant	389
Translatiuum	ibidem	Tribunitia intercessio	217
Transuectio	331	Tribunitia potestas	87
Transuersaria	592	Tribunitia potestas sacro-	
Transuersarij	539	sancta	32
Trapetum	620	Tribunitiae leges	85
Τραυλότης	661	Tribunitium auxilium	5
Tremisses	676	prouocatio	217
Tretum	430	Tribus Romæ xxxv.	194
Treuga	b. 40	Tributum	302
Τρίβολ	416	Tricari	376
Tribonianus	153.681	Trinabola	489
Tribuere ius suum unic.	53	Τρίσερον	537
Tribulus	416	Triumuii capitales	245
Tribunalis forma	387	Trochlea	623
Tribunalia	ibidem	Τροχίλιον	623
Tribunalia & Centumuirat-		Τρόφια	284
lia	244	Trulla	499
Tribunus	147	Trullissatio	ibidem
Tribunus sacrosanctus	85.	Tubulus	416
218		Tub	

I N P R I O R. A N N O T.

Tubus	ibidem	ire, deserere	109
Taeri fidem	481	Vadimonio obstricti homi-	
Tumulus honorarius	190	nes	112
Tumultus	501	Vadimonia Veneria	109
Tumultus insignia	502	Vades	113
Tumultus iustus Gall.	ibid.	Venire sub corona	100
Tumultuarij	503	Vagi	613
Tumultuarium	502	Valere	374
Tunica	198	Valgi	662
Tunica laticlavis	198	Vappa	564
Tuo iure	413	Vari	661
Turbo	614	Varius homo	662
Tyraneus	474	Varrri	580
Τυραννικὸν τῶν δικαίων	138	Vas	109.114
Tympanum	624	Vasalli	b. 694
Tympanum haustorium	625	Vascularius	638
Typhen	613	Vatij	662
Tyro	684	Vbiubi	645
Tyrocinium	ibidem	Vestibula muliebria	600
Tyrocinium facere	687	Vestiarj	622
V		Vestes	ibidem
Vacare postulationibus		Vestigalis fundus factus	98
321		Vestigalia comparare	96
Vacuare	b. 139	Vectores	386
Vadari	109	Vehicula gestatoria	599
Vadari, pro citare persona-		Vehicula oneraria	ibidem
liter	113	Vehicula sacra	600
Vadimonium	109	Velamentum	532
Vadimonium missum facere		Vendibiliter	b. 40
112		Vendicatio rei	104
Vadimonium promittere ob-		Vendicare	714
		Vend	

I N D E X

Venditores	300	Veteratorium	ibidem
Venditio sub redimendi lege facta	96	Ventam facere	b. 40.108
Venus cum Marte illaqueata	65	Via	79
Veneris usus	654	Vibex	333
Venire ad rationem	b. 15	Vicarius	91
Venire in rem presentem	40.107	Victus athletarum	352
Verba exoleta fugienda	162	Videant Consules ne quid Resp. detrimēti capiat	311
In Verba Principis adigi	285	Viere	431
Verbenaca	191	Vietor	ibidem
Veritas	521	Vietores	622
Vermiculare	619	Vietus	431
Vermiculari	614	Vilis	146
Vermiculatum opus	437	Villa	268
Vermiculatio	614	Villa rustica	598
Versipellis	687	Villa urbana	597
Versuram facere	479.484	Villæ partes	598
Versuram soluere	480	Villanus	146
Versus XII. tabularum	161	Vindicare in gleba	104
Versus spurij	186	Vindiciæ	88
Vertex	613	Vindiciæ à uindicando	90
Vertere solum	507	Vindiciæ pro recredentia	ibidem
Verti in religionem	651	Vindiciæ secundum libertatem postulatæ datæq;	88
Verum pro iusto	521	Vindicta liberatus	89
Vespertilio	686	Vindicus	89
Vespillones	495	Vino aquam infundere	429
Veterator	683	Vinum acidum	564
Veterator aduocatus	ibidem	Vinum consistens	565
		Vinum doliare	573
		Vinum	

I N P R I O R. A N N O T.

Vinum fugiens	564	Simplicium	168
Vinum mucidum	ibidem	Volumina legum multa	172
Vinum pendens	573	Voluntaria commercia	57
Violentia commercia	57	Votum Achilleum	524
Virginij filia	88	Vox assa	385
Virilis toga	684	Vredo	611.615
Virtus	181	Vrinari	489
Vis diuina	613	Vrinator insignis	488
Vis maior	612	Vrinatores	489
Visceratio	458	Vsia	563
Visceratores	458	Vsucapio, à Cicerone aut-	
Visere	369	ritas	689
Visendus	ibidem	Vsuræ centesimæ	705
Vitia hominum quo modo mulctentur	21	Vsus negationis	722
Vitilia	431	Vtilitas à iustitia	69
Vitiorum tria genera	660	Vtilitas à natura seiuncta	55
Vitis arbutiua	406	Vui	665
Vitis pedata	409	Vxor materfamiliâs	103
Vitis subrecta	409	Vxor non materfamiliâs ibi.	
Vitruuij architectura	434	Vxor quibus modis hababatur	ibidem
Viuiradices	404		
Vlva	458	X	
Vmbilicus terræ	270	Xenia	307
Vmbratilis pugna	351	Xenius Iupiter	308
Vna lex esse debet	33	Xystici	350
Vnguentum	628	Xystos	350
Vniones	430	Xystum	351
Vocationem et prehensionē habentes magistr.	215	Z	
Volumina iuris in perniciē		Zonarius sector	635
		Zoophyta	395

F I N I S.

